

DAD AU
CIÓN GE

LIBRARY

OF THE

UNIVERSITY OF CHICAGO

1845

LIBRARY

OF THE

UNIVERSITY OF CHICAGO

1845

LIBRARY

OF THE

UNIVERSITY OF CHICAGO

1845

LIBRARY

OF THE

UNIVERSITY OF CHICAGO

1845

LIBRARY

OF THE

UNIVERSITY OF CHICAGO

1845

LIBRARY

OF THE

UNIVERSITY OF CHICAGO

1845

LIBRARY

OF THE

UNIVERSITY OF CHICAGO

1845

LIBRARY

OF THE

UNIVERSITY OF CHICAGO

1845

LIBRARY

OF THE

UNIVERSITY OF CHICAGO

1845

BX1757

.L547

1845

v.1

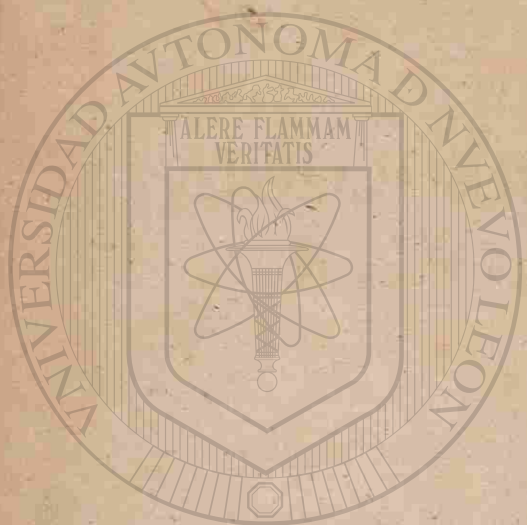
c.1

230

José Angel Benavides.

1080042582

UNIVERSIDAD AUTÓNOMA DE NUEVO LEÓN

DIRECCIÓN GENERAL DE BIBLIOTECAS

E#2-6#42

21

THEOLOGIA

MORALIS.

UANL

~~200.4~~

THEOLOGIA

MORALIS

BEATI A.-M. DE LIGORIO.

NOVA EDITIO,
CUI NOTÆ ACCEDUNT AMPLISSIMÆ

CURA ET STUDIO

DOMINI RECEVEUR,

PROFESSORIS IN SORBONA.

TOMUS PRIMUS.

DE CONSCIENTIA, DE LEGIBUS, DE VIRTUTIBUS THEOLOGICIS,
DE PRÆCEPTIS DECAL. I. DE SIMONIA.

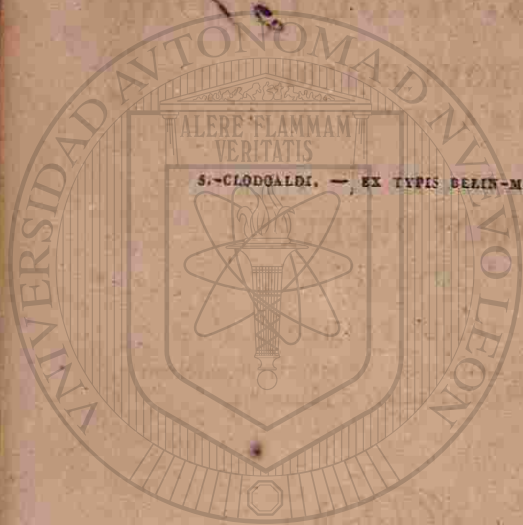

PARIS

PARENT-DESBARRES, ÉDITEUR DE L'ENCYCLOPÉDIE CATHOLIQUE
RUE CASSETTE, 23.

1845

53515

UNIVERSIDAD AUTÓNOMA DE NAVARRA

DIRECCIÓN GENERAL DE BIBLIOTECA

LIBRARY OF THE
UNIVERSITY OF TORONTO

1845

1845

1845

1845

1845

1845

1845

1845

1845

1845

1845

1845

1845

1845

1845

1845

1845

1845

1845

1845

1845

1845

1845

1845

1845

1845

1845

1845

1845

1845

BX1757

.L547

1845

v.1

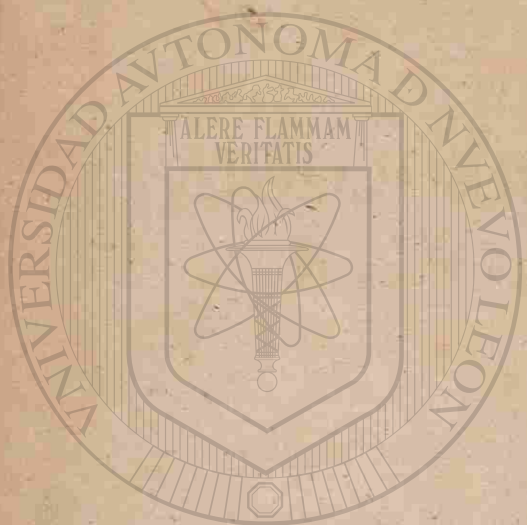
c.1

230

José Angel Benavides.

1080042582

UNIVERSIDAD AUTÓNOMA DE NUEVO LEÓN

DIRECCIÓN GENERAL DE BIBLIOTECAS

Et 2 - 6#42

21

THEOLOGIA

MORALIS.

UANL

~~200.4~~

THEOLOGIA

MORALIS

BEATI A.-M. DE LIGORIO.

NOVA EDITIO,
CUI NOTÆ ACCEDUNT AMPLISSIMÆ

CURA ET STUDIO

DOMINI RECEVEUR,

PROFESSORIS IN SORBONA.

TOMUS PRIMUS.

DE CONSCIENTIA, DE LEGIBUS, DE VIRTUTIBUS THEOLOGICIS,
DE PRÆCEPTIS DECAL. I. DE SIMONIA.

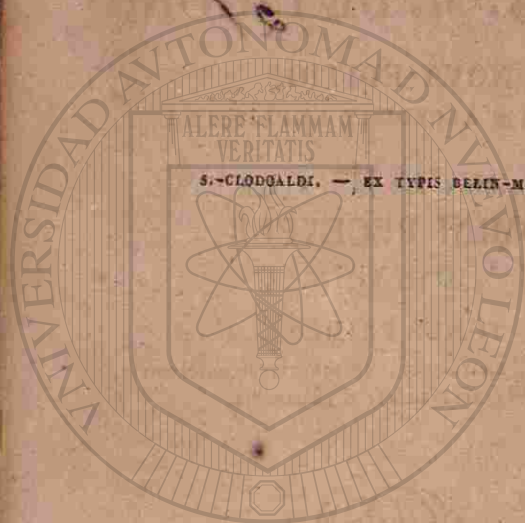

PARIS

PARENT-DESBARRES, ÉDITEUR DE L'ENCYCLOPÉDIE CATHOLIQUE
RUE CASSETTE, 23.

1845

53515

UNIVERSIDAD AUTÓNOMA DE NAVARRA

DIRECCIÓN GENERAL DE BIBLIOTECA

BX 1757

2547

v. 1

FONDO BIBLIOTECA PÚBLICA
DEL ESTADO DE NUEVO LEÓN

AVIS

SUR CETTE NOUVELLE ÉDITION.

LE succès toujours croissant de la *Théologie morale de Liguori*, l'accueil empressé qu'elle reçoit dans toute la catholicité, ont dû nous imposer de nouvelles obligations. En effet, cet excellent ouvrage, composé à l'étranger, sous l'influence d'une législation bien différente de la nôtre, devait beaucoup laisser à désirer en France, où il est aujourd'hui généralement adopté. Il fallait donc, par des modifications nombreuses, des remarques analogues à chaque traité, ramener les décisions de l'auteur aux principes de notre jurisprudence actuelle et aux usages en rapport avec nos lois. Tel est le but que nous nous sommes proposé, dans cette nouvelle édition, qui au mérite du texte *scrupuleusement respecté*, d'après l'édition de Malines réputée la plus correcte, joint l'avantage d'offrir des notes aussi judicieuses qu'étendues sur tous les points qui ont paru l'exiger, surtout dans les *Traité de la Justice, des Contrats et du Mariage*. Ce travail important, nous l'avons confié au zèle et au talent bien connus de M. l'abbé Receveur. Le nom de ce professeur distingué suffit pour répondre des soins qui y ont été apportés.

Les notes ont été placées à la fin de chaque volume, soit pour ne pas interrompre le texte de l'auteur; soit pour laisser aux étrangers, chez qui cette théologie est suivie avec un égal empressement, la faculté d'omettre des annotations que la différence des lois et des usages rend pour eux sans objet dans la pratique.

On remarquera que ces notes sont classées par nos d'ordre; que chacune porte en tête l'indication du mot auquel elle se rapporte, par ligne et page; et que la page elle-même renvoi, au n° de la note.

PRÆFATIO EDITORIS BELGÆ.

NEMO ferè hodiedùm est in Belgio, qui dubitet non de maximâ modò utilitate, sed et de necessitate operum theologicorum B. ALPHONSI DE LIGORIO, respectu præsertim Clericorum, qui artium artem, animarum regimen cupiunt exercere eo, quo par est, doctrinæ moderamine, quod rigorismum inter et laxitatem medium arripiat calcem. Etsi enim, ubi primùm nobis Belgis illuxit lumen illud, THEOLOGIA MORALIS nempè Beati Antistitis Neapolitani, nonnihil conquesti sint viri plures tum scientiâ, tum pietate conspicui, praxis confessoriorum laxitatem vitiorumque habenarum relaxationem formidantes, brevì tamen et quasi communi intellectu perçeperunt prælaudatum opus omnibus maximè profuturum, si cum prudentiâ Christi (non carnis) intelligeretur, ejusque doctrina fidelibus consideratè applicaretur. Non igitur absque admirablli Providentiæ Divinæ consilio factum est, quòd adeò sapientum virorum contra Theologiæ præmemoratæ in hâc regione adoptionem reluctantia tanta fuerit in principio, ut quasi nauseam parere esset, nomen illius fari, tantò magis ipsammet extollere. Quò enim excellentioribus ingeniis insitæ fuerint opiniones adversariæ, eò de his victoria illustrior reportata; quoque scrutantioribus radiis investigata doctrina, eò securius, ubi incontaminata reperitur, recepta retentaque. Ast quot et quantis luminaribus explorata fuerat doctrina Beati De LIGORIO, cum in eâ nihil censurâ dignum repertum fuisse declaravit post Sacram Rituum Congregationem Pius VII, 18 maii 1803; cum S. Pontifex LEO XII, ad Massiliensem Antistitem (qui festum Beati Alphonsi DE LIGORIO voluit in suâ diocesi instituere, Apostolico indulto tunc temporis obtento) scribens, non communi elogio celebravit ALPHONSUM; cum denique Em. S. Cardinalis de Castiglione, major Pœnitentiarius, in suis ad eumdem Massiliensem Episcopum epistolis inter cætera dixit Beatum *nedum virtutum splendore illustre episcopali ordini decus nostrâ ætate intulisse, sed et SANA AC SECUNDUM DEUM DOCTRINA præ-*

fulsisse suspicimus, tot editis de re sacrâ voluminibus, in quibus nil dignum censurâ, venerando iudicio admonemur. (a)

Hæc satis superque, ut ab omnibus facillè intelligatur quàm raptim editiones operum DE LIGORIO effluant, ita quidem, ut undèquaque altera, priori penitus exhaustâ, à nobis desideretur editio *Theologiæ moralis*: quare theologorum utilitati consulentes, præfatum opus secundò prelo subiecimus.

Porrò in hac nova Editione, Antverpiensem anni 1821 aliquatenus secuti sumus. Siquidem plurimi textus minus accuratè citati, multaque ex Auctoribus loca malè allegata, quæ omnia ab editoribus Antverpiensibus sapienter animadversa fuerunt, in hac præsentì editione etiam reperiuntur correctâ. Ast varias mutationes quas illi perperam fecerunt, reproducere detrectavimus; sed illustrissimi Scriptoris genuina verba et mentem, juxta Bassanensem editionem restituere nobis religioni duximus. Excipe quæ in hac passim occurrunt menda typographica, vel latinitalis regulis apertè repugnantia, quæ quidem emendare non supersedimus.

Insuper in Bassanensi præmittuntur multa *de Romanorum Pontificum Decretis*, atque ad calcem Libri primi habentur quædam Appendices, in quarum secunda quidem *de Privilegiis*, in tertia autem *de prohibitione Librorum* prolixè instituitur sermo; hæc autem omnia ad Tomum nonum rejecimus, ne cursus Theologiæ nimium interrumpatur, utque singula volumina parè sint molis: Primam verò inter dictas appendices, qui *de Dispensationibus* tractat, suo loco reliquimus, utpote quæ brevissima, et in qua numerorum ordo ab Auctore servatus fuit. Denique novus *rerum Index* locupletissimus, pro majori utentium commodo, ultimo volumini annectitur, in quo cuncta etiam per libros et numeros accuratè indicantur.

(a) *Vide l'Ami du Roi et de la Religion, n.º 151.*

BEATISSIMO

AC SANCTISSIMO PATRI BENEDICTO XIV,

PONTIFICI MAXIMO,

ALPHONSUS DE LIGORIO.

TUÆ Dignitatis Majestas, Beatissime Pater, doctrinæ, atque eruditionis tuæ fastigium, ne Tibi hoc meum Opus Morale simplici, ac prorsus humili stylo conscriptum exhiberem, aut suadere me omninò, aut dubitantem deterrere magnoperè debuissent: summa verò Sanctitatis Tuæ benignitas, ac ferventissimus zelus, qui in Te semper enituit, prius ut optimi Præsulis singularum Ecclesiarum partes absolveres, et deinde ut Summi universalis Ecclesiæ Pastoris muneri vigilantissimè satisfaceres, me impulerunt, ut hos tenues labores meos, quos nonnisi pro animarum salute suscipere, et in publicam edere lucem constitui, Tibi libentissimè dedicarem. Cum enim fuissem Dei beneficio vocatus ad Missionum ministerium pro adjuvandis populis per rura dispersis, iisque potissimum, qui spiritualibus magis destituuntur auxiliis, visa mihi ad hoc fuit necessaria scientia plusquam mediocri Rerum Moralium, quæ tum ad instruendas, tum ad regendas animas esset accommodata. Quæ de re tam pro mea, quàm pro Juvenum nostræ Sodalitatis intelligentia, opportunum duxi opiniones probabiliores, utilioresque ad animarum salutem seligere. Cumque plurimis per plures annos relectis Auctoribus tam benignæ, quàm rigidæ sententiæ, alios nimium benignitati indulgentes, alios nimium austeritati addictos comperissem, operæ pretium me facturum credidi, si librum ederem qui mediam viam tenens, sententias magis veritati consonas, magisque scitu necessarias ad conscientias dirigendas exponeret; atque, hac arreptâ opportunitate, multa in eo ad praxim pertinentia, quæ Sacrarum Missionum exercitio didiceram, Fratribus meis committerem. Opus Deo juvante cœpi, et absolvi, et absolutum typis demandavi: quod cum universè fuerit acceptum, rursusque debuerit publici juris fieri, in me-

liorem ordinem redege, diligentius quisbusdam doctrinis enucleatis, compluribus aliis adjectis, additisque insuper aliquibus Dissertationibus de infallibilitate Definitionum Pontificiarum, et de earumdem supra Concilia superioritate.

At quia libri omnes, qui ex Theologiæ principii Fidei, ac morum controversias pertractant, Tibi soli debentur qui et summus es Theologiæ Princeps, unusque Ecclesiæ Moderator, Divinæ Veritatis conservator et vindex, unusque controversiarum Judex, ab ipso Deo singulari providentiâ ad hoc constitutus, prout dixit Maximianus Episcopus Constantinopolitanus (Epist. ad Orientales) « Omnes » fines terrarum, omnesque veram Fidem profitentes in » Romanorum Pontificum potentiam tanquam in Solem » respicere, quem de cæteris mortalibus ex terrarum Orbe » Conditor Orbis elegit, cui Cathedram magisterii principaliter possidendam tenere perpetuo privilegii jure » concessit, ut quisquis divinum aliquod, sive profundum » nosse desiderat, ad hujus præceptionis oraculum, doctrinamque recurat. »

Hinc justè hoc Opus Tibi dicandum existimavi, eoque magis, quod una ex præcipuis causis, quæ me ad illud edendum induxerunt, fuit, ut cognitæ omnes haberent saluberrimas Bullas, Epistolasque Encyclicas tuas quæ tantoperè profuerunt, et proderunt usque ad seculorum consummationem, universali morum reformationi cunctorum fidelium; quandoquidem in eisdem S. T. summa prudentia neque ad nimium rigorem, neque ad nimiam benignitatem declinans, sed temporum defectui condescendens, mirâ suavitate disposuit id quod cum ingenti animi fortitudine sibi proposuerat.

Fuit præterea mihi consilium plurimas in medium doctrinas proferre, quas ex aureis tuis Operibus sum edoctus, quibusque S. T. non pauca immortalis recordatione digna atque ediscenda universe Reipublicæ Litterariæ tradidit. Hæc enim tua grandis doctrinæ eminentia non minus, quam reliquæ quæ in Te elucēt virtutes, nempe morum integritas, admiranda a Propinquis alienatio, prudentia singularis, incomparabilis salutis animarum zelus, et summo Sacerdotio apprimè necessarius, Te supremo Pontificatu dignissimum reddiderunt.

Demum si Librorum dedicationes solent testes esse grati animi, ac non immemoris acceptorum ab aliquo magno Principe beneficiorum, cum unus ipse sim ex Fratibus

Congregationis SS. Redemptoris, cui Tu nuper Apostolicam Auctoritatem benignissimè accommodasti, oportebat jure merito, ut Tibi uni hoc Opus sisteretur, ac præterea nemini.

Tu igitur, Beatissime Pater, per illam, qua genus humanum complecteris, charitatem, per curam illam quam Christianis omnibus enixè et debes, et præstas, per illum ipsum cujus in terris vices fungeris Jesum Christum, excipe pietate qua soles hoc qualecumque munusculum, quod Tibi sacro, et præsentio, ut modereris, corrigas, deleas quidquid in eo veritati absonum visum fuerit; et si quid boni est, faveas, et tuearis, paternaque, ac Apostolica Benedictione tua prosequi non dedigneris tum Opus ipsum ut animarum prosit saluti, tum me, Sodalesque meos, ut in nostro ministerio divinæ gloriæ cooperantes, uberrimum in vinea Domini fructum reportare valeamus.

Nostrum autem erit jugiter Deo fundere preces, ut universo Christiano Orbi Sanctitatem Tuam diu servet incolumem, diuque in terris relinquat, quo tandem aliquando non sinè Omnipotentis Dei præsidio Catholicæ Religionis hostes, omnesque a vera Fide aberrantes ad ovile, fideliumque cætum, ad unicum salutis portum felicissimè deducantur.

COPIA DELLA LETTERA
DEL SOMMO PONTEFICE BENEDETTO XIV.

IN COMMENDAZIONE DELL' OPERA.

DILECTO FILIO ALPHONSO DE LIGORIO PRESBYTERO CONGREGATIONIS
SS. REDEMPTORIS,

BENEDICTUS XIV.

DILECTE FILI, SALUTEM ET APOSTOLICAM BENEDICTIONEM.

ABBIAMO ricevuta una sua lettera degli otto di Giugno, unitamente col secundo Tomo della sua Morale, ed altri pure suoi Libri di minor mole, ma di gran profitto per la salute delle Anime. Noi la ringraziamo del regalo, ed avendo data una scorsa al libro della sua Morale (ch'è dedicato a Noi, del che rendiamo particolari grazie), l'abbiamo ritrovato pieno di buone notizie, ed ella può restar sicura del gradimento universale, e della pubblica utilità. Tratto tratto l'anderemo leggendo, e speriamo, che quanto leggeremo, corrisponderà a quanto abbiamo letto. Terminiamo col darle l'Apostolica Benedizione.

*Datum Romæ apud S. Mariam Majorem die 15
Julii 1755. Pontificatus nostri anno decimo quinto.*

THEOLOGIA

MORALIS.

LIBER PRIMUS.

TRACTATUS PRIMUS.

DE CONSCIENTIA.

MONITUM AUCTORIS.

ADVERTE, Lector benevole, quod primum hunc Tractatum de Conscientia, quo aditus ad universam Moralem Theologiam aperitur, speciali studio a me elucubratum pro faciliori Alumnorum meorum instructione apponere volui; hoc dico, quia deinde omnes alios Operis Tractatus ab alieno Auctore virgulis signatos invenies, meis tamen Adnotationibus adjunctis. Elegi autem illos alterius Auctoris Tractatus inserere, ut ordinem rerum ab eo servatum sequerer, eo quod talis ordo propter rerum distinctionem et connexionem optimus universè a pluribus reputatus est.

CAPUT I.

Quid Conscientia, et quotuplex? et quænam sequenda?

1. De Regula Remota, et Proxima Actuum humanorum. — 2. De Conscientia et Synderesi. — 3. De Conscientia recta et erronea. — 4. De eo qui sequitur Conscientiam vincibiliter erroneam. — 5. De eo qui sequitur Conscientiam invincibiliter erroneam. — 6. An sic operans meritum acquirat in operando? — 7. Respondetur objectioni Adversariorum. — 8. An detur conscientia invincibiliter erronea circa præcepta naturalia? remissivè ad Tractat. II. de Legib. n. 169. — 9. De eo qui putat erroneè desiderium malum non esse peccatum. — 10. De Conscientia Perplexa. — 11. De Conscientia Scrupulosa. Signa Scrupulorum. — 12. Remedia et præsertim obedientiæ. — 13. De periculo Scrupulosi qui non obedit. — 14. De Regulis generalibus assignandis. — 15. Quomodo Confessarius gerere se debet cum Scrupulosis, qui timent assentiri cui-

COPIA DELLA LETTERA
DEL SOMMO PONTEFICE BENEDETTO XIV.

IN COMMENDAZIONE DELL' OPERA.

DILECTO FILIO ALPHONSO DE LIGORIO PRESBYTERO CONGREGATIONIS
SS. REDEMPTORIS,

BENEDICTUS XIV.

DILECTE FILI, SALUTEM ET APOSTOLICAM BENEDICTIONEM.

ABBIA MO ricevuta una sua lettera degli otto di Giugno, unitamente col secundo Tomo della sua Morale, ed altri pure suoi Libri di minor mole, ma di gran profitto per la salute delle Anime. Noi la ringraziamo del regalo, ed avendo data una scorsa al libro della sua Morale (ch'è dedicato a Noi, del che rendiamo particolari grazie), l'abbiamo ritrovato pieno di buone notizie, ed ella può restar sicura del gradimento universale, e della pubblica utilità. Tratto tratto l'anderemo leggendo, e speriamo, che quanto leggeremo, corrisponderà a quanto abbiamo letto. Terminiamo col darle l'Apostolica Benedizione.

*Datum Romæ apud S. Mariam Majorem die 15
Julii 1755. Pontificatus nostri anno decimo quinto.*

THEOLOGIA

MORALIS.

LIBER PRIMUS.

TRACTATUS PRIMUS.

DE CONSCIENTIA.

MONITUM AUCTORIS.

ADVERTE, Lector benevole, quod primum hunc Tractatum de Conscientia, quo aditus ad universam Moralem Theologiam aperitur, speciali studio a me elucubratum pro faciliori Alumnorum meorum instructione apponere volui; hoc dico, quia deinde omnes alios Operis Tractatus ab alieno Auctore virgulis signatos invenies, meis tamen Adnotationibus adjunctis. Elegi autem illos alterius Auctoris Tractatus inserere, ut ordinem rerum ab eo servatum sequerer, eo quod talis ordo propter rerum distinctionem et connexionem optimus universè a pluribus reputatus est.

CAPUT I.

Quid Conscientia, et quotuplex? et quænam sequenda?

1. De Regula Remota, et Proxima Actuum humanorum. — 2. De Conscientia et Synderesi. — 3. De Conscientia recta et erronea. — 4. De eo qui sequitur Conscientiam vincibiliter erroneam. — 5. De eo qui sequitur Conscientiam invincibiliter erroneam. — 6. An sic operans meritum acquirat in operando? — 7. Respondetur objectioni Adversariorum. — 8. An detur conscientia invincibiliter erronea circa præcepta naturalia? remissive ad Tractat. II. de Legib. n. 169. — 9. De eo qui putat erroneè desiderium malum non esse peccatum. — 10. De Conscientia Perplexa. — 11. De Conscientia Scrupulosa. Signa Scrupulorum. — 12. Remedia et præsertim obedientiæ. — 13. De periculo Scrupulosi qui non obedit. — 14. De Regulis generalibus assignandis. — 15. Quomodo Confessarius gerere se debet cum Scrupulosis, qui timent assentiri cui-

libet pravæ cogitationi. — 16. Quomodo cum iis, qui semper dubitant de Confessionibus præteritis. — 17. Quomodo cum iis, qui in omni actione peccare formidant. — 18. Quid de iis qui operantur cum actuali timore. — 19. Scrupulosi non peccant Scrupulos vincedo, quin illos prius deponant.

I. — DUPLEX est Regula Actuum humanorum, una dicitur Remota, altera Proxima. Remota sive Materialis est Lex divina Proxima verò, sive formalis est Conscientia; quia licet Conscientia in omnibus Divinæ Legi conformari debeat, bonitas tamen, aut malitia humanarum actionum nobis innotescit, prout ab ipsa Conscientia apprehenditur, uti docet S. Thomas: « Ratio humana est regula voluntatis humanæ ex qua ejus bonitas mensuretur. » 1. 2. q. 19. art. 4. Et clarius alio in loco: « Actus humanus judicatur virtuosus vel vitiosus secundum bonum apprehensum, in quod voluntas fertur, et non secundum materiale objectum actus. » Quodlib. 3. art. 27. Prius agemus de regula Proxima, nempe de Conscientia, deinde de Remota, nempe de Legibus.

2. — Conscientia definitur sic: « Est iudicium, seu dictamen practicum rationis, quo iudicamus quid hæc et nunc agendum ut bonum, aut vitandum ut malum. » Dicitur autem Conscientia Dictamen practicum, ad differentiam Synderesis, quæ est cognitio speculativa principiorum universalem ad bene vivendum, scilicet: « Deus est colendus: Quod tibi non vis, alteri ne feceris etc. » ut habetur ex S. Thoma. p. 1. q. 79. art. 12.

3. — Dividitur autem Conscientia in Rectam, Erroneam, Perversam, Scrupulosam, Dubiam, et Probabilem. Recta est ea, quæ dicit verum; peccat ideo qui contra eam operatur, cum dicat Apostolus: Omne quod non est ex fide (nempe ex dictamine Conscientiæ, ut explicat Estius, et alii) peccatum est. Rom. 4. Confirmat Innocentius III. in cap. Litteras, de Rest. Spol. Quidquid fit contra conscientiam edificat ad gehennam. Conscientia verò Erronea est ea, quæ dicit falsum, tanquam verum. Hæc autem alia est Vincibilis, alia Invincibilis. Vincibilis est, quæ, cum debeat, et possit vinci ab operante, vel quia errorem jam advertit, vel saltem dubitat de errore, advertitque simul ad obligationem illum vincendi, tamen negligit illum vincere, ut docent S. Anton. 2. p. tit. 5. c. 1. §. 5. Navarr. Pauid. 9. n. 9. Salm. tr. 20. c. 14. n. 9. et Suarez in 3. p. d. 4. Sect. 8. n. 18. cum Sylvo, Cajetano, aliisque communissimè ex S. Thoma de Verit. q. 15. ar. 4. ad 10. Notant autem Salm. l. cit. et Castr. tr. 2. de Pecc. D. 1. p. 15. n. 6. cum Azor. Suar. Vass. Bonac. etc. et Wigand de Consc. Ex. 1. q. 3. n. 7. non esse opus, ut diligentia adhibenda ad vincendum errorem sit maxima, sed sufficere, ut sit communis, et ordinaria. Invincibilis verò est, quæ moraliter vinci nequit, cum nulla cogitatio, nec dubium erroris veniat in mentem operantis, nec etiam in confuso, dum operatur, vel cum actionis causam ponit, prout latius explica-

bitur in Lib. V. Tr. de Peccatis, ubi agitur de Advertentia ad peccatum requisita.

4. — Hinc dicimus 1. Qui conscientiam vincibiliter erroneam habet, semper peccat, sive juxta eam, sive contra eam operatur. Peccat, enim agendo contra eam, eligendo malum quod iudicatur esse malum: Peccat verò agendo juxta eam, quia, cum errorem debeat et vincere possit, illum non deponendo temerè operatur.

5. — Dicimus 2. Qui Conscientiam invincibiliter erroneam habet, non solum non peccat juxta eam operando, sed etiam aliquando tenetur illam sequi. Ratio utriusque est: Non peccat, quia licet in se actio recta non sit, recta est tamen juxta conscientiam operantis; tenetur autem juxta eam aliquando operari, si conscientia, quæ est regula proxima, sic ei suggerit agendum.

6. — Non solum autem, qui operatur cum Conscientia invincibiliter erronea, non peccat, sed etiam probabilis acquirat meritum, ut rectè sentit P. Fulgentius Guniliati de Consc. c. 1. n. 6. cum aliis communissimè. Ratio, quia ad dicendum aliquem actum bonum, saltem inadæquatam, sufficit ut ille dirigatur per rationis et prudentiæ dictamen. Cum ergo operans prudenter agit, procul dubio mereri debet propter bonum finem quo operatur, nempe gloriæ Dei, aut charitatis erga Proximum etc. sicut contra demeretur, qui bonum opus facit, sed apprehensum ut malum, propter malum finem quo opus illud exequitur.

7. Obicit Franzoja (Theol. Mor. l. 1. c. 1. Ar. 1.) nunquam malam actionem posse esse causam meriti, assertique pro se S. Thomam, qui 1. 2. q. 19. art. 6. sic ait: « Bonum causatur ex integra causa, malum autem ex singulis defectibus. » Et ideo ad hoc ut dicatur malum id, in quod fertur voluntas, sufficit sive quod secundum suam naturam sit malum, sive quod apprehendatur ut malum. Sed ad hoc ut sit bonum, requiritur ut utroque modo sit bonum. At respondetur, quod S. Doctor loquitur hæc de bono absolute et simpliciter sumpto, non autem de bono respectivè et per accidens, prout a Conscientia, quæ est regula proxima agendi, invincibiliter apprehensum est, juxta id quod idem Angelicus docet (ut supra retulimus) dicens: « Actus humanus judicatur virtuosus vel vitiosus secundum bonum apprehensum, in quod voluntas fertur, et non secundum materiale objectum actus. » Quodlibet 3. art. 23. juxta quod P. Conc. (Theol. Christ. tom. 2. l. 2. de Consc. Diss. 1. cap. 5.) quamvis in Argumento dicat opera ex conscientia erronea, etsi invincibili, nulla prædita esse bonitate, aut merito, postmodum tamen ibidem n. 36. nobiscum sentit dicens: « Potest enim quis, dum exercet opus materialiter malum, habere plures actus bonos, intentionem nempe bonam Deo placendi. Hos bonos et meritorios dicimus, quamvis actus qui per se tunc exercetur sit materialiter malus, non imputabilis ad culpam... quia opus materialiter malum, cum non sit voluntarium, refundere in istos actus malitiam non valet. » Id fortius confirmatur a S. Bernardo, qui docet (de Præ-

4
cept. et Disc. c. 12. et 17.) Subditum Prælato obedientem ex
recta intentione, meritorie agere, quamvis materialiter erret con-
tra legem. Et c. 14. n. 35. sic scribit: « Et quidem laude dignam
» dixerim vel solam intentionem piam, nec planè condigna remu-
» neratione fraudabitur in opere quoque non bono ipsa bona vo-
» luntas. »

8. — Quæritur 1. An dari possit Conscientia invincibiliter er-
ronea circa præcepta juris naturæ? Respondetur hic breviter,
quod potest dari circa Conclusiones mediatas et remotas a primis
principiis, non verò circa Conclusiones immediatas, et proximas;
ut esset, auferre alienum invito domino, occidere innocentem, etc.
Est communis sententia, quam infra probabimus auctoritate præ-
sertim S. Thomæ in Tr. II. de Legibus n. 169.

9. — Quæritur 2. An dari possit Conscientia invincibiliter
erronea in eo, qui cupit aliquod patrare malum, puta fornicatio-
nem, iudicans per errorem solum desiderium fornicandi non esse
mortale, si fornicatio facto non sequitur? Affirmant id ut proba-
bilis Sanchez, et Cardenas, dicentes hunc peccare tantum ma-
terialiter, quia licet ipse velit malum illud objectum, tamen in-
vincibiliter credit desiderium suum injuriam Deo non irrogare.
Hanc tamen opinionem nunquam probabilem censere potui,
nunquam enim intelligere valui, quomodo qui vult deliberatè
actionem exercere, qua scit Deum offendi, possit inculpabiliter
credere, Deum non offendere, dum efficaciter cupit illam exequi,
qua certè agnoscit averti a Deo. Sed dices: Quomodo iste pec-
cabit formaliter illo suo desiderio, si malitiam ejus ignorat? Res-
pondetur: Quamvis detur, quod ignoret malitiam illius actus
interni, certo tamen agnoscit malitiam actus externi: si ergo vult
illum exequi, jam cognitum ut malum, quomodo a peccato ex-
cusabitur? Omnes quidem ex ipso lumine naturæ dignoscunt, se
teneri ad obediendum suo Creatori; quando igitur quis delibe-
ratè vult agere id quod scit a Deo sibi vetitum, necessariò simul
agnoscit, quod malè agit: et quamvis reflexè tunc non peccet, pu-
tando solum actum externum esse peccatum; exercitè tamen ei in
facto esse jam peccat, volens negare Deo, tempore quo cogitat pecca-
tum consummare, debitam obedientiam. Instabis: plures rustici ideo
non confitentur de his pravis desideriis, quia credunt tum tantum
peccare, cum peccatum externe consummant. Respondeo: isti
potius falso decipiuntur in credendo, quod non tenentur confiteri
peccata quæ non consummant; sed prudens Confessarius judicare
debet, quod cum consenserunt in peccatum consummandum, verè
et formaliter peccaverunt, voluntate prava se à Deo avertentes.
Ex his omnibus opinionem contrariam cum aliis doctis Recentio-
ribus parum probabilem censeo.

10. — Pergamus ad alias Conscientiæ species discutiendas.
Conscientia *Perplexa* est ea, qua quis in medio duorum præcep-
torum constitutus peccare credit, quamcumque partem eligat. ex-
gr. si quis perjuriò posset in iudicio servare vitam Rei, et ex una
parte angeretur à præcepto Religionis non pejerandi, et ex alia

(errore ductus) a præcepto Charitatis erga proximum, nec resol-
vere se valeret, quæritur quid agere deberet in hoc casu? Res-
pondetur: si potest actionem suspendere, tenetur illam differre,
donec consulat Sapientes: si verò suspendere nequeat, tenetur
eligere minus malum, vitando potius transgressionem juris natu-
ralis, quam humani, aut positivi Divini. Si autem non possit
discernere quidnam sit minus malum, quamlibet partem eligat,
non peccat, quia in hujusmodi casu deest libertas necessaria ad
peccatum formale.

11. — Agamus hic ultimo de Conscientia *Scrupulosa*, de qua
longiorem oportet habere sermonem. Conscientia scrupulosa est
ea, quæ ob levia motiva absque rationabili fundamento (scru-
pulus enim est inanis apprehensio) sæpe formidat de peccato,
ubi revera non adest. Signa Conscientiæ scrupulosæ hæc sunt:
1. Pertinacia iudicii, qua Scrupulosus Sapientum consiliis parere
renuit, varios consulit, sed nullius iudicio acquiescit; imò quanto
magis plures audit, eo plus perplexus evadit. 2. Frequens iudicii
mutatio ex levibus motivis; unde oritur inconstancia in agendo,
mentisque perturbatio, præsertim in operationibus externis, puta
in celebratione Missæ, in Horarum recitatione, aut Sacramento-
rum administratione, vel perceptione. 3. Habere reflexiones im-
pertinentes plurium circumstantiarum, quæ in actione adfuerint,
vel adesse potuerunt. 4. In omnibus peccatis de peccato; et
mente hærere contra Sapientum, ac etiam proprium iudicium,
et ideo nunquam contentum esse una Confessarii assertionem, sed
sæpius eodem actu eundem exquirere, an in agendo juxta consi-
lium datum conscientia esse possit immunis a culpa.

12. — Remedia autem pro hujusmodi Scrupulosis adhibenda
sunt hæc. Postquam Confessarius ex signis supra allatis jam per-
ceperit Pœnitentem esse scrupulosum, præscribat ei: 1. Ut valde
humilitatis virtutem colat, sæpe enim scrupuli ex superbiæ vitio
ortum habent. 2. Ut caveat à lectione librorum scrupulosi exci-
tantium, et Scrupulosorum conversationem evitet. 3. Ne diu mo-
retur in examine Conscientiæ, præsertim circa ea in quibus magis
vexatur. 4. Ut fugiat otium, ex quo sæpe mens inanibus appre-
hensionibus impletur. 5. Ut instanter Deo se commendet, ad opem
obtinendam parendi præceptis sui Directoris; hoc enim super
omnia præcipuum, imò unicum potest dici remedium hujusmodi
Infirmorum esse omnino acquiescere iudicio sui Superioris sive
Confessarii, ut omnes docent Patres, Theologi, et Spirituales Ma-
gistri. Hinc valde proderit ad sedandas conscientias scrupulis agi-
tatas, ut Confessarius eis ante oculos exponat has egregias Sapien-
tium auctoritates, quas hic subdo. Natalis Alexander *Theol. Dogm.*
mor. l. 3. c. 4. R. 1. dicit: « quod autem scrupuli sperni debeant,
» accedente prudentis, pii doctique Directoris iudicio, et contra
» illos sit agendum, constat ex C. Inquisitionis, de sent. exc. ubi
» dicitur, quod si quis autem habet conscientiam ex credulitate
» levi... ad sui Pastoris consilium licitè potest agere. » Id confir-
mat S. Antoninus ex Joanne Gersono, qui (*Tract. de præpar.*

ad Miss.) sic scribit: « Qui renuunt credere Superiorum et prudentum consilio ad tales scrupulos deponendos, et agendum contra eos, errant multipliciter. Decipiuntur in hoc multi ex simplicibus, distinguere nescientes inter ea quæ portio Animæ superior, et ea quæ inferior patitur absque Superioris assensu. » Hinc affert illud B. Bernardi, qui dixit discipulo cuidam scrupuloso; *Vade, et in fide mea celebres.* At dicet aliquis, utinam esset mihi S. Bernardus! nunc verò, dum Superioris mei mediocrem sapientiam inspicio, non audeo illi conscientiam meam committere. Respondet S. Antoninus ex eodem Gersono: « Quisquis ita dicis, erras: non enim commisisti te in manibus hominis, quia litteratus, quia pius etc. sed quia tibi est præpositus. » Quamobrem obedias illi, non ut homini, sed ut Deo... Caveas ad extremum, ne dum quæris securitatem, in gravem ruas præcipationis foveam. » Hinc S. Philippus Neriis suis Pœnitentibus (ut in *Vita l. 1. c. 10.*) sic aiebat: « Qui proficere in via Dei cupiunt submittant se Confessario docto, cui obediant ut Deo. Qui ita operatur, fit securus a reddenda ratione cunctarum actionum suarum. Dicebat item, fidem præstandam esse Confessario, quia Dominus eum errare non permittet. Nihil esse securius, quam in operando voluntati Directoris obtemperare; nihilque periculosius, quam sui ipsius iudicio se dirigere. » Pariter S. Franc. Salesius (*Introd. cap. 4.*) loquens de directione Patris spiritualis, scribit ex V. Joanne Avila: « Nullo meliori modo de Dei voluntate aperte nos certos fieri, quam per humilem obedientiam ipsius præceptis. » Hoc etiam confirmat Glossa in *c. ad Aures, de Temp. Ord. lit. f. in fine*, ubi dicitur: *Si verò dubium sit præceptum, propter bonum obedientiæ excusatur a peccato, licet in veritate sit malum.* Idem dicitur in *c. Quid culpatur. 23. q. 1.* S. Bernardus (*de Præcept. et Disc. c. 12.*) ait: « Quidquid vice Dei præcipit homo quod non sit tamen certum displicere Deo, haud secus omnino accipiendum est, quam si præcipiat Deus. » S. Ignatius Loiola (*in Constit. Soc. Jes.*) « Obediendum in omnibus, ubi peccatum non cernitur, id est (ut in *Declar.*): In quibus nullum manifestum est peccatum. » B. Humbertus (*in l. de Brud. rel. c. 1.*) « nisi aperte sit malum quod præcipitur, accipiendum est ac si a Deo præciperetur. » B. Dionysius Cartus. (*in 2. Dis. 39. q. 3.*) « In dubiis an sit contra præceptum Dei, standum est præcepto Prælati, quia etsi sit contra Deum, attamen propter obedientiæ bonum non peccat subditus. » Idem docet S. Bonav. in *Spec. Disc. c. 4.*

15. — Quapropter Confessarius enixè curet pœnitentibus scrupulis vexatis suadere, quòd omnino tutus incedit qui sui Directoris consiliis acquiescit et obtemperat in omnibus, in quibus evidens peccatum non apparet; tunc enim non homini obedit, sed ipsi Deo dicenti: « Qui vos audit, me audit; et qui vos spernit, me spernit. » *Lucæ 10. 16.* Contra verò inculcet, magno suæ salutis discrimini se committere, qui præceptis sui Confessarii

renuunt obedientiam præstare; tunc enim periculo se exponit amittendi non tantum cordis pacem, devotionem, et in virtute progressum, verum etiam mentem (quot enim scrupulosi obedientiæ non acquiescentes in amentiam ceciderunt!) item corporis valetudinem; imò quod deterius est, etiam Animæ iacturam faciendi, nam eò possent scrupuli devenire, ut ad tantam eum redigerent desperationem, qua vel sibimet mortem inferret, ut pluribus contigit, vel ut sic de sua salute desperans, habenas ad omnia vitia amplectenda laxaret.

14. — Præterea satagat prudens Confessarius hujusmodi Pœnitentibus regulas potius generales, quam particulares præscribere; regulis enim particularibus Scrupulosi fere nunquam se resolvere valent ad operandum; quia semper dubitant, an regula illa præscripta possit valere pro casu occurrenti, qui sæpe videbitur ei differens à casu præterito cum Confessario collato. Hinc recte ait *Concina (Compendio Theol. l. 1. Diss. 1. c. 6. n. 7.)* « Acceptis semel regulis directionis, non debent (Pœnitentes) importune Directorem adire, et molestissimis interrogationibus vexare: sed regularum, quas acceperunt, beneficio abigere scrupulos debent. »

15. — Tripliciter autem Scrupulosi ut plurimum a scrupulis vexantur. Alii anguntur à pravis cogitationibus, quibus assentiri sæpe timent. Alii propter Confessiones præteritas, quibus satis nunquam fecisse dubitant. Alii propter timorem peccandi in qualibet operatione, quam acturi sunt. Hinc I. Pœnitenti, qui pavet cuilibet malæ cogitationi (puta contra Fidem, Castitatem, aut Caritatem) assensum præbere; imponat Confessarius, ut hujusmodi scrupulos omnino despiciat, affirmans non pravos cogitationes, sed tantum pravos consensus esse peccata. Et in hac materia non omitat semper uti regula illa à Doctoribus sapienter tradita, nempe eos qui sunt timorati conscientiæ, nisi moraliter certò sciant se in grave peccatum consensisse, immunes à peccato esse judicandos; nam, ut ait P. Alvarez, impossibile est peccatum in Animam ab illo abhorrentem ingredi, quin ab ea clarè agnoscat. Qua de re sæpe expediet Scrupulosis expressè imponere, ut a Confessione hujusmodi cogitationum se absteineant, nisi tam certò sciant, se in illas consensisse, ut id jurare possint.

16. — II. Pœnitenti, qui semper anxius est de præteritis Confessionibus, quia formidat defecisse in integritate, vel in dolore, si ipse generalem Confessionem jam alias expleverit, aut per aliud quod notabile tempus Confessiones suas diligenter peregerit, hui imponat, ne amplius cogitet de culpis præteritis, nec de his verbum faciat in confessione, nisi jurare possit certò peccata illa mortalia perpetrasse, et insuper nunquam de illis confessum esse. Imò docent *Azor. Bonac. Becan. Coninch. Layman*, et alii, quod aliquando potest quis taliter scrupulis angì, quod licet ei videatur certò aliqua non dixisse, adhuc ad ea confitenda non teneatur. Confirmat id *Wigandt* appositè scribens: « Minimè audiendum Scrupulosum, qui vellet repetere Confessiones; nam dato, quod

» aliqua peccata non sit confessus, tamen ob grave suum damnum, » et ob periculum perpetuò hærendi in tanta anxietate excusatur » ab integritate Confessionis. » In hoc autem vehementer instet Confessarius, ut ei Pœnitens obediat: quod si obedire recuset, eum objurget, Communionem privet, et quantum potest duritiam ejus retundat. Cum Scrupulosis obedientibus blandè agendum est; cum iis autem qui in obedientia delinquant, maximus exercendus est rigor, et austeritas: hac enim obedientiæ anchora destituti nunquam ipsi sanari possunt.

17. — III. Illis demque Scrupulosis, qui in omni actione peccare formidant, imponat, ut liberè agant, scrupulosque despiciant, et contra illos operentur, ubi evidens peccatum non apparet; quia ordinariè ipsi ob rationem perturbatam ex nimio timore timent adesse peccatum, ubi non est. Ideo oportet eis præcepto injungere, ut scrupulos vincant, ne amentes, aut omnino inutiles ad operandum evadant: et postea de talibus actionibus abstineant in Confessione se accusare; licet enim aliquando errent sic agendo, tamen non peccant ratione obedientiæ, quam Confessario præstare debent. Imo sapienter docent Sanchez Dec. l. 1. c. 10. n. 81. cum S. Antonin. Gerson. Valent. Corduba etc. Item Salmant. tr. 20. cap. 7. n. 10. cum Cajet. Navar. Castrop. Bonac. Filliuc. etc. dicunt Scrupulosum teneri aliquando obligatione gravi adversus scrupulos operari, cum ex scrupulorum anxietate possit grave damnum timere in profectu spirituali, aut in valetudine corporis, vel mentis.

18. — Nec refert, quod ipse cum conscientia scrupulosa, seu cum actuali timore peccandi operetur; nam ex communi et vera sententia, quam docent. Conc. Tom. 2. l. 2. de Consc. diss. 1. c. 8. n. 15. Ronc. eod. tit. c. 4. q. 2. Anacl. eod. tit. qu. 5. n. 72. S. Anton. 1. p. tit. 3. c. 10. §. 10. Salm. tr. 20. c. 7. n. 8. cum Nav. Cajet. Bonac. et aliis plurimis; Scrupulosus ita agens minime peccat. Ratio, quia Conscientia scrupulosa, seu dictamen mentis ex scrupulis ortum non potest auferre assensum de actionis honestate prius efformatum ex Confessarii judicio, vel alio modo: nam, ut ait P. Concina: « Dubium suspendit assensum, secus » verò scrupulus, utpote à dubio distinctus. Scrupuli ergo sunt » quædam animi nubeculæ, quæ obscurare aliquantulum possunt » judicium intellectûs, nullo tamen modo illud præfocare valent. » Idque præsertim valet, si urget obedientia Confessarii agendi contra scrupulos, ubi evidenter culpa non cernitur, ut habetur ex cap. Inquisitionis 44. de Sent. Excom. ubi securum declarat Pontifex, qui Pastoris sui consilium sequendo scrupulos abjicit; sic enim ibi dicitur: « Ad sui Pastoris consilium conscientia levis, et » temeraria explosa licite potest, etc. » Nec officit textus ab aliquo allatus in cap. Per tuas. 2. de Simon. ubi Pontifex præscripsit cuidam habenti conscientiam nimis scrupulosam, ne ascenderet ad Ordines superiores, nisi conscientia illa prius deposita. Nam respondetur, ibi non agi de mero scrupulo, verùm etiam de errore, quo tenebatur Ordinandus, ut explicat Glossa: « Conscien-

tiam habebat erroneam. » Et sic etiam exprimitur in Textu: » Nisi deponat errorem.

19. — Hinc pro praxi concludendum, Scrupuloso præ oculis semper obedientiam habendam esse, ut scrupulorum suorum timorem fortiter abigens, liberè operetur. Nec opus est, ut in quolibet particulari actu hoc judicium efformet, nempe quod scrupulos contemnere debeat ex præcepto Confessarii; satis enim est, quod ex judicio prius formato contra scrupulum agat; quia propter experientiam præteritam in ejus conscientia judicium illud virtualiter sive habitualiter existit, licet tenebris obscuratum. Tanto magis quod cum scrupulosus in illa confusione operatur, non certe operatur cum conscientia formata et deliberata, quæ requiritur quidem ad constituendum peccatum, ut recte scribit Joannes Gerson (Tract. de Consc. et scrup.) his verbis: « Conscientia » formata est, quando post discussionem et deliberationem ex » definitiva sententia rationis judicatur, aliquid faciendum, aut » vitandum; et contra eam agere est peccatum. Timor verò seu » scrupulus conscientiæ est, quando mens inter dubia vacillat, » nesciens ad quid potius teneatur; non tamen vellet omittere » quod sciret esse placitum Divinæ voluntati; et contra istum timorem seu scrupulum facere non semper est peccatum, licet » periculosum valde sit » (intellige nisi timor contemnatur ut vanus, maxime si accedat Directorum consilium; ideo addit Gerson): « et quantum fieri potest abjiciendus, et extinguendus. » Hinc idem Gerson (Cons. 6.) sic scribit: « scrupulosus contra » scrupulos agendum est, et fixo operis pede certandum. Scru- » pulos contempserit melius, quam per contemptum nequimus, et » regulariter non absque alterius, et præsertim Superioris consilio. Alioquin timor immoderatus, aut inconsulta præsumptio » præcipitat. » Denique pro Scrupulosis Natalis Alexander ait servandam esse regulam illam a B. Alberto Magno, et a S. Antonino traditam: « Inter duram, et benignam sententiam circa » præcepta, benigna interpretatio cæteris paribus facienda est. » Dicendum remanet de Conscientia Dubia, et Probabili. De his in sequentibus duobus Capitibus seorsim disseremus.

CAPUT II.

De Conscientia Dubia.

20. Quænam sit Conscientia Dubia? Quodnam sit Dubium Positivum et negativum? — 21. Quodnam Dubium Speculativum, et Practicum? — 22. Nunquam licet operari cum Conscientia practice dubia. — 23. De eo qui scit aliquid esse malum, sed dubitat an sit grave, aut leve. — 24. Quid debeat agere, qui est practice dubius? — 25. An liceat operari cum conscientia speculative dubia? — 26. De pluribus Principiis reflexis, ex quibus formari potest conscientia practice certa. — 27. De lege dubia, vel dubie promulgata: et de Lege certa dubie abrogata. — 28. De voto dubie emisso; et de voto

certe emisso, et dubie impleto. — 29. Quid de eo, qui iudicat probabiliter implese votum? 30. Quid si quis opus voti jam præstitit, sed voti immemor? — 31. An subditus teneatur obedire Superiori in re, quæ est dubie mala? — 32. Dubia de diversis rebus. — 33. Quid in dubio de valore Matrimonii? *Remissive ad lib. VI. n. 903 et 904.* — 34. Quid in dubio de solutione, si debitum est certum? — 35. Quid in dubio, de debito si quis rem possidet bona fide? — 36. Quid si contra Possessorem urgeat ratio probabilis, et nulla pro ipso? — 37. Quid si Possessor, superveniente dubio, neglexerit inquirere veritatem? — 38. An possit Eucharistiam accipere, qui dubitat, an aliquid cibi vel potus deglutiverit? — 39. Quid si dubitat an deglutiverit ante vel post mediam noctem?

20. — CONSCIENTIA dubia est ea, quæ suspendit assensum pro utraque parte dubii, remanetque anceps, et hæsitans. Dividitur autem Conscientia dubia in practice dubiam, et speculative dubiam. Dubium verò dividitur in Negativum, et Positivum. *Negativum* est, quando ex neutra parte occurrant rationes probabiles, sed tantum leves. *Positivum* est, quando pro utraque parte, vel saltem pro una adest grave motivum, sufficiens ad formandam Conscientiam probabilem, licet cum formidine de opposito: ideo dubium positivum ferè semper coincidit cum opinione probabili, de qua in *Capite sequenti* loquemur.

21. — Deinde dividitur dubium in speculative, et practicum. *Speculativum* est, quo quis dubitat de rei veritate, v. g. an bellum aliquod sit justum, vel injustum: an pingere die festo sit opus servile, vel liberale: an Baptismus cum aqua distillata sit validus, aut nullus, et similia. *Practicum* autem dubium est, quo dubitatur de rei honestate, v. gr. an licet mihi in tali bello dubie justo militare: an hac die festiva pingere: an hunc Puerum aqua distillata baptizare. Semper itaque distinguendum Verum a Licito: dubium enim Speculativum, licet in obliquo, et potius consequenter respiciat Licitum, tamen in recto, et principaliter Speculativum respicit Verum, Practicum autem respicit Licitum.

22. — His positis, dicimus 1. nunquam esse licitum cum Conscientia practice dubia operari; et casu quo aliquis operatur, peccat, et quidem peccato ejusdem speciei et gravitatis, de quo dubitat; quia qui se exponit periculo peccandi, jam peccat, juxta illud: *Qui amat periculum, in illo peribit. Eccl. 3. 21.* Quare si dubitat an illud sit mortale, mortaliter peccat.

23. — Quid si sciat quis, aliquid esse malum, sed dubitat an sit mortale, aut veniale, et cum tali dubio operatur? Alii censent hunc peccare graviter, vel leviter prout in specie objectum peccati est grave, aut leve. Ita *Vasquez, Sanchez etc.* Alii cum *Azor. Bonac. Castropal. etc.* putant semper peccare graviter. Alii tandem cum *Navar. Valent. Granad.* et aliis plurimis satis probabiliter tenent tantum venialiter peccare, si homo ille minime advertit nec etiam in confuso ad periculum graviter peccandi, neque ad obligationem rem examinandi, et modò objectum non sit

certe per se peccatum grave: addereim, modò etiam homo sit timorata conscientia.

24. — Qui igitur est practice dubius circa aliquam actionem, debet utique prius dubium deponere per principium certum, vel reflexum de honestate actionis illius, juxta id quod exponemus in *Dissertatione de Usu opinionis probabilis*; modò homo ille sit sufficiens ad formandam sibi conscientiam practice certam, et deinde potest operari. Si verò insufficiens sit (puta quia rudis) tenetur Parochum, aut Confessarium, vel alium pium ac doctum consulere, et juxta consilium agere. Qui verò dubius esset, sed omnibus ponderatis adverteret, dubium esse inane, hic bene potest (ut recte scribit *Continuator Tournely Tom. 1. tract. de Act. hum. c. 3. art. 4. de Cons. dubia*) dubium suum deponere sine alia reflexione, et sic actionem exequi; tunc enim si malitia illius ignoratur, ignorantia illa est omnino involuntaria, utpote quæ studio superari non potest, prout docet Angelicus.

25. — Dicimus II. Licitum esse operari cum conscientia speculative dubia, semper ac operans per alias rationes, sive principia reflexa iudicat practice actionem suam esse certe moraliter honestam. Aliæ enim (ut sapienter ratiocinatur Episcopus Abelly) sunt rationes, quibus iudicamus de rei veritate, nempe de probabilitate, sive de dubietate alienius opinionis, v. g. quod bellum hoc sit probabiliter, aut dubie justum: aliæ quibus iudicamus de honestate actionis, scilicet quod in hoc bello, imperante Principe, liceat subdito præliari, juxta doctrinam S. Augustini supra allatam in *cit. can. Quid culpatur*. Quod autem ex principis reflexis possit bene formari conscientia moraliter certa de honestate actionis, clarè patebit infra ex *Dissertatione Opinioni* probabilis, quam in fine hujus Tractatus afferemus.

26. — Horum principiorum principalissimum est illud, quod « Lex dubia non potest certam inducere obligationem. » Veritas hujus principii (quod non negatur neque ab ipsis rigidæ sententiæ fautoribus) evidenter in *Dissertatione* mox enunciata probabitur. Vide ibi dicenda. Ex hoc autem primo efformatur secundum illud principium: « Melior est conditio possidentis. » Quoties enim lex dubia minime ligat hominem, homo utique remanet solutus, et liber ab obligatione legis, eoque casu licite potest uti sua libertate, quam verè possidet, cum lex est dubia; ait enim S. Thomas: « Illud dicitur licitum, quod nulla lege prohibetur. » In *4. sent. Dist. 15. q. 2. art. 4. ad 2.* Hoc autem secundum principium, licet aliqui illud infirmare conentur, dicentes quod valet tantum pro foro, vel tantum in materia justitiæ; ego tamen nescio, quomodo in omnibus negari possit. Quæstio tantum esse potest, an in quolibet dubio morali possideat lex, aut libertas. Antiprobabilistæ dicunt semper legem possidere; nos verò dicimus, aliquando possidere legem, aliquando libertatem, nempe cum lex non est adhuc promulgata. Hæc (dico) quæstio est, sed nemo negare potest principium, meliorem semper esse possidentis conditionem. Casu igitur quo possidet lex, pro ea standum est; si verò

possidet libertas, standum pro libertate. Ad dignoscendum autem, pro qua parte in dubiis stet possessio, videndum pro qua stet præsumptio. Præsumptio verò stat pro ea parte, quæ non tenetur ipsa factum probare, sed onus probandi illud transfert in alteram: « Factum enim non præsimitur, nisi probetur; » quod est aliud principium approbatum a l. 2. de Probatione. In dubio igitur factum non præsimitur, sed est probandum. Si verò factum est certum, puta si Matrimonium certè est initum, et dubitatur, an ritè initum sit, aliud principium servari debet: « In dubio omne factum præsimitur rectè factum. » Sive: « In dubio præsimitur factum, quod de jure faciendum erat. » Sive « Standum pro valore actus. »

27. — Ex præfatis inferitur 1. Quod si lex est dubie condita vel dubie promulgata, non obligat, quia possessio non stat pro ipsa sed pro libertate. Idem dicendum, si dubitatur, an in lege promulgata comprehendatur vel ne aliquod onus; tunc enim non tenemur illud implere; quia pro illa parte, de qua lex est dubia, lex non possidet. Contrà verò, si lex est certè condita, et certè promulgata, et indè oritur dubium an sit abrogata, vel revocata, aut dispensata, est observanda; quia tunc ipsa possidet. Sic etiam in dubio an lex per se justa fuerit acceptata, etiam observari debet, quia præsumentum est eam fuisse receptam ex illo alio principio: « In dubio præsimitur factum, quod de jure faciendum erat. »

28. — Inferitur 2. id quod de lege dictum est, dicendum esse etiam de voto; votum enim est instar legis particularis, quam homo sibi imponit. Hinc si quis dubitat, an emiserit votum, non tenetur illud implere, ut communiter docent Cabassutus Theor. Jur. l. 1. c. 8. n. 19. Suar. in 3. p. Disp. 40. sect. 5. n. 15. Sanch. in Dec. l. 1. c. 10. n. 36. Anacl. de Voto q. 2. Concl. 3. Salm. eod. tit. c. 1. n. 143. cum aliis innumeris. Sic pariter qui dubitat an in voto emisso comprehendatur aliquid, vel non, non tenetur ad votum, quoad partem de qua dubitat: pro illa enim parte votum non possidet, ut habetur ex cap. Ex parte 18. de Sensibus, ubi, cum aliqui quædam vota emisissent, et postea dubitarent, an tenerentur ad majus, vel ad minus promissionis factæ, sancitum fuit teneri eos tantum ad minus; ideoque notat ibi Glossa: *In dubiis liberum est sequi, quod magis placuerit.* Contra verò, si quis est certus de voto, et dubitat de satisfactione, tenetur quidem ad votum, quia tunc votum possidet.

29. — Dicunt tamen plures Auctores, quod si quis probabiliter judicat jam voto satisfecisse, an teneatur hoc non obstante illud implere? Negant plures AA., nempe Roncal. de Præc. Dec. c. 2. de Voto q. 4. Salm. eod. tit. c. 1. n. 145. cum Laym. Lugo de Pœnit. Disp. 16. n. 60. et alii; quia (ut aiunt) cum obligatio legis eo casu sit dubia, fit dubia etiam legis possessio. Olim probabilem hanc opinionem putavi, ductus magis a probabilitate extrinseca, quam intrinseca; sed re melius perpensa, nunc minime illam probabilem censeo. Hinc oppositam dico tenendam

cum Concina tom. 3. Diss. 2. de Voto c. 4. n. 10. Antoine de Relig. c. 3. de Voto q. 5. Fill. Leandr. et aliis. Ratio, quia, cum votum est dubie emissum, recte dicitur non adesse obligationem illud implendi, tunc enim possidet libertas; cum tamen votum est certum, libertas hæc ligata remanet ab obligatione voti, donec votum certè non sit impletum. Tum tantum prima sententia admitti posset, cum probabilitas esset talis, quod præsumere faceret quadam certitudine morali, voto jam fuisse satisfactum. Quod autem diximus de voto, intelligendum est etiam de satisfactione pœnitentiæ sacramentalis.

30. — Si quis autem votum emisisset, et postea opus promissum jam præstitisset, immemor tamen obligationis ex voto contractæ, valde probabiliter non tenetur opus illud iterum præstare, ut docent Suarez de Rel. l. 4. c. 26. n. 8. Laym. l. 1. t. 4. c. 4. n. 7. Sanch. Dec. lib. 1. c. 13. n. 10. Bonac. de leg. q. 1. p. 10. n. 13. cum Azor. Less. et aliis communiter. Hoc tamen procedit semper ac vovens certè judicare potest, quod si memor voti fuisset, pro illius satisfactione applicasset opus illud: quod utique communiter præsumentum est; quisque enim generalem voluntatem non habet prius oneri ex obligatione debito faciendi satis, proinde opera supererogationis addendi.

31. — Inferitur 3. Quod subditus, quamvis non teneatur obedientiam præstare Superiori præcipienti in iis quæ sunt certè illicita, tenetur verò in iis de quibus dubium est, an sint licita vel ne; quia in dubiis standum est pro Superiore possidente jubendi potestatem, qua in dubio exspoliari nequit; ita communiter Cajet. q. 169. art. 2. ad 4. Contin. Tournely t. 3. p. 89. q. 5. R. 2. et alii plures cum S. Antonin. S. Bonavent. Cabassut. Soto, etc. Limitant verò Sotus, Tournely, Less. Sanch. Salmant. etc. communissimè quoties res præcepta esset valde difficilis et molesta, nempe si subditus obediendo deberet se vel alterum exponere periculo gravis damni spiritualis, vel temporalis. Hæc fusius exponemus tractando de Præceptis particularibus Lib. IV. Cap. 1. n. 47.

32. — Inferitur 4. Quod adolescens dubitans, an vigesimum annum expleverit, non tenetur ad jejunium. Dubitans verò, an pervenerit ad annum sexagesimum, quo completo, probabiliter homo deobligatur a jejunio, ut dicemus Lib. 3. n. 1036. tenetur ad jejunium, quia tunc possidet jejunii præceptum. Idem dicendum de eo, qui dubitat de ætate requisita ad sacrum Ordinem, vel Beneficium suscipiendum, tunc enim stat possessio pro præcepto. Idemque dicendum de eo, qui est in Sabbato, et dubitat, an transierit hora mediæ noctis; tunc enim nequit vesci carnibus, cum adhuc possideat præceptum abstinentiæ. Secus verò si quis dubitat de hoc in feria quinta, quia tunc post adhibitam diligentiam licitè potest edere carnes cum adhuc possideat libertas. Ita Laym. l. 1. c. 4. n. 35. Sanch. de Matr. Disp. 40. et 41. Bussem. ut supr. Dub. 3. n. 4. et 5. et alii plures.

33. — Inferitur 5. Quod si post Matrimonium bona fide contractum supervenit dubium de valore illius, antè inquisitionem

veritatis dubitans non potest petere, sed tenetur reddere, ex *cap. Dominus, de Sec. nupt.*, quia conjux dubium ignorans adhuc possidet jus petendi. Post verò inquisitionem dubitans potest etiam petere; ut probabilius tenent *Soto, Habert, Wigand, Roncaglia, Sanch. Salm. etc.* Vide dicenda *lib. 6. n. 903 et 904.*

54. — Infertur 6. Quod certus de debito, et dubius de solutione, tenetur solvere, ut communiter docent *Suar. Vasq. Lugo, et alii cum Sanch. Dec. l. 1. c. 10. n. 12.* Casu verò, quo etiam creditor de suo jure dubitaret, censet *Layman. l. 1. tr. 1. c. 2. Diana p. 4. tr. 3. R. 35. et Sporer de Consc. cap. 1. n. 85. cum Tamburin.* Debitorem teneri tantum ad partem pro rata dubii. Subdit tamen *Layman*, quod non auderet condemnare creditorem, si totum exigeret.

55. — Sed hic quaeritur I. An possessor bonæ fidei, superveniente dubio, teneatur aliquid pro rata dubii restituere? Si dubium est æquale pro et contra, communis est sententia cum *Sanch.* in *Dec. l. 1. c. 10. n. 9.* adversus paucos, possessorem ad nihil teneri, ex *Reg. 65. de Reg. Jur. in 6.* ubi legitur: « In pari casu melior est conditio possidentis. » Et *Reg. 128.* « In pari causa possessor potior haberi debet. » Sed quid, si rationes contra possessorem sint validiores? Prima sententia dicit, quod licet ipse habeat rationem probabilem pro se, tenetur tamen in eo casu ad restitutionem pro rata illius majoris propensionis, quia conditio possidentis est quidem melior in pari, non autem in dubio inæquali. Ita *Sanch. de Matr. l. 2. D. 41. n. 19. cum Con. Val. et Led. apud. Salm. de Rest. c. 1. n. 67. Secunda* tamen communior et probabilior sententia docet ad nihil eum teneri, nisi moraliter constet rem esse alienam. Ita *Palasus tr. 1. D. 3. p. 2. n. 11. Lugo D. 17. n. 93. Roncaglia de Rest. c. 2. qu. 3. R. 2. cum Laym. Carden. Dic. Tamb. Dian. Burg. et aliis apud Croix l. 3. o. 2. n. 563. Mazzot. de Consc. c. 3. Sporer de Consc. c. 1. sect. 4. n. 66. cum Moll. et S. Aug. lib. de Fid. et Op. c. 7. relato in can. Si Virgo 34. q. 1. qui ait: « Possessor rectissime dicitur, » quandiu se possidere ignorat alienum. » Dum autem certò non constat (ait *Sporer*) rem esse alienam, tandiu possessor ignorat se possidere alienum. Ratio præcipua hujus sententiæ est, quia per possessionem bonæ fidei acquiritur verum jus; possessio enim a Juristis sic definitur: « Jus insistendi in re non prohibita possideri. » Quapropter dominium rei donec dubium est, possessor retinet jus insistendi; ita tamen ut ante diligentiam adhibendam ad veritatem assequendam, ipse tenetur rem servare; at post diligentiam, et veritate non assecuta, potest illam consumere, et etiam alienare, admonito rerum emptore de dubio vertente super re. Et propter hanc polissimam rationem *Sanchez, Dec. dict. n. 9.* mutavit sententiam alibi defensam, et secundam esse secutus. *Cardinalis etiam Sfondratus, in Reg. Sac. l. §. 20. n. 11.* dicit non esse procedendum contra possessorem, nisi ex certitudine. Hinc parum probabile videtur id quod hic addit *Roncaglia lib. 1. c. 2. q. 3. R. 2.* nempe quod si rationes possidenti faventes*

sint tantum tenuiter probabiles, tunc ipse teneatur rem restituere, saltem quoad majorem partem; nam si contra possessorem rationes sint taliter probabilissimæ, ut fundent contra ipsum moralem certitudinem, tunc ipse tenetur totam rem restituere; si autem secus, ad nihil tenetur.

56. — Quaeritur II. Quid si contra possessorem adsit ratio probabilis, et nulla pro ipso? Prima sententia tenet, quod si ratio illa probabilis generat assensum opinativum unicum, quod res sit aliena, ita ut possessor nullum habeat assensum, quod res sit sua; tunc tenetur restituere. Secus si adhuc probabiliter putaret rem esse suam. Ita *Sanch. Dec. l. 1. c. 10. n. 9.* citans *Vasquez, Palasus tom. 1. tr. 1. Disp. 3. p. 2. Renzi de 7. Prac. c. 3. sect. 2. q. 15. Tamb. Dec. lib. 1. c. 3. 5. 7. verb. Restitutio n. 7. Viva opusc. de Consc. dub. q. 2. art. 1. n. 8. in fin.* ubi dicit, quod cum possessor habeat rationem probabilem contra, et nullam pro se, tunc habet moralem certitudinem, quod res sit aliena. Secunda sententia, quam tenet *Salas l. 2. q. 21. tr. 8. Disp. unic. Sect. 23. n. 231.* dicit quod adhuc, quando rationes pro contraria parte assensum generant; modò non convincant, nec assensus sit certus moraliter, sed mere opinativus, includens formidinem, quæ necessario in opinione includitur, tunc possessor potest rem retinere, quia possessio præponderat omnibus rationibus non convincentibus.

Præfatæ opiniones videntur sic posse conciliari. Certum est, quod legitima possessio cuique tribuit jus certum rem retinendi, donec non constet de jure alterius, ut dicunt communissime *Palasus, Laym. Sporer, et alii cit.* ut sup. cum *Croix dicto n. 563.* Et ipse *Viva loc. cit.* id concedit, dicens quod « possessio bonæ fidei » parit jus certum, quod prævalere debet juri probabili, et non moraliter certo alterius. » Ratio est, quia possessio legitima fundat de se præsumptionem certam de justitia possessoris, ut dicunt *Wigand Exam. 3. de Consc. et Lugo de just. D. 17. n. 74.* Ergo etiamsi adsit iudicium probabile contra possessorem, et nulla probabilitas illi assistat, adest tamen præsumptio orta ab ipsa possessione, quæ tribuit ei jus certum, quod nequit superari, nisi a jure certo alterius per rationes certas convincentes.

Quapropter prima sententia dicens, quod possessor teneatur restituere, quando habet assensum opinativum contrarium, et nullum pro se, sanè est intelligenda, quando possessio esset ex aliqua parte infirma, utpote dubia, vel incepta cum dubia fide, ita ut nulla legitima præsumptio ex ea oriri videatur pro possessore; tunc enim verè nulla probabilitas ipsi assisteret, unicumque iudicium opinativum tunc ipsa haberet rem esse alienam. Secus verò, si haberet possessionem certam ac legitimam bonæ fidei; quia tunc sola possessio, etiamsi nulla alia ratio ei suffragaretur, præberet illi jus certum, quod superari non potest nisi a rationibus certis oppositis, non autem ab opinione probabili, quæ necessariò formidinem includit. Et hoc clarè innuit *Lugo citata D. 17. n. 94.* ubi ait, possessionem de se parere præsump-

tionem prævalentem pro possessore, ne ipse sit privandus, donec non constet de jure alterius per probationem superantem præsumptionem possessionis. Unde rectè concludit *Croix lib. 1. n. 501.* quod licet pro possessore non sit probabile argumentum, si tamen pro petitore non sit argumentum nisi probabile, possessor adhuc licitè retinet, quia possessio est jus certum retinendi contra quod non prævalet nisi certitudo. Hoc idem dicitur pariter de Matrimonio probabilitè nullo. Vide *l. 6. n. 904.*

37. — Quæritur III. Quid si possessor bonæ fidei, dubio superveniente, negligat culpabiliter diligentiam adhibere, sed postea non possit verus dominus amplius adinveniri? *La Croix lib. 3. p. 2. n. 564. Ronc. l. cit. et Salm. n. 64. cum Sanch. Less. etc.* dicunt tunc possessorem teneri rem restituere pro rata dubii. Contra verò *Palauus t. 1. D. 3. p. 2. n. 9. Bonac. de Contr. D. 1. q. 2. p. 2. n. 8. Tamb. de Consc. c. 3. v. Restitutio. n. 9. cum Dian. et Reb.* probabile putant quod possessor, quamvis peccarit mortaliter, diligentiam omitendo, tunc tamen ad nihil tenetur, cum ex una parte damnum illatum sit dubium, et ex alia jus possessionis bona fide acquisitum ipse adhuc retineat. Verius autem censeo dicendum, quod talis possessor teneatur aliquid restituere (vel domino, vel pauperibus, si dominus sit incertus). Ratio est, quia cum ipse culpabiliter dominum privarit spe, quam dominus ad rem habere poterat, et illa spes erat quidem pretio æstimabilis, jam damnum certum est illatum domino, qui spem illam etiam certè possidebat. Puto tamen non esse faciendam restitutionem pro quantitate dubii, ita ut, si rationes ex utraque parte essent æquales, res sive ejus pretium pro medietate sit restituendum, sed minus, et forte valde minus; quia illa spes domini non poterat æstimari pro medietate valoris rei, sed multò minoris, stante æquali probabilitate rationis ex una parte, et certo jure possessionis ex alia, quæ possessori favebat, et adhuc favet: possessio enim rei multò quidem majoris æstimatur, quam possessio spei.

Notat autem I. *Tamb. l. c. n. 7. cum Villal. et aliis*, quod si possessor incipiat dubitare per rationes probabiles, tenetur quidem inquirere veritatem, secus verò si dubitaret per rationes tantum tenues. Notat II. *Croix l. 3. p. 2. n. 562. cum Vasq. Lay. Pal. Sanch. Mol. etc.* et non improbable putat *Ronc. d. q. 3. n. 1.* quod cum possessor (etiam qui cum dubio incœperit possidere) rem habuerit a possessore bonæ fidei, si postea diligentia fit impossibilis, nihil tenetur restituere; ipse enim in omne jus illius legitime tunc succedit.

38. — Quid denique dicendum in dubio, si aliquid cibi vel potûs degluteris, an possis tunc Eucharistiam accipere? Negant *Sanchez lib. 2. de Matr. Disp. 41. n. 40. Roncaglia de Euchar. c. 5. q. 6. et Salmant. eod. tit. c. 7. n. 69.* cum aliis; tum quia (ut aiunt) legi certæ non communicandi sine jejunio non satisfacit per dubiam satisfactionem; tum quia id videtur gravi irreverentiâ non carere. Alii tamen, ut *de Lugo de Eucharistia Disp.*

15. n. 43. *Castrop. Disp. 3. punct. 8. n. 9. Laym. l. 1. tract. 1. c. 5. n. 36. Diana tom. 2. tr. 4. de Sacram. Resol. 29. La Croix l. 6. part. 1. n. 576. Busemb. loc. cit. n. 6. Sporer de Sacr. Miss. cap. 6. n. 274. cum Sa. Carden. Med. Gobat. Boss. et aliis dicunt*, in tali dubio bene te posse communicare. Ratio horum est, quia lex jejunii non est positiva, ita ut præcipiatur jejunium tanquam requisitum absolute necessarium ad communicandum; sed est prohibitiva, qua prohibetur quisque accedere ad Communionem, si aliquid cibi aut potûs sumpserit, ne conjungatur terrenus cibus cum divino. Id enim, ait *Lugo loc. cit.* constare ex Conc. Bracharensi II. *Can. 10.* ubi prohibetur, « ne aliquis, quocumque cibo » præsumpto, oblationem consecret in altari. » Item in Conc. Toletano VII. *Can. 2* habetur: « Nullus post cibum, potumque » quamlibet minimum sumptum Missam facere præsumat. » Item in Concilio OEcumenico Constantiensi *Sess. 13. §. In nomine Sanctæ, etc.* dicitur: « Sacrorum Canonum auctoritas, et » approbata consuetudo Ecclesiæ servavit, et servat, quod hu- » jusmodi Sacramentum non debet confici post cœnam, nec à fide- » libus recipi non jejunis, nisi in casu infirmitatis, aut alterius ne- » cessitatis a jure, vel Ecclesia concessio, vel admissio. » Ita apud *Lugo loco cit. n. 18. et 19.* Posito igitur, quod lex jejunii est prohibitiva, nempe ne quis communicet post cibum sumptum, probandum est factum jejunii fracti, ut quis communicare prohibeatur. In dubio autem an factus sit casus, quo vigeat prohibitio legis, non tenetur is abstinere à Communionem, dum adhuc tunc possidet sua libertas; præcepto enim Ecclesiæ, inquit *Lugo*, ne quis communicet post cibum, non adversatur, qui facto examine non scit se aliquid sumpsisse. Licet igitur in dubio de fractione jejunii, ille communicat; etenim cum ipsi eo casu tantum velita esset Communicatio, quo jejunium fregisset, bene possidet libertas communicandi, usquedum de fractione non constat. Ratio hæc non videtur contemnenda ut futilis: saltem eo casu lex prohibens Communionem non videtur certa, et tanquam dubia non obligat, juxta dicta *Lib. 1. n. 34 et seq.* Ad secundam autem rationem irreverentiæ oppositam respondent non censi irreverentem, qui utitur jure suæ libertatis, maxime si ex devotione ad Communionem accedit.

39. — An autem idem dicendum, quod possit communicare, qui dubitat an post mediam noctem cibum, aut potum sumpserit? Negat *Lugo*, quia (ut ait) cum quis scit se comedisse, et dubitat an comederit post mediam noctem, videtur ipsi incumbere onus probandi, post mediam noctem non comedisse. Sed pace tanti viri dicimus, quod ratio supra adducta, quod lex sit prohibitiva, non positiva, si valet pro primo casu, valet etiam pro secundo; prohibitio enim est non communicandi illis, qui aliquid sumpserint post mediam noctem; si ergo, ne ipsi communicare possint, probandum est factum, quod aliquid sumpserint, probandum est etiam factum, quod sumpserint post mediam noctem. Cæterum affirmativam sententiam tenent alii DD. supra citati,

quibus accedit doctus *P. Eusebius Amort Theol. tom. 2. Disp. 5. qu. 4.* ubi inquirens, an comedens in dubio, utrum jam sonuerit hora duodecima noctis, possit sequenti die communicare? Sic respondet: «Potest communicare, quia melior est conditio possidentis, quamdiu in contrarium non dantur præsumptiones tam fortes, ut operans probabilius credat jam sonuisse duodecimam.»

CAPUT III.

De Conscientia probabilis.

40. Quæ sit conscientia probabilis. Quotque enumerentur diversæ probabilitatum species? — 41. Quanam sit probabilitas facti, et quanam juris? — 42. Nunquam licet uti probabilitate facti cum periculo damni alterius. — 43. Quanam opinionem sequi teneamur in materia fidei? — 44. Quanam opinionem sequi debeat Medicus? — 45. An possit uti remedio minus tuto? — 46. Quid si desperatur de salute infirmi? — 47. Quanam opinionem debeat sequi Judex? — 48. Quanam minister in collatione Sacramentorum? — 49. Quid si adsit necessitas? — 50. An liceat uti opinione probabilis quoad contrahendum Matrimonium, et quoad jurisdictionem Confessarii, casu quo præsuntur suppleri ab Ecclesia? de hoc vide dicenda lib. VI. n. 573. et dicenda de Errore Communi n. 572. — 51. An quod dicitur de administratione Sacramentorum circa usum sententia tutæ, idem dicendum sit de susceptione Sacramentorum? — 52. Quid si venator dubitat an animal ferendum sit fera, vel homo? — 53. An liceat uti opinione probabilis probabilitate juris? De opinione tenuiter probabilis. — 54. De opinione probabilissima. — 55. DISSERTATIO de usu moderato opinionis probabilis.

40. — CONSCIENTIA probabilis est, quæ quis innixus aliquâ opinione probabilis, format sibi practicum dictamen rationis ex certis principiis reflexis, sive concomitantibus ad licitè operandum. Hic tamen advertendum diversas dari probabilitatum species: alia enim est opinio tenuiter probabilis, alia probabilis, alia probabilior, alia probabilissima, alia certa moraliter, alia tuta, alia tutior. Opinio tenuiter probabilis est, quæ aliquo fundamento nititur, sed non tali, ut valeat assensum viri prudentis ad se trahere; hæc autem opinio nequimus licitè uti ex Propos. 3. proscripita ab Innoc. XI. quæ dicebat: «Generatim dum probabilitate sive intrinseca sive extrinseca, quantumvis tenui, modo a probabilis litatis finibus non exeat, confisi aliquid agimus semper prudenter agimus.» Probabilis est, quæ gravi fundamento nititur, vel intrinseco rationis vel extrinseco auctoritatis, quod valet ad se trahere assensum viri prudentis, etsi cum formidine oppositi. Probabilior est, quæ nititur fundamento graviori, sed etiam cum prudenti formidine oppositi, ita ut contraria etiam probabilis censeatur. Probabilissima est, quæ nititur fundamento gravissimo; quapropter opposita censeatur vel tenuiter, vel dubie pro-

babilis; hæc autem opinione semper licitè utimur, ut constat ex Propos. damnata ab Alexandro VIII. quæ dicebat: «Non licet sequi opinionem vel inter probabiles probabilissimam.» Opinio sive sententia moraliter certa est quæ omnem prudentem formidinem falsitatis excludit, ita ut opposita reputetur omninò improbabilis. Opinio demum tuta est, quæ recedit ab omni peccandi periculo. Tutior verò, quæ magis à tali periculo recedit, tametsi rationibus firmioribus non nitatur.

41. — Deinde advertendum, aliam esse probabilitatem Facti, aliam Juris. Probabilitas Facti est quæ versatur circa rei veritatem, sive rei substantiam, nempe an Sacramentum cum tali materia collatum, sit validum, aut nullum: an contractus cum tali pacto initus, sit usurarius, vel ne. Probabilitas autem Juris versatur circa honestatem actionis, id est an liceat Sacramentum cum tali materia conferre: an contractum cum tali pacto inire.

42. — His positis dicimus, nunquam esse licitum uti opinione probabilis probabilitate Facti cum periculo damni alterius, aut sui ipsius; quia hujusmodi probabilitas minimè aufert periculum damni; si enim opinio illa est falsa, non evitabitur proximi, aut operantis damnum; nam si exempli gratiâ Baptismus cum saliva collatus reverà est nullus, ita ut Infans sine Baptismo remaneat, probabilitas in oppositum non potest utique efficere, ut sit validus.

43. — Hinc inferitur 1. non esse licitum in materia fidei, et in omnibus ad æternam salutem necessitate mediæ spectantibus, sequi opinionem nec minus probabilem (ut ineptè dicebat Propos. 4 ab Innoc. XI. proscripita) neque probabilioris; sed tenemur sequi sententiam tutiorem, ac per consequens amplecti debemus Religionem magis tutam, qualis est procul dubio nostra Catholica; cum enim quævis alia Religio falsa sit, etiamsi aliqua videatur alicui probabilior, tamen amplectens eam, relicta tutiori, nequaquam damnum suæ æternæ salutis effugiet.

44. — Inferitur 2. Quod Medicus tenetur adhibere medicamenta tutiora Infirmis profutura, nec potest uti remedii minus probabilibus, relicto probabiliori, sive tutiori: in medicamentis enim probabilius est, quod est tutius pro sanitate Infirmi.

45. — Sed dubitatur 1. Utrum quando non apparet medicamentum certum, possit Medicus uti remedio minus probabilis, probabiliori relicto? Affirmant *Azor. Arag. Montes. Salas, etc. apud Salmant. de Prac. V. cap. 1. n. 143.* Sed probabilius negant ipsi *Salm. Sancti. Dec. l. 1. cap. 9. n. 41.* et ipsi *Salm. n. 144. cum Soto, Suar. et Bonac.* quia Medicus non solum ex charitate, sed etiam ex justitia, ratione officii, et taciti contractus, tenetur providere meliori modo salutis Infirmi, à quo stipendium accipit.

46. — Dubitatur 2. An quando desperatur de salute Infirmi, possit Medicus applicare illi remedia, quæ ipse dubitat, an prosint, vel obsint? Certum est et commune 1. Quod si probabile sit, remedium fore profuturum, tunc potest, imò tenetur illud applicare, quando certius non habet: Vide *Salman. loco cit. n. 150.*

in fine. Certum est 2. Non licere applicare Infirmo etiam desperato remedium, de quo ignoratur an sit salutare, vel noxium, ad experimentum faciendum super Infirmo. Ita communiter *Salm. n. 148. cum Naoar. Azor. Castrop. Salas. Perez, etc.* Ratio, quia illicitum est experimentum querere cum periculo mortis Infirmi, vel accelerationis illius. Certum est 3. cum *Sanch. l. c. n. 42. et Salm. n. 143. in fin.*, quod si remedium est dubie profuturum, et certo non nociturum, omnino Infirmo est applicandum. Quoad quaestionem autem duplex est sententia. *Prima* negat, quia (ut supra dictum est) nunquam licet exponere Infirmum periculo mortis, nec illam accelerandi; ita *Salmant. cit. c. 1. n. 150 cum Azor. Castrop. Sylo. Villad. etc.* *Secunda* tamen Sententia, quae satis probabilis est, et forte probabilior, eamque tenent *Sanch. Dec. l. 1. c. 9. n. 39. cum Valent. item Busemb. l. 4. infra. 291. ul IV. et Bonac. Filliuc. Reginald. Bardi apud Salm. n. 1. 9.* affirmat esse licitum, quia cum de Infirmo desperatur, conformius est prudentiae, et voluntati Infirmi (praesertim si ipse expressè in hoc consentiat) applicare illi remedium dubium, quam illud omittit cum certitudine mortis. Idque ut certum habet *Antoine tract. de Oblig. c. 7. agens de Officio Medici.* Notat praeterea *Sanchez n. 42. cum Naoarro*, quod etsi Medicus non potest contra suam opinionem auctor esse remedii, si tamen illud ab aliis Doctoribus approbatur, et Infirmus consentit, licite potest eo uti.

47. — Infertur 3. Quod Judex tenetur judicare juxta sententiam probabiliorē; ipse enim tenetur ex praeepto divino et humano jus suum cuique tribuere pro majori pondere rationum, quae cuique favent. Hinc damnata fuit ab Innoc. XI Propos. 2 quae dicebat: « Probabiliter existimo Judicem posse judicare » juxta opinionem minus probabilem. » Rectè verò advertit *Cardenas* cum aliis, quod si Reus est in legitima possessione rei controversae, et habet pro se rationem probabilem, nequit Judex eum exspoliare, etiamsi Actor probabiliores rationes pro se adducat; possessio enim legitima (ut diximus n. 35.) dat possessori jus certum rei retinendae, donec constet de jure alterius. Vide dicenda *lib. IV, n. 212. Qu. II.* ubi id fusè probabitur.

48. — Infertur 4. Quod in collatione Sacramentorum nequit Minister uti opinione nec probabili, nec probabiliori circa eorum valorem, sed tenetur sequi sententiam tutam, quae est illa, quae vel est tutior, vel moraliter certa. Constat id ex Prop. I ab Innoc. XI proscripta quae dicebat: « Non est illicitum in Sacramentis conferendis sequi opinionem probabilem de valore Sacramenti, relicta tutiore, nisi id vetet lex, conventio, aut periculum gravis damni incurrendi. Hinc sententia probabilis tantum utendum non est in collatione Baptismi, Ordinis sacerdotalis, » vel episcopalis. »

49. — Dixi, nisi adsit necessitas; etenim in extrema necessitate bene uti possumus qualibet opinione non solum probabili, sed etiam tenuiter probabili pro valore Sacramenti, ut rectè dicunt *Holzmann de Bapt. a. 2. n. 97. Antoine de Bapt. q. 1. Cuniliat.*

de Sacr. in gen. c. 1. §. 3. n. 3. et alii communiter, modo Sacramentum conferatur sub conditione; quia conditio satis reparat Sacramenti injuriam, si fortè invalide conferatur, et contra necessitas sufficiens et justa est causa Sacramenti conditionatè conferendi. Vide dicenda *Lib. 6. c. 1. de Bapt. n. 103. v. Materia autem dubia, et de Pen. n. 482. in fin.*

80. — Dicunt autem plures AA. quod licite uti possumus opinione probabili, ubi praesumitur Ecclesia supplere; ut evenire potest in Sacramento Matrimonii ad convalidandum contractum probabiliter tantum validum, si fortè contractus ille est nullus ob impedimentum, quod Ecclesia supplendo aufert, et in Sacramento Pœnitentiæ ad supplendam jurisdictionem Confessarii, si fortè illa desit. Hanc sententiam vocant communissimam *Viva in Prop. 1. damn. ab Innocent. XI. n. 20. et La Croix l. 6. n. 117. cum Suar. Less. Coninch. Regin. etc.* Imò *Sporer de Consc. c. 1. n. 56. cum Dicast.* vocat moraliter certam; hancque testatur esse praxim totius Ecclesiæ *De Lugo disp. 19. n. 31. cum Arriaga, Suar. et Diana apud Carden. in Prop. 1. damn. ab Innocent. XI. diss. 11. n. 166. et seqq.* Sed vide *Lib. 6. n. 573.* ubi plura dicuntur circa jurisdictionem Confessarii, quomodo et quando praesumitur ipsa suppleri ab Ecclesia. An autem, stante errore communi, semper Ecclesia suppleat jurisdictionem in Sacramento Pœnitentiæ, vide *ibid. n. 572.*

81. — Queritur praeterea, an quod dictum est de administratione Sacramentorum, dicendum etiam sit de susceptione, ita ut nullus possit suscipere Sacramentum cum opinione probabili? *Prima* sententia affirmat, et hanc tenent *Carden. in Prop. 1. damn. ab Innoc. XI. Diss. 2. c. 3. n. 18. Viva sup. ead. Prop. 1. et La Croix l. 6. n. 105.* Ratio eorum, quia specialis reverentia debita Sacramentis exposcit, ut ea non exponantur periculo frustrationis. Hinc dicunt ex praefata *Prop. 1. damn.* quoad ministrationem, virtualiter damnari etiam quoad susceptionem, cum in utraque idem subsit periculum. *Secunda* verò sententia negat, quam tenent *Pontius de Matr. l. 4. c. 25. n. 9. Sanch. Dec. l. 1. cap. 9. n. 33. cum Vusq. Salon. Syr. Perez, et aliis apud Card. n. 17. Item Spor. de Cons. c. 1. n. 57. et Viva in sua Th. Mor. de Pœnit. q. 3. art. 3. n. 9.* ubi videtur se revocare, saltem quoad opiniones, quae ex parte suscipientium passim a fidelibus in praxim deducuntur. Ratio, quia nullam censetur injuriam Sacramento irrogare, qui utitur opinione probabili; nec videntur Sacramenta exposcere majorem reverentiam, quam probabilem, quam exposcunt alia praeepta divina. Et hanc sententiam, ait *Mag. Hozes in eadem Propos. 1. apud Carden. n. 27.* non amisisse suam probabilitatem ex damnatione Pontificis; quia non constat, Propositionem potius proscriptam fuisse respectu reverentiae erga Sacramenta, quam respectu charitatis erga suscipientes. His tamen non obstantibus, censeo non recedendum a prima sententia, saltem quia secunda ferè nunquam poterit deduci in praxim a suscipientibus sine proprio animae detrimento.

52. — Infertur 5. et ultimò, quod si quis dubitat, an id quod videt in sylva, sit fera, vel homo, non potest illud ferire, etiamsi probabiliter, aut probabilius existimet, illam esse feram; nam si reverà illud animal esset homo, probabilitas illa, sive major probabilitas, non liberaret hominem à morte. Itaque universè dicendum, nunquam esse licitum uti opinione probabilis probabilitate facti, ubi est periculum damni, vel injuriæ Proximi.

53. — Secus tamen dicendum de opinione, quæ est probabilis probabilitate Juris; tunc enim quisque licitè uti potest opinione illa, formans sibi conscientiam moraliter certam de honestate suæ actionis. Explanatà demum opinionum naturà, nostrum Systema exponimus. (*V. Not. I, pag. 319.*)

MORALE SYSTEMA

Pro delecta opinionum, quas licitè sectari possumus.

Dico I. Quod si opinio, quæ stat pro lege, videatur certè probabilior, ipsam omnino sectari tenemur; nec possumus tunc oppositam, quæ stat pro libertate, amplecti. Ratio, quia ad licitè operandum debemus in rebus dubiis veritatem inquirere, et sequi: at ubi veritas clarè inveniri nequit, tenemur amplecti saltem opinionem illam, quæ propius ad veritatem accedit, qualis est opinio probabilior.

Dico II. Quod si opinio, quæ stat pro libertate, est tantum probabilis, vel æquè probabilis, ac altera quæ stat pro lege, nec etiam ipsam quis sequi potest, eo quod sit probabilis: nam ad licitè operandum sola non sufficit probabilitas, sed requiritur moralis certitudo de honestate actionis, juxta illud D. Pauli ad Rom. 14. 23.: «Omne, quod non est ex fide, peccatum est.» Dicitur *ex fide*, nempe ex certo dictamine conscientiæ, ita ut homo in sua conscientia persuasum sibi habeat, quod agendo rectè agat, prout explicant illud *ex fide* S. Chrysost. S. Ambros. et alii cum S. Thoma qu. 17. de Verit. art. 3. Propterea in præfata Dissertat. falsum reputavi effatum illud commune inter Probabilistas, nimirum: *Qui probabiliter agit, prudenter agit.*

Dico III. Quod, duabus æquè probabilibus opinionibus concurrentibus, quamvis opinio minus tuta teneri non possit, quoniam, ut diximus, sola probabilitas (nota, sola probabilitas) haud firmum præbet fundamentum ad licitè operandum; tamen opinio illa, quæ stat pro libertate, cum æquali potiatur probabilitate, ac opposita, quæ stat pro lege, grave quidem immittit dubium, an existat lex, quæ actionem prohibeat, ac proinde sufficienter promulgata minimè dici potest; ideoque, dum eo casu promulgata non est, nequit obligare; tantò magis quod lex incerta non potest certam obligationem inducere. Et hæc est sententia D. Thomæ, quam ego sequor, et quæ certa mihi apparet, tum ob auctoritatem Theologorum, ut videbimus, atque Patrum (quorum doctrinæ observari possunt in prædicta Dissert. n. 11. et 12. Vide etiam Christian. Lupum tom. XI. Dissert. de Usu sen-

ten. probab. ubi congerit plures Patrum auctoritates), tum ob rationes intrinsecas, quæ non jam fucatae sunt, sed certæ ac evidentes, ut demonstrabitur.

Theologorum Princeps D. Thomas 1. 2. qu. 90. art. 1. sic docet: «Lex quædam regula est, et mensura actuum, secundum quam inducitur aliquis ad agendum, vel ab agendo retrahitur;» dicitur enim Lex à ligando; quia obligat ad agendum.» Hinc prosequitur S. Doctor ad docendum, quod hæc regula et mensura, ut hominibus applicetur, et ipsi ad eam servandam teneantur, debet eis promulgatione manifestari. «Lex, ait ibidem, imponitur aliis per modum regulæ et mensuræ: regula autem et mensura imponitur per hoc, quod applicatur his, quæ regulantur et mensurantur. Undè ad hoc quod lex virtutem obligandi obtineat (quod est proprium legis) oportet, quod applicetur hominibus, qui secundum eam regulari debent. Talis autem applicatio fit per hoc, quod in notitiam eorum deducitur ex ipsa promulgatione. Undè promulgatio ipsa necessaria est ad hoc, quod lex habeat suam virtutem.»

Quod autem lex nequeat subditos obstringere, nisi eis sit promulgata, est axioma apud omnes compertum: «Leges tunc insunt, cum promulgantur,» scribit Gratianus in Can. *In istis dist. 4.* Ratio patet quia lex tantum in mente legislatoris manens non est, nisi mera cogitatio, sive intentio constituendi legem, non verò constitutio legis, quæ subditos obliget. Hinc a D. Thoma lex definitur: «Quædam rationis ordinatio ad bonum commune ab eo, qui curam communitatis habet, promulgata.» 1. 2. qu. 90. art. 4. Nulli dubium, ut scribit Franciscus Henno *tr. de leg. quod promulgatio sit de essentia legis; nam ut rectè ait Ludovicus Habert t. 3. de leg. c. 6. q. 4.* «Ad rationem legis pertinent promulgatio, et vis obligandi.» Addit Card. Gotti *Theol. tom. 2. tr. 5. de leg. q. 1. dub. 3. §. 3. num. 18.* quod promulgatio est indispensabiliter requisita ad subditos obligandos: «Ad hoc, ut lex in actu secundo obliget, requiritur quidem indispensabiliter, ut subditis promulgatione proponatur.» Idem tradit Dominicus Soto *de Just. et Jure lib. 1. q. 1. ar. 4.* dicens: «Nulla lex ullum habet vigorem legis ante promulgationem, sed tunc instituuntur, cum promulgantur.» Statimque subjungit: «Itaque nullam exceptionem conclusio hæc permittit.» Idem scribit Doctor Gallus Duvalius in 1. 2. *S. Th. de leg. q. 2.* dicens, legem æternam non potuisse homines obligare ab æterno. «Quia, ut ait, de ratione legis est, ut promulgetur subditis; nulli autem fuerunt subditi ab æterno.» Idem scribit P. Gonet *Clyp. de leg. D. 2. art. 2.* «Legem æternam de facto promulgationis non potuisse obligare creaturas ab æterno.» Idem scribit Lorichius *Thesaur. verb. Lex n. 6* «Hominibus autem (lex æterna) promulgatur, quando eis innotescit.» Idem inquit etiam acer Adversarius meus P. Patuzzius in sua *Theolog. Morali de leg. c. 5. n. 7.* «Consentiunt quidem omnes, promulgationem esse omnino necessariam, ut lex virtutem obli-

» gaudi obtineat. » Mirabitur quis, me studuisse tot auctoritates hic congerere ad hanc doctrinam probandam, quæ a nemine in dubium revocatur: sed me id fecisse sciat, quia ab ea sententiæ meæ firmitas pendet, nempe quod lex dubia non obligat, ut infra videbimus.

Porro S. Thomas id ut certum habens, hanc oppositionem sibi objicit, 1. 2. q. 90. ar. 4. ad 1. « Lex naturalis maximè habet rationem legis: sed lex naturalis non indiget promulgatione; ergo non est de ratione legis quod promulgetur. » Et sic respondet: « Dicendum quod promulgatio legis naturæ est ex hoc ipso, quod Deus eam mentibus hominum inseruit naturaliter cognoscendam. » Idque clariùs explicando Sylvius ait 1. 2. qu. 90. art. 4. in fin. « Actualiter tunc unicuique (lex) promulgatur, quando cognitionem a Deo accipit dictantem, quid juxta rectam rationem sit amplectendum, quid fugiendum. » Idem docet Joannes Gerson. de Vita spir. etc. Lect. 2. col. 176. « Lex ista est quædam declaratio creaturæ rationali facta, per quam illa cognoscit, quid Deus de certis rebus judicat, ad quas vel præstandas, vel omittendas ipse creaturam obligare vult. » Addit tandem Petrus de Lorca in 1. 2. Disp. 6. de leg. pag. 386. : « Quædam modum promulgatio est intrinseca et essentialis humanis legibus, sic rationis judicium, et cognitio intrinseca est legi naturæ. » Quapropter sine rationis judicio, et cognitione nullo modo existit promulgatio legis sufficientis ad obligandum.

Lex verò ut obliget, non tantam promulganda est, sed etiam promulganda ut certa. Et hoc punctum firmiter est hic statuendum, ideoque in eo perpendendo diutius non frustra immorabor, cum plura opus sit hic repetere, quæ jam alibi scripsi; enimverò ex hujuscemodi fundamento firmitatem haurit nostra sententia, nempe non posse legem incertam certam obligationem imponere. Dicimus igitur, neminem ad aliquam legem servandam teneri, nisi illa ut certa alicui manifestetur. Posito enim, ut vidimus, quod lex necessariò est promulganda ut obliget, si promulgatur lex dubia, promulgabitur duntaxat dubium, opinio, sive quæstio, an adsit lex prohibens actionem, sed non promulgabitur lex. Hinc omnes ad asserendam conveniunt, quod lex, ut obliget, debet esse certa ac manifesta, debetque uti certa manifestari sive innotescere homini, cui promulgatur. Audiamus id, quod communiter inquirunt Doctores super hanc sententiam, sive super hoc Principium, quod inter alios maximè tradit D. Thomas, atque probat S. Isidorus inter conditiones legis ut obliget, ait legem debere esse manifestam. Ita habetur in Can. Erit autem Dist. 4. Erit autem lex manifesta etc. Idque certum est etiam in jure Civili, ut patet ex Authent. Quibus modis nat. eff. §. Natura, ubi dicitur: « In dubio nullus præsumitur obligatus. »

D. Thomas loquens de lege æterna et naturali, docet quod ad hoc ut ipsa possit esse nobis mensura, debet esse certissima, nobisque innotescere. Attendamus verba S. Doctoris. Ipse 1. 2. qu. 19. art. 4. ad 3. sibi objicit: « Mensura debet esse certissima

» (nota); sed lex æterna est nobis ignota; ergo non potest esse nostræ voluntatis mensura, ut ab ea bonitas voluntatis nostræ dependeat. » Et ita respondet: « Licet lex æterna sit nobis ignota; secundum quod est in mente Divina; innotescit tamen nobis aequaliter per rationem naturalem, quæ ab ea derivatur ut propria ejus imago, vel per aliqualem revelationem superadditam. » S. Thom. 1. 2. qu. 19. art. 4. ad 3. Ratio patet, cur lex debet esse certa, quia cum lex juxta S. Doctorem sit mensura et regula, qua homo mensurari et regulari debet circa suas actiones, nequaquam ille rectè mensurari et regulari potest, nisi mensura et regula illa sit certa, ut obliget, quin et homini innotescat. « Lex enim, scribit doctissimus Petrus Collet, ut obliget, debet dari ut regula, ac proinde innotescere; atqui lex non innotescit nisi per promulgationem, cum per eam solam eo intimetur modo, qui obediendi necessitatem inducit. » Collet Theologia Moral. tom. 1. de leg. cap. 1. art. 2. concl. 2. Idem tradit Joannes Gerson dicens, quod lex, ut obliget, necessariò debet homini manifestari, alias Deus eum obligare non potest ad illam servandam: « Necessè est (valde notabilia sunt Gersonis verba) dari manifestationem ordinationis, ac voluntatis Dei; nam per solam ordinationem, aut per solam suam voluntatem non potest Deus absolutè creaturæ imponere obligationem; sed ad hoc opus est, ut ei communicet notitiam unius æque, ac alterius. » Gerson de vita Spir., etc. Lect. 2. Idem tradit Gonet dicens: « Homo non tenetur conformari voluntati Divinæ... nisi quando voluntas Divina nobis præcepto, vel prohibitionem manifestatur. » Gon. Clyp. 1. 3. D. 6. art. 2. n. 37. in fin. Et ibid. de hoc rationem præbet, scribens hominis peccatum pendere ab ipsius voluntate transgrediendi legem; si autem peccatum (ait) penderet ab existentia vel non existentia legis, peccatum esset fortunæ, sive casus, non jam voluntatis; quod magnum esset absurdum; « Plerumque (scribit) esset fortunæ, non voluntatis, quod homines peccent, vel non peccent, prout videlicet id, quod agunt, est conforme vel difforme juri naturali ab eis ignorato; quod etiam absurdissimum est, cum vera et sola causa peccati sit voluntas creata, ut operans difformiter ad regulas morum. » Gon. in Clyp. 49. 3. tom. 3. Disp. 1. art. 4. §. 1. n. 48.

Idem tradit Sylvius dicens: « Actualiter tunc (lex) unicuique promulgatur, quando cognitionem a Deo accipit dictantem, quod juxta rectam rationem sit amplectendum, vel fugiendum. » Sylo. in 1. 2. qu. 90. art. 4. in fin. Non tenetur igitur quis ad legem, nisi eam juxta rectam rationem cognoscat esse necessariò amplectendam. Idem tradit Fulgentius Cuniliatus, hoc absolutè proferens: « Legis violatores non sunt illi, quibus nondum lex innotuit. » Cunil. tract. 1. de Reg. Mor. c. 3. §. 1. n. 5. Idem tradit Jodocus Lorichius: « Hominibus autem lex promulgatur, quando eis innotescit. » Lorich. Thesaur. theol. verb. Lex. n. 6.

Ex omnibus his præfatis evidentè apparet moralis certitudinis sententiæ nostræ, vel potiùs sententiæ D. Thomæ, qui pluribus

in locis eam docet. Signanter in *Opusc. de Verit. qu. 17, art. 3.* hoc morale Principium absolute profert: « Nullus ligatur per » præceptum aliquod, nisi mediante scientiâ illius præcepti. » Ab omnibus Philosophis cum D. Thoma docetur distinctio inter Opinionem, et Scientiam: *Opinio* denotat cognitionem dubiam, aut probabilem alicujus veritatis: *Scientia* verò cognitionem certam ac patentem significat. Sed audiamus ipsum S. Doctorem; et quod S. Thomas nomine *Scientiâ* intelligat præcisè cognitionem certam, patet, quia proponit loco citato hoc quæsitum: *Utrum conscientia liget?* ac deinde ait: « Ita se habet imperium » alicujus Gubernantis ad ligandum in rebus voluntariis illo » modo ligationis, qui voluntati accedere potest, sicut se habet » actio corporalis ad ligandum res corporales. Actio autem cor- » poralis agentis nunquam inducit necessitatem in rem aliam, » nisi per contactum coactionis ipsius ad rem, in quam agit. Unde » nec ex imperio alicujus domini ligatur aliquis, nisi imperium » attingat ipsum, cui imperatur. Attingit autem ipsum per scien- » tiam: Unde nullus ligatur per præceptum aliquod, nisi mediante » scientia illius præcepti... Sicut autem in corporalibus agens cor- » porale non agit, nisi per contactum; ita in spiritualibus non ligat, » nisi per scientiam. » Similitudo a D. Thoma hic allata nequit esse magis lucida, et convincens ad probandam nostram sententiam, sive Principium, nempe quod lex incerta non potest certam obligationem inducere. Dicit S. Doctor, quod scientia præcepti est instar vinculi quod vel voluntatem ligat; unde sicut ad rem aliquam ligandam opus est, ut actualiter funis applicetur; ita ad ligandam hominis voluntatem, ut actionem aliquam exerceat vel omittere teneatur, necesse est ut ipse præcepti scientiam habeat, alioquin homo ille in sua libertate remanet. Quamobrem, dum ille in dubio est, an adsit non præceptum prohibens, vel præcipiens (sicut accidit, cum duæ opiniones ejusdem ponderis æque probabiles concurrunt), tunc non habet quidem scientiam præcepti, ideoque præceptum servare non tenetur.

Ad hoc magis explicandum Doctor Angelicus eodem loco subdit: « Ad videndum autem, quando (conscientia) liget, sciendum » quod ligatio metaphoricè a corporalibus ad spiritualia sumpta » necessitatem importat; ille enim qui ligatus est, necessitatem » habet consistendi in loco ubi ligatus est, et aufertur ei potestate alio divertendi. » Sicut igitur contra, qui ab aliquo vinculo actualiter non est ligatus; habet potestatem divertendi quò vult, ita qui non est ligatus per scientiam præcepti, liber est ab obligatione præcepti. Ideo S. Doctor scribit, legem dici a ligando: « Dicitur enim lex a ligando, quia obligat ad agendum. » 1. 2. q. 90. art. 1.

Hanc suam sententiam D. Th. valde confirmat in alio loco, nempe in 1. 2. q. 19. art. 10. Ibi quærit « Utrum necessarium sit » voluntatem humanam conformari voluntati Divinæ in volito. » ad hoc ut sit bona? » et affirmat; sed et postmodum eodem » art. 10. ad. 1. S. Doctor hoc sibi objicit: « Videtur quod voluntas

» hominis non debeat semper conformari Divinæ voluntati in vo- » lito: non enim possumus velle quod ignoramus... Sed quid Deus » velit ignoramus in plurimis; ergo non potest humana volun- » tas Divinæ voluntati conformari in volito. » Et respondet: « Ad » primum dicendum, quod volitum divinum secundum rationem » communem quale sit, scire possumus; scimus enim, quod Deus » quidquid vult, vult sub ratione boni. Et ideo quicumque vult ali- » quid sub quacumque ratione boni, habet voluntatem conformem » voluntati Divinæ quantum ad rationem voliti. Sed (*nota sequentia » verba*) in particulari nescimus, quid Deus velit; et quantum ad » hoc non tenemur conformare voluntatem nostram Divinæ volun- » tati. » Itaque docet S. Th. quod homo semper ac rem aliquam vult sub ratione boni, voluntati Divinæ jam conformatur: sed minime tenetur se conformare voluntati Divinæ in rebus particularibus ignoratis, et signanter in præceptis, ubi hæc Divina voluntas non est ei manifestata. Id autem distinctius declarat P. Gonet, dicens: « Homo non tenetur conformari voluntati Divinæ in volito ma- » teriali, nisi quando voluntas Divina nobis præcepto vel prohibi- » tione manifestatur. » *Gon. Clys. tom. 3. D. 6. ar. 2. n. 37. in fin.* In dubio igitur, ubi nescimus, an Deus aliquo præcepto nobis aliquid in particulari imponat aut vetet, non tenemur conformari circa tale præceptum voluntati Divinæ, nisi præceptum nobis manifestetur; etenim, ut tradit Joannes Gerson, ubi Deus non manifestat nobis suam voluntatem, non potest (ait) nos obligare ad eam sequendam. Repetamus hic ejus verba jam alibi supra relata: « Necesse est dari manifestationem ordinationis, ac vo- » luntatis Dei; nam per solam suam voluntatem nondum potest » Deus absolute creaturæ imponere obligationem. » *Gerson. de Vit. Spir. etc. Lect. 2.*

Eandem sententiam D. Thomas fortius confirmat in alio loco 2. 2. q. 104. art. 4. ubi signanter loquitur de obedientia, quæ præceptis Divinis debetur. Ita quærit: *Utrum Deo sit in omnibus obediendum?* S. Doctor affirmat, sed ad 3. sibi objicit: « Qui- » cumque obedit Deo, conformat voluntatem suam voluntati Di- » vinæ, etiam in volito; sed non quantum ad omnia tenemur con- » formare voluntatem nostram voluntati Divinæ, ut supra habi- » tum est » (1. 2. q. 19. art. 10. ubi habetur textus jam supra relatus): « Ergo non in omnibus tenetur homo Deo obedire. » Et sic respondet (attendamus hic quomodo S. Doctor fuerit semper firmus et uniformis in hac sua sententia): « Ad tertium » dicendum, quod etsi non semper teneatur homo velle quod » Deus vult, semper tamen tenetur velle, quod Deus vult eum » velle. Et hoc homini præcipue (*nota*) innotescit per præceptum » Divinum. » Homo igitur tenetur Deo obedire, et ipsius voluntati conformari circa præcepta, non jam in omnibus quæ Deus vult, sed tantum in iis quæ vult Deus nos velle (quod Deus vult nos velle). At quomodo sciemus id quod Deus non solum ipse vult, sed etiam vult nos velle? sciemus, inquit S. Thomas, cum nobis id manifestatur per sua Divina præcepta. » Et hoc homini præ-

» cipue innotescit per præceptum Divinum. » Ergo non obligat sola dubia notitia præcepti ad illud servandum tanquam voluntatem Divinam, sed requiritur certa et manifesta præcepti cognitio, quod quidem significat verbum illud *innotescit*. Itaque, ubi duæ sunt opiniones æqualis ponderis, cum eo casu desit sufficiens promulgatio legis, ipsa non habet virtutem obligandi, ut firmatum est sub initio hujus Moniti. Lex autem, quæ non obligat, non est lex: « Dicitur enim lex a ligando, » ait S. Thomas; lex ergo quæ non ligat, lex dici non potest.

Hanc autem sententiam, quod, ubi præceptum est vere et strictè dubium, non adest obligatio illud servandi, secuti sunt communiter Auctores tam antiqui, quam recentes. S. Raymundus scripsit (*lib. 3. de Pœnit. §. 21.*): Non sis pronus judicare mortalia peccata, ubi tibi non constat per certam Scripturam. » Lactantius scripsit (*lib. 3. Instit. c. 21.*): « Stultissimi hominis est præceptis eorum velle parere, quæ utrum vera, aut falsa sint dubitatur. » Textus habetur in *c. 13. Cum in jure, de offic. et pot. Jud. deleg.* ubi dicitur: « Nisi de mandato certus extiteris, exequi non cogaris quod mandatur. » Idem scripsit Joannes Nyder (*in Consol. An. par. 3. c. 20.*) citans Bernardum de Claromonte: « Ex quo enim opiniones sunt inter magnos, et Ecclesia non determinavit alteram partem, teneat quam voluerit. » Idem scripsit S. Antoninus: « Secundum Cancellarium non plus nocet homini errare in articulo Fidei, qui non est declaratus adhuc ab Ecclesia, quod sit articulus de necessitate credendus; quam nec esse posset actus moralis contra aliquid agibile perpetratus, qui actus non dicitur certus ex Scriptura, aut determinatione Ecclesie, quod sit illicitus. Sed constat, quod in materia Fidei licitum est antè determinationem Ecclesie tenere unam vel alteram partem sine periculo peccati; et ergo a simili licet unam opinionem in moralibus tenere juxta limitata superius, ubi saltem magis sapientes non sentiunt contrarium. » S. Antonin. *Par. 1. tit. 3. c. 10. §. 10. verb. Revertendo*. Juxta igitur S. Antoninum, et Cancellarium (videl. Gersonem) non tenemur sequi opinionem tutiorem, ubi tutior non apparet probabilior. Gabriel Biel scripsit (*in 4. sent. D. 16. qu. 4. concl. 3.*): « Nihil debet damnari tanquam mortale peccatum, de quo non habetur evidens ratio, vel manifesta auctoritas Scripturæ. » Dominicus Soto scribit, quod lex, cum ipsa sit regula actionum, opus est ut homo eam intueatur, nempe quod cognoscat eam ut certam: « Quæ regulâ utitur, eam intueri necesse est. » *De Just. l. 1. q. 1. art. 4.* Undè scripsit postea (*ibid. l. 6. q. 1. art. 6. circa fin.*): « Quando sunt opiniones probabiles inter graves Doctores, utramque sequaris, in tuto habes conscientiam. » Ita etiam Card. Lambertinus (qui postea ad Pontificatum evectus est sub nomine Benedicti XIV.) scripsit in suis Notificationibus (*Notif. 13.*): *Non debbono imporsi ligami, quando non vi è una manifesta legge che imponga.*

mus Melchior Canus scribens adversus Scotum, qui

obstringebat peccatores ad elicendam contritionem in quocumque die festo, dicit: « Jus humanum nullum est, aut Evangelicum, quo hoc præceptum asseratur; proferant, et tacebimus. » *Canus Relict. 4. de Pœn. p. 4. q. 2. prop. 3.* Atque *ibidem n. 5.* sic scribit: « Quoniam ignoro, undè ad hanc opinionem Doctores illi venerint, liberè possum, quod non satis exploratè præceptum est, negare. » Joseph Rocafull Præpositus Valentie scripsit: « Casu quo factâ diligentiam non constat, an lex sit imposita, sed res dubia manet, non obligat, sive sit lex, vel præceptum naturale. » *Lib. 1. de Leg. in comm. c. 4. num. 65.* P. Suarez ita scribit: « Quamdiu est judicium probabile, quod nulla lex sit prohibens actionem, talis lex non est sufficienter proposita homini; undè cum obligatio legis sit ex se onerosa, non urget, donec certius de illa constet. » *De Cons. Disp. 12. sect. 6. et tom. 5. in 3. par. D. 40. n. 45.* Idem scripsit P. Joannes Idelphonsus Dominicanus: « Si dubium est de ipsa existentia legis, an existat talis lex? an sit publicata? an in tali lege comprehendatur iste casus? factâ sufficienti diligentiam, et durante dubio, non teneris te conformare tali legi, vel obligationi. » *Idelf. in 1. 2. Disp. 209. n. 1132.* Idem tenet Auctor recens P. Eusebius Amort, vir Germanus valdè eruditus, et undique notus ob suam doctrinam, et plura insignia Opera vulgata. Hic in sua Theologia Morali et Scholastica, excusa Bononiæ anno 1753, (quæ priusquam ederet, emendata fuit, aut saltem revisa a Papa Bened. XIV. prout ipse Auctor suppliciter ab eo petierat) sic scribit: « Quamvis certum est non dari legem, quia ex natura Providentiæ Divinæ Deus tenetur reddere suam legem credibiliorem, etc. » *Amort, tom. 1. D. 2. §. 4. qu. 20. pag. 232.* Et alibi *D. 2. §. 4. q. 5. pag. 283.* ait quod cum adsunt duæ opiniones æque probabiles, « non datur lex directè prohibens, quia hoc casu non datur sufficiens promulgatio legis, quæ est character essentialis legis. » Idem tenent Vasquez 1. 2. *Disp. 62. c. 9. n. 45.* Card. de Lugo *de Pœnit. Disp. 16. sect. 3.* Mantrius *Theol. Mor. Disp. 1. q. 2. art. 3. n. 56.* Holzman. *Mor. to. 1. p. 29. ann. 135.* Roncaglia *Theol. Mor. lib. 2. c. 3.* Salmant. *tract. 6. de Pœn. c. 8. n. 25. et tract. 11. de Leg. c. 2. n. 100.* et alii plures, quos omitimus brevitate causâ.

Posito igitur Principio a D. Thoma tradito, ac satis superque probato, nempe, quod Nullus ligatur per præceptum aliquod, nisi mediante scientia illius præcepti, quod idem est ac dicere, non posse legem incertam certam obligationem inducere; necessario eruitur esse moraliter certum, quod ubi duæ opiniones æqualis ponderis concurrunt, non est obligatio sequendi tutiorem. Si quis autem de hujus sententiæ certitudine rationem exposcat, breviter ei ex omnibus in hoc Monito probatis respondebitur, quia lex dubia non obligat. Et si quærere pergat cur lex dubia non obliget, respondebimus hoc succincto argumento: Lex non sufficienter promulgata non obligat: lex dubia non est sufficienter promul-

gata (quia, dum lex est dubia, promulgatur sufficienter, dubium, sive quæstio, sed non promulgatur lex): ergo lex dubia non obligat. Qui argumentum hoc inficari vellet, probare deberet, vel quod lex etiam non promulgata obligat; vel quod lex dubia est verè promulgata; contra id quod expressè docet S. Thomas et alii communiter, ut vidimus; sed nunquam harum propositionum ullam probabit in æternum. Hæc tandem sit conclusio hujus sententiæ: Spectato pondere æquali utriusque opinionis, homo dubius maneret, neque operari posset; spectata autem vi legis, cum ipsa eo casu non sit sufficienter promulgata, non obligat, nec ligat. Et ideo homo, utpote ab hujusmodi lege dubia non ligatus, redditur certus de sua libertate, et sic licite operari potest.

Dixi sub initio, quod ubi opinio pro lege videtur certè probabilior, eam sequi tenemur; secus verò si est æque probabilis, ac opinio pro libertate. Auctor verò Ephemeridum mihi objecit, quod hæc secunda propositio probat nimis, nam si non teneremur sequi opinionem pro lege, quando opinio pro libertate est æque probabilis, quia tunc lex est dubia; nec etiam teneremur sequi opinionem pro lege, quando opinio pro libertate esset minùs probabilis; quia etiam opinio minùs probabilis efficit quod lex sit dubia, et non sufficienter promulgata. Sed respondeo, quod cum opinio tutior est certè probabilior, eo casu (ut in principio hujus Moniti præmissi) quamvis lex omnino certa non sit, tamen propter illam majorem probabilitatem opinio pro lege videtur moraliter verior, et consequenter etiam lex moraliter sive sufficienter promulgata; et ideo lex nequit dici tunc omnino dubia dubio stricto; remanet tantum eo casu aliquod dubium latum, quod non permittit ab opinione tutiore discedere. Cum autem opinio quæ stat pro libertate, est æqualis momenti, tunc adest dubium strictum de existentia legis; ac propterea, sicut probavimus, non adest tunc obligatio amplectendi opinionem strictiorem, nec servandi legem, de qua omnino dubitatur, an ipsa existat, vel non existat.

Constat autem ex ipso naturali dictamine, licere nobis agere omne id, quod à lege non prohibetur, sicut scribit Heineccius (*Lib. Elementa Jur. Nat. et Gent.*) sic aïens: «Omnia libertati hominis permittit Deus, quæ non præcepit, vel prohibuit.» Sic v. gr. cum solâ arbore scientiæ boni et mali hominibus interdixisset Deus, rectè omnino inferebant Protoplasti, licere sibi fructibus reliquis omnino vesci, *Gen. 2. 3.* Cessante enim lege obligatione, viget libertas. Id porro validius confirmatur textibus Juris Civilis et Canonici, nam *Instit. de Jure Person. §. 1.* dicitur: *Cuique facere libet, nisi id a Jure prohibetur. Item cap. autem 13. Cum in jure, de Offic. et pot. Jud. Deleg. sic habetur: Nisi de mandato certus extiteris, exequi non cogaris quod mandatur.* Quapropter S. Thomas docet id tenendum tanquam commune et certum Axioma in lege naturali, sic scribens: *Illud dicitur licitum, quod nulla lege prohibetur. In 4. sent. Dist. 15. q. 2. art. 4. ad. 2.*

Hinc ineptè arguit quidam Auctor dicens: *Ubi dubium est an adsit lex, consequenter dubium etiam est an adsit libertas.* Male (dico) arguit, nam ubi dubium est an adsit lex, certum est legem non obligare; docet enim S. Thomas (ut notavimus supra) quod: *Nullus ligatur per præceptum aliquod, nisi mediante scientia illius præcepti.* Patet autem scientiam importare cognitionem certam de lege: et hujus ratio etiam patet, quia lex donec est dubia, non est sufficienter promulgata; atqui lex non sufficienter promulgata non habet virtutem obligandi, sive ligandi, ut ait Doctor Angelicus, juxta dicta sub initio hujus; ubi autem non existit lex ligans, sive prohibens, homo licite operatur, ut ait idem S. Thomas loco mox supra citato.

Sed priusquam finem ponam huic Dissertationi, præterire nolo duabus oppositionibus respondere, quas invenio objectas à P. Flaviano Ricci in Theologia Morali P. Anacteti ab ipso nuperimè reformatâ, ubi sic scribit: *Omnes Divinæ et humanæ leges sunt certæ, et sufficienter promulgatæ; controversia ergo non cadit super existentiam legis, aut super ejus promulgationem, sed super ejusdem extensionem; ideo in casu particulari debemus legem generalem ad illum applicare, et investigare an casus ille comprehendatur velne à lege.* Hinc falsò nobis imponit, quod in concursu duarum opinionum, quæ sunt æqualis ponderis, judicamus legem certè ad eum casum non extendi; ipse verò Auctor duo supponit eo casu accidere: *Primum*, quod tunc nostra libertas evenit dubia: *Secundum*, tunc tribuendam esse locum Regulæ Canonum quæ dicit: *In dubiis tutior via eligenda est:* Juxta, ut addit, Scripturam illam: *Qui amat periculum, in illo peribit. Eccli. 3. 27.*

Respondeo ad *Primum*. Quando dubitatur an casus comprehendatur a lege vel non, nequaquam dicimus legem tunc certè non extendi, sed dicimus quod in casu duarum opinionum æqualis ponderis, quamvis lex generalis (v. g. non furandi, non occidendi) sit certa quoad existentiam, et sit sufficienter promulgata; respectu tamen ad illum casum est dubia tam quoad existentiam, quam ad promulgationem; ac propterea tunc, quia dubitatur an lex ad casum illum extendatur, certum est non extendi quoad obligationem; nam, ut latè probavimus supra, eo casu cum lex dubia sit, nequit ligare certam hominis libertatem, quæ, donec à lege sit ligata, manet soluta. Id quidem agnovit D. Thomas, cum dixit legem esse instar ligaminis, quod donec per contactum applicatur alicui, hic *habet potestatem divertendi quo vult*, sunt verba S. Doctoris (*de Verit. q. 17. art. 3.*) Hinc protulit sententiam illam: «*Nullus ligatur per præceptum aliquod, nisi mediante scientia illius præcepti.*» *ibid.*

Hoc autem maximè alibi confirmatur à S. Thoma, ubi sic scripsit: «*Lex quædam regula est et mensura actuum, secundum quam inducitur aliquis ad agendum, vel ab agendo retrahitur; dicitur enim lex à ligando, quia obligat ad agendum;*» *1. 2. q. 90. art. 1.* Mensura autem, ait Card. Gotti, *non mensurat, nisi*

mensurabili applicetur, et ideo addit: « Requiritur indispensabili-
» liter, ut lex subditis promulgatione proponatur. » Quomodo
autem poterit quis suas actiones recte mensurare, nisi mensura
illa sit certa, et non ambigua? Nec valet dici, quod ubi lex est
dubia, est etiam dubia libertas hominis; quia libertas manet
semper certa, usqueadmodum à lege pariter certa et manifestata non
ligatur. Quantumvis igitur lex generalis sit certa, certe existat, et
certe sufficienter sit promulgata; donec tamen ipsa non est casui
particulari applicata, libertas utpote non adhuc ligata, in sua
possessione remanet.

Respondeo ad *Secundum*, nempe ad Regulam Canonum à
P. Flaviano adductam, et quaero ab eo: Certumne est quod præ-
fata Regula comprehendat omnia dubia speculativa, et non
tantum practica, aut dubia de facto? id equidem certum non est,
nam communior sententia tradit, Regulam illam duntaxat locum
habere in dubiis practicis, et de facto. Ecce quod scribit S. An-
toninus: « Quod autem volentes probare contractum esse illicitum,
» inducunt illud: » In dubiis tutior via est eligenda. « Res-
» pondetur hoc esse verum de honestate, et meriti majoritate,
» non de salutis necessitate, quoad omnia dubia, alioquin oportet
» teret omnes Religionem intrare, » *part. 2. tit. 1. cap. 11. §. 31.*
Idem scribit Christianus Lupus *Diss. de Op. prop. tom. 11.* illud
arguens ex doctrinâ S. Augustini: eandem sententiam sequuntur
Navarra, Dom. Soto, Abbas, Nyder, Tabiena, Suarez, Angles,
S. Bonavent. Gerson. Isambertus, Jo. Idelfonsus, Salas, Corneio,
Jo. à S. Thoma et alii, quorum loca observari possunt apud
aliam quamdam meam Dissertationem, quam olim diffusius de hac
materia edidi, ubi evidenter probavi, quod hujusmodi Canonum
Regula tantum casus practicos, et de facto spectabat. Saltem
igitur prædicta Regula sive lex Canonum est vere dubia extra
casus practicos, et de facto; ac ideo non sufficienter promulgata,
et propterea vim non habet obligandi.

Sed demus gratis hanc legem procedere pro omnibus dubiis,
rursum peto: Quid dicit lex hæc sive Regula? *In dubiis tutior
via est eligenda.* Ergo cum homo est in dubio, nequit agere. Sed
quid si formet sibi dictamen moraliter certum de honestate suæ
actionis? tunc non est *in dubio*, sed est extra dubium, et extra
casum Regulæ, ob Principium illud jam plusquam plenè probatum
quod lex dubia non obligat, quia tunc deficit ei promulgatio,
quæ est de essentia legis.

Textus autem quem addit, *Qui amat periculum, in illo peribit*,
nescio quomodo possit suæ opinioni favere. Non ignoro, hujus-
modi Scripturam afferrî ab omnibus ejusdem rigidæ sententiæ
Propugnatoribus; sed non valeo intelligere, quidnam ex ea eruere
possint isti Magistri (ut se jactant) sanæ et purioris doctrinæ.
Attendatur Scripturæ contextus; dicitur ibi: « Cor durum
» habebit malè in novissimo, et qui amat periculum, in illo
» peribit. » *Eccli. 3. 27.* En quod casus Scripturæ, in quo homo
graviter peccat, est, cum ipse in verum se immittit periculum

suæ salutis, protrahendo usque ad mortem suam conversionem;
sicut pariter verum periculum incurrit, et graviter peccat, qui
occasionem proximam peccandi voluntariè remittit removere;
omnino differt ergo casus a nostro, in quo, posito, quod lex dubia
non obligat, nullum est periculum transgrediendi legem: quia,
cum eo casu non sit ea sufficienter promulgata, nullam habet vir-
tutem obligandi.

Ex hac autem Doctrina S. Thomæ, nempe quod lex non habe-
virtutem obligandi, nisi sit promulgata et innotescat, duo Corollaria
descendant, quibus præfata nostra Dissertatio magis solida-
tur: primum quod lex dubia non obligat: secundum huic annexum,
quod lex incerta nequit certam obligationem inducere. Hinc subdimus.

COROLLARIUM PRIMUM.

Lex dubia non obligat.

Ex principio autem tam firmiter et multipliciter a D. Thoma
probato, nempe quod lex non promulgata non habet virtutem
obligandi, certa descendit præfata prima Conclusio, quod lex
dubia non obligat. Hujusmodi Conclusio probatur ex eo, quod
certum et exploratum communiter est inter omnes Doctores,
quod certitudo moralis alicujus sententiæ, si non probatur ex ali-
quo certo Principio *directo*, probetur tamen ex alio Principio *reflexo*
pariter certo, ut probatur primo ex *can. 4. Quid culpatur*,
23. q. 1. ubi S. Augustinus scribit: « Vir justus, si forte sub
» Rege homine etiam sacrilego militet, recte potest illo jubente
» bellare, si vice (alias *civica*) pacis ordinem servans, quod sibi
» jubetur, vel non esse contra Dei præceptum certum est, vel
» utrum sit, certum non est; ita ut fortassè reum faciat Regem
» iniquitas imperandi, innocentem autem militem ostendat ordo
» serviendi. » Quamvis igitur Subditus sit dubius de belli justitia,
potest tamen licitè militare ex jussu sui Principis, et qua ratione?
innixus Principio reflexo quod Princeps habet jus certum, ut
semper ac de injustitia non constat, ei obtemperetur. Probatur
pariter ex *cap. Dominus, de Secund. nupt.* ubi dicitur, quod si
Vir dubitet de morte prioris Viri suæ Uxoris, nequit debitum
petere, sed tenetur reddere Uxori, quæ non dubitans in bona fide
pelit; et cur? ob certum Principium reflexum, quod cum usor
sit in bona fide, ipsa in dubio jus habet petendi debitum.

Hanc doctrinam ut certam habet P. Jo. Laurentius Berti in
sua Theologia (*tom. 2. lib. 21. c. 13. prop. 3. vers. Patroni*) qui
tenet illicitum esse sequi opinionem minus tutam, licet sit æquè
probabilis: sed undè id probat? probat ex falsitate duorum Princi-
piorum, quibus Probabilistæ licitum esse sustinent; primum enim
est illud: *Qui probabiliter agit, prudenter agit.* Meritò revera
P. Berti ait, Principium hoc non esse sufficiens ad operandum cum
opinionem tantum probabilis; etenim cum opinio adversa pro lege
æquè sit probabilis, certitudo de actionis honestate ad rectè ope-

randum necessaria nobis deinde non suppetit. Alterum Principium quorundam Probabilistarum est hoc, quod cum utraque opinio est probabilis, homo circa opinionem tutiorem iudicium suspendit, et probabilitati opinionis benignæ se innitens, operatur. Sed justè idem P. Berti tale Principium etiã reprobât: illud enim nequaquam de actionis honestate nos certos reddere valet, cum hujusmodi suspensio iudicii sit merè voluntaria, unde excusare non potest, quin ignorantia sit verè vincibilis, ideoque eo modo nequit equidem dubium deponi. Quapropter concludit Berti: posito, quod aliud fundamentum non adest deponendi dubium, quàm illa sola opinionis benignæ probabilitas, minimè licebit nobis illà opinionem uti. Secus verò est, scribit ipsemet Berti, casu quo præter illam probabilitatem opinionis, aliunde se offerat alia reflexa ratio, sive Principium certum, quod de honestate actionis in praxi moraliter certos nos reddit: siquidem tunc nostri iudicii certitudo non jam rationibus illius opinionis probabilis, sed Principio reflexo certo supervenienti innititur. Exemplumque affert Religiosi, qui dubitans an possit jejunium solvere, ut studio operam præbeat, potest utique solvere, si urgeat Superioris præceptum, quo certus fiat posse citra culpam cibum sumere. Aliud affert exemplum de possessore, qui prædium bonâ fide possidens, superveniente dubio, licitè potest possessionem prosequi, si a Viro docto tutus reddatur, quod nemo in dubio re legitimè possessâ spoliari tenetur. Hinc sic concludit: « Procul dubio potest hoc pacto ex reflexione » mentis antea perplexæ fieri iudicium practicum moraliter. » Idem scribit P. Wigandt Ordinis Prædicatorum, dicens: « Probabilis est non esse peccatum operari cum Conscientia speculativa dubia, habente annexum iudicium practicum de honestate » operationis. » Ratio, quia qui sic operatur, prudenter iudicat in his circumstantiis se licitè, et honestè operari: *Tract. 2. Ex 1. q. 5. art. 2.*

Consentiunt Domini Ballerini in suo Opere, cui titulus: *Moralium actionum regula, sive Quæstio de opin. probabili*, qui licet strenuè rigidam sententiam tueantur, huic tamen doctrinæ tanquam certæ libenter subscribunt dicendo: « Quod in praxi ex » directis Principiis minimè certis incertum est, ex certo reflexo » Principio, fit omnino certum. » Ipsique pariter de hoc plura adducunt exempla, et signanter illud mox supra a nobis relatam de dubio impedimento Matrimonii contracti, quo casu aiunt, quod licet ob Principia directa incertum sit, an Coniux dubitans possit debitum reddere, nihilominus ob Principium reflexum, quod ex canone et ratione deducitur, securè reddere valet. Unde concludunt: « In his omnibus exemplis observandum est, re- » flexa Principia particularem quæstionem non solvere, sed in- » certam relinquere; sola praxis certa est, eo quod Principia re- » flexa praxis in eo dubio dirigendæ certam regulam ligant. » Idem scribit P. Gonet *Manual. t. 3. tr. 3. c. 16. circa fin.* Tandem idem P. Lector Jo. Vincentius Patutius, qui in hac controversia duplici libello strenuè mihi se opposuit, id pro exploratè

admittit, nempe quod cum Principium reflexum est certum, iam reddit actionem certè honestam; sic enim ait in suo Libello, *La Causa del Probabilismo etc. §. IV. pag. 40. et expressiùs p. 45.* ubi scribit: « Se fosse vero, che nel caso » d'incertezza della legge, la legge non vi fosse, perche non promulgata abbastanza, oh allora si (come accennai) avreste un Principio certo, se non diretto, almeno reflexo, onde formar un dettame prudente certo di poterlo celebrare lecitamente (loquitur de quodam contractu dubiè licito), attesoche non essendovi legge che lo proibisca, qual timor saggio potrebbevi essere di trasgredire la legge, che certamente non o'è? Melius dixisset, quæ certe non obligat; quod aliàs ad idem reducitur, quia lex quæ non obligat, est tanquam non esset.

Et sic intelligitur, quomodo iudicium speculative dubium, sive probabile de honestate actionis, potest in praxi fieri moraliter certum. Sed quis objiciet, quomodo rationes speculative tantum probabiles, possunt in praxi moraliter certæ evadere? Hoc evenit, ut optimè tradunt Episcopus Abelly, et P. Eusebius Amort, non ex eo quod ipsæmet rationes speculative probabiles alicujus opinionis fiunt in praxi moraliter certæ: sub quia aliæ sunt rationes ipsius opinionis, quæ tantum probabiles sunt, aliæ verò sunt rationes Principii reflexi, quibus in praxi ultimum formatur iudicium moraliter certum ex illo Principio certo; et sic actio quæ speculative est tantum probabiliter honesta, in praxi certe moraliter honesta evadit.

Ut ergo nostram firmemus Conclusionem, nimirum quod lex dubia non obligat, sic certo tramite arguimus: Principium a D. Thoma superius jam probatum est, quod lex non habet virtutem obligandi, nisi sufficienter promulgata sit, et innotescat. Casu autem quo duæ opiniones concurrant æqualis ponderis, tunc quidem lex nequit dici sufficienter promulgata, tunc enim sufficienter promulgatum est dubium an lex existat, sed non est promulgata lex; ac propterea ipsa non potest obligare.

Hanc sententiam novissimè Eusebius Amort Germanus, vir doctrinâ undique perspicuus, tanquam certam defendit in sua *Morali et Scholastica Theologia*, Bononiæ typis data an. 1753, postquam Romæ emendata fuit jussu Benedicti XIV, cui ipse Auctor supplices preces dedit, ut curaret opus antè ejus publicationem a cordatis Theologis Romæ revideri, et ubi oportere censeret, emendari. Pontifex votis annuit, et transmisit ei aliqua menda in Opere emendanda, salvâ tamen quæstione de opinione æquè probabili, ut videre est in ipsius Opere. Scribit Auctor, quod sibi opinio pro lege evidenter, et notabiliter probabilior non apparet, moraliter certum est, legem obligantem non existere, dicens, quod Deus juxta suam Divinam Providentiam cum ipse vult legem suam obligare, efficere tenetur ut evidenter et notabiliter probabilior appareat: « Quandocumque (sic loquitur) existentia legis non redditur credibilior non ipsâ, moraliter certum » est non dari legem; quia ex natura Providentiæ divinæ Deus,

» sicut tenetur suam Religionem reddere evidenter credibiliorē
 » non ipsā; ita etiam tenetur suam legem reddere credibiliorē,
 » seu probabiliorem, non ipsā. » *Amort, Theol. t. 1. disp. 2. §. 4. q. 10. pag. 232.* Tō non ipsā, intelligit, non ipsā lege, sed rationibus quæ nobis illam notabiliter probabiliorem reddunt. Deinde alio loco rationem adducit, quia lex strictè dubia sufficienter caret promulgatione, sine qua lex non est lex, sive non est iex obligans: « In hoc casu (nempe cum utraque opinio est æquè » probabilis) non datur lex directæ prohibens, quia in hoc casu » non datur sufficiens promulgatio legis, quæ est character inse- » parabilis, et essentialis legis, siquidem illa est sola legis promul- » gatio quæ fit credibilior. » *Loc. c. disp. 2. quæst. 5. p. 283.* Additque, idem sensisse Patres: « Patres in dubio strictè tali, ubi » in neutram partem inflectitur mentis sententia, relinquunt ho- » mini potestatem sequendi benigniora; ergo agnoscunt aliquod » generale Principium, quo possit formari prudens iudicium con- » comitans de non existentia legis. » Et revera S. Gregorius Nazianzenus (*Orat. 39.*) de quodam Novatiano loquens, ait: « An juvenibus viduis propter ætatis lubricum ineundi matri- » monii potestatem facis? At Paulus hoc facere minimè dubitavit, » cuius scilicet te Magistrum profiteris. At hoc minimè post » Baptismum, inquis. Quo argumento id confirmas? Aut rem » ita se habere proba, aut si id nequis, ne condemnes. Quod si » res dubia est, vincat humanitas, et facilitas. » Item S. Leo (*Epist. 90. ad Rustic. Narbonens. in Præfat.*) ut habetur in *can. Sicut quedam. (sin Dist. 14.)* « Sicut quedam sunt, quæ nullà » possunt ratione convelli (prout sunt Decalogi præcepta, et Sa- » cramentorum formæ, sicut explicat Glossa), ita multa sunt, » quæ aut pro necessitate temporum, aut pro consideratione æta- » tum oporteat temperari: illà consideratione semper servatâ, ut » in iis quæ vel dubia fuerint, aut obscura, id noverimus sequen- » dum, quod nec præceptis Evangelicis contrarium, nec decretis » sanctorum Patrum invenitur adversum. » Dicit, *sequendum*, nam Prælati Subditis permittere debent, ut possint opinionibus minùs rigidis uti, ubi illa nec Evangelio, nec Patrum doctrinis adversantur, juxta illud Chrysostomi documentum: *Circa vitam tuam esto austerus, circa alienam benignus*, ita in *Can. Alligant, 26. qu. 7.* Item Lactantius (*lib. 3. Instit. c. 27.*) scribit: *Stultissimi est hominis præceptis eorum velle parere, quæ utrum vera sint, an falsa, dubitatur.*

Item S. Augustinus brevibus totum quod dicimus confirmat: « Quod enim contra fidem, neque contra bonos mores esse con- » vincitur, (nota vincitur) indifferenter esse habendum. » *Serm. 294. c. 11. col. 224. Edit. Paris.* Quælibet igitur actio nobis permessa est, modò convicti, aut moraliter certi non simus, illam contra fidem, aut bonos mores esse. Item S. Ambrosius scribens ad Januarium impropere animos nimium timidus habere, qui in dubiis nihil rectum existimant, nisi quod Scripturæ auctoritate, aut Ecclesiæ traditione, aut quod pro vitæ corrigendæ

utilitate certum esse dignoscitur. En ejus verba: « Sensi enim » sæpè dolens, multas infirmorum perturbationes fieri per quo- » rumdam Fratrum contentiosam obstinationem, vel supersti- » tiosam timiditatem, qui in rebus hujusmodi, quæ neque Scrip- » turæ Sanctæ auctoritate, neque universalis Ecclesiæ tradi- » tione, neque vitæ corrigendæ utilitate ad certum possunt ter- » minum pervenire... tam litigiosas excitant quæstiones, ut nisi » quod ipsi faciunt, nihil rectum existiment. » S. Ambros. *Epist. ad Inquis. Januar. Cap. 11. n. 3.* His accedit S. Basilius, qui de quibusdam loquens, qui juramentum quoddam a se præstitum invalidum fuisse autumabant, ita scripsit: « Consideranda autem » sunt, et sigillatim quæ verba addita fuerunt; adeo ut si nulla » prorsus sit rei leniendæ ratio, tales omnino dimittendi sint. » *Epist. 188. Can. 1. Cap. 10.* Dixit igitur, tum nulla penitus favens be- » nignam ratio eis subesset. Item accedit S. Bernardus, qui, gene- » ricè loquendo de rebus in utramque partem disputatis, ad Hugo- » nem Sancti Victoris sic scribit: « Sanè ibi unusquisque in suo » sensu securus abundat, ubi aut certæ rationi, aut non contem- » nendæ auctoritati; quod sentitur, non obviat. » *Vol. Oper. Cap. 5. n. 18. Edit. Maur. Paris. col. 634.* Ait itaque S. Doctor, quem- » que tutò procedere, eas opiniones sequendo, quæ certæ rationi, aut auctoritati, quæ sit tanti momenti, ut nemo ab illa desciscere possit, se non opponunt. His addendus S. Bonaventura, qui de votis agens, super quibus Papa dispensare possit, tres in medium adducit opiniones, et deinde concludit: « Quæ istarum trium » opinionum sit verior, fateor me nescire; et satis potest quæ- » libet sustineri. Si quis tamen velit hanc ultimam acceptare, non » occurrit ei inconveniens manifestum. » *In 4. dist. 38. art. 2. quæst. 3.* Non ait præferendam esse tutiorem, sed quamlibet earum sustineri posse, et acceptari.

Audiamus insuper Melchiorem Canum, qui impugnando sententiam Scoti obligantis peccatores omnibus diebus festis ad contritionis actum producendum, scripsit: « Jus humanum nul- » lum est, aut Evangelicum, quo hoc præceptum asseratur; pro- » ferant, et taceamus. » *Relect. 4. de pæn. p. 4. quæst. 2. Prop. 3. Et. n. 5.* subdit: « Quoniam ignoro unde ad hanc opinionem » Doctores illi venerint, libere possum, quod non satis exploratè » præceptum est, negare. » Idem sensisse Scotum certum vide- » tur, ubi de quadam opinione scripsit: « Cum multis sit pro- » babilior pars negativa, non sinè peccato aliquis se exponit dubio, » sequendo affirmativam minùs probabilem. » *In 4. Dist. 11. quæst. 6.* Ergo juxta Scotum, qui sequitur opinionem æquè pro- » babilem, non peccat. Idem pariter scripsit Cardinalis Lamber- » tinus, deinde creatus Pontifex sub nomine Benedicti XIV, di- » cens: « Non debbono imporsi legani, quando non vi è manifesta » legge che l'imponga. *Notif. 13.*

Sed deveniamus nunc ad rationes intrinsecas nostræ sententiæ,

pro quibus rem ex suis principiis, Angelico Doctore semper duces sumamus. S. Thomas sic legem definit: « Lex quædam regula est, et mensura actuum, secundum quam inducitur aliquis ad agendum, vel ab agendo retrahitur: dicitur enim lex a ligando, quia obligat ad agendum. » 1. 2. *quæst. 90. art. 1.* Deinde idem S. Thomas docet hanc regulam sive legis mensuram, ad hoc, ut subditi eam observare adstringantur, debere eis esse per promulgationem manifestatam; quapropter *art. 4. quæsitum* proponit: *Utrum promulgatio sit de ratione legis?* Et sic respondet: « Lex imponitur aliis per modum regulæ, et mensuræ; regula autem, et mensura imponitur per hoc, quod applicatur his qui regulantur et mensurantur. Unde ad hoc quod lex virtutem obligandi obtineat, quod est proprium legis, oportet quod applicetur hominibus, qui secundum eam regulari debent. Talis autem applicatio fit per hoc, quod in notitiam eorum deducitur ex ipsa promulgatione. Unde promulgatio ipsa necessaria est ad hoc, quod lex habeat suam virtutem. » Lex igitur antè promulgationem vim obligandi non habet: leges enim, ut scribit Gratianus in *can. In istis in dist. 4.* tunc vim legis acquirunt, et leges tunc propriè nuncupantur, et sunt, cum sunt promulgatæ: *Leges tunc instituuntur, cum promulgantur.* Hinc a S. Thoma alibi ita lex definitur: *Quædam rationis ordinatio ad bonum commune promulgata.* 1. 2. *quæst. 90. art. 4.* Notentur verba, *Ordinatio promulgata.*

Hæc autem promulgatio est necessaria omnino ad obligandum, nedum in humanis legibus, sed etiam in divinis et naturalibus, prout idem Sanctus Doctor tradit: nam in citato *art. 4.* ad primum hoc sibi objicit: « Lex naturalis maxime habet rationem legis; sed lex naturalis non indiget promulgatione: ergo non est de ratione legis, quod promulgetur. » Et sic respondet: « Dicendum, quod promulgatio legis naturæ est ex hoc ipso, quod Deus eam mentibus hominum inseruit, naturaliter cognoscendam. » Itaque Sanctus Thomas non negat legem naturalem promulgatione indigere, dicit tantum legis naturalis promulgationem non fieri humano modo, sed naturali lumine, quod Deus in hominum mentes ingerit. Hinc doctissimus Cardinalis Gotti ait: « Ad hoc, ut lex in actu secundo obliget, requiritur quidem indispensabiliter ut Subditis promulgatione proponatur. » *Theol. cum. 2. tract. 5. de Leg. quæst. 1. dub. 3. §. 3. n. 21.* Dicit, *in actu secundo*, quia lex non adhuc promulgata habet in se vim obligandi in actu primo, scilicet, ut ipsa actualiter deinde obliget, cum promulgata fuerit; sed ut in actu secundo, nempe actualiter obliget: requiritur indispensabiliter ejus promulgatio subditis facta, « Actualiter (scribit Sylvius) tunc lex unicuique promulgatur, quando cognitionem (homo) a Deo accipit dictantem, quid juxta rectam rationem sit amplectendum, quid fugiendum. » *In 1. 2. quæst. 90. art. 4. in fin.*

De hac promulgationis necessitate, ut lex obliget, Dominicus Soto rationem assignat, dicens: « Nulla lex habet vigorem legis

ante promulgationem. Nullam exceptionem conclusio hæc permittit. Et probatur ex natura ipsius legis: est enim regula notarum actionum: regula autem, nisi operantibus applicetur, vana est. Applicari autem nequit nisi per ejus notitiam; nam qui regula utitur, eam intueri necesse habet: (*nota, intueri*). Fit ergo consequens, ut antè promulgationem, quæ Subditis innotescit, non eos obligando perstringat, sed tunc percipi, quando promulgatur. » *Sot. de Just. et Jure lib. 1. quæst. 1. art. 4.* Quapropter ait Joannes Gerson, nec etiam Deum obstringere posse creaturam ad legem observandam, nisi prius præceptum, ac voluntatem suam Deus creaturæ manifestet: « Necesse est dari manifestationem ordinationis ac voluntatis Dei; nam per solam ordinationem, aut per solam suam voluntatem non potest Deus absolute creaturæ imponere obligationem, sed ad hoc opus est, ut ei communicet notitiam unius æquè ac alterius. » Gerson de Vita Spirit. etc. *Lect. 2. col. 176.* Ex hoc P. Gonet argumentum ducit, bene posse dari ignorantiam invincibilem etiam præceptorum naturalium, quæ a primis principiis valde sunt remota, sicque arguit: « Lex enim vim obligandi non habet, nisi applicetur hominibus per promulgationem; sed lex naturalis non promulgatur omnibus hominibus quantum ad omnia præcepta, quæ sunt remotissima a primis principiis; ergo non obligat omnes quantum ad illa præcepta. Subindeque potest dari de illis ignorantia invincibilis, et excusans a peccato. » *Gon. in Clypeo theol. tom. 3. Disp. 1. art. 3. n. 47.*

Sed nunc accedamus ad objectiones P. Patuiti discutiendas, quibus hujus nostri Principii certitudo clariùs innotescet. P. Lector objicit I. contra hoc Principium, ad reddendam legem sat promulgatam satis esse notitiam tantum probabilem, quæ ex opinione probabili stante pro lege, jam habetur. Huic objectioni dico primò, verbum *Notitia*, juxta omnia Vocabularia idem esse ac *Cognitio*. Cognitio autem legis, et Opinio probabilis legis omnino differunt. Præterea respondeo quod si admitti vellet, sub verbo *Notitiæ* intelligi *Notitiam* probabilem, ad summum id solummodo admitti potest casu quo *Notitia* adesset probabilis tantum pro lege, tunc enim legi quædam moralis certitudo assisteret; sed cum adest ex alia parte opinio æquè probabilis pro libertate, tunc ex neutra parte aliqua potest superesse probabilitas, seu probabilis ratio apta ad prudentem hominis assensum sibi trahendum; nam ex his æqualibus probabilitatibus aliud quam merum dubium non resultat, an existat vel non existat lex. Id clarè docet Sanctus Thomas: « Intellectus noster respectu partium contradictionis se habet diversimodè; quandoque enim non inclinatur magis ad unam, quam ad aliud vel propter defectum motentium sicut in illis problematibus, de quibus rationes non habentur, vel propter apparentem æqualitatem eorum quæ moventur ad utramque partem, et ita est dubitantis dispositio, qui fluctuat inter duas partes contradictionis. » *De Verit. quæst. 14. art. 1.* Idemque alibi brevius docet: « Inter æqualitatem etiam ratio-

» num, et argumentorum soli dubio est locus. » S. Thom. Vide in *Instruct. de Reg. prox. etc. p. 1. c. 3. pag. 48.*

P. Berti præterea inquit, quod sicut statera tam in æquilibrio est, cum ei nullum pondus imponitur, quam cum æqualia imponuntur onera; eodem modo, cum duæ probabiles opiniones occurrunt, ipsæ adeo iudicium suspendunt, ac si nulla ex utraque parte probabilitas existeret: « In æquilibrio manet lanx, sive nullam neutri parti, sive utrique æquale onus imponatur. » *Berti Theol. tom. 2. lib. 21. c. 14. prop. 3. pag. 151.* Idem dicitur P. Gonet, Vasquez, La Croix, et communiter omnes Probabilistæ et Probabilioristæ, idemque tandem fatetur idem P. Patutius his verbis (in *cit. Instruct. de Reg. prox. etc.*) « Immota manet libra, in cuius utraque lance æquale pondus collocatur, nec ad unam inclinatur partem, nec ad aliam. » Et idem confirmat in Libello (*La Causa del Probabilismo, etc. pag. 48.*) ubi dicit: *Essendo eoidente, che due opinioni contraddittorie egualmente probabili non possono, se non generare il dubbio.* Itaque respectu ad nostram controversiam, in qua de duabus opinionibus æquæ probabilitibus agitur, dici non valet, probabilem legis notitiam sufficere ad eam promulgatam efficiendam; eo enim casu neutiqum notitia sufficiens ad legem promulgandam habetur, sed tantum ad promulgandum dubium, sive meram hæsitationem an adsit lex vel non: quandoquidem, cum duæ æqualis ponderis opiniones concurrunt, eventit (ut diximus) nullam earum pondus habere.

Objicit II. et ait, aliam esse promulgationem legis, aliam legis divulgationem, sive notitiam privatam, quam Subditi de lege recipiunt; lex enim, cum jam promulgata fuit, sine hac notitia a Subditis accepta, eos obstringendi virtutem habet. Subdit autem quod omnes leges sive humanæ, sive divinæ jam satis promulgatæ fuerunt. Et primo loco de humanis legibus loquens, dicit, hæc ut obligent, sufficere quod Communitati per Banditores, aut per affixionem scripturæ in publicis locis promulgatæ fuerint.

Concedimus, quod, ut lex humana vim habeat obligandi, sat est ut Communitati promulgetur, nec, ut notitia ad quemcumque perveniat Subditum, requiritur; sed advertendum, quod id valet tantum quoad materiale legis objectum, quod a lege præceptum, aut vetitum fuerit, non tamen quoad conscientiæ obligationem legem servandi. Me explico: si v. gr. quædam fuerit lex promulgata, quæ invalidus contractus aliquis sine aliquibus solemnitatibus initus declaratur, tunc Subditus, licet legem ignoret, tenetur tamen, cum de illa notitiam accipit, stare præscripto legis jubentis contractum habendum esse uti irritum, aut aliquam pœnam solvendam fore: nam in foro externo, cum lex jam promulgata fuerit, omnes eam scire præsumuntur. Respectu verò conscientiæ, profectò minimè peccat, qui legem illam sibi ignotam non servat, modò ob suam negligentiam non scivisse acciderit. Sicque intelligitur textus S. Thomæ a P. Patutio adductus: « Illi, coram quibus lex non promulgatur, obligantur ad legem

» observandam, in quantum in eorum notitiam devenit per alios, » vel devenire potest, promulgatione facta. » S. Th. 1. 2. q. 90. a. 4. ad 2. Tò, *vel devenire potest*, intelligitur in quantum legis notitia Subditis pervenire poterat, et ob eorum negligentiam non pervenerit; nam alioquin, si eorum ignorantia fuerit inculpabilis, legem non servando, minimè peccant. Ita relatum textum recte explicat Cajetanus (*loc. cit. S. Thomæ*) dicens, eos tantum reos offensæ legis esse, qui eam nesciunt, « vel quia noluerunt, vel quia neglexerunt facere, quod in eis erat ad sciendum. Alioquin absentes nescii promulgatæ legis non ligantur. Propter quod... accusari nec apud Deum, nec apud homines ignorantia possunt. » Idemque scribunt P. Petrus Collet. *de Legib. tom. 3. c. 1. art. 2. concl....* et P. Franciscus Suar. in *Opere de Leg. lib. 3. c. 17. n. 3. et seq.* Adduntque idem P. Suarez alibi *tom. 5. in 3. p. Disp. 40. sect. 5. n. 4. Araoius in 1. 2. q. 97. Disp. 3. diff. 3. Tapia lib. 4. q. 15. art. 2. Castr. tom. 1. tract. 1. Disp. 3. punct. 7. num. 1. Gregorius Martin. q. 96. art. 4. Dub. 5. Concl. 3. 4. Sanch. Dec. lib. 1. cap. 10. num. 32. et 33. Villalob. tom. 1. tract. 1. Diss. 24. Salm. de Leg. c. 2. n. 110.* non tantum eos reputandos esse nescios, qui legem omnino ignorant, sed etiam illos, qui post debitam diligentiam de ea dubitant; lex enim (ut diximus) non ligat nisi Subditis applicetur per certam, non autem dubiam notitiam. Idque traditur ab eodem S. Thoma, qui docet: « Nullus ligatur » per præceptum, nisi mediante scientiâ illius præcepti. » *De Ver. q. 17. art. 17.* Sed de hoc textu infra latius disserendum erit.

Sic de humanis legibus; loquens autem P. Patutius de legibus divinis, dicit, ipsas jam ab æterno promulgatas fuisse, et usque ab æterno perfectam obligandi habuisse virtutem; priusquam creaturæ legem audirent, ac cognoscerent. Idque procedere ait ex eo, quod lex æterna habet ab æterno promulgationem *Causalem, Virtualem et Eminentem*, quæ deinde in tempore formalem etiam promulgationem infert. Hoc deducit ex verbis S. Thomæ, qui ait: « Dicendum, quod promulgatio fit et verbo et scripto; » et utroque modo lex æterna habet promulgationem ex parte » Dei promulgantis, quia et Verbum divinum est æternum, et » scriptura libri vitæ est æterna; sed ex parte creaturæ audientis » et insipientis non potest esse promulgatio æterna. » 1. 2. q. 91. a. 1. ad 2. Verumtamen ego assero (idque clarè probabo) quod lex æterna respectu hominum non est propria lex; propria enim lex quoad ipsos est lex naturalis quæ licet sit participatio legis æternæ, ipsa tamen est ea, quæ propriè homines ligat, cum lex naturalis tantum hominibus promulgetur, et rationis lumine applicetur. Saltem dico (prout alii Theologi loquuntur) quod lex æterna, quamvis in se vim habuerit obligandi in actu primo, at tamen non fuit lex obligans actualiter, et in actu secundo, donec fuerit proposita, et per ejus cognitionem creaturis applicata. sicque asseveranter aio a S. Th., et ab omnibus Theologis docteri.

En quomodo loquitur Du Vallius: « Postremò dubitabis an

» ipsa lex (æterna) semper habuerit, et habeat veram et propriam rationem legis? Respondeo, in tempore, quando productæ sunt creaturæ, habere de facto rationem legis, siquidem verè et propriè omnibus creaturis tanquam subditis est indita, et imposita; si tamen ab æterno spectetur, dicendum est eam non esse verè et propriè legem, sed tantum aliquid quod se habeat instar legis. » Deinde rationem assignat: « Tum, quia de ratione veræ legis est, ut imponatur et promulgetur subditis; nulli autem fuerunt subditi ab æterno: tum quia lex essentialiter est regula quædam practica, hæc autem regula non potuit imponi Verbo, et Spiritui Sancto, quia ipsimet sunt regula et rectitudo ipsa. » *In 1. 2. S. Thom. de Leg. q. 2. pag. 263.*

Idem scribit Petrus de Lorca: « Si quomodo autem lex æterna respicit creaturas, remotè respicit, quatenus a Deo moventur et gubernantur, non verò quia sit imperium in creaturas latum, aut quia proponatur ipsis ut regula, quæ suas actiones mensurare et componere possint. Lex æterna non est principium, et ratio agendi alicui, qui legi subditus sit, neque est illi regula proxima suarum actionum, sed est ratio agendi ipsi Deo, et regula divinarum actionum, quæ Mundum gubernat; si cui ergo esset lex, esset Deo. » *In 1. 2. S. Thom. Disp. 5. membr. 2.* Et loquens de verbis illis S. Thomæ, et verbo, et scripto, dicit: « Expressio illa in Verbo divino æterna fuit in Deo necessitate naturæ facta, et non relata ad aliquas creaturas, quod promulgatio legis requirit; semper enim promulgatio legis ad subditos refertur. »

Idem scribit Ludovicus Montesino: « Resp. huiusmodi legem æternam promulgatam esse ab æterno ipsimet Deo... Deus sibi bimet est lex, et sibi est regula, et ita intelligimus Deum sibi promulgare legem. » *De Leg. Disp. 20. q. 4. n. 83. pag. 494.*

Idem scribit Ludovicus Lorichio loquens de lege æterna: « Hæc lege Deus omnia ordinat ad seipsum, et est promulgata apud ipsum ab æterno; hominibus autem promulgatur, quando eis innotescit. » *Thesaur. novus utr. Theol. verb. Lex. n. 6.* Quomodo autem his doctrinis conciliari potest, quod æsserit P. Patutius, nempe legem æternam ab æterno perfectam obligandi habuisse virtutem, priusquam creaturæ legem audirent, ac cognoscerent?

Præfatis aliorum doctrinis congruit id, quod in alio loco docet ipse S. Thomas, dicens legem æternam non esse propinquam regulam humanæ voluntatis, sed potius esse rationem Dei; en eius verba: « Regulam autem voluntatis humanæ est duplex. Una propinqua, et homogenea, scilicet ipsa humana ratio; alia verò est prima regula, scilicet lex æterna, quæ est quasi ratio Dei. » *1. 2. q. 71. a. 6.* Nec obstant verba ejusdem S. Doctoris supra relata: « Lex æterna habet promulgationem ex parte Dei promulgantis. » *1. 2. q. 91. a. 1. ad 2.* Nam ibidem jam subdit S. Doctor: « Sed ex parte creaturæ audientis et insipientis non potest esse promulgatio æterna. » Nunc quæro, quænam divinæ legis promulgatio est illa, quæ homines ligat? Promulgatio ex

parte Dei, aut promulgatio ex parte creaturæ? Id declarat idem S. Th. loco ubi dixit, quod ut lex « virtutem obligandi obtineat, oportet quod applicetur hominibus.... Talis autem applicatio fit per hoc, quod in notitiam eorum deducitur ex ipsa promulgatione. » *1. 2. q. 90. a. 4.* Et deinde objiciens sibi (*ad primum*) legem naturalem non indigere promulgatione, respondet, quod « promulgatio legis naturæ est ex hoc ipso, quod Deus eam mentibus hominum inseruit naturaliter cognoscendam. » Nunc arguo: Si verum esset, quod S. Th. sensisset legem æternam, eò quod æternam promulgationem habet; ab æterno homines obligasse, priusquam ipsi legem cognoscerent, utique ob hanc rationem respondisset legem naturalem, quæ legis æternæ participatio est, promulgatione non indigere; sed ipse respondit promulgationem legis naturæ fieri, cum ipsa ab hominibus naturali lumine cognoscitur. Nec aliter respondere poterat; cum prius in eodem articulo firmiter statuerit quæcumque legem vim obligandi non habere, nisi in notitiam hominum ex promulgatione deducatur.

Adde id quod tradit S. Th. alio loco, ubi quærens: *Utrum sit in nobis aliqua lex naturalis?* Sic respondet: « Dicendum, quod lex, cum sit regula, et mensura, dupliciter potest esse in aliquo, uno modo sicut in regulante, et mensurante: alio modo sicut in regulato, et mensurato, quia in quantum participat aliquid de regula.... sic regulatur.... et talis participatio legis æternæ in rationali creatura lex naturalis dicitur. » *1. 2. q. 91. a. 2.* Igitur S. Doctor distinguit hæc legem æternam a naturali, et docet, quod lex æterna respicit Deum regulantem, lex autem naturalis respicit hominem regulatum; et quoniam lex naturalis est legis æternæ participatio, ideo « in quantum participat aliquid de regula per legem naturalem, sic regulatur. » Ideo in tantum lex æterna homines ligat, in quantum ipsa hominibus per legem naturalem participatur, eisque promulgatione innotescit, prout dicit Du Vallius: « Quæres, quomodo nobis innotescit lex illa æterna, quod idem est, ac si quæretur, quomodo publicetur? Dico eam, ut est in creaturis tanquam subditis, per alias leges nobis innotescere, cum leges illæ sint illius participationes. » *In 1. 2. de Leg. q. 3. art. 3. p. 296.* Idem scribit Franciscus de Aravio: « Cum lex æterna non obliget creaturas rationales, nisi mediante lege naturali, vel positivâ divinâ, vel humanâ, ad istarum promulgationem illa quoque sufficienter promulgatur. » *In 1. 2. q. 90. disp. 1. sect. 5. p. 525.* Lex igitur, quæ hominem ligat, est tantum lex naturalis, quia ipsa tantum potest esse homini regula, et mensura, qua reguletur, et mensuretur.

Præterea, quamvis admittamus, legem æternam esse propriam legem respectu etiam hominum, atque habere vim in actu primo eos obligandi, quid inde? Equidem æterna lex non ligat in actu secundo, quousque creaturis non promulgetur, et per ejus cognitionem applicetur. Sapienter id tradit Cardinalis Gotti: « Sequitur, quod lex æterna ab æterno in actu secundo neminem obli-

» garet, non ex defectu virtutis, sed ex parte termini.... Ita ab
 » æterno fuit lex in mente Dei concepta, quamvis pro æterno non
 » promulganda, nec implenda, nec in actu secundo obligans...
 » Fuit tamen ab æterno lex, quia ad rationem legis salis est, ut
 » vim habeat obligandi, quamvis nondum ligat, quia nondum ap-
 » plicata, et promulgata. » *Theol. tract. 5. q. 2. dub. 1. n. 13.*
 » Notentur verba, *quomodo nondum ligat, quia nondum applicata et*
 » *promulgata.* Idem scripsit Honoratus Tournely : « Quia tamen
 » lex ante creaturarum existentiam verè obligans non fuit, cum
 » nihil esset ad extra, quod eà obligaretur, palam est, rationem
 » completam legis tunc tantum ei competere potuisse, cum exti-
 » terunt creaturæ, quibus fuit lex promulgata, aut saltem quæ
 » impressione ipsius moveri cœperunt. » *Prælect. theol. tom. 2.*
 » *Cap. 2. q. 3.* Idemque dixit P. Petrus Collet : « Quia tamen lex
 » æterna verè et strictè obligans non fuit, palam est, rationem
 » plenam legis tunc tantum ei competere potuisse, cum extiterunt
 » creaturæ, quibus intimata fuit ac promulgata. » *Tom. 2. de*
 » *Leg. Cap. 2. p. 17.* Idem dixit P. Cuniliati : « Legis violatores
 » non sunt illi, quibus nondum lex innotuit. » *Tract. 1. de Mo-*
 » *ral. etc. Cap. 2.*
 Instat P. Patutius dicens : Sed si lex æterna fuit vera lex, an-
 tequam homines eam cognoscerent, verè, priusquam lex ipsis in-
 notesceret, homines obligavit, cum sit essentialis proprietas cu-
 juscumque legis obligare. Et pro se citat Card. Gotti, qui dicit
 legem æternam veram fuisse legem, ac propterea ab æterno vim
 habuisse obligandi. Respondeo, et distinguo : Alia est proprietas
 legis promulgatæ, alia legis non promulgatæ. Proprietas legis pro-
 mulgatæ est perfectè obligandi actualiter, et in actu secundo.
 Proprietas autem legis non promulgatæ est obligandi imperfectè
 tantum in actu primo; lex enim non promulgata habet siquidem
 in se vim intrinsecam obligandi, sed dumtaxat in futuro, pro tem-
 pore quo ipsa intimata, et per notitiam applicata fuerit; donec
 verò non fuerit applicata, ipsa non obligat, nec virtutem habet
 actualiter obligandi : « Ad hoc quod lex (docet Angelicus Doc-
 » tor) virtutem obligandi obtineat, oportet, quod applicetur ho-
 » minibus, qui secundum eam regulari debent. » *1. 2. q. 90. art. 2.*
 Nihil autem obstat quod scribit Card. Gotti dicens, legem æter-
 nam, etsi homini non adhuc promulgatam, vim obligandi habere;
 nam S. Thomas loquitur de vi obligandi tantum in actu se-
 cundo, Gotti autem loquitur de vi obligandi tantum in actu pri-
 mo : hoc quidem importat obligare in actu primo, nempe quod
 lex apta sit ad actualiter obligandum, cum promulgabitur, sed
 non ante promulgationem : sicut ignis in se vim habet combu-
 rendi, sed non comburitur actualiter, nisi postquam rei urendæ ap-
 plicetur : En quomodo nos instruit idem Card. Gotti, de lege
 æterna loquens : « Ita ab æterno fuit lex in mente Dei concepta,
 » quamvis pro æterno non promulganda, nec implenda, nec in
 » actu secundo obligans... Et hoc modo, cum ab æterno non fue-
 » rit creatura, quam obligaret, et cui applicaretur, ab æterno actu

» non obligavit : fuit tamen ab æterno lex, quia ad rationem legis
 » satis est, ut vim habeat obligandi, quamvis nondum ligat, quia
 » nondum applicata, et promulgata. » *Theol. tract. 5. q. 2. Dub.*
1. n. 13.

Nec potest dici, quod lex æterna ab æterno non obligavit ex de-
 fectu termini, nempe quia creatura ab æterno non aderat; nam
 non ideo tantum lex æterna creaturam ab æterno non obligavit,
 quia ipsa ab æterno non existerat, sed etiam quia lex nequibat
 creaturam actualiter in actu secundo obligare, priusquam illi ap-
 plicata, et promulgata esset. Dixerat jam alibi Cardinal. Gotti
 quod « ut lex in actu secundo obliget, requiritur quidem indispen-
 » sabiliter, ut Subditis promulgatione proponatur. » *Quæst. 1.*
Dub. 3. §. 3. n. 31. Idcirco postmodum scripsit ut supra, quod lex
 æterna fuit ab æterno lex, « quamvis nondum ligat, quia nondum
 » applicata, et promulgata. » Idemque scripsit, ut vidimus, Tour-
 nely, loquens de lege æterna : « Palam est rationem completam
 » legis tunc tantum ei competere potuisse, cum extiterunt crea-
 » turæ, quibus fuit lex promulgata. » *Tom. 2. Cap. 2. q. 3.* Idem
 scripsit Sylvius : « Actualiter (lex æterna) unicuique promulga-
 » tur, quando cognitionem a Deo accipit dictantem, quid juxta
 » rectam rationem sit amplectendum, quid fugiendum. » *In 1. 2.*
q. 90. art. 4. in fin.

Objicit III. Pater Patutius, et ait : Lex naturalis promulgatur
 in habitu, cum Deus Animam creat, eamque in corpus infundit,
 quia tunc in ea lumen rationis imprimit. Ex quo infert Patutius,
 hominem ligari a lege usque ab ipsius conceptione : Deus enim
 cum legem in Anima imprimit, tum illam promulgat. Et hinc citat
 pro se textum S. Thomæ : « Promulgatio legis naturæ est ex hoc
 » ipso, quod Deus eam mentibus hominum inseruit naturaliter
 » cognoscendam. » *1. 2. q. 90. art. 4. ad 1.* Respondetur : Ad
 mentem S. Thomæ indagandam observare oportet id, quod
 S. Doctor in articulo corpore scribit; ibi docet legem imponi per
 modum regulæ et mensuræ, undè ait quod, ut lex virtutem ha-
 beat obligandi, opus est ut ipsa « hominibus applicetur, qui se-
 » cundum eam regulari debent : talis autem applicatio (subdit)
 » fit per hoc, quod in notitiam eorum deducitur ex ipsa promul-
 » gatione. » Lex igitur juxta S. Thomam tunc homines ligat, cum
 eis applicatur per ejus notitiam, sive cognitionem. Cum autem
 dicit promulgationem legis esse « ex hoc ipso quod Deus eam
 » inseruit naturaliter cognoscendam; » id sine dubio, ne velimus
 S. Doctorem in eodem articulo se contradixisse, intelligendum
 quod lex tunc revera promulgatur, et virtutem obtinet obligandi,
 cum actualiter applicatur et cognoscitur. Idcirco idem Angelicus
 alibi (*1. 2. qu. 91. art. 1. ad 2.*) dixit : « Sed ex parte creaturæ
 » audientis, et insipientis non potest esse promulgatio æterna. »
 Tunc igitur lex promulgatur, cum creatura legem audit per vo-
 cem Ecclesiæ; aut inspicit per lumen rationis. Hinc *art. 2.* ait,
 legem naturæ non aliud esse nisi lumen (super nos signatum)
rationis naturalis, quo discernimus quid sit bonum, et quid sit ma-

lum. Hoc autem lumen, quo discernimus bonum et malum, et in quo lex naturalis consistit, inquit S. Antoninus, non prius ostendere homini bona et mala, quam homo usum rationis habet: » Nota » diligenter (verba S. Antonini) secundum B. Thomam, quod istud » lumen legis naturalis non ostendit homini, quæ sint bona, quous- » que perveniat ad usum rationis. » *Part. 1. tit. 13. c. 12. §. 3.* Ergo lex naturalis non promulgatur homini, nisi cum ipse ad rationis usum pervenit. Unde concludendum quod proprie et stricte loquendo, in infusione Animæ non jam inseritur lex, sed inseritur lumen, quo lex cognoscenda erit ab homine, cum pervenerit ad usum rationis, sive inseritur potentia, capacitas, sive habitus ad legem cognoscendam tempore usus rationis. Et tunc, cum homo legem cognoscet, lex ei perfecte et verè promulgabitur, eumque ligabit: alioquin, usquedum lex non deducitur in hominis notitiam ex promulgatione, docet S. Thomas legem virtutem obligandi non obtinere. Accedit id quod scribit Dominicus Soto, quod lex « applicari nequit, nisi per ejus notitiam; nam qui regula utitur, eam intueri necesse habet. » *De Just. lib. 1. q. 1. art. 4. et q. 3. art. 2.* Et quod dixit Jo. Gerson notabilibus verbis: « Lex ista sit quædam revelatio, ac propriè dicta declaratio » creaturæ rationali facta, per quam illa cognoscit, quid Deus de » certis rebus judicet, ad quas vel præstandas, vel omittendas ipse » creaturam obligare vult, ut ea digna reddatur ad vitam æternam. » Hinc tali definitione divinæ legis positâ, subjungit: « Necessè est dari manifestationem ordinationis, ac voluntatis » Dei; nam per solam suam ordinationem, aut per solam suam » voluntatem nondum potest Deus absolute creaturæ imponere » obligationem: sed ad hoc opus est ut ei communicet notitiam » unius æquè ac alterius. Ex quo liquet immediate deducibilis » conclusio, creaturam rationalem non posse esse indignam amicitia Dei, nec propriè peccato obnoxiam, nisi dum sciens, volens, ac libera ponit actionem sibi prohibitam, aut omittit rem præceptam. » *Lib. de Vit. Spir. etc. Lec. 2. col. 176. edit. Paris.* Ergo ex Gersono nec etiam potest Deus homini præcipere observantiam legis, quam prius ipsi non manifestavit.

Nec obest quod dicit S. Thomas 1. 2. q. 94. art. 1. ad 3. nempè, quod lex naturalis inest homini usque a sua pueritia nam ipsemel S. Doctor ibidem ait, legem esse propriè actum, non habitum. Ratio est, quia lex consistit in actu, quo lex enuntiatur mediante rationis dictamine præscribente, quid agendum, et quid fugiendum; ita appositè scribit Sylvius: « Lex naturalis est actus rationis, actuale scilicet judicium, et dictamen rationis præctica. Quia omnis lex habet se per modum enuntiationis: enuntiatio autem est quidam actus. » *In 1. 2. q. 94. a. 1. concl. 2. Et art. 2. Prob. 2.* ait: « Vis obligationis non est simpliciter ex cognitione, quatenus est talis, aut talis..... Sed ex dictamine rationis præscribentis ea, quæ secundum se bona sunt et agenda, » aut prohibentis ea, quæ secundum se sunt mala et fugienda. » Id explicat diffusius Card. Gotti, dicens: « Ex his patet, nos

» loqui de lege naturali, ut in actu secundo denuntiante, in quo » essentia legis consistit, quæ habetur per modum denuntiationis. » Quod si sumamus legem naturalem in actu primo, sic in virtute, et quodammodo habitu lex naturalis est, etiam dum quis » actu principia ejus non considerat, cum semper maneat in intellectu lumen rationis, quod simul cum natura unicuique » rationali creaturæ Deus indidit: ex quo, si usu rationis polleat, » potest formare judicium, et dictamen de agendis, vel omittendis. » *Theol. tr. 5. de Lege q. 2. §. 1. n. 9.* Itaque C. Gotti distinguit legem naturalem in actu primo, et in actu secundo: et ait quod lex naturalis considerata in actu primo, atque in habitu, consistit in illo habituali rationis lumine quod nobis cum natura inseritur: quo lumine deinde practicum formatur dictamen, tempore quo homo ad usum rationis pervenit. Sed considerata lex naturalis in actu secundo, essentialiter consistit in actuali legis denuntiatione, quæ fit homini per illud practicum dictamen. Nunc quæro, ubinam propriè inveniat legem essentialiter? Fortasse in habitu legis inserto, cum Anima creatur, aut verò in actuali illa denuntiatione legis? Et quidem legem naturalem reddit propriè legem perfectam et obligantem solum lumen illud in creatione insertum, vel actualis denuntiatio, sive intimatio legis. Dicit Gotti (idemque dicit Sylvius, ut supra vidimus, et dicunt omnes. S. Thomas, Gerson, Soto, Gonet, et alii, ut infra videbimus) quod non quidem in habitu, sed in actuali denuntiatione legis essentia consistit: « Patet nos loqui (repetamus verba Cardinalis) de lege naturali, ut in actu secundo denuntiante, in quo essentia legis consistit, quæ habetur per modum denuntiationis. » Et ex denuntiatione deinde formatur in homine rationis dictamen eum obligans ad legem.

Nec aliter sentit Sylvius, dum ait 1. 2. q. 90. art. 4. juxta verba S. Thomæ legem naturalem inseri in homine, cum Anima in eum infunditur; nam ibidem difficultatem agnoscit, quomodo per illam habitualement legis insertionem possit homo ligari, quin prius ei lex manifestata fuerit; et propterea subdit: « Ideo addendum est legem naturalem quasi promulgari in habitu, eo ipso quod Deus illam mentibus hominum imprimit..... Actualiter autem tunc unicuique promulgatur, quando cognitionem a Deo accipit dictantem, quid juxta rectam rationem naturalem sit amplectendum, quid fugiendum. » Itaque Sylvius hanc primam legis insertionem in homine, dum concipitur, appellat unam quasi promulgationem in habitu, vocat autem absolute promulgationem illam, quæ actualiter fit, cum homini innotescit lex, quæ regulari debet. Certè igitur id proferens intendit dicere, quod illa impressio in homine facta, antequam homo actualiter legem cognoscat, non est sufficiens ad eum obligandum; quapropter subjungit, *ideo addendum est etc.* Et postea dicit, actualem promulgationem tum fieri, cum homo legis cognitionem accipit, quoniam hæc est sufficiens, ac necessaria promulgatio, per quam homo ligatur a lege, quæ mensurandus est. Et quod ita sentiat indubitanter Sylvius,

constat ex eo, quod alibi scribit: « Lex æterna fuit ab æterno lex materialiter, non fuit tamen ab æterno formaliter, seu sub ratione legis actualiter obligantis; quia tunc non fuit actualis, et perfecta promulgatio. » 1. 2. q. 91. art. 1. ad 2. Itaque ait Sylvius, legem æternam (idemque procedit de lege naturali, quæ est participatio quædam legis æternæ) non esse legem formaliter, et actualiter obligantem, nisi cum aderit actualis promulgatio; quæ tunc efficitur, cum homo discernit quid agere, et quid vitare debet; juxta quod ipse Sylvius antea jam expresserat: « Actualiter tunc unicuique (lex) promulgatur, quando cognitionem a Deo accipit dictantem, quid juxta rectam rationem sit amplectendum, quid fugiendum. » 1. 2. q. 90. ar. 4. in fin.

Lex igitur naturalis non promulgatur homini, nec ipsum ligat, nisi cum homo pervenit ad usum rationis, quæ sibi lex innotescit, et promulgatur. Ita P. Ludovicus Montesino: « Lex naturalis promulgatur in unoquoque, dum primò venit ad usum rationis: » et quamvis pro tunc solùm promulgatur ista lex quantum ad principia communissima juris naturæ, tamen postea paulatim per discursum promulgatur eadem lex quantum ad alia. » *De Leg. Disp. 20. q. 4. n. 85.* Idem scribit Du Vallius: « Quæres, quo tempore lex naturæ unumquemque obligare incipiat? Resp. incipere, quando promulgatur. Tunc autem sufficienter promulgatur, quando quisque annos discretionis incipit. » *In 1. 2. de Leg. q. 3. art. 3.* Idem scribit Petrus de Lorea: « Quemadmodum promulgatio est intrinseca, et essentialis humanis legibus, sic rationis iudicium, et cognitio intrinseca est legi; ergo sine iudicio, et cognitione legis, lex non ligat. Idem scribit P. Cuniliati: « Legis violatores non sunt illi, quibus nondum lex innotuit... Actualis legis naturalis promulgatio evenit, quando quis a Deo cognitionem accipit dictantem, quid juxta rationem naturalem sit vel fugiendum, vel amplectendum. » *Tract. 1. de Moral. et Cap. 2.* Idem scribit P. Gonet: « Promulgatio legis naturæ fit per dictamen rationis intimantis homini ea quæ lege naturæ præscripta, aut prohibita sunt; ergo cum deest tale dictamen, lex naturæ non obligat ad ejus observationem. » *In Clypeo theol. 1. 3. Disp. 1. art. 4. §. 1. n. 55.* Idem scribit doctus P. Mastrius: « Hoc autem jus (naturæ) hominibus intimatur, et obligare incipit ab eo tempore, quo rationis usum accipiunt, et per talem legem sibi intimatam inter bonum et malum discernere incipiunt; his enim rationis usus est veluti ipsius legis naturalis notificatio, et manifestatio. » *Et hoc intendit Paulus Rom. 7. illis verbis: Ego autem vivebam sine lege aliquando, sed cum venisset mandatum, peccatum revixit. Unde Hieronymus (Ep. Ad Aglasiam) sic explicat: Cum mandatum venerit, hoc est tempus intelligentiæ appetentis bona, et vitantis mala; tunc peccatum reviviscere incipit, et homo reus est peccati.* *Mastrius Th. Mor. Disp. 2. de Leg. q. 2. a. 2. n. 34.*

Objicit IV. P. Patutius, et sic ait: « Ut aliqua lex sit dubia,

» dubitari debet utrum talis lex existat an non; hoc autem esse non potest, cum leges tam divinæ, quam humanæ, quas observare tenemur, omnes sint certæ et sufficienter promulgatæ. » Dubium igitur restat non de Legis existentia, sed de casibus particularibus, sintne sub lege universali comprehensi vel non: » quapropter, si Principio supposito uti voluerimus, nempe quod lex dubia non potest obligare, dicere non possumus quod lex dubia non sit lex, sed tantum dicere debemus, *Cum ex utraque parte probabilis opinio habetur, quod lex ad eos casus se extendit vel non, lex certe non se extendit.* At si hoc dicitur, redit difficultas Principii, cum enim dubitatur sit vel non licita talis actio, uti in lege comprehensa, vel non comprehensa, non potest hoc tale Principium pro certo statui. » Huc usque præfatus P. Lector, in hoc inhærens illi, quod prius scripserat P. Daniel Concina in sua Theologia.

Sed pro responsione sit idem, quod scripsit ipse P. Concina in Compendio suæ Theologiæ (t. 1. de Leg. Cap. 2. n. 10.) ubi dicit quod licet lex sit certa, nihilominus diversæ, quæ accident circumstantiæ, efficiunt ut lex nunc obliget, et nunc non obliget: siquidem præcepta, quamvis sint immutabilia, tamen aliquando non præcipiunt sub hac vel illa circumstantia. Hinc nos reassumimus et dicimus: Non valet igitur dicere, quod leges sunt certæ: nam mutatis casuum circumstantiis, redduntur non obligantes, vel saltem dubiæ, et tunc tanquam dubiæ nec etiam obligant. Ergo (repliat P. Patutius) juxta vestram Principium quod lex dubia non obligat, concluditis, quod in dubio utrum lex ad illum casum se extendat an non, certè ipsa non extenditur? Sed respondemus retorquendo argumentum: Ergo juxta vestram sententiam, in dubio, an lex ad illum casum se extendat, an non, debemus dicere certè se extendere? hoc autem est, quod negamus. Nos autem, non utique asserimus, quod lex dubia certè ad illum casum non extenditur; sed dicimus: Quoties ex utraque parte sunt opiniones æquè probabiles, cum certum non sit, legem tunc ad casum illum se extendere, respectu illius casus legem reddi dubiam, et uti dubiam, non obligare, quia tunc sufficienter promulgata non est. Exemplo res clarior fit. Legem universalem habemus, quæ usuram vetat; at cum ex utraque parte æqualis est probabilitas, quod aliquis contractus sit, et non sit usurarius, tunc nulla lex quæ vetat illum, certa apparet. Idcirco, usquedum prudenter dubitatur utrum ille contractus sit, an non usurarius, licet adsit opinio, quod ille contractus a lege interdictus sit, tamen nulla assignatur lex certa, quæ ille vetatur. Respectu usuræ, lex eam prohibens est certa: respectu autem illius contractus lex est incerta. Ad quid igitur objicere (ut opponit Adversarius) quod hæc non agitur utrum lex existat nec ne, dum lex vetans usuram est certa, sed solùm inquiritur an ad casum illum se extendat aut non? Nam patet responsio: Posito, quod verè probabile sit, casum illum a lege non comprehendi, idem est dicere, dubium esse, an ad casum illum lex se extendat, ac dicere, legem

respectu illius casus esse dubiam, proindeque respectu illius casus non obligare.

§ II. Alterum Principium : Lex incerta non potest certam obligationem inducere, quia hominis libertas antequam ad legis obligationem possidet.

Erit autem lex manifesta, ait S. Isidorus in *can. Erit autem. Dist. 4.* Hinc scripsit Panormitanus (in *Cap. fin. de Const.*) *Ubi lex est dubia, excusatur quis a juris ignorantia.* Eadem quidem naturalis ratio dicitur, neminem ad eorum præceptorum, de quibus dubitatur, utrum existant an non, teneri observantiam, ut habetur in *Authentica Quibus mod. nat. etc. §. Natura*, ubi legitur : *In dubio nullus præsumitur obligatus.* Hoc idem docet D. Thomas, dicens, legem (et loquitur de lege divina, et æterna) ut obliget, debere esse certam. 1. 2. *qu. 19. art. 4. ad 3.* Ibi S. Doctor sibi objicit : « *Mensura debet esse certissima, sed lex æterna est nobis ignota; ergo non potest esse nostræ voluntatis mensura: ut ab ea bonitas voluntatis nostræ dependeat.* » Et respondet : « *Licet lex æterna sit nobis ignota secundum quod est in mente divina, innotescit tamen nobis aliquantulum per rationem naturalem, quæ ab ea derivatur, ut propria ejus imago, vel per aliquam revelationem superadditam.* » Non negat igitur S. Thomas legem divinam, prout est nostrarum actionum mensura, debere esse certam; dumtaxat, ait, non opus esse ut illa eodem modo a nobis ac a Deo dignoscatur, sed sufficere, ut nobis rationis naturalis lumine, aut speciali aliqua revelatione innotescat.

Sed hoc clarius, et firmiter in alio loco statuit Magister Angelicus, ubi quærit *Utrum conscientia liget.* Et sic sermonem habet : « *Ita se habet imperium alicujus Gubernantis ad ligandum in rebus voluntariis illo modo ligationis, qui voluntati accedere potest, sicut se habet actio corporalis ad ligandum res corporales necessitate coactionis. Actio autem corporalis agentis nunquam inducit necessitatem in rem aliam, nisi per contactum coactionis ipsius ad rem, in qua agit. Unde nec ex imperio alicujus Domini ligatur aliquis, nisi imperium attingat ipsum, cui imperatur. Attingit autem ipsum per scientiam. Unde nullus ligatur per præceptum aliquod, nisi mediante scientiâ illius præcepti. Et ideo ille, qui non est capax notitiæ præcepti, non ligatur; nec aliquis, ignorans præceptum Dei ligatur ad præceptum faciendum, nisi quatenus tenetur scire præceptum. Si autem non teneatur scire, nec sciat, nullo modo ex præcepto ligatur. Sicut autem in corporalibus agens corporale non agit, nisi per contactum; ita in spiritualibus non ligatur, nisi per scientiam.* » *De verit. q. 17. art. 3.* Nota illud, *Unde nullus ligatur per præceptum aliquod, nisi mediante scientiâ illius præcepti.* Sed nunc audiamus objectiones P. Patutii ad hoc secundum Principium, et signanter respectu ad hunc D. Thomæ textum.

Objicit I. sub voce *scientiæ* non intelligi cognitionem certam, sed tantum simpliciter præcepti notitiam, quæ (ut ait) in nostrâ

casu probabiliter jam habetur ob utriusque opinionis probabilitatem. Respondeo, et dico primo: Quod sub nomine *Scientiæ* intelligatur probabilis notitia, hæc est novi Vocabularii nova significatio, dum Philosophi omnes cum eodem S. Thoma distinguunt Opinionem a Scientia, quæ accipitur ut cognitio certa alicujus veritatis. Sed instat P. Lector, quod S. Thomas sub voce *Scientiæ* intelligit comprehendi adhuc Notitiam probabilem, quæ jam habetur in casu nostro: Angelicus enim (ut ait) ibidem subdit, *et ideo ille, qui non est capax notitiæ præcepti, non ligatur.* Sed pariter dico, in omnibus Vocabulariis *Notitiam* pro eodem significari, ac *Cognitionem*, unde *Notitia* legis idem est ac *Cognitio* legis. Cæterum, dato etiam, quod nomine *Notitiæ* intelligi posset probabilitas existentiae legis, ad summum admitti poterit Probabilitas illa, quæ tantum stat pro lege, absque probabilitate in contrarium; alioquin, cum opinio pro libertate æquæ est probabilis, tunc certum est (ut diximus) non aliud superesse nisi memor legis hæsitacionem, quæ nec Scientia, nec Notitia dici potest; tunc enim non legis notitiam habemus, sed tantum notitiam dubii, sive questionis an lex existat vel non. Sed quod S. Thomas dicendo, *mediante scientiâ*, intenderit loqui non de dubio, sive de dubiâ opinione, sed de verâ Scientiâ, constat a contextu ejusdem articuli dum ait: « *Sicut autem in corporalibus agens corporale non agit, nisi per contactum (coactionis ad rem, ut supra dixerat); ita in spiritualibus præceptum non ligat, nisi per Scientiam.* » Et postea subdit: « *Ad videndum autem, quando (conscientiâ) ligat, sciendum quod ligatio metaphoricè a corporalibus ad spiritualia sumpta, necessitatis impositionem importat; ille enim qui ligatus est, necessitatem habet consistendi in loco ubi ligatus est, et aufertur ei potestas aliò divertendi.* » Ergo sicut, qui actualiter non est ligatus, potestatem habet divertendi quò vult; ita, qui non adhuc est ligatus a præcepto, mediante illius præcepti scientiâ, potestatem habet agendi quod voluerit. Quomodo autem dici potest aliquem scire præceptum, si ipse sciat præceptum esse dubium? tunc omnino dicendum quod ille præceptum ignorat, cum dubitat an præceptum adsit vel non.

Præterea objicit super eundem textum D. Th. P. Patutius verba illa: « *Nec aliquis ignorans præceptum Dei ligatur ad præceptum faciendum, nisi quatenus tenetur scire præceptum.* » Ergo (arguit P. Patutius) licet quis notitiâ præcepti careat, si tamen eam habere tenetur, jam ligatur præcepto; nec excusatur si illud transgreditur. Sed hoc minime quidem S. Doctor intelligit, tantum ibi docet a peccato non excusari, qui præceptum scire tenetur, et culpabiliter illud ignorat. Id patet ex eo, quod in eodem articulo (ad 4.) subjungit: « *Tunc conscientia erronea non sufficit ad absolvendum, quando in ipso errore peccat.* » Quomodo in ipso errore peccatur, nisi cum ipse error est peccatum ob voluntariam negligentiam? prout idem S. Thomas ex D. Augustino in alio loco aperte declaravit. « *Ignorantia, quæ est omnino involuntaria, non est peccatum, et hoc est quod Augustinus*

» tunc dicit : » *Non tibi imputatur ad culpam, si inoitus ignoras, sed si scire neglexeris.* (*lib. 3. de Lib. arbitr. Cap. 19.*) » Per hoc autem quod ait, sed si scire neglexeris, dat intelligere, quod » ignorantia habet, quod sit peccatum ex negligentia præcedente, » quæ nihil est aliud, quam non applicare animum ad sciendum » ea quæ quis scire debet. » *De Verit. q. 3. art. 7 ad 7.* Ergo nequaquam peccat, qui in duarum opinionum æque probabilium hæsitacione inquirat legem, et debitâ diligentia adhibita, eam omnino dubiam invenit, et ideo non obligantem.

Objicit II. Legis æternæ possessionem, nostræ libertatis possessionem antecedere; ideoque ait, quod in dubiis opinio, quæ stat pro lege, præferri debet. Respondeo. Jam supra vidimus, quod Theologi dicunt, legem æternam respectu hominum non esse verè et propriè legem. Sed concessio, quod sit, nequaquam dici potest legis æternæ obligationem possidere antecederet ad libertatem a Domino homini donatam. Quamvis enim nulla sit in Deo cognitionis, et concilii successio, quia omnia Deo ab æterno præsentia fuerunt, nihilominus *prioritate rationis* sive *naturæ* homo in mente divina antè legem contemplatus est. prius enim a Legislatore considerantur Subditi juxta propriam naturam, et eorum statum, et postea consideratur lex conveniens eis imponenda. Dico *conveniens*, siquidem Deus aliam legem statuit pro Angelis, aliam pro hominibus: et pro his aliam pro Sacerdotibus, aliam pro Laicis: aliamque pro Conjugatis, aliam pro Cœlibibus. Hæc doctrina utique non est mea, est D. Thomæ, qui (*1. 2. q. 91. art. 1.*) ponit quæsitum: *Utrum sit aliqua lex æterna?* Et ad primum sic sibi objicit: » Videtur quod non sit aliqua » lex æterna; omnis enim lex aliquibus imponitur: Sed non fuit » ab æterno, cui aliqua lex possit imponi, solum enim Deus fuit » ab æterno; ergo nulla lex est æterna. » Et respondet: » Ad primum dicendum, quod ea quæ in seipsis non sunt, apud Deum » existunt, in quantum sunt ab ipso cognita, et præordinata, secundum illud » Rom. 4: *Qui vocat ea, quæ non sunt, tanquam ea, quæ sunt.* » Sic igitur æternus divinæ legis conceptus habet » rationem legis æternæ, secundum quod a Deo ordinatur ad » gubernationem rerum ab ipso præcognitarum. Adverte, rerum » ab ipso præcognitarum. » Itaque, *prioritate rationis*, prius a Deo consideratus fuit Homo tanquam liber, et deinde considerata fuit lex, qua homo ligandus erat. Exempli gratiâ: Deus ab æterno prohibuit homicidium, ergo *prioritate rationis*, prius consideravit homines, qui interfici possent, et postea præceptum dedit eis, ne alter alterum interficeret.

Ergo, dicit P. Patutius, homo nascitur liber, et independens? Neutiquam, nascitur potestati divinæ subjectus, et consequenter obligatus omnibus parendi præceptis, quæ Deus illi imposuerit: sed ut homo hujusmodi præceptis ligetur, requiritur, ut illa ipsi promulgentur, et innotescant per rationis lumen; sed donec præceptum non est homini manifestatum, possidet ipse libertatem illi a Deo donatam, quæ cum sit certa, non nisi a præcepto certo

ligatur; et cum lex sit regula, et mensura, quæ homo suas actiones regulare et mensurare debet, oportet quidem, ut hæc regula, et mensura incerta non sit. Falsum autem est id, quod Adversarii autumant, nempe, quod nihil possit homo agere, nisi certò sciat illud sibi fuisse a Domino permissum. Nam si hoc esset, lex divina non indiguisset promulgatione, sed tantum opus fuisset, ut Deus omnia, quæ nobis permittebat operari, declarasset. Sed Deus non ita fecit: » Deus ab initio constituit hominem, et reliquit illum in manu consilii sui. Adjecit mandata, et præcepta » sua: Si volueris mandata servare, conservabunt te, etc. » *Eccli. 15. 14.* Prius itaque Dominus hominem liberum creavit, ei donando ex suo beneplacito libertatem, juxta id, quod scribit Apostolus: *Potestatem habens suæ voluntatis.* 1. *Cor. 7.* Et postea mandata, quæ tenebatur servare, adjecit, ac imposuit; et ideo hominis libertas, cum certa sit, possideatque antè legis obligationem, ipsa non nisi a lege certâ ligatur.

Hinc est quod Auctores antiqui communiter docuerunt, ubi lex est obscura, nec pro illa reperitur Scripturæ textus, aut Ecclesiæ determinatio, aut evidens ratio, nihil de gravi peccato damnandum fore; nam pro certo habuerunt, legem dubiam non obligare. En quomodo scripsit S. Raymundus: » Non sis pronus » judicare mortalia peccata, ubi tibi non constat per certam scripturam. » *Lib. 3. de Pœn. §. 21.* Idem scribit S. Antoninus dicens: » Si verò non potest (Confessarius) clarè percipere, » utrum sit mortale, non videtur tunc præcipienda sententia, ut » dicit Guillelmus, ut denegat propter hoc Absolutionem, vel illi » faciat conscientiam de mortali. Et cum promptiora sint jura ad » solvendum, quam ligandum (*c. Ponderet Dist. 1.*) et melius » sit Domino reddere rationem de nimia misericordia, quam de » nimia severitate, ut dicit Chrysostomus C. Alligant, 26. q. 7. » potius videtur absolvendus. » *S. Anton. part. 2. tit. 4. Cap. 5. §. In quantum.* Idem scripsit Gabriel Biel, qui vixit an. 1480. dicens: » Nihil debet damnari tanquam mortale peccatum, de » quo non habetur evidens ratio, vel manifesta auctoritas Scripturæ. » *In 4. D. 6. qu. 4. concl. 5.* Idem docuit S. Thomas, ubi dixit: » Qui ergo assentit opinioni alicujus Magistrî contra id, » quod publicè tenetur secundum Ecclesiæ auctoritatem, non » potest ab erroris vitio excusari. » *Quod lib. 3. a. 10.* S. Thomas igitur tantum damnat, qui aliquam sequitur opinionem contra manifestum Scripturæ testimonium, aut contra communem sententiam juxta auctoritatem Ecclesiæ; non autem qui sequitur opinionem, quæ legi certæ non adversatur, ut adnotat Joannes Nyder: » Hæc verba S. Thomæ non possunt intelligi, nisi de » illis, ubi manifestè patet ex Scriptura, vel Ecclesiæ determinatione, quod sit contra legem Dei; et non de illis ubi illud non apparet, alias sibi contradiceret in eodem libro. » *In Consol. etc. Cap. 11. art. 3.* Idem tradidit alibi S. Thomas scribens: » Omnis » quæstio, in qua de mortali peccato quæritur, nisi expressè veritas habeatur, periculose determinatur; quia error quo non

» creditur esse peccatum mortale, quod est mortale, conscientiam
 » non excusat a toto, licet forte a tanto. Error vero, quo creditur
 » esse mortale, quod non est mortale, ex conscientia ligat ad pec-
 » catum mortale. » *Quodlib. q. art. 15. Adverte verba nisi ex-*
pressè veritas habeatur, periculosè determinatur. Ergo falsum est
 Principium Adversariorum, quod in dubio possidet lex, ac proinde
 in dubio pars tutior est tenenda. Sed dicit P. Patutius: Si possi-
 det libertas, cur S. Thomas scripsit, quod in dubio partem mitio-
 rem sequens non excusatur a toto? Respondetur, S. Doctorem
 hic non loqui de ultimo iudicio practico, quod certum fieri potest
 ex aliquo Principio certo reflexo. sed loquitur tantum de iudicio
 directo, quod dubium est cum utraque opinio dubia sit, et ideo ait
 non excusari, qui tantum ex iudicio directo mitiorem partem am-
 plectitur. Secus tamen esset, ait S. Antoninus, si quid amplectere-
 retur ex opinione probabili, intellige, formato ultimo dictamine
 certo ex certo reflexo Principio. Audiamus S. Archiepiscopum:
 » Notandum est quod dicit S. Thomas in quadam quaestione de
 » Quodlibetis, quod quaestio, in qua agitur de aliquo actu, utrum
 » sit peccatum mortale, vel non, nisi ad hoc habeatur auctoritas
 » expressa Scripturae sacrae, aut Canonis Ecclesiae, vel evidens
 » ratio, non nisi periculosissime determinatur. Nam si determinet,
 » quod sit mortale, et non sit, mortaliter peccavit contrafiens,
 » quia omne, quod est contra conscientiam, aedificat ad gehem-
 » nam; si autem determinatur, quod non sit mortale, et est, error
 » suus non excusabit eum a mortali. Sed hoc secundum videtur
 » sane intelligendum, quando erraret ex crassa ignorantia; secus,
 » si ex probabili: puta, quia consuluit peritos in tali materia, a
 » quibus dicitur illud tale non esse mortale: videtur enim tunc in
 » eo esse ignorantia quasi invincibilis, quae excusat a toto. Et
 » hoc quantum ad ea, quae non sunt expressè contra jus divinum,
 » vel naturale, vel contra articulos Fidei, et decem praecipua, in
 » quibus ignorans ignorabitur... Et si diceretur hic esse usuram,
 » et usura est contra Decalogum; respondetur, sed hunc contrac-
 » tum esse usurarium, non est clarum, cum Sapientes contraria
 » sibi invicem sentiant. » *S. Anton. p. 2. tit. 1. Cap. 11. §. 28.*
 Itaque secundum D. Thomam, et D. Antoninum, ubi veritas
 non est patens, lex tanquam dubia non obligat.

Objiciunt III. nostri Adversarii, nihil fas esse nobis, nisi quod
 est conforme divinae voluntati. Gaudeo hanc objectionem nulli
 fieri, quod enim in hoc puncto S. Thomas docet, id solum sufficit
 ad nostram sententiam omnino firmandam. Querit Angelicus
 (1. 2. q. 19. art. 10.): « Utrum necessarium sit voluntatem hu-
 » manam conformari voluntati divinae in volito, ad hoc ut sit
 » bona? » et ait, teneri homines se conformare voluntati Dei in
 » volito *Formali*, scilicet in *volito bonis communis* (quisque enim
 non potest licite aliud velle, nisi bonum) sed non in volito *Mat-*
eriali. Deinde S. Doctor (ad primum) sic sibi objicit: « Videtur,
 » quod voluntas hominis non debeat semper conformari divinae
 » voluntati in volito, non enim possumus velle quod ignoramus.

» Sed quid velit Deus ignoramus in plurimis; ergo non potest
 » humana voluntas divinae voluntati conformari in volito. » Et
 respondet: « Ad primum dicendum, quod volitum divinum se-
 » cundum rationem communem, quale sit, scire possumus; sci-
 » mus enim, quod Deus quidquid vult, vult sub ratione boni. Et
 » ideo quicumque vult aliquid sub quacumque ratione boni, habet
 » voluntatem conformem voluntati divinae, quantum ad rationem
 » *voliti*, » quod est volitum *Formale*, sive *Commune*. Subdit
 deinde: « Sed in particulari nescimus, quid Deus velit; et quan-
 » tum ad hoc non tenemur conformare voluntatem nostram divi-
 » nae voluntati. » Ergo non tenetur homo se conformare divinae
 » voluntati in particulari etiam respectu ad divina praecipua, ubi
 » haec Dei voluntas homini non est adhuc manifestata, prout dis-
 » tinctius declarat P. Gonet dicens: « Homo non tenetur conformari
 » voluntati divinae in volito *Materiali*, nisi quando voluntas divina
 » nobis praecipit, vel prohibitione manifestatur. » *In Clypeo. t. 3.*
D. 6. art. 2. n. 37. in fin.

Sed instat P. Patutius, et ait: *Riguardo al precetto, e proibizione*
 (libet hoc adnotare suis propriis verbis), *sempre dobbiamo con-*
formarci alla volontà divina, eziandio quanto al volito Materiale,
mentre Dio ci ha dati i suoi precetti, affinché gli osserriamo, e
questi già sono notificati nelle sue leggi. Sed ego peto: Si aliquod
 praecipit est dubium, et obscurum prout accidit quidem in con-
 flictu duarum opinionum aequè *probabilium*, quomodo dici potest
 praecipit sufficienter notificatum? Tunc non est satis notificatum
 praecipit, sed tantum dubium praecipit, prout supra os-
 tendimus, quod ubi duae opiniones concurrunt aequè probabiles,
 neutra probabilis, sed tantum dubia remanet. Quapropter eo
 casu solummodo potest dici, quod praecipit dubium habemus, non
 autem cognitionem. Et reverà quomodo unquam dici poterit,
 nos legis cognitionem habere, cum verè nescimus, an lex existat
 vel non? tunc benè asserere valemus, quod legem nescimus, et
 ideo non tenemur, juxta S. Thomam, in particulari conformari
 voluntati divinae in eo volito *Materiali*, quod nobis ignotum est;
 Deus enim nobis non praecipit obedire suae voluntati, quae non
 adhuc est nobis patefacta.

Idque confirmat expressius respectu ad nostrum casum D. Tho-
 mas in alio loco (2. 2. q. 104. art. 4. ad 3.) ubi quaerens:
Utrum in omnibus Deo sit obediendum? Respondet affirmative,
 sed postmodum sibi objicit ad tertium: « Quicumque obedit Deo,
 » uniformat voluntatem suam voluntati divinae, etiam in volito.
 » Sed non quantum ad omnia tenemur conformare voluntatem
 » nostram voluntati divinae, ut supra habitum est. » (1. 2. q. 19.
 » art. 10. hic est locus jam supra relatus de volito *Materiali*). Ergo
 » non in omnibus tenetur homo Deo obedire. Et ita respondet: « Ad
 » tertium dicendum, quod etsi non semper teneatur homo velle
 » quod Deus vult, semper tamen tenetur velle, quod Deus vult
 » eum velle, et homini praecipue innotescit per praecipua divina. »
 En igitur S. Doctor levè explicat, nos non teneri sua praecipua ser-

vare, nisi postquam illa nobis sunt manifestata. Itaque tenetur homo parere Deo, et conformari ipsius voluntati, non jam in omnibus, quæ Deus vult, sed in eo tantum, quod Deus vult nos velle. Sed quomodo sciemus id, quod vult Deus nos velle? Sciemus, inquit S. Thomas, cum præcipue innotescit per præcepta divina. Non sufficit igitur dubia notitia præcepti, ut teneamur servare præceptum tanquam Dei volitum, sed requiritur insuper notitia præcepti certa, et manifestata; hoc quidem significat verbum illud, *innotescit*.

Quæro nunc, ut hoc punctum concludamus: Casu quo voluntas divina quoad particularium præceptorum observantiam nobis adhuc non innotuerit, tenemur illi conformari? Minimè, ait Angelicus dicens: « Sed in particulari nescimus, quid Deus velit, » et quantum ad hoc non tenemur conformare voluntatem nostram divinæ voluntati. » Idque confirmat, ut vidimus, expressè P. Gonet: « Homo non tenetur se conformare voluntati divinæ in volito Materiali, nisi quando voluntas divina nobis præcepto, » vel prohibitione manifestatur. » *Clyp. Disp. 6. art. 2. n. 37.* Imò scripsit Joannes Gerson, ut alibi retulimus, quod nec Deus quidem potest creaturam obligare ad suam voluntatem servandam, nisi prius eam ipsi manifestet: « Necessè est dari manifestationem ordinationis, ac voluntatis Dei, nam per solam suam voluntatem nondum potest Deus absolutè creaturæ imponere obligationem. » *Lib. de Vita Spir. Lect. 2.*

Hinc patet, quod S. Thomas semper conformis fuit, nos instruens, leges certas esse debere, ut obligent; in cunctis enim locis, ubi de hac materia sermonem habuit, semper usus est verbis expressis, quæ hanc esse mentem suam clarè ostendunt. Dixit ipse, quod lex, ut obliget, oportet ut per ipsius notitiam applicetur. *1. 2. q. 90. art. 4.* Dixit ibidem ad primum, promulgationem legis esse ex hoc ipso, quod Deus eam mentibus hominum inseruit naturaliter cognoscendam. Inquit naturaliter cognoscendam, ergo tunc homo tenetur legem servare, cum legem cognoscit, non verò cum dubitat de lege: Dixit legem esse mensuram, quæ homo mensurare se debet, ac proinde dixit, quod hæc *Mensura debet esse certissima. 1. 2. q. 17. a. 4. ad 3.* Dixit, quod sicut funis non ligat, nisi applicetur rei ligandæ per contactum, ita præceptum non ligat, nisi per ejusdem scientiam. Et ideo subdit: *Unde nullus ligatur per præceptum, nisi mediante scientia illius præcepti. De Verit. q. 17. art. 3.* Dixit, hominem tum tantum teneri ad obediendum Deo, cum ejus divina voluntas homini præcipue innotescit per præcepta divina, *1. 2. q. 19. art. 10.* Itaque juxta has omnes D. Thomæ doctrinas concludendum, divinam legem non obligare, nisi cum est cognita, nisi cum est certissima, nisi cum de illa habetur scientia, nisi ipsamet innotescit.

Quapropter, his positis frustra objicitur a nostris Adversariis, quod, cum opiniones sunt æquè probabiles, opinio tutior, si non inducit obligationem certam, inducit saltem, obligationem probabilem; et ideo deerit dictamen moraliter certum de actionis

honestate, sinè quo non licet operari. Sed huic pluries supra data est responsio, nempe, quod cum duplex concurrat opinio æquè probabilis, opinio, quæ stat pro lege, aliam non inducit obligationem nisi deponendi dubium; sed hujusmodi dubia, juxta omnium Probabilistarum, et Probabilioristarum, ipsiusque P. Patutii sententiam, ut vidimus, benè potest deponi, non tantum ex directo, sed etiam ex reflexo Principio certo, quo certitudo de honestate actionis jam habetur.

Objiciunt IV. Regulam sacrorum Canonum illam: *In dubiis tutior via est eligenda*, ut habetur in *cap. Illud Dominus, de Sent. excomm.*, idemque dicitur in *cap. Ad audientiam, de Homic.*, et in *cap. Petitio tua, eod. tit.*, item in *Clement. Exivit, §. Item, quia, de Verb. signif.* et in *cap. Juvenis, de Sponsal. Dicunt Adversarii: Canones hi generaliter loquuntur de omnibus dubiis, generaliter igitur accipiendi sunt. Respondeo, et concedo, quoad generaliter accipiendi sunt quoad omnia dubia practica, et facti, qualia utique erant illa, quæ occurrebant respectu ad casus præfatorum Canonum; sed non quoad omnia dubia speculativa, et juris, ut dicunt S. Antoninus, Christianus Lupus, Joannes Nyder, Dominicus Soto, Suarez, Tabiena, Silvester, Angelus, Henriquez, Angles, S. Bonaventura, Gerson, Pelbartus, et alii ferè communiter ut mox videbimus; aiunt enim, Regulam præfatam Canonum quoad dubia speculativa esse de consilio, non de præcepto.*

En quomodo loquitur S. Antoninus: *Inducunt illud*, In dubiis tutior via est eligenda. « Respondetur, hoc esse verum de honestate, et meriti majoritate, et non de salutis necessitate quoad omnia dubia; alioquin oporteret omnes Religionem intrare. » *Part. 2. tit. 1. cap. xi. §. 31.* Verba D. Antonini sunt nimis clara, sed P. Patutius ait, S. Archiepiscopum loqui tantum de eo, qui opinionem mitiorem habet pro unicè verâ, idque infert ex verbis illis, *alioquin oporteret omnes Religionem intrare*; ergo dicit P. Patutius, S. Antoninus vult hîc loqui de duabus opinionibus æquè tutis, et moraliter certis, et contra prætendit probare, S. Antoninum sentire vi præfatæ Regulæ in omnibus opinionibus dubiis tutiorem esse tenendam; sed ut res clarescat, hîc præmittendum id, quod præmittit S. Antoninus in §. 28. *loc. cit.* loquens de quodam contractu, circa quem tunc valdè inter Sapientes disceptabatur, an esset, vel ne usurarius. Sic scribit Sanctus: « Et si diceretur, hîc esse usuram, et usura est contra Decalogum. » Respondetur, sed hunc contractum esse usurarium, non est clarum, cum Sapientes contraria sibi invicem in hujusmodi sentiant. Cum autem dicitur ignorantia juris naturalis non excusare, intelligitur de his, quæ expressè per se, vel reductivè sunt circa jus naturale et divinum, ut contra fidem, vel præcepta per evidentes rationes, vel determinationem Ecclesiæ, vel sententiam communem Doctorum; et non de his, quæ per multa media, et non clarè probantur esse contra præcepta et articulos. »

Deinde §. 31. ait: *Quod autem volentes probare, contractum esse illicitum, inducunt illud*, In dubiis tutior via est eligenda. « Res-

» pondetur, hoc esse verum de honestate, et meriti majoritate,
 » non de salutis necessitate, quoad omnia dubia: alioquin oportet
 » teret omnes Religionem intrare. » S. Antoninus igitur neutiquam
 sentiebat universalem adesse legem, quod tutiora sequamur
 in omnibus dubiis; nam in speculativis, quæ occurrunt, cum duæ
 probabiles opiniones concurrunt, juxta casum, qui tunc disceptabatur,
 censebat, præfatam Canonum Regulam non esse de præcepto.
 Nihil autem obstat, quod ibi exemplum adduxerit, sive absurdum,
 quod alioquin oporteret omnes Religionem intrare; nam ibi non
 quidem loquebatur Sanctus adversus eos, qui dicere præsumperint,
 omnes de præcepto teneri propter Regulam illam Religionem ingredi;
 sed respondet ibi directè eis, qui dicebant, contractum illum
 vetitum esse vigore prædictæ Regulæ obligantis ad tutiorem
 partem sequendam: *Quod autem volentes probare* (repetamus verba
 jam supra relata) *contractum esse illicitum, inducunt illud, In dubiis tutior via est eligenda.* Hic igitur sermo
 fit præcisè de contractu illo speculativè dubio, et respondet S. Antoninus,
 « Hoc esse verum de honestate, et meriti majoritate, non de salutis
 necessitate quoad omnia dubia. » Undè non valet dici: S. Antoninus
 intendit loqui de eo, qui volens contractum inire, reputat illum non
 dubitanter, sed certè licitum; nam S. Archiepiscopus non intendit
 utique loqui ibi de opinione habita pro unicè vera, sed de opinione
 omnino dubia; alioquin ad objectionem eorum, qui probare volebant,
 contractum esse illicitum, quia Canones præcipiunt, in dubiis
 tutiorem viam esse eligendam, ineptè respondisset, Regulam
 illam esse de honestate, et meriti majoritate, non de necessitate
 quoad omnia dubia; sed debuisset respondere, Regulam procedere
 tantum in dubiis, non verò, cum operans habet pro vera suam
 opinionem; Sanctus autem ait, Regulam Canonum non esse de
 præcepto universali quoad omnia dubia: quoad omnia enim dicit
 esse tantum de honestate, et meriti majoritate.

Sicut scribit S. Antoninus, sic etiam sentit Joannes Nyder, dicens:
Viam tutiorem eligere est consilii, non præcepti. In Consolat. part. 3 cap. 10.
 Idem sentit Tabiena: « Non valet, quod in dubiis tutior via est
 eligenda, quia hoc non est præceptum, sed consilium. » In summa
 verb. *Scrupalus.* Idem scripserunt Navarrus *Manual. cap. 27. n. 181.*
 Dom. Soto *de Just. et jure lib. 7. part. 3. art. 2.* Abbas in *cap. Significasti, Sylvester verb. Jejunium quæst. 10. n. 27.*
 Suarez *tom. 3. in 3. p. Disp. 40. Sect. 6. n. 8.* Angles *p. 1. de jejun. 1. q. 9. art. 1. Dub. 2. Concl. 3.*
 Henriquez *lib. 14. de Irreg. cap. 3. n. 4. in fin.* Item S. Bonaventura,
 Gerson etc. apud Terillum *de Probab. quæst. 26. num. 21.*

Et revera juxta casus relatorum Canonum omnino servari opus
 erat regula illa, quia dubia erant practica, et facti: nec haberi
 poterat Principium aliquod certum, directum, aut reflexum, quo
 excusanda foret obligatio partem sequendi tutiorem, propter scandalum,
 aliaque mala, quæ in iis casibus vitari debebant. Utque dilucide
 hoc dignoscatur, brevibus hic discutere oportet, qui tunc ac-

ciderunt casus et decisiones textuum, qui nobis obijciuntur. Quoad
cap. Illud Dominus, de Sent. excomm. ibi casus fuit, quod quidam
 Episcopus, non obstante famâ publicâ de excommunicatione adversus
 eum latâ, temerè celebrare maluit, quia de re jure dicimus eum
 depositione fuisse ab Innocentio III. punitum; nam persistente
 dubio de excommunicatione, ipse diligentiam adhibere tenebatur,
 ut de veritate certior fieret, interimque a celebratione desistere
 debebat. Idcirco meritò dixit Pontifex: « Quia in dubiis via
 tutior est eligenda, etsi de lata in eum sententia dubitaret,
 debuerat tamen potius abstinere, quam Sacramenta in Ecclesia
 celebrare. »

Quoad *cap. Ad audientiam, de Homic.* casus fuit, quod quidam
 Sacerdos intulit viro cuidam vulnus, ex quo vitâ decessit. Deinde
 dubitabatur, an ille propter hujusmodi vulnus mortuus fuisset.
 Clemens III. decrevit convenire, ut Sacerdos a sacrificando
 abstineret, et ideo dixit: « Cum in dubiis semitam debeamus
 eligere tutiorem, vos convenit injungere Presbytero, ut non ministrat.
 » Hic primò advertendum, quod non adhuc facti veritas erat
 tunc explorata, nimirum, an tali ex vulnere mors accidisset,
 qua de causa subjungit textus: *Si ex alia infirmitate obierit,
 poterit diu ministrare.* Ideoque sapienter statuit Pontifex, quod
 interim Sacerdos non celebraret; dicebat enim in tali dubio
 viam tutiorem eligendam. Advertendum secundò cum Navarrò,
 et Suarez, quod eo casu non agebatur de observando aliquo præcepto,
 sed tantum de quadam convenientia, ut, si deinde constaret
 Sacerdotem fuisse homicidam, Populo non esset scandalum eum
 celebrantem conspicere. Idem statutum fuit in simili casu dubii
 homicidii in *cap. Petitio tua, 24. de Homic.* ubi dictum fuit:
Cum sit consultus in hujusmodi dubio abstinere, quàm temerè celebrare.
 Quis non videt, in his casibus necessariò ad scandalum effugiendum,
 convenisse, ut via tutior eligeretur, a celebratione abstinendo?

Ad Clementinam *Exiit* respondemus, quod ibi Fratres Minores
 Sedem Apostolicam efflagitarunt, an sub gravi tenerentur ad
 illas Religionis Regulas, quæ verbis præceptivis conceptæ erant?
 Papa respondit: « In his, quæ animæ salutem respiciunt, ad evitandum
 graves remorsus conscientie, pars securior est tenenda. » In primis,
 ut censet P. Eusebius Amort, cum Papa dixerit, *pars securior est
 tenenda*, non de securitate materiali intendit loqui in amplectendo
 tutiorem partem, sed de securitate formali conscientie in operando
 cum morali certitudine sine dubio practico, nam si de materiali
 securitate loqui intendisset, utique declarasset, omnes voces
 imperativi modi præceptum denotare, quod materialiter tutius
 procul dubio fuisset; at Pontifex dixit esse intelligenda verba
 imperativa tantum illa, quæ talia videbantur ex vi verbi,
 nempe ob verborum expressionem, vel saltem ratione materie.
 Cæterum inquit: « Licet Fratres non ad omnium, quæ ponuntur
 in Regula sub verbis imperativi modi sicut ad præceptorum,
 seu præceptis æquipollentium observantiam teneantur »

» tur, expedit tamen ad observandam puritatem Regulæ, et rigorem, quod ad ea sicut ad æquipollentia præceptis se novèrint obligatos, quæ hæc inferius adnotantur. » Et post hæc Papa, quæ tanquam præceptum habenda essent, adnotavit. Ita respondet ad hanc Clementinam P. Eusebius Amort.

Sed ego aliam responsonem addo magis convincentem. Casus erat, ut in eodem textu legitur: Antecedenter à Fratribus fuerat dubitatum, an Regula tantum ad vota paupertatis, castitatis, et obedientiæ obligaret; sed Nicolaus III Papa jam declaraverat obligare etiam ad illa Consilia Evangelica, quæ in Regula exprimebantur verbis obligatoriis præcepti, vel præcepto æquipollentibus. Deinde Fratres Clementem V supplicarunt, ut eis declararet, *Quæ censeri debeant præceptis æquipollentia?* Idcirco Clemens, priusquam explicasset ea, quæ præceptis æquipollentia videbantur ex vi verborum, et ratione gravis materiæ de qua agebatur, præmisit illa verba, *ad vitandos graves remorsus conscientiæ*, pars securior est tenenda. Itaque eo casu non agebatur de duabus partibus æquè probabilibus, sed tantum an adesset obligatio illam sequendi partem, quæ juxta Regulæ rigorem, et juxta id, quod Nicolaus III jam declaraverat, non tantum tutior, sed erit unicè tuta, cum jam constabat Regulam ex vi verborum, et gravitatis materiæ obligare ad observanda tanquam præcepta, non solum principalia tria vota Religionis, sed etiam Consilia Evangelica, quæ in Regula exponantur, et ideo ipsa prætoriri non poterant sine gravi conscientiæ remorsu. Hinc dixit Clemens, ad vitandos hujusmodi remorsus, tenendam esse securiorem partem, quæ reipsa erat unicè vera, et unicè segura; et ex alia parte nullæ rationes suppetebant, quæ transgressionem illorum Consiliorum à gravi culpa excusare valebant.

Tandem quoad *cap. Juvenis. 3. de Sponsal.*, casus fuit, quod Juvenis quidam septennis Puellam quamdam duxit, quæ mortuâ, postea cum Consobrinâ illius alias nuptias contraxit. Hinc, suborto dubio, an primum matrimonium fuisset invalidum ob ætatis septennis impotentiam, Eugenius III præcepit, ut vir à præfatâ Consobrinâ separaretur, propter honestatem Ecclesiæ, subjungens: « Quia igitur in his, quæ dubia sunt, quod certius existimus, tenere debemus, etc. » His positis, dicimus I., Pontificem jure separationem præcepisse, non, quia putavit in opinionibus dubiis semper tutius tenendum esse, sed quia separatio necessaria erat ad scandala vitanda, adque Ecclesiæ honestatem sartam tectam servandam. Dicimus II., quod Papa, proferendo verba, *Quod certius existimamus, tenere debemus*; minime id dixit respectu Juvenis, qui utique benè conscius erat, si tempore primi Conjugii potens vel impotens esset; sed respectu Judicum qui in Foro, cum Partium rationes sunt dubiæ, procul dubio, quod certius est, sequi tenentur; proindeque dixit, *certius*, (non tutius) nempe quod ipse Papa certius judicabat, separationem imponendam esse, quia adhuc persistebat dubietas valoris primi matrimonii, pro quo possessio potius stabat. Quid autem inter hoc, et

quæstionem nostram, ubi de Foro interno agitur, et non de dubio facti, sed de opinione æquè probabili? Hinc patet, quod omnia dubia ad textum casus pertinentia erant dubia practica, et facti, quæ nullo ex reflexo Principio deponi poterant.

Tantò magis, quod ipsi Pontifices in dubiis speculativis hæc Regulâ tenendi partem tutiorem non semper usi fuerunt. Adrianus VI, ut refert *Domin. Soto in 4. Dist. 27. quæst. 1. a. 4.*, non obstante quod ipse oppositum sentiret, dispensavit in quodam matrimonio rato, tantummodo sententiæ Cajetani confisus. Præterea in *cap. Laudabilem, de Frigid. et mal.* habetur, Pontificem cuidam Conjugi, qui dubius erat de potentia ad copulam, concessisse, ut eam per triennium experiretur. Si lex dubia semper est servanda, ut volunt Adversarii, et tunc dubium vertebat, an Mulier illa esset aliena, quomodo Pontifex Viro illi permittere poterat per triennium ad eam accedere, et copulam experiri? Adde, quod si lex ista esset universalis sequendi in cunctis dubiis, etiam speculativis, tutiorem partem, sequeretur, ne probabilissimam quidem teneri posse opinionem. quæ utique non est tutior, sed intrâ fines probabilitatis manet; sed hoc dici nequit, cum proscripta sit ab Alexandro VIII Propositio, quæ dicebat: *Non licet sequi opinionem vel inter probabiles probabilissimam.* Adde, quod etiamsi esset res dubia, an præfata Regula Canonum intelligenda sit de omnibus dubiis, et non tantum de dubiis practicis, rationes ipsæ, quibus sat clarè probatum est, legem dubiam, utpote non satis promulgatam, non obligare, eandem probant, hanc Canonum Regulam non esse legem universalem quoad omnia dubia, sed tantum quoad dubia facti, et practica.

Deniquè, ut præsentî puncto finem imponamus, quæro, (et ad hanc rationem quam proferam, ignoro quid responderi possit): Quid Canones præcipiunt? præcipiunt in dubiis tutiorem viam esse eligendam. Dicitur itaque, *in dubiis*, sed si non sumus in dubiis? Quid obstat Regula illa, si Homo alicui Principio certo innititur? tunc sibi jam format conscientiam moraliter certam de honestate actionis, et a finibus dubietatis egreditur, nec amplius dici potest eum esse in dubiis. Præterea ipsimet Adversarii concedunt, præfatam Regulam sequendi partem tutiorem locum non habere in materia justitiæ; at si regula Canonum sequendi quod est tutius, esset universalis pro omnibus dubiis, etiam qui legitimum possidet, in dubio, an res sit aliena, de illa exspoliari teneretur; Sed D. Augustinus in *Can. Si virgo 34. q. 1.* contrarium docet, inquiens: « In jure prædiorum tamdiu quisque bonæ fidei possessor rectissime dicitur, quamdiu se possidere ignorat alienum. »

Objiçunt V. decisionem ejusdam Consessûs Episcoporum Gallorum, ubi fuit decretum, in opinionibus æquè probabilibus tutiorem partem esse tenendam. Horum tantorum Præsulum auctoritatem magnoperè veneror, sed omnes docent, auctoritatem extrinsecam Sapientum magni non posse esse ponderis, ubi intrinseca ratio certa videtur, et convincens; tantò magis, cum ipsa

sufficienti aliorum auctoritate non destituatur. Ego autem animadverto, quod pro nostra sententia non minor quam pro opposita extat auctoritas extrinseca, imò valde major. Nec negari potest, nostram sententiam saltem per octoginta, aut etiam nonaginta annos circiter communem fuisse apud moralis scientiæ Auctores, quos inter plurimi fuerunt Cardinales, Episcopi, Universitatum Doctores, et signanter plures Magistri Dominicane Religionis, in qua super magna doctrina floruit. Hic brevitate causa omittit cunctorum ipsorum nomina, et suarum propositionum citationes adnotare, quas jam attuli in meo Opusculo seorsim edito, cui titulus: *Dell' Uso Moderato dell' opinione egualmente probabile.*

Nec valet dicere, horum auctoritatem, in hac materia parum æstimandam esse, etiam a me, dum ipsi habentur a me tanquam decepti, cum ad nostram tuendam sententiam innixi sunt Principio illi, quod egomet reprobavi: *Qui probabiliter agit, prudenter agit.* Jam dixi sub initio Dissertationis hujus, quod tale Principium solum, et per se directè sumptum, non est sufficiens ad honestandum usum opinionis æquè probabilis. Attamen adverte, jam plures Auctores (ut supra vidimus) pro nostra sententia tuenda innixos fuisse eidem nostro Principio, nempe quod lex dubia non potest obligare. Præterea dico, quod nec etiam illi Auctores solo præfato Principio illo, *Qui probabiliter agit, etc.* utebantur. Et sic rem conféro: Auctores illi ex una parte jam fatebantur, quod ad licitè operandum necessaria esset moralis certitudo de honestate actionis. Contra verò ipsimet Auctores eadem nostra Principia in suis Operibus in diversis locis jam statuerunt, nempe, quod lex non sufficienter promulgata non obligat: et quod ubi libertas possidet, lex incerta nequit certam inducere obligationem, ex illo Principio adeò ab ipsis acclamato, quod *In dubio melior est conditio possidentis.* Ergo si de hujusmodi Principiis, loquendo de opinionum probabilitum usu, expressam non faciebant mentionem, saltem ea indubitanter supponebant. Quapropter justè censendum, quod ipsi Dicto illo, *Qui probabiliter agit, prudenter agit,* potius utebantur tanquam Corollario quodam, sive consequentiâ, quæ a Principiis reflexis inferebatur. Tantò magis, quod hæc materia opinionum probabilitum tunc erat valde confusa, unde confusè de ea loquebantur, postquam antiquiores Auctores confusius de illa locuti fuerant. Cæterum Dictum illud, *Qui probabiliter agit, etc.* dupliciter accipi potest: si accipitur tanquam innixum aliis Principiis reflexis, verè prudens, et certum est: si verò accipitur tanquam Principium directum, seclusâ judicii reflexione, falsum est. Et sic de effato illo directè sumpto jure merito Gallicani Præsules contenti non extiterunt, tuleruntque Decretum, quod circumfertur, nempe: « In dubiis de salutis negotio, ubi æqualia utrinque animo se offerunt rationum momenta, sequamur id quod tutius est, sive quod est in eo casu unice tutum: nec id consiliū, sed præcepti loco habeamus, dicente » Scriptura: *Qui amat periculum, in illo peribit.* » Attentis quibus postremis verbis, apparet pro certo, quod ipsi Præsules locuti

sunt de operante cum dubio practico, nullum habente Principium, quo dubium deponere posset: si autem loqui maluissent de Operante, qui ultimum format judicium, non ex sola probabilitate opinionis, sed ex alio certo Principio reflexo, aliter quidem puto, quod Præsules illi decrevisset. Quod autem ad plura Episcoporum Edicta in Gallia emanata, quæ a P. Patutio in suo Opere, *La regola prossima delle umane azioni,* afferuntur et transcribuntur, quibusque ipse ait proscriptum fuisse Probabilismum, illa perlegi attentè, et consideravi, quod omnia ipsa respiciunt præcisè quemdam librum cui titulus: *Apologia Casuistarum,* qui meritò damnandus erat, utpote asserens propositiones nimis laxas, nempe teneri posse securè quamcumque opinionem, non tantum minus probabilem, sed etiam probabiliter probabilem, secundum quatuor vel trium, atque etiam unius Auctoris auctoritatem. Quamobrem Edicta præfata nihil, aut valde parum nostram sententiam adversantur. Cæterum quoad vim rationum intrinsicam (quæ principaliter attendi debet, auctoritas enim extrinseca non aliud operatur, quam afferre vis intrinsicæ præsumptionem), judico, et plurimi alii judicant mecum, habere jam convincentem, et evidentem. Quod autem ad extrinsecam Doctorum auctoritatem pertinet, censeo, ut supra ostendi, tenere sufficientissimam. Tantò magis, cum animadvertimus, quod nostri Adversarii nihil adæquatè ad nostras rationes respondent, et ex alia parte, si eorum argumenta valerent, probarent utique Tutorismum damnatum necessariò esse tenendum. Loquendo verò de iis, qui non jam scribunt de proposito pro rigido Systemate, sed tantum illud oretenus approbanti, omnes ego veneror, et reputo me sapientiores: sed dico, quod tunc hi majorem auctoritatem mihi afferrent, si scirem, ipsos maturè utriusque sententiæ momenta ponderasse: sed de hoc valde dubito, et jure merito, dum video eosdem Scriptores rigidæ sententiæ ab eis probatæ, aut parum nostras rationes animadvertisse, aut respondisse nobis æquivocis et fallaciis, quibus, unusquisque intelligens facillimè respondere valet. Addo, Hujusmodi Approbatores ut plurimum (sicut supra dixi) directæ respiciunt motiva, sed parum vel nihil ad reflexa animadvertenda animum intendunt, quæ de cætero multam reflexionem requirunt: sed ego pro certo habeo, quod hujusmodi reflexio ab iis, qui hodiè Antiprobabilistas se produnt, et jactantur, minimè adhibetur. At progrediamur ultra, quia materia est odiosa, et in ea parum valeo me explicare. In libello autem super hanc controversiam a me nuperrimè edito, plures Episcoporum, Abbatum, et aliarum eruditaram Personarum opiniones in ejus calce transcripsi, quæ nostrum Systema verum ac certum non dubitant appellare.

Obijciunt VI. textum Ecclesiastici 3. 27.: *Qui amat periculum, in illo peribit;* ergo aiunt, qui in periculum se immittit transgrediendi legem, jam peccat. Sed hæc advertere oportet æquivocum, sive ambiguitatem, quæ intercedit. Qui opinione æquè probabiliter utitur, Principio certo innixus, est quidem in periculo transgrediendi legem, sed non peccandi. Sed cur? replicant Adversarii,

quomodo non peccat qui transgrediendi legem periculo se exponit? Repeto, non peccat: oportet enim distinguere legem certam ab incerta. Quando lex est certa, profecto non possumus exponere periculo eam transgrediendi, sicut est periculum propriam conversionem procrastinandi usque ad mortem, prout in textu præfato dicitur: «Cor durum malè habebit in novissimo; et qui amat periculum, in illo peribit.» Certa est lex charitatis, quam quisque erga seipsum habere debet, non manendi diu in peccato ob periculum in suo peccato moriendi; amans autem hoc periculum in illo peribit. Pariter hæc obijciunt doctrinam illam D. Thomæ, quæ in idem coincidit: «Quicumque committit se discrimini peccati mortalis, mortaliter peccat.» *Quodlib. 9. a. 15.* Hæc verba dupliciter explicari possunt, vel de immittente se in periculum transgrediendi legem certam juxta casum in Scriptura expressum, vel potius de operante cum dubio practico, juxta alium textum ejusdem S. Doctoris, ubi dixit: «Qui aliquid committit, vel omittit, in quo dubitat esse peccatum mortale, discrimini mini se committit.» *S. Th. in 4. Dist. 21. quæst. 2. a. 3. ad 3.* Notandum: Non dicit Angelicus, in quo dubitat offendi legem, sed in quo dubitat esse peccatum mortale; alibi enim ipsemet in incerto præcepto loquens dixit, ut supra retulimus: «Nullus ligatur per præceptum, nisi mediante scientiâ illius præcepti.» *De Verit. quæst. 17. a. 3.*

Dicunt igitur Adversarii, quod, cum lex est dubia, qui immittit in periculum eam transgrediendi, certè peccat ex Scripturâ allatâ: *Qui amat periculum, in illo peribit.* Ergo resumò, hoc periculum vitandum semper opus erit strictum amplecti Tutorismum, non aliter operando, quàm cum morali certitudine absoluta, et immuni ab omni formidine, quod opinio illa quam quis sequi vult, sit vera. Minimè, ipsi respondent, satis est, quod illa opinio sit probabilissima, cum proscrip̄ta jam fuerit ab Alexandro VIII opposita Propositione, quæ dicebat: «Non licet sequi opinionem vel inter probabiles probabilissimam.» Igitur, de primo, ex hoc deduci, veram non esse sententiam, quod, cum lex est dubia, peccat qui se exponit periculo eam transgrediendi, non adhuc cum probabilissima opinione operans incurrit periculum (quamvis sit remotius) legem transgrediendi. Sed præterea dicitur (et hæc aliquantulum immoremur) quod is, qui credit nunquam esse licitum se exponere periculo lædendi legem, et contra dicit posse opinionem minus tutam teneri, solummodo quando est probabilissima, difficillimè, et vix unquam induci poterit ad eam sequendam cum segura conscientia, nisi eam invenit strictè certam, et ab omni formidine immunem. Et sic ratiocinor: Opinio probabilissima est illa, quæ, etsi supremum occupat probabilitatis gradum, tamen fines probabilitatis non excedit, juxta terminos ejusdem Propositionis ut supra damnatæ, quæ dicebat: *inter probabiles probabilissimam;* et ideo, prout communiter Doctores aiunt, opinio probabilissima, quæ etiam moraliter certa (largè tamen loquendo) vocatur, omnem prudentem formidinem non

excludit, ne sit falsa: ad differentiam opinionis sive sententiæ strictè certæ, quæ omnem prudentem formidinem excludit. Si ergo opinio probabilissima omnem non excludit prudentem formidinem; opinio probabilissimæ opposita non equidem est illa, quæ tenuiter tantum est probabilis; tenuis enim probabilitas non est probabilitas, sed dumtaxat quædam falsa apparentia, seu vana probabilitatis apprehensio, quæ nullum prudentem timorem producere potest, sed tantum aliquam imprudentem formidinem: sed imprudens formido non est formido, quæ valeat ullum peccati periculum secum asferre. Ipsimet rigidi, et stricti Tutoristæ communiter aiunt, quod hujusmodi imprudentes formidines contemni debent, nec de eis ulla ratio est habenda. Insipientia reverà esset dicere, quod Deus nobis imposuerit etiam futiles et irratiobiles timores vitare. Itaque propriè loquendo opinio probabilissimæ adversa non est ea, quæ tenuiter, sed ea quæ dubitanter probabilis est: et hæc, sicut probabilissima, (ut diximus) non caret omni prudente formidine, quod sit falsa; ita opinio probabilissimæ opposita non caret omni prudenti motivo, quod sit vera. Nunc peto; posito, quod opinio stans pro lege, opposita probabilissimæ stanti pro libertate, est dubie probabilis, quomodo qui censet illicitum esse immitti in periculum transgrediendi legem, volens probabilissimam sequi, poterit unquam in praxi cum tranquilla conscientia induci ad firmiter credendum, quod opinio stans pro lege non sit verè probabilis, et sic probabilissima uti, quin periculo transgrediendi legem exponatur? Ubi stateram inveniet tam exactam, quæ ipsum reddat securum, quod opinio stans pro lege careat quidem tantum probabilitatis pondere, quod illam efficiat probabilem, et sic ipse securè, et a periculo immunis operetur? Idcirco repeto, quod ab initio dixi, quod ille, qui credit non posse teneri in praxi aliquam opinionem minus tutam, nisi probabilissima sit, cum magna difficultate poterit sibi formare dictamen certum ad operandum, nisi strictum amplectetur Tutorismum, quod solummodo ab omni periculo legem transgrediendi immune, atque liberum est.

Instant Adversarii, et dicunt: Qui tutiores opiniones amplectitur, tutius incedit. Respondeo. Nefas quidem est divinarum legum observantiam relaxare plus quàm licet; sed non minus est malum, divinum jugum plus quàm oportet durum aliis reddere; nimia enim severitas (scribit Cabassutius in *Præfat. Theor. Juris, etc.*) «dum homines ad nimis ardua compellit, viam salutis æternæ præcludit; salvandos (ut ait D. Bonaventura) damnat et conscios propriæ infirmitatis ad desperationem adigit. Accidit enim, ut miseri homines, hæc auditâ rigidiorè doctrinâ, credant, vel dubitent inesse mortalem culpam, ubi nulla est; sed tamen rei difficultate victi ex erronea conscientia mortaliter peccent, et damnentur. Rectè ergo D. Bonaventura (*Comp. theol. verit. l. 2. c. 32. n. 3.*): *Caveanda est conscientia nimis larga et nimis stricta; nam prima generat præsumptionem, secunda desperationem; item prima sæpe dicit malum bonum, se-*

» cunda e contra bonum malum; item prima sæpe saluat damnatum, secunda e contra damnat saluandum». Hinc sapienter scripsit Jo. Gerson: « Doctores theologi non debent esse faciles » ad asserendum aliqua esse peccata mortalia, ubi non sunt certissimi de re; nam per ejusmodi assertiones rigidas, et nimis strictas in rebus universis nequaquam eriguntur homines à luto peccatorum, sed in illud profundius, quia desperatiùs, demerguntur. Quid prodest, imò quid non obest coarctare plus justo » mandatum Dei, quod est latum nimis? » *De Vit. spir. Lect. 4.* Optimè nos instruit S. Chrysostomus: *Circa vitam tuam esto austerus, circa alienam benignus.* Ita in *can. Alligant*, 26. q. 7. Addit P. Suarez et ait: *Imò potius periculum animarum incurretur, si tot vincula in casibus dubiis injicerentur.* In 2. 2. qu. 89. a. 7. Idque fusiùs Cardin. Pallavicinus scitè explicat: « Per se spectatum effatum illud, *In dubio tutior pars est eligenda*, verissimum est si rectè intelligatur: nam vel agitur de electione practica, et hæc semper debet esse tutissima, quia debet esse evidenter licita: vel de electione sententiæ speculativæ, et circa eam quærenda quidem est major securitas sententiæ, non major securitas actionis. Si induceretur opinio, quod semper teneatur remur facere actionem, quæ securior est, etiam a transgressione materiali. hæc opinio non esset tutior, sed maximè exposita periculo frequenti transgressionis formalis; quare tutior est opposita. » (*Pallao. in 1. 2. disp. 9. c. 4. a. 11. n. 12.*) Idem scripsit P. Bancel Dominicanus: « Multa sunt, quæ tutius est facere, sed simul etiam tutius est non se credere obligatum ad ea faciendâ, nisi moraliter ipsi constet de tali obligatione. » *Breo. unio. theol. p. 2. tract. 6. q. 5. a. 5.* Hinc idem Auctor concludit: « Cum non debeamus formare conscientiam de obligatione ad aliquid sub pœna, nisi moraliter constet de obligatione, non debemus onus illud imponere, dum moraliter nobis constat superesse nobis libertatem amplectendi quamcumque voluerimus ex hujusmodi opinionibus. »

Ego, ut sincerè veritatem fatear, cum Theologiæ Moralis scientiæ vacare cœpi, quia rigidioris sententiæ magistrum mihi audire contigit, pro hac strenuè cum aliis tunc temporis contendebam; sed postea meliùs rationes hujus controversiæ discutiens, opposita sententia quæ pro opinione æquè probabili stat, moraliter certa mihi visa fuit: et quidem inductus ab illo pluries hîc repetito Principio, quod lex dubia non potest obligare. Hinc persuasus remansi, nefas esse conscientias, cum opinionibus sunt æquè probabiles, ad tutiorem sequendam adstringere cum periculo in plurimas formales culpas incurrendi. Præterea tamen, cum nostrâ hæc tempestate viderim ita acriter adversus mitiorem sententiam reclamari, multoties hoc punctum ad trutinam diligenter revocavi, legens, ac relegens Auctores omnes quotquot ad manus habere potui modernos, qui pro rigida sententiâ certabant, promptus a mea sententiâ desciscere, statim ac non amplius certa mihi appareret; prout enim plures opiniones, quas aliquando tanquam

probabiles habui, postea non erubui reprobare: ita, imò tantò magis non erubuissem hanc sententiam, quæ majoris est momenti, retractare. Sed quò diligentius rationes nostræ sententiæ perpendere satègi, eò magis certæ mihi visæ sunt. Cæterum, si quis adesset, qui me clarioribus momentis illuminare posset falsitatem ostendendo duorum Principiorum, quæ hîc exponere curavi, mutas ei gratias haberem, atque statim etiam per publicam scripturam me revocari polliceor. Donec tamen aliter mihi, quam in præsentiarum sentio, persuasum non erit, dico, quod sinè gravi conscientiæ remorsu non possem alios adstringere ad sequendam tutiorem, cum opinionibus æquè sunt probabiles, nisi oppositum declararet Ecclesia, cui libenter, si declarabit, judicium meum submitto.

Cæterum protestor, quod sicut Confessarios illos non approbo, qui nimis austeritati adherentes facile damnant usum plurium opinionum, quæ gravi fundamento nituntur; ita contra neque approbare possum eos, qui de facili opiniones sinè certo fundamento tanquam probabiles acclamant. Confessarius, antequam aliquam opinionem amplectetur, tenetur utique intrinsecas rationes perpendere, et tum ei occurrit ratio aliqua convincens pro tutiori opinione, cui adæquatam responsionem suppeterere non aspicit; tunc oppositam minus tutam amplecti non potest, quamvis plurimorum Doctorum auctoritas ipsi faveat; modò auctoritas non sit tanti ponderis, ut videatur ei magis quam rationi apparenti deferendum, juxta id quod docet S. Thomas: « Aliquis parvæ scientiæ magis certificatur de eo, quod audit ab aliquo Scientifico, quam de eo, quod sibi secundum suam rationem videtur. » 2. 2. q. 9. a. 8 ad 2. Sed iste casus valdè rarus erit.

Hoc pro theoria, sed quantum ad praxim spectat deligendi opiniones, quæri solet, an expediat rigidas, an benignas præferre? Respondeo: Ubi agitur de removendo Pœnitente a periculo peccati formalis, Confessarius debet, generaliter loquendo, et in quantum Christiana prudentia suggerit, benignis opinionibus uti; ubi verò opiniones benignæ proximius reddunt periculum formalis peccati, prout sunt nonnullæ Auctorum opiniones, v. gr. quoad vitandas occasiones proximas, et aliæ id genus; tunc semper expedit, ut Confessarius utatur, imò dico, quod ipse ut Medicus Animarum tenetur uti opinionibus tutioribus, quæ Pœnitentes ad se servandos in statu Gratiæ conducunt.

Nescio autem, quomodo possit cum bona conscientia doceri (genericè loquendo) quod Pœnitenti, qui ob confessionem suarum culparum peractam jus certum ad Absolutionem jam fuerit adeptus, possit ipsa ei negari, eo quod Pœnitens inter duas æqualis ponderis opiniones nolit tutiorem sequi. Hic est rigor ille, quem immoderatum et injustum proculdubio reputo, et reprobo, cum austeritas hæc causa esse potest, ut plures animæ damnentur; dum aliàs plures Auctores invenio etiam Probabilioristas, tam modernos, quam antiquos, relatos quidem ab Adversariis uti rigida sententiæ fautores, qui oppositum docent. En quomodo

loquitur Probabiliorista Pontassus : « Fatendum tamen, quod, si
 » Confessario persuasum foret, opinionem sui Pœnitentis esse
 » probabilem (loquitur jam de opinione, cui tutior opposita etiam
 » est probabilis) tunc ei Absolutionem posset impertiri, quan-
 » doquidem tunc contra conscientiam suam non ageret. » *Pontas.*
verb. Confessarius, cap. 2. Si autem Confessarius potest Pœni-
 » tentem absolvere, tenetur, cum ille jus ad Absolutionem habeat.
 Idem pariter scribit probabiliorista Cabassutius : « Quivis Con-
 » fessarius absolvere debet eum Pœnitentem, qui non vult ab
 » opere abstinere, quod secundum probabilem piorum, et doc-
 » torum aliquot hominum non reprobata in Ecclesia auctoritatem
 » est licitum, quamvis juxta probabilem aliorum auctoritatem
 » tem, quam ipse sequitur Confessarius, habeatur minus proba-
 » bilis (intelligendum, non notabiliter minus) ut ostendunt Na-
 » varrus, Sylvius, etc. » Et de hoc rationem dat, « quoniam, esto
 » Confessarius agat contra propriam opinionem, non tamen con-
 » tra propriam conscientiam, eum teneatur absolvere disposi-
 » tum. » *Theor. jur. l. 3. c. 13. n. 13.* Præterea Victoria, qui scrip-
 » sit ante annum 1545, sic ait : « Sed quid faciet (Confessarius)
 » quando ambæ opiniones sunt probabiles, et habent suos proprios
 » assertores? Respondeo, sive sit ejus proprius Sacerdos, sive non,
 » tenetur eum absolvere in tali casu; ita Paludanus (4. §. 17. q.
 » 2. a. 1.) Probatur aperte, talis enim est in Gratia, et Confessor
 » habet probabilitatem, quod sit in Gratia, quia scit esse probabi-
 » lem ejus opinionem: ergo non debet ei negare Absolutionem. »
De Confess. n. 109. Item Adrianus similiter scribit : « Si a pluri-
 » bus Doctoribus gravioris, seu etiam æqualis auctoritatis con-
 » trarium teneatur, non debet adeo de se præsumere Sacerdos, ut
 » totum velit in suam opinionem, quæ forsitan erronea est, coar-
 » tare. » *De Confess. q. 5. dub. 7.* Idem scripsit Navarrus : « Si sint
 » contrariæ Doctorum opiniones, et Confessarius credit evidenti
 » se textu, vel ratione niti, Pœnitentem autem dubiâ, non debet
 » eum absolvere; at si Pœnitens utitur pari ratione, vel ferè pari,
 » et habet pro se aliquem doctorem clarum, poterit eum absol-
 » vere. » Proinde subdit : « Cum dubitatur, an Pœnitens hoc fa-
 » cere, aut dare debeat, benigniorem opinionem Confessarius eli-
 » gere debet, » et pro hac sententia citat Angelum, et Sylvestrum.
Manual. Cap. 26. n. 4. Idem confirmat S. Antoninus pluribus
 » in locis; in uno scribit : « Idem videtur sentire Goffredus de Fon-
 » tibus, in his scilicet opinionibus contrariis, quæ tolerantur ab
 » Ecclesia, ut dictum est et quod debet proponere Confidenti,
 » quod bene studeat de hoc se ipsum per prudentes informari, eo
 » quod alii tenent contrariam opinionem, maximè si illius contra-
 » riæ opinionis Confessor sit inordinarius ejus, et sic eum absol-
 » vere. Idem sentit Ricardus claro modo, non distinguendo: utrum
 » Confessor ejus sit Ordinarius, vel non ordinarius. » *Part. 1. tit.*
6. Cap. 10. §. 10. In alio loco idem S. Archiepiscopus loquens de illo
 » contractu (de quo supra sermonem habuimus) Florentiæ discep-
 » tato, ait, consulendum ei qui inire illum vellet, ut absteatur; at

postea subdit : « Quod si tale consilium recipere recusaret quis.....
 » relinquendus videtur judicio suo, nec condemnandus ex hoc,
 » aut deneganda Absolutio. » *Part. 2. tit. 1. Cap. 11. §. 29.* Alibi
 » tandem ait : « Si verò non potest (Confessarius) clarè percipere,
 » utrum sit mortale, non videtur tum præcipitanda sententia, ut
 » dicit Guillelmus, ut denegat propter hoc Absolutionem, vel illi
 » faciat conscientiam de mortali; quia faciendo postea contra il-
 » lam, etiamsi illud non esset mortale, ei erit mortale, quia omne,
 » quod est contra conscientiam, ædificat ad gehennam (28. q. 1.
 » §. ex his.) Et cum promptiora sint jura ad absolvendum, quam
 » ligandum..... potius videtur absolvendum, et divino examini
 » dimittendum. » *P. 2. tit. 4. Cap. 5. §. In quantum.* Idem, ut
 » supra notavimus, ait Jo. Gerson : « Doctores Theologi non de-
 » bent esse faciles ad asserendum aliqua esse peccata mortalia,
 » ubi non sunt certissimi de re. » *De Vit. Spir. Lect. 4.* Nota,
 » ubi non sunt certissimi. Enquomodo hi magni nominis Auctores,
 » quos de laxitate nemo audebit culpate, uno ore loquuntur. Idem
 » tandem scribit Domin. Soto : « Postquam opinio Pœnitentis est
 » probabilis, excusat eum a culpa, et ideo jus habet absolutionem
 » petendi, quam ideo Plebanus tenetur impendere. » *In 4. D. 18.*
q. 2. a. 5. ad 5. Ipsemet autem Soto alibi jam dixit : « Et quando
 » sunt opiniones probabiles inter graves Doctores, utramvis sequa-
 » ris, in tuto habes conscientiam. » *Lib. 6. de Just. et jur. q. 1. a 6.*
circa fin. His perspectis, oportet quod sint animi valde audentis
 » Confessarii illi, qui Pœnitenti opinionem tutiorem, dum opposita
 » minus tuta est æqualis ponderis, amplecti nolenti post suorum
 » reatum confessionem Absolutionem denegare non dubitant.
 » Tandem ab omnibus, quæ hic exposita sunt, firmiter confirmatur
 » principium a S. Th. nobis traditum, quod lex, nisi sit sufficienter,
 » ac certè promulgata, non obligat. Deinde concluditur, quod nisi
 » opinio, quæ stat pro lege, sit aut certa, aut saltem certè proba-
 » bilior, prout ab initio diximus, eam sequi non tenemur.

MONITUM

In quo exponitur Decretum S. C. Generalis Inquisitionis Romæ con-
 » ditum an. 1761 circa usum opinionum probabilium.

Quidam Parochus Avisii Tridentinæ Diœcesis an. 1760 Fo-
 » lium edidit una cum undecim Thesibus plures continentibus
 » Propositiones, quæ deinde ab eodem Parocho publicè promul-
 » gatæ fuere. Folium erat hoc :

Probabilismus publicæ disputationi Ven. Clero Avisiensi exer-
 » citii gratiâ expositus contra Probabiliorismum strictè talem, ut-
 » pote *negotium perambulans in tenebris*. Pro die 10. Junii 1760.
 » in Aedibus Canonicalibus Avisii. « Utinam observarem man-
 » data Domini certa! Quid nobis tanta sollicitudo de dubiis? »
Celeber P. Const. Roncaglia lib. 12. cap. 3.

I. Probabilismus noster versatur circa hæc tria : Licet sequi
 » æquè probabilem pro libertate, relictâ æquè probabili pro lege.

Licet sequi minus probabilem pro libertate, relictâ probabiliori pro lege.

II. Usus probabilismi maximè tutus: Usus Probabiliorismi maximè periculosus.

III. Usus genuini Probabilismi minimè in laxitatem degenerare potest: Usus Probabiliorismi strictè talis in Rigorismum excurrere debet.

IV. Probabilioristas. quâ tales, qui ex consilio probabiliora sequuntur, laudabilissime operari affirmamus.

V. Probabilioristis strictè talibus, qui ex præcepto, quod nunquam clarè probant, seipsos, et alios ad probabiliora impellunt, meritò Rigoristarum nomen imponimus.

VI. Qui nullatenus ad Christianam perfectionem tendere possunt, nisi sequendo probabilissima.

VII. Abusus Probabiliorismi strictè talis, non solum licentiæ frequens, sed licentiæ calcar est, quod Gallorum testimonio comprobamus.

VIII. Genuinus itaque noster Probabilismus, qui nec morum corruptelam inducit, nec a S. Sede unquam male fuit notatus, origine suâ Thomisticus, progressu ætatis Jesuiticus: utpote a quo arctatus, emendatus, et a Jesuitis contra Jansenianos furiores propugnatus fuit.

IX. Qui ergo habitat in adjutorio fundatissimi Probabilismi, sub protectione plurimorum ex omnibus Orbis Christiani Nationibus præstantissimorum Theologorum commorabitur securus.

Ex Historia Critica. X. Hinc sine ulla laxismi nota Benignissimum etiam vocamus, sed legitimum, quem suadent utraque lex Cæsarea, et pontificia; sed Dominicanum, quem Illustris Dominicanorum Ordo jam a primis temporibus est amplexus; sed Pium, qui Christianam pietatem fovet, sed Thomisticum, quem S. Thomas in amoribus habuit, qui ducentas, et plures opiniones libertati faventes in suis Sententiarum libris docet; sed Christianum, qui Christo Domino summe familiaris fuit.

O. A. M. D. et V. G.

Pro Coronide. Probabilismus noster stans pro libertate, est notabiliter probabilior ipso præbabiliorismo stante pro lege.

Hoc autem Folium anno sequenti proscriptum fuit a Tridentini Principe, et Episcopo, et deinde a S. C. Inquisit. Romanæ die 26. Febr. 1761. sic, ut fertur, damnatum fuit: « Cum verò Theses hujusmodi notæque Theologicæ expensæ fuerint in » C. Gen. coram Ss. D. N. Clemente Papa XIII. Sanctitas sua, » auditis etc. Folium prædictum, et Theses in illos expositas, » damnat, et prohibet, tanquam continentia propositiones, quarum aliquæ sunt respectivè falsæ, temerariæ, et piarum aurium » offensivæ; illam verò excerptam a n. X. nempe Probabilismum, » qui Christo Domino summe familiaris fuit, proscribendam cen-

» suit, uti erroneam, et hæresi proximam. Præfatum itaque Folium, sive Theses, ut supra exscriptas, sic damnatas et prohibitas, Ss. D. N. vetat, ne quis cujuscumque statûs, etc. imprimere, ac imprimi facere, vel transcribere, aut jam impressum, sive impressas apud se retinere, et legere, sive privatim, sive publicè propugnare audeat, etc.»

Rev. P. Jo. Vincentius Patutius in suo Opello inscripto, *La Causa del Probabilismo ec.* sub nomine Adelphi Dositei, contendit, hoc Decreto in prima Thesi integrè Probabilismum vetitum fuisse, ita ut illicitum sit sequi, non tantum opinionem æquè probabilem, sed nec etiam probabiliorum pro libertate. Sed id injustè contendit; Folium enim illud plura distincta continet: continet diversas Theses, continetque etiam diversas Propositiones, quæ Thesium membra sunt, sive partes. Cum autem Folium prædictum emanavit, duæ factæ fuerunt difficultates a sapientibus super hujusmodi Folii proscriptionem. Prior fuit, an singulariter damnatæ fuissent, non solum omnes Folii Theses, sed insuper omnes Propositiones in Thesibus contentæ. At communiter visum fuit, quod licet pro vero se haberet, omnes Theses proscriptas fuisse, et unamquamque ipsarum, minimè tamen omnes in Thesibus contentæ Propositiones damnatæ erant, sed tantum illæ, quæ censuram merebantur; nam in Decreto dicebatur: « Sanctitas sua Folium prædictum, et Theses damnat et » prohibet, tanquam continentia propositiones, quarum aliquæ » sunt respectivè falsæ, temerariæ, etc. » Itaque non fuit damnatum Folium, et Theses quoad omnes propositiones in illis contentas, « sed tanquam continentia propositiones, quarum aliquæ » sunt respectivè falsæ, etc.»

Harum autem Propositionum proscriptio valde differt a proscriptioe facta ab Alexandro VII Propositionum, respectu quarum dictum fuit: « Sanctissimus decrevit, prædictas Propositiones, et unamquamque ipsarum damnandas... ita ut quicumque » illas aut conjunctim, aut divisim docuerit, etc. incidit, etc. » Eodemque modo damnatæ fuerunt aliæ propositiones ab Innocentio XI et ab Alexandro VIII. Unaquæque igitur Propositionum illarum in particulari damnata fuit, atque eas docere, sive conjunctim, sive divisim fuit vetitum. At Propositiones prædicti Folii damnatæ fuerunt, non singulæ in particulari, sed ut dicitur in globo, et respectivè, nempe illæ tantum, quæ merebantur ut damnarentur: nec prohibitum fuit docere eas conjunctim, aut divisim, sed acervatim sumptas, prout quidem Tridentinus Episcopus in suo Decreto expressit: « Prohibentes, ne iidem Articuli » acervatim sumpti, in disceptationem ususque deducantur. »

Quod ad primam igitur Folii Thesim pertinet, neutiquam damnata fuit prima illius propositio, quæ dicebat licere sequi opinionem probabiliorum pro libertate, neque altera de opinione æquè probabili. Difficultas tantum supererat an tertia propositio de opinione minus probabili damnata esset; et quoniam propositio generaliter loquebatur, ita ut adhuc opinionem notabiliter minus

probabilem amplecteretur, idcirco dubitabatur, an ipsa saltem proscripta esset. Sicque etiam dubitari poterat, an damnata fuisset ultima Thesis, quæ dicebat: « Probabilismus noster stans pro » libertate est notabiliter probabilior, etc. » ita ut Propositio hæc affirmaret sententiam, quod sequi posset opinio adhuc notabiliter minus probabilis, esse etiam notabiliter probabilior sententiam, quæ stat pro Lege.

Hoc posito, jam compertum erat, quod licet omnes Theses proscriptæ fuissent, minimè tamen damnatæ erant omnes harum Thesium propositiones. Dubium tantummodo remanebat an damnatis sic *in globo*, et in confuso Folio ac Thesis, damnatæ essent singulæ Theses in particulari, aut dumtaxat aliquæ illarum: etenim cum in Decreto non dicebatur, *omnes Theses*; verba, *quarum aliquæ*, etc. dubitabatur, an referri deberent ad Theses, vel ad Propositiones in Thesis contentas. Verumtamen dubium hoc ab eadem S. C. postea declaratum fuit; cum enim proscriptio prædicti Folii deinde jussu ejusdem S. C. inserta fuisset in Indice librorum prohibitorum, non dictum fuit, *Folium*, et *Theses in illo expositæ*, prout prius dictum fuerat in Decreto, sed simpliciter dictum fuit: « Plagula undecim Thesium, cui titulus: Probabilismus disputationi, etc. » Quapropter in præserti declaravit S. C. esse tantum præfatam *Plagulam* proscriptam, id est tantum Chartam, sive Folium undecim Thesium, non autem omnes, et singulas Theses. Et reverà, cum de hoc dubio litteras dedissem, ut certior de hoc omnino fierem, ad duos S. Inquisitionis Romanæ Consultores, nempe ad Reverendiss. P. M. Thomam Augustinum Recchini Sacri Palatii Magistrum, adque Reverendiss. P. M. Pium Thomam Schiara S. C. Indicis Secretarium; ambo mihi responderunt, minimè prorsus in Decreto S. C. vetitum fuisse Probabilismum, nec quoad primam, nec secundam, nec tertiam propositionem de opinione minus probabili pro libertate.

Præterea, ut tutius agerem, de hoc epistolam misi etiam ad Eminentiss. Dom. Cardinalem Galli Pœnitentiarium Majorem, cum deprecans de faciendo de re hac verbum cum Regnante Pontifice, et ipse Eminentiss. Cardinalis idem mihi respondit, hæc verba signanter scribens: « Posso accertare V. S. Illustriss. che » nella condanna dell' accennato Foglio, di cui mi scrivo, non si è » inteso di condannare veruna delle Proposizioni, che si contro- » vertono nelle Scuole Cattoliche, e da molti cattolicamente si » difendono, ma si è avuto il motivo di proibirlo, perchè le Pro- » posizioni, che ella medesima riconosce meritevoli di censura, » ec. » Censeo, quod hæc sola hujus Eminentiss., et Sapientissimi Cardinalis responsio ad obstruenda omnium ora sufficiat.

MONITUM II.

Postquam hæc typis mandassem, valde miratus sum legendo apud novam Theologiam moralem novissimè editam a P. Patutio id, quod ibi P. Sidenius Veronensis ejusdem Patutii vitam de-

scribens, præcipuè ubi illius Opera enumerat, confidenter asserit, quod in controversia inter Patutium et me habita circa usum probabilium opinionum, cum ipse Patutius mihi responderet secundo Libello, cui titulus: *Osservazioni Teologiche sopra l'Apologia dell' Illustriss. e Reverendiss. Mons. D. Alfonso de Liguori, ec.*; ego vi argumentorum convictus, nihil jam ultra habens quod Adversario meo opponerem, ab iterum respondendo abstinni; ne tamen omnino cederem, ut ipsi, quod scripsit, esset dedecori, omnia ejus adversum me scripta ad S. C. Indicis, ut damnarentur, detuli.

Papæ! hoc probrum mihi deerat, nomen Accusatoris! Sed res se ita habet. Brevem quamdam Dissertationem ego olim in lucem edidi pro usu moderato opinionis æquè probabilis, illo ductus principio, quod lex incerta nequit certam parere obligationem, eò quod lex dubia caret sufficienti promulgatione, quæ essentialiter requiritur *ad hoc quod lex virtutem obligandi obtineat, quod est proprium legis*, hæc verba sunt S. Thomæ 1. 2. q. 9. a. 1. Quapropter idem S. Doctor protulit deinde celebrem illam sententiam: *Nullus ligatur per præceptum aliquod, nisi mediante scientiâ illius præcepti. De Verit. q. 17 a. 5.* Hanc meam Dissertationem P. Patutius ann. 1756. suo primo Libello, inscripto, *La causa del Probabilismo richiamata all' esame da Mons. D. Alfonso de Liguori, ec.*, acri et vehementi stylo oppugnavit, duas has præcipuas objectiones proferens, quarum prima fuit, quod nomine *scientiæ præcepti*, uti scripsit Doctor angelicus, nequam intelligitur cognitio certa præcepti, sed tantum probabilis, quamvis dubia, præcepti notitia, quæ (ut aiebat) jam habetur, ubi de duabus oppositis opinionibus æquè probabilibus agitur. Secunda fuit, quod lex æterna, ex qua omnes alicæ naturales leges emanant, ab æterno jam promulgata fuit, priusquam creatus fuisset homo, promulgatione *Casuali, Virtuali, aut Eminentis*, et et ideo ipsa usque ab æterno vim habuit obligandi.

Huic Libello copiosè ego respondi in *Apologia* meæ Dissertationis, in quâ Patutii objectiones omnino mihi et aliis dissiisse visum fuit. At deinde adversus hanc meam Apologiam secundus Patutii Libellus produit, *Osservazioni Teologiche, etc.* de quo sub initio *Moniti* mentionem feci, ibique meus adversarius cognoscens primas suas objectiones parum firmas esse, spectatis responsis, quæ illis ipse dedi, duas alias adjecit: unam nimirum, in quâ reapse nihil aliud egit nisi anteactam oppositionem in priori Libello scriptam repetere, mutando solummodo epithetum promulgationis; nam ubi hanc *Casualem*, seu *Virtuali* prius dixerat, in hoc secundo essentiali appellavit: alteram, quod *Lex naturalis homini promulgatur in ipsâ Animæ in corpus infusione*, priusquam ipse actualem legis cognitionem acquirat. Hinc coactus fui respondere ampliori Libro, cui titulus: *Dell' Uso moderato dell' opinione probabile*. Ibi convincenter omnibus his et aliis Patutii objectionibus feci satis, et plura alia adjeci, quæ magno- perè meam sententiam confirmarunt.

Ad primam autem objectionem, quod sufficit probabilis et dubia notitia legis ad eius promulgationem, iam responsum est supra in allatâ Dissertatione, et propriè. Ad secundam verò, et tertiam, nempe quod Lex Divina iam ab æterno fuit hominibus promulgata promulgatione *Casuali*, aut *Essentiali*, respondi, et ostendi ex auctoritate D. Thomæ, ac omnium Theologorum, quos diligentî studio perquisivi, legem Divinam nullo modo homines obstrinxisse, nisi postquam actualiter eis promulgata et manifestata esset. En verba S. Thomæ, quem Patutius omnino sequi profitetur in hac tamen re aut nolle sequi, aut intelligere nolle videtur, dum S. Doctor nimis apertè, et pluribus in locis nostram sententiam docet): « Lex æterna habet promulgationem æternam ex parte Dei promulgantis... sed ex parte creaturæ audientis, aut insipientis non potest esse promulgatio æterna. » 1. 2. q. 91. a. 1. ad. 2. Ergo nulla dici potest facta homini Divinæ Legis promulgatio, donec homo non audit legem, et inspicit, scilicet donec lex ei intimatur, et ipsi innotescit. Omnes autem reliqui Theologi S. Th. sequentes uno ore docent, quod licet lex divina ab æterno habuerit in se virtutem obligandi in actu primo, tamen in actu secundo nunquam ipsa actualiter obligavit homines, nisi postquam ipsis applicata fuit per eius actualem promulgationem. *Sylveſtrius* ita scribit: « Actualiter tunc (*lex*) unicuique promulgatur, quando cognitionem a Deo accipit dictantem, quid iuxta rectam rationem sit amplectendum, quid fugiendum. » In 1. 2. q. 90. a. 4. in fin. Et alibi ait: « Lex æterna fuit ab æterno lex materialiter, non fuit tamen ab æterno formaliter, seu sub ratione legis actualiter obligantis; quia tunc non fuit actualis et perfecta promulgatio. » In 1. 2. q. 91. a. 1 ad 2. Cardinalis Gotti, etc. sic loquitur: « Ad hoc, ut lex in actu secundo obliget, requiritur equidem indispensabiliter, ut subditis promulgatione proponatur. » *Theol. tom. 2. tract. 5. de legib. q. 1. dub. 3. §. 3. n. 31.* Et in alio loco dicit: « Ab æterno (*lex æterna*) fuit in mente Dei, quamvis pro æterno nondum ligat; quia nondum applicata et promulgata. » *Tract. 5. q. 2. dub. 1. n. 13.* P. Gonet scribit: « Legem æternam defectu promulgationis non potuisse obligare creaturas ab æterno. » *Vide in Clypeo Theol. tom. 3. D. 1. a. 3.* Joan. Gerson scribit: « Necessè est dari manifestationem voluntatis Dei, nam per solam suam voluntatem nondum potest Deus absolute creaturæ imponere obligationem. » P. Gonet in alio loco scribit: « Promulgatio legis naturalis fit per dictamen rationis intimantis homini quæ præscripta, aut prohibita sunt, ergo cum deest tale dictamen, lex non obligat. » *Diss. de Op. nob. a. 6. §. 1. n. 172.* Idem sentiunt plurimi alii, qui observari possunt in citato meo Opere: *Dell' uso, ec.* Sed deveniamus ad quartam objectionem Patutii, cui respondendo prædicta hic validius confirmantur.

Quarta et ultima ejus præcipua oppositio fuit hæc, quod lex naturalis homini promulgatur habitualiter, cum Deus animam creat, eamque in corpus infundit, quia tunc rationem in homine

imprimit. Huic fuscè in opere citato a me responsum est: hic satis esse censeo ad Patutium confutandum afferre eadem verba S. Thomæ, quibus ipse utitur: « Promulgatio legis naturæ est ex hoc ipso, quod Deus eam mentibus hominum inseruit naturaliter cognoscendam. » 1. 2. q. 90. a. 4 ad 1. Patutius uti vult pro se verbo tantum *inseruit*, sed uti debet verbis subsequentibus, *naturaliter cognoscendam*: ergo non, cum Anima corpori infunditur, sed cum homo legem cognoscit, lex ei promulgatur. Id S. Doctor alibi confirmat docens: « Etsi non semper teneatur homo velle, quod Deus vult; semper tamen tenetur velle, quod Deus vult cum velle, et homini præcipuè innotescit per præcepta Divina. » 1. 2. *quæst. 19. art. 10. ad tertium.* Tunc igitur tantum tenetur homo sequi voluntatem Divinam, cum illa ipsi manifestatur, *innotescit per præcepta Divina.* Audiamus, quid dicant in hoc alii Auctores. Joannes Gerson explicans quænam sit lex naturalis, dicit: « Lex ista est propriè dicta declaratio creaturæ rationali facta, per quam illa cognoscit, ad quas res Deus creaturam obligare vult. » *Vita Spir. etc. Lect. 2. col. 176. Edit. Paris.* Duvallius scribit: « Quæres, quo tempore lex naturæ unumquemque obligare incipiat? Resp. incipere, quando promulgatur; tunc autem sufficienter promulgari, quando quisque annos discretionis attingit. » 1. 2. *de Leg. q. 3. a. 3.* Card. Gotti scribit: « Lex naturalis est in Anima per modum actûs et quidem dum actu consideratur... In Amenibus est in habitu, in Pueris autem est in potentia, qui nondum possunt sibi Divinum præceptum, in quo consistit lex, intimare. » *De leg. q. 2. dub. 2. n. 21.* S. Artoninus: « Nota diligenter, quod istud lumen legis naturalis non ostendit homini, quæ sint bona, quousque perveniat ad usum rationis. » *Par. 1. tit. 13. c. 12. vide §. 3.* P. Cuniliati scribit: « Actualis legis naturalis promulgatio evenit, quando quis a Deo cognitionem accipit dictantem, quid fugiendum, vel amplectendum. » *Tract. 1. de Reg. mor. c. 2. §. 1. n. 5. et §. 3. n. 1.* P. Ludovicus Montesinus scribit: « Lex naturalis promulgatur in unoquoque, dum primò venit ad usum rationis; et quamvis pro tunc solum promulgatur ista lex quantum ad principia communissima juris naturæ, tamen postea paulatim per discursum promulgatur eadem lex quantum ad alia. » *De Legib. Disp. 20. q. 4. n. 85.* Sed omissis aliis Auctoribus relatis in meo Libro p. 154. audiamus, quid dicat S. Hieronymus; ipse (*Epist. 121. al. 151. ad Agasiam q. 8.*) sic scribit: « Hanc legem (*naturalem*) nescit pueritia, et peccans absque mandato non tenetur lege peccati. Maledicit patri et matri, parentes verberat, et quia necdum accepit legem sapientiæ, mortuum est in eo peccatum. Cum autem mandatum venerit, hoc est tempus intelligentiæ (quo Dei mandata cognoscimus) appetentis bona, et vitantis mala, tunc peccatum reviviscere incipit, et homo reus est peccati. » Notentur verba illa: « Cum autem mandatum venerit, hoc est tempus intelligentiæ; » ita ut tunc lex venit ad hominem, scilicet ei promulgatur, cum homo illam intelligit. Idem

scripsit prius S. Basilius (*Homil. in Psalm. 1. n. 5.*) : « Postquam ratio nostra perfecta est, atque cumulata, tunc fit quod scriptum est : Ego autem vivebam sine lege aliquando; sed cum venisset mandatum, peccatum revixit. »

Hæc omnia in relato meo opere, *Dell' Uso moderato, ec.* repertiuntur, quod omnibus ferè Italiæ Episcopis et primariis Ordinum Prælati mittere curavi, ac propterea cum accepissem, Patutium in lucem edere novam Theologiam Moralem, in hæc aliquid his, quæ scripsi, responsurum putabam, sed mea me fefellit opinio, nam iis quæ majoris ponderis erant, nullum responsum inveni. Quod autem ipse detulisset ad S. C. Indicis scripta contra me a Patutio, hoc minime verum est, nec unquam in mentem mihi venit; inò quoad convicia a Patutio adversum me prolata, potius eum excusavi, dicendo quod ipse non jam animo me conviciandi talia scripserit, sed ut hæc arte legentium mentes imbueret de præstantia suæ causæ, et sic ipsorum conniventiam sibi conciliaret. Cæterum pluries ego in meis Operibus Eruditos rogavi; ut si quid contra mea scripta haberent, mihi patefacerent, ut, cognito errore, a meâ discederem sententiâ. Nemo tamen usque adhuc fuit, qui id mihi præstiterit, præter Ephemeridum Gallicarum Scriptorem, qui mihi tantum objecit, quod ego opinionem æquè probabilem admittendo, eò quod in hujusmodi casu lex est dubia, etiâ minus probabilem admittere deberem, quia, tunc lex etiâ est dubia. Sed huic oppositioni jam in Libro meo prævi, statuens, quod ubi adest probabilior opinio pro lege, tunc lex est moraliter promulgata, ideoque obligat, non obstante illo dubio lato pro opinione benigniori, ubi enim veritatem certam non invenimus, illam sequi debemus opinionem, quæ magis veritati appropinquat; contra verò, ubi opiniones sunt æquè probabiles, lex est verè dubia dubio stricto, ita ut nullo modo tunc dici potest sufficienter promulgata.

Nolo hic præterire id quod nuper reperi in postremâ editione Theologiæ Moralis P. Fulgentii Cutiliati (*Tract. de Conscientia c. 1. in fin. ad §. 6.*) allatum nempe in medium Decretum S. R. Inquisitionis, quo Theses quædam a Parocho Avisii Diocesis Tridentinæ exaratae anno 1761 proscripse fuerunt, et quo Adversarii autumant Probabilismum universè damnatum fuisse. Sed ego in pluribus Opellis ostendi, in relato Decreto nec Probabilismum universum, nec aliquam opinionem, quæ in Catholicorum Scholis propugnantur, sed aliquas tantum, quæ nimis laxæ erant, fuisse proscripse, sicut duo S. Officii Consultores, et ipse Cardinalis Gallus in eo tempore Pœnitentiarius Major, mihi rescripserunt, ut notavi in Dissertatione supra descriptâ.

Præterea res admiratione digna est videre aliquos, nullum reputare tutiorem modum salvæ faciendæ Animas, quàm eas per semitas asperiores ducere; sed non minus isti errant, quàm alii qui Conscientias per laxiorem perducunt viam. Non solum enim rationem Deo reddere tenemur de nimia indulgentiâ, verum etiâ de nimia rigiditate, quâ conscientia Animarum illaqueantur, quod

propriè est (juxta S. Antoninum) *œdificari ad gehennam*. Valde appositè id explicat doctus Cabassutius ex doctrinâ Sancti Bonaventuræ, postquam enim detestatur immodicam benignitatem, reprobat immoderatum rigorem, qui, ut ait, e dum homines ad nimis ardua compellit, viam salutis æternæ præcludit; salvandos (ut ait D. Bonaventura) damnat, et conscios propriæ infirmitatis ad desperationem adigit. Accidit enim, ut miseri homines, hæc auditâ rigidiore doctrinâ, credant vel dubitent inesse mortalem culpam, ubi nulla est: sed tamen rei difficultate victi, ex erroneâ conscientia mortaliter peccant, et damnantur. Cabassut. *Theor. Jur. in Præfat.* Deindè subdit ibidem idem Auctor verba D. Bonaventuræ, qui docuit: « Cavenda est conscientia nimis larga et nimis stricta; nam prima generat præsumptionem, secunda desperationem. Item prima sæpè salvat damnatum, secunda è contrâ damnat salvandum. » S. Bonav. *Comp. theol. verit. l. 2. c. 32. n. 5.* Idem validius firmat Joannes Gersou dicens: « Doctores theologi non debent esse faciles ad asserendum aliqua esse peccata mortalia, ubi non sunt certissimi de re; nam per ejusmodi assertiones rigidas et nimis strictas nequaquam eriguntur homines a luto peccatorum, sed in illud profundius, quia desperatiùs demerguntur. » *Lib. de Vita Spir. lect. 4.* Hinc scripsit S. Raymundus: « Non sis pronus judicare mortalia peccata, ubi tibi non constat per certam Scripturam. » *Lib. 3. de Pœnit. §. 21.* Idem dixit Gabriel Biel, qui an. 1480 scripsit: « Nil debet damnari tanquam mortale peccatum, de quo non habetur evidens ratio, vel manifesta auctoritas Scripturæ. » *In 4. Dist. 16. q. 4. concl. 5.* Idem scripsit S. Antonius dicens: « Quæstio in quâ agitur, utrum sit peccatum esse mortale, nisi ad hoc habeatur auctoritas expressa Scripturæ, aut Canonis Ecclesiæ, vel evidens ratio, periculosissimè determinatur. » *Par. 2. tit. 1. c. 11. §. 28.* Et alibi scribit loquens de Confessario: « Si verò non potest clarè percipere, utrum sit mortale, non videtur tunc præcipitanda sententia, ut dicit Guillelmus, ut denegat propter hoc Absolutionem, vel illi faciat conscientiam de mortali. Et cum promptiora sint jura ad solvendum, quam ligandum... potius videtur absolvendus. » *Part. 2. tit. 4. c. 5. §. In quantum.*

DE BIBLIOTECAS

TRACTATUS SECUNDUS.

DE LEGIBUS.

CAPUT I.

DE NATURA, ET OBLIGATIONE LEGIS IN GENERE.

DUBIUM I.

Quid sit Lex, sive Præceptum?

90. Quid sit Lex? — 91. Quis ad eam teneatur? — 92. An Lex iniqua obliget? — 93. An in dubio de justitia teneamur Lege? (Vide etiam n. 99.) — 94. An Leges latæ à Tyrannis obligent? — 95. An obliget Lex non promulgata? — 96. Quid notandum circa Promulgationem Legis? — 97. Quid circa Legem dubiam? Et in dubio an Lex existat? an adsit causa excusans? an Lex sit promulgata? an usu recepta? — 98. Quid in dubio, an Superior sit legitimus? Et an excedat suam potestatem? — 99. Quid in dubio an Lex sit justa? Vel an Lex præcipiat? Vel an eam impleveris? — 100. An Lex humana possit præcipere actus internos? Et an prohibere externos occultos? Vide ibid. quar. III. An in dubio, si res sit licita, subditus teneatur obedire?

90. — « RESPONDEO: Lex et præceptum, prout hic indistinctè accipitur, est recta agendorum, aut omittendorum ratio. Interim, cum a Superiore non Communitati, sed alicui tantum, aut aliquibus in particulari, aliquid præcipitur, non appellatur Lex, sed præceptum tantum. *Suar. Laym. Bonac. d. 1. q. 1. p. 1.* Undè resolves.

91. — « 1. Ad Legem, seu Præceptum quis tenetur, non ad consilium: cum hoc tantum dirigat, illud verò obliget, *ibid.*

92. — « 2. Cum iniqua Lex est et contra rationem, non obligat: quia deficit a rectitudine. *ibid.*

93. — « 3. Cum dubium est de justitiâ, teneris lege: quia legislator possidet jus præcipiendi; idemque regitur altiore consilio, ac potest habere rationes subditis occultas. Addit *Suarez*, etiam obligare, licet contra justitiam legis sint rationes probabiles, quia alias nimia daretur licentia legibus non parendi, cum vix possint esse tam justæ, quin aliqua apparens

ratio dubitationem movere possit. *Suar. l. 1. c. 9. Bon. p. 8.*

n. 11. (Vide n. 99.)

94. — « 4. Leges, et sententiæ latæ a Tyrannis obligant, si in pacificè Regna possideant, et a Republicâ tolerentur. Nec obstat, quod sententiâ judicis illegitimi dicatur esse nulla, id enim verum est de sententiâ, prout est præcisè a Tyranno; non autem prout est a voluntate, saltem interpretativa, et implicitè Reipublicæ, quæ dum Tyrannum, et judices ab eo constitutos repellere nequit, tacitè confert iis potestatem gubernandi, eorumque leges, et acta ratificat. *Less. l. 2. c. 29. d. 9. Salm. d. 10. sect. 3. n. 14.* (Idem dicunt *Salm. c. 2. n. 10. cum Pal. etc.*)

95. — « 5. Non tenetur quis ad legem, nisi promulgata sit, sive denunciata. *S. Th. 1. 2. q. 90. Laym. l. 1. 1. 4. c. 3. Molina, Salas, Suarez, et alii communiter.*

96. — Circa promulgationem Legis, I. Notandum est id quod docet *S. Thom. 1. 2. q. 90. art. 4. Promulgatio necessaria est, ut lex habeat suam virtutem.* Et in *c. In istis Dist. 4.* habetur: *Leges tunc constitui, cum promulgantur.* Ratio, quia lex nequit obligare, nisi perveniat per promulgationem ad notitiam Communitatis. Hinc lex non obligat, si denuntietur tantum personis particularibus. Ita *Scotus de Just. l. 1. q. 1. ar. 4. Suar. de Leg. l. 3. c. 17. a. n. 5. Palau tr. 3. D. 1. p. 11. n. 6. et Salm. c. 1. n. 75. cum Tapia, et Diana.* Hinc infertur quod, si quis sciret aliquam legem esse conditam, non teneretur eam servare, nisi postquam esset promulgata: ut *Palau l. c. p. 10. n. 2. Salm. n. 76. et Less. l. 2. c. 21. n. 44.* Sufficit autem ad obligandum, quod lex communiter et solemniter publicetur in locis, ita ut possit pervenire ad notitiam majoris partis Communitatis, licet a singulis ignoretur. Vide *Salm. ib. 77. 78. et 79.*

II. Notandum circa modum promulgationis, quod leges Cæsareæ, sive Principum subjectorum Imperatori, debent promulgari in singulis Provinciis, seu Civitatibus Metropolitanis: et non obligant, nisi post duos menses a promulgatione. *Auth. Ut facte noxæ. Coll. 5. (V. Not. II, pag. 320.)*

Sed quaritur I. An Leges Pontificiæ (et aliorum Principum non subjectorum) ut obligent, promulgari debeant, non solum Romæ (sive in Curia), sed etiam in singulis Provinciis? *Prima sententia affirmat, et hanc tenent plures graves Auctores, ut Becanus de Leg. q. 5. n. 5. Nat. Alex. Theol. lib. 4. Art. 3. Reg. 25. Continuat. Tourn. tom. 2. de Legib. sect. 4. Cabassut. Theor. Jur. l. 1. c. 4. n. 4. cum Medina, Angel. etc. et probabilem vocant Sylvius tom. 2. in 1. 2. q. 96. art. 4. Concl. 3. Anacletus, Roncaglia, et alii.* Citatur pro hac sententia etiam *Cajetanus*, sed *Cajetanus* aliud non dicit, quam quod Leges Canonice non obligant ignorantes. Citatur etiam *Lessius*, sed *Lessius l. 2. c. 22. n. 89.* loquitur tantum de Legibus, quæ contractus irritant. Citatur quoque *Dom. Soto*, sed *Soto de Just. l. 1. q. 1. ar. 4.* potius loquitur de legibus inhabilitantibus, aut revoca-

toris Privilegiorum. Fautores autem hujus primæ sententiæ principaliter fundantur in *Authenticâ* mox supra relatâ, *Ut facta novæ*, et aiunt quod ubi non adest specialis dispositio Legis Canonice, standum Civili, prout inferitur ex *c. 2. de Nov. Op. nunc.* in quo dicitur: *Sacrorum statuta Canonum Principum constitutionibus adjuvantur.* Præterea inquit, nimis esse durum Fideles totius Orbis Christiani obstringere ad servandas leges tantum Romæ publicatas. Sed adhuc juxta hanc primam sententiam excipi debent Bullæ insertæ in Bullario, quoniam hæ sunt jam corpus legum; et in hoc omnes conveniunt; ut testatur *Cardinalis Petra in Præmial. c. 4. n. 50 et 54.*

Secunda verò sententiâ valde communis, et probabilior id negat, tenetque Leges Pontificias obligare Fideles solâ promulgatione Romæ peractâ; ita *Suarez de Leg. l. 3. c. 16. n. 8. Bon. eod. tit. D. 1. q. 1. p. 4. n. 16. vers. Concedo. Laym. l. 1. tr. 4. c. 3. n. 4. Azon. p. 1. l. 5. c. 3. vers. In hac q. Castrop. de Leg. tr. 3. D. 1. p. 11. n. 4. Carden. in 1. Crisi D. 9. c. 20. art. 12. Ferrar. Bibl. tom. 4. verb. Lex. art. 2. n. 5. Salm. tr. 11. de Leg. c. 1. ex n. 86. cum Valent. Naovar. Vasq. Menoch. Pontio, Diana, et Salas.* Ratio hæc est: Nulli dubium quod lex, ut vim habeat obligandi, debet esse promulgata, alias ad notitiam subditorum pervenire non posset; sed quod ad promulgationis modum pertinet, hoc ab arbitrio et intentione Legislatoris pendet. Hinc observavi (prout etiam *Salmanticenses* pro certo testantur) quod inter omnes DD. adhuc inter Adversarios, non est qui negat, opus non esse de natura, ut lex obliget, quod in qualibet Provincia publicetur, sed satis est quod promulgetur in Curia Legislatoris, sicut de facto etiam in Hispaniis (scribunt iidem *Salmanticenses*). Leges Regiæ, eò quod Rex ibi non tenetur Cæsareas servare, tantum Matriti promulgantur. Et sic pariter Bullæ Pontificiæ ut plurimum juxta usum jam receptum, tantum Romæ promulgantur locis ibi ad id destinatis; et vigore hujusmodi Constitutionum deinde omnes causæ Ecclesiasticæ judicantur. Contra autem Sedes Apostolica, cum vult aliquam legem non obligare, nisi post publicationem factam in Provinciis, id exprimit, sicut expressit in Interdicto ab Ecclesia, imposito a Concilio Lateranensi IV adversus Medicos, qui pergant ad assistendum Infirmis, antequam illi Confessionem explere rint, ut præcipitur in *cap. Cum infirmitas de Pœnit. et remiss.* Et sic etiam expressum fuit a Concilio Tridentino. *Sess. 24. c. 1. circa invaliditatem Matrimoniorum clandestinorum.*

Hoc posito, cum Pontifex statuit, suas Bullas tantum Romæ publicari, minimè verisimile est, quod ipse non alias Provincias, sed solam Romanam obligare intendat. Cum Papa tantum Romanos obstringere vult, solet peculiaria Edicta emanare (et hæc Italico idiomate efformat); sed Statuta per totam Ecclesiam condens, eaque solemniter promulgans cum Clausulis obligatoriis, procul dubio præsumitur omnes Fideles obligare velle, statim ac ipsis notitia pervenerit. Quæ notitia facile est, ut è

Româ ad Provincias perveniat; Romæ enim conveniunt omnes ferè Nationes, et omnes Prælati habent ibi suos Procuratores, qui ordinariè satagunt suos principales de novis Bullis, quæ promulgantur, certiores facere. Præterea, quod Leges Pontificiæ obligent statim ac solemniter promulgantur, id clarè deducitur ex *c. 1. Ad hæc. de Postulat. Prælat.* uti dicitur: « Non sit necessarium, cum Constitutio solemniter editur, aut publicè promulgatur, ipsius notitiam singulorum auribus per speciale mandatum inculcare; sed solùm sufficit ut ad ejus observantiam teneatur, qui noverit eam solemniter editam, aut publicè promulgatam. » Notetur, *solemniter editam, aut publicè promulgatam.* Qui igitur notitiam certam habet de aliquâ Bullâ jam solemniter Romæ promulgatâ, bene tenetur ad eam servandam. Idem satis inferitur ex *cap. Quia cunctis 1. §. Nec obstarè, de Concess. præben. in 6.* ubi habetur: « Lex, seu Constitutio, vel Mandatum nullos adstringunt, nisi postquam ad notitiam pervenerint eorumdem, aut nisi post tempus, infra quod igno- rari minimè debuissent. » Ergo quisque tenetur leges illas observare, quarum notitia jam ipsi pervenit, cum illæ jam promulgatæ fuerint modo, quo Legislator eas promulgare potest. Nec est dubitandum, quin Papa adstringere possit omnes Fideles ad observantiam Bullarum suarum per solam promulgationem Romæ factam, sicut quilibet Princeps (prout omnes Auctores admittunt, ut supra vidimus) obligare suis legibus valet cuncta sua Regna per solam publicationem in sua Curia expletam.

Sed quod magis nostræ sententiæ vim præbet, sunt duæ Clausulæ quæ apponi solent in his Bullis, quæ Romæ promulgantur, locisque consuetis affiguntur. Altera clausula sic dicit: « Ut autem præsentis litteræ ad omnium notitiam facilius deveniant, et nemo illarum ignorantiam allegare valeat, volumus illas ad valvas, etc. affigi, et publicari, sicque publicatas omnes et singulos quos illæ concernunt, perinde aretare et afficere, ac si unicuique eorum personaliter intimatæ fuissent. » Altera dicit: « Volumus autem, ut præsentium litterarum transumptis, etiam impressis, manu alicujus Notarii publici subscriptis, et sigillo personæ in dignitate Ecclesiasticâ constitutæ munitis, eadem prorsus tam in judicio, quam extra illud ubique adhibeatur observantia, ac si unicuique forent exhibitæ, vel ostensæ. » Hæ autem Clausulæ nimis disertè ostendunt, mentem Pontificis esse, velle omnes Fideles obstringere ad hujusmodi Statuta independentè ab eorum publicatione in singulis Provinciis. Et *Sylvius, ac Roncaglia*, quamvis admittant ut probabilem primam sententiam, habent tamen ut certum, quod omnes Bullæ cum præfatis Clausulis Romæ promulgatæ obligent per se absque aliâ promulgatione. Cæterum, rectè ait *Roncaglia*, quod ex relatis verbis talium Clausularum firmum adduci potest argumentum pro primæ sententiæ probabilitate respectu ad eas Bullas, ubi prædictæ Clausulæ desunt; nihil enim in legibus frustra appositum suppo-

nendum, et Clausulæ illæ omnino essent superflue, si omnes Bullæ Romæ publicatæ etiam sinè talibus Clausulis obligarent antè quamlibet aliam publicationem in Provinciis; modò (excipit) in aliquo loco consuetudo non vigeret indifferenter amplectendi Bullas Romæ quocumque modo promulgatas.

Quærit autem *Syloius* loco supra citato *vers. Petes*, an Episcopi teneantur promulgare, aut satagere, ut alii observent omnia Pontificia Statuta jam Romæ promulgata? Et sic respondet: « Teneri » curare ut observentur, quando Pontifex significat se velle quod » sua lex ubique obliget, etiam absque aliâ promulgatione alibi » factâ. Non tenentur tamen curare, ut promulgentur, nisi vel » mandatum pontificium ad eos dirigatur, vel rationabiliter judi- » cent, promulgationem in suis Diœcesibus esse necessariam. » Nihilominus qui legis notitiam habent, ad eam obligari videntur, nisi illa recepta non fuerit, vel per non usum ejus obligatio » desierit. Cæterum, si Pontifex non significet esse opus aliâ promulgatione, neque mandatum dirigat ad Ordinarios, probabile » est, quod ipsi non tenentur legem promulgare, vel curare ut » observetur, nisi fructum notabilem ex talis legis promulgatione » in suis Diœcesibus expectent. Possunt enim tunc interpretari, » mentem Pontificis esse, quod lex in diversis Provinciis tunc » observari, vel promulgari curetur, quando Ordinarii existima- » verint ita esse pro suis locis expediens et utile. » Idem scribit *Diana in Summâ v. Lex. n. 18. cum. Wiggers, et Maldero*, dicens: « Quando Pontifex non significat opus esse aliâ publicatione, » et non præcipit Ordinariis, ut servari eam (legem) faciant, nec » populis ut servent, non tenentur publicare, et observari curare, » nisi pro loco sperent fructum, nam mens Pontificis generalem » legem præscribens est, ut ubi cum fructu fieri potest, curetur » observari. »

Præterea probabiliter aiunt *Suarez de lege l. 2. c. 33. n. 8. et Layman eodem tit. c. 2. n. 7. cum Molina, et Soto*, quod leges pontificiæ, quæ infirmant aliquem contractum suapte naturâ validum (prout fecit Bulla S. Pii V, quoad contractus censuales) vel quæ jurisdictionem auferunt, v. gr. in Sacramento Pœnitentiæ, circa has benigne interpretari possumus, mentem esse Pontificis, quod nolit eas effectum habere, nisi postquam fuerint in Diœcesibus promulgatæ, alioquin ipsæ redundarent in detrimentum plurimorum, qui illas invincibiliter ignorarent. Secus autem est respectu poenarum, quæ statuuntur adversus Clericos male ordinatos, et Episcopos male ordinantes, prout Sixtus V declaravit (præsertim quoad simoniacè promotos, et promoventes, nam quoad alios Bulla Sixti per aliam Bullam Clementis VIII 4c. Romanum, fuit reducta ad terminos Concilii Trid.) Sicut etiam secus procedit in legibus irritantibus actum aliquem ob defectum solemnitatis; quæ leges, postquam obligandi vim habuerant, etiam respectu Ignorantium valent, ut dicunt *Sanchez de Matr. l. 3. D. 17. et l. 9. D. 32. n. 2. ac Layman l. c. cum Nav. et aliis*. Quæritur II. An, ut lex obliget, requiratur spatium duorum

mensium a promulgatione? Tres sunt sententiæ. Prima dicit statim obligare. Ita *Salus, Vasq. Villal. etc. apud Salm. c. 1. n. 89*. Ratio, quia lex, cum promulgatur, jam in suo esse integro constituitur. *Secunda* dicit obligare statim, vel quasi, saltem existentes in Curia; alios autem non obligare, nisi post sufficiens tempus, plus minùs juxta distantiam locorum. Ita *Palau tract. 3. D. 1. part. 11. n. 7. Suar. l. 3. c. 17. a. n. 7. item Montes. Gran. etc. ap. Salm. n. 90*. Tertia sententia probabilior dicit, quando in lege non determinatur tempus ad obligationem, nullos obligare, neque in Curia existentes, nisi post duos menses a promulgatione; sed transactis duobus mensibus, jam arbitrio prudentum taxatis, omnes obligare. Ita *Soto de Just. lib. 2. q. 1. ar. 4. Bonac, t. 3. c. 6. concl. 2. n. 3. Sav. Le n. 8. Sylvest. eod. verb. q. 6. et Salm. n. 91. cum Valent. Reg. Men. Tab. et aliis*. Ratio, quia lex non obligat, nisi ejus notitia moraliter ad omnes subditos pervenire possit, ut eruitur ex *l. Leges C. de leg. ubi*: « Leges sacratissimæ intelligi ab omnibus debent, ut universi, præscripto eorum » manifestius intellecto, prohibita declinent. » Et ex *cap. de Concess. præb. in 6. v. Nec obstat*, ibi: « Lex, seu constitutio et mandatum nullos adstringunt, nisi postquam ad notitiam pervenerint eorumdem, aut nisi post tempus intra quod ignorari minime debuissent. » Hoc autem tempus quo lex humano modo pervenire possit ad aures subditorum, taxandum est arbitrio prudentum, hocque arbitrium jam taxatum habemus in *Auth. Ut facta, etc.* uti supra dictum est: Ergo illi standum, ubi tempus non est determinatum.

97. — Addantur hæc variæ quæstiones circa Legem dubiam. Quæritur, an in dubio, si lex existat, lex obliget? Respondetur minimè obligare post adhibitam sufficientem diligentiam ad inquirendam veritatem, præciso tamen scandalo, vel alio notabili inconvenienti, quia tunc possidet libertas. Ita communiter *Suarez t. 5. in 3. p. D. 40. sect. 5. n. 15. Sanch. Dec. l. 1. c. 10. n. 32 et 33. Pal. tr. 1. D. 3. p. 7. n. 1. Salm. de Leg. c. 2. n. 110. cum. Tap. Vill. Arao. etc.* Id expressè confirmant *D. Th. Quodlib. 14. de Verit. a. 3. ubi*: *Nullus ligatur per præceptum aliquod, nisi mediante scientiâ illius præcepti*. *Scotus in 4. D. 3. q. 4. Nullus tenetur ad aliquod præceptum Divinum, nisi per aliquem idoneum et authenticum sibi promulgetur. Item Glossa in c. Cum sint, de Reg. jur. in 6. In dubio nullum præsumi obligatum, ex Authent.* Quibus modis. Item *Glossa in cap. Ex parte de Cens. in dubio liberum est sequi quod magis placuerit. Item N. SS. Bened. XIV. Notif. 13. ibi*: *Non si debbono porre legami, quando non v'è una chiara legge che gl' imponga. Id clarè probatur ex cap. Erit. Dist. 4. ubi S. Isidorus sic ait*: *Erit autem lex manifesta. Item ex c. Cum jure 31. de Off. et Pot. Jud. del. ibi*: *Nisi de mandato certus extiteris, exequi non cogaris quod mandatur. Item in cap. fin. de Transact. In his verò, ubi jus non invenitur expressum, procedas æquitate servatâ, semper in humaniorem partem declinando. Item S. Leo in cap. Sicut quedam. Dist. 14. sic docuit*: « In his »

» quæ vel dubia fuerint, vel obscura, id noverimus sequendum,
 » quod nec præceptis Evangelicis contrarium, nec Decretis
 » SS. Patrum inveniatur adversum. » Item Lactantius in *lib. 3. Inst. c. 21.* dixit: « Stultissimi est hominis, præceptis eorum
 » velle parere, quæ utrum vera aut falsa sint dubitatur. » Ratio
 est, quia Deus sanè donavit homini dominium libertatis ex Apos-
 tolo (*1. Cor. 7.*) *Potestatem autem habens suæ voluntatis.* Et ex
 Ecclesiastico (*15. 14.*): « Deus ab initio constituit hominem, et
 » reliquit illum in manu consilii sui. Adjecit mandata et præcepta
 » sua. Si volueris mandata servare, conservabunt te. » Quam-
 obrem possidet homo libertatem ad agendum quidquid vult,
 quod non constat a lege sibi vetitum, ut ait D. Th. (*in 4. D. 15. q. 2. a. 4. ad 2. et 9.*): *Illud dicitur licitum, quod nullâ lege prohibetur, ex l. Necnon, ff. Ex quib. caus. maj. ubi: Omnia sunt permissa per legem, quæ prohibita non inveniuntur.* Hinc Melchior Canus (*in Relact. 4. de Pœnit. part. 4. q. 2. prop. 3. n. 5.*) sic impugnat sententiam Scoti et aliorum, qui volunt peccatores teneri ad actum contritionis in quolibet die festivo: « Quoniam » (ait Canus) ignoro, undè ad hanc opinionem DD. illi venerint,
 » liberè possum, quod non satis exploratè præceptum est, nega-
 » re. » Ac propterea D. Th. *Quodl. 9. art. 15. dixit: Periculosum est (determinare aliquid esse peccatum mortale) ubi veritas ambigua est, nempe si in jure Divino non invenitur determinata expressè.* Et D. Antoninus *part. 2. tit. 1. c. 11.* ait: Bene excusari ignorantiam, utpotè invincibilem, quantum ad ea quæ non sunt expressè contra jus Divinum, vel naturale.

Et idem dicendum cum *Salm. dicto n. 110.* et aliis, si dubitetur, an aliquid comprehendatur sub lege: seu an lex extendatur ad aliquid. Idem in dubio, an incœperit legis obligatio: secus autem in dubio, an finierit. *Salm. ibid. n. 120. cum Laym. Sanch. Pal.*

Quid in dubio, an causa, quam habes, sit sufficiens ad te excusandum a lege? Quidquid dicat *Salas*, veriùs est te teneri ad legem: quia tunc possidet lex antecedenter ad tuam libertatem. *Salm. ibid. n. 112. cum Sanchez, Pal. etc.*

Quid in dubio, an lex sit promulgata? Legem non obligare tenent *Dicast. apud Croix ib. n. 190. et Salm. d. cap. 2. n. 110.* Excipit tamen *Croix*, si lex fuerit jam usu recepta.

Quid in dubio, an lex usu recepta sit? Adsumt tres sententiæ. *Prima sententia* tenet tunc legem non obligare, saltem si sit pœnalis, ut *Azor. 1. 1. lib. 2. c. 19. q. 12. Salas D. un. n. 169. et Dian. Tab. etc.* apud *Salm. de leg. cap. 2. n. 113.* Et universaliter de omni lege hoc tenent *Nao. Rebell. Felin. Dec. etc.* apud *Pal. de Consc. disp. 3. part. 7. n. 4.* et probabile putant ipse *Pal. Sporer de Consc. c. 1. n. 81. ac Tamb. de Consc. c. 3. §. 7. verb. Legis.* Ratio, quia tunc, cum dubitetur de receptione Legis, dubitatur etiam, an Lex unquam obligaverit; et ideo possidet libertas. Hanc autem opinionem dicunt esse probabilem, quia probabile putant esse necessariam accep-

tationem Legis ut ipsa obliget, juxta sententiam referendam *n. 138.* *Secunda* sententia, quam tenet *Croix, lib. 1. n. 591.* dicit Legem obligare, si sit Ecclesiastica, secus verò si sit Civilis. *Tertia* tamen sententia sequenda affirmat Legem obligare. Et hanc tenent *Pal. loc. cit. n. 3. Sanch. Dec. lib. 1. c. 11. et Salm. loc. cit. n. 114.* Ratio 1. quia cum constet de Lege, pro eâ stat possessio, regula enim generalis est, ut factum præsumatur, quod de jure faciendum erat, prout hîc præsumitur facta acceptatio. Ratio 2. quia Lex, cum jam lata et promulgata fuerit, non indiget acceptatione, uti præfati AA. censent: Saltem, ut rectè dicunt *Croix, lib. 1. n. 591. et Mazot. c. 6. q. 6.,* lex, modò non sit certè abrogata, antè acceptationem jam habet vim obligandi; undè, licet quis non peccet contra legem, quia ipsa nondum est recepta, peccat tamen, quia eam non acceptat, prout dicemus *dict. n. 138.*

98. — Quid in dubio, an Legislator sit Superior legitimus? Negant *Vasq. Salas, Diana, et Arao. ap. Salm. c. 2. n. 118. in jn.* quia, cum dubium sit jus præcipiendi, dubia etiam est possessio. Sed affirmandum cum *Sanch. Dec. lib. 7. c. 3. n. 29. Croix l. 1. n. 593. cum Oviedo, et Salm. loc. cit. cum Tap. et Martin.* semper ac Superior est in pacificâ possessione suæ potestatis, tunc enim melior est ejus conditio jam possidentis jus præcipiendi.

Quid in dubio, an Superior suam potestatem excedat? Tunc non teneri subditum obedire censent *Adrian. Rodr. Vasq. Salm. ap. Pal. de Consc. D. 3. part. 13. n. 1. et alii ap. Croix lib. 1. n. 594.* Sed rectè contradicunt *Nao. de Rest. c. 3. d. 12. n. 252. Palaus n. 2. cum Tol. Mol. Az. Sa, etc. communiter, cum Sanch. Dec. lib. 6. c. 3. n. 4.* quia possessio stat pro potestate Superioris. Limitat tamen *Sanch. ib. et n. 23 et 24. cum Sol. Lot. Lop. Tap. Salm. etc.* si res præcepta sit nociva subdito, vel tertio, aut valdè difficilis vel molesta.

99. — An autem subditus teneatur obedire in dubio de justitiâ Legis? Negant *Dicast. et alii apud Croix lib. 1. n. 595.* quia tunc non habetur possessio pro jure Superioris. Sed omninò affirmandum cum *Bon. de Leg. D. 1. q. 1. part. 7. §. 3. n. 11.* qui citat *Vasq. Suar. et Salas; Salm. de Leg. c. 1. n. 15. cum aliis communiter.* Ratio, quia revera in dubio Superior possidet jus præcipiendi. Excipiunt tamen DD. si lex sit nimis ardua, vel si grave damnum subdito afferat. Vide dicenda *lib. 3. n. 617. Quar. V.*

Quid in dubio, an lex præcipiat, vel suadeat? Aut an obliget sub gravi, vel levi? Resp. tunc Legem aut non obligare, aut non obligare sub gravi, ex regulâ juris 59. *ff. de Regulis jur. Semper in dubiis benigniora sunt præferenda:* Ita *Croix n. 596. cum Nao. Sanch. et contr. Laym.* Contra, in dubio, an lex sit abrogata, aut dispensata; vel adsit causa excusans a lege? ad eam tenemur ex communi. Vide *Spor. n. 82. Salm. n. 112. Tamb. n. 2. ll. cc. Croix n. 597 et 598.* Quid in dubio, an ad-

venerit, vel præterierit tempus obligationis legis? Resp. in dubio inceptionis, v. gr. an expleveris annos 21. non teneris ad jejunium, quia tunc possessio est pro libertate. Secus in dubio præteritionis, v. gr. an in Sabbato transacta sit hora mediæ noctis, nequis edere carnes, tunc enim possidet lex. Sic etiam si dubitas, an habeas annos 16 ad Professionem, vel an. 25 ad Sacerdotium, nequis profiteri, aut ordinari. Ita communiter *Laym. lib. 1. tr. 1. cap. 5. §. 4. Sanch. de Matr. lib. 2. D. 41. n. 4. et Dec. lib. 1. cap. 10. n. 38. Pal. tract. 1. D. 3. part. 8. a. n. 6. et Sal. c. 2. n. 120. cum Tapia, Diana, et Villalob.*

Quid in dubio, an legem impleveris? In dubio negativo teneris implere; secus, in positivo. *Carden. et Ills. cum Croix lib. 1. n. 600.*

Circa materiam Legis humanæ nota sequentes quæstiones. 100. — Quæritur 1. An lex humana possit directè præcipere actus internos? Probabilius negant. *Salm. cap. 1. n. 66. cum S. Thom. Caj. Suar. Bon. etc.* contra alios, quia Legislator humanus nequit judicare de internis.

Quæritur 2. An possit lex humana præcipere actus indirectè internos ob connexionem cum actibus externis? Distinguitur: Potest, si actus interior per se cum exteriori conjungitur. Et duplici modo potest conjungi, vel tanquam forma constituens actum externum in esse morali actus virtutis: Sic requiritur consensus internus ad Matrimonium contrahendum, ad contractum ineundum, etc. Vel tanquam causa cum effectu: Et sic qui prohibet homicidium, prohibet etiam voluntatem occidendi. Ideo *cap. Commissa. §. Cæterum, de Electione in 6. obligatur Clericus ad resignationem Beneficii, si receperit illud animo non se ordinandi intra annum. Ita Salm. d. c. n. 69. cum Tapia, Caj. Pal. etc.*

Si verò actus interior per accidens jungatur cum exteriori, tunc non potest præcipi a lege humana, puta, si præcipiatur dari eleemosyna ex verâ devotione, etc. Ita *Salm. ib. n. 70. cum Suar. Pal. Tapia, etc. contra Caj. et Soto.*

Quæritur 3. An actus exteriores occulti possint a lege humana prohiberi? Afirmat: et sic prohibetur sub excommunicatione hæresis externa, licet occulta; sic sub irregularitate homicidium occultum. Actus enim occulti, licet non cadant sub judicio, cadunt tamen sub lege, ut docet *S. Th. Vide ib. n. 71 et 72.*

Utrum autem in dubio, an res sit licita, teneatur subditus obedire? Negant *Syloest. Ang. Hostiens. etc. apud Sanch. Dec. lib. 6. c. 3. n. 19.* qui dicunt, tunc eum nec teneri nec posse obedire, nisi prius inquirat a peritis, quod res saltem non sit certè illicita. Sed verius affirmat *Sanch. loc. cit. cum Nav. Val. etc. ex D. Thom. de Verit. q. 17. a. 5 ad 4.* qui docet non pertinere ad subditos, sed tantum ad Superiores inquirere de honestate rei præceptæ; ideoque benè potest et teneri subditus obedire, semper ac ei non constet rem esse malam. Vide *Croix*

lib. 1. n. 439. Cæterum, præcisâ quæstione, an subditus de honestate rei præceptæ teneatur, vel non, prius inquirere ab aliis rei veritatem, communis est sententia omnium Theologorum tam recentium, quam antiquorum, qui docent in obscuris esse obediendum Superioribus, ubi non est certum peccatum: ita Sanctus Bonaventura *in 2. D. 39. art. 1. q. 3. Gerson de Poll. noct. Consc. 3. Nyder in Consol. part. 3. c. 17.* ubi citat *Raymund. et Henr. Gandens. Halensem part. 2. q. 121. Membr. 3. a. 2.* et sic docuerunt omnes qui de hac re egerunt. Ita etiam omnes Mysticæ Theologiæ Magistri cum S. Ignatio Loyola *in Epist. de Virt. Obed.* ubi: « Est igitur hæc ratio subjiciendi » proprii iudicii, non solum sanctis viris usitata, sed etiam per » sectæ obedientiæ studiosis imitanda, omnibus in rebus, quæ » cum peccato manifesto conjunctæ non sunt. » Audiatur præcipuè D. Bernardus (*de præcep. et Dispens. c. 12.*): « Quid » quid vice Dei præcipit homo; quod non sit certum displicere » Deo, haud secus omnino accipendum est quam si præcipiat » Deus. » Deindè sibi objicit: « Sed homines facile falli » sunt. » Et respondet: « Sed enim quid hoc refert tuâ, qui con- » sciis non es? præsertim cum teneas de Scripturis, quia labia » Sacerdotis custodiunt scientiam, etc. Ipsum proindè quem pro » Deo habemus tanquam Deum in his, quæ non sunt apertè » contra Deum, audire debemus. » Item Leo X (ut infert *Casarubius v. Declarare, n. 4. et 5.*) concessit Fratribus, Minoribus, ut possint in omnibus dubiis secuta conscientia stare determinationi suorum Superiorum. Item S. Bernardinus Senensis *in Dialogo de Obed.* ait: « Ubi subditus rationabiliter dubitat » an quod præcipitur sit peccatum, an non, tunc profectò obe- » dire debet. » Item B. Humbertus (*in l. de Erud. Relig. c. 1.*): « Nisi apertè sit malum quod præcipitur, accipiendum est acsi » a Deo præciperetur. » Item Dionysius Carthusianus (*in 2. D. 39. q. 3.*): « In dubiis, an sit contra præceptum Dei, stan- » dum est præcepto Prælati, quia, etsi sit contra Deum, attamen propter obedientiæ bonum non peccat subditus. » Item Glossa *in c. Ad aures. D. Temp. Ord. lit. F in fine*: « Si verò » dubium sit præceptum, propter bonum obedientiæ excusatur a » peccato, licet in veritate sit malum. » Idem docuit prius D. Augustinus loquens de obedientia debita Superioribus temporalibus *in c. Quid culpatur. 3. Caus. 23. q. 1.* ubi: « Ergo vir » justus, si fortè sub Rege homine etiam sacrilego militet, recte » potest illo jubente bellare, si quod sibi jubetur, vel non esse » contra Dei præceptum, certum est: vel utrum sit, certum » non est; ita ut fortasse reum faciat Regem iniquitas impe- » randi, innocentem autem militem ostendat ordo servandi. »

Quæro etiam hîc, an tenearis parere legi fundatæ in falsa præsumptione? Universe negat *Rebel. ap. Croix de Rest. n. 174.* Sed *Mol. et alii ibid. ac Mazzot. de Leg. c. 5. q. 7.* melius affirmant teneri ad legem, puta reficiendi damnum ex tuo animali causatum etiam sine tua culpa: quia finis legis est, non solius

punire culpam, sed etiam reddere homines cautiores. Hoc tamen non ante sententiam Judicis. Si verò tuum animal non intulit damnum, sed juridice probetur intulisse, tunc non teneris solvere etiam post sententiam, præciso scandalo: et poteris compensare, si solvisti; quia tunc lex esset certe injusta, falsum præsumendo, et in foro interno præsumptio debet cedere veritati, ex c. *Veritatem*. Dist. 8. Ita communiter. *Suar lib. 3. c. 23. et lib. 5. c. 24. Pal. tr. 3 D. 1. p. 4. n. 12. Sotus de Just. l. 1. q. 6. a. 4. Pontius de Matr. l. 5. c. 5. n. 6. Bon. D. 2. q. 1. q. 7. §. 3. n. 2. et 6. Salm. c. 2. n. 78.* cum aliis. Nec obstat dicere, quod Tridentinum irritans Matrimonia clandestina, nititur præsumptione de fraudibus in illis occurrentibus, et tamen nemo dixit valere tale Matrimonium, ubi nulla revera intervenit fraus: Item irritantur testamenta solemnitatibus carentia, ut fraudes vitentur; et nihilominus, licet fraus aliquando cesset, nec testamentum subsistit: sed in his et similibus casibus distinguenda est præsumptio juris, qua lex quærit avertere pericula, quæ facile evenire solent, et tunc lex locum habet etiam in casibus qui fraude carent, a præsumptione facti, quod, si deest, lex merito cessat.

DUBIUM II.

Quotuplex est Præceptum.

101. Præceptum dividitur 1. In Affirmativum, et Negativum. — 102. Dividitur 2. In Naturale, et Positivum. — 103. Præceptum autem Positivum dividitur in Præceptum Divinum, et Humanum. — 104. Quinam possint ferre Leges? An Reges, et Respubl? An Papa? An Concilia? An Episcopi, Synodus, et Capitula? An Abbatissæ? — 105. Quid comprehendat Lex Canonica, et Civilis? — 106. An Declarationes S. Congr. et Decreta Rotæ habeant vim Legis? An Leges Civiles obligent in Conscientiâ? — 107. De CONSUETUDINE: Et quæ conditiones requirantur ad statuentiam Consuetudinem? — 108. De effectu Consuetudinis. Et quid si a Lege reprobetur? — 109. Quid si Consuetudo a Lege revocetur? — 110. DISSERTATIO de Potestate Pontificis, usque ad n. 155.

101. — « RESPONDEO: Præceptum dividitur 1. universaliter in affirmativum, et negativum. Illud est, quod bonum præcipit, hoc quod malum prohibet. Differunt inter se, quod Affirmativum obligat quidem semper, sed non ad semper, seu non pro omni tempore: v. gr. Honorandi sunt parentes, non semper, sed suo tempore. Negativum obligat, et ad semper. Vide *Bec. in 1. 2. t. 3. c. 1. q. 3.*

102. — « 2. In Naturale, et Positivum. Præceptum naturale, seu juris naturæ, est dictamen, seu iudicium nostræ rationis, quo per lumen nobis ab Auctore naturæ impressum statui mus, quid agendum, et quid vitandum sit; quale est illud: Bonum est faciendum, malum fugiendum. Ex quo præcepto generali

particularia, v. gr. Deum esse colendum, nemini faciendam esse injuriam, imò omnia præcepta Decalogi (exceptâ circumstantiâ Sabbati) multaque alia derivantur. Præceptum positivum, seu juris positivi est, quod liberâ Dei, vel hominum voluntate positum est, et ex eadem dependet, v. gr. Præceptum de Baptismo, jejuniis quadragesimali, etc.

» Porro quomodo Præcepta positiva mutari, ac variari possint, ac soleant, naturalia verò semper maneant, vide apud *Scholasticos, et Less. l. 2. de Jure, et Just. c. 2. d. 2.*

103. — « Resp. 2. Præceptum Positivum dividitur in Præceptum juris Divini, quod scilicet a Deo traditum est, et in Juris humani, quod ab homine. Positivum Divinum dividitur in Præcepta Veteris, et Novæ Legis. Lex vetus continebat præcepta moralia, cæremonialia, et judicialia, de quibus vide *S. Thom. 1. 2. q. 103.* Lex nova continet præcepta supernaturalia Fidei, et Sacramentorum. Positivum humanum dividitur in præceptum Juris Ecclesiastici, sive Canonici, quod auctoritate Ecclesiæ, scilicet Summi Pontificis, aut Concilii, statutum est: et Juris Civilis, seu Politici, quod fundatur in potestate seculari.

104. — Certum est dari in hominibus potestatem ferendi leges; sed potestas hæc quoad leges Civiles a Naturâ nemini competit nisi Communitati hominum, et ab hæc transfertur in unum, vel in plures, a quibus Communitas regatur. Hinc Summus Pontifex nequit leges Civiles ferre, nisi in populos, qui ejus temporali ditioni subduntur. Poterit tamen abrogare, vel corrigere Leges Civiles aliorum Principum, si opponantur æquitati. Ideo in c. *Cum haberet. De eo qui duxit matr.* abrogatur lex prohibens alimenta dari filiis illegitimis.

Reges autem et Principes Supremi, qui superiorem non agnoscunt, Leges Civiles ferre possunt in suis ditionibus et ad eas in conscientiâ obligare. Vide dicenda *hoc. l. n. 156.* Circa autem Reginas Regni hæredes, dubitatur inter DD. Nam si conjugatæ non sint, certum est posse ferre leges; si verò sint conjugatæ, etiam, constante Matrimonio, ad ipsas pertinere potestatem gubernandi, et inde ferendi leges, probabilius putant *Salm. c. 3. n. 10. cum Suar. Pal. etc.* contra aliquos.

Eandem potestatem habent Republicæ. Aliæ verò Civitates non exemptæ nequeunt ferre leges, nisi ex consuetudine, aut concessione Principis. Possunt tamen aliqua statuta condere, quibus vi contractus obligentur Cives; vel alia præcepta statuere temporalia (non perpetua); revocabilia tamen a Principe, quibus subditi teneantur. Vide *Salm. ibid. n. 12.*

Quoad leges autem Ecclesiasticas, certum est adesse in Ecclesiâ potestatem eas ferendi immediatè a Christo Domino Ecclesiæ Institutore communicatam. Et hanc potestatem certò tenendum est reperiri apud Summum Pontificem, tanquam Caput Universale, Christi Vicarium, et Successorem S. Petri, cui totum Ecclesiæ regimen a Christo fuit commissum independentè a

punire culpam, sed etiam reddere homines cautiores. Hoc tamen non ante sententiam Judicis. Si verò tuum animal non intulit damnum, sed juridice probetur intulisse, tunc non teneris solvere etiam post sententiam, præciso scandalo: et poteris compensare, si solvisti; quia tunc lex esset certe injusta, falsum præsumendo, et in foro interno præsumptio debet cedere veritati, ex c. *Veritatem*. Dist. 8. Ita communiter. *Suar lib. 3. c. 23. et lib. 5. c. 24. Pal. tr. 3 D. 1. p. 4. n. 12. Sotus de Just. l. 1. q. 6. a. 4. Pontius de Matr. l. 5. c. 5. n. 6. Bon. D. 2. q. 1. q. 7. §. 3. n. 2. et 6. Salm. c. 2. n. 78.* cum aliis. Nec obstat dicere, quod Tridentinum irritans Matrimonia clandestina, nititur præsumptione de fraudibus in illis occurrentibus, et tamen nemo dixit valere tale Matrimonium, ubi nulla revera intervenit fraus: Item irritantur testamenta solemnitatibus carentia, ut fraudes vitentur; et nihilominus, licet fraus aliquando cesset, nec testamentum subsistit: sed in his et similibus casibus distinguenda est præsumptio juris, qua lex quærit avertere pericula, quæ facile evenire solent, et tunc lex locum habet etiam in casibus qui fraude carent, a præsumptione facti, quod, si deest, lex merito cessat.

DUBIUM II.

Quotuplex est Præceptum.

101. Præceptum dividitur 1. In Affirmativum, et Negativum. — 102. Dividitur 2. In Naturale, et Positivum. — 103. Præceptum autem Positivum dividitur in Præceptum Divinum, et Humanum. — 104. Quinam possint ferre Leges? An Reges, et Respubl? An Papa? An Concilia? An Episcopi, Synodus, et Capitula? An Abbatissæ? — 105. Quid comprehendat Lex Canonica, et Civilis? — 106. An Declarationes S. Congr. et Decreta Rotæ habeant vim Legis? An Leges Civiles obligent in Conscientiâ? — 107. De CONSUETUDINE: Et quæ conditiones requirantur ad statuentiam Consuetudinem? — 108. De effectu Consuetudinis. Et quid si a Lege reprobetur? — 109. Quid si Consuetudo a Lege revocetur? — 110. DISSERTATIO de Potestate Pontificis, usque ad n. 155.

101. — « RESPONDEO: Præceptum dividitur 1. universaliter in affirmativum, et negativum. Illud est, quod bonum præcipit, hoc quod malum prohibet. Differunt inter se, quod Affirmativum obligat quidem semper, sed non ad semper, seu non pro omni tempore: v. gr. Honorandi sunt parentes, non semper, sed suo tempore. Negativum obligat, et ad semper. Vide *Bec. in 1. 2. t. 3. c. 1. q. 3.*

102. — « 2. In Naturale, et Positivum. Præceptum naturale, seu juris naturæ, est dictamen, seu iudicium nostræ rationis, quo per lumen nobis ab Auctore naturæ impressum statuimus, quid agendum, et quid vitandum sit; quale est illud: Bonum est faciendum, malum fugiendum. Ex quo præcepto generali

particularia, v. gr. Deum esse colendum, nemini faciendam esse injuriam, imò omnia præcepta Decalogi (exceptâ circumstantiâ Sabbati) multaque alia derivantur. Præceptum positivum, seu juris positivi est, quod liberâ Dei, vel hominum voluntate positum est, et ex eadem dependet, v. gr. Præceptum de Baptismo, jejuniis quadragesimali, etc.

» Porro quomodo Præcepta positiva mutari, ac variari possint, ac soleant, naturalia verò semper maneant, vide apud *Scholasticos, et Less. l. 2. de Jure, et Just. c. 2. d. 2.*

103. — « Resp. 2. Præceptum Positivum dividitur in Præceptum juris Divini, quod scilicet a Deo traditum est, et in Juris humani, quod ab homine. Positivum Divinum dividitur in Præcepta Veteris, et Novæ Legis. Lex vetus continebat præcepta moralia, cæremonialia, et judicialia, de quibus vide *S. Thom. 1. 2. q. 103.* Lex nova continet præcepta supernaturalia Fidei, et Sacramentorum. Positivum humanum dividitur in præceptum Juris Ecclesiastici, sive Canonici, quod auctoritate Ecclesiæ, scilicet Summi Pontificis, aut Concilii, statutum est: et Juris Civilis, seu Politici, quod fundatur in potestate seculari. »

104. — Certum est dari in hominibus potestatem ferendi leges; sed potestas hæc quoad leges Civiles a Naturâ nemini competit nisi Communitati hominum, et ab hæc transfertur in unum, vel in plures, a quibus Communitas regatur. Hinc Summus Pontifex nequit leges Civiles ferre, nisi in populos, qui ejus temporali ditioni subduntur. Poterit tamen abrogare, vel corrigere Leges Civiles aliorum Principum, si opponantur æquitati. Ideo in c. *Cum haberet. De eo qui duxit matr.* abrogatur lex prohibens alimenta dari filiis illegitimis.

Reges autem et Principes Supremi, qui superiorem non agnoscunt, Leges Civiles ferre possunt in suis ditionibus et ad eas in conscientiâ obligare. Vide dicenda *hoc. l. n. 156.* Circa autem Reginas Regni hæredes, dubitatur inter DD. Nam si conjugatæ non sint, certum est posse ferre leges; si verò sint conjugatæ, etiam, constante Matrimonio, ad ipsas pertinere potestatem gubernandi, et inde ferendi leges, probabilius putant *Salm. c. 3. n. 10. cum Suar. Pal. etc.* contra aliquos.

Eandem potestatem habent Republicæ. Aliæ verò Civitates non exemptæ nequeunt ferre leges, nisi ex consuetudine, aut concessione Principis. Possunt tamen aliqua statuta condere, quibus vi contractus obligentur Cives; vel alia præcepta statuere temporalia (non perpetua); revocabilia tamen a Principe, quibus subditi teneantur. Vide *Salm. ibid. n. 12.*

Quoad leges autem Ecclesiasticas, certum est adesse in Ecclesiâ potestatem eas ferendi immediatè a Christo Domino Ecclesiæ Institutore communicatam. Et hanc potestatem certò tenendum est reperiri apud Summum Pontificem, tanquam Caput Universale, Christi Vicarium, et Successorem S. Petri, cui totum Ecclesiæ regimen a Christo fuit commissum independentè a

Conciliis, ut *Salm. de Leg. c. 3. n. 14. cum Bellar. Caj. Laym Pal. etc.*

Concilia Generalia etiam possunt ferre leges pro totâ Ecclesiâ, modò sint congregata de licentiâ Summi Pontificis, et pro loco ac tempore ab ipso assignatis. An autem leges, seu Definitiones ab Oecumenicis Conciliis editæ robor habeant antè Pontificis confirmationem? affirmant aliqui, si consensus accesserit Pontificiorum Legatorum. Sed omnino dicendum, necessariò requiri expressam Papæ confirmationem, quandò ipse non est Concilio personaliter præsens; Legatis etiam nulla tribuitur facultas confirmandi Synodorum statuta, quæ cæterùm nullam majorem authoritatem habent, quam illam, quæ ipsis à Pontifice conceditur, ut docet *S. Th. de Potentiâ etc. q. 10. art. 4. ad 13. et cum eo communiter nostri DD. ut Card. Turrescra. Suarez, Laym. Pal. Tapia, etc. cum Salm. de Leg. c. 3. n. 24. contra recentiores Gallos. Et confirmatur exemplo tot Conciliorum Generalium, quæ post confectas Definitiones necessarium duxerunt confirmationem Pontificis petere et obtinere; ut factum fuit in Conc. Nicæno, et ultimò in Concilio Tridentino, sicut legitur *Sess. 25. in fine. Hinc meritò ab Alex. VIII. proscripta fuit Propos. 29. quæ dicebat: « Futilis et toties convulsa est assertio de « Pontificis Romani supra Concilium Oecumenicum Authoritate, » atque in Fidei quæstionibus decernendis infallibilitate. »**

Hanc falsissimam Propositionem plenè, et ex principiis confutari valdè prodest ad firmanda tam Fidei, quam morum dogmata; Omnes enim propositiones à Pontificibus damnatæ, licet non omnes sint hæreticæ, sed aliæ temerariæ, aliæ erroneæ, aliæ scandalosæ, etc. tamen, accedente Pontificis Definitione, tenendum est de Fide, quod illæ Propositiones verè sint temerariæ, vel aliâ inficiantur notâ, quam ipsas pati Pontifex declaravit; et idèò esset quidem hæreticus, qui easdem tanquam veras et licitas sequeretur, aut propugnaret; ut benè ait *Viva in Qu. prod. ad Prop. damn. n. 1. Qua de re operæ pretium censuimus peculiarem super prædictam Propositionem Dissertationem conficere, quam reperies in fine hujus Dubii n. 110.*

Verum est, quod cæteris Apostolis etiam fuit collata potestas universalis Ecclesiam gubernandi; diverso tamen modo, ac fuit commissa S. Petro, qui poterat eos obligare, et ipsorum leges abrogare, ut *Salm. d. c. 3. n. 15 et 16. cum Bull. Suar. Caj. Sot. etc.*

Hinc Episcopi, qui successores sunt Apostolorum, benè ferre possunt leges pro suis Diocesisibus sinè consensu Capituli, ex *c. de Majorit. et c. 2. de Const. in 6. Exceptis rebus, quæ cedere possunt in præjudicium Capituli, vel Cleri, ut in cap. Quando, de his quæ fiunt a Prælato. A quonam verò hanc potestatem legislativam Episcopi recipiunt? Alii dicunt recipere immediatè à Christo Domino, quia ab ipso est Dignitas, et Officium Episcopale institutum, ut *Vasq. Victor., etc. apud Salm. d. c. 3. n. 20. Alii dicunt recipere à Pontifice, ut S. Thom. S. Antonin. Sot.**

*Pal. etc. apud Salm. ibid. n. 21. Et sic definitum videtur a Gregorio in cap. Decreto. Dist. 6. ubi: « Romana Ecclesia vices » suas ita aliis impertivit Ecclesiis, ut in partem sint vocatæ sollicitudinis, non in plenitudinem potestatis. » Cæterum hæc quæstio est tantùm de nomine, nam ex unâ parte certum est quod Episcopi, licet immediatè recipiant hanc potestatem à Christo, semper tamen suscipiunt cum subordinatione ad Papam: Et ex aliâ, licet Episcopi recipiant à Pontifice, possunt tamen leges ferre absque ejus licentiâ, modò non opponantur Legibus Pontificis, et modò potestas circa aliqua non sit Pontifici reservata. Vide *Salm. d. c. 3. n. 18 et 19. Archiepiscopi autem non possunt ferre leges in Diocesisibus suffraganeis, nisi ex consuetudine id habeant. Vid. Salm. ib. n. 22.**

Concilia Provincialia, sive Nationalia alicujus Nationis: sive Provincialia alicujus Metropolis, nempe Episcoporum cum suo Archiepiscopo, sive Synodalia, in quo Episcopus cum suis Parochis, etc. conveniunt, ferre etiam possunt leges perpetuas pro suo territorio. Vide *Salm. d. c. 3. n. 25.*

Capitula autem nequeunt condere leges sinè consensu Episcopi (nisi tantùm circa suos Capitulares, ut probabile putant *Pal. Suar., etc.*) Ita *Salm. d. c. 3. n. 31. cum Sylvest. Tapia, etc.* An verò mortuo Episcopo, possit Capitulum ferre legem pro totâ Diocesi, usquedum revocetur ab Episcopo successore? Rectè affirmant *Salm. ib. n. 33. cum Laym. Bon. Pal. Suar., etc.* quia, Sede vacante, Capitulum succedit loco Episcopi.

Abbatissæ possunt etiam ferre præcepta pro rectâ gubernatione Domûs, et adhuc sub culpa gravi obligare, ut dicunt *Sanch. Dec. l. 6. c. 1. n. 17. et Mazzot. tr. 1. D. 1. Quæst. 1. c. 2. q. 4. vid. lib. 4. n. 52.*

105. — Communiter autem lex humana dicitur alia *Canonica*, sive *Ecclesiastica*, alia *Civilis*. Lex *Civilis* dividitur in leges Imperiales, quæ dicuntur Jus Commune, divisum in Digestos, Codicem, et Instituta; et in leges Regias particulares Regnorum, quæ dicuntur Jus Municipale.

Lex autem *Canonica* comprehenditur in quinque voluminibus, quorum I est *Decretum Gratiani* (quod veriùs vim legis non habere, præter illam, quam ex se habent decreta in eâ contenta, dicunt *Salm. c. 1. n. 43. cum Caj. Sot. Suar., etc. contra aliquos*). II. *Decretales*. (*Decretum* citatur per *Causas*, *Quæstiones*, *Distinctiones*, et *Canones*; *Decretales* per *Capitula*, et *Titulos*. III. *Sextus Decretalium*; qui etiam citatur per *Capitula*, sed addito in *Sexto*. IV. *Clementina*, et *Extraogantes*. V. *Bullarium*. Hi libri constant sancitis Pontificum, et Conciliorum Statutis, et sinè dubio vim legis habent.

106. — Quæritur hic 1. an *Decretalia*, sive *Epistolæ*, *Responsa*, aut *Declarationes Pontificiæ* non insertæ in corpore juris vim obligandi habeant? Respondetur affirmativè ex *c. Si Romanorum. 1. Dist. 19. Ubi Papa Nicolaus V id expressè declarat. Advertit tamen P. Suarez eas non obligare nisi post promulga-*

tionem: quamvis enim citatus Auctor *l. 3. de Legib. cap. 14. n. 3.* dicat: « Ordinariè Epistolæ sive Responsa Pontificia sunt potius non constitutiva, sed declarativa, et habent vim legis obligantis ad illam interpretationem tenendam, vel ad servandum antiquum jus secundum illam interpretationem: » Attamen *l. 6. c. 1. n. 3.* hæc addit: « Ut authentica sit interpretatio, oportet ut habeat legis condiciones, ut sit justa, sufficienter promulgata, etc. Unde consequenter fit, ut hæc lex interpretativa alterius exposita sit dubius, ita ut aliæ interpretationes necessariae sint. » Idem docet *Castr. tr. 3. de Leg. Disp. 5. Punct. 3. §. 1. n. 2.* ubi ait: « Debet autem hæc Declaratio publicari eâ solemnitate, quâ lex; aliâ non erit authentica, quæ legis obligationem habeat, sed solum erit Declaratio doctrinalis. » Idem scribit *Escobar, tom. 1. l. 5. de leg. c. 3. n. 21.* ubi sic ait: « Hinc colligo, Epistolas Pontificias non habere vim legis, nisi publicentur eo modo, quo epistolæ assolent publicari. » Idem scribit *Bonac. t. 2. de legib. Disp. 1. q. 1. Punct. 4. n. 1.* ubi ait: « Interpretationem legis factam autoritative non habere vim legis nisi promulgetur, quia de ratione legis est promulgatio; ita ut qui interfuerunt publico legis Consilio, non teneantur ad eam, nisi post promulgationem. » Et citat pro hæc sententiâ *Salas*, et alios. Subditque *n. 12.* sic inquit: « Ex quo licet inferre, epistolas Pontificias non habere vim legis, nisi publicentur eo modo quo publicari solent leges. » Idque satis etiam confirmatur ex eodem citato *Can. si Romanorum*, ubi refertur et confirmatur Decretum *S. Leonis Papæ*, quo sic ille declaravit et decrevit. « Ne quid verò sit, ut quid a nobis prætermissum fortè credatur, omnia Decretalia constituta tam beatæ recordationis Innocentii, quam omnium Decessorum nostrorum, quæ de Ecclesiasticis ordinibus, e canonum (nota) promulgatæ sunt disciplinis, ita a vestrà dilectione custodiri mandamus. » Sed hic sapienter advertit *Ronc. de Leg. Quæst. 1. c. 2. q. 7. Resp. 11.* quod non solum Constitutiones Pontificiæ, quæ solemniter sunt promulgatæ, obligationem legis inducant, sed etiam omnes aliæ, quæ ex usu et consensu Ecclesiæ universalis jam a pluribus seculis habentur pro sufficienter promulgatis et authenticis.

Quæritur 2. an declarationes Sacræ congregationis Cardinalium vim legis habeant? Nulli dubium, quod pro casibus particularibus, pro quibus fiunt, obligant ut leges, prout est commune apud *Salm. de Legib. c. 3. n. 30. et Croix l. 1. n. 574.* Dubium est, an obligent pro casibus similibus? Duplex est sententiâ, utraque probabilis, ut rectè dicunt *Salm. n. 28. in fin. Prima Sententiâ* asserit, quod tales Declarationes, si sint munitæ sigillo, et subscriptione Eminentiss. Cardinalis Præfecti, robur habent obligandi omnes, quia talem potestatem declarandi Cardinales habent a Pontifice, ut eruitur ex Bullâ *74 Sixti V.* Nec obstat, non esse promulgatas, quia promulgatione indigent leges novæ, non jam declarationes de legibus jam promulgatis. Ita *Garcia, Salas, Rodr.* apud *Salm. n. 28. Fagnan. Bard. etc.* apud *Croix*

n. 574. Sed dicunt esse necessarium, quod in ipsa Declaratione exprimitur eam fuisse promulgatam, aut saltem latam mandato Summi Pontificis, aut saltem Pontifice consulto, nam in Bullâ *Sixti V.* sic dicitur: « Interpretandi facultatem (nobis autem) consultis) impertimur. » Cæterum, sicut dictum est cum *Ronc. n. 105. vers. Quærit. hic 1. in fin. de Declarationibus Pontificiis*, sic etiam potest dici de Declarationibus Sacr. Congr. Concilii, quod illæ Declarationes, quæ ex usu et consensu Ecclesiæ a pluribus annis sunt sufficienter promulgatæ per Orbem Christianum, ipsæ satis obligent omnes ad earum observantiam.

Secunda verò sententiâ dicit, quod, licet tales Declarationes magni sint ponderis, non obligent tamen universè, nisi sint, non solum Papa consulto et mandante editæ, sed etiam sint ejus mandato speciali solemniter promulgatæ pro tota Ecclesiâ, ita ut præcipiat Pontifex ab omnibus illas observari. Tunc enim tantum ipse loquitur ut Ecclesiæ Caput, et Doctor; alioquin videtur loqui solum ut Præses illius Congregationis, cui non videtur tunc communicare totam suam auctoritatem, et infallibilitatem. Ita *Sanch. de Matr. l. 8. D. 2. n. 10. Bonac. de Leg. D. 1. q. 1. p. 8. n. 4. Pont. de Matr. l. 5. c. 13. §. 2. n. 7. Suar. de Leg. l. 6. c. 1. n. 3. et 6. Maz. tr. 1. D. 2. q. 1. c. 2. q. 3. Croix l. 1. n. 215. 216 et 217. cum Carden. et Terril. ac n. 574. cum Loth. et Delbene, Diana p. 1. tr. 10. R. 29. cum Vega, Valer. Serar., etc. Salmant. c. 3. n. 30. cum Vasquez. Tapia, Lezan et Villal.* Ratio hujus sententiæ est quia, ut lex obliget, omnino requiritur solemniter promulgatio legis, juxta dicta *n. 9.* Hinc hujusmodi Declarationes, cum frequenter non promulgentur solemniter, sunt quidem magni ponderis, sed nequeunt habere vim legis, et tantum obligant uti sententiæ particulares illorum casuum, pro quorum decisione petuntur, non verò pro similibus. Nec obstat dicere, quod promulgatio requiritur quidem pro legibus, sed non pro Declarationibus legum jam promulgatarum. Nam respondent AA. citati, quod tales Declarationes, quando fiunt de rebus dubiis, in quibus extare possunt opiniones contrariæ circa intelligentiam legis, tunc se habent ut novæ leges. Saltem in dubio, an ipsæ habeant vel ne vim obligandi ut leges, eas non obligare dicit, *Laym. l. 1. tr. 4. c. 7. §. 7. in fin.*, ubi sic ait: « Pendet quæstio hæc ex mente Pontificis potestatem ipsis (Cardinalibus) tribuentis. Iterum præsumendum non est habere vim legis, præsertim cum authenticè non promulgentur. » Citatque pro hoc *Sanchez, et Rodriguez.*

Decisiones autem Rotæ minorem utique quàm Declarationes *S. C.* auctoritatem habent. *Croix l. 1. n. 576. cum Luca, et Fagund. apud Tamb. Dec. l. 8. Tract. de Præsc. §. 2. n. 16.*

An verò Regulæ Cancellariæ obligent ubique? Negat *Less. in Auctar. v. Beneficium*, qui ait obligare tantum in Curia Romana et huic adhærent *Diana*, et alii. Sed affirmat *Mazzott. l. c. q. 3. cum Az. Gomez, etc.* Quia sic fert praxis. Vide *Croix l. 1. n. 575.*

Quæritur 3. an Leges Civiles obligent in conscientia? De

hoc puncto, valde scitu necessario, oportet aliqua principaliora hic adnotare. Aliæ Leges Civiles sunt expresse a jure Canonico approbatæ, aliæ expresse correctæ, aliæ verò neque approbatæ, neque reprobatæ. Hinc dicendum I. Leges approbatæ sine dubio in conscientia obligant; ita est Lex Justiniani in *Noel. §. per occasionem*, in qua datur triennium ad experiendum conjugum impotentiam: Hæcque approbata fuit a Cœlestino III in *c. Laudabilem, de Frig. et Mal.* Ita pariter Nicolaus I in *Resp. ad Bulgaros*, in *c. Ita 30. q. 4.* approbavit Leges invalidantes Matrimonium inter Adoptantem et Adoptatum, atque ab hoc descendentes, ut ex *l. Quin etiam 55. ff. de Ritu Nupt.* item inter Adoptatum et filios Adoptantis, ex *l. Per adoptionem. 17. ff. eodem tit.* item inter Adoptantem, et uxorem Adoptati, et contra, ex *l. Adoptivus. 14. ff. eod. tit. (V. not. III. pag. 323.)*

Dicendum II. Leges Civiles a jure Canonico correctæ non obligant quidem in conscientia; talis est lex in *princ. Instit. de Nupt. et in lib. Nuptiæ. 2. ff. de Rit. Nup.* ubi invalidantur Matrimonia filiorumfam. inita sine consensu Parentum: Sed hæc Leges correctæ sunt in *c. Cum locum, de Sponsal. etc. Matr. etc. Licet ac c. Tuâ, de spons. duor.* et ultimò in Tridentino *Sess. 24. c. 1. de Reform. Sac. Matr.* Ita etiam in *c. Cum haberet, de eo qui duxit Matr.* abrogatur lex Civilis prohibens alimenta dari filiis spuris. Sic pariter in *l. 6. §. 1. ff. de Adulteriis, et l. 2. C. eod. tit.* Conjugatus cognoscens solutam non tenetur adulterii iudicio, licet damnetur conjugata solutum admittens; Sic in *c. Nemo 32. q. 4.* uterque iudicio subijcitur, quia utrimque fides conjugalis adhibenda est. Item in *l. Libero-rum 81. ff. de His, qui not. infam.* Vidua nubens intra annum lætûs multis subijcitur pœnis: Sed hoc abrogarunt Urbanus III in *c. 4. et Innoc. III in c. 5. de Secund. Nupt.* Item in *l. Marito ff. ad Legem Jul. de Adult. et l. Gracchus. C. eod. tit.* datur facultas viro occidendi adulterum turpiter cum uxore agentem, et in *lib. Quod ait ff. eod. tit.* conceditur Patri facultas interficiendi filiam in adulterio deprehensam. Sed hæc reprobantur in *c. Inter hæc 33. q. 2. et ab Alexandro VII in Prop. dam. 10.* Dubitatum autem fuit an fuerit abrogata *l. Uxorem, de Ritu Nup.* quæ invalidabat Matrimonium inter vitricum, et uxorem privigni? Sed S. C. Concilii die 28 Martii anno 1721 (apud N. S. S. *Benedictum XIV in Opere de Synodo p. 418 n. 2.*) declaravit validum tale Matrimonium.

Dicendum III. Leges Civiles non reprobatæ videntur tacite approbatæ a Jure Canonico; nam in *c. 1. de Novi oper. nuntiat.* sic dicitur: « Sicuti Leges non dedignantur sacros canones imitari, ita et Sacrorum statuta Canonum Principum » Constitutionibus adjuvantur: » Item in *c. Super Specula, de Priuil.* sic habetur: « Sancta Ecclesia Legum secularium » non respuit famulatum, quæ æquitatis et justitiæ vestigia » imitantur. » Hinc *Fagnanus in c. Cum esses, de Test. n. 81* et noster Papa *Benedictus XVI, l. c. p. 420. n. 1. cum*

Abbate, Menoch. et communi, dicunt, Judicem Ecclesiasticum in quæstionibus, in quibus de Jure Canonico nihil reperitur decisum, debere se conformare Juri Civili. Et *Gelasius Papa Ep. 4. ad Anast. Imperat.* scripsit: « Quantum ad Ordines » pertinet publicæ disciplinæ, Legibus tuis ipsi quoque parent » Religionis Antistites. »

DE CONSUETUDINE.

107. — De Consuetudine hæc tractandum, de qua nihil habetur apud *Busemb.*

Dictum est de Lege scriptâ, nunc aliqua sunt addenda de Consuetudine, quæ dicitur lex non scripta.

Ut consuetudo vim legis habeat, tria requiruntur: I. quod introducatur non a persona particulari, sed a Communitate; saltem a majori parte Communitatis, quæ capax sit ferendi leges, licet actu leges ferre nequeat: nam Consuetudo tunc habet vim legis ex tacito Principis consensu. *Paln. de Leg. c. 6. ex n. 6. cum S. Th.* Notandum hæc, quod mulieres nequeunt introducere consuetudinem contra leges proprias virorum, nec vice versâ; uti neque Ecclesiastici contra Leges Laicorum, vel è contra, nisi materia sit communis. *Salm. ib. n. 8 et 37.* Hinc etiam circa res spirituales Clerici non obligantur ad consuetudinem factam a Laicis. *Salm. ib. n. 38. cum Sanch. Pal., etc.* Mercatores tamen, quia distinctam faciunt Communitatem, possunt introducere consuetudinem obligantem omnes. *Salm. ibid. n. 8. cum Pal. Suar. Bon. Tap.*

II. Requiritur, ut Consuetudo sit rationalis: quare nulla valet Consuetudo contra legem naturalem, aut Divinam, sed tantum contra humanam. Addendum tamen, non requiri bonam fidem; nam etiam peccando potest fieri Consuetudo *Salm. c. 6. n. 11. cum Suar. Pal., etc.* Consuetudo enim triplicem statum habet. In initio, introducentes Consuetudinem contra legem, omnes peccant. In progressu non peccant illâ jam a majoribus introductâ utentes, sed possunt a Principe puniri. In fine autem nec peccant, nec puniri possunt illâ jam præscriptâ utentes. *Ita Salm. ib. n. 13. cum Pal. Caj. Sol. Laym., etc.*

III. Requiritur tempus diuturnum continuatum cum repetitis actibus. Quodnam autem tempus sufficiet? *Prima sententia* dicit relinqui arbitrio Prudentum, juxta repetitionem actuum, et negotiorum qualitatem, *Vasq. Tap. Vill., etc. apud Salm. de Leg. c. 6. n. 15. Secunda sententia* dicit sufficere, et requiri decennium: hoc enim est longum tempus requisitum a jure ad Consuetudinem introducendam; nisi aliud sit alicubi sancitum, ex *L. ult., C. de Præscriptione.* Ita *Salm. n. 15. cum Laym. Suar. Pal., etc.*, licet doceant primam esse valde probabilem.

An verò hoc decennium sufficiat contra Leges Canonicas, affirmant *Less. Sa, Azor. Pal. Nuo., etc.* Negant tamen *Salm. d. cap. 6. n. 17. cum Laym. Bonac. Suarez, Regin., etc. ex c. de Quarta, et ex c. Ad aures, de Præscriptione.* Sed vide *infra.*

n. 139. Notant autem *Salm. cum Granad. Salas, etc. n. 18.* sufficere dictum eximii Doctoris, etiam moderni, asserentis legem abrogatam esse, ut a Lege deobligemur.

Dicitur autem requiri *tempus continuatum*, nam si interrumpatur etiam per unicum actum a majori parte Communitatis, vel si interim Princeps puniat Consuetudinem introducentes, Consuetudo non præscribitur. Ita *Salm. d. cap. 6. n. 18. cum Laym. Suar. Bon. Pal. etc.*

Dicitur autem *repetitis actibus*; ad Consuetudinem enim requiritur: 1. Ut actus sint repetiti per plures vices juxta Prudentum arbitrium, ut *Salm. ib. n. 21. cum Pal. Bonac. Suar., etc. contra Less. Reg. Sa. Dianam, etc., n. 21.* qui dicunt duos, vel tres actus sufficere. 2. Ut actus sint liberi, non autem per vim, aut metum, aut ignorantiam positi; puta, si Populus censeat existere Legem, quæ reverà non est. *Salm. d. c. 6. n. 24. et 25. cum S. Thom. Dian. Tap., etc.* 3. Requiritur, ut actus sint notorii, saltem notorietate facti, ut *Salm. n. 27. cum Pal. Suarez, Bonac. Dian. Basil., etc.* contra aliquos, qui requirunt notorietatem etiam juris, ut sententiâ Judicis Consuetudo probetur.

IV. Requiritur ad Consuetudinem perficiendam intentio se obligandi, vel Consuetudinem introducendi. Quare nulla fit Consuetudo, si Populus, aut major ejus pars agit ex devotione, gratitudine, et simili; aut si læserit legem animo tantum non satisfaciendi ex levitate. *Salm. d. 6. c. n. 28. cum Pal. Laym. Bonac., etc.* Hic autem animus cognoscitur ex circumstantiis nempe si consuetudo constanter observetur, et cum non levi incommodo: si transgressores puniantur: si ita sentiant communiter homines pii. *Croix lib. 1. n. 571. et Salm. ib. n. 30.* In dubio autem, an Consuetudo sit ex devotione, vel obligatione? sub gravi, vel levi? an obliget ad culpam, vel pœnam tantum? Benignior pars tenenda est; nam nulla lex obligat, nisi de eâ constet. Ita *Salm. d. n. 30. cum Pal. Suar. Bon. Dian., etc.* Et ita *Croix lib. 1. n. 592.* Qui notat tamen ibi cum *Carden.* quod universales Consuetudines Ecclesiæ de se obligant. Hoc intelligendum verò de consuetudinibus propriè ut talibus obligantibus sumptis, ut de consuetudinibus jejunandi in Vigilia Pentecostes, et de alia aliqua simili, si adest. Nam aliter dicunt plures AA. de consuetudine abstinendi a lactiniis in Vigiliis extra Quadragesimam: de qua vide *lib. 3. n. 988.* Et aliter dicunt aliqui etiam de consuetudine Monialium recitandi Officium privatim. Sed de hoc vide *lib. 4. n. 122.* quid alii communiùs et probabilius dicant.

V. Requiritur consensus Principis ex *lib. de quibus. ff. de Leg.* Requiritur enim, ut habeatur consensus saltem tacitus generalis Principis, scilicet approbandi quamcumque legitimam Consuetudinem; quando illam specialem Consuetudinem Princeps ignorat. Ita *Salm. c. 6. n. 33. cum S. Thom. Pal. Suar. Sanch. Laym. Bonac. Tapia, etc.* Quando Princeps resistit, tunc nulla fit Consuetudo. *Salm. ibid. n. 31.* Hinc dicunt *n. 32. cum Laym.*

Bonac. Suar. Barbos, etc. contra alios, nullam dari Consuetudinem contra Immunitatem Ecclesiasticam.

108. — Quod ad effectus autem Consuetudinis pertinet, notandum, quod Consuetudo potest non solam tollere Legem, sed etiam pœnam illius, remanente culpâ vel contra. Vide *Salm. d. c. 6. ex. n. 35.* Potest etiam Consuetudo validare contractum irritatum per Legem. *Salmant. de Matrim. cap. 11. punct. 2.* Potest etiam introducere nova impedimenta irritantia Matrimonium. *Salm. ibid. punct. 1.*

Sed quid si a lege prohibeatur contraria Consuetudo? Distingue: si opponatur clausula, non obstante quacumque Consuetudine, intelligitur reprobari Consuetudo opposita præterita, non verò futura. *Salm. de Leg. c. 6. n. 42. cum Suar. Tapia, Vill.* Si autem clausula reprobatur quamcumque Consuetudinem futuram, adhuc *Salm. ib. n. 43. et de Matr. d. c. 11. n. 33. cum Suar. Basil. Bonac. etc.* dicunt probabilius esse posse, Consuetudinem talem legem abrogare.

Quid si reprobetur omnis Consuetudo futura, ut irrationalis? Respondetur, quod, si reprobetur tanquam contraria Legi naturali, seu Divinæ, nulla tunc Consuetudo valere potest. Si vero reprobetur ut irrationalis pro tempore quo fit Lex, tunc ex nova causa rationalis reddi potest, et valere. *Salm. de Leg. d. c. 6. n. 44. cum Suar. Tap. Dian.*

Potest denique Consuetudo Legem dubiam interpretari; et hæc interpretatio vel potest esse authentica, ita ut illa interpretatio sit nova Lex; vel potest esse probabilis, cum Consuetudo præcedat, vel Legem subsequatur; Lex enim non intelligitur derogare Consuetudini antecedenti, nec Consuetudo Legi, nisi expresse opponatur. Et ad hanc Consuetudinem probabiliter interpretantem minus tempus requiritur, quam ad Consuetudinem Legi adversantem præscribendam. Communiter autem asserunt DD. Leges interpretandas esse juxta loci Consuetudinem, etsi verba Legis minus propriè accipienda sint. *Salm. d. cap. 6. ex n. 45.*

109 — Potest autem Consuetudo per contrariam Legem a Superiore revocari.

Sed quæritur 1. An per legem generalem derogetur Consuetudini speciali alicujus loci? Respondetur negative, nisi in Lege mentio fiat illius Consuetudinis, vel in ea revocetur quæcumque Consuetudo. Et probatur ex c. 1. de Consuetudine in 6. ubi sic habetur: « Non enim censetur abrogata Consuetudo speciali » Lege, quia præsumitur Princeps ignarus talis Consuetudinis. » Vide *Salm. d. c. 6. n. 52. cum Pal. Suar. Bon., etc.* Episcopi tamen per eorum leges abrogant quamcumque Consuetudinem particularem, quia præsumuntur ipsi plenam notitiam habere Consuetudinum Diocesium suarum. *Salm. ibid.* Nota autem quod prædicta doctrina procedit de Consuetudine jam præscriptâ, non autem de acceptâ. *Salm. n. 54. cum Masc. Gloss. etc. contra Suar.*

Quæritur 2. An positâ clausulâ revocatoria cuiusque Consuetudinis, intelligatur revocata etiam Consuetudo immemorabilis? Nega, nisi exprimat; quia, quando Superior vult etiam illam revocare, id exprimit. *Salm. ibid. n. 55. cum Abb. Suar. Bon. Pal. et Garcia*, qui affert plures Declarationes S. C.

Potest autem reliqua Consuetudo abrogari per aliam contrariam, quæ repetitis actibus modo, ut supra, præscribatur. Vide *Salm. d. c. 6. 56 et 57.*

DISSERTATIO

Super Proposit. 29 damnatam ab Alexand. VIII quæ dicebat: Futilis, et toties convulsa est assertio de Pontificis Romani supra Concilium Œcumenicum auctoritate, atque in Fidei quæstionibus decernendis infallibilitate.

110. — Hæc celeberrima quæstio, et hoc tempore tam fortiter agitata, sicut ad eam pertractandam integro libello (qui tamen lucem non vidit) aliquando me duxit; ita nunc me urget, ut in eâ aliquantulum immorer. Hinc parcat mihi Lector, si à meo instituto nimis recedere videar. Duo hîc valdè magni ponderis enucleanda occurrunt: primum, an Auctoritas Summi Pontificis extra Concilium in rebus Fidei et morum decernendis sit infallibilis? Alterum, an Auctoritas Papæ sit supra Œcumenicum Concilium.

§ I. De infallibilitate Papæ.

Circa hanc Pontificis infallibilitatem plures adsunt opiniones. *Prima* est Lutheri et Calvinii, qui hæreticè docent, Papam loquentem, etiam in Doctorem universalem, etiamque unâ cum Concilio, esse fallibilem. *Secunda* sententia omnino opposita est Alberti Pighii sententia Papam non posse errare etiam privatè loquendo. *Tertia* est nonnullorum dicentium Papam esse fallibilem extra Concilium docentem. Circa quod pro rei majori elucidatione præsciendum, hanc sententiam amplexatam fuisse Clerum Gallicanum ann. 1682. cum illas quatuor celebres Propositiones emanavit; quarum, omissis aliis ad præsentem materiam non pertinentibus, secunda asserit: « Sic inesse Apostolicæ » Sedi rerum spiritualium Potestatem, ut simul valeant Synodi » Constantiensis Decreta de Auctoritate Conciliorum: nec pro- » bari ab Ecclesia Gallicana, qui eorum Decretorum ad solum » schismatis tempus Concilii dicta detorqueant. » Quarta autem: » In Fidei quoque quæstionibus præcipuas Summi Pontificis esse » partes, ejusque Decreta ad omnes Ecclesias pertinere: nec » tamen irreformabile esse iudicium, nisi Ecclesiæ consensus » accesserit. » Et in eodem Gallicanæ Facultatis Decreto demandatum fuit, ut nullas Lauream Doctoratûs reciperet, nisi has Propositiones publicè prius propugnasset, et exindè ad eas sustinendas iuramento se adstringeret. Postmodum Alexander VIII per Bullam quæ incipit: *Inter multiplices*, anno 1690 præfactum Facultatis Parisiensis Decretum irritum declaravit, nul-

lanique de eo rationem habendam esse præcepit. Sed Ludovicus Maimburgus (cui postea se adjunxit alter Ludovicus Dupinus) dimisso habitu Societatis Jesu, imò ab illa merito expulsus, ad eas tuendas se obtulit, sicut audacter fecit, donec inopinatâ morte dignam suæ audaciæ a Deo mercedem recepit. Verumtamen circa annum 1693 iidem Episcopi, qui ad eas quatuor Propositiones emanandas conspiravere in Consessu habito anno 1682, postea per Epistolam ad Innoc. XII. missam ab omnibus illis se retractarunt. Idemque Christianissimus Rex Ludovic. XIV. Edictum publicè prius editum pro observatione antecedentis Parisiensis Decreti, alio publico Edicto revocans, aliam retractationis Epistolam ad Pontificem transmisit. Vide de hoc *Graveson. t. 8. p. 1. fol. 191. Roncaglia in Animadoers. ad Nat. Alexand. §. 11. sup. Conc. Constant. et Milante loco infra citando*. Hactenus de tertia sententia. *Quarta* verò communis sententia, cui nos subscribimus, est, quod, licet Romanus Pontifex quatenus particularis persona, sive privatus Doctor possit errare (sicut etiam est fallibilis in quæstionibus meri facti, quæ ex hominum testimoniis præcipuè pendent); cum tamen Papa loquitur tanquam Doctorem universalis definiens ex Cathedra, nempe ex Potestate supremâ, traditâ Petro docendi Ecclesiam, tunc dicimus, ipsum in controversiis Fidei et Morum decernendis omnino infallibilem esse. Hanc sententiam tuentur D. Thom. 2. 2. q. 1. art. 10. Turrecrem. Sotus, Cajet. Alex. de Ales, S. Bonavent. B. August. Triumph. Nic. de Lyra, S. Franc. Sal. Spondan. Thomass. Ludovic. Bail, Duvallius, alique innumeri citati a Milante Episcopo Stabiensi in suis doctis Exerc. 18. sup. Proposit. 19. Alexand. VIII, et communiter reliqui Theologi omnes, ut testantur Cardin. Gotti de Ver. Eccles. Jesu Christi tom. 1. c. 11. §. 1. Milante l. c. et Troila in sua Theolog. Dogm. tr. 6. de Pontif. d. 1. §. 2. n. 14. Adsunt aliqui inter hos, qui dicunt Papam esse quidem infallibilem, sed tum tantum, cum in quæstionibus definiendis maturè procedit, Sapientum iudicium audiendo: Sed rectius alii dicunt, hanc conditionem solum de congruentia esse, non autem de necessitate: infallibilitatis enim promissionem necesse est, ut omnes, qui Pontificiam infallibilitatem tuentur, non Consiliarius, nec examini, sed soli Pontifici factam fuisse fateantur: Alias Hæretici semper objicere possent sufficiens examen non extitisse, sicut de facto Sectarii in Tridentinum opposuere. Ad providentiam autem Spiritûs Sancti pertinebit (ut rectè ait Suar. 5. De Fide sect. 8.) quòd Pontifex non temerè, nec imprudenter unquam in tantis rebus agat, et decernat.

111. — Nostra conclusio probatur I. Ex Scripturis, et præcipuè ex illa Matth. 16. 8. « Tu es Petrus, et super hanc petram ædificabo » Ecclesiam meam, et portæ inferi non prævalebunt adversus » eam. » *Natalis Alexander* pro *Petra* explicat Ecclesiam; sed inepta interpretatio, quæ ineptum redderet sensum, nimirum (ut ipse intelligi) *super hanc Ecclesiam ædificabo ecclesiam meam*. At tamen ex ipso sensu patet, quòd totus sermo dirigitur ad Petrum;

communiter SS. Patres, ut Basilius, Cyprianus, Chrysostomus, Hilarius, Tertullianus, Epiphanius, et Origenes (apud Jos. Baron. contra Piccinin. Diss. 2. cap. 3.) dicunt, nomine *Petræ* intelligi Petrum; et signanter S. Basilius *l. 2. contra Eunom.* ait de Petro: « Quoniam fide præstabat, Ecclesiæ ædificationem in seipsum recepit. » Et S. Leo serm. 94. de Transfig. « Tantum in hac fidei sublimitate complacuit (*Christo*), ut Beatitudinis felicitate donatus, sacram inviolabilis petræ acciperet firmitatem, supra quam fundata Ecclesia portis inferi et mortis legibus prævaleret. » Item S. Cyprianus *l. de Unit. Eccles.* dicit: « Primatus Petro datur, ut una Christi Ecclesia, et Cathedra una monstretur. » Et alibi adversus Novatianos post verba: « Tu es Petrus, et super hanc Petram, etc. Et pasce oves meas, subdit: Super illum unum ædificat Ecclesiam, et illi pascendas mandat oves suas. » Item S. Leo serm. 3. in *Annovers. Assumpt.* ita Christum loquentem Petro repræsentat: « Cum ego sim inviolabilis Petra... tamen tu quoque petra es, qui meâ virtute solidaris, ut quæ mihi potestate sunt propria, sint tibi mecum participatione communia. » Et id magis patet ex Concilio Chalcedonensi Act. 3. apud Bellarm. Contr. tom. 1. pag. mihi 540. ubi dicitur: *Appellat Petrum Petram Ecclesiæ Catholicæ.* Hinc addit Bellarm. « Catholici docent hæc metaphorâ significari, Petro esse commissum Regimen totius Ecclesiæ, et præcipue circa fidem; Petræ enim fundamentalis hoc est proprium, totum ædificium regere, et sustentare. » Accedit S. Cyrillus Alexand. dicens: « Secundum hanc promissionem Ecclesia Apostolica Petri ab omni seductione manet immaculata. » Si itaque hujusmodi ædificium est Ecclesia, adversus quam inferi prævalere non possunt; ut illa non possit ruere, necesse est basem ejus et fundamentum neque destrui posse, ne, destructo fundamento, tota domus corruat. Ideo Origenes in hoc loco dicit: « Si prævalerent inferi adversus Petrum, in quo Ecclesia fundata est, contra Ecclesiam etiam prævalerent. » Probatum quoque ex Luca 22. 32. *Ego autem rogaui pro te, ut non deficiat fides tua.* Ex quo pariter textu affirmat Maldonatus Auctores collegisse Pontifices esse perpetuo infallibiles.

112. — Probatum II. ex Conciliis OEcumenicis, et I. ex Concilio Chalcedonensi, ubi (ut refert D. Th. in Opusc. contra errores Græc.) habetur: *Omnia ab eo, scil. Papa, definita teneantur tanquam a Vicario Apostolici Throni.* In ejusdem Synodi Act. cum legeretur Epistola D. Leonis dictum fuit anathema iis qui ita non crederent. Deinde ibidem Act. 3. Patres Concilii Pontificis doctrinam ut Beati Petri amplexi sunt, et universa Concilii dogmata petierunt Sedis Apostolicæ Auctoritate firmari. II. Ex Concilio Lugdunensi OEcumenico 2. habetur: « Ipsa quoque Sancta Romana Ecclesia summum Principatum super universam Ecclesiam obtinet, quem se ab ipso Domino in B. Petro cujus Romanus Pontifex est Successor, cum Potestatis plenitudine recepisse recognoscit; sic, si quæ de Fide subortæ fuerint

questiones, suo debent judicio definiri. » III. Ex Concilio Florentino, ubi in sess. ult. sic legitur: « Definimus Romanum Pontificem in universum Orbem habere Primatum, et Successorem esse Petri, totiusque Ecclesiæ Caput, et Christianorum Patrem, ac Doctorem existere; et ipsi in B. Petro regendi Ecclesiam a D. N. Jesu Christo plenam potestatem traditam esse, quemadmodum etiam in gestis OEcumenicorum Conciliorum, et in Sacris Canonibus continetur. » Si ergo certum est, Papam esse totius Ecclesiæ Doctorem, certum quoque tenendum, ipsum debere esse infallibilem, ne Ecclesia a suo Magistro aliquando decipi possit. Accedit Concilium Viennense XV Generale sub Clem. V ubi sic sancitum fuit: « Dubia Fidei declarare, ad Sedem duntaxat Apostolicam pertinere. »

113. — Probatum III. ex SS. Patribus: S. Irenæus *l. 3. c. 3.* scribit: « Omnes a Romana Ecclesia necesse est, ut pendeant tanquam a Fonte, et capite. » S. Athanasius in Epist. ad Fel. Pap. dicit: « Romanam Ecclesiam semper conservare veram de Deo sententiam. » Et in eadem Epistola, ad Pontificem S. Doctor suum sermonem dirigens, sic eum alloquitur: « Tu profanarum Hæresum, atque imperitorum, omniumque infestantium Depositor, Princeps, et Doctor, Caputque omnium Orthodoxæ Doctrinæ et immaculatæ Fidei existis. » Theodoretus Episc. Asianus in Ep. ad Leonem P. inquit: « Ego Apostolicæ vestræ Sedis expecto sententiam, et supplico et obsecro V. S. ut mihi opem ferat justum vestrum et rectum appellanti judicium. » S. Cyprianus Epist. 8. l. 1. scribit: « Deus unus est, Christus unus est, et una Ecclesia, et Cathedra una super Petrum Domini voce fundata. Aliud constitui Sacerdotium novum, fieri præter unum Sacerdotium non potest. Quisquis alibi collegerit, spargit. » Et idem Cyprian. in lib. de Unitate Eccles. « Qui Cathedram Petri, super quam fundata est Ecclesia, deserit, in Ecclesia se esse non confidat. » S. Hieron. in Ep. ad Damasum Papam scribit: « Cum successore Piscatoris loquor... super illam Petram, scilicet Cathedram Petri, ædificatam Ecclesiam scio, quicumque extra hanc domum agnum comederit, profanus est. Si quis in Arca Noë non fuerit, peribit regnante diluvio... Quicumque tecum non colligit, spargit, hoc est, qui Christi non est, Antichristi est. » S. Basilius Ep. 52. ad Athan. scribit, « Romanum Pontificem compellendum esse, ut quid credendum sit, si per Concilium definiri non donetur, ipse determinaret. » S. Aug. *l. 1. contra Julianum c. 5.* « Per Papæ Rescriptum causa Pelagianorum finita est. » S. Thomas quodlib. 10. art. 6. « Magis standum est sententiæ Papæ, ad quem pertinet determinare de Fide, quam quorumlibet sapientum. » Et 2. 2. q. 11. art. 2 ad 5: « Postquam essent aliqua Ecclesiæ auctoritate determinata, hæreticus esset, si quis repugnaret; quæ quidem auctoritas principaliter residet in S. Pont. » S. Bon. in summa Theol. q. 1. ar. 3. D. 3. « Papa non potest errare, suppositis duobus: Primum quod determinet quatenus Papa; alterum ut intendat facere dogma de Fide. »

114. — Probat IV. ex ipsa Schola Gallicana; falso enim nobis objicit Hottingerus hæreticus, dicens: Gallia universa a nobis dissentit. Quandoquidem asserit Milante Exercit. 19. dict. Prop. 29. Alexand. VIII paucos esse Gallos, qui Romani Pontificis infallibilitatem contendunt, respectu ad Gallos Nobiliores, qui illam propugnant, præsertim Petrus Matthæi in Sum. Const. Spondanus ann. 1415, n. 16. Disserens in Decr. Const. Bosvinius tom. 4. de Concordia. Idem aliquando docuit Gerson de Pot. Eecl. c. 10. dicens: « Tandem ex his dicere possumus, quod plenitudo potestatis est a Christo collata Petro, sicut Vicario suo, et suis Successoribus. » Ita scripsit hic Doctor in præfato loco. Cæterum nulli dubitandum, quod Gerson, ut ait P. Victoria in suo Tract. de Auctoritate Papæ et Concilii tr. 5. « per omnia fuit infestissimus Auctoritati Summorum Pontificum, et multos alios infecit suo veneno; parum enim differt a Schismate ejus sententia de Auctoritate Papæ. » Idem statuere conati sunt Episc. Gallicani antiqui ann. 1626, art. 137, et in Concil. generali Lugd. 2. (ubi præ cæteris numerabantur Episcopi Galli, qui Græcorum confessionem acceperunt: scilicet, quod Sancta Romana Ecclesia plenum Principatum obtineret super Universalem Ecclesiam, etc. ut infra referetur.) Et quamvis Universitas Sorbonica (ortum agnoscens a Roberto Sorbon ex anno 1253. Confessario S. Ludovici, erectaque a Carolo Rege ann. 1299 in Universitatem) contrariæ fuerit sententiæ, hoc tamen accedit tantum ex tempore Concilii Constantiensis operâ Gersonis, et Almaini, qui in eadem Universitate adscripti ad comprimendum trium Pontificum Schisma, ad Concilium, tanquam ad Judicem Superiorem, et in hujusmodi casu necessariam, causam defendendam existimarunt. Novissimi verò Sorbonici non attendentes, quod ipsorum Majores de Papa dubio sint locuti, eorum innixi auctoritati, dixerunt Judicium Romani Pontificis non esse infallibile, nisi Ecclesiæ, sive Generalis Concilii consensus accedat. Cæterum ante Concilium Constantiense et Basileense advertit Raynaldus scriptor Gallus in Opusc. de Rom. Pont. omnes Theologos anteriores unanimiter docuisse, definitiones pontificias, etiam extra Concilia, rem facere de Fide. Imò habetur apud Nauclerum p. 4. lib. 8. c. 6. quod Facultas Parisiensis an. 1320 damnavit tanquam hæreticos articulos Marsilii Paduani dicentis: Romanum Pontificem esse fallibilem. Et an. 1534 (ut apud eundem Nauclerum) damnavit eundem errorem contra Joannem Morandum. Item Duvallius Doctor Gallus, qui scripsit circa ann. 1712 de Sup. Pont. p. 1. q. 7. refert, consuetudinem fuisse Facultatis Parisiensis, ut ab ea Laureati protestationem, nunquam Ecclesiæ Romanæ contradicendi, præmitterent. Idem Author refert, ipsam Facultatem damnasse ut hæreticum Marcum Antonium de Dominis, quia docebat Pontificis auctoritatem esse fallibilem. Ideo præfatus Duvallius, quamvis ejusdem Sorbonæ Doctor, loco citato non dubitavit sic scribere: « Opinio, quæ Romæ tenetur, vacat omni temeritate, cum totus Orbis, exceptis pauculis Doctori-

bus, eam amplectatur, et præterea rationibus validissimis tum ex Scriptura, Conciliis, et Patribus, tum ex principiis Theologiæ petitis confirmetur. » Et p. 4. q. 7. dicit: « Nemo nunc est in Ecclesia, qui ita pro certo sentiat præter Vigorium et Richerium, quorum si vera esset sententia, totus ferè Orbis Christianus, qui contrarium sentit, in Fide turpiter erraret. » Propterea addit, quod Opinio de prælatione Conciliorum Auctoritati Romani Pontificis, « a temeritate inobedientiæ vix potest excusari; fovet enim ut plurimum inobedientiam et dissidia multa; magis nosque tumultus semper in Ecclesia excitavit. » Hinc videre est apud Troila tr. 6. de Sum. Pont. ar. 6. ex n. 54. et ap. Milante in Exercit. Dogm. 19 super Prop. 29. Alexand. VIII quot Concilia Provincialia Gallicana plauserint Pontificis infallibilitati. Synodus ipsa Parisiensis an. 1626 in ar. 137. ubi Tit. Monita Cleri Gallicani ad Dominos Archiepiscopos Regni, ecce quid sentit: « Hortamur igitur Episcopos omnes, ut Sanctam Apostolicam Romanamque Ecclesiam, utpote ex Dei sponione infallibili Ecclesiarum Matrem... » Et infra loquens de ipso Romano Pontifice: « Is enim Successor est Petri, super quem Christus Jesus Ecclesiam fundavit, quando illi claves Regni Cælorum, et donum infallibilitatis in causis Fidei reliquit... » Valdè autem notandum id quod Episcopi Galliarum (ut refert Milante l. c.) in obsequium Bullæ, quam Innoc. X emanavit in confixione Jansenianarum Thesium, ad ipsum scripserunt; et inter cætera verba hæc: « Hujus doctrinæ lucem pristino decori restituit prolata a S. V. postulantibus Galliarum Episcopis, Decretum; » quo in negotio illud observatione dignum accedit, ut quemadmodum Innoc. I Pelagianam Hæresim damnavit olim, sic Hæresim ex adverso Pelagianæ oppositam Innoc. X auctoritate suâ proscripserit. Enimverò vetustæ illius ætatis Ecclesia, Cathedræ Petri auctoritate fulta, quæ in Decretali Epistola Innocentii elucebat, Pelagianæ Hæresis damnationi absque cunctatione subscripsit. Perspectum enim habebat, non solum ex Christi D. pollicitatione Petro factâ, sed etiam ex actis priorum Pontificum, et ex anathematis adversus Apollinarium, et Macedoniam nondum ab ulla Synodo OEcumenica damnatos, a Damaso paulò ante jactis, judicia pro sancienda regula a Pontificibus lata, « Divinâ æquè, ac summâ per universam Ecclesiam auctoritate niti; cui Christiani omnes ex officio ipsius quoque mentis obsequium præstare teneantur, etc. » Deinde præfati Episcopi Bullam venerantes, eam promulgari permiserunt, sicque ad Innocentium rescripserunt: « Beatissime Pater, optata pervenit ad nos Constitutio illa, qua V. Sanctitatis auctoritate quid sentiendum sit de controversis quinque Propositionibus excerptis e Cornelii Jansenii Yprensis Episcopi Libris perspicuè decernitur... » Quo in negotio illud observatione dignum accedit, ut quemadmodum ad Episcoporum Africæ relationem Innoc. I Pelagianam Hæresim damnavit olim, sic ad Gallicanorum Episcoporum consultationem Hæresim ex adverso Pelagianæ oppositam Innoc. X auctoritate suâ proscrip-

serit. Enimvero vetustæ illius ætatis Ecclesia Catholica, solâ Cathedræ Petri auctoritate fulta, quæ in decretali Epistolâ Innocentii ad Africanos datâ elucebat; quamque dein Zosimi altera ad universos Orbis Episcopos Epistola subsecuta est, Pelagianæ hæresis damnationi absque cunctatione subscripsit: perspectrum enim habebat, non solum ex Christi D. pollicitatione Petro factâ, sed etiam ex actis priorum Pontificum et anathematisinis adversus Appollinarium et Macedonium, nondum ab ullâ Synodo œcumenicâ damnatos, a Damaso paulò antea jactis, « iudicia pro sciendâ regulâ fidei a summis Pontificibus data, super Episcoporum consultatione (sivè suam in actis relationis sententiam ponant, sive omittant, prout illis collibuerit) divinâ æquè, ac summâ per universam Ecclesiam auctoritate nili: cui Christiani omnes ex officio ipsius quoque mentis obsequium præstare teneantur etc. »

113. — Probatür V. rationibus: Prima ratio est D. Th., qui 3. p. q. 25. art. 1. docet pollicitationem infallibilitatis in rebus Fidei tantum Successoribus Petri esse factam, et ideo dicit Ecclesiam non posse errare, quia Papa errare nequit: « Ecclesia universalis (verba D. Th.) non potest errare, quia ille qui in omnibus exauditus est pro suâ reverentiâ, dixit Petro: Ego oravi pro te, Petre, ut non deficiat fides tua. » Secunda ratio est ejusdem S. Doctoris, qui alibi 2. 2. q. 1. art. 10. ait, quod in Ecclesiâ non posset una Fides servari, nisi per ejus Caput Pontificem quæstiones Fidei definirentur. « Et ratio est quia una Fides debet esse totius Ecclesiæ (secundum illud 1. ad Cor. 1.), quod servari non posset, nisi quæstio Fidei determinaretur per eum, qui toti Ecclesiæ præest: » Ratio tertia est inveteratâ Ecclesiæ consuetudo. Hæc ratione pro nostrâ sententiâ tuendâ utitur eruditissimus Melchior Canus in suo perdocto Opusculo de Locis Theologicis l. 6. c. 7. ubi ait: « Si nullus itaque (sic Author arguit) legum Christi serior est interpret, quam perpetuus Ecclesiæ usus: Ecclesia verò in Fidei rebus, non ad Antiochenam, Alexandrinam, Hierosolymitanam, sed Romanam Pontificem omni tempore recurret, ejusque iudicia uti irrefragabilia semper tenuerit: cur dubitabimus illum Petro in hæc prærogativâ dare successorem? Hoc ipso rerum testimonio roboratur: nam Christi de Petro, et Successoribus vaticinia in Romanâ Ecclesiâ videntur impleta. Cum cæteræ Apostolorum Ecclesiæ, vel ab Infidelibus occupatæ, vel ab Hæreticis affectæ aliquandò fuerint: hæc una tot inter Hostes nec Infidelibus, nec Hæreticis valuit expugnari. Hinc quæri solet, an Hæreticum sit asserere, posse quandoque Romanam Sedem, quemadmodum et cæteras, a Christi fide deficere? Ei faciunt satis Hieronymus perjurum dicens, qui Romanæ Sedis Fidem non fuerit secutus; Cyprianus dicens: Qui Cathedram Petri, supra quam fundata est Ecclesia, deserit, in Ecclesiâ esse non confidat; Synodus Constantiensis hæreticum iudicans, qui de Fidei Articulari aliter sentit, quam S. Rom. Ecclesia docet.

» Illud postremò addam, cum ex Traditionibus Apostolorum ad evincendam Hæresim argumentum certum trahatur; constat autem, Romanos Episcopos Petro in Fidei Magisterio successisse, ab Apostolis esse traditum, cur non audeamus assertio-nem adversam tanquam hæreticam condemnare? Sed nolumus Ecclesiæ iudicium antevertere: Illud assero, et fidenter quidem assero, pestem eos Ecclesiæ et perniciem asferre, qui negant Romanum Pontificem Petro in Fidei Doctrinæque auctoritate succedere, aut certè astruunt Summum Ecclesiæ Pastorem, qui-cunque ille sit, errare in Fidei iudicio posse. Utrumque scilicet Hæretici faciunt: Qui verò illis in utroque repugnant, hi in Ecclesiâ Catholici habentur. Hucusque Canus: Cui valdè favet id quod D. Cyprianus sedulo advertit in Ep. 3. l. 2. dicens: « Neque enim aliundè Hæreses obortæ sunt, quam inde, quod Sacerdoti Dei non obtemperatur, nec unus in Ecclesiâ Sacerdos, et ad tempus Judex vice Christi cogitatur. » Et ratio hujus gravis sententiæ Cypriani est quia Romanæ Sedis Decretis illi, qui pertinaciter resisterunt, primum (ut bene advertit cit. Episcopus Sabiensis) Schismatici facti sunt, deinde Hæretici.

Ex his omnibus tandem inferunt DD. prout Suar. l. 3. de Fidei defen. Bannez, et Bellarm. l. 4. de Pont. c. 2. nostram sententiam esse saltem Fidei proximam: et « contraria (dicit Bellarm. l. c.) videtur omninò erronea, et hæresi proxima. »

Postquam hæc scripsi, alia mihi occurrerunt multum notatu digna pro Summi Pontificis infallibilitate, quæ præsertim adversus relata Gallicani Cleri Declarationem urgent. Dicitur in eâ: « Nec tamen irreformabile esse iudicium (acmpè Pontificis) nisi Ecclesiæ consensus accesserit. » Nunc quærimus, quomodo huiusmodi consensus accedere debeat? Alii dicunt, tum Pontificias Definitiones evadere irreformabiles, cum omnium Fidelium consensus accedit. Alii, cum saltem accedit consensus omnium Episcoporum. Alii putant, unius tantum Provinciæ consensum satis esse. Alii demum requirunt consensum majoris partis Episcoporum in Orbe Christiano degentium; hæc enim opinio conformior est consuetudini, quâ Œcumenicæ Synodi usæ sunt in dubiis Fidei decernendis. Hoc posito, quæritur, quid dicendum, si Pontificio decreto pars æqualis Episcoporum accedat? quid tunc de Pontificis iudicio sentiendum? et quid si minor accedat pars ut seculo IV, accidit, cum sententiæ S. Melchiadis Papæ tantum 18 Episcopi orthodoxi adhæserunt, sed contra alii 400 eam rejecerunt; prout refert Hannoldus *Introd. Jus. ad Canon. p. 162.* In simili casu quis litem dirimet, si unus supremus Judex non agnoscat, qui Fidei causas definiendi infallibilem potestatem habeat? Si autem consensus majoris partis Episcoporum sufficit, utique Papam esse infallibilem credere omnes tenemur, statim ac aliquid circa fidem, aut mores ipse definitivè decernit: non solum etenim major pars, sed tota ferè Ecclesia, exceptâ Galliâ, id docet, et semper docuit. Aut igitur infallibilitatem Pontificis fateri oportet, aut dicere quod

Ecclesia Catholica tantum ad exiguum Gallorum numerum reducta sit.

Præterea certum est, quod si Gallicani Cleri admitteret sententia, ita ut Pontificis iudicium esset fallibile, donec consensus Ecclesiæ accederet, modus Hæreticos de suis erroribus convincendi amplius non suppeteret, etiamsi Generalia Concilia adhiberentur: Hæretici enim iudicio Concilii, in quo ipsi non intersunt, nunquam acquiescunt, eò quod deficiente interuentu ipsorum, qui saniores Ecclesiæ partem constituere præsumunt, quodcumque Concilium irritum esse exclamant. Hinc mos ortum habuit, quod Heterodoxi, cum errores suos ad Romanam Sedem viderint denuntiari, aut ab eâ proscribi, ad damnationem evitandam statim appellare ad Oecumenicum Concilium consueverunt. Quapropter sapienter scripsit S. Cyprianus, cuius verba hic iuvat repetere: « Non aliunde hæreses » obortæ fuerunt, aut nata schismata, quam inde, quod Sacerdoti Dei non obtemperatur, nec unus in Ecclesiâ ad tempus » iudex vice Christi cogitatur; cui si secundum magisteria divina » obtemperaret fraternitas universa, nemo Ecclesiam scinderet.» Proinde scribit P. Petitdierus Abbas Senonensis in præfat. ad *Tractat. de auctorit. et infallibilitat. S. Pontif.* quòd si hæc S. Cypriani regula servata fuisset, facile Janseniorum ora præclusa fuissent in tam longâ Bullæ *Unigenitus* disceptatione; at quia ipsi relatæ Gallicani Cleri declarationi sunt inmissi, qua infallibilitas Pontificis, antequam Ecclesiæ accedat consensus, negatur, ideò usque adhuc de acceptatione Bullæ certant, et lis in Galliâ adhuc vivit, et viget.

Fautores Declarationis opponunt, quod Ecclesia est Corpus Christi mysticum, undè dicunt, quod sicut Corpus nequit subsistere sine Capite, ita Caput nequit subsistere sine Corpore. Sed huic facile respondetur. Nulli dubium est, quod nec Corpus postest esse sine Capite, nec Caput sine Corpore; sed nihil obest hoc in casu nostro, ubi non de Corporis constitutione, sive integritate, sed tantum de Corporis Ecclesiæ regimine agitur: constitutio quidem corporis importat, ut ipsum non sit sine Capite, et Caput non sit sine Corpore: Corporis autem Ecclesiæ regimen importat, ut sicut Corpus humanum a mente hominis gubernatur, sic Corpus Ecclesiæ gubernetur a Papâ tanquam ab eius Capite. Officium igitur Capitis, id est Pontificis, est docere et regere Ecclesiam; officium Corporis, id est Ecclesiæ, est instrui, et obedire Pontifici.

Id quippè Concilium Florentinum disertè nos docuit, appellando Pontificem *Caput totius Ecclesiæ, omnium Christianorum Patrem, et Doctorem*, ac proinde subiungens, *Et ipsi regendi Ecclesiam plena potestas tradita est.* Idque sanè eruitur ex verbis Christi Domini, cum dixit Petro: *Tu es Petrus et super hanc Petram ædificabo Ecclesiam meam.* Et alias: *Et tu aliquando conversus confirma Fratres tuos.* Quod autem Dominus Petro dixit, profectò omnibus etiam ejus Successoribus dixit, namque,

ut observat S. Augustinus, potestas Pastoris universalis non fuit Petro propter ipsum collata, sed propter Ecclesiam ab ipso regendam; et ideò potestas in Ecclesiam ita Petro conferri debuit, ut ad omnes Pontifices successores pertransiret, et Ecclesia usque ad consummationem seculi permansura rectè regeretur, unitasque ejus usque ad finem conservaretur. Si decreta Pontificum non essent infallibilia nisi consensus Ecclesiæ accederet, utique dicendum foret, quod non Ecclesia fundata sit super Petrum, sed quod Petrus fundatus sit super Ecclesiam. Et sic pariter dicendum, quod non Fratres confirmandi fuissent a Petro, sed Petrus confirmandus a fratribus.

Cæterum Doctrinam nostram, quod decreta dogmatica Pontificis sint infallibilia, testatur Bellarminus (*Controv. l. 4. de Rom. Pontif.*) fuisse antiquam ferè omnium Catholicorum, Theologorum, et Patrum. Canus *de Loc. theol. l. 6. c. 5.* refert pro eâ testimonia Irenæi, Cypriani, Ambrosii, Cyrilli, Hieronymi, et Bernardi. Habetur præsertim inter alias auctoritas S. Th. 2. 2. q. 1. art. 10. qui ut certam doctrinam hanc tradit, dicens: « Ad illius (id est Pontificis) ergò auctoritatem pertinet finaliter » determinare ea quæ sunt Fidei, ut ab omnibus inconcussâ » Fide teneantur. Et hujus ratio est, quia una Fides debet esse » totius Ecclesiæ: quod servari non posset, nisi quæstio Fidei » determinetur per eum, qui toti Ecclesiæ præest. » Eandem rationem olim protulit Joannes de Parisiis *lib. de Potest. Regis et Papæ c. 3.* pro infallibilitate Pontificis, antequam in eam infestus esse inciperet; en ejus verba: « Divideretur Ecclesia, nisi per » unius sententiam unitas servaretur: hic autem principatum ejus » modi habens est Petrus, Successorque ejus. »

Id etiam plurimi Pontifices expressè declaraverunt. Anacletus (*Epist. 1. de Oppress. Episc.*) sic scripsit: « Majores causæ ad » Sedem Apostolicam referantur... super quam Christus univ » versam construxit Ecclesiam, dicens ad B. Principem Aposto » lorum: Tu es Petrus, et super hanc petram, etc. » Id confirmat idem Pontifex in *Ep. 3. de Patriarch.* (ut habetur in *Can. Sacrosanctâ, Dist. 22.*) ibique explicat, quid intelligatur nomine *Sedis Apostolicæ*, dicens: « Hæc sacrosancta Romana, et Apostolica » Ecclesia ab ipso Domino obtinuit eminentiam potestatis super » universas Ecclesias. » Idem expressius declaravit Nicolaus I ut legitur in *Can. Omnes, Dist. 22.* ubi habetur: *Fidem quippè violat, qui adversus illam* (scil. Ecclesiam Romanam) *agit, quæ mater est fidei.* Ibi hæreticum dicendum esse præscribit, qui Romanæ Ecclesiæ privilegium negaret Petro concessum, nempe ut ei *terreni simul et cælestis imperii jura a Christo Domino commissa fuerint.* Hanc que Nicolai sententiam confirmavit Synodus VIII *Act. 1. 7.* adversus Photium, et Michaellem, qui hujusmodi privilegium Rom. Sedis infringere conati fuerant.

Idem scripsit Innocentius III. *Epist. 209. ad Patriarch. Constantin. apud Balbut. l. 3.* ubi loquens de primatu Romanæ Ecclesiæ, et memorans de verbis illis, *Ego rogaui pro te, ut non dest-*

iat fides tua; sic deinde subdit: « Ex hoc innuens manifestè, » quod Successores ejus a Fide Catholica nullo unquam tempore » deviant, sed revocarent magis alios, per hoc sic ei alios confir- » mandi potestatem indulgens, ut aliis necessitatem imponeret » obsequendi. » Idem scripsit Gregorius VII, inquitens: « Ecclesia » Romana nunquam erravit, nec pro catholico habendus est, qui » huic Ecclesie non conjungitur. » Idemque senserunt plures alii Pontifices, Evaristus, Alexander I, Sixtus I, Pius I, Victor, Zephyrinus, Marcellus, Eusebius, et alii quos refert Canus *Lib. 6. Cap. 4.*

Eandem sententiam de infallibilitate Pontificiarum definitionum, præter Concilia Chalcedonense, Lugdunense, et Florentinum n. 112. supra relata, confirmavit Synodus VIII, ubi loquendo de auctoritate Sedis Romanæ sic Patres fassi sunt: « In quâ est vera, et integra Christianæ Religionis soliditas; » quare non consentientes Sedi Apostolicæ, eorum nomina inter » sacra mysteria non sunt recitanda. » Idem habetur in Concilio OEcumenico Viennensi (ut refertur in *Clem. unic. de Summ. Trinit.*) ubi dictum fuit: *Dubia Fidei declarare ad Sedem Apostolicam duntaxat pertinet.* Alia plura clarissima testimonia referuntur a Cano l. 6. c. 6. quibus R. Ecclesie comprobatur auctoritas.

Scribit P. Petidierus loco supra relato *cap. 14.* historiis satis compertum haberi, quod nullus vel ferè nullus Hæreticus Conciliorum judicio unquam acquievit; contra verò plures eorum iudicio Pontificis acquieverunt, cum ipse illis præsto occurreret. De cætero primis Ecclesie seculis plures errorum contra Fidem Satores, semper ac a Romanis Pontificibus damnati fuerunt, statim ut hæretici, nullo expectato Ecclesie consensu, ab omnibus habiti sunt. Sic accidit anno 150, cum Valentinus damnatus fuit ab Hygino, anno 215; Montanista a Zephyrino, anno 300; Jovinianus a Siricio, anno 416. Pelagius ab Innocentio I. Undè ipsimet Gallie Episcopi in litteris ad Innoc. X missis, postquam Pontifex ille Jansenianas Propositiones proscripsit, ita scripsere: « Non solum ex Christi pollicitatione Petro facta, sed ex actis » priorum Pontificum, judicia pro sancienda regulâ Fidei a » Summis Pontificibus lata super Episcoporum consultatione, » divinâ æquè ac summâ per universam Ecclesiam auctoritate » niti, cui Christiani omnes ex officio ipsius quoque mentis obse- » quium præstare teneantur. » Definitionibus ergò Pontificis, priusquam Fidelium accedat consensus, ipsi obsequium ex officio præstare tenentur.

Ita igitur firmè tenuerunt omnes Antiqui; sed eadem, scribit Bellarminus loco supra cit., est hodiè sententia cunctarum Nationum, solâ Gallia exceptâ. Eandemque ubique receptam esse scribit Benedictus XIV in Epistolâ datâ ad Inquisitorem Generalem Hispaniarum die 13. Jul. 1748. ut refert *Billuart 2. 2. t. 1. Diss. 4. a. 5.* Quamvis autem (ait P. Petit d. c. 15. §. 5.) ob caliginem offusam ex dictis a Gersono, et Cardinali de

Alliaco quædam Universitates Germanæ et Poloniæ aliud senserint, postea tamen omnes in infallibilitatem Pontificiarum definitionum consenserunt; ita ut hodiè nulla Universitas, nullusque Theologus extra Galliam reperiatur, qui infallibilitatem Papæ, ejusque supra Concilia auctoritatem non teneat. Imò *Augustinus Triumphus* Academiæ Parisiensis Doctor *Lib. de Potes. Ecclesie q. 10. a. 3.* non obstante Gersonis auctoritate, asserere non dubitavit, hæresim esse, Pontifici aliquid de Fide decernenti non adhærere.

116. — Obijciunt adversarii, plures Pontifices in Fidei judicii errasse. Sed facili negotio nos ab hâc oppositione possemus expediri, generaliter respondendo cum Cano, et Bellarmino, quod ii Pontifices, qui errasse adducuntur, non ut universales Ecclesie Doctores, sed tantum privatè locuti fuerint, ut ex historiis patere demonstrant. Sed ne ex aliquibus gestis, quæ passim, et jactanter, sed nimis discerpta ab Adversariis adducuntur, quis foris decipiatur, nobis ad singula libet respondere.

117. — Obijciunt I. quod Liberius Papa Ariana hæresi non dubitaverit subscribere. In hoc autem sciendum, quod cum Liberius primùm ad Mediolanensi Conciliabulo subscribendum reluctaret, in exilium a Constantio Imperatore fuit expulsus, ac in ejus locum ab Arianis suffectus fuit Felix II. Indeque Ariani in Conventu Firmiensi novam Fidei formulam prodiderunt, in quâ dolosè dixerunt Filium Patri similem in substantiâ. Huic Liberius, tædio exilii victus, imprudenter subscripsit: Ob quam rem ab exilio revocatus Romam devenit, sed a Romanis ob hujusmodi flagitium aversus rejectus fuit, et in ejus locum Felix advocatus; qui postmodum ob suam constantiam in abijciendâ Arianorum formulâ damnatus capite plexus est. At Liberius, Felice defuncto, cum respicisset, eandemque formulam damasset, denuò Pontifex est acclamatus. Liberii itaque privatus lapsus, cum ipse non ex Cathedrâ docuerit, nostram non infirmat sententiam.

Obijciunt II. Vigilium Papam in Epist. ad Theodoram Imperatricem anathema dixisse iis, qui duas in Christo naturas confiterentur, quo videtur ipse Pontifex Hæresi Eutychetis adhæsisse. Sed hic notandum, ut refert Baron. ann. 547. n. 40. quod hunc errorem Vigilii professus sit tempore, quo, expulso Imperatricis ope Silverio legitimo Pontifice, ipse Papa, potius Antipapa, fuit creatus. Sed postmodum, cum idem, mortuo Silverio, legitime Sedem Pontificiam est adeptus, nullo modo errorem illum protulit unquam, aut simulavit.

118. — Obijciunt III, in eundem Vigilium, quod approbasset tria Capitula, quæ postea damnavit Concilium Constantinopolitanum generale, jam ab ipso Vigilio indè confirmatum. Sciendum hic quod Justinianus Imperator, operâ Theodori Cæsariensis, Edictum prodidit, in quo tria Capitula continebantur, scil. damnatio memoriæ et scriptorum Theodori Mopsuesteni, Ibæ Episcopi Edessæ, et Theodoretæ Episcopi Cyri, in quibus errores Nestorii excusabantur. At quia in Conc. Chalcedonensi præfato

rum Auctorum laudabilis mentio facta fuit, plures Episcopi Edictum illud reprobaverunt. Deinde Constantinopoli consensus Pontificis Concilio convocato, juxta Cæsaris Edictum, tria illa Capitula fuerunt confirmata; et Vigilus ad suasionem Imperatoris Edicto clam subscripsit. Sed, ut hoc pro palatum fuit, magna in Ecclesiâ scissio orta est. Quâ de re Vigilus decrevit, ut effectus Edicti suspenderetur, et res ad Generale Concilium revocaretur. Deinde idem Vigilus in quodam suo Rescripto, *Constituto* Vigilii vocato, damnavit quidem scripta Theodoretii, et Ibae, sed personas a censuris immunes reliquit. Verum est, non negamus, quod postea anno sequenti Imperator a Vigilio revocationem *Constituti*, et Concilii Constant. confirmationem obtinuit; sed ex hac revocatione quid aliud inferre possunt Adversarii, nisi ad summum id quod dicit S. Gregorius lib. 3. Epist. 3. *Non enim mutatio sententiæ, sed inconstantia sensus in culpa est.* Si quis autem dixerit, quod Vigilus in suo *Constituto* in Fide erravit, pariter dicere deberet, quod erravit et Synodus Chalcedonensis, quæ ideam declaravit ac Vigilus in suo *Constituto*. Cæterum constat rem hanc non ad Fidem pertinuisse; quod enim Theodoretus, et Iba non solum malè, sed etiam maiâ fide descripsissent, et ideo non tantum scripta, sed etiam personæ fuissent damnandæ, meri facti res erat. Hinc ne dicantur Concilia inter se diserepasse, dicendum quod in Chalcedonensi fuit pertractatum de Personis, in Constantinopolitano autem de scriptis. Hinc S. Gregorius monuit: *Scire vos volo, quod in ea, (scilicet in Synodo Chalcedonensi) de personis tantum, non autem de fide aliquod gestum est.*

119. — Obijciunt IV. Maimburgus, et Jueninus, in VI et VII Synodo Honorium Papam ob Epistolas ad Sergium Monothelitarum Principem damnatum ut hæreticum fuisse; in Actione enim 13. VI Synodi sic legitur: « Simulque anathematizare » prævidimus et Honorium, qui fuerat Papa antiquæ Romæ, eo » quod invenimus per scripta, quæ ab eo facta sunt ad Sergium, » quod in omnibus ejus mentem secutus est, et impia dogmata » confirmavit. » Ac proinde Concilium Romanum II. sic de eo declaravit. « Honorium judicatum fuisse post mortem a VI » Synodo, quia de hæresi fuit accusatus. » Hocque asseritur confirmatum a S. Leone Papâ in epistolâ ad Constantinum Imperatorem, in quâ legitur Leo inter Hæreticos enumerasse etiam Honorium.

Resp. I. Non desunt plures Scriptores, qui asserunt epistolas enuntiatas a Græcis fuisse suppositas, et Roncaglia in *Animad. cit. ad Nat.* dicit peritiores Criticos asserere, quod acta præfata Synodi ad nos adulterata pervenerint. Nec adulteratio hæc gratis asseritur, sed eam ut certam testatur. S. Gregor. l. 5. Epist. 14. Et videtur clarè etiam probari ex eadem Synodo, in quâ alibi tantum damnati leguntur ii, qui in epistolâ Agathonis Papæ ad imperatorem nominati fuerunt, et in eâ epistolâ nulla mentio de Honorio facta fuit, imò fuit pronuntiatum, Romanam Cathedram

numquam defecisse, et nunquam deficere posse. Et hoc sanè creditur Agatho pronuntiasse ad omnem evellendam erroris suspicionem adversus Honorium, cujus innocentia antea discussa, et enixè a S. Maximo propugnata fuerat, et patefacta iudicio Joannis Papæ antecessoris Agathonis. Pariter Acta VII Synodi corrupta fuisse testatur Anastasius Bibliothecarius in *Præf. Hist. ad VI Synodum*. Ad Concilium autem Romanum responderetur, id Patres Concilii asseruisse ducti ex falsis corruptisque Actis prædictæ VI Synodi, ut supra ostensum est. Pariter epistolam S. Leonis suppositam fuisse a Græcis latè multisque validis argumentis probat Baronius ad annum Christi 683. n. 19. et sequenti.

Sed adhuc admissis pro veris tum Actis præfatarum Synodorum, tum epistolâ Leonis: Resp. II. quod epistolæ Honorii bene possint explicari in sensu Catholico, ut tenent *Frassen et Tournely*, ac id affirmant viri dignissimi, ut S. Maximus, qui in disputatione contra Pyrrhum eodem tempore Honorii eum defendit, et de Monothelitarum erroribus indemnem fecit. Idem scripsit Anastasius Honorii Secretarius. Idem Joannes IV in Apologiâ pro Honorio ad Constantinum Imperatorem, ubi asseruit, quod Pyrrhus festinabat quidem ad sensum suum Honorium atrahere, sed Honorius a falso dogmate prorsus fuit alienus. Honorius enim duas in Christo voluntates, et operationes fassus est, sed prudenti consilio nomina prohibuit unius vel duarum voluntatum, quæ tunc erant inaudita; tunc enim temporis, cum Monothelitarum error exurgeret, et Cyrus Alexandrinus unam in Christo operationem, Sophronius autem Hierosolymitanus duas prædicaret, Honorius ad sedandum imminens schisma in suâ primâ epistolâ scripsit, abstinendum tam a voce unius operationis, ne videretur cum Eutylianis unam in Christo naturam agnosci; quam a voce duarum operationum, ne cum Nestorio duas personas supponi appareret. Et hoc patet ex epistolâ II ipsius Honorii, ubi sic habetur: « Referentes ergo, sicut diximus, scandalum novellæ » ad inventionis, nos non oportet unam vel duas operationes prædicare, sed pro una, quam quidam dicunt, operatione; nos autem » operatore Christum Dominum in utriusque naturis veridicè » confiteri. » Itâ apud *Frassen t. 7. tr. 1. Diss. 2. a. 1. sect. 2. c. 3.* Nec obstat illud quod Honorius etiam scripsit: « Unam tantum voluntatem fatemur Domini nostri Jesu Christi. » Nam ibi tantum de Humanâ Naturâ Christi locutus est, cum dixerit in Homine Christo non adfuisse duas pugnantibus voluntates, alteram carnis, alteram spiritûs, sed unam spiritûs tantum; in Christo enim caro non concupiscebat adversus spiritum: « Quia profectò » (en ejus verba) a Divinitate assumpta est nostra natura, non » culpa... Nam lex alia in membris, aut voluntas diversa non fuit » vel contraria, aut super legem natus est humanæ conditionis. » Hinc prædictus Joannes scripsit: « Secundum hunc igitur modum dictus Decessor noster scripsisse dignoscitur, quia in Salvatore nostro duæ voluntates contrariæ in membris ipsius penitus non consistunt, quoniam nihil vitii traxit ex prævaricatione

» primi hominis. » Ità apud *Nat. l. c.* qui non dubitavit id confirmare dicens, quod Honorius in suis Epistolis « locutus est mente » Catholica, siquidem absolutè duas voluntates Christi non negavit, sed voluntates pugnantes. »

Resp. III. Dato etiam, quod Honorius verè errasset, ait *Natalis*, dicendum a Fidei tramite illum non deviasse, sed non virtute quâ debuit Monothelitis repugnasse. Et quamvis *Natalis* credat, VI Synodum verè Honorium damnasse dicit tamen non damnasse ut hæreticum sententiâ et pertinaciâ, sed ut Fautorem Hæreticorum ob patrocinium ipsis impensum; pro cuius probatione affert epistolam Leonis II ad Constantinum Pogonatum pro confirmatione Synodi, ubi Leo scripsit: « Anathematizamus » Theodorum Cyrum, Sergium, Pyrrhum, necnon et Honorium, » qui profana proditione immaculatam (*Ecclesiam*) maculari » permisit. » Et quamvis in Canone VI Synodi asseratur « Honorius mentem Sergii in omnibus secutus, et impia dogmata » confirmasse: » hoc intelligendum, ait *Natalis*, non consentiendo, sed connivendo seu silentium indicendo: Hæreticos enim dicit in eandem impietatem tendisse, sed ipsos pravi dogmatis assertionem, Honorium Catholici dogmatis dissimulationem. Hinc infert, quod licet Honorius hæreticus non fuerit, meritò tamen damnatus fuerit ob negligentiam in damnandâ Monothelitarum hæresi: Sic etiam sentit Auctor anonymus in *lib. cui titulus: Gallia vindicata Diss. 3. 5. n. 9.* respondens Ludovico Maimburgo: « Quis nescit epistolas Honorii privatas fuisse, non dogmaticas, » in quibus nihil Honorius definivit, sed tantum suam privatam » sententiam aperuit? » Concedit enim, errare posse Pontifices ut homines, scriptis privatis respondendo, non autem ut Magistros Ecclesiæ, Fideles docendo: « Cum hoc privilegium (*addit*) » infallibilitatis in publicum Ecclesiæ bonum vergat, noluit Deus » illud personæ, sed officio annecti: Et tunc solum præsto esse » cum Pontificali Officio fungeretur. »

120. — Obijciunt V. Quod S. Cypr. fortiter restitit Decreto Stephani Papæ, et ad futurum Concilium appellavit. Sed respondetur I, quod S. Martyr nunquam hoc Dogma putaverit spectare ad Fidem, sed tantum ad Disciplinam, dum ipsemet scripsit ad Jubajanum Epist. 73. in hac controversiâ quemlibet Episcopum se gerere posse juxta suum arbitrium. Stephanus enim nunquam declaravit hoc esse de Fide, sed tantum ad ipsum Cyprianum scripsit: « Si quis a quacumque Hæresi venerit ad nos, » nihil innovetur, nisi quod traditum est. » Et quia Cyprianus putabat vetustam traditionem esse, ut Baptizati ab Hæreticis iterum rebaptizarentur: ideò Concilium Generale expetivit, ut ex testimonio tot Episcoporum praxis Ecclesiarum, hujusque rei veritas innotesceret. Præterea, esto Cyprianus prius resisterit, tandem Decreto se subiecit; ut testantur quamplurimi AA. Cass. Baron. Thomass. Lud. Bail. et alii apud Milante, et hoc absolutè ex Majorum testimoniis testatus est S. Hieronymus in Dialogo adversus Lucifer. Sed nolo hic multus esse, cum aliis

hæc prima Conclusio confirmabitur ex dicendis mox in secundâ; ad quam nunc veniamus.

§ II. De Auctoritate Pontificis supra Concilium.

121. — Prænotandum I. hoc, quod Papa sit supra concilium, non intelligendum de Papâ dubio tempore Schismatis, cum probabiliter dubitetur de legitimâ ejus electione: quia tunc quisque debet Concilio subesse, sicut definivit Concilium Constantiense in Sess. 4. Tunc enim Generale Concilium Supremam Potestatem immediatè habet a Christo, sicut tempore Sedis vacantis, ut bene advertit S. Antonin. p. 3. tit. 23. c. 2. §. 26. Prænotandum II. Idem valere respectu Pontificis hæretici manifesti et externi, non autem occulti aut mentalis. Quamvis alii rectius dicant, tunc nequaquam Papam a Concilio, tanquam a suo superiore, auctoritate privari posse, sed immediatè expoliari a Christo suppositâ conditione depositionis, prout ad id requisitâ. Prænotandum III. Quod Concilium Generale respectu Papæ possit multipliciter intelligi: Primò, cum Concilium sinè Papa consideratur, et tunc nullam Concilium auctoritatem habet, nisi in casibus prædictis Schismatis, et Hæresis: quia Concilium est Episcoporum congregatio sub Papa uti Capite constituta. Secundo, quando in concilio præsidet Papa, ut Caput a corpore (nempe ab Episcoporum cœtu) non divisum; vel quando Concilium confirmatur a Papâ: tunc nequit Concilium intelligi esse supra Papam, nam alias Concilium nullâ indigeret Papæ auctoritate, vel alias Papa auctorisaret contra seipsum, quod nequit subsistere. Tertio, cum Concilium est congregatum a Papâ, et Papa consideratur ut Caput, et Episcopi ut corpus a Capite divisum, in hoc sensu quaeritur, an Papa sit supra Concilium, vel è converso?

122. — Circa hoc quaesitum *prima* Hæreticorum sententia est quod Concil. sit supra Papam, ut Calvinus, et alii. Huic autem sententiæ adhæserunt Episcopi Conciliabuli Basileensis cum Joanne Antiocheno: Et tempore Schismatis Joannes Gerson, de quo ait Victoria: (Ille Doctor per omnia fuit infestus auctoritati Pontificum, et multos infecit suo veneno). Et sic etiam tenuere Almainus Aliacensis, et alii pauci illius temporis, quorum sententiam Fagnanus ait pro nihilo esse habendam, eo quod ex ambitione ortum habuit in Concilio Basileensi, dum de eis fuit benemeritus Felix V Antipapa, postquam Eugenium IV deposuerunt. Clerus autem Gallicanus declaravit, ut supra relatum est Decretum Concilii Constantiensis de auctoritate Synodi supra Papam etiam extrâ Schismatis tempus extendendum. Differt tamen hæc sententia a sententia Hæreticorum, qui dicunt Papam non esse totius Ecclesiæ Caput, sed tantum Romanæ; Catholici verò dicunt Papam esse Caput totius Ecclesiæ, non autem in Concilio congregatæ et collectivè, sed divisivè singularum Ecclesiarum, ut se habet Generalis respectu ad Monasteria Religionis. Adest *secunda* sententia Glossæ in cap. *Nisi competerem*, 2. qu. 7. dicentis, quod Papa sit supra Concilium; tamen, ut ipse sponte se subiciat

Concilio, Concilii sententiæ teneatur parere. Hoc verò rectè reprobandum S. Antonin. Cajet. Bellarm., etc., quia, cum auctoritas Pontificia sit de jure Divino, non potest Papa ei renunciare, ut declaravit Bonif. VII in Extrav. *Unam sanctam, De Major. et obed.* dicens: *Potestas Suprema a Deo solo, non ab homine poterit judicari.* Secus verò esset, si ageretur tantum de iudicio discretivo (non autem coactivo), ut aliqui Papæ fecerunt, dum accusati causas suas in Concilio discuti voluerunt. *Tertia* tamen sententia, cui subscribimus, tenet Papam non dubium semper esse supra Concilium Generale, sive supra omnes Ecclesias, etiam collectivè sumptas. Et hanc tuerentur S. Th. S. Bonav. Alex. de Ales, S. Joan. a Capist., S. Dorn. Sen. B. August. Triumphus. Baron. Bellarm. Sfondratus, Pallavic. Emman. Schelstrate, Lupus, Cabass., Cajet., Gotti, et alii nostri AA. communiter. Vide apud Milant. loc. cit.

123. — Probatur I. ex Scripturis, et I ex Lucâ. 22. 31. *Simon, Simon; ecce Satanas expetioit vos, ut cribraret sicut triticum; ego autem rogaui pro te, ut non deficiat fides tua: et tu aliquando conversus confirma fratres tuos.* Observa, quod Christus Dom. pro solo Petro rogavit, qui solus Fratres confirmare debebat. Ergò, si fides Petri deficere potuisset, Fratres non valuisent confirmari a Petro. Falsum est nonnullorum Parisiensium commentum, qui hoc loco putant Christum orasse pro Ecclesia universali, sive pro Petro ut totius Ecclesiæ figuram gerente; Dominus enim designavit unam tantum personam, *Simon, Simon*; Et cum cœpisset loqui in plurali: *Satan expetioit vos, ut cribraret*; deinde mutavit loquendi formam: *Ego autem rogaui pro te.* Certè, si de totâ Ecclesiâ locutus fuisset, multò rectiùs dixisset, rogavi pro vobis. Verba porrò illa, *confirma fratres tuos*, manifestè evincunt, Christum non fuisse Ecclesiam allocutum: Qui enim fingi possunt Ecclesiæ Universalis Fratres? Nec audiendi sunt qui docent Christum orasse hoc loco pro perseverantiâ Petri, laborant namque ad interpretanda in eo sensu posteriore illa verba, *confirma fratres tuos.* Est itaque habenda textûs expositio, ut privilegium Petro, et successoribus eius Christus impetraverit, ne aliquid contra Fidem possent docere. Ità scripsit Agatho Papa in Epistolâ ad Constantinum Imperat. quæ lecta est in VI Synodo, et ibi ab omnibus probata: « Hæc est vera Fidei Regula (*verba Epistolæ*) quam tenuit Apostolica Christi Ecclesia, quæ per Dei gratiam a tramite Apostolicæ traditionis nunquam errasse probabitur, quia dictum est Petro: *Ego autem rogaui pro te, etc.* Hinc Dominus fidem Petri non defecturam promisit, et confirmare Eum Fratres suos admonuit, quod Apostolicos Pontifices meæ exiguitatis Prædecessores confidenter fecisse semper cunctis est agnitum. » Ità elegantius S. Leo etiam monuit in serm. 3. Assumpt. ad Pontif. « In Petro ergo omnium fortitudo minuitur, ut firmitas, quæ Petro tribuitur, per Petrum Apostolis conferatur. » Probatur 2. ex Act. Apost. c. 15. 7. ubi Concilio inter Apostolos inito, sic Pe-

trus affatus est: « Viri fratres, vos scitis, quoniam ab antiquis diebus Deus in nobis elegit per os meum audire Gentes verbum Evangelii, et credere. » Quibus verbis sat disertè Petrus significavit Deum tantum ipsi, et Successoribus suis Potestatem docendi Gentes, quid debeant credere, tradidisse. Probatur 3. ex Joann. 21. X. 16. et 17. : *Pasce agnos meos.... pasce oves meas.* Hinc D. Cyprianus Ep. 9. lib. 3. ait: « Ecclesia est plebs Sacerdoti adunata, et grex pastori suo adhærens. » Eusebius Emiss. in serm. Nat. S. Jo. dicit: « Priùs agnos, deinde oves commisit, quia non solum Pastorem, sed Pastorem Pastorum eum constituit. » S. Bern. l. 2. de Consid. ad Eug. III addit: « Habent illi assignatos greges, Tibi universi crediti: uni unus. » Sic loquuntur Patres, probent autem Adversarii, ubi in Scripturis habeatur, quod oves in Concilio desinant esse oves subjectæ suo Pastori, imò quod oves ibi in Pontificis Pastorem commutentur. E contrario in Scripturâ legitur, quod Pontifex fuit positus ut Pastor, non tantum ovium, sed totius ovilis, quando Christus pronuntiavit Joan. 10. 16. *Fiat unum ovile, et unus pastor.* Nec obstat dicere, quod Actor. 8. Apostoli miserint Petrum unâ cum Joanne in Samariam; nam non miserunt imperio sed consilio tantum, prout Rex a suis Ministris dicitur etiam ad bellum missus.

124. — Probatur II. ex Conciliis, et I. ex Concilio Nicæno Can. 18. ubi sancitur: « Omnes Episcopi in gravioribus causis liberè Apostolicam appellent Sedem, cujus dispositioni omnes majores causas antiqua Apostolorum auctoritas reservavit. » De quo Canone Julius I. memoratur: et Nicolaus I. dicit, quod Concilium sic non esset locutum, nisi infallibilem in Pontifice agnovisset Potestatem. Rarsusque habetur in Can. 29. ejusdem Nicænae Synodi (ut apud Fagnan. cap. *Nullus de elec.* n. 49): « Ille, qui tenet Sedem Romæ, Caput est omnium Patriarcharum, sicut Petrus, ut qui sit Vicarius Christi super cunctam Ecclesiam Christianam. » Si ergò Papa est supra Ecclesiam, necessario supra Concilium erit, quod Ecclesiam repræsentat, ut Constantiensis synodus in relato Decreto quartæ sess. expressit. II. Ex Concilio chalcedonensi habetur (ut legitur apud D. Thom. opusc. contra Græcos): « Omnia ab eo (*scilicet a Papâ*) definita teneantur tanquam a Vicario Apostolici Throni. » Refert insuper Bellarm. t. 2. lib. 2. p. mihi 87. ex Act. 3. ejusdem Concilii, ibi damnatum fuisse Dioscorum, quia Romanum Pontificem ausit judicare et damnare, etiamsi hoc fecerit suffultus auctoritate synodi Ephesinæ generaliter congregatæ. Ergò bene arguit Bellarm. si Dioscorus cum generali Concilio Papam non valuit judicare, profectò infertur, Concilium non esse supra Papam. III. Ex Concilio Constantinopolitano IV ubi in sess. V. sic habetur: « Nequè nos sanè novam de illo iudicii sententiam ferimus, sed jam olim a SS. Papa Nicolao pronuntiatam, quam nequaquam possumus immutare. » Et in Can. 2. : « Itaque BB. Papam Nicolaum tanquam organum Sancti Spiritûs habentes, etc. » Ergò hoc Concilium declaravit sententiam Pon-

tificis esse immutabilem. IV. Ex Concilio Constantiensi, ubi, ut refert Bellarm., approbata fuit Epistola Martini V, in quâ de hæresi suspectos sic interrogare præcipiebatur: « Utrum credant, » quod Papa sit Successor Petri habens supremam auctoritatem » in Ecclesiâ Dei? » At certè potestas suprema illa est (rectè arguit Bellarm.) quâ nulla est major, et cui nulla æqualis. Deindè habetur, quod idem Concilium Constantiense damnavit propositionem 37. Wiclefi, quæ dicebat: « Papa non est immediatus » et proximus Vicarius Christi: » Si ergo Papa est immediatus Christi Vicarius, necessariò dicendus etiam superior Concilio, aliàs non immediatus, sed vix mediatus Vicarius Christi dici deberet. Valdè etiam nostram sententiam confirmat Concilium Florentinum, prout relatum est supra in probatione primæ Conclusionis, ubi Papa appellatur totius Ecclesiæ Caput, Doctor, et Pastor: Caput enim non pendet a membris, Doctor non instruitur a discipulis, Pastor non regitur ab ovibus. Maximè autem urget Concilium Lateranense V sub Leone X. sess. 11. in quo Decretum Basileensis Conciliabuli fuit reprobatum, et solemniter recepta fuit Constitutio Leonis X *Pastor Æternus*, in quâ perspicuis verbis fuit declaratum: « Solum Romanum Pontificem, tanquam super omnia Concilia auctoritatem habentem, » Conciliorum indicendorum, transferendorum, ac dissolvendorum plenum jus et potestatem habere, nedùm ex S. Scripturæ testimonio, dictis SS. PP. ac aliorum Romanorum Pontificum sed propriâ eorundem Conciliorum confessione manifestâ constat. » Huic autem expressæ definitioni Potestatis Pontificiæ supra Concilia, duo tantùm ait Bellarminus objici posse: primum, quod hoc Concilium non fuerit Generale, quia Episcopi nec ad numerum centesimum pervenerunt. Sed Bellarm. respondet hoc vix dici posse, dum Concilium legitime convocatum fuit, omnibus patuit, et in eo verus Pontifex præsedit; et ideo hoc Concilium ut certè legitimum et OEcumenicum communiter habetur, prout videre est apud Cabass. Grav. Baron. Thomassin., etc. Alterum, quod Concilium non fuerit ab omnibus receptum: Sed hoc parum refert (addit Bellar.), nam constat Conciliorum Decreta approbatione Populi non indigere, cum non ab eo Auctoritatem accipiant. Et si Decreta circa mores aliquandò per desuetudinem derogari valent, quia ex temporis diuturnitate præsumitur ipse Pontifex in abrogationem consentire, hoc tamen nequit esse in Decretis circa Fidem, quæ postquam sunt constituta, necessariò immutabilia evadunt: « Quod verò (*subjungit Bellarm.*) Concilium hoc rem istam non definivit propriè ut Decretum Catholicæ Fide tenendum, dubium est: Et ideo non sunt propriè hæretici, qui contrarium tenent, sed a temeritate magnâ excusari non possunt. » Idemque tenent Ludovicus Bail, et alii apud Milant. l. c.

123. — Probatur III. ex definitionibus Pontificum (quos ideo Novatores ambitionis temeritatisque arguunt). Quamvis enim non videtur probare definitio Judicis illius, qui an Judex sit, in du-

bium revocatur: attamen negari non potest, saltem magnum pondus nostræ sententiæ addere tot definitiones Pontificum, qui justè existimantur, quod non ita facilè has Sanctiones emanassent, nisi in Ecclesiâ sat universè hæc sententiâ esset recepta. Infallibilia autem esse Romani Pontificis Decreta definivit Anacletus, cap. *Sacrosancta Diss. 22. c. Facta 9. Q. 3.* Gelasius c. *Cuncta 9. Qu. 3.* et præcipuè Paschalis II c. *Significasti. Extrav. de Elect.* qui ita decrevit: « Omnia Concilia per Romanæ Ecclesiæ auctoritatem robur acceperunt, et in eorum statutis Rom. Pontificis » patenter excipiatur auctoritas. » Bonif. VII in cap. *Sacrosancta, de Major. et Obed.* dicens: « Porrò subesse Romano Pontifici omnem humanam creaturam declaramus, definimus, et » pronunciamus omninò esse de necessitate salutis. » Leo IX, scribens ad Leonem Acridanum cap. 31. dixit: « Petrus, et ejus » Successores liberum de omni Ecclesia habent iudicium. » Idem declaravit Innoc. I in Epist. ad Carthaginenses. Idem Dionysius Papa Ep. 2. ad Severum. Idem Greg. Magnus lib. 4. Ep. 52. Has quidem Sanctiones, licet in causâ propriâ, ut vocitant Galli, editas, Gersoni tamen, et quibuscumque aliis Auctoribus præferendas esse constat. Et quod Potestas Romani Pontificis sit superior omni Concilio magis patet ex irritatione Canonis 28 Concilii Chalcedonensis, quam decrevit S. Leo Papa contra Privilegium primi loci post Romanum Pontificem delatum a Concilio Antistiti Constantinopolitano adversus Episcopum Alexandrinum: Sic enim S. Pontifex (Ep. 53.) scripsit ad Pulcheriam Augustam: « Consensiones verò Episcoporum, Sanctorum Canonum » apud Nicæam conditorum regulis repugnantes, unita nobiscum » vestra Fidei pietate, irritum mittimus, et per auctoritatem » B. Petri Apostoli generali prorsus definitione cassamus. » Si Concilia Pontifici superiora essent, quomodò S. Leo hujus Synodi Canonem irritare potuisset? Hinc Nicolaus I (Ep. 8.) ad ostendendum, omnes Conciliorum Sanctiones nullo robore pollere, nisi a Romano Pontifice firmentur, sic scripsit de S. Leone, qui non solum præfatum Canonem Chalcedonensem irritum fecit, sed etiam acta Ephesini Concilii rescidit, quamvis unanimi consensu omnes Patres illa approbassent: « Non ergò dicatis non » egisse vos in causâ pietatis Romanæ Ecclesiæ, quæ collecta » Concilia suâ auctoritate firmat. Undè quædam eorum, quia » consensum Romani Pontificis non habuerunt, valetudinem perdidit. Quomodò non eget quælibet Synodus Romanæ Sedis, » quando in Ephesino Latrocinio, cunctis Præsulibus probantibus, nisi magnus Leo, divinitus excitatus, totum orbem, et » ipsos quoque Augustos concuteret, Religio Catholica penitus » corruisset?

126. — Probatur demùm ex ratione: quia Regimen Monarchicum inter alia est optimum, ut docet D. Thom. in 4. contra Gentes c. 76. his præstantibus verbis: « Optimum Regimen multitudinis est ut regatur per unum, pax enim, et unitas subditorum finis est Regiminis, unitatis autem congruentior causa est

» unus, quàm multi, undè Christus Jo. 10. 16. dixit: Et fiet
 » unum ovile, et unus pastor. » Calvinus docuit Christum non
 instituisse Gubernium Monarchicum in Ecclesiâ; sed commu-
 niter oppositum verè docent Catholici cum D. Cypriano; et idem
 Gerson scripsit: « Hæreticum esse qui contrarium tenet; nullam
 » aliam politicam constituit in Ecclesiâ Christus præter Monar-
 » chicam. » Adde, si Regimen in Ecclesiâ non esset Monarchi-
 cum, non satis a Deo Ecclesiæ bono provisum esset; nam cum
 rarò Concilia conveniant, et rarò convenire possint, ob incom-
 moda, dispendia, bella, rarò etiam hoc Regimen existeret. Et
 ideò D. Antoninus part. 3. tit. 22. c. 2. §. 3. dixit, Christum
 Dominum Monarchiam in Ecclesiâ instituisse, Pontificem Vi-
 carium suum constituendo. Quapropter pluries accidit, ut notat
 Bellar. l. 4. de Rom. Pont. c. 3. Pontifices absolutè Hæreses
 sinè Concilio damnassee, ut Pelagii, Priscilliani, Joviniani, Vi-
 giliantii, aliorumque multorum, quæ eo ipso, quod a Papâ dam-
 natae fuerunt, a totâ Christi Ecclesiâ pro veris Hæresibus habitæ
 sunt. Hinc docet D. Thomas, quod auctoritatem, quam Concilia
 præ se ferunt, totam a Pontificia auctoritate exhauriunt. Et ideò
 a Concilio ad Papam bene appellari potest, sed non a Papa ad
 Concilium. S. Th. qu. X. de Potentia ar. 4. ad 13. sic loquitur:
 » Sicut posterior Synodus potestatem habet interpretandi Sym-
 » bolum a priori Synodo conditum... ita et jam Rom. Pontifex
 » sua potest, cujus auctoritate sola Synodus congregari potest, et
 » a quo sententia Synodi confirmatur, et ad ipsum a Synodo ap-
 » pellatur. » Et in opusc. Contrâ Impugn. Relig. c. 4. dicit:
 » SS. Patres in Concilio congregati nihil statuere possunt, nisi
 » Auctoritate Romani Pontificis interveniente. » Accedit S. Jo.
 a Capistrano de Papa, et Concilio dicens: « Patet igitur ex-
 » pressissimè Papam supra Concilium, et non Concilium supra
 » Papam jurisdictionem plenariam in omnibus obtinere. Et Con-
 » cilium quantumlibet OEcumenicum Papæ subijci, et obedire
 » teneri, a quo salus Fidelium post Christum pendet. » S. autem
 Antoninus p. 1. tit. 23. de Appell. Pap. c. 3. §. 3. non abstinuit
 a declarando opinionem contrariam esse hæreticam, his verbis:
 » Sed nec ad Concilium Generale a Papa appellari potest, quia
 » Papa omni Concilio superior est; nec robor habet quidquid
 » agitur, nisi auctoritate Rom. Pontificis roboretur, et confirme-
 » tur. Sentire ergò quod a Papa Concilium appellari possit, est
 » hæreticum. »

127. — Objiciunt Adversarii I. et dicunt: si ergò Pontifex est
 supra Concilia, hæc inutilia sunt, et frustra ipsi Pontifices toties,
 ut fidei quæstiones decernerentur, Concilia indixerunt. Sed res-
 ponsio cuique patet: non enim Pontifices Concilia dicuntur con-
 vocasse, quia de Fide controversias definire non valerent, sed
 hoc fecerunt, ut, rebus magis ad trutinam mandatis, Hæretici
 validius convincerentur, et Dogmata Fidei, totius Ecclesiæ ju-
 dicio examinata, statuerentur firmius, ac facilius a Fidelibus re-
 ciperentur. Et ideò (ut Adversarii opponunt, sed immeritò)

plures Pontifices post suas Definitiones Concilia convocarunt:
 Sed omnia, quæ in Conciliis sunt unquam definita circa res
 fidei, a Pontificia approbatione auctoritatem exhauserunt, prout
 declaravit Lateranense Ultimum sess. IX. ubi sic habetur: « Con-
 » sueverunt antiquorum Conciliorum Patres pro eorum, quæ in
 » suis Conciliis gesta fuerunt, corroboratione à Romanis Ponti-
 » ficibus subscriptionem, approbationemque humiliter petere,
 » et obtinere, prout ex Nicæna, Ephesina, Chalcedonensi, Sexta
 » Constantinopolitana, Septima Nicæna, Romana sub Symma-
 » cho Synodis habitis, eorumque gestis manifestè colligitur. » Ita
 apud Porreet. in D. Th. 2. 2. q. 1. a. 10.

128. — Objiciunt II. textum Matth. 18. 15. *Si peccaverit in
 te frater tuus, vade, et corripe eum... quod si te non audierit,
 dic Ecclesiæ.* Ergò dicunt, si correctio a Petro ad Eccle-
 siam est deferenda, Potestas suprema est in Concilio per Eccle-
 siam designato. Et confirmant ex verbis Innocentii IV in cap.
 Ad Apostolicæ, de Sent. et re judic. in 6. qui Frederico II scrip-
 sit, se paratum esse de concilio Consilii suam revocare senten-
 tiam. Sed respondetur, quod Christus non direxit Petro verba
 illa ut suo Vicario, sed omnibus Discipulis et Fidelibus, præcep-
 tum correptionis imponendo. Deindè per illa verba, *dic Ecclesiæ*,
 non fuit designatum Concilium (quod rarò habetur) ut possit
 corrigere delinquentes, sed nomine Ecclesiæ intelliguntur Su-
 periores jurisdictionem habentes, ut docet Chrysostomus Hom.
 61. in Matth. *Dic Ecclesiæ* (explicat) *Præsilibus scilicet ac
 Præsidentibus.* Ad illud autem Innocentii respondet Bellarm.
 lib. 2. de Conc. c. 18. posse intelligi de iudicio discretivo, non
 decisivo. Præterquam quod ibi non agebatur de quæstione Fidei
 decernendâ, sed tantum de sententiâ punitionis moderandâ, si
 id pro pace cum Imperatore per Pontificem excommunicato
 conciliandâ conveniens visum fuisset. Hinc S. Irenæus l. 3.
 ad. Har. c. 3. loquens de Ecclesiâ Romanâ ait: « Ad hanc enim
 » Ecclesiam propter principalitatem necesse est omnem conve-
 » nire Ecclesiam (*hoc est, eos qui sunt undique Fideles*) in qua
 » semper ab his, qui sunt undique, conservata est ea quæ ab Apos-
 » tolo est traditio.

Objiciunt III. D. Leonem, Eutychetis Hæresi damnata, judi-
 cium illud passum esse denuò in Synodo Chalcedonensi discuti:
 Ex quo inferunt, ipsum Pontificem sensisse suam Definitionem
 sinè Concilio fallibilem esse. Sed respondetur, quod S. Pontifex
 non ideò permisit Synodum, quia suam Sanctionem non cen-
 suerit irreformabilem, sed ut error pleniori iudicio Concilii po-
 tuisset aboleri, et omnia exorta dissidia, juxta Imperatoris desi-
 derium, hoc modo sedari. Hoc patet ex ejusdem S. Leonis
 Epistola 17. patetque ex ejusdem Synodi subsequenti Decreto,
 ubi sancitum fuit: « Definitio omnibus placet: per os Leonis lo-
 » cutus est Petrus: hæc Fides Patrum: qui aliter sentit anathe-
 » ma est. »

129. — Objiciunt IV. Concilia Constantiense, et Basileense.

De Constantiensi dno Decreta opponunt edita, unum in sess. 4. quo dictum fuit: « Hæc Sacrosancta Synodus Ecclesiam repræsentans potestatem a Christo immediate habet, cui quilibet et jusque Dignitatis, etiamsi Papalis existat, obedire tenetur in iis, quæ pertinent ad Fidem, et extirpationem dicti Schismatis, et reformationem generalem Ecclesiæ in capite, et in membris. » Hoc Decretum editum in sess. 4. fuit postea confirmatum in sess. 5. Sed antequam ultra procedamus, circa Decreta hæc sciendum, ut referunt Milant. l. c. et Troila Tract. 7. §. 8. n. 58. ex Emmanuele Schelstrate de Sensu Decret. Concil. Constant., quod Sacrum Cardinalium Collegium cum tribus Nationibus (adversus Germanicam) interfuerunt in Sessione, tantum ob timorem Sigismundi Imperatoris, sine animo articulum definiendi: Atque in scriptis Patres sunt protestati de nullitate Sessionis hujus. Verba autem Protestationis Cardinalium, et trium Nationum, factæ die 29 Septemb. anno 1417 hæc fuerunt « Clerus et Populus nonnullorum Regnorum nondum clarè » et solide huic Sacro Concilio adhæserunt propter rumores discordiarum, quas in eodem Concilio fieri audiunt, fides jam de eodem Concilio dicitur vacillare, etc. » Ita ap. Ronc. in Animad. in Nat. tom. 20. p. mihi 115. Iusuper testatur Card. Turrecr. lib. 2. de Ecclesia c. 99 et 100. quod, « sicut apertissime » patet ex gestis illius Congregationis, Decreta illa, si ita sunt appellanda, facta sunt solum a Patribus aliquibus obedientiæ Joannis XXIII. » Cui Patres tantum ad tertiam partem pertingebant; qua de re (asserit Milante l. c.) Concilium definitionem illam emanavit, cum nondum fuerit Oecumenicum. Et ideo quisque videt, cujus roboris sit illud Decretum tam tumultuarie editum, saltem sine unanimi suffragio Patrum: Nam, ut scripsit idem Joannes XXIII, Duci Bituricæ apud Troila n. 59. non fuerunt data suffragia per singulos, uti oportebat, sed incongruenter statutum fuit, quamlibet Nationem unum suffragium habere. Et hoc factum confirmat Cardinalis Aliacensis in Tract. de Eccl. Auth. p. 1. c. 4. qui in Concilio adfuit, hocque dubium in illo proposuit, ne ipsius Acta deinde in dubium de nullitate vocarentur. Hinc præfatus Cardinalis Turrecrem. l. c. qui etiam Synodo interfuit, et Cajet. p. 1. de Auth. Papæ c. 8. absolute asserunt, Decreta illa nullius fuisse momenti, cum non interverit Ecclesia: prout etiam affirmavit Eugenius IV in Apologia contra Basileenses, affirmans, « Quod ibi actum est universæ Ecclesiæ non debet adscribi. »

Præterea, adhuc præfatis Decretis admissis, respondent Bellarm. Turrecrem. Spondan. et alii, quod Decreta illa fuerunt pro Papâ dubio, et tempore Schismatis tunc grassantis, cum inter tres Pontifices tunc constitutos quisque Pontificiam Dignitatem sibi vindicabat, sed ii omnes a concilio fuerunt depositi, et Martinus V eodem tempore a Cardinalibus Pontifex legitime creatus. Et hoc bene constat ex ipsius Concilii verbis, ut supra relatis: « Cui quilibet... obedire tenetur in iis, quæ per-

» tinent ad Fidem, et extirpationem dicti Schismatis: » Nec offiunt verba subsequencia, « Et reformationem generalem Ecclesiæ Dei in capite, et in membris. » Nam primò respondet Troila Tr. 7. art. 7. §. 8. n. 54. ex doctissimo Emman. Schelstrate de Sensu Decr. Conc. Constant., quod prædicta ultima verba fuerunt a Basileensibus adulterata in secundo Decreto, ubi eadem verba primi Decreti identice respondent repetito, additis illis, et reformationem, etc. Deinde respondet, quod Decreta illa loquebantur in subjectâ materiâ, scilicet in casu Papæ dubii, in quo (ut notatum est in præmissis) Suprema Potestas est in concilio tam quoad materias fidei, quam quoad definiendum, quis sit verus Pontifex, tunc enim quisque definitioni Concilii subjici debet. Tunc autem temporis in dubium revocabatur, quis esset verus Pontifex: Et quamvis legitimus Pontifex esset Joannes XXIII, ut aliqui contendunt, attamen hoc ubique non constabat: quapropter, ut habetur ex Historiis (apud Suarez de Fid. l. 3. c. 18.), ipse Joannes ad Ecclesiæ pacem firmandam sponte Pontificatum resignavit. Idem confirmatur ex declaratione ejusdem Synodi Const. sess. 5. ubi dictum fuit: « Item declarat quod » quicumque qui mandatis hujus S. Synodi, et cujusque alterius » concilii generalis super præmissis seu ad ea spectantibus factis, » vel faciendis, obtemperare contempserit, etc. » Ex quibus verbis patet, Synodum locutam esse tantum de Conciliis, quæ celebranda fuerint super præmissis, etc. Quæ autem erant illa præmissa, nisi Schisma sopiendum. Pontificesque dubii deponendi? Hæc enim fuit vera causa hujus Synodi celebrandæ, nempe eventus Papæ dubii. Cæterum in Congregatione habitâ die 11 Sept. anni 1417 communiter et decisum fuit, quod *Papa ritè et canonice electus a Concilio ligari non possit*. Si igitur est certum Papam non posse ligari legibus Concilii, certum est etiam Concilium non esse supra Papam, nec a Papa appellari posse ad Concilium.

151. — Nec obstat quod objicit Juenin. Inst. Theol. Diss. 4. q. 3. art. 16. scilicet Martinum V (ut in ult. Sessione Concilii legitur) per Advocatum Concilii hæc denuntiare jussisse: « Se » omnia, et singula determinata in materiis Fidei per Concilium » Constantiense conciliariter tenere velle, ipsaque sic conciliariter facta approbare, et non aliter, nec alio modo. » Ergo (dicunt) etiam Martinus confirmavit Decreta quartæ et quintæ Sessionis. Nam respondetur: Per illa verba, in materiis Fidei, Martinus tantum comprehendere voluit Decreta adversus Wicleffum, et alios Hæreticos in Concilio damnatos, non verò Decreta, de superioritate Concilii; hæc enim Decreta non ad Fidem, sed ad reformationem tantum spectant, ut ipsi PP. dicebant, ad reformationem generalem Ecclesiæ Dei in capite, et in membris. Ergo Decreta illa minimè confirmare voluit Martinus. Resp. II. Decreta illa Pontifex non solum non approbavit, sed expressè reprobavit: Cum enim a Concilio damnatus fuisset ut hæreticus quidam libellus a Joanne Falkenberg editus contra Regem et Nationem Poloniæ, Martinus obstitit, declaravitque

hanc non esse Fidei causam. Et ex hoc, cum Poloni ad futurum Concilium a Martino appellasset, Pontifex Constitutionem edidit, in qua dixit: « Nulli fas est a Supremo Judice, videlicet apostolica Sede, seu Romano Pontifice Jesu Christi Vicario in terris » appellare, aut illius iudicium in causis Fidei (quæ tanquam » majores ad ipsum, et Sedem Apostolicam deferendæ sunt) » declinare. » Hujus Constitutionis meminuit *Joan. Gerson in Dial. Apolog. pro Conc. Const.* et hujus causa edidit Tractatum: *An liceat a Pontifice appellare?*

132. — Accessit inde Synodus Basileensis, quæ non solum Decretum Constant. confirmavit, sed etiam Concilium supra Papam indubium esse definivit: proposuitque tanquam credendas de Fide sequentes tres impias Propositiones?

« I. Veritas de Potestate Concilii Generalis, universalis Ecclesiam representantis, supra Papam, et quemlibet alteram, declarata per Constantiensem, et hoc Basileense Generalia Concilia, est veritas Fidei Catholicæ.

« II. Veritas hæc, quod Papa Concilium Generale, universalem Ecclesiam representans, actu legitime congregatum super declaratis in præfata veritate, aut aliquo eorum, sine ejus consensu nullatenus auctoritative potest dissolvere, aut ad aliud tempus prorogare, aut de loco ad locum transferre, est veritas Fidei Catholicæ.

« III. Veritatibus duabus prædictis pertinaciter repugnans, est censendus Hæreticus.»

Tandem usque adeo Basileensium Antistitem audacia pertransiit, ut postquam Eugenius Concilium Ferrariam transtulit, ausi fuerint ipsum a Sede Papali deponere, et hæreticum declarare, ac Amadeum Sabaudia Ducem in ejus locum sufficere nomine Felicis; reclamantibus tamen, et a Concilio recedentibus fere cunctis Episcopis, ut testatur *D. Antoninus Hist. tit. 22. c. 10. §. 4.* et Spondanus ad ann. 1431, qui de hæc iniqua depositione sic scripsit: « Crescente dissensione, adeo diminutus est eorum numerus, ut cum iudicium in Eugenium intenterent, vix triginta adfuerint, et in ejus depositione septem tantum Episcopi. » Adeo ut ipse Felix postea suæ electionis nullitatem agnoscens, ab omni jure ad Papatum se abdicaverit, et Nicolao V Eugenio Successori obedientiam humiliter præstiterit.

133. — Ludovicus Dupinus, quem secuti sunt aliqui alii ex Gallis, hoc Basileense Conventiculum OEcumenicum Synodum non erubuit appellare, dicens ipsam legitime a Martino V fuisse indictam, et Eugenio autem VI ut legitimam confirmatam, et demum a Nicolao V in omnibus approbatam. Ad horum falsissimas suppositiones refellendas longa utique ac integra dissertatio requireretur, sed ne nimis a meo proposito recedam, breviter respondeo, et dico, quod hujusmodi Basileensis Conventus nullo modo Generalis Concilii nomen meretur; et hoc ex ipsis gestis, de quibus dubitari non potest, aperte constat. Primò, quia numerus Episcoporum fuit in eo tam exiguus, ut nulla ratione

potuerit unquam universalem Ecclesiam representare. In Sessione enim II et III, in quibus præfata definitiones editæ fuerunt, septem vel octo tantum Episcopi adfuerunt; idque habetur ex Responso ipsius Synodi dato 6 Id. Nov. 1640, ubi legitur: « Cum tempore primæ dissolutionis prætensæ pacis Prælati essent in Concilio, non numerum quatuordecim excedentes, neque » medietas numeri Suppositorum in Concilio haberetur, quæ » præmissis Actibus interfuit, etc. » Et licet, aucto deinde Antistitem numero in Sess. XVIII, fuerint Decreta II Sessionis renovata, refert tamen Cardinalis Turrecremata in *Resp. ad Basileenses* habito in Concilio Florentino, et in *Summ. de Eccl. l. 2. c. 100.* quod in illâ Sess. XVIII non omnes consenserunt, sed plures protestati sunt, alii verò consensum præstiterunt, vel ut privata personæ vel potius violenter; alii tandem noluerunt intervenire, cum Decreta ederentur non per solos Episcopos, ut opus erat, sed *per multitudinem populi parvi pretii, et nullius auctoritatis.* Quod confirmatur ex Oratione Cardinalis Arelatensis (quæ legitur apud Æneam Sylvium in *Act. Basil.*), qui cum esset præcipuus promotor præstantiæ Concilii supra Papam, ibi fortiter conquestus fuit de hoc Prælatorum dissensu, et ideo præfata Decreta inferioris potius Cleri suffragiis, quam psorum, adscripsit, dicens: « Opus Dei hæc vice fuisse autumo, » ut inferiores ad dicendum reciperentur. » Et prædictus Æneas Sylvius in Oratione habita anno 1451 adversus Australes (ut refert Ludovicus Muratorius, *tom. 2. in suis Anecdosis*) de relatis Decretis loquens, dixit: « Inter Episcopos vidimus in » Basileâ coquos, et stabularios Orbis negotia judicantes. »

Secundò nequit Concilium Basileense nuncupari œcumenicum, quia ibi non adfuerunt Legati Pontificii, ut oportebat. Quomodo enim Concilium dici potest œcumenicum, ubi Caput suum deest, quando existit Papa certus? *S. Th. Opusc. contr. Impug. Relig. c. 4.* docet: « Sancti Patres in Conciliis congregati nihil statuere » possunt, nisi auctoritate Romani Pontificis interveniente. » Et *Glossa in Dist. 17. verb. et Gener. Con.* ait: « Universale (Concilio) est quod a Papâ, vel ejus Legato cum omnibus Episcopis statuitur. » Hinc Nicolaus I *Ep. 7.* ita scripsit: « In universalibus Synodis, quid ratum, nisi quod Sedes B. Petri præbavit, ut scitis, habetur? Sicut è contrarium quod ipsa sola » reprobat, hoc solummodo constat hactenus reprobatum. » Si igitur loquimur de Sessione II. ut supra habita 14. Kal. Mart. ann. 1432. habetur ex *Act. miss. l. 2.* quod Cardinalis Julianus, tunc temporis S. Sedis Legatus, jam antea die 8. Febr. se præsentia Concilii exoneravit. Adde quod Eugenius post primam Sessionem jam Concilium revocaverat, ut refert Didacus Payva ex *Alexandr. a. 3. n. 1.* Ita pariter in Sess. XVIII Legati Pontificii defuerunt; nam alii abfuerunt, alii autem non ut Legati, sed ut privata personæ subscripserunt, ut supra diximus, et ostendit Roncaglia in *Animadoers. ad Nat. Quæst. Conc. Bas. §. 1.*

Tertiò præterea scitur, suffragia data in præfata Synodo minime fuisse libera, ut refert Cardinalis Turrecr. et ut asseruit Eugenius in sua Bullâ ad Archiep. Colon. editâ 3. Idus Februar. ann. 1431, dicens: « Pierique accedere sunt coacti, in quibus nec » vis, nec potestas Concilii Generalis consistit, quorum delibe- » rationes minime sunt liberæ, cum ab eorum qui compulerunt, » voluntate dependant. » Quapropter S. Antoninus p. 3. tit. 22. cap. 10. §. 4. vocavit hanc Basileensem Synodum *Conciliabulum viribus cassum, et Synagogam Satanae*. S. Jo. de Capistrano de *Papæ et Conc. Aut. c. 3.* appellavit illam « Synodum profanam, » excommunicatam, et Basiliscorum speluncam. » Episcopus Meldensis Legatus Caroli VII ad Eugenium (apud Raynald. ad annum 1441. n. 10.) nuncupavit *Dæmonum cateroam*. Florentinum in Sessione habitâ ann. 1439. prid. Non. Sept. damnavit Declarationes Basileenses tanquam impias, et scandalosas. Concilium demum Lateranense V ut legitur in Bullâ Leonis V editâ, præfato Concilio approbante, Synodum Basileensem Conciliabulum schismaticum, seditiosum, et nullius auctoritatis agnovit. Quis ergo modo Concilium illud legitimum dicet, quod temerarii, profani, et diabolici grande nomen promeruit? Postquam igitur Eugenius Basileensem Synodum revocavit, prorsus quidem illegitima ipsa evasit. Nec obstat, quod Eugenius deinde dissolutionem illius revocasset, ut Adversarii objicient; nam refert Card. Turrecrem. *dict. l. 2. c. 10.* hanc revocationem ab Eugenio metu extortam fuisse, et ipsius Constitutionem revocationis quodammodo ipso nesciente fuisse publicatam. Scripsit enim S. Athanasios (*Ep. ad Solitar.*): « Non est censenda ejus sententia, quam » minæ et terrores extorsert, sed ea, quam protulit, cum li- » beros haberet affectus. » At dato, quod Eugenius liberrimè dissolutionem Concilii revocasset, ipse tamen, ut patet ex ejusdem Epistolis l. 15. p. 117 et 123. et l. 17. p. 201, expressè declaravit Decisiones tantum ad extirpandam Hæresim, et pacem inter Principes statuendam editas, non autem adversus Pontificiam Potestatem pertinentes, confirmasse. Atque in ipsâ Constitutione revocationis *Dudum*, duas condiciones apposuit: unam ut Legati ab eo Deputati, *ad Concilii præsentiam cum effectu admitterentur*. Alteram, ut expressit: « Ut omnia et singula contra Aucto- » ritatem nostram facta priùs omninò tollantur. » Sed Patres Basileenses neutrum implere: Neque enim Decreta abstulerunt, neque Legatos in Sessione XVIII admisert, nisi exutos omni jurisdictione coactivâ, contra Eugenii intentionem; imò nec etiam Legatorum assensum in Sessione XVIII, ubi Decretum de præeminentia Concilii fuit renovatum, curaverunt obtinere: Nam testatur Cardin. Turrecrem. in præfata Respons. ad Basileenses in Concilio Florentino, quod in dicta Sess. XVIII, Præsidentes Pontificis « non consenserunt, imò contradixerunt, et protestati » sunt. Licet aliqui non ut præsidentes, sed ut privatæ personæ, » et quasi violenter, cum aliter non admitterentur ad præsen- » tiam, in renovationem illam consenserunt. » Deinde, cum ipsi

Basileenses Patres instanter postmodum ab Eugenio approbationem Decretorum suorum petissent, illam nunquam Eugenius concedere voluit, ut ipse Eugenius in Concilio Florentino declaravit, inquit: « Nos quidem progressum Concilii approbavi- » mus, non tamen ejus Decreta. » Et cum Rex romanus ac Imperii Electores instassent pro Decretorum confirmatione, Eugenius scribens ad legatos suos in Germaniâ, quamvis Concilia tum Constantiense, tum Basileense in sua Epistolâ fassus sit venerari, verumtamen ibi expressè protestatus est ea suscipere, « absque » tamen præjudicio juris dignitatis, et præeminentiæ S. Sedis » Apostolicæ, ac potestatis sibi et in eadem canonicè sedentibus » concessæ. » Atque in Synodo Florentinâ ad proscribendas Propositiones Concilii Basileensis; Concilium Pontifici præferentes, Constitutionem edidit *Moyses* (quæ legitur in novâ Editione Venetâ Conciliorum tr. 18. n. 1202.) in quâ habetur: « Quas Pro- » positiones juxta pravum Basileensium intellectum, quem facta » demonstrant, velut Scripturæ, et SS. Patrum, et ipsius Con- » stantiensis Concilii sensui contrarias, tanquam impias, scanda- » losas, necnon in manifestam Ecclesiæ scissuram... cedentes, » ipso Sacro approbante Concilio, damnamus et reprobanus. » Vide hic autem, quàm futulis sit verborum istorum ingeniosa interpretatio Natalis Alexandri dicentis, quod ideò Eugenius Propositiones illas damnavit, quia hæresis notâ inurchantur qui adversus eas sentiebant: nam ad istius commentum insubstantiam probandam sufficit verba relatæ Bullæ relegere, quibus clarè patet, noluisse quidem Pontificem ab hæresi tutari solum qui contra Concilium sentiebant, sed expressè damnare voluisse et reprobare tanquam impias, scandalosas, necnon in manifestam Ecclesiæ scissuram cedentes Propositiones illas, juxta (nota) pravum ipsorum Basileensium intellectum, qui asserebant, Concilium præstare Pontifici etiam certo: et hujusmodi intellectum, quem facta demonstrabant (cum Patres Basileenses Eugenium monuerint, citarint, etc.) utique Pontifex improbavit.

Instant Adversarii, et aiunt præfatum Constitutionem *Moyses* postmodum abolitam fuisse a Nicolao V. Sed reverâ in Litteris Nicolai (ut videre est apud ipsum Natalem art. 4. num. 14.) nihil aliud reperitur, quàm confirmatio possessionum et collationum Beneficiorum, quas fecerant Basileenses, nullâ penitus factâ mentione potestatis prætensæ Concilii supra Papam.

134. — Instat ultimò pro superioritate Concilii Ludovicus Maimburgus, objiciens, eosdem Pontifices aliquando Conciliorum superioritatem supra Papam fuisse confessos. Et opponunt I. factum Siricii, qui ab aliquibus Episcopis requisitus super errore Bonosi, nempe, quod B. V. Maria alios post Jesum filios suscepisset; respondit, super hanc controversiam se non posse judicare, cum ejus judicium Concilio Capuensi commissum fuerit. Sed respondetur 1. quod hoc argumentum probaret nimis, nam hoc modo Papa non solum Generali Concilio inferior esset, sed etiam Provinciali, quale erat Capuense. Resp. 2. quod hæc verba falso Si-

ricio apponantur; cum tantum in Epistolâ 79 Ambrosii reperiantur. Resp. 3. quod, dato etiâ, quod sint Siricii, Siricius ibi non declaravit se synodo inferiorem, sed significavit dedignari suâ auctoritate ex declaratione illius Concilii causam judicare: Et patet ex verbis ibi: « Nos quasi ex Synodi auctoritate judicare » non convenit. » Vide Troil. loc. cit. Opponit II. Maimburgus testimonium Sylvestri II quod *si Romanus Episcopus Ecclesiam non audierit, ut Ethnicus habendus sit*. Respondetur, illud testimonium non fuisse Sylvestri, sed Gerberti Monachi qui (ut referunt Baronius anno 992, et Spondanus anno 991, n. 2.) dum fuisset illegitimè assumptus ad Rhemensem Archiepiscopatum, Arnulpho injustè deposito, et tunc contendebat sui confirmationem, non obstante dissensu Pontificis, Seguino Metropolitano verba illa scripsit. Sed postmodum idem Gerbertus, cum favore Othonis Imperatoris ad Pontificatum assumptus esset, ipsomet Arnulphum in suam Rhemensem Ecclesiam restituit. Opponit III. Maimburgus confessionem Pii II, qui in suâ Bullâ Retractionis lassus est, ipsum antea in Synodo Basileensi antiquam sententiam de superioritate Concilii tutatum fuisse: Ergo, arguit Maimburgus, hæc est antiqua sententia. Sed respondetur, opus esse legere Bullam præfatam (apud Troilam Tract. 7. art. 7. n. g.) et ibi patenter quisque intelliget, quo sensu Pius asseruerit sententiam illam *antiquam*; antiquam, quia ipse prius, cum non esset Pontifex (tunc temporis dictus Æneas Piccolominus), pro superioritate Concilii contenderat: Sed postea, veritate perspectâ, adhuc antè Pontificatûs adeptionem se retraxerat, ut patet ex Epistolâ ab ipso ad Eugenium IV missâ. Hinc cernitur, quàm fraudulenter miser Maimburgus gestis, verbisque utatur.

153. — Adversarii pro eorum opinione stare dicunt *Cardinales Cusanam et Alliacensem*, item *Gersonem, Almaynum, Adrianum VI, Panormitanum, Alphonsum, Tostatum, Dionysium Carthusianum, et Driedonem*. Sed operæ pretium est observare cum Roncaglia in *Animadvers.* §. XI. in *Natalem Alex. de Concil. Constant.* quod exceptiones præfatorum auctoritatibus opponantur. *Cardinalis enim Cusanus*, licet prius in *libro de Concordiâ Concilium Papæ prætulisset*, tamen postea non obscure oppositum se sensisse ostendit: signanter in *Epist. 2. de Usu Calicis ad Bohem.* docuit Romanam Ecclesiam esse, ac jugiter futuram columnam veritatis, et proinde nunquam a Fide defecisse, nec alterius sedis correctione indignuisse; ac veritatem certò apud eos inveniendam, qui a Romano Pontifice non separantur. *De Alphonso Tostato* refert *Spondanus* ad annum 1447, quod ipse ideò Papæ prærogativis fuit infensus, quia quædam suæ theses Eugenio IV, non fuerunt acceptæ, et repulsæ fuerunt a Cardinali Turrecremata: proinde scripsit *Spondanus*, quod ipse « in Pontificum auctoritatem invecis præ studio tuendi sua apparuit, » sed cum non obtinuit quod petiit, non potuit adeò genio imperare, ut non acerbius rem in contradictores ageret: » Ve-

rumtamen ipse Tostatus, in c. 16. *Matth.* sic scripsit: « Voluit » Christus, quod Confessio Fidei esset per Petrum solum, ut in- » nuatur quod talis Fides tenenda est, qualem prædicat Romana » Sedes, quæ est Mater et Caput Ecclesiarum, cui Petrus præ- » fuit. » De *Panormitano* (in *Compendio gestorum ejus inter vitas Pontificum* descriptas a Ciaconio) legitur, quod hic Doctor fuerit a Rege Aragonensi, contra Eugenium irritato, ad Synodum Basileensem datâ operâ missus, ut Romani Pontificis Auctoritatem impugnaret; proût jam egisse refert *Panzaroli de Leg. Interpret.* subdens, eundem *ex pluribus responsis editis magnam pecuniam conflasse, pleraque indigna egisse*. Cæterum legens quæ ipse scripsit in *cap. Significasti, de Elect.* circa Potestatem Conciliorum, nunquam asserere poterit, ipsum infallibilitatem Conciliis tribuisse adversus Pontificis Potestatem.

De auctoritatibus *Alliacensis, Gersonii, et Almaini* scribit *Andreas Duallius* eas non multi faciendas, cum præfati Auctores tempore Schismatis scripserint. Addit *Thomassinus diss. 15. in Conc. n. 24. Gersonium* scripsisse exasperatum schismatis pertinacis importunitate: « atque ideò plurimum degenerasse a reverentiâ » Pontificum Gallicanorum, qui cum Leone adfuere Romanæ » Synodo. Antiquitas ergò eorum, et numerus anteponi debet » novitati et paucitati per abrupta molienti sese extricare a schis- » mate intricatissimo. » Jactant etiâ habere *Adrianum VI.* Sed reverâ hic Pontifex, dum privatus Doctor fuerat in Universitate Lovaniensi, nil aliud scripsit (*Sum. Theol. in 4. sent. de Sacr. Confirm.*) quàm posse Pontificem in suâ Decretali hæresim docere, scilicet intelligendum, quatenus doceat proût Doctor privatus, non verò ut Doctor Ecclesiæ. Quis enim negabit, Papam ut hominem erroribus posse esse obnoxium? Jactant etiâ *Dionysium Carthusianum* pro ipsis esse, sed qualis fuerit hujus Doctoris sententia, valdè dubium est; nam hic expendens in *lib. de Auctoritate Papæ, et Conc. part. 2. a. 4. 48.* dicit, Papam intolerabiliter vitiosum subijci Concilio; sed ibidem aliter loquitur dicens: *Papam, ut summum Ecclesiæ Pastorem*, non posse a Generali Concilio judicari aut deponi, *quia ut talis est Superior, et Prælatum, et Judex Ecclesiæ*. De auctoritate *Driedonis* (ut observari potest in *l. 4. c. 4. in fin.*), ipse nihil aliud sentit, nisi quod Pontifex Concilio subijciatur, si Doctrinam Evangelio contrariam pertinaciter defendat, quod nemo negat. En quomodo istæ omnes auctoritates ab Adversariis Romanæ Sedis adductæ, aut infirmæ sint, aut dubiæ.

Ex his omnibus demiquè, in unum colligendo sensum Scripturarum, Pontificum, Patrum, ipsorumque Conciliorum, quisque animadvertere potest, nostram sententiam non esse tam nostram, quàm totius Ecclesiæ sententiam, regulam; et sensum. Et ideò non ipsam, sed potiùs oppositam, ut fulem, sæpiusque convulsam, meritò censendam ac rejiciendam.

DUBIUM III.

An vis, et substantia Legis positivæ dependeat ab acceptatione Communitatis?

156. An obliget Lex non acceptata? — 157. Quid si Lex a majore parte Populi non accipiatur? Quanto tempore præscribantur Leges? — 158. An peccent Legem non acceptantes? Et an Lex pendeat ab acceptatione Populi? Quid circa Leges Pontificias? Quid circa Civiles? — 159. Quid si lex sit ardua, vel abrogata, vel si major pars eam non receperit?

156. — « RESP. Etsi ita sentiant Canonistæ, item Navar. Azor. etc. citati à Laym. lib. 1. tr. 4. c. 3., eò quod ponant leges hac tacita conditione ferri, si a Populo fuerint acceptatæ, alioquin vim, seu obligationem non habituras. Verior tamen sententia est Theologorum, leges absoluti Magistratùs non pendere a Populi acceptatione, et consensu, sed mox ut legitime promulgatæ sunt, obligare Populum ad recipiendum. Unde a Laym. loc. cit. resolvuntur hi Casus.

1. Episcopis ex officio incumbit novas Leges Pontificias (ut Principibus Imperatorias) promulgare per suas Diœceses, atque in usum deducere.

2. Si lex in provinciâ promulgata sit, sed a majore parte Populi non accipiatur, nec observetur; tunc, si Legislator id sciat, et taceat, censetur hoc ipso legem revocare. Si verò id sciat et urgeat observationem, quisque tenetur eam servare, quia potius caput suum, quam reliqua membra, sequi debet.

3. Si princeps nesciat non accipi, nec deduci ad usum, durat legis obligatio, donec elabatur decennium: quo elapso, præscriptum est contra eam, sive Imperatoria sit, sive Pontificia, et tunc non ampliùs obligat. Uti et Lex Ecclesiæ, etsi semel recepta sit, aboletur per præscriptionem, sed annorum plurimum, nempe quadraginta. Navarr. Azor. Suarez. (Sed vide dicenda n. 139. v. Lim. 2.)

4. Si tu legem promulgatam paratus sis suscipere, et datâ occasione etiâ observes; sed alii plerique e Communitate non recipiant, nec recepturi videantur, tunc saltem ab eâ excusaberis per discretionem.

5. Etsi primi Episcopi fortè peccaverint, non recipiendo legem, nec in usum deducendo, successores tamen eorum, si post longum tempus videant non observatam, credere possunt esse sublatam per præscriptionem.

6. In dubio, num lex recepta sit, necne, præsumendum est pro ipsâ: quia factum in dubio præsumitur si de jure faciendum erat. Vide Azor. l. 5. c. 4. Lay. hic cap. 3. Salm. de leg. disp. 13. s. 3.

158. — Quæritur an Lex obliget de se independentè ab acceptatione populi? Certum est peccare Legem justam non accep-

tantes ex Prop. 28. ab Alex. VIII. quæ dicebat: *Populus non peccat*, etiâ si absque ulla causa non recipiat Legem a Principe promulgatam. Ratio, quia, licet Lex de se non obligaret, nisi Populus eam acceptaret, tamen Princeps jus habet, ut subditi justas leges suas recipiant. Dubium fit, an essentia Legis pendeat ab acceptatione Populi, ita ut ipsa non liget, donec Populus acceptet? Et hîc distinguendum inter Leges Ecclesiasticas et Civiles. Et quoad leges Ecclesiasticas, certum est, quod Summus Pontifex possit obligare ad Leges Populum Christianum independentè ab illius acceptatione, quia certum est, Papam non recipere potestatem legislativam a populo, sed a Christo Domino, qui dixit: *Pasce oves meas. Quodcumque ligaveris super terram, etc.* Et idem dicitur de Episcopis, qui vel immediatè vel mediatè (ut supra) per Christi Vicarium ab eodem Domino potestatem habent. Vide Salm. c. 1. n. 94. An autem idem sit quoad Leges Civiles? Vide infra.

Quæstio igitur est an lex, ubi non exprimitur, velle Principem obligare independentè ab acceptatione Populi, de se obliget sine Populi consensu?

Circa leges Pontificum, vel aliorum Prælatorum, prima sententia negat ex c. 3. dist. 4. §. *Legis*; ubi habetur ex S. Aug. *Leges constituuntur, cum promulgantur; confirmantur, cum moribus utentium applicantur.* Ratio, quia hoc spectat ad suave regimen Ecclesiæ, ut perturbatio Populi evitetur. Ideoque multa Decreta Pontificia de facto non obligant, quia non sunt acceptata. Ita Cabass. Theor. Jur. l. 1. c. 4. n. 5. Et Val. Fill. Reg. Bon. Coo. et alii apud Salm. c. 1. n. 98.

Secunda sententia contraria, cui subscribimus, affirmat, quia Prælati Ecclesiastici non habent potestatem a Populo, uti prænotatum est a principio. Ad textum S. Aug. respondetur, *Leges per acceptationem confirmantur facto, non jure.* Itâ Salm. ib. n. 99. et seq. cum Laym. Suar. Pal., etc. Notatur autem, quod lex tunc dicitur recepta, cum major pars Communitatis eam recipit in totum, vel in partem. Salm. n. 97. cum Bon. et Val.

Idem, quod dicunt de Legibus Pontificiis, dicunt etiâ de Legibus Civilibus Busemb. cum Pal. Suar. Laym., etc. apud Salm. cit. c. 1. n. 101. (Quamvis negent alii ib. cum Croix l. 1. n. 591.) Ratio, quia obligatio legis oritur non ex acceptatione Populi, sed ex ipsa potestate Principis, quam habet condendi leges independentè a Populo. (V. Not. IV, pag. 323.)

159. — Limitant aliqui DD. (sive lex sit civilis, sive ecclesiastica) 1. si lex sit difficilis observantiæ, vel contraria consuetudini: quod judicatur ex arbitrio Prudentum: Vel si plures ab ea appellent. Itâ Pal. Suar. Salas apud Salm. ib. n. 104. Contrarium tamen sentiunt Tap. et Gorgon. ib. n. 105. Salm. adhærent primæ sententiæ quando lex est adeò dura, ut per epikeiam judicetur, quod si Legislator illas circumstantias advertisset, legem minimè emanasset.

Limitant 2. si lex fuerit abrogata per desuetudinem à majori

DUBIUM III.

An vis, et substantia Legis positivæ dependeat ab acceptatione Communitatis?

156. An obliget Lex non acceptata? — 157. Quid si Lex a majore parte Populi non accipiatur? Quanto tempore præscribantur Leges? — 158. An peccent Legem non acceptantes? Et an Lex pendeat ab acceptatione Populi? Quid circa Leges Pontificias? Quid circa Civiles? — 159. Quid si lex sit ardua, vel abrogata, vel si major pars eam non receperit?

156. — « RESP. Etsi ita sentiant Canonistæ, item Navar. Azor. etc. citati à Laym. lib. 1. tr. 4. c. 3., eò quod ponant leges hac tacita conditione ferri, si a Populo fuerint acceptatæ, alioquin vim, seu obligationem non habituras. Verior tamen sententia est Theologorum, leges absoluti Magistratùs non pendere a Populi acceptatione, et consensu, sed mox ut legitime promulgatæ sunt, obligare Populum ad recipiendum. Unde a Laym. loc. cit. resolvuntur hi Casus.

1. Episcopis ex officio incumbit novas Leges Pontificias (ut Principibus Imperatorias) promulgare per suas Diœceses, atque in usum deducere.

2. Si lex in provinciâ promulgata sit, sed a majore parte Populi non accipiatur, nec observetur; tunc, si Legislator id sciat, et taceat, censetur hoc ipso legem revocare. Si verò id sciat et urgeat observationem, quisque tenetur eam servare, quia potius caput suum, quàm reliqua membra, sequi debet.

3. Si princeps nesciat non accipi, nec deduci ad usum, durat legis obligatio, donec elabatur decennium: quo elapso, præscriptum est contra eam, sive Imperatoria sit, sive Pontificia, et tunc non ampliùs obligat. Uti et Lex Ecclesiæ, etsi semel recepta sit, aboletur per præscriptionem, sed annorum plurimum, nempe quadraginta. Navarr. Azor. Suarez. (Sed vide dicenda n. 139. v. Lim. 2.)

4. Si tu legem promulgatam paratus sis suscipere, et datâ occasione etiã observes; sed alii plerique e Communitate non recipiant, nec recepturi videantur, tunc saltem ab eâ excusaberis per discretionem.

5. Etsi primi Episcopi fortè peccaverint, non recipiendo legem, nec in usum deducendo, successores tamen eorum, si post longum tempus videant non observatam, credere possunt esse sublatam per præscriptionem.

6. In dubio, num lex recepta sit, necne, præsumendum est pro ipsâ: quia factum in dubio præsumitur si de jure faciendum erat. Vide Azor. l. 5. c. 4. Lay. hic cap. 3. Salm. de leg. disp. 13. s. 3.

158. — Quæritur an Lex obliget de se independentè ab acceptatione populi? Certum est peccare Legem justam non accep-

tantes ex Prop. 28. ab Alex. VIII. quæ dicebat: *Populus non peccat*, etiã si absque ulla causa non recipiat Legem a Principe promulgatam. Ratio, quia, licet Lex de se non obligaret, nisi Populus eam acceptaret, tamen Princeps jus habet, ut subditi justas leges suas recipiant. Dubium fit, an essentia Legis pendeat ab acceptatione Populi, ita ut ipsa non liget, donec Populus acceptet? Et hinc distinguendum inter Leges Ecclesiasticas et Civiles. Et quoad leges Ecclesiasticas, certum est, quod Summus Pontifex possit obligare ad Leges Populum Christianum independentè ab illius acceptatione, quia certum est, Papam non recipere potestatem legislativam a populo, sed a Christo Domino, qui dixit: *Pasce oves meas. Quodcumque ligaveris super terram, etc.* Et idem dicitur de Episcopis, qui vel immediatè vel mediatè (ut supra) per Christi Vicarium ab eodem Domino potestatem habent. Vide Salm. c. 1. n. 94. An autem idem sit quoad Leges Civiles? Vide infra.

Quæstio igitur est an lex, ubi non exprimitur, velle Principem obligare independentè ab acceptatione Populi, de se obliget sine Populi consensu?

Circa leges Pontificum, vel aliorum Prælatorum, prima sententia negat ex c. 3. dist. 4. §. *Legis*; ubi habetur ex S. Aug. *Leges constituuntur, cum promulgantur; confirmantur, cum moribus utentium applicantur.* Ratio, quia hoc spectat ad suave regimen Ecclesiæ, ut perturbatio Populi evitetur. Ideoque multa Decreta Pontificia de facto non obligant, quia non sunt acceptata. Ita Cabass. Theor. Jur. l. 1. c. 4. n. 5. Et Val. Fill. Reg. Bon. Coo. et alii apud Salm. c. 1. n. 98.

Secunda sententia contraria, cui subscribimus, affirmat, quia Prælati Ecclesiastici non habent potestatem a Populo, uti prænotatum est a principio. Ad textum S. Aug. respondetur, *Leges per acceptationem confirmantur facto, non jure.* Ita Salm. ib. n. 99. et seq. cum Laym. Suar. Pal., etc. Notatur autem, quod lex tunc dicitur recepta, cum major pars Communitatis eam recipit in totum, vel in partem. Salm. n. 97. cum Bon. et Val.

Idem, quod dicunt de Legibus Pontificiis, dicunt etiã de Legibus Civilibus Busemb. cum Pal. Suar. Laym., etc. apud Salm. cit. c. 1. n. 101. (Quamvis negent alii ib. cum Croix l. 1. n. 591.) Ratio, quia obligatio legis oritur non ex acceptatione Populi, sed ex ipsa potestate Principis, quam habet condendi leges independentè a Populo. (V. Not. IV, pag. 323.)

159. — Limitant aliqui DD. (sive lex sit civilis, sive ecclesiastica) 1. si lex sit difficilis observantiæ, vel contraria consuetudini: quod judicatur ex arbitrio Prudentum: Vel si plures ab ea appellent. Ita Pal. Suar. Salas apud Salm. ib. n. 104. Contrarium tamen sentiunt Tap. et Gorgon. ib. n. 105. Salm. adhærent primæ sententiæ quando lex est adeò dura, ut per epikeiam judicetur, quod si Legislator illas circumstantias advertisset, legem minimè emanasset.

Limitant 2. si lex fuerit abrogata per desuetudinem à majori

parte Populi. Sed dubitatur inter DD. an præscriptio per decennium sufficiat ad abolendas leges Ecclesiæ? Negant cum Busemb. ut suprâ n. 3. Salm. de Leg. c. 6. n. 17. cum Bon. Laym. Diana, etc., quia ad præscribendum adversus Ecclesiam requiruntur 40. anni, ut habetur ex cap. De quarta, et cap. Ad aures, de Præscript. Sed Lessius l. 2. c. 6. n. 47. et Pal. Sa, Gran. Nao. et Azor. apud Salm. loc. cit. probabiliter dicunt sufficere decem annos, sive leges sint receptæ, sive non; quia non major ratio habenda est de consuetudine contra legem Ecclesiasticam, quam Civilem, cum nullum jus inter has distinguat. Respondet autem Lessius ad citatos textus, eos non loqui de Legibus, sed de iuribus, et bonis immobilibus Ecclesiæ præscribendis; nomine autem iurium Ecclesiæ non veniunt quidem Ecclesiæ leges. Quando verò lex nunquam fuit recepta, certè sufficit decennium pro utraque lege sive Civili, sive Ecclesiastica, ut dicit Bus. hic n. 3. Et tunc, licet primi non observantes peccarint, præsentibus tamen non peccant. Salm. n. 106. cum Suar. Bon. Pal. et comm. cum Busemb. hic n. 5.

Limitant 3. Si major, et sanior pars Populi legem non receperit; quamvis enim primi non acceptantes peccent, si desuetudo nondum sit præscripta: cæteri tamen non tenentur ad legem; nam præsumitur Princeps nolle hoc obligare ad observandum quod non est a majori parte receptum. Ita Salm. n. 107. cum Suar. Pal. Tap. etc. cum Busemb. hic n. 2. et Less. l. 2. c. 22. n. 98.

Quæritur hic, an si Populus supplicet Principem, ut revocet legem, teneatur illam observare? Negant Bon. Villal. Salas, etc., apud Salm. c. 1. n. 111. Sed rectè contradicunt Salm. cum Suar. et Pal. At si princeps audiat supplicationem Populi, et taceat, nec instet pro observantia, censetur legem abrogare; nisi aliud conjiciatur ex circumstantiis. Salm. c. 1. n. 112. cum Pal. Bon. Salas, et aliis.

DUBIUM IV.

An Præcepta etiam humana obligent sub peccato, et quali?

140. An Legislatores humani possint præcipere? Et quot condiciones requirantur, ut Lex obliget? — 141. An Superior possit præcipere rem levem sub culpa gravi? — 142. An res levis fiat gravis per circumstantias, præsertim contemptus? — 143. An res gravis possit præcipi sub levi? — 144. Quando præsumatur Lex obligare sub gravi? — 145. An lex poenalis obliget ad culpam? — 146. Quid de Lege sub poenâ suspensionis, etc. — 147. Quid si Lex assignet poenam, et simul præcipiat? — 148. An incurratur poena ante sententiam? — 149. Quid de poenis positivis, et inhabilitantibus? — 150. An poena conventionalis solvi debeat ante sententiam? — 151. An Lex irritans actum carentem solemnitatibus obliget in conscientia? — 152. An teneamur tollere impedimentum obstans impletioni Legis? Sed vide etiam lib. 3. n. 1045.

140. — « RESP. : Cum Deus sit Dominus noster, atque etiam Superioribus parere nos jusserit, non solum ipse, sed et illi nobis præcipere possunt, et præcipiunt, tum sub poena, tum etiam sub culpa, sive peccato; eoque gravi, aut levi, prout et rei præceptæ ad intentum finem necessitas et materiæ quantitas, et eorum voluntas sese habent, quæ ex eorum verbis, circumstantiis, aut prudentum æstimatione solet colligi. Itâ Theologi commu- niter. S. Th. Suar. Salas, etc. »

Ut lex obliget, quatuor condiciones requiruntur. I. Ut lex sit pro tota Communitate. II. Ut Legislator habeat publicam potestatem. III. Ut lex sit perpetua. IV. Ut sit ad bonum commune: deinde sit honesta, justa, et possibilis. Vide Salm. de Leg. c. 1. ex n. 7. Hinc Lex differt a Præcepto, seu Mandato; nam Præceptum fertur pro persona particulari, et etiam a persona privata. Deinde præceptum est ad tempus, cum cesset morte mandantis; nisi res sit ampliùs integra vel nisi Præceptum sit ad causas pias vel pariter favorabiles. Vide Croix lib. 1. n. 565 et 566. Salm. d. c. 1. n. 5.

Undè resolvuntur hi Casus.

« 1. Gravier peccat, qui deliberatè, et in materiâ magnâ violat præceptum aliquod Decalogi, vel Ecclesiæ.

141. — « 2. Cum res levis est, non peccat mortaliter transgrediens, etsi Superior sub mortali præceperit: quia id eum posse negant Suar. Laym. et alii communiter; v. gr. ne quis frangat silentium, ne edat uvam, ut claudat ostium, etc., quia est res parva, et incapax tantæ obligationis. Nec ipse Deus in materiâ parva sub mortali obligat. Vide Less. l. 2. c. 4. d. 9. Salas d. 10. s. 7. (Est communissimum apud Salm. de Leg. c. 2. n. 18. Tenent tamen in Tract. 15. de Statu Relig. c. 6. ex n. 85. cum S. Th. Valent. etc., contra Sanch. Vasq. etc. posse Prælatum regularem præcipere sub gravi, quod a Regula præceptum est tantum sub levi, si timetur, quod regula aliter non observetur.)

142. — « 3. Aliud esset, si materiâ aliàs levis, fieret gravis ratione circumstantiarum; ut verb. gr. contemptus, scandali, magni boni communis, vel finis a Legislatore intenti. Sic absintia a pomo in Paradiso, in se quidem parva, gravissima tamen erat ex circumstantiâ finis. Suar. l. 3. c. 25. »

Nota, quod in quâcumque materiâ contemptus formalis legis, aut Legislatoris (quod est contemnere legem, vel Legislatorem, seu Superiorem quâ Superior est) semper est peccatum mortale. Salm. c. 2. n. 38. cum S. Th. Suar. et communi. Secus si contemnatur res præcepta, quia parvi æstimatur, vel ex indignatione particulari contra Superiorem. Salm. c. 2. n. 35. cum Sanch. Cajet., etc. Contemptus enim non quâ Superioris, sed quâ singularis personæ, v. gr. quia indocti, imprudentis, etc., de se non est culpa mortalis nisi forsân judicium sit graviter teme-

rarium. Ita *Salm. ib. n. 40. cum Pal. Sanch. Less. Bon.* Hinc dicunt rarò contingere peccatum mortale ratione contemptis.

143. — « 4. Quando materia est gravis, potest Superior præcipere sub culpâ tantum levi: quia sicut potest nullo modo obligare non præcipiendo: ita etiam potest obligare sub veniali tantum. Ita *Suar. Less. loc. cit. contra Vasq.* »

Quæstio est, an Legislator in materiâ gravi possit obligare tantum sub levi. *Prima sententia* negat, quia gravitas obligationis non dependet ex voluntate Superioris, sed gravitate materiæ. Ita *Bellarmin. Reg. Sot. Vasq. Bec. Secunda tamen sententia* probabilior affirmat, quia in legibus obligatio taxatur à Legislatore juxta finem intentum, ad quem aliquando expedit non imponere obligationem gravem in gravi materiâ. Ita *Lessius l. 2. c. 41. n. 46. Salm. de Leg. c. 2. n. 20. cum Sanch. Pal. Bon. Val. etc.* Sicut bene quis potest vovere in quacumque materia, etiam gravissimâ, tantum sub levi; ut *S. Antonin. Pal. Sanch. etc. apud Salm. ib.*

144. — « 5. Potissima signa, ex quibus colligi possit an lex obliget sub gravi culpâ, sunt hæc. I. Si materia sit gravis, et non constet in contrarium de voluntate præcipientis. Unde *Cajet. in summ. verb. Cler.* docet Clericos tantum peccare venialiter, dum contra præcepta juris positivi aves, et canes sequuntur ad venandum. II. Si verba magnam vim habent, ut jubemus, interdiciamus, in virtute sanctæ obedientiæ: vel vi voti, aut juramenti, vel graviter mandamus, etc. III. Si pœna magna adjiciatur, ut excommunicationis, depositionis, maledictionis æternæ, exilii perpetui, mortis, etc. IV. Si ita fert usus, et consuetudo inter peritos, et timoratos: quia consuetudo est optima legum interpretis, ut patet in lege jejunii Ecclesiastici, et abstinentiæ a carnibus; item Communionis annuæ, quas graviter obligare probant hinc *Tol. Laym. c. 14. n. 4. Bonac. p. 7. §. 4.* »

145. — Docet Auctor legem obligare sub gravi, si magna pœna ei adjiciatur. Hic addendæ sunt plures quæstiones scitu necessariæ. Et antè omnia est notandum, quod alia est Lex purè pœnalis, quæ nullum dat præceptum, v. gr. Qui hoc fecerit, solvat pœnam. Et hæc non obligat in conscientia, etiamsi pœna sit gravissima, ut *Salm. c. 2. n. 53. cum Nav. Pal. Tap. Regin. etc.* Hinc leges oppidorum prohibentes sub pœna cæsionem lignorum, sive herbarum, piscationem, venationem, non obligant sub culpa, sic enim habet consuetudo. Ita *Salm. ib. n. 54. cum Nav. Val. Montes. etc.* Alia est Lex non purè pœnalis, seu mixta, quæ præcipit, et pœnam imponit, v. gr. Nemo hoc faciat sub pœna, etc. (*V. Not. V. pag. 323.*)

Omnes leges sub pœna excommunicationis latæ sententiæ obligant graviter: Est commune. *V. Salm. c. 2. n. 44.*

146. — Quæritur 1. An obliget sub gravi lex quæ præcipit sub pœna Suspensionis, Interdicti vel Irregularis? Negant obligare sub gravi, cum ista possint incurri sine peccato gravi, Ca-

jet. *Val. Salon.* (et Azor. quoad Suspensionem) apud *Salm. ib. n. 45.* Contradiciunt tamen *Salm.* tam quoad Irregularitatem, cum *Sanch. Pal. Tap. etc.*, quàm quoad Interdictum, et Suspensionem, si sint majores, prout Sensus ab Officio, vel Beneficio ad longum tempus, et Interdictum ad omnem usum, quæ dicunt non posse incurri sine peccato gravi. Ita *Salm. de Cens. c. 1. n. 126. ex Suar. Bon. Con. Pal. etc. ibid. n. 124.* (Vide etiam de hoc *l. 7. de Censur. n. 313.* Et idem dicunt de aliis pœnis spiritualibus gravissimis *dict. n. 45. ut sup.*)

Quid si tales pœnæ sint ferendæ sententiæ, an obligent sub gravi? Alii affirmant, alii probabilius negant, ut *Salm. de Leg. c. 2. n. 46. cum Cajet. Pal. Suar. Sanch. Vasq. etc.* Nisi dicatur, quod censura incuratur sine alia monitione, vel nisi de se materia sit gravis.

147. — Quæritur 2. An Leges assignantes pœnam temporalem et simul præcipientes, obligent ad culpam, an solum ad pœnam? *Prima sententia* negat nisi ipsa Lex exprimat velle obligare etiam ad culpam. Ita *Nav. Man. c. 23. n. 55 et 60.* ubi ait: *Leges humanæ etiam præcipientes, quæ pœnam temporalem constituunt in dubio ad æternam non obligant, quatenus sunt leges ejus qui pœnam statuit.* Ita etiam *Cajet. in Summ. v. Clericus. §. Verum.* Item *Mencada, Gomez, Imola ap. Salm. de Leg. c. 2. n. 47.*, et probabilem *ibid.* vocant *Val. Bon. Dian. Tap. ac Vill.*, et loquendo de lege civili probabile etiam putat *Mazzot. de Leg. q. 2. c. 1. cum Fill.* Ratio, quia, licet Principes bene possint obligare tam ad pœnam, quàm ad culpam, tamen cum non sint imponenda onera sine necessitate, non præsumuntur ipsi velle ad culpam obstringere, quando sufficit pœna ad eos coercendos: Et ita hujusmodi leges dicunt consuetudine interpretari. Verius tamen contradicit *secunda sententia* quam absolute tenent *Salm. l. c. n. 49.*, et probabilior *ibi* censent *Val. Bon. Dian. Tap. et Vill.* Ratio, quia hæc est differentia inter legem purè pœnalem, quæ obligat ad solam pœnam, et hæc est, quando in ea tantum pœna assignatur; et legem mixtam, quæ obligat etiam ad culpam; et hæc est, quando ultra pœnam præceptum adjungitur; ipso enim præcepto tunc creditur Superior velle ad culpam obligare, ne frustra videatur præcipere. Quid si pœna sit magna? vide dicenda *de Rest. l. 3. n. 616.*

148. — Quærit. 3. An incuratur pœna antè Judicis sententiam? Pœnæ spirituales, ut excommunicatio, irregularitas, etc. quando imponuntur ipso facto, non indigent sententiâ; est certum apud omnes, v. *Salm. de Leg. c. 2. n. 57.* Et patet *ex c. Non dubium de Sent. ex c. Significasti de Hom. et aliis.* Idem dicitur de pœnis privativis, modò reus subire eas possit sine infamia, sicut esset privatio vocis activæ, et passivæ, ut *Suar. l. 5. c. 9. n. 5. Bon. D. 1. q. 1. p. 7. n. 10. et Salm. n. 58. cum Tapia, Vasq. Montes., etc.* Et modò alicubi non habeat aliter consuetudo particularis: *Salm. n. 60.* Adde, nisi pœna consistat in privatione alicujus juris acquisiti, putà in Beneficio, electione, etc.,

tunc enim semper requiritur declaratio juridica vel pœnæ, vel saltem criminis, etiãsi pœna imponatur, ipso facto incurrenda, nulla expectata declaratione, ut docent *Less. l. 2. c. 29. dub. 8. et c. 34. dub. 34. Mol. de Just. t. 2. tr. 2. D. 96. n. 8. Soto l. 1. q. 6. a 9. et l. 4. qu. 6. a 6. Sanch. de Mart. l. 2. D. 53. n. 5. et l. 7. D. 89. n. 11. Pal. tr. 3. D. 2. p. 2. n. 8. et Salm. c. 2. n. 59 et 60. cum Led. Cajet. et Gran.* Cum enim lex pœnalis accipidebeat in mitiori sensu; verba illa, nulla declaratione etc. possunt explicari, scil. nulla expectata declaratione pœnæ; sed non excluditur declaratio criminis, ut pœna possit reo applicari. Id confirmatur ex c. *Secundum, de Hæret. in. 6.* ubi Hæretici, licet priventur ipso jure bonis suis, tamen non tenentur bona tradere antè sententiam, ut in eodem textu habetur.

149. — Quod dictum est de pœnis privativis, a fortiori dicendum de positivis, quæ consistunt in actione positiva, v. gr. aliquid restituendi, aut patiendi, ut communiter, cum *D. Th. 2. 2. q. 62. a 3. Sanch. de Ma. l. 6. D. 53. n. 1. Mol. l. c. Soto l. 1. q. 6. n. .... ad 8. et Salm. c. 2. n. 61 et 64. cum Tap. Sa. Vasq., etc.* Et sic igitur dicendum de legibus privativis Beneficium jam obtentis, ratione simoniæ, vel alienationis bonorum Beneficii, etc. ubi semper requiritur declaratio Judicis. *Salm. d. n. 64. cum AA. cit.* Ratio autem omnium horum est, quia nimis ardua, et inobservabilis esset lex illa humana: quod reus ipsemet in seipsum deberet pœnam exequi.

Pœnæ autem inhabilitantes obligant antè Judicis sententiam, ut est pœna imposita a Tridentino non residentibus non lucrandi fructus, et similia. Vide *Salm. ibid. n. 62.* Item quando pœnæ sunt conditionales, v. gr. ut habens Beneficium curatum, si non ordinetur Sacerdos infra annum, sit ipso facto privatus beneficio, ut ex *Cap. Licet, de Elect. in 6.* Sic etiã Clericus beneficiatus non deferens habitum, ipso facto privatur privilegio fori. *Salm. c. 2. d. 63. cum Sanch. Pal. Bon. etc.*

150. — Quæritur 4. An pœna conventionalis in contractibus debeat solvi antè sententiam? *Prima sententia* affirmat, quia quisque tenetur antè sententiam pactum observare. Ità *Bonac. Suar. Mol. Sa, ap. Salm. c. 2. n. 66. Secunda sententia*, quam æquè probabilem vocant *Salm. n. 67. et tenent Nav. Less. Sanch. Vasq. Laym. Pal. etc.* negat, quia sentiendum est, contrahentes non aliter velle sibi imponere pœnam; quam juxta dispositionem juris circa Leges pœnarum, quæ non nisi post sententiam contrahuntur. Perfecto tenetur reus post sententiam ad pœnam: Sed notandum est, non teneri eum ad solvendam pecuniam, nisi petatur a parte. Et si pœna sit nimis dura, ultra sententiam requiritur præceptum Judicis, et ministrorum executio. Vide *Salm. c. n. 70.*

Deindè notandum, quod Leges, quæ fundantur in falsâ præsumptione, de se non obligant in foro conscientiæ, quando præsumptio certè est falsa. Sic enim hæres non tenetur, omisso inventario, ad omnia debita solvenda, si hæreditas reverà non

est solvendo. Vide *Salm. c. 2. ex n. 78.* et vide dicta n. 100. v. *Quæres.*

151. — An, quando Lex requirit aliquam conditionem, sinè quâ irritet actum, uti Lex irritans testamentum sinè solemnitatibus, vel Lex irritans alienationem bonorum Ecclesiæ sinè consensu Capituli, obliget in conscientia? *Prima sententia* negat, ut *Nav. Covarr. Tap. Silo. Med. et alii ap. Salm. c. 2. n. 44 et 103.* Ratio, quia tales Leges fundantur in præsumptione fraudis, quæ tunc non adest. *Secunda sententia* affirmat, quia tales leges non solum fundantur in præsumptione fraudis, sed etiã in periculo illius, quod semper adest. Ità *Salm. cum Sanch. Pal. n. 104.* Utraque est probabilis, sed secunda probabilior.

152. — Quæritur hinc ultimò, quando teneamur tollere impedimenta, vel ea non apponere, quæ obstant impletioni Legis? Prænotandum est ad quæstionis solutionem, aliud esse, quod quis non obligetur a Lege, sivè ab illius obligatione extrahatur: Aliud, quod excusetur a transgressione legis, manendo tamen sub ejus obligatione. Undè fit, ut dupliciter possis te impedire ab observatione Legis; vel apponendo causam, quâ extraharis a Legis observatione, scilicet si ab hoc loco, ubi est præceptum audiendi Sacrum, descendas ad alium, ubi tale præceptum non viget: vel efficiendo opus, quod licet impediatur te ab observatione Legis, non te extrahit tamen a Legis obligatione; nempè si die Dominico discedas a loco Sacri ad sylvam, ubi etsi Sacrum audire nequeas, ab illius obligatione tamen non extraheris. Deindè notandum est, quod contra Leges naturales nunquam licet apponere impedimentum, ut ab illius obligatione extraharis: Secus autem dicendum de Legibus humanis, quæ non obligant cum tanto rigore. Ità sapienter distinguunt *Salm. c. 2. n. 158, 159 et 160.*

Hinc inferunt, non peccare excommunicatum, si Sacrum non audiat, et absolutionem non procuret; nam per impedimentum excommunicationis jam extrahitur ab obligatione audiendi Sacrum: Sed vide dicenda l. 3. n. 325. v. *Excommunicatus, et l. 7. n. 161.* Inferunt 2. Eum non peccare contra præceptum jejunii, recitandi Officium, etc. qui suâ culpâ incidit in infirmitatem, etsi præviderit: Nec qui die jejunii pedester iter agit, vel multum laborat, ex quo excusetur indè a jejunio: etiãsi ex pravo fine iter assumat, nempè ad furandum etc. Ità *Salm. c. 2. n. 161. cum Sanch. Medin. Henr. etc.* Sed nos omninò oppositum sentimus cum *S. Thom. Vide dicenda Lib. 3. n. 1046.*

An verò peccet contra Legem, qui eo animo id impedimentum apponit, ut a Legis obligatione extrahatur, scilicet si se fatiget, ut non jejunet? Affirmant peccare *Pal. Salas. Med. etc. ap. Salm. c. 2. n. 163.* quia nemini debet prodesse sua fraus. Negant tamen peccare contra jejunium *Sanch. Fill. Azor. Vill. etc.* quod satis probabilem sententiam vocat *Salm. ib. n. 164.* quia tunc ille utitur jure suo, quo potest extrahi ab obligatione Legis, in quo nulla est fraus: prout si quis exeat e suâ Patriâ, ubi est obligatio jeju-

nandi, ut eximat se a jejuniis. Sed nos tantò potiùs, juxta sententiam quam mox supra secuti sumus, omninò primam sententiam sequimur; vide *l. 3. n. 1045.*

Peccat verò contrà præcepta naturalia, vel Divina, qui prævidens, se hominem occisurum in ebrietate, ab ebrietate non abstinere; vel qui non procurat absolutionem excommunicationis tempore Paschali; tunc enim urget gravius præceptum radicaliter divinum Communionis. Sic etiã peccat, qui se inebriat, vel somno se tradit tempore audiendi Sacrum, vel recitandi Officium, quia illa præcepta tunc jam eum obligant, neque per eas actiones a præcepto extrahitur. Itã *Salm. ib. n. 162. cum communi.*

CAPUT II.

DE SUBJECTO, CUI DATUR PRÆCEPTUM.

DUBIUM I.

Quæ personæ Præceptis obligentur?

133. An ad Leges obligentur ebrii, infideles, ignorantes, etc.?
— 134. An Legislator teneatur ad Legem? — 135. Quando pueri obligentur ad Leges Ecclesiasticas?

133. — « RESP. Soli subditi ratione utentes obligantur, itã ut eorum transgressione peccent. Quod addo propter ebrios, et ad tempus amentes, qui, etsi verè eis obligentur, eorum tamen violatione non peccant, defectu advertentiæ rationis, et consensûs. Pars prior est communis, et certa *Fil. t. 21. cap. 11. q. 10. Bon. p. 6, etc. Laym. l. 1. tr. 4. c. 10.* Posterior est eorundem. Cujus ratio est, tum quia præceptum, cum sit directivum, supponit usum rationis: tum quia obedientia tantum est eorum, qui ratione, et voluntate utantur. Nequè aliàs transgressio ad culpam imputari posset. »

Pro majori claritate notanda est regula, aliud est ad Legem non teneri; sicut non tenentur ad Leges ecclesiasticas infideles, pueri, amentes. Aliud a lege excusari, sicut excusantur ebrii, ignorantes, dormientes. Hinc est peccatum præbere carnes in die vetito secundis, non verò primis. Sicut etiã peccatum est incitare omnes istos ad aliquid malum jure naturæ.

Undè resolves hos casus.

134. — « 1. Legislator non tenetur suis legibus, ut sic, quoad vim coactivam, et pœnam, sivè directè: indirectè tamen, et quoad vim directivam, et ex æquitate quãdam tenetur se, tanquam caput, membris conformare. Itã *S. Th. q. 96. a 5. ad 3. Sylo. Suar. Bon. Laym. lib. 1. c. 4. c. 9. contra Azor.* Tenetur etiã in contractibus cum reliquis pari conditione uti. Vide *Fill. t. 21. c. 5.*

Itã ex communi *Salm. d. cap. 3. n. 37.* Num autem Legislator teneatur ad suam Legem sub gravi, vel levi? Alii dicunt sub gravi, sicut Lex alios obligat, ut *Sot. Laym. Vasq. etc. ap. Salm. ib. n. 38.* Sed probabile est, præciso scandalo, tantum teneri sub levi: quia tantum ex honestate obligatur ad legem: Itã *Salm. ib. n. 42. cum Less. Azor. Bon. Pal. etc.* Limitatur tamen, si Lex lata sit de taxatione pretii, vel de irritatione contractus; tali legi enim tenetur stare etiã princeps ad servandam æqualitatem. V. *Salm. ib. n. 43 et 44.*

« 2. Infideles non baptizati, etiã Catechumeni, non obligantur præceptis Ecclesiæ, obligantur tamen hæretici, et alii, qui per Baptismum Ecclesiæ semel sunt subjecti.

135. — « 3. Etsi pueri ratione utentes legibus iis Ecclesiæ, quarum materia eorum ætati est conveniens, v. gr. Confessionis annuæ, secundum *Naoarr. Henrig. et Azor. item abstinentiæ a carnibus, auditionis Sacri, secundum Sanch. etc.* obligentur quoad culpam; non tamen quoad pœnas ordinarias, nisi sint puberes, quales sunt masculi anno 14, puellæ 12 absoluto. Itã *Sotus, Vasq. de Pœnit. q. 90. v. 2. Sa, v. Cen. s. 2. a. 2. Sa, v. Cen. s. 2. a. 2. Sa, v. Cen. s. 2. a. 2.* »

Quæritur, an pueri statim ac pervenerint ad usum rationis teneantur ad Leges Ecclesiasticas audiendi Sacrum, abstinendi a carnibus, vel lactiniis, et confitendi? Affirmant *Sanch. Dec. l. 1. c. 12. n. 6. Laym. c. 10. n. 4. et Salm. de Leg. c. 3. n. 52. cum Pal. Bon. Salas, etc.* Atque peccare dicunt Parentes, qui negligunt impletionem ipsorum. Et regulariter aiunt hunc usum rationis judicandum advenire, expleto septennio. Admittunt tamen, pueros antè pubertatem non obligari ad pœnas *ib. n. 50. in fine;* nec ad Communionem antè decennium, nisi in articulo mortis, si sit usus rationis: ut *Salm. de Euch. c. 7. a. n. 15.* Negant verò *S. Anton. Sot. Sa, Henr. March. ap. Salm. n. 51.* dicentes non teneri statim, sed post aliquod tempus. Hoc tempus, *Sa* ait, esse tempus pubertatis: *Sotus* verò et *S. Anton.* dicunt saltem esse decimum annum vel nonum cum dimidio in fœminis. Sed hæc opinio meritò rejicitur communiter, ut ait *Croix l. 3. p. n. 615.* An verò obligentur pueri, qui antè septennium pervenerint ad usum rationis? Negant *Diana, Sanch. Burgh. ap. Croix l. 1. n. 676.* qui probabile putat, quia leges positivæ attendunt tantum ad ea quæ communiter contingunt. Sed probabilius *Bosco ibid.* affirmat teneri. Vide dicenda *lib. 3. n. 270 et 1012.*

« 4. Infantibus non baptizatis, et perpetuò amentibus licitè dantur carnes diebus vœitis, et imponuntur opera servilia festis; non tamen ebriis, cum legi maneant subjecti; uti nec licitè irritantur amentes ad blasphemandum, lædendum, etc. eò quod talis actus tribueretur principali agenti, qui alterius operã uteretur, quasi instrumento, ut *Laym. l. 1. t. 4. c. 10. Bon. p. 6. et Sanch. 1. Moral. c. 12. »*

DUBIUM II.

An Peregrini teneantur Legibus suis domicili, dum ab eo absunt

136. An Peregrinus teneatur ad Leges ubi est? — 137. An teneatur ad Leges Patrie? Deinde ponuntur resolutiones plurium casuum. — 138. An peregrini possint dispensari ab Episcopo loci in legibus, et in votis? (V, Not. VI, pag. 234.)

136. — « SUPPONO I. Præceptum aliud esse locale, quod scilicet certo tantum in loco, urbe v. gr. vel parochia obligat; aliud universale, seu juris communis, quod totam ferè Ecclesiam obligat.

« Suppono II. Peregrinos propriè dici eos, qui aliquo veniunt animo non manendi, sed tantum subsistendi, per aliquot dies, vel ad summum per minorem anni partem, ut mercatores, viatores, non autem studiosi, nequè ancillæ, quæ veniunt ad serviendum.

« Respondeo non obligari. Ità *Nao. Sanch. Less. l. 4. c. 2. dub. 8.* Ratio, quia præcepta localia per se et directè respiciunt territorium, eique sunt affixa; atque adeò non obligant, nisi existentes intrà illud. Lex enim ita fertur: v. gr. Festum illud tali loco celebretur: ideòque hinc valet illud: *Si fueris Roma, etc.* Addit *Laym. c.* præceptum locale expirare etià intra proprium territorium in loco exempto quod is æquiparetur loco sito extrà territorium. »

Hic refert antè omnia distinguere domicilium a quasi domicilio. Verum domicilium acquirit, qui habitat alicubi, animo ibi perpetuò manendi, ut communiter docet *Bonac. de Leg. D. 1. q. 1. p. 7. n. 39. Roncag. eod. tit. c. 1. p. 3. pag. 44. et Salm. tr. 8. c. 4. n. 48. cum Palao, Trull. Dicast.* et aliis passim, ex *l. 2. C. Ubi Senatores, et l. Heres absens §. Proinde, ff. de Judic. I.* Censetur autem hujusmodi animum habere, qui habitat alicubi per decennium, non significatà voluntate recedendi, vel qui majorem partem honorum ibi asportaverit, aut domum emerit, aut ædificaverit, ut habetur in Bullà *Speculatorum* relata *T. 2. l. 6. n. 770 ad n. V,* vel qui saltem expressis verbis (ut addunt *Salm. n. 49.*) voluntatem ibi perpetuò manendi expressè significaverit. Ille autem acquirit quasi domicilium qui manet in aliquo loco per majorem anni partem, ut dicunt *Syloest. v. Domicilium, n. 2. et Sanch. de Matr. l. 3. D. 18. n. 9.* vel qui ibi moratur per aliquod notabile tempus cum animo ibi manendi majori parte anni, ut rectè aiunt *Roncaglia loc. cit. Laym. l. 1. tr. 4. c. 12. n. 1. v. Quares, cum Navarro, et N. SS. P. Benedicto XIV, Notif. 33. n. 6.* utque eruitur ex citatà *l. Heres, etc.* His positis, dubitatur 1. an, ut quis teneatur legibus loci ubi est, requiratur, ut ibi verum domicilium contraxerit. Affirmant *Glossa in c. Que*

contrà, *Dist. 8. Aut peregrini, et alii, apud Sanch. loc. cit. n. 8.* Quia advena (ut aiunt) donec non acquirat verum domicilium, saltem per animum ibi perpetuò manendi, non fit subditus illius loci. Sed communis sententia tenenda docet sufficere, quod is contraxerit ibi quasi domicilium: Ità *Suarez tom. 1. de Relig. c. 14. n. 5. et l. 3. de Leg. c. 33. n. 3* (qui oppositam putat non esse practicè probabilem) *Sanch. loc. cit. n. 9. Salmant. de Legib. c. 3. n. 55. et Laym. dicto. c. 12. n. 1. cum S. Antonin. Palud. Syloest. Rosella, etc.* Ratio, quia tales peregrini jam subjiuntur jurisdictioni Superiorum illius loci, ergò etià legibus tenentur; et tenentur a prima die, quâ illic perveniunt animo habitandi per majorem anni partem, ut rectè notat *Sanch. dicto n. 9. cum Syloest. Palud. Rosella, etc.*

Dubitatur 2. an si quis in aliquo loco ad breve tempus moretur, teneatur leges illius servare? Prima sententia affirmat; et hanc tenent *Pontius de Matr. l. 5. c. 7. §. 1. n. 6. Suarez de Leg. l. 3. c. 33. n. 33. et l. 1. de Rel. c. 14. a. n. 9. Salas de Leg. D. 16. Sect. 4. concl. 4. Tapia l. 4. q. 16. art. 3. n. 2. et Coarr. Gordon. Henr. etc. apud Salm. de Leg. c. 3. n. 56. et alii plures apud Sanch. de Matr. l. 3. D. 18. n. 4. et in Dec. l. 1. c. 12. n. 3. qui vocat valdè probabilem, sicut etià putant Salm. loc. cit. n. 58. Probant 1. ex c. Illa, Dist. 20. ubi refertur illud celebre D. Ambrosii: *Cum Romam venio, Sabbatum jejuno; cum Mediolani sum, non jejuno; sic et tu ad quamcumque Ecclesiam veneris, ejus morem seroa; si cuiquam non vis esse scandalum, nec quemquam tibi.* Probant 2. ratione, tum quia, qui sentit commodum, debet sentire et incommodum, sicut enim talis advena deobligatur legibus patrie a quâ abest, ità æquum est eum obligari legibus loci ubi moratur, et hoc modo advena verè fit subditus superioris loci, quamvis brevi ibi sit; tum quia expedit ad pacem publicam servandam, et ad scandalum vitandum, ut omnes servent leges loci ubi reperiuntur, uti colligitur ex relatâ doctrinâ D. Ambrosii; et saltem ratione dicti scandali vitandi, ut ait *Suarez*, Episcopus loci jurisdictionem habet in peregrinos; eadem enim jurisdictionem, quæ ipsi competit super oves suas, ut eas benè regere possit, competit etià super advenas, ne scandalum ovibus præbeant, leges loci non servando. Plures alias rationes pro hâc sententiâ adducit *Suarez*. Fatentur tamen AA. citati, non satis esse solum transitum ad hanc obligationem contrahendam; etenim (apud *Sanch. Dec. l. 1. c. 12. n. 37.*) *Emmanuel Sa* dicit teneri peregrinum, si maneat illâ diè quâ pervenit *Leonardus*, si integra diè: *Sayrus*, si illic accedat multo spatio antè prandium, et totâ diè ibi quiescat. Sed melius videtur distinguere *Suarez dicto c. 13. ex n. 8.* dicens, quod, si quis venit ad locum destinatum ut terminum viæ, teneatur ejus legibus, licet parùm ibi adsit; secus si ibi sit in viâ, sive per transitum ad alium locum; tunc enim, si præceptum sit affirmativum, puta audiendi Sacrum, non tenetur, quia tale præceptum obligat existentes, quales non sunt itinerantes; tenetur verò, si præceptum sit negativum,*

nempè abstinendi a carnibus, vel ab opere servili, etiam si ibi moreretur ad horam, quia præceptum negativum, cum obliget pro semper, habet tractum successivum per totum diem.

Hæc sententia est satis probabilis, sed probabilior videtur secunda, quæ dicit, advenam non teneri legibus loci, ubi non moratur, nec intendit morari per majorem anni partem; hanc tenent *Sanch. locis cit. de Matr. n. 6. et in Dec. n. 38.* cum pluribus aliis, *Bonac. de Legib. D. 1. q. 1. p. 6. n. 7. et 43. S. Anton. p. 2. tit. 6. c. 2. §. 2. Azor. tom. 1. D. 5. c. 11. q. 2. Tolet. l. 6. c. 5. n. ult. Laym. l. 1. tr. 4. c. 12. n. 4. cum Sylvest. Ang. et Medina, item Sayr. Diana, Granado et alii apud Salm. dicto c. 3. n. 58.* qui hæc non minus probabilem vocant. Ratio, tum quia leges non obligant nisi subditos, quales non sunt peregrini, cum ipsi ob brevem illam moram minimè subiciuntur jurisdictioni Superioris loci, ut habetur ex pluries citata *l. Heres absens*, tum quia non dicitur moraliter commorari in aliquo loco, qui ibi non manet, nec animum manendi habet per majorem partem anni. Ad textum autem D. Ambrosii respondetur 1. illum procedere tantum ubi vitandum est scandalum. Respondetur 2. S. Doctorem loqui ibi de lege communi servandi jejunii, quod Mediolani non servatur in primis quatuor diebus Quadragesimæ; sed lex communis utique servanda est a peregrinis, quando absunt a patriâ, ubi lex illa non servatur, ut ex communi sententiâ docent *Suarez cit. c. 14. n. 27. et Laym. loc. cit. n. 3. cum Medina, et Henriq.* Quamvis tamen *Laym.* non improbet oppositam *Sanchezii*, qui de *Matr. loc. cit. n. 7.* ait cives mox in patriam redituros, per fictionem juris pro præsentibus haberi.

Limitatur verò hæc secunda sententia 1. in Legibus de jure communi, vel circa solemnitates contractuum, aut circa commoda ipsius loci, v. g. de non extrahendo triticum, arma, etc. 2. Limitatur si eadem Leges vigeant in patriâ peregrini, licet *Sanchius cum Dian.* huic contradicat. 3. Limitatur, si peregrinus ibi delinquat contra jus commune; tunc enim fit subditus ratione delicti, ex *c. Finali, de Foro compet.* Vide *Salm. n. 59 et 60 et ut Sanch. Dec. loc. n. 36.*

137. — Non tenentur autem absentes ad Leges Patriæ, ut communissimum est ex *c. Ut animarum, de Const. in 6.* etiamsi Lex sit de jure communi; quando peregrinus est in loco, ubi illa abrogata est. *Salm. c. 3. n. 6. 2. cum Pal. Less. etc.* Et hoc etiamsi discederet a Patriâ ad eximendum se a Lege. *Salm. num. 63. cum Pal. Bon. Sanch. etc.* (Hinc docet ibi *Palaeus cum Basilio*, posse peregrinum, qui nolit confiteri peccata reservata proprio Parocho, aliò discedere, ut ab alio absolvatur; quia tunc utitur jure suo. Sed de hoc vide dicenda *De Penit. l. 6. n. 589.*) Et hoc etiam valet, si ille maneat in suâ Patriâ, sed in loco exempto, ut tenent *Salm. de Leg. d. c. 3. n. 64. cum Laym. Bon. Pal. Salas. Diana, Tap.* An verò pro locis exemptis intelligantur etiam Conventus Regularium? Negant *Suar. Con. apud Salm. de Cens. c. 1. n. 114.* Sed dicunt intelligi tantum Oppida, et Ecclesias intra Dioc-

cesim, alienæ tamen jurisdictioni subjectas. Sed affirmant *Salm. ibid. n. 154. cum Aol. Henr. Sayr. Candid. et Dian. et id confirmat de Leg. d. c. 3. n. 74. in fine.* Quia tam loca, quam personas Tridentinum exemptas appellat *Sess. 14. c. 5. de Ref. in fin.* Et valdè probabile est. Vide etiam *l. 7. de Censur. n. 24.*

Ex quibus resolves hos Casus :

- » 1. Si Episcopus sub pœnâ excommunicationis vetet lusum
» aleæ, non obligantur Clerici ludentes in loco exempto a jurisdictione Episcopi. *Bon. part. 6. Laym. c. 11. n. 5.*
» 2. Si quis die jejunii, aut festo sit in loco alio, non sui rito-
» ritorii, aut exempto, ubi nunc non est jejunium, aut festum;
» potest ibi comedere, exercere servilia. *Laym. loc. cit. c. 11.*
» *Bonac.*
» 3. Idem etiam habet locum in præceptis juris communis, si
» in loco isto sint usu abrogata, vel non recepta, vel habeatur
» privilegium. Quare potes v. gr. Mediolani primis quatuor
» diebus Quadragesimæ vesci carnibus, cum id ibi liceat. Item
» in Belgio sabbatis intra Nativitatem, et Purificationem vesci
» carnibus: Item in loco, ubi Tridentinum non est receptum,
» valide (etsi non licite) inire matrimonium clandestinum.
» *Suar. Sanch. l. 1. c. 12. Less. etc.*
» 4. Potest quis discedens manè ex oppido, ubi non est jeju-
» nium, vesci carnibus, etsi meridie rediturus sit domum, ubi
» est jejunium; nec tunc, ubi domum venerit, tenebitur ad ser-
» vandum jejunium istâ die, cum illud jam violaverit, ideoquè
» servare non possit; tenebitur tamen domi ad abstinentiam a
» carnibus, cum illa adhuc possit ibi servari, cò quod sit divi-
» dua. Vide *Sanch. l. c. Less. c. 2. d. 8.*
» 5. Si quis abiturus est loco, ubi est jejunium, sciatque certò
» perventurum vesperi ad locum ubi non sit jejunium, tunc
» etsi non possit ibi vesci carnibus, undè abit (cum ista absti-
» nentia sit dividua): potest tamen ibi manè jentare, et meridi-
» die prandere, ut contra quosdam docent *Less. et Sanch. supra.*
» (*Et probabile putant Salm. de Leg. c. 3. n. 70. cum Suar.*)
» 6. Probabile etiam est et in conscientia securum, quod do-
» cet *Sanch. l. 3. de Matrim. d. 18. et 1. mor. c. 12.* contra *Na-*
» *carrum*, peregrinos, antequàm excedant proprio territorio, non
» teneri implere præcepta, quæ ibi deprehendunt, v. gr. non
» teneri eum manè audire Sacrum die festo, qui antè prandium
» venturus sit aliò, ubi non sit festum; quia si mansisset in loco,
» ubi præceptum obligabat, poterat differre ad id tempus; quando
» autem pervenit ad alium locum, desinit obligari. Nec obstat,
» quod prævidens impedimentum teneatur prævenire; quia id
» tunc tantum verum est, quando, manente vi præcepti, quis est
» impediendus; hæc autem ab obligatione præcepti absolvitur,
» (*Ità etiam Salm. d. c. 3. n. 67. cum Pal. Tapia. Salas, etc.*)
» *Secus tamen esset, si ibi unum illud Sacrum diceretur, quia tene-*

» *retur audire, antequam discederet, non teneretur autem expectare. Salm. n. 66.*)^o. Contraria tamen sententia, tanquam » magis pia, suaderi potest, nisi quid obstat. *Sanch. l. 1. moral. c. 12. et l. 3. de matrim. dub. 8. n. 21.* »

138. — Hic magna quæstio occurrit disceptanda, an peregrini possint dispensari ab Episcopo loci ubi sunt, tam in Legibus communibus (puta jejunii, vel abstinentiæ ab opere servili), quam in votis, et juramentis? Adsunt quatuor sententiæ. *Prima*, quam tenent *Pontius de Matr. l. 8. c. 4. n. 7. Joseph. de Januar. vide in tract. de Leg. et cui adhæret Tanner apud Croix l. 6. p. 3. n. 754.* probabilemque merito putat *Palau de Leg. tr. 3. D. 6. §. 2. n. 5.* affirmat universè tam pro Legibus, quam pro votis. Ratio, quia peregrinus per illum accessum, quamvis unius diei, fit verè subditus Superioris loci, ubi reperitur, ut dicunt *Suar. Salas, ac Pontius, cum Palao de Leg. D. 1. p. 24. v. §. 3. n. 12.* Vide dicta n. 156. et dicenda l. 3. n. 332. *in fin.* *An autem.* Quamobrem sicut peregrinus tenetur ad leges loci illius, ita æquum est, ut gaudeat etiam privilegiis. *Secunda* sententia prorsus opposita, quam tenent *Sykoest. Abb. Tab. Ang. apud Pal. de Leg. D. 6. §. 2. n. 5.* item *Palud. Med. Led. Hostiens* apud *Suar. de Rel. l. c. 2. c. 14.* dicit, quod peregrinus quoad usque acquirat alicubi verum domicilium (id est per animum perpetuò ibi manendi), nunquam subditus est censendus, et ideo nec tenetur ad Leges loci, nec potest dispensari in Legibus communibus neque in votis aut juramentis ab illius Episcopo. Ad confirmationem hujus sententiæ *Farinacc. et Garz. apud Pal. n. 7.* afferunt quamdam Declarationem S. C. Concilii approbatam a Gregor. XIII, ubi dictum fuit, posse peregrinum recipere beneficium absolutionis a peccatis in loco ubi est, sed non posse dispensari ab Episcopo illius. Sed *Mazzot. de Legib. D. 4. q. 1. c. 3.* dicit, hanc Declarationem non constare authenticè, saltem, ut infra videbimus in quartâ sententiâ, communiter illa non fuit recepta. Tantò magis, quia *Henriq. l. 14. de Irreg. c. 18. §. 2.* assert aliam diversam Declarationem S. Pii V ubi Pontifex declaravit, Episcopum loci bene posse dispensare in votis Scholasticorum Salmanticæ commorantium. Hanc secundam sententiam etiam putant probabilem *Pal. n. 5.* Atamen *Suar. loc. cit.* improbableem eam putat, quoad eximendum peregrinum a servandis legibus loci, si ibi maneat majori parte anni. *Tertia* sententia, quam tenent *Pol. dict. D. 6. n. 5 et 6. cum Navar. et Menoch.* qui plures alios refert, censet peregrinum adhuc transeuntem, bene posse dispensari ab Ordinario loci in legibus etiam communibus, quia ipse quoad leges bene subditur jurisdictioni illius Superioris; non autem quoad vota et juramenta, quia hæc jurisdictio pendet a consuetudine, et a conniventia Episcoporum, quæ non habentur pro hujusmodi dispensationibus, prohi alias habentur pro absolutione peccatorum, et censurarum eis annexarum. *Quarta* sententia communissima, ut ait *Croix l. 6. p. 3. n. 721.* et communiter re-

cepta, ut asserunt *Salm. de Leg. c. 3. n. 55.* cui subscribimus, tenet, posse peregrinum dispensari ab Episcopo loci, non solum in legibus, sed etiam in votis, et juramentis, modò ibi sit animo permanendi per majorem anni partem. Ratio, quia ex illâ diuturnâ habitatione contrahitur quasi domicilium, ut probant *Abbas, et Innoc.* Quapropter tunc peregrinus dispensatur non jam ratione consuetudinis, et conniventia sui proprii Superioris, sed ex propriâ auctoritate Ordinarii loci, cui peregrinus per illud quasi domicilium tunc vere subditur. Itâ *Sanch. de Matr. l. 3. D. 23. n. 12 et 13. cum Henr. Ang. Arag., etc. Less. l. c. 40. n. 122. Croix loc. cit. cum Laym. Salm. loc. cit. Sporer de Leg. c. 1. n. 254. cum Suar. et Manuel. apud Pal. loc. cit. n. 3.* Et idem sentit *Sanch. loc. cit. cum Henr. et Man.* quoad dispensationem facultatum concessarum Episcopis a Tridentino in cap. *Liceat.* Atque idem quoad conferenda omnia Sacramenta, præter Ordinem, ut dicunt etiam *Croix cum Laym. et Salm. ll. cc.* Circa verò Matrimonium, vide l. 6. n. 1083.

DUBIUM III.

An Peregrini, et vagi teneantur præceptis locorum, in quibus morantur.

139. — « *RESP.* Regulariter non tenentur præceptis specialibus illorum locorum. Itâ *Laym. Sanch. Azor. Koninch. Less. Reginald. Fill. contra Navar. Suar. Sa, etc.* Et quoad vagos » etiam^o (ut cum *Busemb. tenent Less. Laym. Sayr. etc. apud Salm. qui contradicunt c. 3. n. 69. in fine*)^o, contra *Bonac. et Sanch.* Ratio est, quia non potest dari ulla ratio hujus obligationis, cum illi non sint subditi vel locis, vel Superioribus, quorum tales leges fuerunt; ideoque sint extra eorum jurisdictionem. Nec obstat 1. eos nullius partialium locorum statuti, sed solo jure communi teneri; quia id non est absurdum. Nec 2. quod vagi, ob delicta admissa, puniri possint: hoc enim » consuetudo recepit, ne scelera maneat impunita.

160. — « *Dixi t. regulariter,* quia tenentur quibusdam legibus, » maxime quarum violatio cederet in damnum et injuriam illius » loci, in quo morantur; ut etiam iis, quæ sunt de contractibus » celebrandis.

Undè resolves hos Casus:

» 1. Tales non tenentur audire Missam, et possunt opera servilia exercere die istic festo: non tenentur jejunare, nec abstinerere a carnibus, quando istic est jejunium, et domi suæ non est. Intelligè utrumque, secluso scandalo, propter quod Episcopus loci punire posset. *Laym. loc. cit. t. 4. c. 4. c. 12. n. 4.*
 » 2. Peregrinis non licet frumenta evehere vel vendere supra » pretium ibi statutum, noctu arma ferre, etc. si talia ibi prohibita sunt. *Panorm. Regin. Sanch. n. 36.*

Dixi 2. « *præceptis specialibus*; quia si domi tuæ consuetudine derogatum sit alicui præcepto juris communis, et aliò venias, ubi illud viget, eodum obligaberis. Ratio est, quia lex juris communis est universalis, et obligat omnes sine ordine ad locum. *Laym. c. 12. n. 3.*

Unde resolvitur hic Casus :

« Belga aliquis veniens Coloniam, v. gr. tenetur istic sabbatis inter Nativitatem Christi, et Purificationem abstinere a carnibus, quia privilegium ejus comedendi tunc carnes non est personale, sed locale : ideoque expirat extrà locum. *Laym. loc. cit.*

DUBIUM IV.

An Peregrini teneantur præceptis juris communis, si non sint in usu in loco, ubi morantur?

161. — « RESP. Non teneri. Ratio est, quia tunc valet privilegium locale, quo frui possunt omnes, qui in loco morantur. Ita Sanchez 2. mor. c. 12. Suar. Laym. etc.

Unde resolvuntur sequentes Casus :

« 2. Si Germanus per Hispaniam transeat, potest sabbatis vesci intestinis animalium. Idem si per Belgium, aut Mediolanum iter habeat, potest inter Nativitatem Christi, et Purificationem, in Belgio sabbatis, Mediolani verò quatuor primis diebus Quadragesimæ carnibus vesci. *Sanch. Suar. Bon. p. 6. n. 61.*

« 2. Si quis ex Diœcesi Catholica, v. g. Hildesio, ubi vetus Calendarium adhuc est in usu, veniat in aliam, ubi novum est receptum, v. g. Monasterium, potest, si ibi Quadragesima præterit, carnibus vesci, ut docet *Sanch. loc. cit. Salas n. 69. Bon. n. 49. Less. l. 4. c. 2. d. 8.* qui tamen contrariam sententiam suadet in praxi, licet hæc tula sit, ut etiam docet *Laym.* « Addidi ex Diœcesi Catholica : quia si Catholicus veniat in terras hæreticorum, ubi alii Catholici non sunt, tenetur ibi servare novum Calendarium ad vitandum scandalum, et contemptum Ecclesiæ Catholicæ. Vide *Laym. l. 1. tom. 4. c. 11. n. 8.* »

CAPUT III.

DE MODO, QUO OBSERVANDA SUNT PRÆCEPTA.

DUBIUM I.

An debeant impleri ex charitate?

162. — « RESP. Possunt impleri sine charitate, nisi hanc in substantia includant, v. g. præceptum dilectionis Dei. Ratio est, quia tantum præcipitur substantia actûs inclusi in præcepto, v. gr. ut honorentur parentes; non autem finis, aut modus præcepti, ut docet *S. Th. 1. 2. q. 100. art. 10.* Interim certum est, requiri charitatem in operante, ut impletio præcepti sit meritoria, juxtà illud *1. Cor. 13. Si linguis hominum loquar, etc. S. Th. Suar. Sanch.*

Unde resolvuntur sequentes Casus :

« 1. Si quis jejuset, vel intersit Sacro ob vanam gloriam, vel etiam ut furetur, potest nihilominus implere præceptum, etiam per actum ex circumstantiis peccaminosum, quia implet substantiam illius præcepti, licet peccet contra aliud, cui finis ille malus opponitur, ut docet *Sanch. 1. mor. c. 14. Laym. l. 1. t. 4. n. 6. Card. de Lugo disp. 22. sect. 2. n. 23.* (Cum *Salm. de Leg. cap. 2. num. 147 et 148.*)

« 2. Simili ratione impletur votum, juramentum Deo factum, penitentia Sacramentalis, licet actus ipse sit peccatum, *ibid. l. cc.* (Nota tamen hic prop. damn. ab *Alex VII. n. 14.* : Qui facit Confessionem voluntariè nullam, satisfacit præcepto Ecclesiæ.)

DUBIUM II.

An ad impletionem præceptorum requiratur intentio iis satisfaciendi?

165. — « RESP. Quod non (Requiritur tamen intentio satisfaciendi illud quod est præceptum, ut *Salm. c. 2. n. 139. cum Bus. infra Dub. IV.*) Ità sentit *Sanch. Vasq. 1. 2. q. 100. art. 9.* et alii communiter. Ratio est, quia lex tantum præcipit liberam operis externi executionem, v. g. auditionem Sacri, non autem, ut alio peculiari actu quis velit, vel intendat præcepto satisfacere, sive, ut alii loquuntur, præcepta non obligant ad obedientiam formalem, hoc est, ut illud fiat, quia præcipitur, sed tantum ad materialem, sive, ut fiat, quod præcipitur. Vid. *infra l. 3. tr. 3. c. 1. dub. 3.*

Dixi 2. « *præceptis specialibus*; quia si domi tuæ consuetudine derogatum sit alicui præcepto juris communis, et aliò venias, ubi illud viget, eodum obligaberis. Ratio est, quia lex juris communis est universalis, et obligat omnes sine ordine ad locum. *Laym. c. 12. n. 3.*

Unde resolvitur hic Casus :

« Belga aliquis veniens Coloniam, v. gr. tenetur istic sabbatis inter Nativitatem Christi, et Purificationem abstinere a carnibus, quia privilegium ejus comedendi tunc carnes non est personale, sed locale : ideoque expirat extrà locum. *Laym. loc. cit.*

DUBIUM IV.

An Peregrini teneantur præceptis juris communis, si non sint in usu in loco, ubi morantur?

161. — « RESP. Non teneri. Ratio est, quia tunc valet privilegium locale, quo frui possunt omnes, qui in loco morantur. Ita Sanchez 2. mor. c. 12. Suar. Laym. etc.

Unde resolvuntur sequentes Casus :

« 2. Si Germanus per Hispaniam transeat, potest sabbatis vesci intestinis animalium. Idem si per Belgium, aut Mediolanum iter habeat, potest inter Nativitatem Christi, et Purificationem, in Belgio sabbatis, Mediolani verò quatuor primis diebus Quadragesimæ carnibus vesci. *Sanch. Suar. Bon. p. 6. n. 61.*

« 2. Si quis ex Diœcesi Catholica, v. g. Hildesio, ubi vetus Calendarium adhuc est in usu, veniat in aliam, ubi novum est receptum, v. g. Monasterium, potest, si ibi Quadragesima præterit, carnibus vesci, ut docet *Sanch. loc. cit. Salas n. 69. Bon. n. 49. Less. l. 4. c. 2. d. 8.* qui tamen contrariam sententiam suadet in praxi, licet hæc tula sit, ut etiam docet *Laym.* « Addidi ex Diœcesi Catholica : quia si Catholicus veniat in terras hæreticorum, ubi alii Catholici non sunt, tenetur ibi servare novum Calendarium ad vitandum scandalum, et contemptum Ecclesiæ Catholicæ. Vide *Laym. l. 1. tom. 4. c. 11. n. 8.* »

CAPUT III.

DE MODO, QUO OBSERVANDA SUNT PRÆCEPTA.

DUBIUM I.

An debeant impleri ex charitate?

162. — « RESP. Possunt impleri sine charitate, nisi hanc in substantia includant, v. g. præceptum dilectionis Dei. Ratio est, quia tantum præcipitur substantia actûs inclusi in præcepto, v. gr. ut honorentur parentes; non autem finis, aut modus præcepti, ut docet *S. Th. 1. 2. q. 100. art. 10.* Interim certum est, requiri charitatem in operante, ut impletio præcepti sit meritoria, juxtà illud *1. Cor. 13. Si linguis hominum loquar, etc. S. Th. Suar. Sanch.*

Unde resolvuntur sequentes Casus :

« 1. Si quis jejuset, vel intersit Sacro ob vanam gloriam, vel etiam ut furetur, potest nihilominus implere præceptum, etiam per actum ex circumstantiis peccaminosum, quia implet substantiam illius præcepti, licet peccet contra aliud, cui finis ille malus opponitur, ut docet *Sanch. 1. mor. c. 14. Laym. l. 1. t. 4. n. 6. Card. de Lugo disp. 22. sect. 2. n. 23.* (Cum *Salm. de Leg. cap. 2. num. 147 et 148.*)

« 2. Simili ratione impletur votum, juramentum Deo factum, penitentia Sacramentalis, licet actus ipse sit peccatum, *ibid. l. cc.* (Nota tamen hic prop. damn. ab *Alex VII. n. 14.* : Qui facit Confessionem voluntariè nullam, satisfacit præcepto Ecclesiæ.)

DUBIUM II.

An ad impletionem præceptorum requiratur intentio iis satisfaciendi?

165. — « RESP. Quod non (Requiritur tamen intentio satisfaciendi illud quod est præceptum, ut *Salm. c. 2. n. 139. cum Bus. infra Dub. IV.*) Ità sentit *Sanch. Vasq. 1. 2. q. 100. art. 9.* et alii communiter. Ratio est, quia lex tantum præcipit liberam operis externi executionem, v. g. auditionem Sacri, non autem, ut alio peculiari actu quis velit, vel intendat præcepto satisfacere, sive, ut alii loquuntur, præcepta non obligant ad obedientiam formalem, hoc est, ut illud fiat, quia præcipitur, sed tantum ad materialem, sive, ut fiat, quod præcipitur. Vid. *infr. l. 3. tr. 3. c. 1. dub. 3.*

Unde resolvuntur sequentes Casus :

« 1. Qui alicujus præcepti immemor, illud implevit, v. gr. »
 » ignorans esse diem festum, liberè tamen interfuit Sacro, is »
 » satisfacit. Neque, ut quidam volunt, necesse est, ut postea intel- »
 » ligens diem festum velit tunc satisfacere per Missam auditam, »
 » quia implevit substantiam actûs præcepti. *S. Th. Henr. Fill.* »
 » *l. 3. c. 7. q. 7.*

« 2. Is votum, juramentum, et pœnitentiam Sacramentalem »
 » verè implet, qui opera promissa, vel injuncta exequitur, etsi »
 » non habeat intentionem implendi : modò tamen non applicet »
 » ea pro aliâ re. Ratio est, quia vota, etc. sunt leges quasi pecu- »
 » liares, quas homo sibi, vel alteri imponit, undè tantùm obli- »
 » gant ad substantiam actûs. *Suar. Azor. Less. Laym. n. 6.* »

DUBIUM III.

An satisfaciatur præcepto, qui faciens opus, expressè intendit per illud non satisfacere?

164. — « RESP. Satisfacit. Ità *Suar. Val. Vasquez loc. cit. et* »
 » *Less. l. 2. c. 7. dub. 10. contra Navar. Azor., etc.* Ratio est, »
 » quia præcepta tantùm obligant ad substantiam operis injuncti : »
 » ergò, illâ positâ, non est in potestate operantis ut non satisfa- »
 » ciat. Nec refert 1. quod actus non operentur ultrâ intentionem »
 » agentis: quia id intelligitur, quando est in potestate operantis, »
 » v. g. satisfacere, vel non. Nec 2. quod si debet alteri centum, »
 » non satisfaciatur obligationi, si liberali donatione det ducentos. »
 » Nec 3. quod voto obligatus ad recitandum Rosarium, si recitet »
 » animo non implendi, non satisfaciatur. Ratio est, quia hæc, et si- »
 » miles obligationes proveniunt ex voluntate promittentis, qui »
 » sicut ab initio debitorem se liberè constituit, sic in debito liberè »
 » permanere potest : obligatio autem parendi legi provenit ex »
 » voluntate Legislatoris, ideòque non extenditur ultrâ ejus inten- »
 » tionem et voluntatem, nempe ultrâ substantiam operis præcepti. »
 » *Kon. n. 309. v. Lessius loc. cit. et Laym. hîc. (Et sic tenet sen-* »
 » *tentia communissima cum Tournely, Pontas, Suar. Vasq. Va-* »
 » *lent. Salm. etc.) Vide l. 4. n. 176.* »

Unde resolvuntur sequentes Casus :

« 1. Sacerdos, qui legit Horas non eâ devotione, quâ voluit, »
 » ideòque proposuit ad satisfaciendum præcepto repetere : etsi »
 » deindè non repetat, satisfecit tamen præcepto. *Suar. Kon.* »
 » *Card. de Lugo, etc.*

« 2. Audiens Sacrum die festo, quod scit esse ultimum (vel, »
 » si non sit ultimum, intendens non audire aliud), licet inten- »
 » derit non satisfacere, verè tamen satisfecit præcepto de au- »
 » diendâ Missâ; etsi peccarit contra aliud præceptum, quo quis »
 » tenetur esse subditus Legislatori. *Card. de Lugo, loc. cit.*

DUBIUM IV.

An ad impletionem præceptorum requiratur intentio, seu voluntas faciendi id quod præceptum est?

165. — « RESP. Quod sic. Ratio est, quia, cum lex detur ho- »
 » minibus, non brutis, ideòque humano modo sit implenda, »
 » hinc impletio omnis præcepti, sive humani, sive divini debet »
 » esse actus humanus conjunctus cum libertate, et voluntate ope- »
 » rantis, id est, ut velit, sive intendat facere hoc, quod est præ- »
 » ceptum, v. gr. audire Sacrum : jejunare, etc. Est communiss »
 » *Vid. Vasq. l. 2. q. 100. a. 9. Suar. Sanch.*

Unde resolvuntur hi Casus :

« 1. Qui audit Sacrum die festo ebrius, dormiens, aut impos »
 » sul quomodocumque, aut nescius quid aggredetur, aut vellet »
 » facere, tenetur postea compos sui factus audire aliud Sacrum. »
 » *Suar. Sanch. Salas d. 9. n. 32.*

« 2. Is, qui audit Sacrum, jejunavit, etc. prorsus violenter »
 » coactus, non satisfecit; non enim fuit actus humanus defectu »
 » voluntarii. *Vasq. Suar. Azor. Fill. n. 232.*

« Dixi prorsus violenter; quia, si famulus, v. gr. metu domini, »
 » aut puer metu magistri, Sacrum audiat (esto non sit auditurus, »
 » si magister abesset) is, etsi perversâ voluntate illâ peccet, præ- »
 » cepto tamen satisfaciatur. Ratio est, quia metus non tollit liberta- »
 » tem. *Sanch. Salm. loc. cit. Laym. l. 2. t. 4. c. 4. n. 12.*

« 3. Recitans Horas solâ intentione legendi, vel addiscendi »
 » non satisfaciatur; uti nec ille, qui vadit ad Sacrum tantùm, ut »
 » oculos pascat, cum alio colloquatur, vel expectet amicum. *Card.* »
 » *de Lugo loc. cit. n. 23.*

« 4. Nec satisfaciatur is, qui tantùm fictè confitetur, v. g. orat, etc. »
 » quia non ejus fictio, sed opus præceptum est.

DUBIUM V.

An duplici præcepto, uno actu, vel diversis actibus eodem tempore possit satisfieri?

166. — « RESP. 1. Uno actu diversa præcepta simul im- »
 » pleri possunt, nisi aliud colligatur ex mente præcipientis. »
 » Patet ex praxi quotidianâ : qui enim obligatur ad Horas ratione »
 » Ordinis, et Beneficii, satisfaciatur unâ recitatione. *Sanch. l. 1.* »
 » *c. 14. Salm. Bonac. p. 10.*

Unde resolvuntur hi Casus :

« 1. Cum Dominica, et festum incidunt in eundem diem, non »
 » teneris audire duo Sacra.

« 2. Votum, et Pœnitentia in Confessione injuncta plerùmque non implentur per actum aliàs debitum : quia hæc plerùmque non est mens votentis, et Confessoris. Vid. *Suarez l. 4. in 3. p. Sanch. 1. mor. c. 14.*

« Dixi plerùmque; quia subindè Confessarii injungunt opus aliàs præceptum.

« 3. Qui alteri ex pluribus obligationibus debet centum, v. gr. non satisfacit, si semel dat centum : quia in debitis justitiæ attenditur æqualitas rei ad rem; non potest autem unum centum æquale esse debitis plurium centum. Undè in his alia est intentio, et mens se obligantis. *Sanch. Salas loc. cit.*

« Resp. 2. Potest quis eodem tempore diversis actibus duplici præcepto satisfacere, dummodò unum non impediatur. Est communis. Et ratio est, quia plerùmque temporum diversitas non præcipitur. *Suar. Az. p. 1. l. 7. c. 5. Sanch. lib. 1. c. 14.*

Undè resolves :

« 1. Potest quis eodem tempore audire Missam in festo præceptam, et simul legere Horas, vel alias orationes voto, aliave ratione debitas. *Bonac. p. 10. n. 8.*

« 2. Potest item qui tenetur audire duas missas, eas audire simul, imò etiam tres, ut docent aliqui, dum simul in pluribus Altaribus celebrantur. *Sanch. 1. mor. c. 14. 12. Major in 4. dist. 18.*

DUBIUM VI.

An qui uno actu violat plura præcepta, committat plura peccata?

167. — « RESP. Si violet præcepta materialiter tantum diversa, ita ut, licet sint plurium Legislatores, habeant tamen motivum formale idem, et versentur circa materiam eandem numero cum iisdem circumstantiis, unum tantum peccatum committit; Si verò præcepta sint formaliter diversa, ob motiva proxima specie distincta, vel versentur circa materiam numero diversam, committet plura peccata : quia sunt obligationes, et malitiæ diversæ. Ita *Sanchez lib. 9. de matrimo. dist. 15. Vasq. 1. 2. dist. 19. Salmant. C. de Lug. d. 16. n. 245. (Vide dicenda l. 5. n. 3.)*

Undè resolvitur :

« 1. Qui non jejunavit die vigiliæ incidentis in Quadragesimam, aut neglexit Sacrum festo incidente in Dominicam, unicum commisit peccatum, satisque est confiteri de jejunio, et Sacro uno; quia his præceptis unica est ratio formalis, et motivum proximum, v. gr. in priore maceratio carnis, in posteriore cultus Dei. *Laym. Sanch. Card. de Lugo loc. cit.*

« 2. Qui violat votum, et juramentum, vel votum, et præceptum Ecclesiæ de eadem re, duplicem malitiam committit, ac proindè id in Confessione explicandum est : quia voti observatio præcipitur, ut fides Deo debita servetur; juramenti autem, ne Deus vocetur in falsum testem : et sic duæ sunt hæc rationes formales; uti et sunt in omissione Missæ, quæ et propter festum, et ex injunctâ pœnitentiâ audire debet. *Card. de Lugo loc. cit.*

« 3. Si ligatus cum ligatâ adulteretur, duplex peccatum injunctiæ committit, unum contra propriam uxorem, alterum contra maritum adulteræ : uti etiam si quis uno actu occidat plures, sunt plura homicidia, quia in istis materia est numero diversa. *Laym. l. 1. t. 2. c. 10. n. 3. Sanch. Card. de Lugo loc. cit.*

CAPUT IV.

QUÆ EXCUSENT A TRANSGRESSIONE PRÆCEPTI.

DUBIUM I.

An ignorantia excuset?

168. An ignorantia invincibilis excuset? — 169. An detur ignorantia invincibilis etiam circa Præcepta juris naturæ? usque ad 173. — 174. An ignorantia excuset a pœnâ annexâ Legi?

168. — « RESP. Si sit invincibilis, excusat; quia nemo peccat, nisi actu voluntario; hic autem cognitionem præsupponit. Si autem sit vincibilis, et culpabilis, non excusat; qualis est, cum poteras, et tenebaris scire, aut discere, et in mentem veniebat dubitare; nec studuisti intelligere. *S. August. S. Th. Sanch. 10. mor. c. 6. et cæteri communiter, contra Palaum.*

Undè resolvitur :

« 1. Si quis die jejunii, nihil cogitans de præcepto, cœnet, aut carnes comedat, non peccat : similiter in aliis, ut si occidas hominem putans esse feram. *Bonac. quæst. 8. p. 3.*

« 2. Si in aliquâ re tantum advertas malitiam unius generis, illam solam contrahis; ut v. gr. si quis cognoscat fœminam, quam scit non esse suam, ignorat autem esse consanguineam, is fornicationem tantum, vel adulterium committit, non incertum. *Laym. l. 1. tom. 2. t. 4. Bonac. loc. cit.*

169. — Quæritur indè, an ignorantia excuset a pœnâ Legi annexâ? Respondetur ex *Laym. l. 1. Tract. iv. cap. 20.* quod, qui ignorat inculpabiliter Legem, excusetur a culpâ, et ab illius pœnâ. E converso qui scit legem, sed ignorat pœnam illi annexam, minimè excusatur a pœnâ. Ita *Laym. cum communi ib. n. 6.* Excipitur 1. Si pœna sit gravissima excedens meritum criminis. 2. Si sit censura Ecclesiastica, quam ignorantes non incurrunt, nisi ignorantia sit crassa, seu culpabilis, ut docet *Laym. cum communi de Cens. c. 5. n. 7.* Et constat ex *c. 2. de Const. in 6.*

« 2. Votum, et Pœnitentia in Confessione injuncta plerùmque non implentur per actum aliàs debitum : quia hæc plerùmque non est mens votentis, et Confessoris. Vid. *Suarez l. 4. in 3. p. Sanch. 1. mor. c. 14.*

« Dixi plerùmque; quia subindè Confessarii injungunt opus aliàs præceptum.

« 3. Qui alteri ex pluribus obligationibus debet centum, v. gr. non satisfacit, si semel dat centum : quia in debitis justitiæ attenditur æqualitas rei ad rem; non potest autem unum centum æquale esse debitis plurium centum. Undè in his alia est intentio, et mens se obligantis. *Sanch. Salas loc. cit.*

« Resp. 2. Potest quis eodem tempore diversis actibus duplici præcepto satisfacere, dummodò unum non impediat alterum. Est communis. Et ratio est, quia plerùmque temporum diversitas non præcipitur. *Suar. Az. p. 1. l. 7. c. 5. Sanch. lib. 1. c. 14.*

Undè resolves :

« 1. Potest quis eodem tempore audire Missam in festo præceptam, et simul legere Horas, vel alias orationes voto, aliave ratione debitas. *Bonac. p. 10. n. 8.*

« 2. Potest item qui tenetur audire duas missas, eas audire simul, imò etiam tres, ut docent aliqui, dum simul in pluribus Altaribus celebrantur. *Sanch. 1. mor. c. 14. 12. Major in 4. dist. 18.*

DUBIUM VI.

An qui uno actu violat plura præcepta, committat plura peccata?

167. — « RESP. Si violet præcepta materialiter tantum diversa, ita ut, licet sint plurium Legislatores, habeant tamen motivum formale idem, et versentur circa materiam eandem numero cum iisdem circumstantiis, unum tantum peccatum committit; Si verò præcepta sint formaliter diversa, ob motiva proxima specie distincta, vel versentur circa materiam numero diversam, committet plura peccata : quia sunt obligationes, et malitiæ diversæ. Ità *Sanchez lib. 9. de matrimo. dist. 15. Vasq. 1. 2. dist. 19. Salmant. C. de Lug. d. 16. n. 245. (Vide dicenda l. 5. n. 3.)*

Undè resolvitur :

« 1. Qui non jejunavit die vigiliæ incidentis in Quadragesimam, aut neglexit Sacrum festo incidente in Dominicam, unicum commisit peccatum, satisque est confiteri de jejunio, et Sacro uno; quia his præceptis unica est ratio formalis, et motivum proximum, v. gr. in priore maceratio carnis, in posteriore cultus Dei. *Laym. Sanch. Card. de Lugo loc. cit.*

« 2. Qui violat votum, et juramentum, vel votum, et præceptum Ecclesiæ de eadem re, duplicem malitiam committit, ac proindè id in Confessione explicandum est : quia voti observatio præcipitur, ut fides Deo debita servetur; juramenti autem, ne Deus vocetur in falsum testem : et sic duæ sunt hæc rationes formales; uti et sunt in omissione Missæ, quæ et propter festum, et ex injunctâ pœnitentiâ audire debet. *Card. de Lugo loc. cit.*

« 3. Si ligatus cum ligatâ adulteretur, duplex peccatum injunctiæ committit, unum contra propriam uxorem, alterum contra maritum adulteræ : uti etiam si quis uno actu occidat plures, sunt plura homicidia, quia in istis materia est numero diversa. *Laym. l. 1. t. 2. c. 10. n. 3. Sanch. Card. de Lugo loc. cit.*

CAPUT IV.

QUÆ EXCUSENT A TRANSGRESSIONE PRÆCEPTI.

DUBIUM I.

An ignorantia excuset?

168. An ignorantia invincibilis excuset? — 169. An detur ignorantia invincibilis etiam circa Præcepta juris naturæ? usque ad 173. — 174. An ignorantia excuset a pœnâ annexâ Legi?

168. — « RESP. Si sit invincibilis, excusat; quia nemo peccat, nisi actu voluntario; hic autem cognitionem præsupponit. Si autem sit vincibilis, et culpabilis, non excusat; qualis est, cum poteras, et tenebaris scire, aut discere, et in mentem veniebat dubitare; nec studuisti intelligere. *S. August. S. Th. Sanch. 10. mor. c. 6. et cæteri communiter, contra Palaum.*

Undè resolvitur :

« 1. Si quis die jejunii, nihil cogitans de præcepto, cenet, aut carnes comedat, non peccat : similiter in aliis, ut si occidas hominem putans esse feram. *Bonac. quæst. 8. p. 3.*

« 2. Si in aliquâ re tantum advertas malitiam unius generis, illam solam contrahis; ut v. gr. si quis cognoscat fœminam, quam scit non esse suam, ignorat autem esse consanguineam, is fornicationem tantum, vel adulterium committit, non incertum. *Laym. l. 1. tom. 2. t. 4. Bonac. loc. cit.*

169. — Quæritur indè, an ignorantia excuset a pœnâ Legi annexâ? Respondetur ex *Laym. l. 1. Tract. iv. cap. 20.* quod, qui ignorat inculpabiliter Legem, excusetur a culpâ, et ab illius pœnâ. E converso qui scit legem, sed ignorat pœnam illi annexam, minimè excusatur a pœnâ. Ità *Laym. cum communi ib. n. 6.* Excipitur 1. Si pœna sit gravissima excedens meritum criminis. 2. Si sit censura Ecclesiastica, quam ignorantes non incurrunt, nisi ignorantia sit crassa, seu culpabilis, ut docet *Laym. cum communi de Cens. c. 5. n. 7.* Et constat ex *c. 2. de Const. in 6.*

Idem autem efficit ignorantia, quod oblivio Legis. *Laym. ib.* Ratio est, quia ad incurrendam censuram requiritur contumacia, sive virtualis contemptus Legis. Vide *l. 7. n. 47.*

Imò si censura sit indicta præsumentibus, sive temerè, consulto, aut scienter peccantibus; tunc excusat ignorantia etiam crassa, non autem affectata (quæ adest, cum quis studiosè negligit scire legem, ut liberius agat); quia hæc scientiæ æquiparatur. Ità *Laym. d. c. 5.* et alii, sed vide *Tom. vii. l. 7. n. 48.*

DISSERTATIO

In qua ostenditur dari ignorantiam invincibilem in nonnullis ad naturalem legem spectantibus.

170. — Exploratæ jam veritatis est, invincibilem ignorantiam dari non posse in rebus iis, quas homo scire potest, et tenetur. Cum itaque quod scire tenetur ignorat, et ignorantiam, versâ vice studio superare potest, ut verbis utar Divi Thomæ 1. 2. q. 76. a. 2. a culpa liberari neutiquam potest. Quænam verò nos scire tenemur, tradit Angelicus ibidem; cujus hæc sunt verba: « Omnes tenentur scire communiter, quæ sunt Fidei, et universalia juris præcepta; singuli autem quæ ad eorum statum, vel officium spectant. » Eapropter, ubi de naturali jure sermo fit, palam est, invincibilem ignorantiam in primis ipsius principii dari non posse, quo pacto sunt: *Deus est colendus: Quod tibi non vis, alteri ne feceris.* Ità etiã dicimus, neque immediatas ab ipsis erutas Conclusiones, seu proximè præfatis principiis connexas et cohærentes invincibiliter posse ignorari, quemadmodum certè sunt Decalogi præcepta. Porro insuper affirmamus, quod istiusmodi ignorantia invincibilis nec in obligationibus quidem datur, quæ ad proprium statum, vel officium pertinent; quandoquidem qui cupiam statui se mancipat, ex. gr. Ecclesiastico, vel Religioso, vel qui aliquod munus suscipit obeundum veluti Judicis, Medici, Confessarii, aut id genus munus aliud, tenetur illius status, aut officii obligationes callere, vel in iis instrui, et qui eas ignorat, negligens instrui, aut ob timorem, ne deinceps teneretur eas observare, aut ob voluntariam negligentiam, ejus ignorantia culpabilis semper erit, atque omnes errores, quos tali negligentia deinde commiserit, omnes culpabiles erunt, etiã in iis committendis actualem eorum malitiæ advertentiam non habeat; siquidem ad hoc ut culpabiles sint, virtualis advertentia satis est, seu interpretativa (ut alii loquuntur) quam initio habuit, cum proprias obligationes scire neglexit, ut sapienter, et communiter docent *Habert Theol. Dogm. t. 3. De Act. Hum. Cap. 1. §. 3. quæst. 5. Collet. Contin. Tournely Comp. mor. t. 1. pag. 520. 525. Antoine Theol. Mor. c. 4. de Peccat. q. 7. aliique, Divo Thoma Duce, juxta quod superius prænotatum est, et pro eo, quod expressius idem S. Doctor Opusc. de Consc. q. 17. a. 5. ad 3. et ad 5. ad hanc rem appositè dicit, ubi docet, excusari non posse*

Judicem illum, qui in sententiâ ferendâ errat, propterea quod leges ignorat, quas didicisse tenebatur.

Dixi communiter, quia licet alii multi DD. ut *Syloius, Suarez, Gammachæus, Isambertus*, videantur pro singulis peccatis actualem advertentiam postulare, saltèm quândo cujusque peccati causa ponitur, tamen omnes, nemine discrepante, consentiunt, satis esse, ut culpabiles futuri errores fiant, advertentiam illam, quam initio habet homo, cum statum quempiam assumit, aut aliquod munus suscipit, de obligatione sese peritum reddendi, si peritus non sit in iis quæ agere debet, et in quibus necesse est versari ratione muneris, et hoc non obstante negligit; quia tunc in confuso saltèm errores prævidet, quos non informat, et instructus admittere poterit, et cavere non curat. Si verò quis in suo munere sufficienter antea se curavit instrui, et nihilominus in re quapiam erravit quæ munus suum respiciat, aut statum, non ob negligentiam, sed ob invincibilem ignorantiam, vel invincibilem inadvertentiam ab omni prorsus culpâ utique liber esset, ut mox docebimus.

Certum igitur est, quod in primis juris naturalis principiis, æquè ac in proximis Conclusionibus, et certis obligationibus proprii status non datur invincibilis ignorantia, quia lumine ipso naturæ talia omnibus nota sunt, præterquam illis, qui oculos claudunt, ne ea videant. Et de his nimirum loquitur *D. Th. 1. 2. q. 94. a. 6.* « Ad legem naturalem pertinent primò quædam præcepta communissima, quæ sunt omnibus nota; » secundò autem « quædam secundaria præcepta, magis propria, » quæ sunt quasi conclusiones propinquæ principiis; » et affirmat, utraque ignorari non posse nisi ex passione, vel ex ignorantia culpabili; quoniam sicuti docet *P. Suarez: « Natura ipsa, » ac conscientia pulsant in actibus eorum, ut non permittat ea inculpabiliter ignorari. »*

171. — Contrà verò unanimis Theologorum sententia est, tum Probabilistarum, tum Antiprobabilistarum, in Conclusionibus mediatis, et obscuris, seu remotis a principiis utique dari et admitti debere ignorantiam invincibilem: ità docet idem *S. Thom. 1. 2. quæst. 76. a. 3.* qui statuit, dupliciter ignorantiam esse voluntariam, et culpabilem, vel « directè, sicut cum aliquis studiosè vult nescire aliqua, ut liberius peccet; vel indirectè, sicut cum aliquis propter laborem, vel propter alias occupationes negligit addiscere id, per quod a peccato retraheretur. Talis enim negligentia facit ignorantiam ipsam esse voluntariam, et peccatam. Si verò sit talis ignorantia, quæ omnino sit involuntaria, sive quia est invincibilis, sive quia est ejus, quod quis scire non tenetur, talis ignorantia omnino excusat a peccato. » Affirmans itaque Angelicus: « Si verò ignorantia sit involuntaria, sive quia est invincibilis, sive quia est ejus, quod quis scire non tenetur, » talis ignorantia omnino excusat a peccato, » sanè ostendit, ignorantiam adhuc eorum, quæ scire tenemur,posito, quod sit invincibilis, a peccato excusare. Idem pariter docet luculentiori-

bus verbis *Quodlib. 8. art. 15.* ubi hæc reperiuntur verba : « Er-
 »ror autem conscientia quandoque habet vim absolventi, sive
 »excusandi, quando scilicet procedit ex ignorantia ejus, quod quis
 »scire non potest, vel scire non tenetur; et in tali casu, quamvis
 »factum sit de se mortale, tamen intendens peccare venialiter,
 »peccaret venialiter; »et consequenter, si nullum peccatum com-
 »mittere intenderet, nullum quidem committeret. Notetur attentè :
Scire non potest, vel scire non tenetur. Igitur etiã in casu, quo
 quis scire tenetur præceptum; si illud scire nequeat, ejus igno-
 rantia est invincibilis, excusatque a culpã, prout in suã naturã
 esset; sapienter advertendo cum Joanne a S. Thom. 1. 2. q. 6.
Disp. 3. Diffic. 1. illa verba *scire potest* intelligi non remotè,
 sed proximè, et expedite, itã ut omissio debita diligentia in ve-
 ritate requirenda sit propriè volita : « Illud axioma : *Qui potest,*
»et tenetur, et non facit, peccat, intelligi de eo qui potest proximè,
 »et expedite, non remotè tantum, et impedite, quia (*ut supra*
»diximus) Omissio, ut sit voluntaria, debet procedere ab ipsã
 »voluntate. »

Itidem D. Antonius apertè monet, in Conclusionibus remotis
 quidem dari ignorantiam invincibilem p. 2. tit. 1. c. 11. §. 28.
 sic inquit : « Et si diceretur hæc esse usuram, et usura est
 »contrã Decalogum. Respondetur, sed hunc contractum esse
 »usurarium, non est clarum, cum Sapientes contraria sibi in-
 »vicem in hujusmodi sentiant. Cum autem dicitur ignorantia
 »juris naturalis non excusare, intelligitur de his quæ expressè
 »per se vel reductivè sunt circa jus naturale, et Divinum, et
 »contrã Fidem vel præcepta per evidentes rationes, vel deter-
 »minationem Ecclesiae, vel sententiam communem Doctorum;
 »et non de his, quæ per multa media, et non clarè probantur
 »esse contrã præcepta, et articulos. » Idem tuctur *Habert,* di-
 cens *Theol. tom. 3. De Act. Hum. c. 1. §. 3.* circa fin. « Circã
 »conclusiones remotiores juris naturalis, quales sunt prohibitio
 »usuræ, uxorum pluralitas, Matrimonii indissolubilitas, etiã
 »interveniente aliqua gravi causã, potest esse ignorantia invin-
 »cibilis, quia non deducuntur ex primis principiis, nisi longiori
 »discursu. » Et *Gersonius de vitã Spirit.* qui scripsit : « Concors
 »est sententia, nullam in iis quæ legis naturalis sunt cadere ig-
 »norantiam invincibilem, » respondet, id dici, et affirmari quoad
 prima principia, et primarias conclusiones, secus verò quoad
 remotiores conclusiones : imò addit quandoque adhuc ipsas
 rimarias conclusiones quibusdam in circumstantiis invincibi-
 ter ignorari posse, ex gr. si quis sibi persuadet errore deceptus,
 uod teneatur mentiri, ut Proximum a morte vindicet.

Joannes Baptista Du-Hamel non absimiliter nos certiores facit
 (*lib. 2. de Act. Hum. c. 5. in fin. vers. ad legem*) sic scribens :
 » Quod autera ex eo jure necessario quidem, sed non itã mani-
 »festè deducitur, ut forte Polygamia et alia hujus generis in-
 »vincibiliter ignorari posse probabile videtur, adeò ut nullã vel
 »levi suspitione ea esse prohibita his in mentem venerit; ac

» licet ea vitia ex peccatis libere admissis oriantur, ac proinde
 » voluntaria videantur, et eã ratione ignorantia sit pœna pec-
 » cati, hinc tamen non sequitur ea esse voluntaria, cum ex iis
 » peccatis secutura mala prævisa non fuerint. »

P. Laurentius Berti *de Theolog. discipl. t. 2. lib. 21. c. 10.*
 eamdem sententiam sic scribendo defendit : « Verissimam ta-
 » men puto sententiam oppositam, et circa consequentias juris
 » naturæ remotissimas censeo ignorantiam invincibilem esse
 » admittendam... Illam tenent omnes fere Ægidiani, ac Tho-
 » mæstionis hæc videtur ratio apertissima, quod conclusiones na-
 » turæ remotiores deducuntur ex principiis longiori, implexoque
 » discursu, quem rudes plurimi efformare nequaquam valent. »
 Idque comprobatur cum D. Th. in 1. 2. q. 100. a. 1. ubi dicit :
 » Quædam verò sunt, quæ subtiliori consideratione rationis à
 » sapientibus judicantur esse observanda, et ista sic sunt de lege
 » naturæ ut tamen indigeant disciplina, quã minores à sapien-
 » tibus instruantur. » Quocirca concludit P. Berti, rudem homi-
 nem, si in hoc negligens non sit, non esse condemnandum. Et
 ne peritum quidem esse damnandum, subjungo, si ex ignorantia
 invincibili operetur; quoniam nullus reperitur doctissimus, licet
 sit, qui judicare sciat de cunctis obscuris rebus ad jus naturale
 pertinentibus juxta inconcussam veritatem; nam eadem veritas,
 ut ait D. Th. 1. 2. q. 49. a. 4. non est omnibus æque nota : « Sed
 » quantum ad proprias conclusiones rationis practicæ, non est
 » eadem veritas, seu rectitudo apud omnes, nec etiã apud quos
 » est eadem, est æqualiter nota. » Idem habet P. Gonet, in suo
Clypeo Theolog. t. 3. disp. 1. art. 4. §. 1. n. 55. ubi loquens de
 præceptis remotis a primis principiis, dicit : « Potest dari de illis
 » ignorantia invincibilis, et excusans a peccato. » Et in *tract. de*
Probabil. circa finem de eadem sententiã loquens, ait contrariam
 esse singularem, paucorum, et improbabilem. Idem habet P. Collet,
 Continuat. *Tournely, Comp. Mor. t. 1. c. 1. a. 1. sect. 2. Concl.*
4. pag. 23. hisce verbis : « Non datur ignorantia invincibilis juris
 » naturalis, quoad prima principia, et proximas eorum Conclu-
 » siones, datur verò quoad magis remotas. » Idem quoque
 P. Antoine in *Theolog. Mor. De Peccat. c. 4. q. 9.* dicens : « Datur
 » in aliquibus ignorantia invincibilis circa quædam præcepta
 » juris naturalis valde abstrusa, et remota a principiis : Est com-
 » munis sententia, quia cum aliqua præcepta sint valde abstrusa,
 » et remota a primis principiis, a quibus sine longo, et dif-
 » ficili discursu deduci nequeunt, facile ignorari possunt invin-
 » cibiliter. » Et insuper refert anno 1685, die 8 Augusti, Romæ
 inter varios articulos tertium sequentem articulum fuisse dam-
 natum : « Nullam admittimus ignorantiam invincibilem juris na-
 » turæ in ullo homine, dum hæc et nunc contrã jus naturæ agit. »
 Arrisit mihi fuscè, et distinctè horum quos retuli Auctorum re-
 ferre verba, quia sunt Antiprobabilistæ. Cæterum innumeri pen-
 sunt alii, qui veluti certam eamdem indicant sententiam, ut

Sylvius, Sotus, Gammachæus, Isambertus, Cardinalis Aguirre, Wigandt, Cuniliati, Salm. Scholastici, et Morales, quibus omnibus adhærent *D. Anselmus, Azorius, Suarez, Tapia, Prado, Vasq., la Croix, Duallius, Medina, Maldonatus, et alii*. Neque in aliam sententiam ivit Doctissimus Præsul Julius Torri in suis notis in Estium, ubi scripsit ejusdem fuisse sententiæ Cajetanum (quem perperam pro se stare facit Contensonius) cum hisce conceptis terminis scripserit Cajetanus: « Hominem quantum in se est in opinionum delectu a Divinâ bonitate excusari, si veritatem non assequens a rectâ deflectat morum regulâ, non exigit magis Deus ab homine. » Prorsus idem nuperrimè scriptum reliquit Archiepiscopus Parisiensis Beaumont in suâ Pastoralî Galechesi, cujus verba Gallico sermone conscripta sic latine reddita afferuntur: « Licet invincibiliter ignorari non possint juris naturalis principia, eorumque proximæ Conclusiones, nihilominus tamen eorum obscuriores, remotioresque consequentiæ possunt esse, et sæpè sunt invincibilis ignorantia materia. » Hoc punctum cunctis verbis simul congregat celebriorum Theologorum suffragia. »

172. — Comprobatur autem magisque firmatur nostra sententia a secundâ Baianâ propositione ab Alex. VII. proscripta: « Tametsi detur ignorantia invincibilis juris naturæ, hæc in statu naturæ lapsæ operantem ex ipsâ non excusat a peccato formali. » A cujus propositionis proscriptio luculenter infertur, quod Pontifex idcirco eam damnaverit, quia pro certo habuit, dari utique posse ignorantiam invincibilem in aliquibus difficultibus, reconditisque rebus, quæ ad legem naturalem spectant. Nec dissimile colligitur ab alterius Baianæ propositionis damnatione: « Infidelitas negativa in iis, quibus Christus non est prædicatus, peccatum est. » Ulterius apertissime confirmatur e Thesi ab eodem Pontifice damnatâ: « Non licet sequi opinionem, nem inter probabiles probabilissimam. » Nisi ignorantia invincibilis daretur circa jus naturale, ut aiunt Adversarii, a culpâ neque excusaretur quidem qui sequitur opinionem probabilissimam, quia adhuc probabilissima versatur in discrimine errandi quandoquidem hæc non extrâ, sed intrâ probabilitatis terminos existit: Ratio nostræ sententiæ, ut finem tandem aliquandò faciam, quam S. Thomas adducit 1. 2. qu. 19. art. 6. eâ cum primis evidens est, « Manifestum est, quod illa ignorantia, quæ causat involuntarium, tollit rationem boni, et mali. »

175. — Sed ad eam Dissertationis partem deveniamus, ubi audire vacat, quæ contra nos jacent duo accerrimi Contradictores, alter nempe P. Jo. Vincentius Patutius, qui se ficto nomine appellat Adelphum Dositheum, alter Anonymus, qui librum suum *Regulam morum* inscribit, qui ambo quæ Italico sermone scripserunt, latine hic redduntur. Absolutè igitur negantes dari ignorantiam invincibilem circa quamlibet rem, audiamus primum Patutium italicè (ut dixi) scribentem in eâ, quam latine traducimus, formâ: « Juxtâ ideam quam habemus a Divinis

» Scripturis, a SS. PP., a Divo Thoma, et a communi Antiquorum sensu, ac etiâ a modernis primi subsellii Theologis, peccata ignorantia, quandò tenemur scire legem, ea sunt (rigorose et propriè loquendo) quæ committuntur, et quorum coram Deo rei sumus, tempore, quo ignoramus ea committere; quia a propriâ nostrâ culpâ oritur, quod ignoremus, et hæc de causâ D. Thomas hæc in re in c. 1. *Epist. ad Rom.* clarissimum axioma illud, et certum docuit: *Ignorantia, quæ causatur ex culpâ non potest subsequentem culpam excusare*; atque hæc ratione peccatur, quanquam non habeatur, nedum scientia a vobis expositulata; cognitio nimirum certa, et evidens (loquitur hic mecum circa licitum usum opinionis æque probabilis, quem defendo) sed ne incerta quidem, et obscura peccati, quæ haberi poterat, quamque habere tenebamur. Et deinde concludit: *Pauca hæc sint satis, ut instruamini in negotio, cujus adæquatam non videmini ideam efformasse.* » Sed hic erravit P. Patutius, existimans, me, ut ipse est, penetrantem, et acris esse ingenii, sed durâ, obtusâque mente cum ipse sim, fateor hanc brevem instructionem mihi satis non esse, quoniam intelligere nunquam potui, quomodò homo peccet, cum invincibili ignorantia de peccato laboret, postquam debitam adhibuerit diligentiam, ut informetur, et ignorantia careat.

Auctor verò *Regulæ morum* in universo fere suo libro probare nititur, nos minime posse sine formali peccato rem quampiam ignorare; quæ ad jus naturæ spectet, sed videamus quæso, quomodò id probet, etenim a responsionibus, quæ suis oppositionibus reddentur, clarius patebit nostra sententia: « Non datur, (inquit pag. 345.) ignorantia invincibilis juris Naturæ, et Divini, præterquam in pueris furiosis, et amentibus. » Deinde pag. 354. sic concludit: « Ignorantia juris naturalis nunquam illos excusat, qui cognitione, et libero rationis usu operantur. » Quæ sane conclusio reprobatur, damnaturque cujuscumque probabilis opinionis usum, etiâ probabilissima foret; omnesque ad amplectendum Tutiorismum proscriptum adigit.

Probat ipse potissimum intentum suum, affirmans nos teneri, sequi veritatem, propterea quod veritas est unica morum norma, et idcirco in *Cap. 1.* ob eam rem multos consarcinat simul Scripturæ textus: *Ego sum via, veritas, et vita. Jo. 14. 6. Viam Dei in veritate doces. Matth. 22. 16. Omnes viæ tuæ veritas. Ps. 118. 151. Si Filii tui... ambulaverint coram me in veritate. 3. Reg. 3. 4. Ambulantes in veritate, sicut mandatum accepimus a Patre. 2. Joan. 4. Gentium custodiam veritatem. Isaia 26. 2. Qui facit veritatem venit ad lucem. Jo. 3. 21. In veritate non stetit. Jo. 8. 44.*

Verùm enimverò tanto poterat Auctor labori parcere, nemo enim inficiatur, in operando teneri nos veritatem quærere, eamque sequi. At petere fas sit, quoniam alio pacto possimus nos veritatem noscere, nisi ratione ducti? Dicendum igitur, illam veritatem nobis esse sequendam, ac amplectendam, quæ a ratione

exhibetur, et præter oculos veluti ponitur. Hinc P. Collet *tom. 1. cap. 3. art. 1. sect. 1. Concl. 2. pag. 59.* recte distinguit moralitatem objectivam actûs in se considerati a moralitate formalis agentis, docetque, quando ex invincibili ignorantia quis operatur contingere posse, ut non solum non peccet, sed insuper mereatur, operando juxta rationem, quæ recta videtur, licet ipsa revera supremæ rationi repugnet. « Sed quia, (inquit Collet) repugnantia hæc aliquando involuntaria est, ut in iis, qui invincibili laborant ignorantia, ideò non semper imputatur ad culpam, sed aliquando ad meritum ob bonam fidem agentis qui rectam rationem sibi sequi videtur, dum etiã ab eã deficit. » Idque totum confirmat D. Th. 1. 2. q. 19. a. 1. ad 3. docens, objectum actûs ratione mediante representari voluntati, atque in quantum cadit sub ordine rationis, objectum illud causat in voluntate bonitatem moralem. En ejus verba: « Ad 3. dicendum, quod bonum per rationem representatur voluntati ut objectum, et in quantum cadit sub ordine rationis, pertinet ad genus moris, et causat bonitatem moralem in actu voluntatis; ratio enim principium est humanorum, et moralium actuum, ut supra dictum est q. 18. a. 5. » Ubi idem S. Doctor docendo notat voluntatis actus bonos, et malos dici, prout a ratione manifestantur: « In actibus autem bonum, et malum dicitur per comparationem ad rationem: quia ut Dionysius dicit 4. cap. de Divinis Nominibus: » Bonum hominis est secundum rationem esse, malum autem quod est præter rationem... Dicuntur autem aliqui actus humani, vel morales, secundum quod sunt à ratione.

Quocirca idem Angelicus Doctor 1. 2. q. 71. a. 6. humanam rationem statuit tanquam proximam voluntatis naturæ regulam, dicens, quod lex æterna, licet sit prima Regula, nihilominus tamen est remota, et potius est ratio Dei, quam nostra: « Regula autem voluntatis humanæ est duplex, una propinqua et homogenea, scilicet ipsa humana ratio: alia verò est prima Regula, scilicet lex æterna, quæ est quasi ratio Dei. »

Sed nequaquam, inquit præfatus Anonymus Auctor *Regule bonorum morum*; quando contra legem quis operatur, semper peccat, neque ratio sufficit ad excusandum a peccato. Sic ipse C. 11. p. 168. ubi quod italicè scribebat, sic nos fideliter latinè reddimus: « Non negatur quod ratio debet esse Regula proximior nostrarum actionum... At hoc intelligitur, cum ipsa legi æternæ submittitur, etc. Sed non semper accidit, quod Ratio a lege Dei dirigatur: undè non solum dici non potest, rationem esse regulam nostrorum morum, et in errorem labi non posse quemquam ipsam sequentem, sed etiã veritas est universis in Scholis receptissima, quod, quando ratio fallitur, voluntas peccet si eam sequitur: *Ratio humana potest errare, et ideò voluntas concordans rationi humanæ non semper est recta; sed voluntas concordans rationi erranti est mala.* Hæc est conclusio S. Thomæ, omniumque Theologorum. » Sic Auctor finem facit.

Sed videamus, quæso, quod tradit S. Thomas in loco, ubi hunc articulum proponit: *Utrum voluntas concordans rationi erranti sit bona?* 1. 2. q. 19. a. 6. Ibi S. Doctor sic ait: « Hæc autem quæstio dependet ab eo, quod supra dictum est (q. 6. a. 8.) quod ignorantia quandoque causat involuntarium, quandoque autem non. Et quia bonum, et malum morale consistit in actu, in quantum est voluntarius, ut ex præmissis patet (art. 2. hujus quæstionis) manifestum est, quod illa ignorantia quæ causat involuntarium tollit rationem boni, et mali moralis, non autem illa, quæ involuntarium non causat. Dictum est etiã supra (q. 6. a. 8.) quod ignorantia, quæ est aliquo modo volita, sive directè sive indirectè non causat involuntarium; et dico ignorantiam directè voluntariam, in quam actus voluntatis fertur: indirectè autem propter negligentiam, ex eo quod aliquis non vult illud scire, quod scire tenetur. Si igitur ratio, vel conscientia errat errore voluntario, vel directè, vel propter negligentiam, quia est error circa id, quod quis scire tenetur, tunc talis error rationis, vel conscientiæ non excusat, quin voluntas concordans rationi, vel conscientiæ sic erranti, sit mala. *Notentur verba*: si igitur ratio, vel conscientia erret errore voluntario, vel directè, vel propter negligentiam, quia est error circa id quod quis scire tenetur, tunc talis error non excusat. » Quapropter, quando error non est volitus, neque directè neque indirectè per negligentiam, excusat a peccato.

Neque obstat dicere, quod cum res aliqua mala sit, etiã ratio eam representet ut bonam, semper sit mala, etenim respondet D. Th. in eod. art. ad 1. id esse verum propter illud generale axioma: « Bonum causatur ex integrâ causâ, malum autem ex singulis defectibus, » et ideò S. Doctor subjungit, ad hoc quod dicatur malum id, in quod fertur voluntas, sufficit sive quod secundum suam naturam sit malum, sive quod apprehendatur ut malum. » Hoc verò nequaquam efficit actiones, quæ contra legem fiunt, esse formalia peccata. Quando peccatur contra legem invincibiliter ignoratam, materialiter tantum, non formaliter peccatur, quia lex non ut in se est, sed prout representatur a Ratione, ita sit regula, et mensura nostræ voluntatis, ut sapienter animadvertit, et scribit Joannes a S. Thoma 1. 2. q. 18. disp. 11. art. 2. circa finem dicens: « Et cum instatur, quod potest ratio proponere contra legem ex errore invincibili, dicimus, quod non potest proponere contra legem formaliter, sed materialiter, id est contra legem ut est in se, non contra legem, ut existimatam, sub quâ conditione tantum potest lex mensurare, non secundum se precisè ut in re, et nondum ut manifestatam. » Juxta id, quod idem Auctor antea scripserat (cit. quæst. 18. disp. 9. art. 1.): « Moralitas in actibus liberis non est aliud, quam eorum commensuratio, et ordinatio secundum Regulas Rationis. »

Sed reponit Auctor *Regule morum*, D. Th. eodem articulo hæc verba subjungere: « Si ratio errans dicat, quod homo te-

neatur ad uxorem alterius accedere, voluntas concordans huic rationi erranti est mala, eo quod error iste provenit ex ignorantia legis Dei, quam scire tenetur. » Igitur, infert, quotiescumque quis operatur contra Legem Dei, non excusatur a peccato, licet ratio contrarium ei repræsentet. Idque confirmat alio Angelici textu (in *Quodlib. 3. art. 27 ad 2.*) « Si alicui dictat conscientia, ut faciat illud, quod est contra legem Dei, si facit, peccat, quia ignorantia juris non excusat a peccato, nisi forte sit ignorantia invincibilis, sicut est in furiosis, et amentibus, quæ omnino excusat. » Idsuper id confirmat textu Bonifacii VIII de *reg. Juris 13. in 6. Ignorantia facti, non juris, excusat.*

Verum textibus hisce omnibus claræ sunt responiones. Cum S. Thom. ait: « Ignorantia legis Dei, seu ignorantia juris non excusat, » loquitur tantum de ignorantia illorum præceptorum Dei, quæ idem exprimit aliis in locis, prout superius animadvertimus (1. 2. *qu. 76. a. 2. et q. 94. a. 6.*) quæ ignorari non possunt sine culpa positivæ negligentiae, quemadmodum sunt prima principia legis Naturalis, eorumque proximæ conclusiones, id est præcepta Decalogi, ut communiter docent cum D. Th. alii supra laudati AA. Nec absimiliter intelligi debet auctoritas Gersonis nobis ab Adversario objectata, uti explanat Habert. Eadem quoque ratione explicandæ sunt auctoritates Alberti Magni, et Adriani Papæ, nam in Pastoralis epistolâ Archiepiscopi Beaumont pro me hos Auctores stantes citatos reperio, nempe Albertum Magnum in 2. *dist. 22. art. 10.* et Adrianum in 4. *Sent. tract. de Cla. Eccl. q. 5.* Cæterum certum est. D. Th. primis principiis exceptis, ac proximis inde Conclusionibus in reliquis abstrusis, et obscuris admittere, pluribus in locis, uti monuimus, ignorantiam invincibilem, siquidem 1. 2. *q. 76. a. 3.* affirmat, quod, cum ignorantia est invincibilis, licet sit de rebus, quas homo scire tenetur, excuset a peccato, illis verbis: « Si verò sit talis ignorantia, quæ omnino sit involuntaria, sive quia est ejus, quod quis scire non tenetur, omnino excusat a peccato. » Accedit, quod alio superius allato loco 1. 2. *q. 19. a. 6.* doceat, tunc esse malam voluntatem, quæ sequitur erroneam rationem, quando ratio errat sive directè sive indirectè propter voluntariam negligentiam circa ea, quæ homo scire debet: « Si igitur ratio, vel conscientia erret errore voluntario, vel directè, vel propter negligentiam, quia error est circa id, quod quis scire tenetur, tunc talis error non excusat. » Igitur cum error non sit voluntarius saltem ratione negligentiae, utique excusat a peccato.

Ad textum autem Bonifacii VIII qui contra nos ponitur: *Ignorantia facti, non juris, excusat*, appositè respondent Sylvius in 1. 2. *q. 76. a. 3. q. 7. concl. 7.* et Antoine De peccat. *Cap. 4. q. 6.*, id locum habere in Statutis Forensibus, quorum ignorantia plerumque præsumitur vincibilis post eorum promulgationem in foro factam, dummodo aliqua specialis ratio, quæ contrarium præsumeretur, non adesset, ut habetur ex *c. In tua, tit. Qui natr. accus. etc.*

Opponit deinde Anonymus varias Scripturæ auctoritates, quibus probare nititur, non dari ignorantiam invincibilem circa jus naturæ: *Qui autem non cognovit, et fecit digna plagis, vapulabit paucis. Luc. 12. 48. Delicta juventutis meæ, et ignorantias meas ne memineris. Ps. 24. 7. Misericordiam Dei consecutus sum, quia ignorans feci in incredulitate. 1. Tim. 1. 13.* Verum textus hi omnes, prout docet Habert de *Act. Hum. c. 1. §. 3. circa fin.* et ex concordii suffragio Interpretum universorum de ignorantia crassâ intelliguntur, quæ cætero qui peccatum dimittit, sed supplicium non effugit, quia, ut ait Habert, *est volita saltem indirectè, quatenus qui ea laborat, voluntariè omittit diligentiam, ut addiscat, vel suscipit officium, ad quod præstandum non potest adipisci scientiam requisitam.* » Et ideò, prosequitur idem Auctor, a Concilio Diospolitano damnata fuit propositio Pelagii, hisce terminis concepta: « Ignorantia non subjacet peccato, quoniam non secundum voluntatem evenit, sed secundum necessitatem. Fuit igitur damnata, quia nempe ignorantia crassa est vincibilis, adeoque culpabilis. »

At insurgit Anonymus: Christum Judæi cruci affixerunt, ipsum non cognoscentes, prout idem Salvator noster patefecit, cum dixit: *Pater, dimitte illis, non enim sciunt quid faciunt. Luc. 23. 34.* Infideles credunt, honorem se præstare Deo, Apostolos morti tradentes: *Sed venit hora, ut omnis qui interficit vos, arbitretur se obsequium præstare Deo. Jo. 16. 2.* Ità pariter Hæretici veritatem tueri putant, Catholicos persequendo. Verum quidquid objicitur, paucis clarè diluit prælaudatus Habert: « Judæi per miracula, et prophetias potuerunt cognoscere Christum Dominum, juxtà illud: Si enim crederetis Moysi, crederetis forsitan et mihi; de me enim ille scripsit. Jo. 5. 46. Si opera non fecissem in eis... peccatum non haberent. Jo. 15. Hæretici, et alii Infideles, velint attendere ad notas veræ Religionis eam in Ecclesiâ Romanâ facilè deprehendissent. »

174. — Sed iterum instat Anonymus sic dicens: Ignorantia cognoscendi aliquod naturale præceptum oritur a nobis ipsis, vel quia omnem debitam diligentiam non adhibemus in veritate quærendâ, vel quia a Deo non postulamus, uti par est, gratias, ut Divinam legem cognoscamus; quoniam (inquit), quemadmodum Fides nostra Divino elevari debet lumine ad Sancta Mysteria credenda, ità nostra ratio ab eodem lumine elevari debet, ad habendas perspectas vias progrediendi ad Deum. Quocirca David Propheta orabat: *Domine, ostende mihi legem tuam, et doce me facere voluntatem tuam.* Hinc p. 253. sic denique concludit: « Non potest sine peccato esse, quod hæc ignorantia contra legem Dei efficitur. »

Ergo, respondeo, cum videmus tot viros doctos et pios ætiam in Sanctorum numerum relatos multis in quæstionibus invicem adversatos fuisse in pluribus ad legem naturalem spectantibus, dicere fortene debemus alterutros eorum peccasse, et damnationem subisse? Ità loquitur P. Antoine in *cit. loc. De*

Peccat. c. 4. in hanc rem: « Si S. Th. et S. Bonav. de multis » ad legem naturalem pertinentibus inter se dissident; alteruter » ergo erravit; et tamen neuter opinionem ullam ante obitum » retractavit; ergo si non datur ignorantia invincibilis legis na- » turalis in re quapiam, alteruter in gravi peccato diem clausit » extremum, cum sit gravis culpa docere culpabiliter errorem » circa præcepta divina, sicque damnatus est. » Et revera, nos non latet, S. Thomam defendere, Judicem debere damnare illum, quem in jure constat esse reum, licet ipse Judex sciat illum esse innocentem; sed S. Bonaventura id negat. E. converso S. Bonaventura tuctur, peccatorem, nisi statim a commisso peccato confiteatur, novum patrare peccatum, idque negat D. Thomas. Atque id genus exempla eruditorum, sanctorumque Virorum, qui de præceptis naturalibus discutientes discordes manserunt, ait S. Antoninus p. 1. tit. 3. c. 10. §. 10. sexcenta prope afferri posse. Idem doctissimus Morinus part. 3. Exercit. 5. c. 9. de Sacram. Ord. docet, cum dicit: « Quicumque annales Eccle- » siæ attenderit, facile animadverteret, Auctores Ecclesiasticos » multâ aliquando opinionum varietate discordes fluctuasse. Insuper Natalis Alexand. tom. 3. disp. 16. Sect. 2. P. Petri Theol. l. 21. c. 12. n. 5. affirmant, quamplures etiam SS. Patrum in nonnullos esse lapsos errores: « Fatemur in singulis pene » Patribus nævos reperiri, in plerisque etiam errores. » Et quid de S. Jo. Chrysostomo refert Xistus Senensis Bibl. Sacr. Adnot. 89? « Restat tertium, quod in præmissis Chrysostomi » verbis continetur assertum, videlicet, Saram in eo potissi- » mum esse laudandam, atque imitandam, quod servandi ma- » riti causâ barbarorum sese adulterio exposuerit, consentiente » tamen marito in ejus adulterium, imò etiam suadente. » Concludendum proinde ex eo foret, Sanctos hosce, vel alios Ecclesiasticos Auctores ad Tartara esse detrusos, propterea quod erroneas scripserunt opiniones, earumque postea non curarunt emendationem; vel saltem concludendum, in iis scribendis semper mortaliter peccasse; verum nescio, an quis reperiendus sit, qui id audebit asserere.

Quapropter non valet dici, quod ille qui, ut convenit, studet, ac orat, cognitionem quidem obtineat veritatis in universis naturæ legis dubiis; siquidem opportune respondet P. Collet l. c. c. 1. p. 24. præstantiora Ecclesiæ lumina minime neglexisse studium, et orationem, nec propterea ad veritatis notitiam pervenisse, nisi eam assequerentur. « Et verò, si quælibet ignorantia juris naturalis vinci possit, maxime per orationem, atqui falsum consequens, cum majora Ecclesiæ lumina dies, noctesque orando, et studendo consumpserint, nec tamen eas quas optabant cognitiones obtinuerint. » Quandoquidem, ut optime idem P. Collet animadvertit, multarum legis naturæ conclusionum, sed remolarum a primis principiis, ne Patres quidem, et Ecclesiæ Doctores cum omnibus præsiidiis a Naturâ, et a Gratiâ acceptis veritatem in pluribus assequi potuerunt: « Atqui multæ sunt con-

» clusiones a primis principiis oriundæ, quarum cognitio nè cum » magnis quidem naturæ, et Gratiæ auxiliis haberi potest, cum » circa eas dividantur acutissimi simul et piissimi Patres Ecclesiæ. »

Sed replicatur: Deus est Fidelis, promisit exaudire orantem se: *Petite, et accipietis.* Si nos lucem suam a Deo debitis conditionibus postularem, eam Ipse non denegaret; quamobrem si non obtinemus, per nos profectò stat, nosque sumus in culpâ. Sed duò sunt distinguenda genera lucis. Altera lux, seu cognitio est naturalis, vel potius naturæ viribus comparata, quâ morales veritates cognoscimus Divinæ legis circa imperata, et vetita. Altera est lex supernaturalis gratiæ quâ illustramur, ut cognoscamus Divinæ gratiæ valorem, maximum æternæ salutis negotium, media ad eam consequendam, occasiones, quæ ad ejus jacturam præcipientes nos agere possunt, et id genus alia. Cum autem contra legem formaliter delinquitur ex hujus lucis gratiæ defectu, quam a Deo poscere minime curavimus, dubium non est, quin ejusmodi negligentia nobis imputetur ad culpam, quippe tunc nostra oscitantia est voluntaria; nam si lucem hanc postulavisset, non defuisset utique; Deus enim non desinit impertiri gratiam oranti, ut quod bonum esse cognoscit, amplectatur, et quod malum fore noscit, caveat; atque hæc illa lux est, quam petebat David, cum aiebat: *Da mihi intellectum, et discam mandata tua: Doce me facere voluntatem tuam.* Contra verò Deus neque dat, neque se daturum promisit omnibus lucem veritatis omnes cognoscendi, quæ naturali lumine cognosci possunt; ideoque cum quis materialiter operatur contra legem, sed invincibiliter, ob hujus naturalis cognitionis defectum, tunc ad formale peccatum non imputatur error, contentus cum sit Deus, ut nosmet nos dirigamus juxta conscientiæ dictamen, quod per rationem nobis exhibetur, et ostenditur tanquam rectum. Apostolus ait: *Omne autem quod non est ex Fide* (id est juxta conscientiam, uti communiter explicant Ambrosius, Chrysostomus, Theodoretus, alique) *peccatum est.* Igitur qui operatur juxta propriæ conscientiæ dictamen, non peccat. S. Joannes quoque tradit: *Si cor nostrum non reprehenderit nos, fiduciam habemus ad Deum.* 1. Jo. 3. 21. Ut uno verbo dicam, Deus non damnat, nisi, illas actiones, in quibus adest malitia voluntaria, vel voluntaria negligentia; undè eum, qui existimat invincibiliter se rectè operari, Deus non solùm non punit, sed quandoque rectam ejus intentionem remuneratur, etiamsi opus ejus legi, prout est in se repugnet, « sed quia repugnantia hæc » (scribit P. Collet, ut superius prænotatum est) aliquando involuntaria est, ut in iis, qui invincibili laborant ignorantia, ideo » non semper imputatur ad culpam, sed aliquando ad meritum ob » bonum finem agentis, qui rectam rationem sibi sequi videtur, » dum etiam ab ea deficit. »

Id pariter scribit severissimus P. Daniel Concina Theolog. Christ. l. 2. l. 2. de Conscientia dissert. 1. ubi licet in argumento Capituli 5 dicat, opus ex errore conscientiæ patratum adhuc invincibili, nequiquam bonum esse posse, meritoque dignum: nihilo-

minus infra n. 36. p. mihi 46. expresse sententiæ nostræ adhæret, dicens : « Potest enim quis, dum exercet opus materialiter malum, habere plures actus bonos, intentionem nempe bonam Deo placendi, hos bonos, et meritorios dicimus, quamvis actus, qui per se tunc exercetur, sit materialiter malus..... Hæc bona intentio nullâ pravâ circumstantiâ inquinatur, quia opus materialiter malum cum non sit voluntarium, refundere in ipsos actus malitiam non valet. »

Verùm Anonymus noster contra id quasi tuba exaltat vocem suam et Caput integrum in hoc insumit (quod est XIII) ubi magnâ vi nititur probare, quando actio Divinæ legi est contraria, semper hominem peccare, licet rectâ intentione operetur. En quomodo italicè loquitur, quod nos latinè vertimus. Primum, inquit : « Est igitur in Evangelio, et in Patrum doctrinâ constans axioma, intentionem, et finem communicare eorum bonitatem, aut malitiam nostris actionibus easque bonas, aut malas facere. » Sed paulò post sibimet ipsi adversans aliter loquitur, et inquit : « Quanquam recta sit intentio, si quod fit, suapte Naturâ pravum est, vel aliquâ aliâ peculiari circumstantiâ, vel si Divinâ lege prohibeatur, hoc non obstante, peccatur ab eo qui facit. »

Ita sentit noster Adversarius, sed præter P. Concinam superius laudatum, et præter sententiam communem aliorum Doctorum, D. Th., D. Ambrosius, D. Bernardus, et D. Jo. Chrysostomus contrarium sentiunt, uti ostendemus : Primum itaque D. Th. 1. 2. q. 18. a. 6. proponit quæsitum : « Utrum actus habeat speciem boni, vel mali ex fine? Et respondet : Dicendum, quod aliqui actus dicuntur humani in quantum sunt voluntarii ut supra dictum est. In actu autem voluntario invenitur duplex actus, scilicet actus interior voluntatis, et actus exterior, et uterque eorum actuum habet suum objectum. Finis autem propriè est objectum interioris actus voluntatis. Actus exterior accipit speciem ab objecto, circa quod est; ita actus interior voluntatis accipit speciem a fine, sicut a proprio objecto. Id autem quod est ex parte voluntatis, se habet ut formale ad id quod est ex parte exterioris actus.... Neque actus exteriores habent rationem moralitatis, nisi in quantum sunt voluntarii, et ideò actus humani species formaliter considerantur secundum finem, materialiter autem secundum objectum exterioris actus. » Isthæc Sancti Doctoris verba clariora sunt, quam ut explanatione egeant : nam in his luculentissimè docet, actum humanum, bonum aut malum evadere prout finis est, quo fit : etenim ipse humanus actus, in tantum habet rationem moralitatis, id est, ut sit bonus, vel malus, in quantum est voluntarius. Objectum actus externi est res, prout est in se ipsa : objectum verò actus interni voluntatis est intentio, quâ quis operatur : undè licet materialiter actus sit in se ipso malus, tamen formaliter bonus est, quando bonus est finis ; hoc tamen semper intelligendum, cum nempe malitia actus materialis invincibiliter ab operante ignoretur.

Adversarius verò pro se affert longam admodum D. Bernardi periodum de *Præcept. et Disp. Cap. 12 et 18.* et deinde dicit : « Ejusmodi Divi Bernardi responsio clarè ostendit, quòd ut oculus simplex faciat Corpus luminosum, duo continere debet, bonam nempe intentionem, et veritatis cognitionem. » Hoc ipse italicè, nos latinè dicebamus. Ego autem lego, D. Bernardum duas doctrinas dare iis oppositas, quæ adversarius affirmat : in eodem tract. c. 12 et 17. Bernardus ait, quòd ille qui obedit Prælato « ex rectâ intentione, meritoriè agit, quamvis materialiter errat » contra legem, » et c. 14. n. 35. hæc verba habet : « Et quidem dignam dixerim vel solam intentionem piam, nec planè condignâ remuneratione fraudabitur in opere quoque non bono ipsa bona voluntas. » D. Ambrosius l. 1. *Offic. c. 30.* scribit : « Affectus tuus nomen imponit operi tuo. » Jo. Chrysostom. *Hom. 19.* in op. imperf. similiter scribit : « Ex proposito bono etiam quòd videtur malum bonum est, quia propositum bonum excusat malum opus. »

Sed qui contra legem operatur, instat Auctor, semper peccat ignorantia vincibili, quia non orat ; nam si oraret, sibi non deesset gratia ad cognoscendam legem. Ad quod sic respondeo : Deus oranti, ut formale peccatum caveat, non denegat sufficientem gratiam, sed non semper gratiam imperit, ut materiale peccatum vitetur. « Non deest gratia (scribit P. Collet) quâ peccatum formaliter devitet, concedo : peccatum etiam materialiter, nego. Porro peccatum, quod ex ignorantia invincibili committitur, non est peccatum, nisi materialiter ; nec impedit, quominus æterna salus obtineri possit. Imò sunt qui credunt, quamvis rumdam rerum cognitionem homini subtrahere, quia mavult ut propter cognitionis defectum non peccet, nisi materialiter, quam, ut occasione cognitionis suæ formaliter delinquat. »

Vix tamen, imò ne vix quidem intelligo, quid ad rem nostram pertineat propositio, quam opponunt, ab Alexandro VII damnata, circa peccatum philosophicum, quæ habebat : « Peccatum philosophicum, seu morale, quantumvis grave in eo qui Deum vel ignorat, vel de Deo actu non cogitat, est grave peccatum, sed non est offensa Dei, neque peccatum mortale dissolvens amicitiam Dei, neque æternâ poenâ dignum. » Quid ad rem nostram, inquam, pertinet propositio isthæc? Qui cognoscit offendere Naturam, necessario offendit etiam Naturæ auctorem, qui est Deus, etiamsi de Deo non cogitet : Sed qui operatur ex ignorantia invincibili legis naturalis, neque Deum offendit, nisi tantum materialiter, vel (ut meliùs dicam) in nihilo offendit ; etenim materialis offensio non habet rationem offensæ, sed ad summum esset materia offensæ, si homo tanquam offensam Dei, aut Naturæ eam apprehenderet.

Nec quidquam suffragatur dicere in sensu Adversarii, quod quemadmodum fides nostra elevari debet lumine supernaturali, ut revelata Mystera credamus, ita etiam nostra ratio eodem debeat elevari lumine, ut juris Naturæ negotia cognoscamus : quia

quantum attinet Mystera, ultrò concedimus; sed ad bene operandum, licet homini in tenebris veluti constituto in penam primigeniæ labis non sufficiat sola, nudaque ratio naturalis, sed requiritur insuper Divina præceptorum revelatio, ut ea intelligat quæ faciendæ sint, quæque cavendæ; postquam verò homo hoc divinæ revelationis lumen acceperit ad bene vivendum, et ad omnes morales veritates cognoscendas, prout in se sunt, aliud non opus est supernaturale lumen; etenim Deus gratias supernaturales minime pollicitus est ad hunc finem, sed vult, ut homo naturaliratione utatur directâ jam a revelatione præceptorum factâ; tantummodò, ut jam supra dictum est, eâ eget gratiâ, quâ ipse illuminetur, et confortetur ad id amplectendum, quod cognoscit bonum, idque fugiendum malum quod cognoscit esse vitandum. Optime admonet D. Th. 1. 2. q. 76. ar. 2. ad 2. non posse hominem propriis actibus gratiam acquirere, sed utique propriâ diligentia rerum scientiam comparare posse. « Homo potest aliquam scientiam acquirere per suos actus, gratia verò non acquiritur ex nostris actibus. » Si igitur ita se res habet, non debet homo necessariò expectare gratiam, ut naturalium præceptorum ignorantiam superet, quia ejusmodi ignorantia propriâ diligentia superanda est; et quotiescumque hæc diligentia tantum non esset roboris, ut ad cognitionem perduceret remotorum, obscuriorumque præceptorum, invincibilis cum sit ignorantia, a Deo non imputatur ad culpam.

Atqui Anonymus aliam insistit viam, culpabilem ut reddat ignorantiam invincibilem cujuscumque rei ad jus naturæ spectantis; ait enim: Duo nobis inflicta vulnera esse, et adhuc residentia ab originali peccato, concupiscentiam nimirum, ob quam voluntas ad malum proclivis remansit, et ignorantiam, ex quâ obnubilata remansit ratio; proindeque sic argumentatur italicè loquendo, quod nos latinè: « Si concupiscentia non excusat eum, qui sequitur concupiscentiæ deordinationes, quare ignorantia excusare debet illum, qui sequitur deordinationes ignorantie? » Ex quo deinde concludit, quod sicuti peccat operans propter Concupiscentiam, ita peccet operans propter ignorantiam.

Sed responsio est aperta. Idcirco peccat concupiscentiæ deordinationes sequens, quia cum voluntate sponte illius malitiæ adhæret, tunc etiam concupiscentia ipsa est voluntaria. Aliter verò accidit in ignorantia invincibili, quæ non est volita, neque placet. Manifestum est, nullum esse peccatum, nisi voluntarium; eo fit, ut quemadmodum sequentes nos voluntarias concupiscentiæ deordinationes peccamus, ita pariter peccamus ignorantie vincibilis, et volitæ sequentes deordinationes; e contrario tamen, sicuti operari juxta concupiscentiam, sed contra voluntatem nostram, peccatum nullum est, juxta quod aiebat Apostolus (Rom. 7. 19.): *Quod nolo malum hoc ago*: ita quoque peccatum nullum est operari ob ignorantiam invincibilem, cum non sit volita.

Uterius verò progreditur auctor et culpabilem putat ignorantiam nostram, saltem propter propria peccata à nobis prius com-

missa, affirmatque, quod quemadmodum nos propter peccata nostra in morali constitimur impotentia operandi bonum, ita in morali etiam impotentia constitimur cognoscendi bonum, quod faciendum sit, et malum quod sit fugiendum. Quapropter, sicuti non excusat impotentia, quando malum operamur, quod cognoscimus esse malum, ita non excusat impotentia, cum ignoramus malum quod facimus.

At cum Du Hamel l. 2. de Act. Hum. c. 5. in fin. respondemus primum, penam peccati non esse malum, quod imputatur ad culpam ejus, qui talem patitur penam; quare licet talis ignorantia esset pœna aliorum peccatorum quæ antea admisimus, attamen hæc peccata non faciunt culpabiles errores, quos deinde committimus ex invincibili ignorantia; quoniam tales errores non sunt a nobis voliti, neque prævisi. « Ac licet ea (scribit Duhamel) vitia ex peccatis liberè admissis oriantur, ac proinde voluntaria videantur, et eâ ratione ignorantia sit pœna peccati; hinc tamen non sequitur ea esse voluntaria, cum ex iis peccatis secutura mala prævisa non fuerunt. » Insuper respondetur, a veritate prorsus alienum esse, quod sicuti nostra peccata nos constituunt in morali impotentia operandi bonum, ita pariter constituunt in morali impotentia præcepta naturalia cognoscendi; quia, juxta quod superius prænotavimus, ut bonum operemur, requiritur gratia, ad quam sanè obviam ponit qui peccat; ut verò simpliciter præcepta cognoscantur, necesse non est gratia, sed satis est naturale lumen; undè nequaquam dici potest, peccatum locare hominem in morali impotentia cognoscendi præcepta.

At fortasse dicet: Peccata peccantes excæcant, et cognitionem abripiunt. Libenter annuo peccata a peccatoribus auferre cognitionem illam, quæ ad bonum agendum allicit, removetque a malo patrando; et ut cognitio ista habeatur, requiritur gratia, et ad eam obtinendam orare oportet. De hac nimirum cognitione loquebatur Augustinus contra Pelagium: « Dum tamen potius disputet, quam, ut oret, et dicat: da mihi intellectum, et discam mandata tua. » Bellarminus hunc Davidis explicans textum inquit: « Da mihi intellectum, non significat da mihi vim intelligendi, sed da mihi lumen divinum, quo mens mea discat mandata tua (scilicet) ut sibi persuadeat, optimum esse illa complere. » Postulabat igitur Propheta gratiam, ut illuminaretur, et sibi persuaderet, quantum illud foret bonum, quod in exequendis Divinis præceptis requiritur. Id quoque exposulabat, quando orabat: « Viam justificationum tuarum instrue me: id est (idem Bellarminus explicat) doce me quæ sit via præceptorum tuorum, quomodo videlicet debeam in lege tua ambulare; nempè quomodo ambulare debeam juxta tua præcepta. Id insuper, quando orabat: « Da mihi intellectum, et scrutabor legem tuam. Petit (Bellarminus) ut scrutari possit ejus utilitates. Id pariter, cum aiebat: Doce me facere voluntatem tuam; id est, doce me, Domine, ut secundum voluntatem

tem tuam operer; sed, ut supra dictum est, voluntas Dei est, ut nos operemur juxta nostræ conscientiæ dictamen. Peccatum igitur peccantem privat hæc cognitione gratiæ; sed non cognitione naturali præceptorum, quæ nobis se præstant cognoscenda ratione dumtaxat naturali, ut rectè scribit Habert *de Act. Hum. c. 1. §. 3. p. 17. ex D. Thomâ*: « Peccatum naturam humanam » prorsus non corrumpit, alioquin per peccatum desineret esse » homo. »

Multas autem Auctor Divi Augustini opponit auctoritates, et præsertim illam *de Gratia, et lib. arb. c. 3.* « Ignorantia quæ non est » eorum, qui scire nolum, sed qui tanquam simpliciter nesciunt, » neminem sic excusat, ut sempiterno igne non ardeat. » Super hanc auctoritatem Auctor sic italicè scribit quod nos latinè: « Mi- » nime contendit S. Augustinus semper esse reum, qui ignorantia » deliquit, quemadmodum qui peccat cum cognitione suæ culpæ... » addit tamen quod hoc non debet aperire asylum ad tenebras igno- » rantia, ut in eâ suam inveniatur excusationem, quia eadem non sic » excusat, ut quis minime damnetur ad ignem æternum. » Verùm ego non intelligo, quid auctor velit pro rei summâ inferre ab hæc Augustini auctoritate. Si ab illis verbis, qui tanquam simpliciter nesciunt, inferre vellet, ignorantiam non excusare ab æternâ damnatione, quamvis invincibilis sit, contra ipsum obstaret propositio secunda ad Alexand. VIII. proscripta, et superius jam allata, quæ habebat, ignorantiam invincibilem juris naturæ non excusare a peccato formali. Cæterum Duhamel, et P. Berti rectè huic Augustini textui respondent. Et sic Duhamel (*de Act. Hum. l. 2. disp. 3. c. 6. n. 6.*) : « Hæc intelligenda, ut nescientia simplex non excuset » a peccato, cujus non est causa, sed eximit ab eo cujus est causa. » Unde qui legem Dei nesciunt, nec scire potuerunt, non peribunt, » quod legem ignotam violaverint, sed propter peccata, quæ in lege » Naturæ admiserunt. » Eademque ratione relato Augustini textui respondet P. Berti *l. 21. c. 10* dicens Augustinum scripsisse, quod Infideles, qui non crediderunt Jesu Christo, mereantur ignem æternum, « non quia non crediderunt, id enim non imputatur ad » culpam dummodo nescire noluerunt; sed quia legem naturæ » inscriptam cordibus suis liberè transgressi sunt. » Itaque mens Augustini ea profectò est, quod ignorantia nempe illorum, qui penitus ignorarunt veram Religionem, licet eos ab incredulitatis peccato excuset, non tamen ab iis peccatis excusat, quæ ipsi talia esse cognoscunt juxta Naturæ lumen. Quod verò S. Doctor de ignorantia culpabili loqueretur, ex verbis jam constat quæ immediate citato textui subjungit, dicens: « Non enim sine causâ dic- » tum est: Effunde iram tuam in Gentes, quæ te non noverunt. » Deum non cognoscere, non potest, nisi malitiâ, aut voluntariâ obæcatione contingere. Idem scribit S. Joannes Chrysostomus *Hom. 27. in Ep. ad Rom. n. 3.* « Judæi ignorarunt, sed hæc igno- » rantia non erat digna veniâ. Græci quoque ignorarunt, sed de- » fensionem non habent. » Sed postea immediate subjungit: » Quando enim ea quæ sciri nequeunt, ignoraveris, culpæ ob-

» noxius non eris. Cui conformatur celebris illa S. Augustini doc- » trina (*l. 3. de lib. arb. c. 19. n. 53.*) : » Non tibi deputatur ad » culpam quod invitus ignoras, sed quod negligis quærere quod » ignoras. »

Cæterum ne longum faciam, et ne ulterius tædio Lectorem afficiam, omnibus aliis Augustini textibus, quos Anonymus objicit, unâ tantummodo ejusdem Sancti auctoritate respondemus. Is in primo lib. retract. videtur primâ facie sentire nescientem se peccare, adhuc peccare, quando voluntariè id agit, quod in se peccatum est: « Qui nesciens peccavit, non incongruenter volens » peccasse dici potest, quamvis et ipse, quod nesciens fecit, volens » tamen fecit, ita nec ipsius esse potuit sine voluntate peccatum. » Sed ut egregiè animadvertit Duhamel *l. c. n. 5. in fin.* idem S. Doctor aperit mentem suam, explanatque quod dicere intelligebat: « Quia voluit, ergo fecit; etsi non quia voluit, peccavit » nesciens peccatum esse quod fecit. Itâ nec tale peccatum sine » voluntate esse potuit, sed voluntate facti, et non voluntate pec- » cati. » Id denotat, quod licet factum sit materia peccati, cum tamen voluntas deest peccandi, peccatum est tantum materiale, sed non formale, seu voluntarium, ut optimè Duhamel, quod nimirum factum ipsum est materia peccati, non formaliter, et reipsa peccatum est.

Id pariter est quod scripsit D. Thomas *Opusc. de Malo q. 3. art. 8.* « Si ignoretur deformitas, putâ cum aliquis nescit, forni- » cationem esse peccatum, voluntariè quidem facit fornicationem, » sed non voluntariè facit peccatum. » Non negatur verò, ut sincerè loquamur, Angelicum, alibi negare fornicationem invincibiliter ignorari posse; et meritò id negat, quia fornicatio prohibetur præcepto proximo, et immediato primis principijs; attamen S. Doctor loco nuperrimè adducto, ut certam, exploratamque rem statuit, quod quando quis invincibiliter ignorans operatur etiam contra aliquid spectans ad jus naturæ, is materialiter tantum erret, sed nequaquam peccet.

Eadem responsio datur cum Duhamel textui Divi Hieronymi contra Pelag. *c. 10. 11. 12.* nobis ab Anonymo objectato, ubi S. Doctor ait adversus Pelagianos, ignorantiam non excusare a peccato, quod intelligitur de peccato facti materialiter, secus verò de peccato formaliter accepto. Et quidem Sanctus loquitur de homicidio casu patrato, pro quo in veteri lege etiam victimæ erant offerendæ, non obstante, quod sine culpâ voluntatis contingeret.

Item opponit Auctor quamdam Divi Bernardi auctoritatem tract. ad Hugon. *de quæst. c. 1 et 4.* ubi ignorantiam esse ait unam ex causis peccatorum, quæ nos committimus, sed quæ Deus non excusat. Attamen advertendum est, de quâ ibi ignorantia S. Bernardus sermonem fecerit: en de qua ignorantia loquitur: *Multa nesciuntur, aut sciendi incuriâ, aut discendi desidia, aut verecundiâ inquirendi.* Sed hanc ignorantiam ortam a negligentia se instruendi de propriis obligationibus, aut inqui-

rendi veritatem quis unquam a peccato excusare poterit? Neque obstat, quod ait S. Doctor de *Præcept. et dipens. c. 14. n. 40.*
» Sicè itaque malum putes bonum quod forte agis, sicè bonum
» malum, quod operaris, utrumque peccatum est. » Quoniam scribit P. Berti (*l. 21. c. 14. prop. 2. vers. Præterea*) perperam Vendrochium ab hâc auctoritate colligere, Divum Bernardum negare ignorantiam invincibilem excusare a peccato, nam S. Doctor *n. 37.* jam scripserat: « Et qui bonum diligit, et malum nescius agit, hujus quidem bonus est oculus, quia pius, non tamen simplex, quia cæcus. » Et Berti addit: « Igitur est oculus, qui non est simplex, et tamen non est nequam, scilicet nescientis ignorantia excusabili. »

En igitur demum, quomodo nostri Contradictores ad negandam ignorantiam invincibilem omnium Conclusionum etiam remotarum, obscurarumque de rebus ad legem naturæ spectantibus, nedum adversati sint communi sensu Sanctorum Thomæ, Bonaventuræ, Antonini, Anselmi, aliorumque Theologorum tam benignioris, quam severioris sententiæ, verum etiam funditus everterint firmissima, receptissimaque Theologiæ axiomata. Idque sanè non ad alium finem, quam ut illicitum facerent usum quarumcumque probabiliū opinionum.

DUBIUM II.

An metus excuset.

175. — « RESP. Si ex metu facis, quod simpliciter malum est, peccas quidem: minuitur tamen per metum malitia, quia minuitur libertas. Interim sæpè fit; ut præcepta quædam non obligent, cum eorum observatio cederet in grave alicujus incommodum: et tunc, si ex metu talis incommodi quis tale præceptum omittat, non peccat, cum præceptum non liget. Est communis. »

Undè resolvuntur hi Casus:

« 1. Præceptum naturale negativum, prohibens rem intrinsecè malam, non licet violare, ne ob metum quidem mortis. » (Et si aliquandò videatur licere violari præceptum negativum, v. gr. non furandi, non occidendi, putà ad defensionem vitæ propriæ, etc., tunc dicitur præceptum non existere. Vid. *l. 2. n. 51.*)

« 1. Metus gravis, v. gr. mortis, etc. sæpè non tantum excusat a præcepto positivo, tam Divino, quam humano; sed quandoque etiam ab affirmativo naturali, et sic (ut Sanchez *1. m. c. 18.*) non tenetur quis cum periculo vitæ integrè confiteri, servare depositum, implere votum, succurrere proximo extreme indigenti. *Bec. t. 2. l. 3. c. 6. Azor. 1. p. l. 1. p. 1. c. 11. Laym. l. 1. t. 4. c. 14.* Excipe tamen casum de quo infra. *l. 2. ad n. 26.*

« 3. Si observatio legis humanæ necessaria sit ad conservandum bonum, aut averendum malum commune, quod pluris sit quam vita propria, tunc lex illa obligat cum periculo vitæ; ut v. gr. si dux mandat militi non discedere ex statione; item, si peritura sint animæ, nisi Pastor adeat ægros tempore pestis. *Laym. (Cum Salmant. c. 2. n. 127.)* »

« 4. Alioqui nulla præcepta humana, etiam Ecclesiastica, per se obligant cum periculo vitæ, aut similis incommodi. *Sanch. 1. mor. c. 18.* ut si v. gr. cogaris metu mortis contrahere cum consanguineâ in gradu prohibito lege Ecclesiasticâ, posses contrahere (in speciem), non tamen posses consummare; quia, cum matrimonium esset irritum, fornicareris, quod intrinsicè malum est. *Sanchez de Matr. l. 7. d. 5. n. 4.*

« 5. Per accidens interim accidere potest, ut lex humana obliget cum periculo vitæ, ratione alterius præcepti juris naturalis, aut Divini concurrentis, ut v. gr. quis cogere vellet transgredi præceptum Ecclesiæ in odium Fidei, vel contemptum Religionis. *Sanchez loc. cit. Com. pag. 3. tom. 2. d. 13. dub. 12.* » (Ità etiam *Salm. ibid. n. 130.*)

DUBIUM III.

An excuset impotentia totius vel partis?

176. — « RESP. 1. Cum ad impossibile nemo teneatur, certum est quod impotentia excuset, etiam illa, cui antè causam cum peccato dedisti, dummodò de hoc doleas: Quare id præcipue hîc dubitatur, an qui non potest implere totam, teneatur ad partem.

« Resp. 2. Si præceptum tale sit, ut commodè possit, aut soleat dividi, atque in ejus parte salvetur ratio, seu finis præcepti, tunc qui non potest servare totum, debet servare partem quam potest. Quòd si verò non salvetur ratio præcepti in parte, neque id commodè possit, aut soleat fieri, tunc qui non potest totum, hoc est tantum quo moraliter impleri censeatur integrum præceptum, is non tenetur ad partem. Quæ omnia æstimanda sunt: 1. ex intentione Legislatoris; 2. ex ratione, fine et materiâ legis. 3. Ex judicio prudentum; 4. ex communi usu. Ità *Sanch. 1. mor. c. 9. Laym. l. 1. t. 4. c. 19.* »

Undè resolvuntur hi Casus:

177. — « 1. Qui non potest legere omnes Horas, debet dicere eas quas potest; quia dividuæ sunt. *Laym. loc. cit. et Bonac.*

« 2. Qui in Quadragesimâ non potest jejunare, debet abstinere a carnibus, si potest: aut qui non potest omnibus diebus, tenetur, iis quibus potest. Ità *Laym. l. c. et Bonac.*

« 3. Qui potest notabilem partem Sacri (v. gr. usque post Consecrationem) audire, aut Horarum dicere, aut commodò potest cum alio, et solet, tenetur, alioquin non. *Ibid. v. infra de Horis.*

rendi veritatem quis unquam a peccato excusare poterit? Neque obstat, quod ait S. Doctor de *Præcept. et dipens. c. 14. n. 40.*
» Sicè itaque malum putes bonum quod forte agis, sicè bonum
» malum, quod operaris, utrumque peccatum est. » Quoniam scribit P. Berti (*l. 21. c. 14. prop. 2. vers. Præterea*) perperam Vendrochium ab hac auctoritate colligere, Divum Bernardum negare ignorantiam invincibilem excusare a peccato, nam S. Doctor *n. 37.* jam scripserat: « Et qui bonum diligit, et malum nescius agit, hujus quidem bonus est oculus, quia pius, non tamen simplex, quia cæcus. » Et Berti addit: « Igitur est oculus, qui non est simplex, et tamen non est nequam, scilicet nescientis ignorantia excusabili. »

En igitur demum, quomodo nostri Contradictores ad negandam ignorantiam invincibilem omnium Conclusionum etiam remotarum, obscurarumque de rebus ad legem naturæ spectantibus, nedum adversati sint communi sensu Sanctorum Thomæ, Bonaventuræ, Antonini, Anselmi, aliorumque Theologorum tam benignioris, quam severioris sententiæ, verum etiam funditus everterint firmissima, receptissimaque Theologiæ axiomata. Idque sanè non ad alium finem, quam ut illicitum facerent usum quarumcumque probabiliū opinionum.

DUBIUM II.

An metus excuset.

175. — « RESP. Si ex metu facis, quod simpliciter malum est, peccas quidem: minuitur tamen per metum malitia, quia minuitur libertas. Interim sæpè fit; ut præcepta quædam non obligent, cum eorum observatio cederet in grave alicujus incommodum: et tunc, si ex metu talis incommodi quis tale præceptum omittat, non peccat, cum præceptum non liget. Est communis. »

Undè resolvuntur hi Casus:

« 1. Præceptum naturale negativum, prohibens rem intrinsecè malam, non licet violare, ne ob metum quidem mortis. » (Et si aliquandò videatur licere violari præceptum negativum, v. gr. non furandi, non occidendi, putà ad defensionem vitæ propriæ, etc., tunc dicitur præceptum non existere. Vid. *l. 2. n. 51.*)

« 1. Metus gravis, v. gr. mortis, etc. sæpè non tantum excusat a præcepto positivo, tam Divino, quam humano; sed quandoque etiam ab affirmativo naturali, et sic (ut Sanchez *1. m. c. 18.*) non tenetur quis cum periculo vitæ integrè confiteri, servare depositum, implere votum, succurrere proximo extreme indigenti. *Bec. t. 2. l. 3. c. 6. Azor. 1. p. l. 1. p. 1. c. 11. Laym. l. 1. t. 4. c. 14.* Excipe tamen casum de quo infra. *l. 2. ad n. 26.*

« 3. Si observatio legis humanæ necessaria sit ad conservandum bonum, aut averendum malum commune, quod pluris sit quam vita propria, tunc lex illa obligat cum periculo vitæ; ut v. gr. si dux mandat militi non discedere ex statione; item, si peritura sint animæ, nisi Pastor adeat ægros tempore pestis. *Laym. (Cum Salmant. c. 2. n. 127.)* »

« 4. Alioqui nulla præcepta humana, etiam Ecclesiastica, per se obligant cum periculo vitæ, aut similis incommodi. *Sanch. 1. mor. c. 18.* ut si v. gr. cogaris metu mortis contrahere cum consanguineâ in gradu prohibito lege Ecclesiasticâ, posses contrahere (in speciem), non tamen posses consummare; quia, cum matrimonium esset irritum, fornicareris, quod intrinsicè malum est. *Sanchez de Matr. l. 7. d. 5. n. 4.*

« 5. Per accidens interim accidere potest, ut lex humana obliget cum periculo vitæ, ratione alterius præcepti juris naturalis, aut Divini concurrentis, ut v. gr. quis cogere vellet transgredi præceptum Ecclesiæ in odium Fidei, vel contemptum Religionis. *Sanchez loc. cit. Com. pag. 3. tom. 2. d. 13. dub. 12.* » (Ità etiam *Salm. ibid. n. 130.*)

DUBIUM III.

An excuset impotentia totius vel partis?

176. — « RESP. 1. Cum ad impossibile nemo teneatur, certum est quod impotentia excuset, etiam illa, cui antè causam cum peccato dedisti, dummodò de hoc doleas: Quare id præcipue hîc dubitatur, an qui non potest implere totam, teneatur ad partem.

« Resp. 2. Si præceptum tale sit, ut commodè possit, aut soleat dividi, atque in ejus parte salvetur ratio, seu finis præcepti, tunc qui non potest servare totum, debet servare partem quam potest. Quod si verò non salvetur ratio præcepti in parte, neque id commodè possit, aut soleat fieri, tunc qui non potest totum, hoc est tantum quo moraliter impleri censeatur integrum præceptum, is non tenetur ad partem. Quæ omnia æstimanda sunt: 1. ex intentione Legislatoris; 2. ex ratione, fine et materiâ legis. 3. Ex judicio prudentum; 4. ex communi usu. Ità *Sanch. 1. mor. c. 9. Laym. l. 1. t. 4. c. 19.* »

Undè resolvuntur hi Casus:

177. — « 1. Qui non potest legere omnes Horas, debet dicere eas quas potest; quia dividuæ sunt. *Laym. loc. cit. et Bonac.*

« 2. Qui in Quadragesimâ non potest jejunare, debet abstinere a carnibus, si potest: aut qui non potest omnibus diebus, tenetur, iis quibus potest. Ità *Laym. l. c. et Bonac.*

« 3. Qui potest notabilem partem Sacri (v. gr. usque post Consecrationem) audire, aut Horarum dicere, aut commodò potest cum alio, et solet, tenetur, alioquin non. *Ibid. v. infra de Horis.*

- « 4. Si quis carens Breviario pauca ex Horis sciat memoriter non tenetur ea dicere. » *Ibid.*
 « 5. Qui obligatur visitare Limina Apostolorum Romæ, et scit se eò pervenire non posse, non tenetur ingredi iter; quia nec finis, nec ratio præcepti salvatur. *Ibid.* et *Suarez, Bonac. d. 1. q. 8. p. 1.* »

DUBIUM IV.

An excuset dispensatio?

178. An excuset dispensatio facta ex justâ causâ? Quid sine justâ causâ?
 — 179. An existente causâ teneatur Superior dispensare? — 180. An valeat dispensatio inferioris? — 181. An existente justâ causâ valeat dispensatio facta malâ fide Superioris? — 182. An in dubio dispensatio censeatur valida? — 183. An quis possit dispensare cum seipso? — 184. An valeat dispensatio extorta per vim, aut metum? — 185. Quid si causa exposita fuerit falsa? — 186. Vide alios casus. — 187. An dispensatio strictè accipienda? Et an detur dispensatio tacita? — 188. De iis qui possunt dispensare de potestate ordinariâ? — 189. Num Papa in Præceptis Divinis? — 190. Num Episcopi? et in quibus? — 191. An inferior dispenset in Legibus Superioris, ubi dispensatio non est observata? — 192. Quid in dubio, an casus egeat dispensatione? — 193. Quid de potestate delegatâ? Et an hæc spiret morte concedentis? — 194. Quando Prælati Regulares possint dispensare? — 195. Quot modis cesset dispensatio? — 196. Quomodo cesset I. per Cessationem causâ? — 197. Quomodo II. per Revocationem dispensantis? — 198. Quomodo III. per Renunciationem dispensati? — 199. An cesset Lex cessante fine Legis? — 200. II. De interpretatione Legis. An lex extendi debeat de casu ad casum? — 201. III. de Epikieia Legis. — 202. Appendix Busembai. De Dispensationibus S. Pœnitentiariæ, usque ad n. 208.

178. — « RESP. In jure humano dispensatio Legislatoris, vel » parem potestatem habentis, facta ex justâ causâ excusat » a transgressione præcepti. Est communis. *Sanch. Azor. 1. p. 7. 5. c. 15. Salas. d. 20.*
 « Ratio est, quia, cum sit auctor suæ legis, potest quemvis excipere. Dixi. 1. *Ex justâ causâ*, quia, si temerè, et sinè causâ dispenset, tenet quidem dispensatio, peccat tamen tam dans, quam petens dispensationem, contra jus naturale, dictans partem debere conformari suo toli, nisi justâ causa excuset. *Sanch. l. 8. d. 18. Suar. Fil. n. 438.* et quidem (ut vult *Suar.*) mortaliter; venialiter, ut *Pontius* apud *Dian. n. 8. t. 3. R. 8. 9 et 10.*
 « (Idem tenent *Salm. de Leg. c. 5. n. 66. cum Sanch. Laym. Pal. etc. præciso tamen scandalo, etc. Utentem autem tali dispensatione commune est non peccare graviter, et probabile nec etiam leviter, ut *Salm. n. 76. cum Suar. Pal. Pont. etc.*)^o, quem, si dubitet, an causa sit justâ, posse dispensare, vult *Sanch.*
 « (Cum *Salm. n. 75* *Tapia. Gran. Dian. quia possidet potestas dispensativa. Secus esset, si dubitaret an adsit causa.*)^o con-*

- » trà *Bon.* qui dicit peccare. Etsi autem causa sit justâ, non tamen tenetur dispensare, nisi cum vel jus præcipit ex eâ causâ dispensari, vel necessarium est ad commune bonum, vel spirituale pœnitentis: vel ad avertendum grave damnum aut publicum scandalum, et sinè dispendio fieri potest. *Dian. p. 8. t. 3. R. 27 et 28. contra Suar. Sanch. etc.* »

179. — Quæritur, an existente causâ, teneatur Superior dispensare? Distingue: si causa sit tantum sufficiens, ut dispensatio sit permissa, non autem debita, potest licite Superior eam concedere, et negare: vel uni concedere, et alteri negare; quia licet expediat bono subditi dispensatio, expedit verò bono communi Legis observantia. Itâ *Salm. d. c. 5. n. 80. cum Conin. Pal. Bonac., Sanch. Suar. etc.* Si verò causa sit talis, quæ efficiat dispensationem esse debitam, nempe ad evitandum damnum commune, vel privatum magni momenti, vel ad utile commune, vel magnum particulare (expedit enim aliquando dispensare, etiam pro bono particulari, quod indirecte redundat ad bonum commune. Et ideo docet *S. Th. 1. 2. qu. 9. 7. art. 4.* quod convenit dispensare, quando alias majus bonum privati impediretur. Itâ *Salm. de Matr. c. 14. n. 20. cum Con. Sanch. et Aversa*) tunc tenetur Superior dispensare, alioquin peccaret graviter, vel leviter juxtâ materiam. Denegata tamen (etiam injuste) dispensatione, nequit subditus agere contra Legem; nisi talis causa urgeat, ut eum extrahat a Lege: quare, si Episcopus injuste neget dispensationem publicationum antè Matrimonium, potest urgente gravi causâ, illud contrahi sinè eis. Itâ *Salm. de Matrim. cap. 8. n. 92. cum Con. Sanch. Pal. Sot. et aliis.*

180. — « Dixi 2. *Legislatoris*: quia dispensatio inferioris in lege Superioris sine justâ causâ invalida est, ac proinde non excusat a transgressione præcepti. Ratio est quia qui nomine alterius sine causâ dispensat dissipat, *Suar. l. 6. c. 19. Sanch. l. 8. de Matr. d. 17.* Valide autem, et licite inferior potestate ordinariâ dispensat ex justâ causâ in lege Superioris. 1. Circa levia, hoc est, quæ sub mortali non obligant, etsi facilis sit ad Superiorem recursus. 2. Circa ea, quæ frequenter occurrunt. v. gr. in jejuniis, celebrandis festis, etc. (Vide n. 190. circa fin.)^o 3. Circa ea, quæ ita sunt propria uni Communitati, ut non conveniant alii. 4. Quando recursus ad Superiorem difficilis est, sive quando est necessitas, et periculum in morâ. *Dian. p. 8. tr. 3. R. 2. ex Gran. Sal. Gard. et Pal.* qui addit 5. Si consuetudo præscripserit, ut inferior dispenset, ut *Dian. l. c. R. 95. 6.* Quando est dubium negativum, an casus egeat dispensatione. Quo casu, secundum Palaum, non opus est dispensatione, cum præsumptio sit pro libertate, *Barb. Dian. p. 3. t. 6. R. 28. p. 4. t. 3. R. 46. p. 8. t. 3. R. 72 et 95.* Undè resolvitur: (Vide n. 192.)^o
 « 1. Pontifex sinè justâ causâ non potest dispensare in lege Dei, nec Episcopus in lege Ecclesiæ. *Sanch. d. 17. n. 3. Suar. Vasq.*

- « 4. Si quis carens Breviario pauca ex Horis sciat memoriter non tenetur ea dicere. » *Ibid.*
 « 5. Qui obligatur visitare Limina Apostolorum Romæ, et scit se eò pervenire non posse, non tenetur ingredi iter; quia nec finis, nec ratio præcepti salvatur. *Ibid.* et *Suarez, Bonac. d. 1. q. 8. p. 1.* »

DUBIUM IV.

An excuset dispensatio?

178. An excuset dispensatio facta ex justâ causâ? Quid sine justâ causâ?
 — 179. An existente causâ teneatur Superior dispensare? — 180. An valeat dispensatio inferioris? — 181. An existente justâ causâ valeat dispensatio facta malâ fide Superioris? — 182. An in dubio dispensatio censeatur valida? — 183. An quis possit dispensare cum seipso? — 184. An valeat dispensatio extorta per vim, aut metum? — 185. Quid si causa exposita fuerit falsa? — 186. Vide alios casus. — 187. An dispensatio strictè accipienda? Et an detur dispensatio tacita? — 188. De iis qui possunt dispensare de potestate ordinariâ? — 189. Num Papa in Præceptis Divinis? — 190. Num Episcopi? et in quibus? — 191. An inferior dispenset in Legibus Superioris, ubi dispensatio non est observata? — 192. Quid in dubio, an casus egeat dispensatione? — 193. Quid de potestate delegatâ? Et an hæc spiret morte concedentis? — 194. Quando Prælati Regulares possint dispensare? — 195. Quot modis cesset dispensatio? — 196. Quomodo cesset I. per Cessationem causâ? — 197. Quomodo II. per Revocationem dispensantis? — 198. Quomodo III. per Renunciationem dispensati? — 199. An cesset Lex cessante fine Legis? — 200. II. De interpretatione Legis. An lex extendi debeat de casu ad casum? — 201. III. de Epikèia Legis. — 202. Appendix Busembai. De Dispensationibus S. Pœnitentiariæ, usque ad n. 208.

178. — « RESP. In jure humano dispensatio Legislatoris, vel » parem potestatem habentis, facta ex justâ causâ excusat » a transgressione præcepti. Est communis. *Sanch. Azor. 1. p. 7. 5. c. 15. Salas. d. 20.*
 « Ratio est, quia, cum sit auctor suæ legis, potest quemvis excipere. Dixi. 1. *Ex justâ causâ*, quia, si temerè, et sinè causâ dispenset, tenet quidem dispensatio, peccat tamen tam dans, quam petens dispensationem, contra jus naturale, dictans partem debere conformari suo toli, nisi justâ causa excuset. *Sanch. l. 8. d. 18. Suar. Fil. n. 438.* et quidem (ut vult *Suar.*) mortaliter; venialiter, ut *Pontius* apud *Dian. n. 8. t. 3. R. 8. 9 et 10.*
 « (Idem tenent *Salm. de Leg. c. 5. n. 66. cum Sanch. Laym. Pal. etc. præciso tamen scandalo, etc. Utentem autem tali dispensatione commune est non peccare graviter, et probabile nec etiam leviter, ut Salm. n. 76. cum Suar. Pal. Pont. etc.*)^o, quem, si dubitet, an causa sit justâ, posse dispensare, vult *Sanch.*
 « (Cum *Salm. n. 75* *Tapia. Gran. Dian. quia possidet potestas dispensativa. Secus esset, si dubitaret an adsit causa.*)^o con-

- » trà *Bon.* qui dicit peccare. Etsi autem causa sit justâ, non tamen tenetur dispensare, nisi cum vel jus præcipit ex eâ causâ dispensari, vel necessarium est ad commune bonum, vel spirituale pœnitentis: vel ad avertendum grave damnum aut publicum scandalum, et sinè dispendio fieri potest. *Dian. p. 8. t. 3. R. 27 et 28. contra Suar. Sanch. etc.* »

179. — Quæritur, an existente causâ, teneatur Superior dispensare? Distingue: si causa sit tantum sufficiens, ut dispensatio sit permissa, non autem debita, potest licite Superior eam concedere, et negare: vel uni concedere, et alteri negare; quia licet expediat bono subditi dispensatio, expedit verò bono communi Legis observantia. Itâ *Salm. d. c. 5. n. 80. cum Conin. Pal. Bonac., Sanch. Suar. etc.* Si verò causa sit talis, quæ efficiat dispensationem esse debitam, nempe ad evitandum damnum commune, vel privatum magni momenti, vel ad utile commune, vel magnum particulare (expedit enim aliquando dispensare, etiam pro bono particulari, quod indirecte redundat ad bonum commune. Et ideo docet *S. Th. 1. 2. qu. 9. 7. art. 4.* quod convenit dispensare, quando alias majus bonum privati impediretur. Itâ *Salm. de Matr. c. 14. n. 20. cum Con. Sanch. et Aversa*) tunc tenetur Superior dispensare, alioquin peccaret graviter, vel leviter juxtâ materiam. Denegata tamen (etiam injuste) dispensatione, nequit subditus agere contra Legem; nisi talis causa urgeat, ut eum extrahat a Lege: quare, si Episcopus injuste neget dispensationem publicationum antè Matrimonium, potest urgente gravi causâ, illud contrahi sinè eis. Itâ *Salm. de Matrim. cap. 8. n. 92. cum Con. Sanch. Pal. Sot. et aliis.*

180. — « Dixi 2. *Legislatoris*: quia dispensatio inferioris in lege Superioris sine justâ causâ invalida est, ac proinde non excusat a transgressione præcepti. Ratio est quia qui nomine alterius sine causâ dispensat dissipat, *Suar. l. 6. c. 19. Sanch. l. 8. de Matr. d. 17.* Valide autem, et licite inferior potestate ordinariâ dispensat ex justâ causâ in lege Superioris. 1. Circa levia, hoc est, quæ sub mortali non obligant, etsi facilis sit ad Superiorem recursus. 2. Circa ea, quæ frequenter occurrunt. v. gr. in jejuniis, celebrandis festis, etc. (Vide n. 190. circa fin.)^o 3. Circa ea, quæ ita sunt propria uni Communitati, ut non conveniant alii. 4. Quando recursus ad Superiorem difficilis est, sive quando est necessitas, et periculum in morâ. *Dian. p. 8. tr. 3. R. 2. ex Gran. Sal. Gard. et Pal.* qui addit 5. Si consuetudo præscripserit, ut inferior dispenset, ut *Dian. l. c. R. 95. 6.* Quando est dubium negativum, an casus egeat dispensatione. Quo casu, secundum Palaum, non opus est dispensatione, cum præsumptio sit pro libertate, *Barb. Dian. p. 3. t. 6. R. 28. p. 4. t. 3. R. 46. p. 8. t. 3. R. 72 et 95.* Undè resolvitur: (Vide n. 192.)^o
 « 1. Pontifex sinè justâ causâ non potest dispensare in lege Dei, nec Episcopus in lege Ecclesiæ. *Sanch. d. 17. n. 3. Suar. Vasq.*

» 2. Dispensatio in voto, vel juramento, sine justâ causâ, etiâ
» à Papâ facta, est invalida, ut *Sanch. Suar. l. cc.*

» 3. Valida est, si Superior per errorem justam causam arbi-
» tretur (*In bonâ fide, ut Sotus, Laym. Sanch. Azor. cum Salm.*
» c. 5. n. 71. *Sed oppositum est tenendum. Vid. de Voto l. 3.*
» n. 251.) » Aut (etsi non arbitretur, et temere dispenset)
» reipsa tamen sit. *Sanch. l. c. Azor. Sa, Salas, n. 81.* »

181. — Quæstio est si superior malâ fide dispenset, judicans
non subesse causam, et causâ revera existat, an valeat dispen-
satio, et dispensatus illâ uti possit? *Prima sententia* dicit valere,
si fiat à Legislatore, non autem si ab inferiore; quia isti data est
facultas dispensandi tantum cum causâ. Itâ *Pal. Azor. Coar. apud*
Salm. c. 5. n. 78. Secunda sententia probabilior, et communior
dicit, quod, existente causâ, valeat dispensatio, et licitè dispen-
satus utitur illâ, à quocumque Superiore illa sit impensa. Ratio,
quia valor dispensationis non pendet à cognitione causæ, sed
ab existentia illius, sicut valet electio capacis ad Beneficium, licet
capacitas ignoretur ab Electore, *ex c. Nihil de Electione. Itâ*
Salm. d. c. 5. n. 79. cum Sanch. Suar. Tapia, Basil. Diana, Vill.
Secus tamen dicendum, si inferior dispenset bona fide, sed sine
causâ, contra *Busemb.* et alios ut supra, vide *lib. 3. num. 251.*

182. — « 4. In dubio de valore dispensationis, validam censi
» eo quod præsumatur in favorem actûs, ne pereat, probabile
» putat *Sanch. etc. cum Dian. p. 3. t. 6. R. 9. p. 4. t. 3. R. 45.*
» *64. p. 8. t. 3. R. 62.* (» *Sum. Salm. n. 88. V. l. 3. n. 252.*) »

183. — « 5. Habens potestatem generalem dispensandi, potest
» etiâ secum dispensare directè, et immediatè. *Sanch. Dian.*
» p. 8. t. 1. R. 10. contra *Suarez.* » (Itâ *Salm. c. 5. n. 60 et 61. cum*
» *S. Thom. Cajet. Laym. Pal. Bonac. etc. Quia est jurisdictio purè*
» *voluntaria, quæ etiâ erga seipsum exerceri potest. Hinc bene*
» *sibi dispensare potest in votis, juramentis, jejuniis, etc.*) »

184. — « 6. Valeat dispensatio obtenta per vim, aut metum
» (modo causa sit justa). Item data sine ullis verbis, solâ mente.
» *Turrian. Dian. p. 8. tr. 3. 17. 76. p. 4. t. 4. R. 118.* »

Quæritur, an valeat dispensatio extorta per metum? Resp.
quod, quando causa dispensationis existit, dispensatio semper sit
valida: dummodo non constet Superiorem dispensasse sine animo
dispensandi: metus enim voluntarium non tollit, sicut tollit vis.
Obtentio autem talis dispensationis est etiâ licita, si justè Præ-
lato metus inquitur; nempe si subditus minatur se conquestu-
rum apud supremum Superiorem: vel justam accusationem
laturum de aliquo suo crimine. Illicita autem esset, si metus sit
injustus; ideòque dispensatio tunc pro libito à Superiore posset
postea revocari. Itâ *Salm. d. c. 5. n. 82. 83 et 84. cum Sanch.*
Pal. Suar. Bonac. Quando verò Superior metu coactus verbis
tantum concedit dispensationem, non autem animo, tunc certè
ipsa est nulla. Cæterum, nisi constet defuisse animum, hoc non
est præsumendum. *Salm. d. n. 82. ex c. 22. Quæst. 5*

185. — « 7. Qui impetravit dispensationem, v. gr. in impedi-

» mento dirimente matrimonium, et per ignorantiam, vel sim-
» plicitatem expressit causam falsam, eum validè contrahere
» matrimonium dicit *Pon. de Matrim. lib. 8. c. 16. ex c. Cum*
» *inter.* Sed contrarium tenet *Pal. t. 1. t. 3. d. 6. p. 16. §. 5. ex*
» *cap. Sup. litteris. v. Dian. p. 8. t. 3. R. 69.* » (*Vid. de Mart*
» *l. 6. n. 1131. Notandum. 2.*) »

Quæritur, an petitio subreptitia, vel obreptitia vitiet dispen-
sationem? Subreptitia dicitur, quando veritas reticetur: Obrepti-
tita, quando mendacium apponitur. Resp. regula sit, quod tunc
dispensatio erit nulla, quando tacetur veritas, quæ de stylo Cu-
riæ debeat necessario exprimi: vel allegatur falsum, quod de
jure taceri debebat. Itâ *Salm., de Matr. c. 14. n. 33. cum Sanch.*
Pal. Con. Suar. etc. Alia regula est si tacetur, vel exponitur
falsò causa tantum impulsiva; valet dispensatio: secus verò, si
causa esset motiva, itâ ut sine ipsa Superior minimè dispensasset.
Salm. 16. n. 35.

Quid si plures causæ allegentur, quarum aliæ sint falsæ, aliæ
veræ? Resp. quòd semper ac vera sit una ex illis, quæ sufficiens
sit ad dispensandum, valida sit dispensatio. *Salm. de Matr.*
d. cap. 24. num. 36. cum Basil. Sanch. Pal. Suar. Quid autem in
dubio, an causa falsò allegata fuerit motiva, an impulsiva? Tunc
valida censenda est dispensatio facta, cum in dubio jura faveant
valori actûs *ex l. Quoties. ff. de Rebus dubiis.* Itâ *Salm. ib. n. 37.*
cum Dicast. Basil. Sanc. Pal. etc.

186. — « 8. Subditus bona fide Dispensationem petens, ra-
» tionibus Superiori allatis, potest, dispensatione impetrata, esse
» securus. *V. Laym. l. 1. t. 4. c. 22.* » (*Idem dicunt Salm. n. 712.*
» *et 76. cum S. Th. Sanch., et Bon.*) »

» 9. Peccat, qui aliquem inducit ad dispensandum sine causâ,
» vel allegatâ falsâ causâ. *Nao. Sanch. l. 8. de Matr. d. 18.*
» *n. 8. Fill. t. 10. n. 314. Salas disp. 20. s. 6. n. 58.* qui addit,
» id verum esse, etsi dispensans excusetur ob bonam fidem.

» 10. Dispensatio potest impetrari non tantum pro ignorante,
» sed etiam invito, quando necessitas exigit. *Sanch. Beja* contra
» *Suar. vid. Dian. p. 8. t. 3. R. 86. 87.* Id tamen locum non ha-
» bet in ea, quæ impetratur ex Pœnitentiaria Romana; nisi im-
» petretur a personis conjunctis, vel consanguineis intra quartum
» gradum, vel saltem a confessario. *Marcus Leo in praxi p. 1*
» *34.* » (Itâ *Salm. de Matr. c. 14. n. 38. ex c. Si motu proprio.*
» *De Præben. in 6. A principali tamen, opus est, ut dispensatio*
» *acceptetur, ut Sanch., etc.*) »

» Quæres, An, cessante causa dispensationis, cesset ipsa?

» Resp. pro hoc servient sequentes Regulæ.

» 1. Si tantum impulsiva, seu minus principalis causa cesset,
» manet dispensatio.

» 2. Etsi cesset pars causæ motivæ, seu principalis, manet
» dispensatio, v. *Dian. pag. 8. tom. 3. R. 62.*

» 3. Si commissâ facultate dispensandi, priusquam dispensetur,
» cesset omninò causa principalis, nulla est dispensatio.

« 4. Si dispensatione redactâ ad actum irrevocabilem, cesset
 » tota causa, non ideo cessat, vel vim amittit; v. gr. dispensatum
 » fuit in impedimento consanguinitatis, propter paupertatem
 » sceminae, licet, contracto matrimonio, divitiis obtineat, non est
 » irritum. Idem est, si Beneficium per dispensationem obtinueris,
 » et postea cesset causa, ob quam dispensatum fuit.

« 5. Si, factâ dispensatione, cesset omnino causa finalis, et
 » actus possit facile revocari, v. gr. dispensatum est in voto casti-
 » tatis propter vehementes tentationes, quæ postea cessant.
 » an reviviscat votum? Vel in præcepto recitandi Horas, jeju-
 » nandi, etc. propter infirmitatem, et postea convalescit, an
 » teneatur recitare, jejunare? etc. Affirmant *Sanch. Amicus,*
 » *Portel. Bonac. etc.*, quia aliàs non esset justa. Negativam tamen
 » sententiam probabilem, et in praxi tutam esse censet *Dian.*
 » *p. 8. t. 3. R. 24. ex Salm. Gran. etc.* si quidem dispensatio
 » fuerit absoluta: quia obligatio legis semel extincta non re-
 » viscit: et quod destructum est, non reproducit, nisi ab eo,
 » qui producere potest. Vide *Suar. de leg. c. 22. Laym. Præ-*
 » *pos. etc.* qui rectè id concedunt, quando non est de re dividuâ,
 » et successivâ; alias negant. Unde, suppositâ probabilitate sen-
 » tentiæ negativæ *Gran. Dian., etc.* sequentes casus (in quibus
 » tamen alii meliùs contrarium sentiunt) resolvunt: *Vide n. 196.)*

« 1. Cum quo dispensatum est propter morbum in esu car-
 » nium, potest vesci, licet omnino convalescat.
 » 2. Cum quo propter infirmitatem dispensatum est in voto
 » Religionis, postquam convaluit, non tenetur. *Dian. p. 6. t. 7.*
 » *R. 45.*

« 3. Cum quo propter oculorum infirmitatem dispensatum
 » fuit in onere recitandi Horas, etsi convaluerit, non tenetur
 » legere. »

187. — Deinde notandum, quod dispensatio, cum sit odiosa,
 strictè sit accipienda *c. 1. §. 1. De Filiis Presb. in 6.* Potestas
 contra dispensandi, cum favorabilis sit, latè accipitur, ut *Sanch.*
Gran. Martin. ap. Salm. de Leg. c. 6. n. 20.

Bene autem dari potest dispensatio tacita quæ colligatur ex
 conjecturis, ut si sciens Prælatas, te esse excommunicatum, con-
 ferat tibi beneficium, tunc tacitè dispensat. Requiritur tamen
 ad hoc præsumptio voluntatis præsentis Superioris, vel antecede-
 ntis ad actum. Non enim sufficit præsumptio de futuro, v. gr.
 si sciret, dispensaret. Tantum licentia præsumpta de futuro
 admittitur, non verò dispensatio, quæ est vulneratio legis. Vide
Salm. de Leg. c. 1. ex n. 11. cum Suar. Laym. Pal. Sanch.

Quæritur, an Superior videns subditum agere contra Legem,
 et tacens, cum facile posset corrigere, censeatur dispensare?
 Affirmant *Salm. de Leg. c. 5. n. 15. cum Tap. Sanch. Pal. Suar.*
 Quia non est tunc præsumendum delictum Superioris, qui aliter
 ex officio, et ad evitandum damnum, teneretur loqui. Secus
 tamen dicendum, si Superior non posset corrigere sinè incom-
 modo. *Salm. ibid. n. 17.*

De iis, qui possunt dispensare.

188. — Potestas dispensandi alia est ordinaria, alia est dele-
 gata. Summus Pontifex potestate ordinariâ potest dispensare
 in quibuscumque Legibus Canonicis, etiâ sancitis ab Apos-
 tolis, tanquam particularibus Prælati Ecclesiarum, ut sunt je-
 junium Quadragesimale, observatio Festorum in Dominicis: ita
Salm. c. 5. n. 30. cum S. Th. et communi. Non verò in Legibus
 traditis ab Apostolis, quas ipsi acceperunt a Christo Domino,
 tanquam Auctore principali, ut sunt Leges circâ formas, et ma-
 terias Sacramentorum, circâ oblationem Sacrificii, etc.

189. — Num autem Papa possit dispensare in aliquibus Præ-
 ceptis Divinis? *Prima sententia* affirmat ex potestate delegatâ
 a Deo, quando expedit dispensatio. Itâ *Sanch. Camus, et Bonac.*
apud Salm. de Leg. c. 5. n. 25. qui vocant hanc satis probabilem.
Secunda, quam probabiliorem meritò putant *Salm. n. 26. cum*
S. Th. Pal. Suar. etc. negat, quia nullibi hæc concessio reperit-
 ur Papæ facta a Deo. Obijciunt, cur dispensare potest, ut
 Minister Ordinis, et Confirmationis sit simplex Sacerdos? Resp.
 quod ex jure Divino Episcopus in his est Minister Ordinarius,
 non autem necessarius. Itâ *Salm. ib. n. 27.* Vide dicenda *de Matr.*
l. 6. n. 119. infra.

Certum autem est, posse Pontificem, et Prælatos dispensare
 in votis, cum in his gerant vicem Dei. Itâ *S. Th. 2. 2. q. 88.*
art. 12. Vide *Salm. de Voto Tract. 17. c. 1. ex n. 84.*

190. — Episcopus potestate ordinariâ potest dispensare in
 omnibus Statutis sive Episcopalibus, sive latis a Synodo Diœces-
 sanâ, independentè a Capitulo, et Clero, ut supra diximus. Et
 idem potest Capitulum, Sede vacante. Hoc tamen non potest
 Vicarius Generalis, nisi expressè ab Episcopo ei concedatur. Vid.
Salm. c. 5. n. 31 et 32. Episcopi possunt etiâ dispensare in Le-
 gibus Concilii Provincialis in suis Diœcesibus; modò non sint
 Concilio specialiter reservatæ. Hoc enim expedit ad bonum re-
 gimen. *Salm. c. 5. n. 33. cum Sanch. Suar. Bonac. Palans, etc.*

Notandum, quod Legislator non possit dispensare in suâ Legge,
 si Lex transeat in contractum, ut si dicat: *Gaudeant immunitate*
habitantes in tali loco, etc. Vide *Salm. ib. n. 35.* Potest autem
 inferior dispensare in Lege Superioris, si in Lege generaliter
 permittatur dispensatio, v. gr. si dicatur: *Donec dispensetur.*
Salm. c. 5. n. 37. cum Cajet. Bon. Suar. Pal. etc.

Possunt etiâ Episcopi dispensare in rebus quæ communiter
 eveniunt in jejuniis, esu ciborum, observatione Festorum, recita-
 tione Officii, votis non reservatis. *Salm. c. 5. n. 38. cum Pal.*
Basil. Bon. Sot. Suar. etc. cum Bus. hic.

Item in Legibus latis a Papâ pro illâ particulari Diœcesi, in
 quibus videtur relicta facultas dispensandi illius Prælati *Salm.*
c. 5. n. 39. cum Sot. Valent. Cajet. Azor. etc. cum Bus.

Item potest Episcopus dispensare in Legibus communibus Pon-
 tificis, v. gr. in Impedimentis Matrimonii, in Irregularitatibus,

in Votis reservatis, et similibus, quando non est facilis aditus ad Papam, et periculum est in morâ, quia hoc expedit ad commune bonum. *Salm. d. c. 5. n. 39. cum Sanch. Bus. Pal. Tap. Gran. Salas, etc.* Et hoc etiamsi sit facilis recursus ad habentem facultatem dispensandi ex privilegio Pontificis. *Salm. ib. cum Tap. et Martin de Cens. c. 2. num. 65.* Parochi possunt etiã dispensare cum suis ovibus in jejuio, et observatione Festorum, ubi non est facilis recursus ad Episcopum, *Suar. et Tap.* Imò ex consuetudine, etiamsi sit facilis recursus ad Episcopum, posse semper Parochos dispensare in his duobus præceptis testatur *Sanch. Gran. Sylo. apud Salm. d. c. 5. n. 40.* Vide *lib. 3. n. 288.*

Et in his omnibus dicuntur Episcopi dispensare jure ordinario, cum talis facultas eis competat vi proprii officii, cui est perpetuo annexa, *Salm. d. c. 5. 40. cum Suar. Pal. Basil. etc.* Et ideò bene possunt eam alicui delegare, ut certum est. *Vid. n. 193. cum Salm. de Voto. c. 3. n. 83.*

191. — Queritur 1. An præter dictos casus possit Episcopus dispensare in Legibus Superioris, in quibus non sit reservata dispensatio? *Prima sententia* affirmat; quia hoc ipso, quòd Superior eam non reservat, videtur eam concedere: aliter ad quid deserviret reservatio? Ità *Sotus in 4. D. 27. q. 1. art. 4. §. At quo, Cocarr. in c. Alma mater 1. §. 7. n. 8.* Et probabilem dicunt *Pal. de Leg. tr. 3. D. 6. p. 4. n. 7. ac. Bonac. eod. tit. D. 1. q. 2. p. 1. n. 27.* dum oppositam tantùm probabiliorē vocant, sed expressè tacet, vocatque communem *D. Antonin. p. 1. tit. 17. c. und. §. 20.* dicens: « Episcopi autem dispensare possunt, secundum communem opinionem Doctorum, in iis quæ non sunt eis a jure prohibita. » Eandemque tenet etiã *Glossa in c. Nuper. de sent. excomm.* ex quo Canone præfati AA. hanc sententiam probant; cum enim ibi quæsitum fuerit a quodam Episcopo, an ipse potuisset absolvere ab excommunicatione lata a jure? affirmative respondit Pontifex, sic inquit: « Quia tamen conditor canonis ejus absolutionem sibi specialiter non retinuit, » eo ipso concessisse videtur facultatem aliis relaxandi. Et ibi *Glossa verb. Retinuit,* sic addit: « Et est hinc argumentum, Episcopus copos posse dispensare, ubi specialiter Dispensatio non est inhibita, et concessum videtur, quod non est prohibitum ex l. Necnon, ff. Ex quib. caus. maj. etc. »

Hanc primam sententiam olim probabilem censui; sed re meliùs perpensã omninò tenendam puto secundam oppositam, quam tenent *Suar. t. 5. in 3. p. D. 7. sect. 4. Bonac. de leg. D. 1. q. 1. p. 1. n. 17. Castrop. l. c. n. 8. Salm. de Censur. c. 5. n. 45. cum Pontio. et Salas; item Bened. XIV. de Synod. l. 7. c. 30.* Favetque *S. Th. 1. 2. q. 97. art. 4. ad 3.* ubi ait: *In lege humana publicã non potest dispensare, nisi ille a quo lex auctoritatem habet, vel is cui ipse commiserit.* Ratio est quia inferior nihil potest in lege superioris, ut expressum est in *Clem. 2. de Elect. ubi dicitur: Lex Superioris per Inferiorem tolli non potest.* Nec prorsus concludit textus citatus in *cap. Nuper* pro primã sententiã;

valde enim differt facultas absolvendi à censuris à facultate dispensandi in legibus Canoniceis, prout sapienter scribit *P. Suarez.* Verum est, leges, in quibus imponuntur censuræ, etiã leges esse, sed commune est apud omnes, et constat ex consuetudine receptã, quòd censuræ non reservatæ, præsertim excommunicationes, bene possint absolvi ab Episcopis, et à Parochis, et adhuc ab approbatis Confessariis; ut probat *Suar. l. c. n. 9. cum Soto, Nasarro, et aliis.* Unde in hoc bene urget ratio apud textum allata, nempe quòd, cum Legislatores non sibi reservaverit absolutionem à censurã, videtur præbuisse facultatem aliis eam absolvendi. Sed quoad Dispensationes in legibus Pontificiis nequaquam adest hæc communiter recepta consuetudo, ut ipsæ concedantur ab Episcopis, semper ac non sint expressè Pontifici reservatæ; sed circã ipsas procedit generale et certum axioma, quòd ex ipsa natura rei oritur, quòd inferior nequeat dispensare in legibus Superioris, prout habetur exemplo expressum in alio Canone, nempe in *cap. Dilectus, de Temp. Ord.* ubi dicitur, quòd circã leges Ordinationem Episcopus dispensare non possit, ideò nimirum, quia id Episcopis minimè est concessum: « Cum illi » hujusmodi dispensatio à Canone minimè sit permessa, » sunt verba textus. Et nota, quòd ibi non dicitur, *cum non sit prohibita, sed cum minimè sit permessa.* Nec jam anteriùs adert aliqua prohibitio Episcopis dispensandi in tali materia, sed tantùm id aderat, quòd talis dispensatio ipsis nunquam permessa fuerat, ex quo *Glossa rectè infert: « Argumentum, quòd Episcopus dispensare non potest, nisi in casibus sibi concessis à jure. »* Nec valet dicere, quòd Episcopi immediatè à Deo jurisdictionem habent, juxta sententiam *Natal. Alex. Cont. Tournely, Soto, Vasq. Victoria,* et aliorum; et ideò possunt Dispensationem impertiri ubi illa non est eis specialiter vetita. Nam respondetur, quòd licet præfata sententia sit satis probabilis, attamen nemo negat talem jurisdictionem semper esse Pontifici subordinatam. Præterea arguimus adversus primam opinionem, quòd si ratio illius Fautorum valeret, non solum Episcopi, sed etiam Parochi dispensare possent eodem modo in legibus Pontificiis; dum etiam Parochis permissum est absolvere à censuris non reservatis, ut loquitur textus in *cap. Nuper* allatus, dicens: « A suo Episcopo, vel a proprio Sacerdote poterit absolutionis beneficium obtinere. » Sed hoc quis audebit dicere? Quoad autem Axioma à pluribus DD. admissum, ut referetur *l. 6. n. 980. vers. sed dubitatur,* nempe quòd, quidquid potest Papa in totã Ecclesiã, possit Episcopus in suã Diocesi, nisi specialiter id ei prohibeatur, ait *P. Suarez l. c. n. 5.* aut non admittendum, aut admittendum duntaxat in iis rebus, quæ spectant ad communem directionem animarum, et quæ sunt moraliter necessariæ; sed ad hunc ordinem nequaquam pertinere Dispensationes legum Canonicarum. Hoc tamen non excludit, ut scribit *Bonacina loco supra citato,* quòd Episcopi dispensare possint in iis casibus, qui frequenter occurrunt, et sæpè Dispensatione egent: aut verò (inquit) cum

aliqua gravis urget necessitas, aut gravis utilitas, et tunc non possit commodè Apostolica Sedes adiri, juxta quæ dicuntur in *Append. de Priuil. num. XL.* (Tom. IX).

192. — Quæritur 2. quid in dubio, an casus indigeat dispensatione? Resp. quod sive dubium sit positivum, sive negativum, potest subditus uti suâ libertate. Consultius tamen est tunc adire Prælatum, qui declaret, vel dispenset; cum in tali dubio bene possit etiam Prælatus inferior dispensare sine concessione Legislatoris. Ità *Pal. n. 3. D. 6. p. 5. n. 10. Laym. c. 2. n. 4. et Salm. d. c. 5. n. 45. cum Sa, et Diana.* Idem dicunt *ib. Suar. et Sanch. de dubio circa vota reservata.* Idem in dubio, an adsit causa sufficiens ad dispensandum, *Salm. ib. n. 46. cum Cajet. Gran. et Sylo.* Idque asserit *Croix l. 1. n. 804. tenere Sanch. Gob. et Tap.,* quia potestas dispensandi latè interpretanda est, intellige, si data sit, non per modum commissionis, sed gratiæ (ut infra dicitur *n. 194.*); et tunc dispensans non obligatur ad examen super plenâ sufficientiâ causæ. Notat autem *Pal. tr. 3. D. 6. p. 7. nu. 12. Coo. Sanch. Suar. Bas. etc.* quod potestas, quam habent Prælati inferiores dispensandi ratione Officii in legibus Superioris, utpotè in casibus qui frequenter occurrunt, debet dici potius ordinaria, quam delegata.

193. — Circâ potestatem autem delegatam dispensandi, notandum, quod quisque habens potestatem ordinariam possit eam delegare: et tunc si delegatio est per modum commissionis pro certo casu, expirat morte concedentis, si res sit adhuc integra; si verò per modum gratiæ, tunc non expirat, ex *regul. 16. juris in 6.* Pariter quisque inferior, qui jure ordinario potest dispensare in Legibus Superioris (ut possunt Episcopi in jejuniis, votis, etc. uti supra diximus *n. 190.*) potest etiam delegare potestatem dispensandi; modò hoc ei non sit limitatum. Vide *Salm. c. 5. n. 51.* Delegatus autem nequit subdelegare, nisi sit Delegatus a Principe, sive a Papâ, ut *ex cap. fin. §. 1. de Offic. et Pot. De leg.* Vel nisi sit ab inferiore Ordinario delegatus ad universitatem causarum, *ex Leg. 1. §. An ab eo ff. quis, et a quo.* Aut nisi concessa sit facultas subdelegandi. Sed de his sedulo observa, quæ dicuntur de *Sacram. Pœnit. Lib. VI. n. 566. vers. Generaliter.*

194. — Nota, quod Prælati Regulares non possint dispensare in Regulâ, nisi iis concedatur a *Priovilegio*, vel a *Jure*. Ratione *Priovilegii*, quod ex se muneri Prælati adnectitur, possunt Prælati etiam inferiores dispensare: 1. In rebus levibus, quæ scilicet sub levi præcipiuntur. 2. In rebus frequentibus. 3. In statutis propriis, scilicet quæ sunt propria illius Conventûs. *Peyrin. Tom. 2. q. 1. p. 5. et Pal. d. p. 7. cum aliis.*

Ratione autem facultatis iis concessæ a *Jure*, Prælatus dispensare nequit in votis essentialibus *ex c. Cum ad Monast. de stat. Monac.* In aliis verò regulis bene potest in casu particulari, nisi expressè sit ei interdicta dispensatio. Ità *Peyrin. cum Rod. Angei. Sylo. Turrecr. Miranda.* Talem enim facultatem Prælati

habent a jure, ut *Glos. c. Monachum. 20. q. 4.* Et ratio est, quia cum lex humana non possit providere omnibus casibus, expedit, ut in particularibus Rectores provideant; alioquin non sufficienter provideretur bono communi. Et ideo *ex S. Thom. 1. 2. qu. 97. art. 4. in corp.* quisque Rector habet potestatem dispensandi in lege humanâ ex justâ causâ. Sed advertite dicta *n. 191.* An autem subditus teneatur obedire Prælato præcipienti aliquid contra Regulam? Resp. negativè, si certum sit rem præceptam esse contra Regulam, atque constet Prælatum in illâ non posse dispensare, vel non duci ex causâ justâ, ut *Peyrin. d. l. Sanch. in Dec. l. 6. c. 3. lib. 8. Salm. de Stat. Rel. c. 6. n. 72.* At *ib. n. 66 et 67.* dicunt Prælatum jubentem aliquid probabiliter licitum, vel quod non sit certè injustum, justè jubere; alias magna confusio adesset, si jubere nequirent Prælati, nisi evidentèr justa. Vide dicta *n. 24.*

An autem facultas delegata dispensandi sit latè, vel strictè interpretanda? Resp. latè, si concessa sit per modum gratiæ, ut supra; strictè, si per modum commissionis pro certo casu. *Laym. tr. 4. c. 22. n. 6. Sanch. de Matr. lib. 8. D. 2. n. 1 et 6. ac Salm. de Leg. cap. 5. n. 53. cum Tapia, Basil. etc.* Ipsa verò dispensatio, cum sit odiosa, semper strictè sumenda est: nisi dispensatio sit debita: vel sit ex motu proprio Principis: vel sit inserta in corpore juris, vel tandem nisi concedatur Communitati, vel ad bonum commune. In his enim casibus latè accipienda est. Ità *Salm. d. c. 5. n. 54. cum Tapia.*

195. — Quæritur autem, quotupliciter dispensatio cessare possit? Ad hoc prænotandum est, quod, si dispensatio jam sortita sit suum effectum, vel si dispensationi fuerit adjuncta aliqua commutatio oneris; tunc etiam, cessante causâ, dispensatio non cessat. Vide *Salm. de Leg. c. 5. num. 86 et 87.*

Notandum etiam est circâ causas dispensationum, quod aliæ causæ per se excusent a præcepto, puta jejunii, Officii Divini, etc. Et istæ non egent dispensatione, si sint certæ, vel saltem probabiliter justæ. Aliæ verò sufficiunt ad dispensationem, sed eâ indigent: Sufficiens nempe causa est dignitas petentis, aut superioris, ut benignum se ostendat: Necnon utilitas communis vel privata, et similes. Vide *Salm. c. 5. n. 73 et 74.* In dispensationibus autem impedimentorum in Matrimonio sufficit pro causâ solutio pecuniæ in subsidium Ecclesiæ, ut est praxis. *Salm. c. 5. n. 72. cum comuni.*

196. — Tribus autem modis dispensatio cessare potest. I. per *Cessationem causæ*; II. per *Revocationem dispensantis*; III. per *Renuntiationem dispensati.*

Et I. per *Cessationem causæ*, si cesset causa motiva, et totalis. Secus autem, si cessat causa impulsiva; aut cessat motiva, sed non totaliter; nam si aliquid istius perduret, adhuc perdurat dispensatio, ut *Bus. n. 2. cum Salm.* At si dubium sit, an totaliter cessaverit? Standum est pro dispensatione, quæ possidet. *Salm. c. 5. n. 88. Vide lib. 6. n. 1133.*

Quaestio verò est, an, certò cessante totaliter causâ, pereat dispensatio? *Prima sententia* affirmat, quia valor dispensationis pendet a voluntate Superioris, qui praesumitur nolle dispensare. nisi pro tempore, quo causa duret. Ità *Sanch. de Matr. l. 8. D. 30. n. 15. Bon. de Leg. D. 1. q. 2. p. 10. §. 1. n. 5. et Dicast. Con. Hurt. et Trull. apud Salm. c. 5. n. 89. Secunda sententia* negat. Ratio, quia obligatio Legis jam ablata per dispensationem, non redit, nisi rursus imponatur a Legislatore: Ità *Pal. de Matr. l. 8. c. 20. n. 3. Suar. de Leg. l. 6. c. 20. n. 15. et lib. 8. c. 30. Pal. de Prio. D. 4. p. 5. n. 7. Laym. tr. 4. n. 22. c. 15. et Salm. c. 5. n. 90. cum Pérez, Salas, Sa, Ang. Sylo. Tapia, etc.* Et probabilius vocant *Sanch. Dicast. et Trull.* Et probatur ex *Reg. 73. de Reg. jur. in 6. Factum legitime retractari non debet, licet casus postea eveniat, a quo potuit inchoari.* Secus verò dicendum, si dispensatio non fuerit concessa absolute, sed sub conditione expressâ, vel tacitâ, si causa perduret. Utraque sententia satis probabilis videtur.

Sed difficultas magis urget, quandonam dispensatio censenda sit concessa absolute, et quondò sub tacitâ illâ conditione, si causa duret? Resp. quòd, si causa judicatur perpetua, tunc dispensatio censetur data absoluta, etsi postea per accidens causa cesset. Hinc dicunt *Salm. c. 5. n. 91.* quòd si quis obtineat dispensationem ab Officio, vel abstinentia a carnibus pro infirmitate, quæ existimatur perpetua, tunc, etiamsi valetudo superveniat, potest uti dispensatione. Sed huic minimè acquiesco, quia in his casibus, puto dispensationem omninò censendam esse factam sub conditione. Consentio autem cum *Salm. n. 92.* quòd irregularis, qui obtinuit dispensationem ob paupertatem parentum, ob inopiam Ministrorum, vel ob honestatem morum, bene possit illâ uti, etsi casu postea cessent illæ causæ. Secus autem, si causa judicatur tantum pro tempore duratura: Hinc si quis obtinet dispensationem a jejunio ob infirmitatem, quæ non judicatur perpetuò duratura, cessante causâ, cessat dispensatio.

Quandò verò dispensatio est absolute concessa, non cessat per unum actum; v. gr. obtinuisti dispensationem in voto castitatis ad contrahendum Matrimonium, mortuâ Coniuge, perdurat dispensatio; nisi fuerit concessa pro speciali casu, scilicet ad ducendum virginem a te defloratam; et sic de similibus. Ità *Salm. c. 5. ex. n. 91. usque 94. cum Bon. Laym. Sanch. Basil. et aliis suprâ citatis.*

197. — II. Cessare potest dispensatio per *Revocationem Dispensantis.* Et quidem, cessante causâ, vel aliâ novâ contrariâ superveniente, Superior dispensationem revocare potest, imò tenetur, cessante totaliter causâ motivâ. Peccabit tamen (sed tantum leviter) revocans sine causâ, licet revocatio valeat. *Bon. D. 1. q. 2. p. 7. §. 2. n. 2. et Salm. c. 5. n. 97. cum Tapia.*

Etiâ Prælati inferior, qui potest concedere dispensationem sive jure ordinario, sive ex commissione Legislatoris, potest ex justâ causâ dispensationem revocare; sine tamen causâ, nulla

erit revocatio: *Bon. loc. cit. Sanch. lib. 8. de Matrim. D. 33. n. 14. et Salm. d. c. 5. n. 99. cum Salas, Tapia, etc.*

Notandum hic, quòd dispensatio, quæ absolute sit concessa, non cesset morte dispensantis, quicumque ille sit, sive supremus, sive inferior; cum dispensatio sit gratia, et gratia non expirat morte concedentis. Excipe, si Superior dispensaverit, donec ei placuerit, vel ad suum arbitrium; tunc enim morte ejus cessat, si res adhuc sit integra: puta si confessarius nondum inceperit audire Confessionem. Si verò dispensatio concessa sit, donec revocetur, tunc non expirat morte concedentis: Idem si concessa sit, ad arbitrium Sedis Apostolicæ, vel Episcopi; tunc nequè expirat morte Pontificis, aut Episcopi. Vid. *Salm. dict. c. 5. n. 93 et 96.*

198. — III. Cessat dispensatio per *Renunciationem dispensati;* quod ipse bene facere potest, quondò effectus dispensationis nondum sit secutus, nisi renunciatio redundet in damnum alterius, vel Communitatis, in cujus favorem sit impensa dispensatio; vel nisi Prælati præcipiat subdito uti dispensatione concessâ, ex justâ causâ. *Salm. d. c. 5. n. 100. cum Cajet. et Tapia.*

Potest igitur dispensatus renunciare dispensationi expressè, et etiam tacitè; et consummatâ renuntiatione, nequit illâ amplius uti. Consummata autem intelligitur renunciatio, quondò a Superiore renuntiatio acceptatur, aliâ dispensatio durat. *Salm. c. 5. n. 101. cum Suar. Tap. Bonac. etc.*

Quandò autem intelligatur facta tacita renunciatio dispensationis? Alii dicunt, quondò dispensatus per decennium illâ non utitur, cum uti possit, ut ait *Martin.* Alii (ut *Sanch. et Bordon.*) quondò dispensatus actum contrarium ponit, puta, si obtentâ dispensatione ad contrahendum cum unâ, quaerat inde contrahere cum aliâ; sed per ista signa nullo modo censeri factam renuntiationem, tenendum esse dicunt *Salm. d. c. 5. n. 102. cum Suar. et Pal.* Hinc inquirunt, quòd dispensatus ad contrahendum cum unâ, bene possit illâ dispensatione uti etiam postquam cum aliâ contraxerit, quæ mortua sit; vel postquam emisserit votum castitatis, voti dispensatione postea tantum obtentâ. Denique, qui habuit dispensationem jejunii, Officii Divini, potest illâ uti, etsi Officium, et jejunium postea servaverit. Ità *Salm. 16. n. 103.* Hic libet addere aliqua I. de Cessatione legis; II. de Interpretatione; III. de Epikeia.

De Cessatione Legis.

199. — Nota, quòd per Legem generalem nunquam abrogatur Lex particularis alicujus loci, etsi expressè dicatur: *Non obstante quâcumque lege particulari.* *Salm. c. 3. n. 14. cum Sanch. Pal. Bonac. etc.*

Sed hic notanda est quaestio illa magna inter DD. an cesset Lex, cessante fine adæquato Legis? Finitis adæquatus est ille, qui est totalis finis Legis: nam si Lex plures fines habeat, finis adæquatus ex omnibus illis constituitur. Hoc posito, certum est,

quod cessante fine adæquato, seu totali Legis in communi, cesset Lex; ut si vovisti non ingredi talem domum ob periculum fornicationis, cessante periculo, cessat votum. Ratio, quia Lex cum sit inutilis, vim amittit obligandi. Ita *D. Thom. 1. 2. qu. 103. a. 4. ad 3. in fine, et Salm. de Leg. c. 4. n. 3. cum communi*. An verò tunc sit expectanda declaratio Legislatoris, vel contraria consuetudo? Affirmant aliqui; sed alii omnes negant cum *Salm. ibid. n. 4.* Sufficit enim, ut mihi in particulari constet, vel saltem probabile sit (ut *Salm. ibid. cum Palao, et Gran.*) cessasse in communi finem Legis adæquatum.

Quæstio urget, an cesset Lex, cessante fine adæquato in casu particulari? *Prima probabilior sententia* negat, si tantum cessat privative; scilicet si Lex tunc redderetur inutilis: Nam si cessat contrarie, quando scilicet materia Legis redderetur in illo casu nociva vel valde difficilis; tunc omnes asserunt Legem non obligare. Ratio dictæ primæ sententiæ est quia, licet cesset finis damni in casu particulari, non tamen cessat finis periculi in communi; ideo tunc non cessat finis adæquatus. Ita *Salm. d. c. 4. n. 6 et 7. cum D. Th. 2. 2. quæst. 154. art. 2. ac Sot. Suar. Pal. et communiori. Altera vero sententia* (quam tenent *Cajet. Sot. opusc. 1. 1. n. 12. q. 2. Sylo. verb. Lex, q. 8 et 9. Ang. ib. n. 4. Cas. 7. item Valent. Tirac. Hurt. et Card. apud Croix lib. 1. n. 867. Gran. Hew. Castr. ac Dian. apud Salm. l. c. qui n. 5. dicunt hanc sententiam non posse negari esse satis probabilem, sicut probabilem etiam vocat *Viva de Leg. q. 6. Art. v. n. 5. cum Panorm. Led. Sa*), tenet, quod cessante fine adæquato, etiam privative in casu particulari, cesset obligatio Legis. Quia, ut dicunt, in quocumque casu cessante fine Legis, Lex etiam cessat; et sicut cessante fine Legis in communi pro uno tempore cessat Lex, licet non cesset pro alio; sic cessante pro uno casu particulari, cessat Lex pro illo, licet non cesset in communi. Sic aiunt evenire etiam in Legibus naturalibus, Correctio enim fraterna non obligat, ubi non speratur fructus. Idem etiam tenet *Tamb. in D. lib. 2. c. 1. §. 7. n. 38, cum Abbat. Nav. Com. etc.* Quia (ait *Tamb.*) sicut cessante fine in universo, cessat lex universaliter, sic cessante fine in particulari, cessat lex in particulari, cum in utroque casu æquè Lex reddatur inutilis, cessante fine Legis. Fornicatio autem semper est mala jure naturæ, licet in aliquo casu cessaret periculum malæ educationis proli. Ratio, quia in fornicatione semper adest periculum magnæ hallucinationis, imò in illa, ultra periculum malæ educationis, sunt alia damna, scilicet hebetatio mentis, subjectio rationis sensui, etc. ideoque ibi nunquam cessare potest, nec in particulari quidem, finis adæquatus. Vide *Viva super Prop. 48. Innoc. XI.* Ac ideo non obstat auctoritas *D. Th.* in contrarium adducta a *Salm.*; nam *S. Doctor* tantum loquitur ibi de fornicatione, quod certum est apud omnes. His tamen non obstantibus, magis mihi arridet prior sententia, eo quod communiter loquendo fere nunquam in particulari cesset omnino periculum hallucina-*

tionis. Si verò aliquando casus accideret, quod aliquis omnino certus et securus esset abesse omne hallucinationis periculum, tunc non auderem secundam sententiam improbare; sed hujusmodi casus rarissimè poterit evenire.

Utrum autem probabile sit legi posse libros prohibitos, cessante periculo, et scandalo? Affirmant ob eandem rationem *Felin. Ab Masc. Decian. et inclinat Laym. l. 2. cap. 14. n. 5.* Sed negandum cum *Pal. de Fide D. 2. qui citat Tol. Suar. Sanch. etc. ac Tamb.* qui dicit, quòd in hoc non cesset omnino periculum, vel non cesset omnino finis prohibitionis, nec etiam in particulari, cum finis prohibitionis sit, non solum ut vitetur damnum conscientiarum ex lectione pravorum librorum, sed etiam, ut servetur obedientia Ecclesiæ in materia tam periculosa; et ne detur ansa Hæreticis, vel malis scriptoribus pernicioso typis demandandi; Ideò bene inquit *Tamb.* nullo modo aperiendam esse januam impunè legendi hujusmodi libros, etiamsi quis putet pro se abesse periculum. (*V. Not. VII. pag. 325.*)

II. De Interpretatione Legis.

200. — Interpretatio alia est Authentica, alia Usualis, alia Doctrinalis. *Authentica* fieri potest vel ab ipso legislatore, vel ab ejus successore, aut a Superiore. *Usualis* est illa, quæ ita ab usu est recepta. *Doctrinalis* autem est declaratio quædam mentis Legislatoris, quæ a quocumque Doctore fieri potest.

Hic dubitatur an Declarationes, quæ fiunt a Pontifice, vel a Principe alicujus legis, indigeant promulgatione, ut obligent? In hoc distinguere oportet Declarationes *purè tales* ab aliis, quæ sunt *non purè tales*, sed potiùs sunt meræ Interpretationes. Declarationes *purè tales* sunt, cum ab illis explicatur aliquis sensus, qui usque ab initio jam erat clarè imbibitus in lege: ex gr. si dubium sit, an sub verbo *Filii* intelligatur solus legitimus aut etiam spurius, et Legislator declarat intelligi etiam spurium, tunc verum fit quod sensus in lege erat clarè imbibitus. Interpretatio autem, sive Declaratio *non purè talis* est illa, cujus sensus non est clarè imbibitus in lege, sed circè ipsum variæ sunt opiniones, et tantum deducitur ex argumentis, v. gr. quòd sub nomine *Patris* intelligatur etiam Avus, aut quòd sub nomine *Mortis* intelligatur etiam mors civilis, prout est carcer perpetuus, aut simile, recurrendo ad quamdam impropriam significationem.

His positis, dicimus cum *Suarez, Castropal. Vasquez, Salas, Salm. Holzman, La Croix. Supplet. Sporer. etc.*, quod Declaratio sensus clarè imbibiti in lege non requirit promulgationem, sed statim obliget eos omnes qui illum noverint, cum talis Declaratio non sit nova lex. Interpretatio verò alicujus sensus non clarè, sed tantum obscure, sive improprie imbibiti in lege, quæ est declaratio *non purè talis* (ut diximus) hæc, quia habetur tanquam nova lex, ut obliget, necessario promulgationem requirit, sicut omnes aliæ leges juxta dicta *n. 95 et 96.* Hinc in-

fertur cum *Suar. de leg. l. 6. c. 1. n. 3. et Castrop. tr. 3. eod. tit. D. 5. p. 3. §. 1. n. 3.* (qui citat pro se *Bon. Salas. et Lorca*) quod Declaratio, quæ sit a Legislatore alicujus sensus clare in lege imbibiti (juxta exemplum adductum filii legitimi et spurii) non requirat promulgationem, ut obliget. Contra verò Declaratio sensus obscure imbibiti (juxta exemplum Avi sub nomine *Patris*, vel Mortis civilis sub nomine *Mortis*) indiget quidem promulgatione; tunc enim ipsa novam constituit obligationem, quæ per se non erat prius clare in lege imbibita. Et idem dicunt *Suar. loc. cit. et Castrop. n. 2.* de illis Declarationibus, quæ fiunt non ab eodem Legislatore, sed ab ejus Successore, aut Superiore, quia Legislatoris mens nequit his esse ita cognita, ut erat ipsi Legislatore; undè tunc, ut declaretur sensus (quamvis imbibitus in lege) alicujus obligationis, semper opus est recurrere ad argumenta, et interpretationes, quæ novam legem constituunt, reddendo certum quod erat dubium; et ideo promulgatio requiritur, alias Declaratio nunquam Authentica, sed tantum Doctrinalis reputabitur.

Interpretatio autem Doctrinalis, quæ est declaratio simplex mentis Legislatoris, a quocumque Doctore fieri potest, modo fiat juxta regulas, et sensum a Sapientibus magis receptum; cum enim sæpè dubia occurrant, nec de facili semper obtineri possint resolutiones a Legislatore, necesse fait, ut Viris peritis hæc facultas interpretandi præberetur, ut eruitur ex *c. 2. de Priuil. in 6.* An verò possit fieri interpretatio Legis, si in ea omnis interpretatio prohibetur? Negant *Salm. cap. 4. n. 23. cum Reg. in Henriquez*, etc. Sed affirmant *Pal. tr. 3. D. 5. p. 2. §. 2. n. 6. Salas D. 21. Sess. 2. in fin. Saver. Interpretatio n. 5.* Tunc enim dicunt excludi tantum interpretationes frivolas, non autem prudentes. Idque colligunt ex Trident. *Sess. 4. Decret. de Usu sacr. libror.* ubi prohibetur fieri interpretatio S. Scripturæ contra sensum quem tenet Ecclesia. Quare aiunt, quod si quis præter consensum Patrum, non tamen illi contrarium, Scripturam interpretetur, huic tali prohibitioni non adversatur, ut dicunt *Azor. p. 1. l. 8. c. 2. q. 3. Bannes. p. 1. q. 11. Barbosa in Rom. Concil. l. c. Trid. et Pal. dicto n. 6.* Qui tamen advertit *n. 7.* aliquando prohiberi etiam interpretationem doctrinalem, non verò quamcumque, sed quæ typis mandatur, et ex professo fit; nam hæc tantum videtur vetita a Pio IV in bulla confirmatoria Tridentini, ubi prohibetur, ut quis commentarios in præfatum Concilium edere audeat; quod verbum *edere* ex consuetudine sumitur pro interpretatione typis mandata, ut dicunt *Barb. in Remiss. Concil. Sess. 25. c. 2. et idem Pal. cum Sa, Rodriq., Salas, Regin...* Imò aiunt *Bonac. de Leg. D. 1. p. 7. n. 3. in fin. et Pal. eod. n. 7. cum Suar. et Salas*, nec prohiberi quamlibet interpretationem typis excusam, sed eam tantum quæ ex professo desumitur, non verò si unum vel alterum Tridentini Decretum incidenter interpreteris.

Regulæ in interpretandis Legibus, sunt videl. 1. Ut atten-

datur mens sive finis intrinsecus Legislatoris: Hinc; si constat de mente Legislatoris, huic magis standum est, quam verbis Legis. 2. Attendenda est ratio Legis. 3. In dubio mentis Legislatoris verba Legis accipienda sunt secundum proprium sensum, semper ac non sequatur aliquod absurdum. Sensus autem proprius potest esse naturalis, et hic accipiendus est in pœnalibus; potest esse etiam civilis, et hic etiam accipi potest in favorabilibus. 4. Ut in dubio fiat interpretatio pro valore actus. 5. Quod Lex in favorabilibus amplietur, restringatur in odiosis. Quando verò Leges sint favorabiles, quando odiosæ, primum motivum Legis attendendum est. Vide *Salm. c. 4. §. 2.*

Quæritur hæc, an lex extendi debeat de casu ad casum ob identitatem rationis? Si non currit eadem, sed tantum similis ratio, communiter docent Doctores, non esse faciendam extensionem, nisi casu exprimat in lege tantum causa exempli, puta si lex imponat pœnam contra furantes centum aureos, certè comprehendit etiam furantes rem ejusdem valoris. Dubium fit, an fieri debeat extensio quando occurrit pro alio casu non tantum similis, sed eadem adæquata ratio? Prima sententia affirmat ex illo trito Dicto: *Ubi eadem est ratio, ibi eadem currit legis dispositio*, ut habet summarium in *l. Illud ff. Ad L. Aquil. et c. Inter de Translat. Episcop.* Et hanc tenent *Laym. l. 1. tract. 4. c. 18. n. 9. Roncag. de Legib. c. 2. q. 4. R. 2. p. 50. et Salm. eod. tit. tract. 11. c. 3. n. 34. cum Suar. Gran. Tapia*, et communi ut asserunt. Ratio, quia mens legis colligitur ex legis ratione, quæ ideo dicitur anima legis; undè censetur Legislator bene comprehendere voluisse omnes casus, ubi eadem adæquata ratio legis reperitur. Secunda verò sententia, quam tenent *Palas de Legib. l. 1. tract. 3. D. 5. p. 3. §. 4. n. 2. Bonac. eod. tit. D. 1. q. 1. p. 8. n. 28. et Mazzotta tract. 1. D. 2. q. 1. c. 3. q. 5.* negant fieri extensionem de casu ad casum ob eandem rationem etiam in casibus favorabilibus, et tantò minus in odiosis, et correctoriis: Ratio, quia ratio legis non est lex, et ideo quamvis militet pro alio casu, illum non comprehendit: Potuit enim Legislator unum casum velle comprehendere, et non alium, vel quia non expedit omnia præcipere aut vetare, vel quia potest adesse aliqua superior ratio nobis ignota movens Principem, ut in uno casu, non in alio disponat.

Hæc tamen sententiæ facile conciliantur: nam licet fautores primæ sententiæ (a quâ non recedendum cum sit communis, ut idem Palas fatetur) doceant extendi legem de casu ad casum quando eadem currit adæquata ratio; tamen addunt, tunc currere eandem adæquatam rationem, quando, nisi lex extendere-tur, Legislator argui posset de injustitiâ vel imprudentiâ; tunc enim casus non expressus potius dici debet comprehensus in lege, quam lex extendi ad illum: ita *Suar. de Leg. l. 6. c. 3. ex n. 4. Ronc. d. R. 2. et Laym. d. n. 9. v. Caterum.* Et in hoc conveniunt etiam Auctores secundæ sententiæ, ut *Bonac. dict. n. 25. 2. Ad secundam, Palas loc. cit. n. 8. et Mazzotta. v. Excipe.*

- » 2. Dispensatio in voto, vel juramento, sine justâ causâ, etiâ
 » à Papâ facta, est invalida, ut *Sanch. Suar. ll. cc.*
 » 3. Valida est, si Superior per errorem justam causam arbi-
 » tretur (*In bonâ fide, ut Sotus, Laym. Sanch. Azor. cum Salm.*
 » c. 5. n. 71. *Sed oppositum est tenendum. Vid. de Voto l. 3.*
 » n. 251.) » Aut (etsi non arbitretur, et temere dispenset)
 » reipsa tamen sit. *Sanch. l. c. Azor. Sa, Salas, n. 81.* »

181. — Quæstio est si superior malâ fide dispenset, judicans non subesse causam, et causâ revera existat, an valeat dispensatio, et dispensatus illâ uti possit? *Prima sententia* dicit valere, si fiat à Legislatore, non autem si ab inferiore; quia isti data est facultas dispensandi tantum cum causâ. Itâ *Pal. Azor. Coar. apud Salm. c. 5. n. 78. Secunda sententia* probabilior, et communior dicit, quod, existente causâ, valeat dispensatio, et licitè dispensatus utitur illâ, à quocumque Superiore illa sit impensa. Ratio, quia valor dispensationis non pendet à cognitione causæ, sed ab existentia illius, sicut valet electio capacis ad Beneficium, licet capacitas ignoretur ab Electore, *ex c. Nihil de Electione.* Itâ *Salm. d. c. 5. n. 79. cum Sanch. Suar. Tapia, Basil. Diana, Vill.* Secus tamen dicendum, si inferior dispenset bona fide, sed sine causâ, contra *Busemb.* et alios ut supra, vide *lib. 3. num. 251.*

182. — « 4. In dubio de valore dispensationis, validam censerit eo quod præsumatur in favorem actûs, ne pereat, probabile putat *Sanch. etc. cum Dian. p. 3. t. 6. R. 9. p. 4. t. 3. R. 45. 64. p. 8. t. 3. R. 62.* (» *Sum. Salm. n. 88. V. l. 3. n. 252.*) »

183. — « 5. Habens potestatem generalem dispensandi, potest etiam secum dispensare directè, et immediatè. *Sanch. Dian. p. 8. t. 1. R. 10. contra Suarez.* » (Itâ *Salm. c. 5. n. 60 et 61. cum S. Thom. Cajet. Laym. Pal. Bonac. etc. Quia est jurisdictio purè voluntaria, quæ etiam erga seipsum exerceri potest. Hinc bene sibi dispensare potest in votis, juramentis, jejuniis, etc.*) »

184. — « 6. Valet dispensatio obtenta per vim, aut metum (modo causa sit justa). Item data sine ullis verbis, solâ mente. *Turrian. Dian. p. 8. tr. 3. 17. 76. p. 4. t. 4. R. 118.* »

Quæritur, an valeat dispensatio extorta per metum? Resp. quod, quando causa dispensationis existit, dispensatio semper sit valida: dummodo non constet Superiorem dispensasse sine animo dispensandi: metus enim voluntarium non tollit, sicut tollit vis. Obtentio autem talis dispensationis est etiâ licita, si justè Prælato metus incutitur; nempe si subditus minatur se conquesturum apud supremum Superiorem: vel justam accusationem laturum de aliquo suo crimine. Illicita autem esset, si metus sit injustus; ideòque dispensatio tunc pro libito à Superiore posset postea revocari. Itâ *Salm. d. c. 5. n. 82. 83 et 84. cum Sanch. Pal. Suar. Bonac.* Quando verò Superior metu coactus verbis tantum concedit dispensationem, non autem animo, tunc certè ipsa est nulla. Cæterum, nisi constet defuisse animum, hoc non est præsumendum. *Salm. d. n. 82. ex c. 22. Quæst. 5*

185. — « 7. Qui impetravit dispensationem, v. gr. in impedi-

» mento dirimente matrimonium, et per ignorantiam, vel simplicitatem expressit causam falsam, eum validè contrahere matrimonium dicit *Pon. de Matrim. lib. 8. c. 16. ex c. Cum inter.* Sed contrarium tenet *Pal. t. 1. t. 3. d. 6. p. 16. §. 5. ex cap. Sup. litteris. v. Dian. p. 8. t. 3. R. 69.* » (*Vid. de Mart l. 6. n. 1131. Notandum. 2.*) »

Quæritur, an petitio subreptitia, vel obreptitia vitiet dispensationem? Subreptitia dicitur, quando veritas reticetur: Obreptitia, quando mendacium apponitur. Resp. regula sit, quod tunc dispensatio erit nulla, quando tacetur veritas, quæ de stylo Curia debeat necessario exprimi: vel allegatur falsum, quod de jure taceri debebat. Itâ *Salm., de Matr. c. 14. n. 33. cum Sanch. Pal. Con. Suar. etc.* Alia regula est si tacetur, vel exponitur falsò causa tantum impulsiva; valet dispensatio: secus verò, si causa esset motiva, itâ ut sine ipsa Superior minimè dispensasset. *Salm. 16. n. 35.*

Quid si plures causæ allegentur, quarum aliæ sint falsæ, aliæ veræ? Resp. quòd semper ac vera sit una ex illis, quæ sufficiens sit ad dispensandum, valida sit dispensatio. *Salm. de Matr. d. cap. 24. num. 36. cum Basil. Sanch. Pal. Suar.* Quid autem in dubio, an causa falsò allegata fuerit motiva, an impulsiva? Tunc valida censenda est dispensatio facta, cum in dubio jura faveant valori actûs *ex l. Quoties. ff. de Rebus dubiis.* Itâ *Salm. ib. n. 37. cum Dicast. Basil. Sanch. Pal. etc.*

186. — « 8. Subditus bona fide Dispensationem petens, rationibus Superiori allatis, potest, dispensatione impetrata, esse securus. *V. Laym. l. 1. t. 4. c. 22.* » (*Idem dicunt Salm. n. 712. et 76. cum S. Th. Sanch., et Bon.*) »

» 9. Peccat, qui aliquem inducit ad dispensandum sine causâ, vel allegatâ falsâ causâ. *Nao. Sanch. l. 8. de Matr. d. 18. n. 8. Fill. t. 10. n. 314. Salas disp. 20. s. 6. n. 58.* qui addit, id verum esse, etsi dispensans excusetur ob bonam fidem.

» 10. Dispensatio potest impetrari non tantum pro ignorante, sed etiam invito, quando necessitas exigit. *Sanch. Beja contra Suar. vid. Dian. p. 8. t. 3. R. 86. 87.* Id tamen locum non habet in ea, quæ impetratur ex Pœnitentiaria Romana; nisi impetretur a personis conjunctis, vel consanguineis intra quartum gradum, vel saltem a confessario. *Marcus Leo in praxi p. 1 34.* » (Itâ *Salm. de Matr. c. 14. n. 38. ex c. Si motu proprio. De Præben. in 6. A principali tamen, opus est, ut dispensatio acceptetur, ut Sanch., etc.*) »

» Quæres, An, cessante causa dispensationis, cesset ipsa?

» Resp. pro hoc servient sequentes Regulæ.

» 1. Si tantum impulsiva, seu minus principalis causa cesset, manet dispensatio.

» 2. Etsi cesset pars causæ motivæ, seu principalis, manet dispensatio, v. *Dian. pag. 8. tom. 3. R. 62.*

» 3. Si commissâ facultate dispensandi, priusquam dispensetur, cesset omninò causa principalis, nulla est dispensatio.

« 4. Si dispensatione redactâ ad actum irrevocabilem, cesset
 » tota causa, non ideo cessat, vel vim amittit; v. gr. dispensatum
 » fuit in impedimento consanguinitatis, propter paupertatem
 » sceminae, licet, contracto matrimonio, divitiis obtineat, non est
 » irritum. Idem est, si Beneficium per dispensationem obtinueris,
 » et postea cesset causa, ob quam dispensatum fuit.

« 5. Si, factâ dispensatione, cesset omnino causa finalis, et
 » actus possit facile revocari, v. gr. dispensatum est in voto casti-
 » tatis propter vehementes tentationes, quæ postea cessant.
 » an reviviscat votum? Vel in præcepto recitandi Horas, jeju-
 » nandi, etc. propter infirmitatem, et postea convalescit, an
 » teneatur recitare, jejunare? etc. Affirmant *Sanch. Amicus,*
 » *Portel. Bonac. etc.*, quia aliàs non esset justa. Negativam tamen
 » sententiam probabilem, et in praxi tutam esse censet *Dian.*
 » *p. 8. t. 3. R. 24. ex Salm. Gran. etc.* si quidem dispensatio
 » fuerit absoluta: quia obligatio legis semel extincta non re-
 » viscit: et quod destructum est, non reproducit, nisi ab eo,
 » qui producere potest. Vide *Suar. de leg. c. 22. Laym. Præ-*
 » *pos. etc.* qui rectè id concedunt, quando non est de re dividuâ,
 » et successivâ; alias negant. Unde, suppositâ probabilitate sen-
 » tentiæ negativæ *Gran. Dian., etc.* sequentes casus (in quibus
 » tamen alii meliùs contrarium sentiunt) resolvunt: *Vide n. 196.)*

« 1. Cum quo dispensatum est propter morbum in esu car-
 » nium, potest vesci, licet omnino convalescat.
 » 2. Cum quo propter infirmitatem dispensatum est in voto
 » Religionis, postquam convaluit, non tenetur. *Dian. p. 6. t. 7.*
 » *R. 45.*

« 3. Cum quo propter oculorum infirmitatem dispensatum
 » fuit in onere recitandi Horas, etsi convaluerit, non tenetur
 » legere. »

187. — Deindè notandum, quod dispensatio, cum sit odiosa,
 strictè sit accipienda *c. 1. §. 1. De Filiis Presb. in 6.* Potestas
 contra dispensandi, cum favorabilis sit, latè accipitur, ut *Sanch.*
Gran. Martin. ap. Salm. de Leg. c. 6. n. 20.

Bene autem dari potest dispensatio tacita quæ colligatur ex
 conjecturis, ut si sciens Prælatas, te esse excommunicatum, con-
 ferat tibi beneficium, tunc tacitè dispensat. Requiritur tamen
 ad hoc præsumptio voluntatis præsentis Superioris, vel antecede-
 ntis ad actum. Non enim sufficit præsumptio de futuro, v. gr.
 si sciret, dispensaret. Tantum licentia præsumpta de futuro
 admittitur, non verò dispensatio, quæ est vulneratio legis. Vide
Salm. de Leg. c. 1. ex n. 11. cum Suar. Laym. Pal. Sanch.

Quæritur, an Superior videns subditum agere contra Legem,
 et tacens, cum facile posset corrigere, censeatur dispensare?
 Affirmant *Salm. de Leg. c. 5. n. 15. cum Tap. Sanch. Pal. Suar.*
 Quia non est tunc præsumendum delictum Superioris, qui aliter
 ex officio, et ad evitandum damnum, teneretur loqui. Secus
 tamen dicendum, si Superior non posset corrigere sinè incom-
 modo. *Salm. ibid. n. 17.*

De iis, qui possunt dispensare.

188. — Potestas dispensandi alia est ordinaria, alia est dele-
 gata. Summus Pontifex potestate ordinariâ potest dispensare
 in quibuscumque Legibus Canonicis, etiâ sancitis ab Apos-
 tolis, tanquam particularibus Prælati Ecclesiarum, ut sunt je-
 junium Quadragesimale, observatio Festorum in Dominicis: ita
Salm. c. 5. n. 30. cum S. Th. et communi. Non verò in Legibus
 traditis ab Apostolis, quas ipsi acceperunt a Christo Domino,
 tanquam Auctore principali, ut sunt Leges circâ formas, et ma-
 terias Sacramentorum, circâ oblationem Sacrificii, etc.

189. — Num autem Papa possit dispensare in aliquibus Præ-
 ceptis Divinis? *Prima sententia* affirmat ex potestate delegatâ
 a Deo, quando expedit dispensatio. Itâ *Sanch. Camus, et Bonac.*
apud Salm. de Leg. c. 5. n. 25. qui vocant hanc satis probabilem.
Secunda, quam probabiliorem meritò putant *Salm. n. 26. cum*
S. Th. Pal. Suar. etc. negat, quia nullibi hæc concessio reperit-
 ur Papæ facta a Deo. Obijciunt, cur dispensare potest, ut
 Minister Ordinis, et Confirmationis sit simplex Sacerdos? Resp.
 quod ex jure Divino Episcopus in his est Minister Ordinarius,
 non autem necessarius. Itâ *Salm. ib. n. 27.* Vide dicenda *de Matr.*
l. 6. n. 119. infra.

Certum autem est, posse Pontificem, et Prælatos dispensare
 in votis, cum in his gerant vicem Dei. Itâ *S. Th. 2. 2. q. 88.*
art. 12. Vide *Salm. de Voto Tract. 17. c. 1. ex n. 84.*

190. — Episcopus potestate ordinariâ potest dispensare in
 omnibus Statutis sive Episcopalibus, sive latis a Synodo Diocæ-
 sanâ, independentè a Capitulo, et Clero, ut supra diximus. Et
 idem potest Capitulum, Sede vacante. Hoc tamen non potest
 Vicarius Generalis, nisi expressè ab Episcopo ei concedatur. Vid.
Salm. c. 5. n. 31 et 32. Episcopi possunt etiâ dispensare in Le-
 gibus Concilii Provincialis in suis Diocæsesibus; modò non sint
 Concilio specialiter reservatæ. Hoc enim expedit ad bonum re-
 gimen. *Salm. c. 5. n. 33. cum Sanch. Suar. Bonac. Palans, etc.*

Notandum, quod Legislator non possit dispensare in suâ Legge,
 si Lex transeat in contractum, ut si dicat: *Gaudeant immunitate*
habitantes in tali loco, etc. Vide *Salm. ib. n. 35.* Potest autem
 inferior dispensare in Lege Superioris, si in Lege generaliter
 permittatur dispensatio, v. gr. si dicatur: *Donec dispensetur.*
Salm. c. 5. n. 37. cum Cajet. Bon. Suar. Pal. etc.

Possunt etiâ Episcopi dispensare in rebus quæ communiter
 eveniunt in jejuniis, esu ciborum, observatione Festorum, recita-
 tione Officii, votis non reservatis. *Salm. c. 5. n. 38. cum Pal.*
Basil. Bon. Sot. Suar. etc. cum Bus. hic.

Item in Legibus latis a Papâ pro illâ particulari Diocæsi, in
 quibus videtur relicta facultas dispensandi illius Prælati *Salm.*
c. 5. n. 39. cum Sot. Valent. Cajet. Azor. etc. cum Bus.

Item potest Episcopus dispensare in Legibus communibus Pon-
 tificis, v. gr. in Impedimentis Matrimonii, in Irregularitatibus,

in Votis reservatis, et similibus, quando non est facilis aditus ad Papam, et periculum est in morâ, quia hoc expedit ad commune bonum. *Salm. d. c. 5. n. 39. cum Sanch. Bus. Pal. Tap. Gran. Salas, etc.* Et hoc etiamsi sit facilis recursus ad habentem facultatem dispensandi ex privilegio Pontificis. *Salm. ib. cum Tap. et Martin de Cens. c. 2. num. 65.* Parochi possunt etiã dispensare cum suis ovibus in jejuniis, et observatione Festorum, ubi non est facilis recursus ad Episcopum, *Suar. et Tap.* Imò ex consuetudine, etiamsi sit facilis recursus ad Episcopum, posse semper Parochos dispensare in his duobus præceptis testatur *Sanch. Gran. Sylo. apud Salm. d. c. 5. n. 40.* Vide *lib. 3. n. 288.*

Et in his omnibus dicuntur Episcopi dispensare jure ordinario, cum talis facultas eis competat vi proprii officii, cui est perpetuo annexa, *Salm. d. c. 5. 40. cum Suar. Pal. Basil. etc.* Et ideo bene possunt eam alicui delegare, ut certum est. *Vid. n. 193. cum Salm. de Voto. c. 3. n. 83.*

191. — Queritur 1. An præter dictos casus possit Episcopus dispensare in Legibus Superioris, in quibus non sit reservata dispensatio? *Prima sententia* affirmat; quia hoc ipso, quod Superior eam non reservat, videtur eam concedere: aliter ad quid deserviret reservatio? Ita *Sotus in 4. D. 27. q. 1. art. 4. §. At quo, Cocarr. in c. Alma mater 1. §. 7. n. 8.* Et probabilem dicunt *Pal. de Leg. tr. 3. D. 6. p. 4. n. 7. ac. Bonac. eod. tit. D. 1. q. 2. p. 1. n. 27.* dum oppositam tantum probabiliorum vocant, sed expresse docet, vocatque communem *D. Antonin. p. 1. tit. 17. c. und. §. 20.* dicens: « Episcopi autem dispensare possunt, secundum communem opinionem Doctorum, in iis quæ non sunt eis a jure prohibita. » Eandemque tenet etiã *Glossa in c. Nuper. de sent. excomm.* ex quo Canone præfati AA. hanc sententiam probant; cum enim ibi quæsitum fuerit a quodam Episcopo, an ipse potuisset absolvere ab excommunicatione lata a jure? affirmative respondit Pontifex, sic inquit: « Quia tamen conditor canonis ejus absolutionem sibi specialiter non retinuit, » eo ipso concessisse videtur facultatem aliis relaxandi. Et ibi *Glossa verb. Retinuit,* sic addit: « Et est hæc argumentum, Episcopus copos posse dispensare, ubi specialiter Dispensatio non est inhibita, et concessum videtur, quod non est prohibitum ex l. Necnon, ff. Ex quib. caus. maj. etc. »

Hanc primam sententiam olim probabilem censui; sed re melius perpensã omnino tenendam puto secundam oppositam, quam tenent *Suar. t. 5. in 3. p. D. 7. sect. 4. Bonac. de leg. D. 1. q. 1. p. 1. n. 17. Castrop. l. c. n. 8. Salm. de Censur. c. 5. n. 45. cum Pontio. et Salas; item Bened. XIV. de Synod. l. 7. c. 30.* Favetque *S. Th. 1. 2. q. 97. art. 4. ad 3.* ubi ait: *In lege humana publicã non potest dispensare, nisi ille a quo lex auctoritatem habet, vel is cui ipse commiserit.* Ratio est quia inferior nihil potest in lege superioris, ut expressum est in *Clem. 2. de Elect. ubi dicitur: Lex Superioris per Inferiorem tolli non potest.* Nec prorsus concludit textus citatus in *cap. Nuper* pro primã sententiã;

valde enim differt facultas absolvendi à censuris à facultate dispensandi in legibus Canoniciis, prout sapienter scribit *P. Suarez.* Verum est, leges, in quibus imponuntur censuræ, etiam leges esse, sed commune est apud omnes, et constat ex consuetudine receptã, quod censuræ non reservatæ, præsertim excommunicationes, bene possint absolvi ab Episcopis, et à Parochis, et adhuc ab approbatis Confessariis; ut probat *Suar. l. c. n. 9. cum Soto, Nasarro, et aliis.* Unde in hoc bene urget ratio apud textum allata, nempe quod, cum Legislatores non sibi reservaverit absolutionem à censurã, videtur præbuisse facultatem aliis eam absolvendi. Sed quoad Dispensationes in legibus Pontificiis nequaquam adest hæc communiter recepta consuetudo, ut ipsæ concedantur ab Episcopis, semper ac non sint expressè Pontifici reservatæ; sed circa ipsas procedit generale et certum axioma, quod ex ipsa natura rei oritur, quod inferior nequeat dispensare in legibus Superioris, prout habetur exemplo expressum in alio Canone, nempe in *cap. Dilectus, de Temp. Ord.* ubi dicitur, quod circa leges Ordinationem Episcopus dispensare non possit, ideo nimirum, quia id Episcopis minimè est concessum: « Cum illi » hujusmodi dispensatio à Canone minimè sit permessa, » sunt verba textus. Et nota, quod ibi non dicitur, *cum non sit prohibita, sed cum minimè sit permessa.* Nec jam anteriis adert aliqua prohibitio Episcopis dispensandi in tali materia, sed tantum id aderat, quod talis dispensatio ipsis nunquam permessa fuerat, ex quo *Glossa recte infert: « Argumentum, quod Episcopus dispensare non potest, nisi in casibus sibi concessis à jure. »* Nec valet dicere, quod Episcopi immediatè à Deo jurisdictionem habent, juxta sententiam *Natal. Alex. Cont. Tournely, Soto, Vasq. Victoria,* et aliorum; et ideo possunt Dispensationem impertiri ubi illa non est eis specialiter vetita. Nam respondetur, quod licet præfata sententia sit satis probabilis, attamen nemo negat talem jurisdictionem semper esse Pontifici subordinatam. Præterea arguimus adversus primam opinionem, quod si ratio illius Fautorum valeret, non solum Episcopi, sed etiam Parochi dispensare possent eodem modo in legibus Pontificiis; dum etiam Parochis permissum est absolvere à censuris non reservatis, ut loquitur textus in *cap. Nuper* allatus, dicens: « A suo Episcopo, vel a proprio Sacerdote poterit absolutionis beneficium obtinere. » Sed hoc quis audebit dicere? Quoad autem Axioma à pluribus DD. admissum, ut referetur *l. 6. n. 980. vers. sed dubitatur,* nempe quod, quidquid potest Papa in tota Ecclesia, possit Episcopus in suã Diocesi, nisi specialiter id ei prohibeatur, ait *P. Suarez l. c. n. 5.* aut non admittendum, aut admittendum duntaxat in iis rebus, quæ spectant ad communem directionem animarum, et quæ sunt moraliter necessariæ; sed ad hunc ordinem nequaquam pertinere Dispensationes legum Canoniarum. Hoc tamen non excludit, ut scribit *Bonacina loco supra citato,* quod Episcopi dispensare possint in iis casibus, qui frequenter occurrunt, et sæpè Dispensatione egent: aut verò (inquit) cum

aliqua gravis urget necessitas, aut gravis utilitas, et tunc non possit commodè Apostolica Sedes adiri, juxta quæ dicuntur in *Append. de Priuil. num. XL.* (Tom. IX).

192. — Quæritur 2. quid in dubio, an casus indigeat dispensatione? Resp. quod sive dubium sit positivum, sive negativum, potest subditus uti suâ libertate. Consultius tamen est tunc adire Prælatum, qui declaret, vel dispenset; cum in tali dubio bene possit etiam Prælatus inferior dispensare sine concessione Legislatoris. Ità *Pal. n. 3. D. 6. p. 5. n. 10. Laym. c. 2. n. 4. et Salm. d. c. 5. n. 45. cum Sa, et Diana.* Idem dicunt *ib. Suar. et Sanch. de dubio circa vota reservata.* Idem in dubio, an adsit causa sufficiens ad dispensandum, *Salm. ib. n. 46. cum Cajet. Gran. et Sylo.* Idque asserit *Croix l. 1. n. 804. tenere Sanch. Gob. et Tap.,* quia potestas dispensandi latè interpretanda est, intellige, si data sit, non per modum commissionis, sed gratiæ (ut infra dicitur *n. 194.*); et tunc dispensans non obligatur ad examen super plenâ sufficientiâ causæ. Notat autem *Pal. tr. 3. D. 6. p. 7. nu. 12. Coo. Sanch. Suar. Bas. etc.* quod potestas, quam habent Prælati inferiores dispensandi ratione Officii in legibus Superioris, utpotè in casibus qui frequenter occurrunt, debet dici potius ordinaria, quam delegata.

193. — Circâ potestatem autem delegatam dispensandi, notandum, quod quisque habens potestatem ordinariam possit eam delegare: et tunc si delegatio est per modum commissionis pro certo casu, expirat morte concedentis, si res sit adhuc integra; si verò per modum gratiæ, tunc non expirat, ex *regul. 16. juris in 6.* Pariter quisque inferior, qui jure ordinario potest dispensare in Legibus Superioris (ut possunt Episcopi in jejuniis, votis, etc. uti supra diximus *n. 190.*) potest etiam delegare potestatem dispensandi; modò hoc ei non sit limitatum. Vide *Salm. c. 5. n. 51.* Delegatus autem nequit subdelegare, nisi sit Delegatus a Principe, sive a Papâ, ut *ex cap. fin. §. 1. de Offic. et Pot. De leg.* Vel nisi sit ab inferiore Ordinario delegatus ad universitatem causarum, *ex Leg. 1. §. An ab eo ff. quis, et a quo.* Aut nisi concessa sit facultas subdelegandi. Sed de his sedulo observa, quæ dicuntur de *Sacram. Pœnit. Lib. VI. n. 566. vers. Generaliter.*

194. — Nota, quod Prælati Regulares non possint dispensare in Regulâ, nisi iis concedatur a *Priovilegio*, vel a *Jure*. Ratione *Priovilegii*, quod ex se muneri Prælati adnectitur, possunt Prælati etiam inferiores dispensare: 1. In rebus levibus, quæ scilicet sub levi præcipiuntur. 2. In rebus frequentibus. 3. In statutis propriis, scilicet quæ sunt propria illius Conventûs. *Peyrin. Tom. 2. q. 1. p. 5. et Pal. d. p. 7. cum aliis.*

Ratione autem facultatis iis concessæ a *Jure*, Prælatus dispensare nequit in votis essentialibus *ex c. Cum ad Monast. de stat. Monac.* In aliis verò regulis bene potest in casu particulari, nisi expressè sit ei interdicta dispensatio. Ità *Peyrin. cum Rod. Angei. Sylo. Turrecr. Miranda.* Talem enim facultatem Prælati

habent a jure, ut *Glos. c. Monachum. 20. q. 4.* Et ratio est, quia cum lex humana non possit providere omnibus casibus, expedit, ut in particularibus Rectores provideant; alioquin non sufficienter provideretur bono communi. Et ideo *ex S. Thom. 1. 2. qu. 97. art. 4. in corp.* quisque Rector habet potestatem dispensandi in lege humanâ ex justâ causâ. Sed advertite dicta *n. 191.* An autem subditus teneatur obedire Prælato præcipienti aliquid contra Regulam? Resp. negativè, si certum sit rem præceptam esse contra Regulam, atque constet Prælatum in illâ non posse dispensare, vel non duci ex causâ justâ, ut *Peyrin. d. l. Sanch. in Dec. l. 6. c. 3. lib. 8. Salm. de Stat. Rel. c. 6. n. 72.* At *ib. n. 66 et 67.* dicunt Prælatum jubentem aliquid probabiliter licitum, vel quod non sit certè injustum, justè jubere; alias magna confusio adesset, si jubere nequirent Prælati, nisi evidenter justa Vide dicta *n. 24.*

An autem facultas delegata dispensandi sit latè, vel strictè interpretanda? Resp. latè, si concessa sit per modum gratiæ, ut supra; strictè, si per modum commissionis pro certo casu. *Laym. tr. 4. c. 22. n. 6. Sanch. de Matr. lib. 8. D. 2. n. 1 et 6. ac Salm. de Leg. cap. 5. n. 53. cum Tapia, Basil. etc.* Ipsa verò dispensatio, cum sit odiosa, semper strictè sumenda est: nisi dispensatio sit debita: vel sit ex motu proprio Principis: vel sit inserta in corpore juris, vel tandem nisi concedatur Communitati, vel ad bonum commune. In his enim casibus latè accipienda est. Ità *Salm. d. c. 5. n. 54. cum Tapia.*

195. — Quæritur autem, quotupliciter dispensatio cessare possit? Ad hoc prænotandum est, quod, si dispensatio jam sortita sit suum effectum, vel si dispensationi fuerit adjuncta aliqua commutatio oneris; tunc etiam, cessante causâ, dispensatio non cessat. Vide *Salm. de Leg. c. 5. num. 86 et 87.*

Notandum etiam est circâ causas dispensationum, quod aliæ causæ per se excusent a præcepto, puta jejunii, Officii Divini, etc. Et istæ non egent dispensatione, si sint certæ, vel saltem probabiliter justæ. Aliæ verò sufficiunt ad dispensationem, sed eâ indigent: Sufficiens nempe causa est dignitas petentis, aut superioris, ut benignum se ostendat: Necnon utilitas communis vel privata, et similes. Vide *Salm. c. 5. n. 73 et 74.* In dispensationibus autem impedimentorum in Matrimonio sufficit pro causâ solutio pecuniæ in subsidium Ecclesiæ, ut est praxis. *Salm. c. 5. n. 72. cum comuni.*

196. — Tribus autem modis dispensatio cessare potest. I. per *Cessationem causæ*; II. per *Revocationem dispensantis*; III. per *Renuntiationem dispensati.*

Et I. per *Cessationem causæ*, si cesset causa motiva, et totalis. Secus autem, si cessat causa impulsiva; aut cessat motiva, sed non totaliter; nam si aliquid istius perduret, adhuc perdurat dispensatio, ut *Bus. n. 2. cum Salm.* At si dubium sit, an totaliter cessaverit? Standum est pro dispensatione, quæ possidet. *Salm. c. 5. n. 88. Vide lib. 6. n. 1133.*

Quaestio verò est, an, certò cessante totaliter causâ, pereat dispensatio? *Prima sententia* affirmat, quia valor dispensationis pendet a voluntate Superioris, qui praesumitur nolle dispensare. nisi pro tempore, quo causa duret. Ità *Sanch. de Matr. l. 8. D. 30. n. 15. Bon. de Leg. D. 1. q. 2. p. 10. §. 1. n. 5. et Dicast. Con. Hurt. et Trull. apud Salm. c. 5. n. 89. Secunda sententia* negat. Ratio, quia obligatio Legis jam ablata per dispensationem, non redit, nisi rursus imponatur a Legislatore: Ità *Pal. de Matr. l. 8. c. 20. n. 3. Suar. de Leg. l. 6. c. 20. n. 15. et lib. 8. c. 30. Pal. de Prio. D. 4. p. 5. n. 7. Laym. tr. 4. n. 22. c. 15. et Salm. c. 5. n. 90. cum Pérez, Salas, Sa, Ang. Sylo. Tapia, etc.* Et probabilius vocant *Sanch. Dicast. et Trull.* Et probatur ex *Reg. 73. de Reg. jur. in 6. Factum legitime retractari non debet, licet casus postea eveniat, a quo potuit inchoari.* Secus verò dicendum, si dispensatio non fuerit concessa absolute, sed sub conditione expressâ, vel tacitâ, si causa perduret. Utraque sententia satis probabilis videtur.

Sed difficultas magis urget, quandonam dispensatio censenda sit concessa absolute, et quondò sub tacitâ illâ conditione, si causa duret? Resp. quòd, si causa judicatur perpetua, tunc dispensatio censetur data absoluta, etsi postea per accidens causa cesset. Hinc dicunt *Salm. c. 5. n. 91.* quòd si quis obtineat dispensationem ab Officio, vel abstinentia a carnibus pro infirmitate, quæ existimatur perpetua, tunc, etiamsi valetudo superveniat, potest uti dispensatione. Sed huic minimè acquiesco, quia in his casibus, puto dispensationem omninò censendam esse factam sub conditione. Consentio autem cum *Salm. n. 92.* quòd irregularis, qui obtinuit dispensationem ob paupertatem parentum, ob inopiam Ministrorum, vel ob honestatem morum, bene possit illâ uti, etsi casu postea cessent illæ causæ. Secus autem, si causa judicatur tantum pro tempore duratura: Hinc si quis obtinet dispensationem a jejunio ob infirmitatem, quæ non judicatur perpetuò duratura, cessante causâ, cessat dispensatio.

Quandò verò dispensatio est absolute concessa, non cessat per unum actum; v. gr. obtinuisti dispensationem in voto castitatis ad contrahendum Matrimonium, mortuâ Coniuge, perdurat dispensatio; nisi fuerit concessa pro speciali casu, scilicet ad ducendum virginem a te defloratam; et sic de similibus. Ità *Salm. c. 5. ex. n. 91. usque 94. cum Bon. Laym. Sanch. Basil. et aliis suprâ citatis.*

197. — II. Cessare potest dispensatio per *Revocationem Dispensantis.* Et quidem, cessante causâ, vel aliâ novâ contrariâ superveniente, Superior dispensationem revocare potest, imò tenetur, cessante totaliter causâ motivâ. Peccabit tamen (sed tantum leviter) revocans sine causâ, licet revocatio valeat. *Bon. D. 1. q. 2. p. 7. §. 2. n. 2. et Salm. c. 5. n. 97. cum Tapia.*

Etiâ Prælati inferior, qui potest concedere dispensationem sive jure ordinario, sive ex commissione Legislatoris, potest ex justâ causâ dispensationem revocare; sine tamen causâ, nulla

erit revocatio: *Bon. loc. cit. Sanch. lib. 8. de Matrim. D. 33. n. 14. et Salm. d. c. 5. n. 99. cum Salas, Tapia, etc.*

Notandum hic, quòd dispensatio, quæ absolute sit concessa, non cesset morte dispensantis, quicumque ille sit, sive supremus, sive inferior; cum dispensatio sit gratia, et gratia non expirat morte concedentis. Excipe, si Superior dispensaverit, donec ei placuerit, vel ad suum arbitrium; tunc enim morte ejus cessat, si res adhuc sit integra: puta si confessarius nondum inceperit audire Confessionem. Si verò dispensatio concessa sit, donec revocetur, tunc non expirat morte concedentis: Idem si concessa sit, ad arbitrium Sedis Apostolicæ, vel Episcopi; tunc nequè expirat morte Pontificis, aut Episcopi. Vid. *Salm. dict. c. 5. n. 93 et 96.*

198. — III. Cessat dispensatio per *Renunciationem dispensati;* quòd ipse bene facere potest, quondò effectus dispensationis nondum sit secutus, nisi renunciatio redundet in damnum alterius, vel Communitatis, in cujus favorem sit impensa dispensatio; vel nisi Prælati præcipiat subdito uti dispensatione concessâ, ex justâ causâ. *Salm. d. c. 5. n. 100. cum Cajet. et Tapia.*

Potest igitur dispensatus renunciare dispensationi expressè, et etiam tacitè; et consummatâ renuntiatione, nequit illâ amplius uti. Consummata autem intelligitur renunciatio, quondò a Superiore renuntiatio acceptatur, aliàs dispensatio durat. *Salm. c. 5. n. 101. cum Suar. Tap. Bonac. etc.*

Quandò autem intelligatur facta tacita renunciatio dispensationis? Alii dicunt, quondò dispensatus per decennium illâ non utitur, cum uti possit, ut ait *Martin.* Alii (ut *Sanch. et Bordon.*) quondò dispensatus actum contrarium ponit, puta, si obtentâ dispensatione ad contrahendum cum unâ, quaerat inde contrahere cum aliâ; sed per ista signa nullo modo censeri factam renuntiationem, tenendum esse dicunt *Salm. d. c. 5. n. 102. cum Suar. et Pal.* Hinc inquirunt, quòd dispensatus ad contrahendum cum unâ, bene possit illâ dispensatione uti etiam postquam cum aliâ contraxerit, quæ mortua sit; vel postquam emisserit votum castitatis, voti dispensatione postea tantum obtentâ. Denique, qui habuit dispensationem jejunii, Officii Divini, potest illâ uti, etsi Officium, et jejunium postea servaverit. Ità *Salm. 16. n. 103.* Hic libet addere aliqua I. de Cessatione legis; II. de Interpretatione; III. de Epikeia.

De Cessatione Legis.

199. — Nota, quòd per Legem generalem nunquam abrogatur Lex particularis alicujus loci, etsi expressè dicatur: *Non obstante quâcumque lege particulari.* *Salm. c. 3. n. 14. cum Sanch. Pal. Bonac. etc.*

Sed hic notanda est quaestio illa magna inter DD. an cesset Lex, cessante fine adæquato Legis? Finitis adæquatus est ille, qui est totalis finis Legis: nam si Lex plures fines habeat, finis adæquatus ex omnibus illis constituitur. Hoc posito, certum est,

quod cessante fine adæquato, seu totali Legis in communi, cesset Lex; ut si vovisti non ingredi talem domum ob periculum fornicationis, cessante periculo, cessat votum. Ratio, quia Lex cum sit inutilis, vim amittit obligandi. Ita *D. Thom. 1. 2. qu. 103. a. 4. ad 3. in fine, et Salm. de Leg. c. 4. n. 3. cum communi*. An verò tunc sit expectanda declaratio Legislatoris, vel contraria consuetudo? Affirmant aliqui; sed alii omnes negant cum *Salm. ibid. n. 4.* Sufficit enim, ut mihi in particulari constet, vel saltem probabile sit (ut *Salm. ibid. cum Palao, et Gran.*) cessasse in communi finem Legis adæquatum.

Quæstio urget, an cesset Lex, cessante fine adæquato in casu particulari? *Prima probabilior sententia* negat, si tantum cessat privativè; scilicet, si Lex tunc redderetur inutilis: Nam si cessat contrariè, quando scilicet materia Legis redderetur in illo casu nociva vel valdè difficilis; tunc omnes asserunt Legem non obligare. Ratio dictæ primæ sententiæ est quia, licet cesset finis damni in casu particulari, non tamen cessat finis periculi in communi; ideo tunc non cessat finis adæquatus. Ita *Salm. d. c. 4. n. 6 et 7. cum D. Th. 2. 2. quæst. 154. art. 2. ac Sot. Suar. Pal. et communiori. Altera vero sententia* (quam tenent *Cajet. Sot. opusc. 1. 1. n. 12. q. 2. Sylo. verb. Lex, q. 8 et 9. Ang. ib. n. 4. Cas. 7. item Valent. Tirac. Hurt. et Card. apud Croix lib. 1. n. 867. Gran. Hew. Castr. ac Dian. apud Salm. l. c. qui n. 5. dicunt hanc sententiam non posse negari esse satis probabilem, sicut probabilem etiam vocat *Viva de Leg. q. 6. Art. v. n. 5. cum Panorm. Led. Sa*), tenet, quod cessante fine adæquato, etiam privativè in casu particulari, cesset obligatio Legis. Quia, ut dicunt, in quocumque casu cessante fine Legis, Lex etiam cessat; et sicut cessante fine Legis in communi pro uno tempore cessat Lex, licet non cesset pro alio; sic cessante pro uno casu particulari, cessat Lex pro illo, licet non cesset in communi. Sic aiunt evenire etiam in Legibus naturalibus, Correctio enim fraterna non obligat, ubi non speratur fructus. Idem etiam tenet *Tamb. in D. lib. 2. c. 1. §. 7. n. 38, cum Abbat. Nav. Com. etc.* Quia (ait *Tamb.*) sicut cessante fine in universo, cessat lex universaliter, sic cessante fine in particulari, cessat lex in particulari, cum in utroque casu æquè Lex reddatur inutilis, cessante fine Legis. Fornicatio autem semper est mala jure naturæ, licet in aliquo casu cessaret periculum malæ educationis proli. Ratio, quia in fornicatione semper adest periculum magnæ hallucinationis, imò in illa, ultra periculum malæ educationis, sunt alia damna, scilicet hebetatio mentis, subjectio rationis sensui, etc. ideoque ibi nunquam cessare potest, nec in particulari quidem, finis adæquatus. Vide *Viva super Prop. 48. Innoc. XI.* Ac ideo non obstat auctoritas *D. Th.* in contrarium adducta a *Salm.*; nam *S. Doctor* tantum loquitur ibi de fornicatione, quod certum est apud omnes. His tamen non obstantibus, magis mihi arridet prior sententia, eo quod communiter loquendo fere nunquam in particulari cesset omnino periculum hallucina-*

tionis. Si verò aliquando casus accideret, quod aliquis omnino certus et securus esset abesse omne hallucinationis periculum, tunc non auderem secundam sententiam improbare; sed hujusmodi casus rarissimè poterit evenire.

Utrum autem probabile sit legi posse libros prohibitos, cessante periculo, et scandalo? Affirmant ob eandem rationem *Felin. Ab Masc. Decian. et inclinat Laym. l. 2. cap. 14. n. 5.* Sed negandum cum *Pal. de Fide D. 2. qui citat Tol. Suar. Sanch. etc. ac Tamb.* qui dicit, quòd in hoc non cesset omnino periculum, vel non cesset omnino finis prohibitionis, nec etiam in particulari, cum finis prohibitionis sit, non solum ut vitetur damnum conscientiarum ex lectione pravorum librorum, sed etiam, ut servetur obedientia Ecclesiæ in materia tam periculosa; et ne detur ansa Hæreticis, vel malis scriptoribus perniciosæ typis demandandi; Ideò benè inquit *Tamb.* nullo modo aperiendam esse januam impunè legendi hujusmodi libros, etiamsi quis putet pro se abesse periculum. (*V. Not. VII. pag. 325.*)

II. De Interpretatione Legis.

200. — Interpretatio alia est Authentica, alia Usualis, alia Doctrinalis. *Authentica* fieri potest vel ab ipso legislatore, vel ab ejus successore, aut a Superiore. *Usualis* est illa, quæ ita ab usu est recepta. *Doctrinalis* autem est declaratio quædam mentis Legislatoris, quæ a quocumque Doctore fieri potest.

Hic dubitatur an Declarationes, quæ fiunt a Pontifice, vel a Principe alicujus legis, indigeant promulgatione, ut obligent? In hoc distinguere oportet Declarationes *purè tales* ab aliis, quæ sunt *non purè tales*, sed potiùs sunt meræ Interpretationes. Declarationes *purè tales* sunt, cum ab illis explicatur aliquis sensus, qui usque ab initio jam erat clarè imbibitus in lege: ex gr. si dubium sit, an sub verbo *Filii* intelligatur solus legitimus aut etiam spurius, et Legislator declarat intelligi etiam spurium, tunc verum fit quod sensus in lege erat clarè imbibitus. Interpretatio autem, sive Declaratio *non purè talis* est illa, cujus sensus non est clarè imbibitus in lege, sed circè ipsum variæ sunt opiniones, et tantum deducitur ex argumentis, v. gr. quòd sub nomine *Patris* intelligatur etiam Avus, aut quòd sub nomine *Mortis* intelligatur etiam mors civilis, prout est carcer perpetuus, aut simile, recurrendo ad quamdam impropriam significationem.

His positis, dicimus cum *Suarez, Castropal. Vasquez, Salas, Salm. Holzman, La Croix. Supplet. Sporer. etc.*, quod Declaratio sensus clarè imbibiti in lege non requirit promulgationem, sed statim obliget eos omnes qui illum noverint, cum talis Declaratio non sit nova lex. Interpretatio verò alicujus sensus non clarè, sed tantum obscure, sive improprie imbibiti in lege, quæ est declaratio *non purè talis* (ut diximus) hæc, quia habetur tanquam nova lex, ut obliget, necessario promulgationem requirit, sicut omnes aliæ leges juxta dicta *n. 95 et 96.* Hinc in-

fertur cum *Suar. de leg. l. 6. c. 1. n. 3. et Castrop. tr. 3. eod. tit. D. 5. p. 3. §. 1. n. 3.* (qui citat pro se *Bon. Salas. et Lorca*) quod Declaratio, quæ sit a Legislatore alicujus sensus clare in lege imbibiti (juxta exemplum adductum filii legitimi et spurii) non requirat promulgationem, ut obliget. Contra verò Declaratio sensus obscure imbibiti (juxta exemplum Avi sub nomine *Patris*, vel Mortis civilis sub nomine *Mortis*) indiget quidem promulgatione; tunc enim ipsa novam constituit obligationem, quæ per se non erat prius clare in lege imbibita. Et idem dicunt *Suar. loc. cit. et Castrop. n. 2.* de illis Declarationibus, quæ fiunt non ab eodem Legislatore, sed ab ejus Successore, aut Superiore, quia Legislatoris mens nequit his esse ita cognita, ut erat ipsi Legislatore; undè tunc, ut declaretur sensus (quamvis imbibitus in lege) alicujus obligationis, semper opus est recurrere ad argumenta, et interpretationes, quæ novam legem constituunt, reddendo certum quod erat dubium; et ideo promulgatio requiritur, alias Declaratio nunquam Authentica, sed tantum Doctrinalis reputabitur.

Interpretatio autem Doctrinalis, quæ est declaratio simplex mentis Legislatoris, a quocumque Doctore fieri potest, modo fiat juxta regulas, et sensum a Sapientibus magis receptum; cum enim sæpè dubia occurrant, nec de facili semper obtineri possint resolutiones a Legislatore, necesse fait, ut Viris peritis hæc facultas interpretandi præberetur, ut eruitur ex *c. 2. de Priuil. in 6.* An verò possit fieri interpretatio Legis, si in ea omnis interpretatio prohibetur? Negant *Salm. cap. 4. n. 23. cum Reg. in Henriquez*, etc. Sed affirmant *Pal. tr. 3. D. 5. p. 2. §. 2. n. 6. Salas D. 21. Sess. 2. in fin. Saver. Interpretatio n. 5.* Tunc enim dicunt excludi tantum interpretationes frivolas, non autem prudentes. Idque colligunt ex Trident. *Sess. 4. Decret. de Usu sacr. libror.* ubi prohibetur fieri interpretatio S. Scripturæ contra sensum quem tenet Ecclesia. Quare aiunt, quod si quis præter consensum Patrum, non tamen illi contrarium, Scripturam interpretetur, huic tali prohibitioni non adversatur, ut dicunt *Azor. p. 1. l. 8. c. 2. q. 3. Bannez. p. 1. q. 11. Barbosa in Rom. Concil. l. c. Trid. et Pal. dicto n. 6.* Qui tamen advertit *n. 7.* aliquando prohiberi etiam interpretationem doctrinalem, non verò quamcumque, sed quæ typis mandatur, et ex professo fit; nam hæc tantum videtur vetita a Pio IV in bulla confirmatoria Tridentini, ubi prohibetur, ut quis commentarios in præfatum Concilium edere audeat; quod verbum *edere* ex consuetudine sumitur pro interpretatione typis mandata, ut dicunt *Barb. in Remiss. Concil. Sess. 25. c. 2. et idem Pal. cum Sa, Rodriq., Salas, Regin...* Imò aiunt *Bonac. de Leg. D. 1. p. 7. n. 3. in fin. et Pal. eod. n. 7. cum Suar. et Salas*, nec prohiberi quamlibet interpretationem typis excusam, sed eam tantum quæ ex professo desumitur, non verò si unum vel alterum Tridentini Decretum incidenter interpreteris.

Regulæ in interpretandis Legibus, sunt videl. 1. Ut atten-

datur mens sive finis intrinsecus Legislatoris: Hinc; si constat de mente Legislatoris, huic magis standum est, quam verbis Legis. 2. Attendenda est ratio Legis. 3. In dubio mentis Legislatoris verba Legis accipienda sunt secundum proprium sensum, semper ac non sequatur aliquod absurdum. Sensus autem proprius potest esse naturalis, et hic accipiendus est in pœnalibus; potest esse etiam civilis, et hic etiam accipi potest in favorabilibus. 4. Ut in dubio fiat interpretatio pro valore actus. 5. Quod Lex in favorabilibus amplietur, restringatur in odiosis. Quando verò Leges sint favorabiles, quando odiosæ, primum motivum Legis attendendum est. Vide *Salm. c. 4. §. 2.*

Quæritur hæc, an lex extendi debeat de casu ad casum ob identitatem rationis? Si non currit eadem, sed tantum similis ratio, communiter docent Doctores, non esse faciendam extensionem, nisi casu exprimat in lege tantum causa exempli, puta si lex imponat pœnam contra furantes centum aureos, certè comprehendit etiam furantes rem ejusdem valoris. Dubium fit, an fieri debeat extensio quando occurrit pro alio casu non tantum similis, sed eadem adæquata ratio? Prima sententia affirmat ex illo trito Dicto: *Ubi eadem est ratio, ibi eadem currit legis dispositio*, ut habet summarium in *l. Illud ff. Ad L. Aquil. et c. Inter de Translat. Episcop.* Et hanc tenent *Laym. l. 1. tract. 4. c. 18. n. 9. Roncag. de Legib. c. 2. q. 4. R. 2. p. 50. et Salm. eod. tit. tract. 11. c. 3. n. 34. cum Suar. Gran. Tapia*, et communi ut asserunt. Ratio, quia mens legis colligitur ex legis ratione, quæ ideo dicitur anima legis; undè censetur Legislator bene comprehendere voluisse omnes casus, ubi eadem adæquata ratio legis reperitur. Secunda verò sententia, quam tenent *Palas de Legib. l. 1. tract. 3. D. 5. p. 3. §. 4. n. 2. Bonac. eod. tit. D. 1. q. 1. p. 8. n. 28. et Mazzotta tract. 1. D. 2. q. 1. c. 3. q. 5.* negant fieri extensionem de casu ad casum ob eandem rationem etiam in casibus favorabilibus, et tantò minus in odiosis, et correctoriis: Ratio, quia ratio legis non est lex, et ideo quamvis militet pro alio casu, illum non comprehendit: Potuit enim Legislator unum casum velle comprehendere, et non alium, vel quia non expedit omnia præcipere aut vetare, vel quia potest adesse aliqua superior ratio nobis ignota movens Principem, ut in uno casu, non in alio disponat.

Hæc tamen sententiæ facile conciliantur: nam licet fautores primæ sententiæ (a quâ non recedendum cum sit communis, ut idem Palas fatetur) doceant extendi legem de casu ad casum quando eadem currit adæquata ratio; tamen addunt, tunc currere eandem adæquatam rationem, quando, nisi lex extendere-tur, Legislator argui posset de injustitiâ vel imprudentiâ; tunc enim casus non expressus potius dici debet comprehensus in lege, quam lex extendi ad illum: ita *Suar. de Leg. l. 6. c. 3. ex n. 4. Ronc. d. R. 2. et Laym. d. n. 9. v. Caterum.* Et in hoc conveniunt etiam Auctores secundæ sententiæ, ut *Bonac. dict. n. 25. 2. Ad secundam, Palas loc. cit. n. 8. et Mazzotta. v. Excipe.*

Id autem evenire dicunt I. in Correlativis, prout in viro et uxore; tunc enim quod est sancitum de uno, censetur etiam de alio, si pro utroque eadem ratio procedat. Sicut enim Sponsa potest resilire a Sponsalibus, si Sponsus sine ejus licentiâ absit, ex c. *De illis de Sponsal.* sic etiam Sponsus. Item si uxor potest communicare cum viro excommunicato, ex c. *Quoniam 2. qu. 3. ita etiam vir.* II. In Aequiparatis, ut sunt Electio, Præsentatio, Provisio ad Beneficium. III. In Connexis, ut sunt Diaconus, et Subdiaconus. IV. In contentis, ut sunt Vicarius Episcopi, et Vicarius Capitularis Sede vacante, Filia et neptis. In his conveniunt omnes, etiamsi lex sit pœnalis, aut correctoria.

Regulam autem juris 49. in 6. *Odia restringi, faores convenit ampliari*, recte dicunt *Suar. l. 6. c. 4. et Bon. loc. cit. n. 27. cum Menoch.* procedere, quando dispositio legis extenditur ex interpretatione congruitatis, ut aiunt, non autem quando extendi debet ex interpretatione necessitatis, quæ dicitur potius adæquata interpretatio legis, quam extensio.

Advertunt tamen 1. *Sanch. l. 3. de Matrim. D. 20. n. 3. et Mazotta loc. cit. p. 98.* quod si lex decernat aliquid causâ frequentioris usûs, ipsa etiam comprehendit casum minus frequentem. Et ideo lex S. Pii V permittens Monialibus egressum propter incendium, et lepram, aut epidemiam, extenditur etiam ad ruinam domûs, inundationem, et invasionem hostium, ut communiter DD. docere ait *Mazotta loc. cit.* Advertunt 2. *Laym. n. 11. Pal. n. 14.* quod Judices ex similitudine rationis tenentur legem ad alios casus extendere, quia ipsi quantum fieri potest legibus debent conformari, juxta *L. 12. ff. de Leg.* Cum in aliquâ causâ sententia earum (nempe legum ut supra exprimitur) manifesta est, is qui jurisdictioni præest ad similia procedere debet.

III. De Epikeiâ Legis.

201. — Epikeia, seu Epikia est exceptio casûs ob circumstantias, ex quibus certo, vel saltem probabiliter judicatur Legislatorem noluisse illum casum sub Lege comprehendendi. *Salm. c. 4. n. 41. cum Pal. et Martin.*

Hæc Epikeia non solum locum habet in Legibus humanis, sed etiam in naturalibus, ubi actio possit ex circumstantiis à malitiâ denudari. *Salm. ib. n. 42 et 43.*

Ut tamen detur locus Epikeiæ, non solum debet Lex cessare in causâ particulari negativè, quia nimirum deficiet tunc finis Legis; sed debet cessare contrariè, nempe quod Lex reddatur damnosa, vel nimis onerosa: quare potest negari ensis depositus domino, si ille eo sit abusus. Ita *Salmanticenses ibid. n. 44. cum S. Thom.* Sufficit autem, si aliter Lex redderetur nimis dura. *Salm. ib. n. 45. cum Arao. Cord. etc.* Hinc excusatur ab auditione Sacri, qui timet notabilem jacturam bonorum. Et etiam excusatur ab observatione Festi, qui aliter amittere cogitur magnum lucrum, ut *Suar. et Pal. apud Salm. ib. in fn.* Et super hoc vide dicenda. *l. 3. n. 301.*

APPENDIX I

BUSEMBAL.

DE DISPENSATIONIBUS S. PœNITENTIARIÆ.

202. — « Quia ex officio S. Pœnitentiariæ multæ dispensationes (et gratis quidem) impetrari possunt, saltem pro foro conscientiæ, operæ pretium censui quædam circa hujus rei praxim pœnitentibus, et confessariis utilia hinc subnectere.

« Et quidem tria potissimum circa hanc rem requiri possunt. 1. Circa materiam, et causas, in quibus nimirum casibus dispensationes istæ concedi soleant. 2. Circa formam litterarum Pœnitentiariæ, quibus dispensatio Confessario committitur quarum verba nonnulla, quæ difficultatem pariunt, explicanda sunt. 3. Circa ipsam executionem dispensationis, quæ nimirum in ea observanda sint. De quibus ex Bonac. *Dian. p. 4. t. 4. R. 71 et p. 8. t. 1. R. 103, etc.* usque ad *R. 111, et Marci Pauli Leonis volumine integro ea de re edito.*

203. — « Resp. 1. In triplici materia (pro cujus diversitate diversa quoque est forma) dispensationes, sive gratiæ istæ concedi solent.

« Prima est in votis, v. gr. ut votum Religionis, ob inopiam parentum, vel fratrum, similive ex causa licet differre: ut quis a voto simplici castitatis, vel etiam Religionis, postquam matrimonium contraxit, absolvatur ad manendum in matrimonio, debitumque licet petendum: ut a voto Religionis (ob debilitatem virium, per quas ejus onera ferre non possit, aut ob metum incontinentiæ, aut dotis defectum) absolvatur in ordine ad contrahendum matrimonium.

« Secunda in impedimentis occultis matrimonii, sive ea impedientia tantum, sive etiam dirimentia, sive matrimonium cum iis publicè contractum sit, sive contrahendum, dummodo de eo privatim fuerit actum, et conclusum, præsertim bona fide, sive etiam quando contracto superveniunt. Circa quæ notandum: 1. Impedimenta occulta dici, quæ vel nulli nota sunt, vel licet uni, alterive innotuerint, ad forum tamen contentiosum non sunt deducta. (Vide *l. 6. n. 1115.*) 2. Etsi aliqua impedimenta, v. gr. cognationis spiritualis, naturâ suâ sint publica, cum contrahantur in facie Ecclesiæ; fieri tamen potest per accidens, ut sint occulta, v. gr. 1. Ob diuturnitatem temporis, ex quo sunt contracta. 2. Ob distantiam loci à loco contractæ cognationis. 3. Per mortem eorum, qui fuerunt conscii. 4. Per ignorantiam hujus contractionis.

« Tertia in variis censuris, ut excommunicationibus, suspensionibus (item irregularitatibus), præsertim occultis, ad absol-

» vendum ab iis, dispensandum, rehabilitandum, etc. Item ad
 » condonandam obligationem restitutionis ob Horas neglectas,
 » ad commutandum onus recitationis Horarum, eligendum Con-
 » fessarium, etiã pro reservatis; transeundum ad aliam Reli-
 » gionem, sivè Ordinem (pro utroque foro) etiã post apostasiam à suo.

204. — « Resp. 2. In formulis frequentioribus ipsius Brevis
 » Apostolici verba, quæ substantialia continent, et difficultatem
 » habent, sunt hæc :

» 1. *Si est ita* : vel *quatenus si ita est* : Quorum sensus est, ut
 » si preces veritate nitantur, præsertim tempore datarum litterarum
 » Apostolicarum. Requiritur autem veritas rerum narratarum,
 » principaliter quoad essentialia facti, v. gr. affinitatem
 » esse contractam, incestum commissum, et actum, sivè tractatum
 » esse de matrimonio (intellige perfectè; ita ut in id uterque
 » consenserit), et periculum revelationis, ac scandalum immi-
 » nere. Secundario autem requiritur quoad accidentalia, v. gr.
 » bona fide actum esse, et similia, quæ tantum sunt impulsiva,
 » et sine quibus nihilominus conceduntur tales dispensationes :

» undè, etsi in iis, vel in aliis parvi momenti sit erratum in pe-
 » titione, gratia nihilominus est valida v. M. Leon. p. 2. f. 226
 » et p. 3. f. 391. * (Vide hic Bullam Bened. XIV, l. 6. n. 1131.) *
 » 2. *Si periculum imminet revelationis*. Ad hoc enim, ut sub-
 » sistat dispensatio, requiritur, ut sit periculum, ne revele-
 » tur impedimentum (intellige, quando id in formula exprimitur)
 » si non subsequatur matrimonium, docet Marc. Leo p. 2. f. 230.
 » Periculum autem hoc non importare necessariam detectionem,
 » sed tantum probabilem, et moralem credulitatem, futurum, ut
 » si resiliatur à matrimonio contrahendo, et hujus causæ assignari
 » non possint, ex vehemènti suspitione, et curiosa inquisitione
 » detegatur. V. l. c. f. 233.

» 3. *Et scandalum*. Quo nomine intelligitur gravis infamia, ex
 » qua deinde sequantur contentiones, minæ, pugnæ, etc. Leo
 » f. 30 et 317.

» 4. *Ut dicta muliere de nullitate prioris consensûs certiora-
 » ta, etc.* Clausula hæc est substantialis, ut nimirum, si dispen-
 » sandum sit in impedimento dirimente, cum quo matrimonium
 » contractum fuit in facie Ecclesiæ, conjux ignorans illud impe-
 » dimentum fiat certa de nullitate prioris sui consensûs, et no-
 » vum, validumque liberè præstet (ita tamen, ut in cognitionem
 » occulti impedimenti non veniat). Leo p. 251. Diana p. 8. t. 3.
 » R. 110. Sufficit autem, ut istum consensum præstent inter se
 » secretò, nemine præsentè, per verba vel signa sufficientia,
 » v. gr. copulam maritali affectu. Neque debet Executor dispen-
 » sationis eos coram se, et testibus iterum copulare. Leo p. 552.
 » * (Vide dicenda l. 6. de Matrim. n. 1119.) *

» 5. *Postquam dicto Sacerdoti, si nondum satisfecerit*. Verba
 » hæc solent esse in facultate absolvendi ab excommunicatione,
 » v. gr. ob percussorem Clerici : et important conditionem prius

» satisfaciendi parti læsæ, quam possit absolvi, hoc est, compen-
 » sandi injuriam, expensas et omnia damna, quæ ob percussorem
 » illam incurrit, quorum æstimatio committitur Executori dis-
 » pensationis : neque ab ejus obligatione liberatur percussor per
 » hoc, quod percussus injuriam remiserit. Vide Leon. p. 382,
 » 384. Si autem non possit in præsentem satisfacere, sufficit, si
 » juratus promittat se satisfacturum, cum primum poterit.

205. — « Resp. 3. Circà praxim, sivè executionem hujus dis-
 » pensationis, hæc faciendâ.

» 1. Litteræ sacræ Pœnitentiariæ diriguntur ad oratorem, hoc
 » est ad ipsum, qui dispensationem per se, vel alium petit, qui non
 » debet eas resignare, sed eligere Confessarium talem, quali in-
 » scribuntur, qui eas sibi ab oratore tradita resignet, legat, et
 » deinde cum eo secundum commissionem dispenset. Licet verò
 » quocumque casu ab alio aperiantur, non ideò caret effectu.
 » Salas, Dian. p. 8. t. 3. R. 103.

» 2. In Confessario hoc requiritur : 1. Ut sit approbatus ab
 » Ordinario territorii, in quo dispensaturus est. 2. Ut sit Ma-
 » gister, sivè Doctor in Theologia, vel Jure Canonico; promotus
 » in Academia, vel Religiosus habens privilegium, quale conces-
 » sit Gregorius XIII Anno 1582. Confessariis Societ. Jesu, quos
 » Generalis, vel alius Superior de ejus licentia ad id designarit.
 » 3. Ut specialiter ad hoc sit electus ab oratore, hoc est ab eo, cum
 » quo dispensandum est : qui tamen semel electum, nisi depre-
 » hendat ignorantem, mutare non potest. Leo f. 22. Dian. p. 8
 » t. 3. R. 104. Contrarium tamen docent Sanch. et Perez. de
 » Matr. d. 8. sect. 5. n. 7.

206. — « 3. Confessarius ad id electus : 1. Debet dispensare in
 » ipsa Confessione, vel saltem immediatè post. Dian. p. 4. t. R. 7.
 » Leo p. 1. f. 54 et 28. 2. Debet causæ cognitionem, quando ea in
 » Brevi exigitur, essentialiter præmittere per diligens examen pœ-
 » nitentis, nisi habeat antè perspectam : quia non est merus Exe-
 » cutor, sed Judex, cui delegatur potestas dispensandi. 3. In ea
 » debet credere illi, etiã sine testibus, et juramento nisi aliundè
 » sciat esse falsam; tunc enim dispensare non debet. Leo, Diana
 » p. 8. t. 3. R. 108. 4. Opera in ipso Brevi præscripta, etsi possit
 » moderari, non tamen condonare potest. 5. Etsi non præscribantur
 » certa verba ad dispensandum, debet tamen servare formam à
 » Rituali Romano probatam, et post verba ista, *Absolvo te à
 » peccatis tuis*, addere : *Et eadem auctoritate declaro te in dicto
 » matrimonio manere, et debitum conjugale reddere posse, et debe-
 » re : necnon dispenso tecum, ut idem debitum etiã exigere licitè
 » valeas. In nomine Patris, etc.* Si verò sit absolvendus ab ex-
 » communicatione, vide formulam l. 7. n. 116. Absolutâ dispen-
 » satione, debet lacerare litteras præcipuè sigillum, ita ut ad pro-
 » bandum servire non possint, aliàs incurrit excommunicationem
 » majorem, Leo f. 239. Laceratio tamen ista non est de substan-
 » tia : quia tantum intenditur, ut non suffragentur in foro externo.
 » 6. Nullo modo debet attestationem dispensationis factæ, neque

» ipsum Breve, seu diploma reddere cum pro solo foro conscientie debeat servire. 8. Nihil debet accipere, ne viâ quidem compensationis pro dispensatione etiam pro foro externo facta: » ideò enim inscribitur, *gratis ubique*. Aliàs incurrit ipso facto » excommunicationem majorem. Gavant. Dian. l. c. ex declarat. » Cardin.

Ex dictis resolvuntur sequentes casus:

207. — « 1. Confessarius pro hac dispensatione eligi non potest » qui tantum est Doctor Ordinis, vel Professor, vel Licentiatus » Theologiæ; quod enim hic in favorabilibus veniat nomine Doctoris, tantum intelligitur de iis, quæ ratione exercitii, non quæ ratione dignitatis committuntur. Lev. P. 1. f. 21. Dian. P. 4. » t. 4. R. 41.

« 2. Ex privilegio Soc. Jesu concesso, alii etiam Mendicantes » eligi possunt, ob communicationem. Debent tamen tam hi, quam isti specialem ad hoc habere facultatem à suis Superioribus: » aliàs dispensatio erit nulla; ita Auct. cit. Et patet ex dictis.

« 3. Confessor debet ita examinare poenitentem, ut cognoscat, » et quidem distinctè, merita causæ, possitque inter ea discernere: » Ideò enim inscribitur *Viro discreto*. Præcipuè autem debet inquirere, an preces nitantur veritate, quia gratia non conceditur » simpliciter, sed sub conditione, ideoque solet addi clausula: » *Quatenus si ita est: vel, si ita esse repereris*. V. Auct. cit.

« (Vide de Matrim. l. 6. n. 1131.) » » 4. Is, qui dispensationem petit, debet Executori ad id electo » confiteri: nec sufficit antè ei confessum fuisse. Patet ex dictis. » Leo f. 28. Dian. p. 4. t. 4. R. 71. Reg. Pont. contra Sanch. » Salm. Perez, Palaum quorum sententiam non amplius esse » probabilem docet Fill. Escob. Lezan. Dian. l. c. et p. 8. t. 5. » R. 105.

208. — « 5. Commissio hujus dispensationis non expirat morte » Poenitentarii concedentis, re integrâ; quia est gratia non faciendâ, sed facta in favorem oratoris, cui jus quæsitum est; » et Executor est dispensator necessarius, si quidem preces nitantur veritate. Neque etiam morte Pontificis, tum ob rationem » allatam, tum quia officium majoris Poenitentarii non expirat » morte Pontificis. Dian. p. 8. t. 3. R. 89. ex Suar. Sanch. Garc. » etc. contra Navar. Bon. etc.

N. B. Appendix secunda de *Privilegiis*, item tertia *De Prohibitione Librorum*, remissæ sunt ad Tomum nonum.

LIBER SECUNDUS.

DE PRÆCEPTIS VIRTUTUM THEOLOGICARUM.

TRACTATUS PRIMUS.

DE PRÆCEPTO FIDEI.

CAPUT I.

Quæ Mysteria Fidei necessariò credenda sint?

1. Quæ Mysteria credenda necessitate mediæ? — 2. An mysteria SS. Trinitatis, et Incarnationis sint credenda explicitè? — 5. Quæ ex præcepto scienda? et an memoriter? — 4. Quale sit objectum fidei materiale, et quale formale?

1. — « Ex iis, quæ fideles explicitè credere tenentur, quædam » necessariò credenda sunt necessitate mediæ, seu finis; sinè quibus, etiam inculpabiliter ignoratis finis ultimus obtineri nequit; » alia necessitate præcepti, sinè quibus, inculpabiliter omissis, » finis potest obtineri. Sanch. 2. mor. c. 2. Azor. Val.

« Resp. 1. Necessitate mediæ necessaria sunt hæc duo: 1. Explicitè credere, Deum esse, et Remuneratorem honorum esse, » juxtâ illud Apostoli ad Hebr. 11. *Credere oportet*. Trid. sess. 6. » c. 8. 2. Post sufficientem Evangelii promulgationem, credere » explicitè, ut vult Mol. aut saltem implicitè, ut probabiliter quidam docent cum *Con. et Laym.* Christum et Sanctissimam » Trinitatem. Vid. Escob. ex 2. c. 9. n. 20. ubi ex Vasq. l. 2. » d. 116. c. 3. docet culpabilem ignorantiam horum Mysteriorum, » sive negligentiam ea discendi esse grave peccatum, distinctum » ab eo, cujus est causa. Vid. Dian. p. 3. t. 5. R. 47 et 48.

Fides definitur: « Est virtus theologica, a Deo infusa, inclinans » nos ad firmiter assentiendum, ob Divinam veritatem, omnibus » quæ Deus revelavit, et per Ecclesiam nobis credenda proponit. » Dicitur 1. *Virtus Theologica*, id est, quæ Deum respicit; fides enim, prout etiam Spes, et Charitas, Deum directè spectant, ad differentiam virtutum moralium, quæ indirectè eum respiciunt. 2. *A Deo infusa*, quia Fides est donum supernaturale Divinum. 3. *Inclinans nos ad firmiter credendum*, nam assensus Fidei nequit cum formidine consistere, prout perperam dicebatur in Propositione 4. ab Innoc. XI proscripita, sed omninò firmus esse debet. 4. *Ob Divinam Veritatem*; veritas enim infallibilis

» ipsum Breve, seu diploma reddere cum pro solo foro conscientie debeat servire. 8. Nihil debet accipere, ne viâ quidem compensationis pro dispensatione etiam pro foro externo facta: » ideò enim inscribitur, *gratis ubique*. Aliàs incurrit ipso facto » excommunicationem majorem. Gavant. Dian. l. c. ex declarat. » Cardin.

Ex dictis resolvuntur sequentes casus:

207. — « 1. Confessarius pro hac dispensatione eligi non potest » qui tantum est Doctor Ordinis, vel Professor, vel Licentiatus » Theologiæ; quod enim hic in favorabilibus veniat nomine Doctoris, tantum intelligitur de iis, quæ ratione exercitii, non quæ » ratione dignitatis committuntur. Lev. P. 1. f. 21. Dian. P. 4. » t. 4. R. 41.

« 2. Ex privilegio Soc. Jesu concesso, alii etiam Mendicantes » eligi possunt, ob communicationem. Debent tamen tam hi, quam isti specialem ad hoc habere facultatem à suis Superioribus: » aliàs dispensatio erit nulla; ita Auct. cit. Et patet ex dictis.

« 3. Confessor debet ita examinare poenitentem, ut cognoscat, » et quidem distinctè, merita causæ, possitque inter ea discernere: » Ideò enim inscribitur *Viro discreto*. Præcipuè autem debet inquirere, an preces nitantur veritate, quia gratia non conceditur » simpliciter, sed sub conditione, ideoque solet addi clausula: » *Quatenus si ita est: vel, si ita esse repereris*. V. Auct. cit.

« (Vide de Matrim. l. 6. n. 1131.) » » 4. Is, qui dispensationem petit, debet Executori ad id electo » confiteri: nec sufficit antè ei confessum fuisse. Patet ex dictis. » Leo f. 28. Dian. p. 4. t. 4. R. 71. Reg. Pont. contra Sanch. » Salm. Perez, Palaum quorum sententiam non amplius esse » probabilem docet Fill. Escob. Lezan. Dian. l. c. et p. 8. t. 5. » R. 105.

208. — « 5. Commissio hujus dispensationis non expirat morte » Poenitentiarum concedentis, re integrâ; quia est gratia non faciendâ, sed facta in favorem oratoris, cui jus quæsitum est; » et Executor est dispensator necessarius, si quidem preces nitantur veritate. Neque etiam morte Pontificis, tum ob rationem » allatam, tum quia officium majoris Poenitentiarum non expirat » morte Pontificis. Dian. p. 8. t. 3. R. 89. ex Suar. Sanch. Garc. » etc. contra Navar. Bon. etc.

N. B. Appendix secunda de *Privilegiis*, item tertia de *Prohibitione Librorum*, remissæ sunt ad Tomum nonum.

LIBER SECUNDUS.

DE PRÆCEPTIS VIRTUTUM THEOLOGICARUM.

TRACTATUS PRIMUS.

DE PRÆCEPTO FIDEI.

CAPUT I.

Quæ Mysteria Fidei necessariò credenda sint?

1. Quæ Mysteria credenda necessitate mediæ? — 2. An mysteria SS. Trinitatis, et Incarnationis sint credenda explicitè? — 5. Quæ ex præcepto scienda? et an memoriter? — 4. Quale sit objectum fidei materiale, et quale formale?

1. — « Ex iis, quæ fideles explicitè credere tenentur, quædam » necessariò credenda sunt necessitate mediæ, seu finis; sinè quibus, etiam inculpabiliter ignoratis finis ultimus obtineri nequit; » alia necessitate præcepti, sinè quibus, inculpabiliter omissis, » finis potest obtineri. Sanch. 2. mor. c. 2. Azor. Val.

« Resp. 1. Necessitate mediæ necessaria sunt hæc duo: 1. Explicitè credere, Deum esse, et Remuneratorem honorum esse, » juxtâ illud Apostoli ad Hebr. 11. *Credere oportet*. Trid. sess. 6. » c. 8. 2. Post sufficientem Evangelii promulgationem, credere » explicitè, ut vult Mol. aut saltem implicitè, ut probabiliter quidam docent cum Con. et Laym. Christum et Sanctissimam » Trinitatem. Vid. Escob. ex 2. c. 9. n. 20. ubi ex Vasq. l. 2. » d. 116. c. 3. docet culpabilem ignorantiam horum Mysteriorum, » sive negligentiam ea discendi esse grave peccatum, distinctum » ab eo, cujus est causa. Vid. Dian. p. 3. t. 5. R. 47 et 48.

Fides definitur: « Est virtus theologica, a Deo infusa, inclinans » nos ad firmiter assentiendum, ob Divinam veritatem, omnibus » quæ Deus revelavit, et per Ecclesiam nobis credenda proponit. » Dicitur 1. *Virtus Theologica*, id est, quæ Deum respicit; fides enim, prout etiam Spes, et Charitas, Deum directè spectant, ad differentiam virtutum moralium, quæ indirectè eum respiciunt. 2. *A Deo infusa*, quia Fides est donum supernaturale Divinum. 3. *Inclinans nos ad firmiter credendum*, nam assensus Fidei nequit cum formidine consistere, prout perperam dicebatur in Propositione 4. ab Innoc. XI proscripita, sed omninò firmus esse debet. 4. *Ob Divinam Veritatem*; veritas enim infallibilis

(quæ est ipse Deus) est formale objectum Fidei. 5. *Omnibus quæ Deus revelavit*: omnia enim a Deo revelata sunt objectum fidei materiale. 6. *Et per Ecclesiam nobis credenda proposuit*, nam divina Revelatio nobis non patefit, nisi per Ecclesiam, quæ Revelaciones proponit; cum sit aliunde evidens propter signa credibilitatis (qualia sunt Prophetiæ, Miracula, Constantia Martyrum, et similia) quòd Ecclesia nec falli nec fallere potest. Præterquam quod S. Augustinus illud celebre dictum protulit: «Evan- gelio non crederem nisi me Ecclesiæ Catholicæ commoveret» auctoritas.»

2. — Quæritur, an Mystera SS. Trinitatis, et Incarnationis post promulgationem Evangelii credenda sint fide explicitâ de necessitate mediû, vel præcepti? *Prima sententia*, quæ est communior, et videtur probabilior, docet credenda esse de necessitate mediû; ita tenent *Sanch. Dec. lib. 2. c. 2. n. 8. Valent. 2. 2. D. 1. qu. 2. p. 4. Molina 1. part. qu. 1. a. 1. D. 2. Cont. Tournely 1. 3. tr. de Decal. cap. 1. a. 1. §. 2. concl. 1. Juvén. t. 6. diss. 4. a. 3. Antoine de Virt. Theol. cap. 1. qu. 2. Wigandt tr. 7. Ex. 2. de Fide n. 22. Concina t. 1. Diss. 1. de Fide cap. 8. n. 7. cum Ledesma, Serra, Prado, etc. item Salm. tr. 20. c. 2. p. 2. n. 15. Cuniliat. tr. 4. de 1. Dec. Præc. c. 1. §. 2. et Ronc. tr. 6. c. 2. qu. 2.* Sed postremi hi tres dicunt, quod per accidens, et casu raro posset quis justificari fide tantum implicitâ. Id probant ex Scripturis, quibus (aiunt) clarè probari necessitatem mediû. Probant etiam ratione, quia licet ante promulgationem Evangelii sufficiebat fides implicita Christi, post tamen promulgationem eo quod status gratiæ est perfectior; perfectior requiritur notitia, nempe explicita fides Christi, et SS. Trinitatis. *Secunda* vero sententia satis etiam probabilis dicit, necessitate præcepti omnes teneri hæc Mystera explicitè credere, necessitate autem mediû sufficere, si credantur implicitè. Ità Dominicus Soto (*in 4. sentent. t. 1. D. 5. qu. un. art. 2. concl. 2.*) ubi ait: «Quamvis præceptum fidei explicitæ (scilicet SS. Trinitatis, et Incarnationis) absolutè obliget universum mundum, nihilominus possunt multi ignorantia invincibili ab eadem obligatione excusari.» Franciscus Sylvius (*t. 3. in 2. 2. qu. 2. art. 7 et 8. concl. 6.*) scribit: «Post promulgatum sufficienter Evangelium fides Incarnationis explicita est omnibus ad salutem necessaria necessitate præcepti, ac etiam (ut probabilior est) necessitate mediû.» Et in sequenti conclusione idem profert de mysterio SS. Trinitatis. Card. Gotti (*Theol. t. 2. tr. 9. qu. 2. D. 4. §. 1. n. 2.*) ait: *Dico 1. sententia negans, fidem explicitam Christi, et Trinitatis esse ita necessariam, ut sine ea nemo justificari, aut salvari queat, valde probabilis est.* Et asserit n. 1. Scotum hanc tenere sententiam. Euseb. Amort recens Scripor et valdè doctus (tom. 1. D. 3. de Fide quæst. 17.) absolutè eandem sententiam tuetur. Elbel (*t. 1. Conferent. 1. n. 17.*) scribit hodie hanc sententiam teneri ab insignibus DD. Castropal. part. 2. tr. 4. D. 1. p. 9. Viva in Prop. 64. damn. ab Innocent. XI, n. 10, Sporer

tr. 11. cap. 11. sect. 11. §. 4. n. 9. Laym. lib. 2. tr. 1. cap. 8. n. 5. qui dicit hanc non esse minùs probabilem, quam primam cum Richard. Medin. Vega, Sa, et Turriano, Card. de Lugo, de Fide D. 12. n. 91. vocat primam speculative probabilem, sed hanc secundam absolutè et fusè ut probabiliorè tuetur cum Javell. Zumel, et Suarez D. 12. sect. 4. n. 10. scribitque de Lugo eandem sententiam videri esse S. Thomæ 3. part. qu. 69. a. 4. ad 2. ubi S. Doctor ait: Antè Baptismum Cornelius et alii similes consequuntur gratiam et virtutes per fidem Christi et desiderium Baptismi implicitè vel explicitè. Undè arguit Lugo, sicut Cornelius gratiam est consecutus per fidem implicitam, quia nondum in illâ Religione Evangelium perfectè promulgatum fuerat, ita pariter consequi poterit ille qui Mystera hæc invincibiliter ignorat; ipsi enim pariter non satis Evangelium est promulgatum. Dicunt autem repugnare bonitati et providentiæ Divinæ ut damnet Adultos invincibiliter ignorantes, qui juxta lumen naturæ honestè vivunt, dum contra (Actor. 10. 35.) habetur: *In omni gente qui timet eum, et operatur justitiam acceptus est illi.* Respondent verò quòd omnes Scripturæ, et SS. Patrum testimonia quæ opponuntur, de facili explicari possint de necessitate præcepti, vel quia ordinariè nullus ferè salvatur sinè fide explicitâ horum Mysteriorum, quia post Evangelii promulgationem ferè nullus de his laborat invincibili ignorantia, vel quia, ait Lugo, explicari possunt de fide implicitâ, sive explicitâ, in voto. Præterea, ait Laymann, vir adultus si esset mutus et surdus a nativitate, quamvis baptizatus, non posset alia Sacramenta accipere, si optaret; imò nec salvari, quia hujusmodi homo incredibile est quòd vero conceptu apprehendat, et explicitè credat Mystera Incarnationis, et præsertim SS. Trinitatis.

Notant autem Tannerus *in. 2. 2. D. Th. d. 1. qu. 7. dub. 2. n. 49. Sylvius ibid. qu. 2. art. 8. concl. 8. Azor. t. 1. lib. 8. cap. 2. qu. 6. et Valent. cum Guillelmo Paris. apud Sanch. Dec. lib. 2. cap. 3. n. 18.* quòd si quis adeò sit rudis, ut ea mysteria percipere nequeat, tunc excusatur ratione impotentia, et comparatur infantibus, ac fatuis. Attamen *Sanch. loc. cit.* dicit, quòd aliud est credere, aliud scire mysteria, nempe rationem de eis reddere: undè censet omnes adultos teneri necessitate mediû aliquandò hujusmodi mysteria credere, necessitate verò præcepti ea scire; a quo præcepto scientiæ excusari mente obtusos; et sic intelligendos ait AA. citatos. Concluditque cum Gabriele, qui dicit: «sufficeret eis (scilicet rudibus) quòd singulos articulos explicitè credant dum eis proponuntur.» Quamvis autem sint damnatæ Prop. 64 et 65. ab Innoc. XI quæ dicebant: «Absolutionis capax est homo, quantumvis labore ignorantia Mysteriorum Fidei, et etiamsi per negligentiam culpabilem nesciat Mysterium SS. Trinitatis, et Incarnationis D. N. Jesu Christi..... Sufficit illa semel credidisse.» Dicit tamen *Viva cum March.* probabiliter non esse necessariò repetendas Confessiones factas cum ignorantia prædictorum Mysteriorum, cum ex præfata opinione

jam probabile sit fuisse validas, si ignorantia fuit inculpabilis. Certum enim est talem ignorantiam, si sit vincibilis, peccatum esse lethale. Prædicta autem Propositio merito damnata est, quia dicebat capacem esse absolutionis etiam illum qui tempore Confessionis laborat ignorantia prædictorum Mysteriorum. Cæterum opinio Patris *Viva* mihi non est satis probabilis, quamvis enim Pœnitens probabiliter validam Confessionem expleverit, ita ut videatur deinde possidere exemptionem ab iteranda Confessione, cum prius bonâ fide se confessus fuerit, attamen respectu ad eum qui certò graviter peccavit, semper urget, ac possidet antecederet obligatio explendi Confessionem, non tantum probabiliter, sed certò validam. Quapropter, cum ipse adverterit, Confessionem suam ob ignorantiam Mysteriorum SS. Trinitatis, aut incarnationis Jesu Christi fuisse probabiliter validam, sed etiam probabiliter nullam, tenetur, postquam de illis Mysteriorum instructus fuerit, Confessionem iterare.

« Porro implicitè credere dicitur, qui credit aliquid explicitè, in quo alterum implicitè est, v. gr. si credas quod credit Ecclesia. Vid. Schol. et Laym. lib. 2. tr. 1. c. 8.

5. — » Resp. 2. Necessitate præcepti quivis fidelis sub mortali explicitè credere, et scire, crasso saltem modo, et quoad substantiam, tenetur hæc:

« 1. Symbolum. 2. Orationem Dominicam. 3. Præcepta Decalogi, et Ecclesiæ. 4. Sacramenta maxime necessaria; ut Baptismum, Eucharistiam, et Pœnitentiam; reliqua autem tunc, quando vult suscipere. *Suar. Sanch. Fill. n. 39. Quæ omnia intellige, nisi impotentia, aut invincibilis ignorantia excuset.* »

Unde resolvitur:

« 1. Non omnes tenentur sub mortali hæc prædicta scire memoriter, aut eo ordine, aut iis verbis, quibus proponuntur; sed quoad Orationem Dominicam scire, omnia bona petenda esse a Deo, quæ est ejus summa: quoad Symbolum verò, Præcepta et Sacramenta, sufficit, si quis rogatus de singulis rectè respondeat. *Bonac. Laym. l. 2. cap. 9. Sanchez lib. 2. cap. 3. ** (*Hoc est conforme illi, quod tradidit S. Carolus Borromæus in suâ Instruct. ad Confessarios, ubi docuit satis esse quod Fideles rudes sciant Credo saltem in substantiâ.*) »

« 2. Quamvis sit præceptum Ecclesiæ dicendi memoriter Symbolum, et Orationem Dominicam, et Salutationem Angelicam, velique *Barb. p. 3. c. 27.* non esse absolvendum, qui ob negligentiam, vel verecundiam ea addiscere non curat: consuecludo tamen, ut notat *Navar. et Lopez*, exposuit obligationem non esse ultra veniale: » (*Ita tenet etiam Viva super Prop. I. Alex. VII. cum Azor. Trull. et Villat. apud Salm. de Præc. fidei cap. 2. n. 47. ex Concilio Rhemensi et Toletano 4. Vide Præc. Confess. in fin. tom. 11. n. 22.*) » uti nec est ultra veniale, nescire facere Crucem, ut docet *Sanch.* contra *Sylo.* qui docet esse mortale.

« 3. Moraliter nihilominus necessarium est, ut rudiores memoriâ teneant Symbolum suâ linguâ, quia alioquin non possunt habere sufficientem cognitionem articulorum.

« 4. Falsa est opinio quorundam Canonistarum, rusticis esse satis, articulos Fidei, aliaque dicta credere implicitè: credendo quidquid credit Ecclesia.

« 5. Excusantur ii, quibus aut desuit doctor, aut nunquam venit in mentem obligatio similia discendi, aut qui nimis sunt rudes, ita ut non possint ea comprehendere, aut retinere, quod sæpè contingere docent *Azor. et Bec.* contra alios.

« 6. Si Confessarius probabiliter judicet pœnitentem ignorare ex Doctrinâ Christianâ ea quæ scire tenetur (quod de literatis, vel frequenter confitentibus præsumendum non esse monet *Sanch. 2. mor. c. 3.*), debet eum interrogare de negligentia in iis addiscendis, cum per eam plurimi graviter peccent. » *Led. Azor. t. 1. l. 8. c. 8. Trull. l. 1. c. 1. d. 4.*

« 7. Possunt absolvi (contra quosdam) qui ignorant ea quæ sub mortali scienda esse dixi. Ratio est, quia licet peccarint omittendo discere, possunt tamen de hoc dolere, cum proposito discendi. *Sanch. ** (*cum Salm. de Præc. Fidei cap. 2. n. 58.*) » *Nisi prius admoniti neglexerint addiscere* » Quod si tamen ignorarent ea quæ necessitate mediâ scienda sunt, deberent instrui antè absolutionem. *Bon. d. 3. qu. 2. p. 2. Sanch. l. c. cap. 3. n. 21.*

« 8. Parochus suas oves (sicut parens liberos) tenetur sub mortali per se vel alium docere ea saltem, quæ sub mortali scire tenentur. *Sanch. 2. mor. c. 3. Filliuc. Palaus, Trull. l. 2. c. 1. Kon. etc.* »

4. — Notandum, quod objectum *Materialè* fidei (nimirum id quod credere tenemur) principaliter sit ipse Deus, et deinde omnia a Deo revelata: ita *S. Th. qu. 14. de Verit. art. 8.* dicens: « Fides quæ hominem divinæ cognitioni conjungit per assensum, ipsum Deum habet sicut principale objectum, alia verò sicut consequenter adjuncta. » Objectum autem *Formale* (id est motivum propter quod revelata credere tenemur) est Dei veracitas. Disceptatur autem inter Scholasticos, an Revelatio Divina sit etiam objectum *Formale* fidei. Pro sententia affirmativâ sunt *Jueninus et alii*, qui dicunt veracitatem Dei esse objectum formale *Quod*, nempe rationem præcipuam, ob quam credimus: revelationem verò esse objectum formale *Quo*, hoc est medium quo credimus. Sed communior sententia *Habert. Card. Gotti, et Holzmanni cum Scoto, etc.* docet totale objectum formale fidei Veracitatem Dei; et Revelationem esse tantum conditionem, sinè quâ non crederemus, sivè medium per quod nobis applicatur notitia eorum quæ credimus.

CAPUT II.

Quomodo obliget Præceptum Fidei.

3. Quos, et quando obliget præceptum Fidei? — 6. Notandæ Propos. damnatæ in hac materiâ? — 7. Quoties teneamur in vitâ elicere actus Fidei et Spei? — 8. Quoties circa Charitatem? — 9. Quando Hæreticus teneatur suam Sectam ejicere? — 10. An circa Fidem liceat sequi opinionem minus probabilem? — 11. Quando teneamur Fidem exterius confiteri? Et qui teneantur jure Ecclesiastico ad externam Professionem Fidei?

3. — « RESP. I. Præceptum Fidei internum obligat. 1. Pueros inter fideles educatos, quando rationis usum perfectè consecuti Mystèria Fidei audiunt apprehenduntque, quòd illa credere sit res necessaria ad salutem, peccantque mortaliter omittendo, *Sanch. Bon. t. 2. d. 3. p. 3.* addens plurimos eorum excusari inadvertentiâ, aut invincibili ignorantia. 2. Adultos infideles, quando ratio incipit dicere, res Fidei sufficienter propositas esse, et contrariam sectam esse falsam. *Sanch. lib. 2. mor. cap. 1. Con. d. 14. de Fide Fil. n. 25.* 3. Quando urget tentatio contra Fidem, quæ aliter vinci nequit. Quod tamen non convenire scrupulosis, rectè monet *Sanch.* quia hi, avertendo mentem ad alia objecta, faciliùs superant. Et in his duobus casibus præceptum obligat per se, in sequentibus per accidens. 4. Quando tentatio urgens contra alias virtutes aliter superari nequit. 5. Quando faciendâ est professio Fidei exterior, vel ex præcepto elicendus est actus alterius virtutis, v. gr. Spei, Charitatis, Pœnitentiæ, quæ Fidem supponat. *Bon. q. 2. p. 2.* His addit *Hurl.* contra *Sanch.* 6. In horâ mortis, et 7. Semel quotannis. Vid. *Dian. p. 5. t. 13. R. 19.* »

6. — Certum est hominem teneri ex lege naturali ad Deum per Fidem, Spem et Charitatem se convertere, et ideò elicere earum virtutum actus, cum quæque virtus suis actibus vivat. Hinc antè omnia notandæ sunt omnes propositiones proscriptæ super hanc materiâ. Videl.

Prop. 1. ab Alex. VII. Homo nullo unquam vitæ suæ tempore tenetur elicere actum Fidei, Spei et Charitatis ex vi Præceptorum Divinorum ad eas virtutes pertinentium.

Prop. 16. ab Innoc. XI. Fides non censetur cadere sub præceptum speciale et secundum se.

Prop. 17. ab eod. Satis est actum Fidei semel in vitâ elicere.

Prop. 6. ab eod. Probabile est ne singulis quidem rigorose quinquenniis pro se obligare Præceptum Charitatis ergà Deum.

7. — Queritur autem, quoties in vitâ teneamur elicere actus Theologales.

Quod ad Præceptum Fidei spectat, plures sunt opiniones. *Scotus* censet teneri nos ad elicendos actus Fidei omnibus diebus Festis. *Nider* quoties Mystèria in Ecclesiâ celebrantur. *Seal-*

Salm. de Præc. Fid. cap. 2. n. 31. et Croix l. 2. n. 51. horum opiniones minimè approbant: Imò *Oviedo apud Croix ibid.* asserit illas passim rejici ab aliis. *Lugo apud Croix d. n. 51.* rectè dicit, toties Fideles teneri ad repetendos actus Fidei, quoties sufficiat ad profitenda Mystèria nostræ Religionis. At quia hæc regula est obscura, sat probabiliter putant *Salm. dict. c. 2. cum Sanch. Trull. Bann. Led. et aliis,* teneri saltem semel in anno Fideles ad exercendum actum Fidei, et idem sentiunt *Concina* et *Franzoia* cum communi. Advertunt tamen cum *Surr. Prado,* et idem dixit *Croix l. c.* quòd huic præcepto fiat satis etiam per exercitium aliarum virtutum, sivè per susceptionem Sacramentorum, sivè ex quacumque aliâ occasione actus Fidei ponantur.

Num autem teneamur ad elicendos hos actus Fidei formaliter, scilicet ex motivo Dei revelantis? Affirmant *Vico d. prop. 1. Alex. VII. n. VI. Quicquid sit,* ut addit, « an semper Fides sit » supernaturalis, si nitatur huic motivo saltem languidè attacto. » Notat verò *n. 7. in fine,* quod viri timorati nullo modo circa hoc anxii sint, cum vix accidat, eos abundè huic præcepto non satisfacere. *Croix d. n. 51.* dicit non esse rationem, cur quis ob id scrupulosè se divexet, cum huic præcepto fiat satis (ut asserit *n. 27.*) audiendo Missam, adorando Crucifixum, formando Crucem, orando, etc. quamvis hæc non fiant reflexè ex motivo Fidei. Qui enim, ait, sæpius posuit Fidem tanquam regulam suarum actionum, quibus ad Deum vult tendere, quidquid postea boni agit, ex eadem regulâ jam ad Deum dirigit exercitè, licet non advertat. Aitque *Hurtad. apud Carden. in prop. 17. Innocent XI.* hos actus esse verè actus Fidei, quia radicaliter ex motivo Fidei oriuntur. Insuper *de Lugo de Fid. diss. 13. n. 45.* sic docet: « Cum materiâ honestè et inhonestè operandi frequenter » occurrat, non esse dubitandum, quin homo, qui Fidem Christianam semel amplexus est, plusquam sufficienter satisfaciatur » præcepto Fidei. »

3. — Quod autem pertinet ad actus ergà præceptum Charitatis, jam adnotavimus suprâ damnatam fuisse propos. *Ne singulis quidem rigorosè quinquenniis* hoc præceptum obligare per se, *Palau apud Croix d. l. 2. n. 141.* dicit esse peccatum grave differre actum Charitatis per triennium. Alii, ut *Hurtad. Ills. Menado, etc.* apud *Croix loc. cit.* dicunt requiri elici actum Charitatis ergà Deum saltem semel in anno: Et hanc sequuntur *Salm. tract. 21. c. 6. n. 12. cum Trull. Tapia, Lastra.* Alii verò, ut *Gabr. Almaia. Tap. ap. Croix n. 133.* aiunt hoc præceptum obligare quolibet die festivo. *Cardenas* tandem in 2. *Crisi d. 6. n. 8.* (cui adhæret *Croix n. 141.*) censet non excusari a mortali qui per mensem actum charitatis differt; hancque sententiam omninò ego suadendam puto, cum difficulter possit homo diu mandata divina servare, nisi dilectionem ergà Deum frequenter foveat, quæ non nisi per actus charitatis fovetur, et nutritur. Notat autem idem *Cardenas a. n. 14.* quod sufficit elicere actus Amoris, etiamsi eliciantur in ordine ad implenda alia Præcepta,

vel ad aliam virtutem exercendam, putâ ad se confitendum, ad vincendam tentationem. Insuper dicit *Croix. n. seq. 143.* esse veros actus Amoris quibus benè satisfit huic præcepto, omnia opera meritoria exercitata ad finem placendi Deo, ut eleemosyna, jejunium, et similia. Talis autem rectus finis dicit quod præsumitur in eis, qui jam sciunt sic placere Deo, modò non operentur ex fine pravo. Addit etiâ *Croix.* satisfieri adhuc orando, signanter cum oratione Dominicali, ubi dicitur: *Sanctificetur, etc. Adveniat, etc. Fiat voluntas tua, etc.* Advertatur hîc Prop. 10. damnata ab Innocentio XI quæ dicebat: *Non tenemur proximum diligere actu interno, et formali.* Rectè igitur dicit *P. Viva* in cit. Prop. 10. n. 8 et 9. quòd sicut tenemur elicere actus formales charitatis ergâ Deum, sic etiâ tenemur ergâ Proximum ex motivo supernaturali, nimirum propter amorem Dei, vel ut præcepto Christi pareamus, qui dixit: *Mandatam novum do vobis, ut diligatis inuicem. Jo. 13.* Undè S. Thomas docet: *In dilectione proximi includitur dilectio Dei, sicut causa in effectu. In Epist. ad Rom. 13. sect. 2.* Sicut ergò tenemur saltem semel in mense elicere actum amoris ergâ Deum, sic etiâ saltem in mense exercere actus charitatis ergâ proximum. Cæterum sapienter scribit *P. Suarez Disp. 5. de Charit. sect. 4.* cum aliis ex S. Thomâ 2. 2. quæst. 25. art. 8. quòd aliquandò hi actus charitatis benè exercentur occasione vitandi odium, aut largiendi eleemosynam. Et cum hujusmodi occasiones frequenter occurrant, hinc ait *P. Viva* esse moraliter impossibile, quòd Fideles christianè viventes huic præcepto abundè non satisficiant.

Ex iis resolvuntur hi Casus :

9. — « 1. Hæreticus, quamdiù suam sectam judicat esse credibiliorem, vel æque credibilem, non tenetur credere; quia »
 » Fides nondum est sufficienter ipsi proposita, ageretque imprudenter. *Sanch. 2. mor. c. 1. Laym. l. 2. t. 2. c. 10 et 12.*
 » 2. Quando iis, qui in hæresi nutriti sunt, persuasum est a pueritiâ, nos abjicere, et persequi Verbum Dei, esse idololâtras, pestilentes deceptores, ideòque, tanquam pestem fugiendos; non possunt, stante hâc persuasionem, salvâ conscientiâ, nos audire, et laborant ignorantia invincibili, cum non dubitent se esse in bonâ viâ. *Laym. c. 10. Sanch. l. 2. c. 1.*
 » 3. Si talibus oriatur dubium de suâ sectâ, tenentur ulterius inquirere, et a Deo petere lumen: quòd si negant, peccant contra Fidem, cum non adhibeant media ad implendum præceptum Fidei. Quod si deinde nostra Fides eis sufficienter proponatur, tenentur amplecti. *Ibid. V. Ferdin. de Castr. Pal. t. 4. d. 1. p. 12. et d. 2. p. 2.*
 10. — Notanda est hîc propos. IV. damnata ab Innocentio XI. « Ab infidelitate excusabitur infidelis non credens ductus opinione minùs probabili. » Ex hâc aliqui non rectè inferunt prohiberi in omni materiâ sequi probabilem relictâ probabiliori: Nam respondet *Viva* in dicta propos. n. 5. et alii

communiter, quòd, etsi liceat sequi opinionem minùs probabilem, nunquam tamen liceat cum periculo gravis damni, quandò illud vitare non pendeat ab opinionis probabilitate; ut est in collatione Sacramentorum, in medendo, etc. et hoc esset pariter in sequendo sectam minùs probabiliter veram. A probabilitate enim opinionis fit quidem, ut peccatum formale vitetur in aliis humanis actionibus, sed non potest fieri, ut sit vera secta non vera. Et semper ac secta sit falsa, nunquam cum quâcumque probabilitate vitatur periculum damnationis, cum non vitetur periculum carendi Fide necessariâ ad salutem, Gratiâ Sacramentorum, etc. Adde, quòd infidelis nunquam habere possit veram probabilitatem suæ sectæ sinè culpâ: Si enim oraret, Deus absque dubio infunderet lumen suum in illum de verâ Religione. Itâ *Viva.*

11. — « Resp. 2. Præceptum exterius Fidem confitendi jure »
 » naturali obligat, duplici casu, scilicet, cum vel honor Deo »
 » debitus, vel utilitas proximo impendenda, privativè, vel contrariè subtraheretur. Dixi *privativè*, ut si ideò cessaret magis honor in Deum, vel utilitas in proximum redundans. Dixi »
 » 2. *contrariè*, ut si alioquin Deus afficeretur injuriâ, vel proximus gravi malo; v. gr. si inde penderet aliorum conversio, aut »
 » perversio, contemptus Religionis, scandalum, etc. Ratio »
 » responsionis est, quia actus virtutis tunc videtur præceptus, »
 » quando est necessarius ad finem præcepti, quod hîc contingit; »
 » quia finis præcepti est Charitas. *S. Th. 2. 2. quæst. 3. art. 2.* »
 » *Suar. Reg. Fill. tr. 22. c. 2. quæst. 1.* »

Undè resolvitur :

- « Si hæretici conculcent Imagines, aliisque injuriis Fidem »
 » afficiant, tenetur eam suâ confessione tueri Catholicus, si quidem inde prudenter speret profectum.
 » Resp. 3. Ad professionem Fidei externam jure Ecclesiastico tenentur sub mortali, secundum *Tridentinum*, cum juramento obediendi Ecclesiæ Romanæ, ut docet *Fill. t. 2. tr. 22. c. 3.* sequentes personæ.
 » 1. Provisi de Beneficio curato, idque intra duos menses à die possessionis coram Episcopo, aut ejus Vicario Generali, vel Officiali, *sess. 24. c. 22. de ref.*
 » 2. Provisi de Canonicatu, vel Dignitate in Cathedrali Ecclesiâ: idque non tantum coram Episcopo, vel ejus Vicario, sed etiam in Capitulo. *ibid.* addita pœna (ad quam non videntur teneri antè sententiam), ut alioquin fructus non faciant suos. Vid. *Sanch. l. 2. c. 5. Barb. de potestate Episc. 3. p. ar. 61. n. 29.*
 » 3. Primates, Archiepiscopi, Episcopi in prima Synodo provinciali, cui intererunt, *Trid. sess. 25.*
 » 4. Extendit Pius IV hanc legem ad omnes Prælatos Religionum, etiam militarium; Pius V autem apud *Rodr. t. 2. q. reg. quæst. 72.* ad omnes promovendos in Doctores, Magistros

» Regentes, Professores, additâ excommunicatione latæ sen-
 » tentiæ, et privatione omnium beneficiorum in eos, qui alios
 » promouent ad talem gradum, sinè prævia professione. Vid.
 » *Fill. t. 22. c. 3. quæst. 11. Barb. remiss. s. 24. n. 12.* Verùm,
 » ubi hoc decretum non est receptum usu, et non obligare mo-
 » net *Sanch. c. 3. n. 4.*

Undè resolvuntur hi Casus :

» 1. Non tenentur ad dictam professionem provisi de Canoni-
 » catibus in Ecclesiis tantùm Collegiatis, vel de Beneficiis tan-
 » tùm simplicibus.

» 2. Etsi probabile sit hanc professionem posse fieri per pro-
 » curatorem, ut docet *Azor. Naonarr. et Sanch.* probabilius ta-
 » men est teneri personaliter, ut docet *Fill.* Ratio est, tum quia
 » alias non videtur fieri satis juramento, quod personaliter fa-
 » ciendum esse docet Glossa apud *Fill.*, tum quia ita decidit
 » Rota apud *Garc. l. 3. de benef. c. 3.*

CAPUT III.

An aliquando liceat exterius Fidem veram negare,
 aut falsam profiteri.

12. An liceat inquam positivè Fidem negare? — 13. An uti verbis
 ambiguis? An tacere? — 14. An fugere? Vide alia ibid. — 15. An
 uti vestibus, vel signis infidelium. — 16. An audire conciones Hæ-
 reticorum? Vide alia ibidem.

12. — « RESP. Nullo casu licet, sivè voce, sivè alio signo fiat,
 » dicente Christo : *Qui negaverit me coram hominibus, etc.* In-
 » terim verò etsi licitum non est mentiri, seu simulare, quod non
 » est, licet tamen dissimulare quod est, sivè tegere veritatem ver-
 » bis, alijsvè signis ambigujs, et indifferentibus, ob justam cau-
 » sam, et cum non est necessitas fatendi. Est *comm. S. Thom.*
 » *Kon. dis. 15. dub. 2. n. 9. Laym. l. 2. t. 1. c. 11.*

Undè resolvitur :

13. — « 1. Rogatus de fide in odium religionis, sivè à publica
 » auctoritate, sivè privata, nullo modo potest utendo restrictione
 » mentali, aut verbis ambigujs ita respondere, ut præsentibus
 » videatur Fidem negasse; multò minus, dicere se esse hære-
 » ticum, vel Calvinistam, vel non Catholicum. *Azor. Fill. c. 3.*
 » n. 97.

» 2. Qui rogatus seu à privata, seu publica auctoritate, vel
 » tacet, vel respondet obscure, vel ait, se nolle respondere, se
 » jure non rogari, non teneri se, nec velle alijs dicere quid ipse
 » credat, ac simili modo tergiversatur, non videtur negare Fi-
 » dem, sed nolle prodere. Undè, si sic potest molesta inquisi-
 » tione liberari, licet, ut habet *Roncaglia l. c. Generatim enim*
 » verum non est, quòd interrogatus ab auctoritate publicâ te-

» neatur positivè Fidem profiteri, nisi quandò id necessarium est,
 » ne præsentibus videatur Fidem negasse. *Kon. d. 15. dub. 2.*
 » *Naonarr. Azor. Sanch. Bec. c. 9. quæst. 4.* * (Hac de re vide
 » *Propos. 8. inter damnatas ab Innocent. XI.*)²

14. « 3. Non negat Fidem, sed prodit, qui fugit : quod etsi
 » liceat, non tamen Pastori, tunc cum ejus opera oves indigent,
 » uti contrà, si eis consultius est, ut ad tempus se subducat, et in
 » bonum earum reservat, tenetur fugere. *Reg. l. 17. n. 26.*
 » *Bec. c. 9. Fill. n. 75, etc.*

» 4. Si quo casu tacere esset negare, tunc id non liceret; verbi
 » gratiâ, si alijs rogatis, an Fidem negare vellent, iisque res-
 » pondentibus quod non, tu taceres. *ibid.* Vide *Bonac. l. c. Laym.*
 » *l. c. tom. 1. c. 11. Tol. lib. 4.*

» 5. Si Princeps generali lege mandet fidelibus, ut se prodant,
 » gestato signo, vel sistendo se, vel aliter, non tenentur, cum
 » nemo teneatur verum dicere, nisi specialiter rogatus. Excipe,
 » nisi eæ sint circumstantiæ, ut hoc ipso, quod se non prodant,
 » videantur Fidem negasse, ut v. gr. si quidem antea noti essent
 » et tunc ex hoc putarentur defecisse. *Sanch. n. 19. Bec. Reg.*
 » *Fill. n. 88. etc.*

» 6. Cum non rogaris de Fide, non solùm licet, sed sæpè me-
 » lius est ad Dei honorem et utilitatem proximi, tegere Fidem
 » quàm fateri : ut si latens inter hæreticos plus boni facias; vel
 » si ex confessione plus mali sequeretur, verbi gratiâ turbatio,
 » neces, exacerbatio Tyranni, periculum defectionis, si torque-
 » reris. Undè temerarium plerumque est offerre se ultrò. *S. Th.*
 » *Sanch. Laym. c. 11. n. 2.*

» 7. Redimere pecuniâ, ne de tuâ Fide fiat inquisitio, licitum
 » est, et sæpè magna virtus discretionis est vitam ad Dei gloriam
 » servare, ac Fidem tegere modis licitis.

15. — « 8. Talis modus non est uti vestibus, aut signis infide-
 » lium, quæ alium usum non haberent quàm quod essent signa
 » professiva falsæ Religionis, seu cultûs : uti essent vestes qua-
 » rum usus est in sacrificiis : item incensio thuris, aut genuflexio
 » coràm idolo; item sumptio cœnæ hæreticæ, etc. *Sanch. l. 2.*
 » *cap. 4. Fill. n. 9 et comm.*

» 9. Licitus autem modus est, quandò subest causa (ut v. gr.
 » ad evitandum grave periculum, ad obtinendam victoriam, elu-
 » dendos hostes), uti vestibus, et signis infidelium, quæ aliquem
 » alium usum habent quàm profitendæ Religionis, quales sunt
 » vestes talis Nationis (non Religionis), quibus uterentur, etsi
 » converterentur, ut sunt vestes et signa Nationis Turcicæ,
 » quod verum est, etsi sint vestes ipsorum Religiosorum, dum-
 » modo non habeant peculiare signum profitendi erroris, sed
 » sint tantùm indicium nitidioris cultûs, ut saga Prædicantium
 » in Germaniâ; vel eminentioris vitæ inter suos, ut togæ Bon-
 » ziorum in Japoniâ. Idem dicendum est de signis, quibus Judæi
 » utuntur, v. gr. flavo annulo in pallio Francofurti, etc., quia
 » hæc sunt signa merè politica, et distinctiva unius generis

» hominum ab alio, et non proprie professiva Fidei. Quæ sententia probabilis est. Vid. *Sanch. 2. mor. c. 4. Bec. 2. 2. c. 9. qu. 5. d. 6. Laym. l. 2. t. 1. c. 11. Covarr. contra Caj. Nav. Tol.*

» 10. Licitus item modus est, cum Catholicus transit per loca hæretica, et periculum grave ei imminet vitæ, v. gr. vel honorum (non tamen, si derisio tantum, vel vexatio, ut habet *Bec. c. 9.*) ad dissimulandam Fidem, vesci carnibus die prohibito; quia præceptum Ecclesiæ non obligat sub tali periculo. » Nec hoc est Fidem negare, cum esus carnium non sit institutus ad professionem Religionis; et Catholici mali, et gulosi id faciant. Si tamen ex circumstantiis fieret signum professionis, ut si v. gr. in odium Fidei convivæ statuerent, ut qui est hostis Fidei Pontificiæ, comedat carnes, peccaret contra Fidem, qui ederet sine protestatione; secus, si protestaretur. » *Sanch. Azor. Bec. etc. comm. l. c.*

» 16. — « 11. In Germaniâ audire conciones hæreticorum, deducere funus, assistere Baptismo pro patrino, non habentur signa professiva Fidei, vel communionis cum hæreticorum sacris. » *Fill. Azor. Sanch. ll. cc.* Undè, seclusis aliis, v. gr. scandalo, periculo, prohibitione, et si ex justâ causâ fiant, licent. » (At in Synodo Neapolitanâ expressè prohibetur assistere concionibus, catechismis et quibuscumque litibus hæreticorum, ex quo cumque pretextu. Estque Casus reservatus cum excommunicatione ipso facto. Caterum *Salm. Tract. 21. c. 2. n. 522. tenent licere, modo absit scandalum, periculum perversionis et communicatio impietatis.*) » Imò patrino fieri talis infantis, videtur potius optandum, seclusis aliis, quia non est aliud, quam obligare se ad eum olim erudiendum in Fide Catholica. » 12. Infidelium, et hæreticorum sacris non licet ita interesse, » ut eis communicare censeris alioquin licet, v. gr. ut quis spectet tanquam comœdiam, aut famulatum præstet politicum domino suo, exemplo Naaman Syri, de quo vide *Bec. Fill. Sanch. l. c. Laym. l. 2. t. 1. c. 11.*

» 13. Si Princeps hæreticus mandet sub gravissimâ poenâ omnibus subditis, adire conciones hæreticorum, etiamsi verbis dicat, se hæc re aliud nihil exigere, quam obedientiam civilem, nec velle cogere, ut a Fide discedant, cum tamen reipsa contrarium velle videatur (nam obedientiam suorum aliter exercere potest, et hæc res ex se apta est Catholicos paulatim pervertere, et insuper conciliare auctoritatem hæresi, ac vilipensionem veræ Fidei), non licet obedire. Atque ita bis rescriptum sit Anglis Pius V apud *Sanch. l. 2. c. 4. n. 27. Fill. et Azor. ll. cc.*

» 14. Catholici viventes inter hæreticos, si ex præcepto Magistratus contrahant matrimonium coram Ministro hæretico, peccant contra Fidem, etiamsi contraxerint antè, vel contracturi sint postea coram Sacerdote Catholico. *Kon. d. 15. art. 3. Pal. tr. 4. d. 1. p. 13. qu. 12. 13. 14. testaturque contrahens*

» cæremoniâ illâ, seillum agnoscere veræ Fidei Ministrum: quæ sunt intrinsecè mala. *Mald. 2. 2. quæst. 2. art. 3.* quia auctoritas Ministri et consequenter doctrina ejus augetur, concurrenterque ad ritus hæreticos, quos Minister isto actu exercet. » Licitè tamen contrahunt coram Magistratu civili, vel potius testantur se contraxisse; modò prius, vel posterius ritu Catholico contrahant: quia hæc actio est instituta ad finem politicum, » ut conjugès habeantur, et proles non censeantur illegitimæ.»

CAPUT IV.

DE INFIDELITATE ET VITIIS FIDEI OPPOSITIS.

DUBIUM I.

Quid, et quotuplex sit Infidelitas?

» 17. — « RESP. I. Infidelitas generatim est triplex: Prima dicitur Negativa, eorum scilicet, qui nihil unquam de Fide audiverunt. Quæ non tam est peccatum, quam poena peccati: quia, si fecissent, quòd in ipsis erat, Deus Fidem eis non abscondisset. Secunda dicitur Contraria, eorum scilicet, qui Fidem sibi sufficienter propositam vel contemnunt, vel ei contradicunt pertinaciter, ut Hæretici. Tertia dicitur Privativa, quòd privativè opponatur Fidei, et est culpabilis ignorantia, vel error circa res Fidei. *S. Th. Sanch. Vasquez, Laym. c. 10.*

» Resp. 2. Infidelitas Contraria ex triplici modo repugnandi Fidei est triplex, scilicet Paganismus, qui Fidei nondum susceptæ, Judaismus, qui Fidei susceptæ in typo, et Hæresis, quæ Fidei susceptæ veritati repugnat. Apostasia à Fide revocatur ad hæresim à quâ tantum differt, quòd Hæresis sit error Fidei ex parte tantum contrarius; Apostasia verò ex toto. *S. Thom. Laym. loc. cit.*

DUBIUM II.

De Judaismo.

» Quæritur hic tantum, quæ communicatio cum Judæis sit interdicta Christianis?

» 18. — « RESP. I. His casibus, qui colliguntur ex *c. Nullus c. Omnes c. Judæi. 1.* Non licet cohabitare. 2. Nec convivii interesse. 3. Nec uti communi balneo. 4. Nec medicos adhibere. 5. Nec medicinas ab iis datas recipere, emere tamen licebit præscriptas. 6. Nec Judæorum filios enutrire in ipsorum domibus. 7. Iis non famulari. 8. Nec servitute subijci. 9. Prohibentur publicis officiis inter Christianos fungi. 10. Velitum est eorum azymis vesci. Quibus addit *Azor.* prohibitum esse, » accedere ad eorum nuptias, festa, Synagogas » (Adire Synagogas curiositatis causâ, non esse peccatum grave dicunt *Salm.*

» *Tr. 21. c. 2. n. 123. in fine cum Bon. Con. Pal. etc.*)^o; cum
 » eis ludere, saltare, etc. Ratio horum est, tum ut conservetur
 » dignitas Christianæ Religionis: tum ut caveatur Familiaritas
 » cum Judæis, et periculum perversionis. Vid. *Laym. l. 2. t. 1.*
 » *c. 12 et 17. Sanch. l. 2. c. 3. Fill. tr. 22. c. 5. n. 128.*

» Resp. 2. in decem dictis casibus communicare cum Judæis
 » ex genere suo videtur esse mortale. Ratio: quia, si Clericus id
 » faciat, incurrit periculum depositionis: Laicus verò excom-
 » municationis (*c. Constitutis, 17. q. 2.*), quæ non nisi ob pecca-
 » tum mortale imponi solet. Dixi *ex genere suo*: quia probabile
 » est, vel ob materiæ parvitatem, vel ob necessitatem, aliamve
 » causam rationabilem (si tamen non sit periculum perfidiæ,
 » nec familiaritatis cum Judæis) sæpè excusari a mortali, ali-
 » quando etiã ab omni peccato. Itã communiter. Vid. *Auth.*
 » *suprà cit. et Bon. l. c. item Laym. l. 2. t. 1. c. 17.*)^o (*Principes*
 » *Christiani possunt permittre Judæis, et Paganis, aut Hære-*
 » *ticis libertatem conscientie tantum ob bonum Religionis, et ob*
 » *spem conversionis; non autem ob temporale emolumentum. Salm.*
 » *Tr. 21. c. 3. n. 5. Benè autem potest Ecclesia, et quisunque*
 » *Princeps Supremus compellere Judæos, et Paganos subditos ad*
 » *audiendam Fidem nostram. Salm. ibid. n. 8. cum Suar. Az.*
 » *Bec. Bon. etc. (contrà Con. et Val.); et constat ex praxi, quæ*
 » *viget Romæ.*)^o

DUBIUM III.

Quid sit Hæresis.

19. — « RESP. Hæresis est error intellectus, et pertinax con-
 » trã Fidem in eo qui Fidem suscepit. Itã commun. *Suar. Be-*
 » *can. c. 14. qu. 2.* Undè patet, ad Hæresim, ut et Apostasiam,
 » duo requiri, 1. Judicium erroneum, quod est ejus quasi mate-
 » riale. 2. Pertinaciam, quæ est quasi formale. Porrò pertina-
 » citer errare non est hic acriter et mordicus suum errorem
 » tueri; sed est eum retinere, postquam contrarium est suffi-
 » ciente propositum: sive quando scit contrarium teneri ab
 » universali Christi in terris Ecclesiã, cui suum judicium præ-
 » ferat: sive id fiat ex vanã gloriã, sive libidine contradicendi,
 » aliãve causã. *Sanch. Vasq. Laym. l. 2. t. 1. c. 13* et alii com-
 » mun. Ratio est, quia tunc putat judicium Ecclesiæ non esse
 » sufficiens fundamentum credendi, quæ est vera pertinax
 » quam cum *Koninck* facilius sic explicant alii, eam tunc esse,
 » cum, etsi objectum Fidei credibiliter proponatur, itã ut pru-
 » denter de eo non possit dubitare, contrarium tamen judicet,
 » a quo nolit avelli ullo casu, vel saltem nisi evidenter convic-
 » tus. *V. Con. d. 18.*

Undè resolves:

» 1. Non est hæreticus, qui exteriùs tantum Fidem negat,
 » aut adorat idolum. Ratio est, quia non errat; neque talis

» incurrit in foro conscientie censuras latas contrã hæreticos,
 » etsi in foro externo secundum externa procedatur. *Fill. t. 22.*
 » *c. 6. quæst. 4.*

» 2. Est hæreticus, qui affirmativè de aliquo articulo Fidei
 » dubitat, hoc est, judicat esse dubium. Dixi *Affirmativè*: quia
 » negativè tantum dubius, hoc est suspendens judicium, per se
 » et simpliciter non est hæreticus, quia non habet judicium;
 » ergò nec erroneum: modò tamen non ideò suspendat, quod vir
 » tualiter judicet, non liquere de certitudine objecti. *Sa, Azor.*
 » *l. 8. c. 9. q. 5. Tol. contrã Sanch. et Mald.*)^o (*Vide dicenda*
 » *l. 7. n. 302.*)^o

» 3. Nemo est hæreticus, quamdiu paratus est judicium suum
 » Ecclesiæ submittere, aut nescit, contrarium tenere veram
 » Christi Ecclesiam, esto ex ignorantia etiã culpabili et crassã
 » sententiam suam mordicus tueatur. *Laym. loc. cit. n. 2.*

» 4. Nec est hæreticus, qui itã dispositus est, saltem habi-
 » tualiter, ut a suo errore discessurus, si sciret esse contra-
 » rium Fidei, dummodò pertinaciam actualem nunquam habue-
 » rit, *ibid. et Kon. loc. cit.*

» 5. Rustici, aliique homines simpliciores in Germaniã, qui
 » hæretici habentur, et tamen pertinaces non sunt, possunt ab-
 » solvi a suis Parochis. Ratio est, quia non sunt hæretici formales:
 » habent Fidem Catholicam in Baptismo acceptam, quæ non
 » perditur, nisi errando pertinaciter. *Laym. loc. cit.*

» 6. Cum hæresis, et quævis infidelitas mortalis sit, peccant quo-
 » que mortaliter, qui ejus periculo se exponunt, sive conversando,
 » sive conciones audiendo, sive libros legendo; quæ proindè, si
 » cui periculosa sint, illicita sunt jure naturæ: si verò periculum
 » absit, lectio librorum hæreticorum nihilominus illicita est jure
 » positivo Ecclesiæ, uti etiã formalis disputatio Laici de Fide.
 » Quod posterius tamen in Germaniã, locisque similibus, ubi
 » Catholici hæreticis sunt permixti, abrogavit consuetudo. *Azor.*
 » *Fill. Bec. Sanch. Bonac. disp. 3. q. 2. p. 5.*

» 7. Matrimonium contrahere cum hæreticã, etsi per se sit
 » illicitum, habeaturque in Hispaniã, et Italiã mortale, probabile
 » tamen est ob gravium Doctorum auctoritatem, (*Sanch. de Ma-*
 » *trim. t. 2. l. 7. d. 72. n. 5. Azor. t. 1. l. 8. d. 3. c. 3. Reg. tr. 2.*
 » *l. 32. n. 196. Basilii Pontii de Matr. c. 6. V. Card. de Lugo Sa-*
 » *cramentis in genere, disp. 8. sect. 14. n. 120.*) in Germaniã licere
 » ex gravi causã, salvo tamen jure naturali, et semoto periculo tum
 » contrahentis, tum prolis: undè de iis initio constitui debet,
 » ut Catholicè educentur. Vide *Bec. l. 5. c. 19. Dian. p. 3. t. 4.*
 » *R. 269.*

» 8. Eum, qui lapsus est in hæresim, non teneri in Confessio-
 » ne explicare, qualis illa sit, eò quod omnes ejusdem speciei sint
 » docent *Reg. Diun. t. 1. tr. de circumst. R. 46. citans alios, et*
 » *Escob. Ex. 2. c. 9.* Alii tamen contrarium tenent, quos sequi-
 » tur *Card. de Lugo de pœnit. d. 16. n. 288 et n. 291.*)^o (*Vid*
 » *dicenda l. 5. n. 50.*)^o

TRACTATUS SECUNDUS.

CAPUT UNICUM.

De Præcepto Spei.

20. — « PER Spem quæ est secunda virtus Theologica, intelligitur amor concupiscentiæ erga Deum, quo Deum et Divina, præ omnibus aliis concupiscibilibus nobis concupiscimus, ita ut omnia potius parati simus perdere quam Deum et Divina. De hac quæritur, quando ejus præceptum obliget?

« Resp. 1. Probabile est præceptum Spei obligare per se, cum primum homini usum rationis assecuto Deus, et Beatitudo, tanquam finis, ad quem tendere debet, sufficienter est propositus; ita ut notabili tempore non differat. Ita Becan. c. 17. quæst. 7. n. 2. Turr. et ceteri commun. Et est ratio, quia sine actu Spei nec justificari, nec in Justitiâ Divinâ persistere, nec meritorie operari possumus. Schol.

« Resp. 2. Præceptum Spei per accidens obligat, 1. Quando actus Orationis, Pœnitentiæ, Charitatis, etc. in præcepto sunt, qui sine prævio actu Spei exerceri non possunt. Ita Auth. cit. et Fill. tr. 22. c. 8. n. 255. 2. Quando quis ita tentatur, ut periculum sit consensûs, nisi animum spe erigat. Vid. Fill. loc. cit. 2. Laym. l. 2. t. 2. c. 2. Bonac. d. 5. quæst. 3.

Unde resolvuntur sequentes casus:

« 1. Mortale peccatum est sperare, sive amare magis (amore concupiscentiæ) terrena hæc, quam coelestia: v. gr. si quis ita comparatus sit, ut desideret perpetuo degere in hac vita et Deo relinquere Cælum, si sibi relinquat Terram.

« 2. Mortale item est desperare de consequendo Deo, aut salute, et venia peccatorum, aut mediis ad illam consequendam necessariis, verbi gratiâ, auxiliis Gratiæ, et emendatione vitæ. Quod peccatum ratione parvitatîs materiæ non potest esse veniale, cum sit injuriosum misericordiæ Dei. S. Thom. q. 20. a. 3. Laym. l. 2. t. 2. c. 2. n. 3.

« 3. Mortale etiam est præsumere de misericordiâ Dei, v. g. dum quis sperat id, quod est impossibile secundum legem Dei ordinariam; ut si speres remissionem peccatorum, et salutem sine pœnitentiâ, vel per propria merita, et vires naturæ: vel etiam si quis statuat perseverare in peccatis, quando bene valet, et tamen speret se acturum pœnitentiâ antè mortem. S. Th. q. 21. ar. 1. Laym. l. c.

« 4. Denique mortale est odisse Deum (odio scilicet abominationis, seu aversionis) v. gr. si Deus displiceat tanquam nobis infestus propter vindictam peccatorum. Vid. Laym. l. c. Bon. disp. 3. q. 3.

21. — Spes brevius et congruentius sic definitur: « Est virtus per quam cum certâ fiduciâ futuram Beatitudinem, et ejus media assequenda expectamus per Dei auxilium. » Objectum materiale primarium Spei (nempe id quod sperare debemus) est æterna Beatitudo, quæ est ipse Deus fruendus; Secundarium autem sunt Divinæ gratiæ, atque nostra bona opera Divino auxilio exsequenda. Objectum verò formale (sive motivum propter quod sperare tenemur) alii dicunt esse Dei misericordiam: alii divinam Omnipotentiam, prout communiter tenent Thomistæ: alii divinam Promiseionem, sicut sentit Jueninus; alii tandem dicunt esse divinam Bonitatem, in quantum ipsa nobis communicat auxilia ad salutem assequendam, et juxta hanc intelligentiam Bonitas idem est quam divina Misericordia; si quis enim vellet objectum formale Spei esse Dei Bonitatem in quantum ipse est res sperata, sapienter ait Contin. Tour. t. III. de Spe p. 226. Concl. 2. quod non bene loqueretur.

His autem positis, concludendum puto, quod prima tria præfata motiva constituent objectum Formale Spei, nempe Misericordia, et Omnipotentia Divina, quæ Deus nobis auxilia imperat ad salutis hostes superandos, et hæc duo motiva expressè docentur a S. Thom. in Quæstionib. disp. qu. un. de Spe, ubi ait: « Itâ objectum Formale Spei est auxilium Divinæ pietatis, et Potestatis, propter quod tendit motus Spei in bonâ separata, quæ sunt materiale objectum Spei. » Censeo insuper his duobus omnino tertium addendum motivum, nempe Divinam Promiseionem, prout rectè sentit Jueninus, sive Divinam Fidelitatem circa promiseionem quam exhibuit salvandi nos propter merita Christi: alias sine hac promiseione non valeremus salutem cum certâ fiduciâ sperare.

Vitia autem opposita Spei, ut supra dictum est, sunt Desperatio et Præsumptio. Circa Præsumptionem notandum, quod ille Præsumptione peccet, qui salutem sperat vel tantum propter merita propria, vel tantum propter merita Christi absque ullâ cooperatione suorum honorum operum.

Dicit Busemb. hîc n. 3. peccare graviter eum qui vult in peccato perseverare usque ad mortem, sperans fore, ut se pœniteat antè mortem; et citat S. Th. et Laym., sed hoc non dicunt neque S. Th. neque Laym. S. Th. enim 2. 2. q. 21. a. 1. in corpore circa finem docet tantum, quod præsumptio sit (sunt ejus verba) sperare veniam sine pœnitentiâ, vel gloriam sine meritis. Addit autem d. l. a. 2. art. 2. ad 4. quod « peccare cum proposito perseverandi in peccato sub spe veniæ, sit præsumptio, et augeat peccatum. Peccare autem sub spe veniæ quandoque percipiendæ, cum proposito abstinendi a peccato, et pœnitendi de peccato, non sit præsumptio, et minuat peccatum; quia

» per hoc videtur habere voluntatem minus firmatam ad peccandum. » Quare secundum *S. Th.* non est peccatum contra Spem, velle perseverare in peccato sub spe aliquando pœnitendi. Verum est tamen, quod difficulter hic posset excusari a peccato gravi contra charitatem erga seipsum; cum ex communi consensu DD. qui sic proponeret, magno periculo suæ damnationis se exponeret.

Hinc rectè aiunt *Bonac. Spor. de Præc. Spei c. 4. n. 17. et Croix. l. 2. n. 126.*, quod qui differt pœnitentiam sub spe veniæ, non peccat contra Spem, dum spes illa remissionis tantum concomitanter se habet ad peccatum, sed non efficitur illi motivum sive ratio peccandi. Idem dicendum de eo, qui peccat sub spe veniæ. Tunc autem judicandus est aliquis contra Spem peccare, quando spei facilitas de venia obtinenda fieret illi ratio, seu motivum ad peccandum influens. Secus verò dicendum, si ille peccaret ex Passione, sperando concomitanter peccatum illud postea simul sibi remitti. Qui autem augetur peccata, prætextu quia Deus tam facile ignoscit decem quam quinque peccatis, peccat ex præsumptione, ut *Tourn. t. 3. p. 250. v. Ratio.*

TRACTATUS TERTIUS. DE PRÆCEPTO CHARITATIS.

CAPUT I.

An, quando, et quomodo obliget Præceptum Charitatis Dei?

22. Quando Deus amandus? — 23. Quando obligat præceptum Charitatis? — 24. Resolvuntur Casus.

22. — « CHARITAS Dei est amor amicitiae, quo Deo benè volumus, et omnia bona ipsi cupimus, ob summam et infinitam ejus Divinæ Naturæ perfectionem.

« Resp. 1. Præceptum Charitatis Dei præcipit Deum super omnia amandum. Patet ex Scripturâ. Ratio est, quia finis ultimus plus est diligendus, quam omnia media, quæ ad eum referuntur: non quidem intensivè (etsi enim hoc etiã deceat, non tamen est in præcepto), sed appetitativè, ita ut nullam creaturam pluris facias, quam Deum; velisque potiùs omnia perdere, quam Deum offendere; et sic illi malè velle. *S. Thom. 2. 2. quæst. 27. art. 3. Azor. Sanch. Bec. 2. 2. c. 19.* (Vide dicenda *Tom. V. l. 6. n. 442. v. Id clarè.*)

23. — « Resp. 2. Probabile est, præceptum Charitatis Dei obligare. I. Quando homo adeptus est sufficientem cognitionem Dei infinite boni, à quo omnia sua bona habet, et cui omnia debet. Ratio est, quia cum teneatur Deo ex filiali amore totâ vitâ servire, id non videtur posse fieri, nisi eliciat actum amoris. * Hæc de re vide Propositionem oppositam damnatam ab *Alexand. VII, Prop. 1.* * Itâ *S. Thom. quæst. 89. art. 6. Navarr. Valent. etc.* communiter (notat autem *Con. disp. 24. d. 3. n. 50.* non statim post talem notitiam peccare mortaliter, sed tantum, si differat notabiliter, v. gr. ultra annum) contra *Paulum*, qui dicit probabile esse, quod non obliget. Si scrupulus te angat, an præcepto huic satisfeceris, docet *Escob. ex Petro. Hurt. 2. 2. d. 172. s. 1. §. 24.* quod, si positivè non meministi te omisisse, tenere possis te satisfecisse. *Trull. tamen l. 1. c. 5. dist. 13. n. 9.* monet expedire, ut se in Confessione aliquando accuset sub dubio, si fortè præceptum istud violavit, vel alia præcepta affirmativa, de quibus non certò constet, quando obligent vel violentur. II. Quando est periculum labendi in odium Dei, nisi actum Charitatis elicias. III. Quando quis tenetur

» per hoc videtur habere voluntatem minus firmatam ad peccandum. » dum. » Quare secundum *S. Th.* non est peccatum contra Spem, velle perseverare in peccato sub spe aliquando pœnitendi. Verum est tamen, quod difficulter hic posset excusari a peccato gravi contra charitatem erga seipsum; cum ex communi consensu DD. qui sic proponeret, magno periculo suæ damnationis se exponeret.

Hinc rectè aiunt *Bonac. Spor. de Præc. Spei c. 4. n. 17. et Croix. l. 2. n. 126.*, quod qui differt pœnitentiam sub spe veniæ, non peccat contra Spem, dum spes illa remissionis tantum concomitanter se habet ad peccatum, sed non efficitur illi motivum sive ratio peccandi. Idem dicendum de eo, qui peccat sub spe veniæ. Tunc autem judicandus est aliquis contra Spem peccare, quando spei facilitas de venia obtinenda fieret illi ratio, seu motivum ad peccandum influens. Secus verò dicendum, si ille peccaret ex Passione, sperando concomitanter peccatum illud postea simul sibi remitti. Qui autem augetur peccata, prætextu quia Deus tam facile ignoscit decem quam quinque peccatis, peccat ex præsumptione, ut *Tourn. t. 3. p. 250. v. Ratio.*

TRACTATUS TERTIUS. DE PRÆCEPTO CHARITATIS.

CAPUT I.

An, quando, et quomodo obliget Præceptum Charitatis Dei?

22. Quando Deus amandus? — 23. Quando obligat præceptum Charitatis? — 24. Resolvuntur Casus.

22. — « CHARITAS Dei est amor amicitiae, quo Deo benè volumus, et omnia bona ipsi cupimus, ob summam et infinitam ejus Divinæ Naturæ perfectionem.

« Resp. 1. Præceptum Charitatis Dei præcipit Deum super omnia amandum. Patet ex Scripturâ. Ratio est, quia finis ultimus plus est diligendus, quam omnia media, quæ ad eum referuntur: non quidem intensivè (etsi enim hoc etiã deceat, non tamen est in præcepto), sed appetitativè, ita ut nullam creaturam pluris facias, quam Deum; velisque potiùs omnia perdere, quam Deum offendere; et sic illi malè velle. *S. Thom. 2. 2. quæst. 27. art. 3. Azor. Sanch. Bec. 2. 2. c. 19.* (Vide dicenda *Tom. V. l. 6. n. 442. v. Id clarè.*)

23. — « Resp. 2. Probabile est, præceptum Charitatis Dei obligare. I. Quando homo adeptus est sufficientem cognitionem Dei infinite boni, à quo omnia sua bona habet, et cui omnia debet. Ratio est, quia cum teneatur Deo ex filiali amore totâ vitâ servire, id non videtur posse fieri, nisi eliciat actum amoris. * Hæc de re vide Propositionem oppositam damnatam ab *Alexand. VII, Prop. 1.* * Itâ *S. Thom. quæst. 89. art. 6. Navarr. Valent. etc.* communiter (notat autem *Con. disp. 24. d. 3. n. 50.* non statim post talem notitiam peccare mortaliter, sed tantum, si differat notabiliter, v. gr. ultra annum) contra *Paulum*, qui dicit probabile esse, quod non obliget. Si scrupulus te angat, an præcepto huic satisfeceris, docet *Escob. ex Petro. Hurt. 2. 2. d. 172. s. 1. §. 24.* quod, si positivè non meministi te omisisse, tenere possis te satisfecisse. *Trull. tamen l. 1. c. 5. dist. 13. n. 9.* monet expedire, ut se in Confessione aliquando accuset sub dubio, si fortè præceptum istud violavit, vel alia præcepta affirmativa, de quibus non certò constet, quando obligent vel violentur. II. Quando est periculum labendi in odium Dei, nisi actum Charitatis elicias. III. Quando quis tenetur

» conteri, v. gr. moriturus, aut celebraturus, cui Confessarius
 » deest. Ratio est, quia contritio includit actum Charitatis.
 » IV. Si quis gravem tentationem præsertim in articulo mortis,
 » putet se aliter vincere non posse. Quibus aliquid addunt arti-
 » culum mortis absolutè, eò quòd tunc securissima via eligenda sit.
 » Vid. *Laym. l. 2. tom. 3. c. 2. Bonac. l. 3. q. 4. part. 2. Hur. 2. 2.*
 » *Dist. 174. sect. 6. §. 17.* (*Et probabilissimum est, ut Sporer*
 » *num. 45. et March. et Tourn. tom. 5. p. 261. n. 2. cum Antoine,*
 » *et communi.*)

24. — « 1. Mortale est, si quis omittat dilectionem Dei tunc,
 » quando præceptum obligat.

» 2. Mortaliter peccat etiam, si quis amet Deum amore appre-
 » tiativè seu æstimativè minore, quàm creaturas.

» 3. Peccat item contrà Charitatem Dei, si quis Deum non
 » diligit principaliter propter se, tanquàm finem ultimum om-
 » nium rerum; sed tantùm propter aliud, v. gr. vitam æternam,
 » vel ad evitandum infernum: Quod esse mortale docet *Syloest.*
 » *et Naour.*, quia scilicet Deus non diligeretur appetitivè super
 » omnia, si aliud ab illo amaretur, ut finis principalis. Addo,
 » *principalis*, quia (ut benè ait *Tolet. l. 4. c. 9.*) Deus propter
 » retributionem vitæ æternæ amari potest, sed minùs prin-
 » cipaliter, ut scilicet vita æterna, vel alia Dei bona sint tan-
 » tum causa movens, ut faciliùs, expeditiùs, et ferventiùs di-
 » ligatur.

» 4. Mortale, et gravissimum omnium est, si quis Deum for-
 » maliter oderit odio inimicitiae, seu malevolentiae (amori amicitiae
 » opposito), v. gr. si optes Deum non esse, non habere scientiam,
 » potentiam, etc. De his vid. *Laym. Bon. ll. cc. Sanchez l. 2.*
 » *c. 5. Reg. l. 27.*

Objectum materiale Charitatis ergà Deum primum est
 Deus, secundarium nos et Proximus; indirectè autem sunt om-
 nia, quæ augent divinam gloriam. Objectum verò formale est
 Deus, quatenus est infinita Bonitas, prout est aggregatio omnium
 perfectionum, sive infinita perfectio, ut ait *Tourn.... Sed Gonet*
 censet objectum formale Charitatis esse Divinæ Naturæ Boni-
 tatem, prout est radix cunctarum perfectionum, sed virtualiter
 distincta à perfectionibus. *Bouvin* autem dicit esse quamlibet per-
 fectionem Divinam, propter quam Deus diligitur. Cæterum ex
 communi sensu Sapientum verus actus amoris est dicere: « Deus
 » meus, quia es Bonitas infinita, sive quia es infinite Bonus, amo
 » te super omnia. »

Hic dubitatur 1. an desiderium possidendi Deum sit objectum
 Charitatis! Et dicimus affirmandum, quia Charitas (ut supra
 dictum est) tendit in Deum tanquàm ultimum finem, et ideo
 desiderium possidendi Dei, qui est ultimus quidem noster finis,
 est proprius actus Charitatis, imò perfectior aliis, nam possessio
 Dei est Charitas consummata. Hinc perfectum Charitatis actum
 Apostolus emisit, cum dixit: *Desiderium habens dissolvi, et esse*
cum Christo. Phil. 1. 23. Idque expressè docet S. Augustinus

scribens: « Charitatem voco motum animi ad fruendum Deo
 » propter ipsum. » Nec obstat dicere, quòd hoc modo objectum
 Charitatis idem evaderet ac objectum Spei, quòd pariter est pos-
 sessio Dei sperati. Rectè enim respondet *Habert, tom. 3. de Spe*
Cap. 2. quæst. 2. dicens, quòd Spes tendit in possessionem Dei uti
 bonum nostrum, sed Charitas Deum possidere cupit propter ip-
 sius Dei gloriam; dum (ut ait S. Bernardus) « cum Homo Deum
 » possidet sui obliviscitur, et eum totis viribus diligit. »

Dabitur 2. an sit Charitatis actus, Divinam diligere Boni-
 tatem, tanquàm nobis convenientem, cum hic actus videatur
 potius esse amoris concupiscentiæ, quàm amicitiae? Benè res-
 pondent *Jueninus, Habert, et Gotis*, quòd si in hujusmodi actu res-
 picimus nostrum proprium bonum tanquàm terminum, talis actus
 revera est amoris concupiscentiæ, qui ad spem tantùm pertinet. Si
 verò respicimus bonum nostrum ut terminum gloriæ Dei, dili-
 gendo Divinam Bonitatem, tanquàm nobis convenientem, eò quòd
 ipsa nos adjuvat ad Dei voluntatem adimplendam, et conse-
 quendum ultimum nostrum finem, qui est diligere Deum, et
 propter quem Deus nos creavit, hic est verus actus Charitatis:
 Undè S. Augustinus aiebat: « Sic amare debes, ut ipsum (Deum)
 » pro mercede desiderare non desinas, qui solus te satiet. » *In*
Psalm. 134.

Diligere autem Deum propter beneficia, non est verus actus
 Charitatis, sed gratitudinis, ut dicunt *Habert et Croix lib. 2.*
n. 147. Nisi, ait *Habert*, spectentur beneficia uti communica-
 tiones Bonitatis Divinæ: tunc enim in iis amamus non utilita-
 tem nostram, qui accipimus, sed Bonitatem Dei, qui commu-
 nicat.

Nota hinc propos. damn. 10. ab *Alex. VIII.* Intentio, quæ
 quis detestatur malum, et prosequitur bonum, merè ut obtineat
 caelestem Gloriam, non est recta, nec Deo placens. Tunc tamen
 (dicit *Laym. de Charitate cap. 2.*) quis in hoc peccaret, quandò
 actuali intentione nollet amare Deum, nisi propter spem aut
 timorem.

CAPUT II.

De præceptis Charitatis ergà Proximum.

« CHARITAS proximi præcipit: 1. Ordinem in eo diligendo.
 » 2. Dilectionem inimicorum. 3. Eleemosynam. 4. Correctionem
 » fraternam. Deindè prohibet: 1. Odium proximi. 2. Scanda-
 » lum. 3. Ne injuria, bellum, aliudve grave damnum, vel ma-
 » lum inferatur. De quo postremo agetur in Decalogo: de reli-
 » quis hinc. »

TRACTATUS SECUNDUS.

CAPUT UNICUM.

De Præcepto Spei.

20. — « PER Spem quæ est secunda virtus Theologica, intelligitur amor concupiscentiæ erga Deum, quo Deum et Divina, præ omnibus aliis concupiscentibus nobis concupiscimus, ita ut omnia potius parati simus perdere quam Deum et Divina. De hac quæritur, quando ejus præceptum obliget?

« Resp. 1. Probabile est præceptum Spei obligare per se, cum primum homini usum rationis assecuto Deus, et Beatitudo, tanquam finis, ad quem tendere debet, sufficienter est propositus; ita ut notabili tempore non differat. Ita Becan. c. 17. quæst. 7. n. 2. Turr. et ceteri commun. Et est ratio, quia sine actu Spei nec justificari, nec in Justitiâ Divinâ persistere, nec meritorie operari possumus. Schol.

« Resp. 2. Præceptum Spei per accidens obligat, 1. Quando actus Orationis, Pœnitentiæ, Charitatis, etc. in præcepto sunt, qui sine prævio actu Spei exerceri non possunt. Ita Auth. cit. et Fill. tr. 22. c. 8. n. 255. 2. Quando quis ita tentatur, ut periculum sit consensûs, nisi animum spe erigat. Vid. Fill. loc. cit. 2. Laym. l. 2. t. 2. c. 2. Bonac. d. 5. quæst. 3.

Unde resolvuntur sequentes casus:

« 1. Mortale peccatum est sperare, sive amare magis (amore concupiscentiæ) terrena hæc, quam coelestia: v. gr. si quis ita comparatus sit, ut desideret perpetuo degere in hac vita et Deo relinquere Cælum, si sibi relinquat Terram.

« 2. Mortale item est desperare de consequendo Deo, aut salute, et venia peccatorum, aut mediis ad illam consequendam necessariis, verbi gratiâ, auxiliis Gratiæ, et emendatione vitæ. Quod peccatum ratione parvitatâs materiæ non potest esse veniale, cum sit injuriosum misericordiæ Dei. S. Thom. q. 20. a. 3. Laym. l. 2. t. 2. c. 2. n. 3.

« 3. Mortale etiam est præsumere de misericordiâ Dei, v. g. dum quis sperat id, quod est impossibile secundum legem Dei ordinariam; ut si speres remissionem peccatorum, et salutem sine pœnitentiâ, vel per propria merita, et vires naturæ: vel etiam si quis statuat perseverare in peccatis, quando bene valet, et tamen speret se acturum pœnitentiâ ante mortem. S. Th. q. 21. ar. 1. Laym. l. c.

« 4. Denique mortale est odisse Deum (odio scilicet abominationis, seu aversionis) v. gr. si Deus displiceat tanquam nobis infestus propter vindictam peccatorum. Vid. Laym. l. c. Bon. disp. 3. q. 3.

21. — Spes brevius et congruentius sic definitur: « Est virtus per quam cum certâ fiduciâ futuram Beatitudinem, et ejus media assequenda expectamus per Dei auxilium. » Objectum materiale primarium Spei (nempe id quod sperare debemus) est æterna Beatitudo, quæ est ipse Deus fruendus; Secundarium autem sunt Divinæ gratiæ, atque nostra bona opera Divino auxilio exsequenda. Objectum verò formale (sive motivum propter quod sperare tenemur) alii dicunt esse Dei misericordiam: alii divinam Omnipotentiam, prout communiter tenent Thomistæ: alii divinam Promiseionem, sicut sentit Jueninus; alii tandem dicunt esse divinam Bonitatem, in quantum ipsa nobis communicat auxilia ad salutem assequendam, et juxta hanc intelligentiam Bonitas idem est quam divina Misericordiâ; si quis enim vellet objectum formale Spei esse Dei Bonitatem in quantum ipse est res sperata, sapienter ait Contin. Tour. t. III. de Spe p. 226. Concl. 2. quod non bene loqueretur.

His autem positis, concludendum puto, quod prima tria præfata motiva constituent objectum Formale Spei, nempe Misericordiâ, et Omnipotentia Divina, quæ Deus nobis auxilia imperat ad salutis hostes superandos, et hæc duo motiva expressè docentur a S. Thom. in Quæstionib. disp. qu. un. de Spe, ubi ait: « Itâ objectum Formale Spei est auxilium Divinæ pietatis, et Potestatis, propter quod tendit motus Spei in bonâ separata, quæ sunt materiale objectum Spei. » Censeo insuper his duobus omnino tertium addendum motivum, nempe Divinam Promiseionem, prout rectè sentit Jueninus, sive Divinam Fidelitatem circa promiseionem quam exhibuit salvandi nos propter merita Christi: alias sine hac promiseione non valeremus salutem cum certâ fiduciâ sperare.

Vitia autem opposita Spei, ut supra dictum est, sunt Desperatio et Præsumptio. Circa Præsumptionem notandum, quod ille Præsumptione peccet, qui salutem sperat vel tantum propter merita propria, vel tantum propter merita Christi absque ullâ cooperatione suorum honorum operum.

Dicit Busemb. hic n. 3. peccare graviter eum qui vult in peccato perseverare usque ad mortem, sperans fore, ut se pœniteat ante mortem; et citat S. Th. et Laym., sed hoc non dicunt neque S. Th. neque Laym. S. Th. enim 2. 2. q. 21. a. 1. in corpore circa finem docet tantum, quod præsumptio sit (sunt ejus verba) sperare veniam sine pœnitentiâ, vel gloriam sine meritis. Addit autem d. l. a. 2. art. 2. ad 4. quod « peccare cum proposito perseverandi in peccato sub spe veniæ, sit præsumptio, et augeat peccatum. Peccare autem sub spe veniæ quandoque percipiendâ, cum proposito abstinendi a peccato, et pœnitendi de peccato, non sit præsumptio, et minuat peccatum; quia

» per hoc videtur habere voluntatem minus firmatam ad peccandum. » Quare secundum *S. Th.* non est peccatum contra Spem, velle perseverare in peccato sub spe aliquando pœnitendi. Verum est tamen, quod difficulter hic posset excusari a peccato gravi contra charitatem erga seipsum; cum ex communi consensu DD. qui sic proponeret, magno periculo suæ damnationis se exponeret.

Hinc rectè aiunt *Bonac. Spor. de Præc. Spei c. 4. n. 17. et Croix. l. 2. n. 126.*, quod qui differt pœnitentiam sub spe veniæ, non peccat contra Spem, dum spes illa remissionis tantum comitanter se habet ad peccatum, sed non efficitur illi motivum sive ratio peccandi. Idem dicendum de eo, qui peccat sub spe veniæ. Tunc autem judicandus est aliquis contra Spem peccare, quando spei facilitas de venia obtinenda fieret illi ratio, seu motivum ad peccandum influens. Secus verò dicendum, si ille peccaret ex Passione, sperando concomitanter peccatum illud postea simul sibi remitti. Qui autem augetur peccata, prætextu quia Deus tam facile ignoscit decem quam quinque peccatis, peccat ex præsumptione, ut *Tourn. t. 3. p. 250. v. Ratio.*

TRACTATUS TERTIUS. DE PRÆCEPTO CHARITATIS.

CAPUT I.

An, quando, et quomodo obliget Præceptum Charitatis Dei?

22. Quando Deus amandus? — 23. Quando obligat præceptum Charitatis? — 24. Resolvuntur Casus.

22. — « CHARITAS Dei est amor amicitiae, quo Deo benè volumus, et omnia bona ipsi cupimus, ob summam et infinitam ejus Divinæ Naturæ perfectionem.

« Resp. 1. Præceptum Charitatis Dei præcipit Deum super omnia amandum. Patet ex Scripturâ. Ratio est, quia finis ultimus plus est diligendus, quam omnia media, quæ ad eum referuntur: non quidem intensivè (etsi enim hoc etiã deceat, non tamen est in præcepto), sed appetitativè, ita ut nullam creaturam pluris facias, quam Deum; velisque potiùs omnia perdere, quam Deum offendere; et sic illi malè velle. *S. Thom. 2. 2. quæst. 27. art. 3. Azor. Sanch. Bec. 2. 2. c. 19.* (Vide dicenda *Tom. V. l. 6. n. 442. v. Id clarè.*)

23. — « Resp. 2. Probabile est, præceptum Charitatis Dei obligare. I. Quando homo adeptus est sufficientem cognitionem Dei infinite boni, à quo omnia sua bona habet, et cui omnia debet. Ratio est, quia cum teneatur Deo ex filiali amore totâ vitâ servire, id non videtur posse fieri, nisi eliciat actum amoris. * Hæc de re vide Propositionem oppositam damnatam ab *Alexand. VII, Prop. 1.* * Itâ *S. Thom. quæst. 89. art. 6. Navarr. Valent. etc.* communiter (notat autem *Con. disp. 24. d. 3. n. 50.* non statim post talem notitiam peccare mortaliter, sed tantum, si differat notabiliter, v. gr. ultra annum) contra *Paulum*, qui dicit probabile esse, quod non obliget. Si scrupulus te angat, an præcepto huic satisfeceris, docet *Escob. ex Petro. Hurt. 2. 2. d. 172. s. 1. §. 24.* quod, si positivè non meministi te omisisse, tenere possis te satisfecisse. *Trull. tamen l. 1. c. 5. dist. 13. n. 9.* monet expedire, ut se in Confessione aliquando accuset sub dubio, si fortè præceptum istud violavit, vel alia præcepta affirmativa, de quibus non certò constet, quando obligent vel violentur. II. Quando est periculum labendi in odium Dei, nisi actum Charitatis elicias. III. Quando quis tenetur

DUBIUM I.

Quis ordo servandus inter personas, quæ diliguntur?

25. Qualis est ordo Charitatis erga seipsum et Proximum? — 26. An liceat aliquando se privare bonis spiritualibus? vel se exponere periculo peccandi ob Charitatem? — 27. Quando teneamur succurrere proximo?

25. — « RESP. I. Ordine Charitatis quisque tenetur post
» Deum diligere 1. Seipsum, secundum bona spiritualia.
» 2. Proximum, quoad eadem bona. 3. Seipsum, quoad bona corporalia. 4. Proximum, quoad eadem. 5. Denique seipsum, et
» deinde proximum quoad bona extrema. Ità *Laym. l. 2. t. 3. cap. 3. ex S. Thom. communiter.*

Unde resolvuntur hi Casus :

« I. Peccat contra Charitatem sui, qui salutem suam spiritua-
» tualem, vel corporalem negligit : quod grave est, si fiat sine
» causâ, et cum gravi damno, v. gr. mortis, vel gravis morbi :
» *Trull. l. 2. c. 6. d. 1.* »

26. — Nota, quod per se loquendo possit quis privare seipsum bonis spiritualibus non necessariis ad salutem ob bonum Proximi spirituale, vel corporale, ut esset omittente ingredi in Religionem, ad alendos Parentes suos, vel Filios. *Salm. de Præcepto Charitatis, cap. 6. n. 26. Sed vide dicenda, lib. 4. n. 78.*

Pariter licitum est ob salutem spiritualem Proximi se exponere probabiliter periculo peccandi; quia periculum illud, quando adest gravis causa illud subeundi, non judicatur voluntariè suscipi. Ità *Salm. d. lib. 2. n. 27. cum Sanch. ex S. Basilio. Imò n. 18. cum Val. Azor. et communi.* dicunt ad hoc teneri, qui dubitat de suo periculo, dum periculum Proximi è contrario est certum; nempe si infans certò sit moriturus sine Baptismo, si tu non accedas, licet accedere non possis sine subversionis periculo. *Vide lib. 5. n. 63. et lib. 6. n. 453.*

« 2. Nullius boni consequendi causâ licet peccare, etiã venialiter : quia talis vellet sibi malum spirituale. *Laym. ibid.*

27. — « 3. Tenetur quisque proximo in extremâ necessitate
» spirituali constituto succurrere, etiã cum certo vitæ periculo : dummodò sit æquè certa spes illum juvandi, neque gravior
» vius inde malum imminuat; v. gr. teneris cum vitæ periculo
» baptizare, vel absolvere moriturum, si alius non adsit, qui
» faciat. *S. Augustinus l. de mend. S. Thom. qu. 20. art. 5. Regin. cap. 4.*

« Dixi, in extremâ; v. gr. quâ certò putetur moriturus in mortali, quia in gravi tantum obligatur is, qui ex officio alienam salutem curat, ut Parochus, cui ideo non licet fugere tempore pestis, nisi substituto æquè idoneo. *Valent. et Laym. loc. cit.*

Tenetur quidem quisque succurrere Proximo in extremâ necessitate spirituali, adhuc cum jacturâ suæ vitæ. Dummodò tria consent, 1. Ut sit æquè spes juvandi, ut ait *Bus. cum Laym.* 2. Ut Proximus nullum alium habeat à quo sublevetur. 3. Ut Proximus certò damnandus sit, nisi à te adjuvetur; ità ut (addit *Malderus*) tibi constet Proximum aliter non esse convertendum contritione, vel aliâ operatione divinæ gratiæ.

Hinc si Proximus sit in necessitate tantum gravi, non teneris ei succurrere cum periculo vitæ, famæ, vel honorum, nisi sis Pastor, ut ait cum *Busemb. Tourn. tom. 3. p. 283.* vel nisi tuum damnum temporale esset leve, ut *Salm. Tract. 21. cap. 6. n. 34.* Hinc dicunt *Salm. ib. n. 32. cum Suar. Pal. Con. ex. S. Th. 2. 2. q. 26. art. 5. ad 3.* quòd non teneris retrahere peccatores, cum tali periculo; nec ad Indos convertendos navigare; cum sint alii, qui hoc facere possunt, et aliàs fructus sit incertus; ut etiã notat *Tamb. Bon. de Char. p. 4. n. 2. Pal. p. 9. n. 9. et Tourn. l. c. v. Dico. 2.*

Secus verò te teneri dicunt I. *Salm. d. n. 32.* si Communitas aliqua esset in gravi necessitate spirituali; quia tunc grave damnum commune præcavendum est magis, quam tuum particulare. Hinc inferunt teneri cum periculo vitæ ministrare Sacramenta Populo, qui aliàs esset in periculo omittendi Fidem; vel si tempore pestis Populus sit omni Sacerdote destitutus, ut *Laym. de Char. c. 3. n. 3.*

Dicunt II. teneri in gravi necessitate, qui ex officio debet subvenire, modo speret fructum. Hinc tenentur ex justitiâ Pastores, scilicet Episcopi et Parochi cum periculo vitæ ministrare ovibus Sacramenta necessaria : ut Baptismum et Pœnitentiam, non verò aliã. Nec pastor potest tunc officium renunciare (licet possit alios substituere cum justâ licentiâ Ordinarii, ut *Laym. ex communi cum Valent. de Char. c. 3. n. 3. Pal. p. 9. n. 13.*) Ità cum *Bus. Salm. d. c. 6. n. 33 et 34. cum S. Th. Pal. etc.* Et hoc certum esse dicit *Croix l. 2. n. 174.* Ubi addit *Suar.* quòd Pastor tenetur etiã cum magno suo damno temporali procurare magnam utilitatem spiritualem subditi.

Quænam autem sit necessitas spiritualis extrema, et quænam gravis? *Croix d. l. n. 175. cum Carden. Valent. etc.* dicit extremam esse, quando Proximus est in proximo periculo damnationis, vel peccandi ex vehementiâ passionis : (Sed melius dicunt *Salm. n. 32. et Pal. d. n. 9. cum Bonac.* neminem teneri cum periculo vitæ aut honorum, extrahere alios à peccatis, a quibus possunt ipsi se liberare per seipsos, aut per pœnitentiam.) Gravem autem esse, quando ex circumstantiis salus æternæ ei difficilis redderetur.

An autem sit obligatio absolvendi moribundum cum periculo vitæ? Affirmandum, si is habituatus sit in peccatis, et sit adeò rudis, ut nesciat actum contritionis elicere. Ità *Pal. p. 9. n. 6. Con. D. 13. dub. 7. n. 90. Nav. c. 24. n. 9. Salm. n. 31. Mazz. c. 2. §. 3. etc.* Tempore autem pestis censeo cum *Laym.* ut suprâ,

contrà *Pal. d. n. 6. in fin.* teneri Sacerdotes, deficientibus aliis, absolvere moribundus cum periculo vitæ, quia in tantâ multitudine morientium nunquam deficient hujusmodi ignorantes.

Quæritur, an quis teneatur occidere nocentem pro tuendâ vitâ innocentis? Affirmat *Laym. de Char. d. c. 3. n. 5.* ut probabilius cum *Nao. Mol. etc.*; nisi non possit occidere sinè gravi incommodo. Sed verius negatur; ut infra de V. præc. l. 3. n. 390.

« 4. Ordinariè non licet vitam suam postponere alienæ. Addo, » ordinariè: quia licet, si sit persona publica a quâ multum pendet, uti etiâ pro Republica, pro fide, religione defendenda; » imò etiâ pro amico propter Deum dilecto. *Less. l. 2. c. 9. d. 6. Laym. l. c.*

« Resp. 2. Quoad proximos, inter se servandus est hic ordo: » 1. Qui melior est, magis diligendus est, eâ dilectione, quam comitatur gaudium circâ bona possessa, item honor, cultus, et reverentia. Sic v. g. plus diligendus est vir sanctus, quàm parens improbus. Ratio, quia est magis conjunctus cum præcipuo objecto Charitatis, quod est Deus. Item parentes magis quam filii, vel uxor, magisque benefactores, quàm ii, quibus benefacimus. » *Laym. l. c. et comm. 2.* Appetitiivè, et dilectione eâ, quâ alteri optamus bonum nondum possessum, cum beneficiâ magis diligendi sunt, qui nobis sunt conjunctiores quoad ea bona, quæ sunt debita tali conjunctioni, et in quibus hæc fundatur.

Undè resolves:

« 1. In bonis pertinentibus ad naturam, et vitam corporalem conservandam, succurrendum est (extra necessitatem extremam); Primo omnium uxori, quia est una caro cum viro. » 2. Filiis (In æquali necessitate primò est succurrendum filiis, quàm Parentibus. *Salm. de IV. Præc. c. un. n. 21. cum S. Th. et communi.*) » 3. Parentibus, et quidem patri præ matre. » 4. Fratibus, sororibus, deinde propinquis, domesticis et familiaribus. Dixi extra extremam necessitatem; quia in hæc parentes, eò quòd vitam dederint, præferendi sunt etiâ uxori, et liberis. » *Laym. ib. n. 5 et 6.* (Itâ etiâ *Tourn. l. 3. p. 287. et probabilis, contrâ Salm. d. n. 21. Nota hic, quòd in extremâ necessitate præferendi sint Parentes creditoribus. Salm. n. 25. cum Cajet. Soto, contrâ Nao. etc.*)

« 2. In rebus pertinentibus ad civilem communicationem præferendi sunt concives, in bellicis commilitones, in spiritualibus spirituales filii, patres, fratres. *Bannez* tamen probabiliter docet, parentes carnales, etiâ spiritualibus, aliis omnibus præferendos: quia conjunctio carnalis est fundamentum aliarum conjunctionum, Vid. *Laym. hic loc. cit.* »

DUBIUM II.

De odio, et dilectione inimicorum.

23. An quisque teneatur inimico exhibere communia signa dilectionis? — 29. An injuriam remittere? — 50. An abominatio sit licita. An in Confessione explicanda sit species mali proximo voliti? Et an tanquam liceat proximo velle malum?

23.— CERTUM est, inimicos aliquo modo diligendos cum sint proximi, cum *S. Th. 2. 2. qu. 25. art. 1.* communiter omnes. Sed quæritur de modo, et an possint odio haberi.

Resp. 1. « Quilibet homo, saltem privatus, tenetur proximo: » etiâ inimico, communia dilectionis signa, et beneficia exhibere ex præcepto, specialia verò ex consilio tantum, nisi aliunde ratio obligationis accedat. Itâ *comm. cum Laym. c. 4. ex S. Th. l. c. q. 25. a. 8 et 9. Dixi. 1. communia, qualia secundum Caj. v. odium, sunt quæ Christiano debentur a quovis Christiano in communi, concivi a concive, cognato a cognato. Ratio autem est, quia ista negare est vindicare injuriam, quod non licet privato. Dixi 2. nisi aliunde accedat ratio obligationis, qualis esset v. gr. 1. Timor scandali ex omissione. 2. Spes salutis inimici, vid. *Azor. l. 2. lib. 11. cap. 3. 3. Necessitas temporalis, vel spiritualis. 4. Culpæ deprecatio, et exhibitio specialium signorum amoris. Ratio est, quia his casibus neglectus specialium signorum esset exterior odii declaratio. Laym. l. c.**

Undè resolves Casus sequentes:

« 1. Per se loquendo nemo tenetur ad inimicum diligendam positivo, et peculiari actu, nequè ad eum salutandum, alloquendum, ægrotum invisendum, mœstum consolandum, hospitio excipiendum, vel familiariter cum eo agendum, etc., quia hæc sunt signa specialia amoris. *Fil. tract. 28. c. 1. Dico per se, quia, si omissio scandalosa esset, aut per aliquid horum posses sine tuo incommodo inimicum tibi, et Deo reconciliare, id omittere esset grave: uti etiâ, si inæqualis persona soleret aliam salutando prævenire; v. gr. subditus Prælatum. Laym. loc. cit.* (Sic etiâ, si prius consueveras inimico peculiaribus signa exhibere, ut *Tourn. tom. 3. p. 261. n. 5. cum Suar. Bon. etc. ad hoc tamen non teneris cum gravi tuo incommodo, modo scandalum amoveas.*)

« 2. Non licet inimicum excludere a communibus orationibus, v. g. oratione Dominicâ, quæ pro communitate instituitur, nec a communibus elemosynis, resalutatione, responsione, expositionum mercium venditione; quia hæc sunt communia dilectionis signa, ideòque contrâ hæc facere, v. g. cognatos omnes invitare, obvios omnes ex vicinâ, vel collegio ex consuetudine salutare, solo inimico excluso, est ex genere suo, et regulariter mortale, *S. Th. Nav. Laym. ll. cc. Addo 1. ex genere suo, quia si levitas materiæ, aut causa rationabilis excuset, v. g. si*

» pater, vel superior filio, vel subdito ob correctionem ea sub-
 » trahat ad tempus, leve vel nullum erit: quia habet jus punien-
 » di. Adde 2. regulariter: quia, si persona multo major in-
 » feriolem non resalutet, v. g. nobilis rusticum, pater filium, non
 » videtur mortale, ut notat *Sa. ver. Charitas. Bon. d. 3. qu. 4.*
 » p. 3. *V. Azor. 3. p. l. 11. c. 2. 13.* * (Notat autem *Tourn. t. 3.*
 » p. 266. *Tertiò, quòd si nolis cum inimico conuersari, quia non*
 » *aliud quàm malum ab eo exspectare possis; vel quic (ut ait*
 » *S. Bern. Sen.) probabiliter times ex hoc pejus coeniretunc ob-*
 » *stinendum ab illis amicitia signis, modò interius diligas, et apud*
 » *alios scandalum repares.*) *

Quæritur, an tenearis salutare inimicum? Resp. negativè,
 regulariter loquendo, quia per se omissio salutationis non est
 signum odii, nisi antea solebas eum salutare: vel nisi ex cir-
 cumstantiis colligatur ex odio te non salutare: vel ille sit tunc
 Superior; vel nisi occurrentibus pluribus, inter quos est ille,
 reliquos, eo excepto, salutes. Ita *Palauus de Char. p. 6. n. 5. cum*
Val. et Con. Sal. tr. 21. c. 6. n. 21. Mazz. de Char. c. 21. §. 2.
q. 3. Bon. de Char. D. 2. q. 2. Tamb. de Char. c. 1. n. 11.
Spor. de I. Præc. n. 29. Vel etiã (addendum) si sinè magno
 incommodo salutando inimicum posses eum ab odio et culpâ
 gravi liberare: ad hoc enim benè videtur charitas te obstrin-
 gere, ut rectè ait *Tourn. t. 3. p. 267. n. 4.* Omnino autem teneris
 eum resalutare, quia aliàs censeris inimicum contemnere, et in
 hostilitate velle perseverare, ut communiter cum *AA. cit.* do-
 cetur. Excipe, nisi esses Prælati, Parens, vel Judex, vel nisi
 hoc facias non ex odio, sed justo dolore acceptæ injuriæ, ut *Spor.*
Mazz. et Hurt. ap. Tamb. ll. cc. Modò (ut benè advertunt
Ronc. et Mazz. cum Tamb.) ex brevi tempore injuriam acce-
 » peris. Religiosus autem, qui renueret per notabile tempus, putâ
 post hebdomadam, colloqui cum inimico, meritò dicit *Spor.*
 n. 34. non esse absolvendum.

29. — « 3. Etsi quis teneatur inimico veniam legitimè
 » petenti non tantum interius remittere, sed etiã externa re-
 » missionis signa ostendere; negat tamen *Trull. l. 15. c. 5. d. 5.*
 » ex *Azor. et Fill.* teneri statim postquam offensio illa illata sit,
 » eò quòd sit res violenta, et suprâ fragilitatem humanam:
 » * (Ita etiã probabiliter *Spor. de I. Præcept. cap. 6. n. 44.*
 » cum *Tamb. ex comm., quia videtur suprâ humanam fragilita-*
 » *tem læsum cogere statim ad reconciliationem faciendam, non-*
 » *dum sedatâ perturbatione. Undè exspectandum tempus oppor-*
 » *tunum; et interea sufficet, quòd offensus deponat odium.*) *
 » Non tenetur autem remittere satisfactionem pro damno si ab
 » eo sit læsus: imò nec eam acceptare, si offerat, sed etiã ju-
 » riddicè post compensationem petere, dummodò in utroque casu
 » deponatur odium, ut docent *Valent. Nav. Laym. l. 2. t. 3.*
 » c. 4. Quòd si tamen pœna sit valdè gravis, v. gr. capitis, mutila-
 » tionis, neque læso ex eâ commodum proveniat, non videtur ea,
 » deprecante altero, sinè peccato vindictæ posse expeti. Similiter

» si satisfaciatur quantum potest, ad id, quod non potest, cum
 » urgere videtur contra charitatem, ut docet *Syl. et Fill. tom.*
 » 28. cap. 11. qu. 9. »

Licet quis teneatur inimico injuriam remittere, dicunt tamen
Salm. Tract. 21. c. 6. n. 18. quòd nemo teneatur vindictam pu-
 blicam condonare, cum pœna cedat in bonum Reipublicæ. Sed
 ibi fatetur *Bannez cum Busemb. ut suprâ,* difficile esse tunc non
 uti livore vindictæ, si pœna sit capitis, vel mutilationis: Et hoc
 dicendum est de quacumque pœnâ gravi, quia difficile est, ut of-
 fensus diligat vindictam publicam propter amorem communis
 boni disjunctè ab amore propriæ vindictæ, ut benè advertunt
Laym. de Charitate c. 4. Assert. 3. Spor. de I. Præc. c. 6. n. 20.
Vioa de Char. art. 5. n. 3. et Ronc. tr. 6. c. 2. q. 2. Hinc adhæreo
Antoin. de Virt. Th. cap. 2. qu. 3. quòd practicè loquendo nun-
 quàm liceat expetere punitionem inimici, etsi justâ, et legitimâ
 auctoritate faciendam. Cæterum ait *Tourn. t. 3. p. 269. cum Hab-*
bert, benè posse aliquem prosequi coram iudice satisfactionem
 injuriarum, si aliàs tota suâ familia infamiam sit passura. Item
D. Th. 2. 2. qu. 108. art. 1. dicit vindicationem posse aliquandò
 esse licitam, nempe si sumatur ad consuetudinem peccantis, vel
 ad cohibitionem ejus, et quietem aliorum. Addit: Et ad justitiæ
 conservationem: sed hoc ultimum (ut dictum est) magis spe-
 culativè, quàm practicè verum est, vel saltem rarissimè.

30. — « Resp. 2. Etsi odium inimicitia, sive personæ secun-
 » dum se, et bonorum, quæ in se habet, volendo scilicet illi ma-
 » lum, ut sic, sive quatenus illi malum est, ex genere suo sit
 » mortale; odium tamen abominationis, sive qualitatis, quo non
 » hominem, sed ejus malitiam, vel saltem personam tantum qua-
 » tenus malam, vel nobis noxiam aversamur, sæpè licitum est,
 » ut docet *Kon. a. 29. dist. 3 et communiter.* »

Undè resolves sequentes Casus:

« 1. In Confessione satis esse, si dicas, te grave malum vo-
 » luisse proximo: neque opus esse explicare speciem mali, v. gr.
 » mortem, infamiam, etc. quod omnia comprehendantur sub unâ
 » ratione mali. *Caj. Bon. Turr. Trull. lib. 1. cap. 5.* docent pro-
 » babiliter: sed contrarium probabilius docent *Suar. et Palauus*
 » t. 6. dist. 3. p. 1. * (Prima autem sententia neque probabilis
 » est, si quis efficaciter proponat aliquid speciale malum alicui
 » inferre, tunc enim omnino explicanda est species mali, quia tunc
 » illud pravum propositum sumit speciem ab opere externo, sive
 » damno intento. Vid. dicenda lib. 5. n. 5. qu. 5.) *

« 2. Licet proximo velle malum aliquod, v. gr. temporale
 » (dummodò non sit justo gravius), quatenus id illi bonum est,
 » v. gr. morbum, vel adversitatem, ut à peccatis emendetur
 » *Bon. d. 3. qu. 4. part. ult. §. 1. ex multis.* Cavendum tamen
 » est, ne fiat ex vindictâ, ex quâ si Psalmum 108. super inimicum
 » tuum legas, peccas mortaliter. Generatim verò, ob bonum
 » spirituale, proprium, vel alienum, licet mala pœnæ inefficaci

» affectu alii velle: quia, cum in hoc affectu bonum spirituale
 » præferatur temporali: non est inordinatus. v. *Less. lib. 2.*
 » *cap. 47.* ° (Vide dicenda lib. 5. n. 21.) °

» Sic licet v. gr. mortem optare hæresiarchæ, vel publicæ
 » pacis turbatori, ob bonum commune, et multorum, juxta illud
 » *Galat. 5. Utinam abscondantur.* Item tristari de eò quod digni-
 » tates conferantur indignis, vel de sanitate ejus, qui ex illà su-
 » mit occasionem peccandi. Item mortem, egestatem, aut mor-
 » bum alicujus desiderare, ut cesset à peccatis, et vitam in melius
 » mutet. Eadem ex causâ *Bon. Azor. et Palaus tr. 6. p. 1. n. 11.*
 » excusant à peccato matrem, quæ mortem filiarum exoptat, quod
 » ob deformitatem vel inopiam commodè et honestè eas nupti
 » tradere non possit. ° (Sed hoc minimè admittendum, ut rectè
 » dicunt *Salm. de Pecc. tr. 20. c. 13. n. 46. Roncag. tr. 2. c. 3.*) °
 » Etsi verò sibi ipsi optare mortem *Nao.* et cæteri dicant esse
 » mortale, ad evitanda tamen gravia mala, v. gr. afflictionem
 » internam, id licere volunt *Sanct. Sot. Gran. Dian. p. 5. l. 14.*
 » *R. 92.* ° (Ità etiã rectè admittit *Viva sup. prop. 14. Innoc.*
 » *XI. n. 3. si quis vitam experiatu morte amariorem, ex Eccl.*
 » *30. ubi: Melior est mors, quam vita amara. Sic enim Elias 3.*
 » *Reg. 9. petivit animæ suæ, ut moreretur, ad coitandas Jesa-*
 » *belis insidias*) ° Ità et *Trull. lib. 1. dist. 2. n. 11. excusat foemi-*
 » *nam, quæ sibi, vel alteri mortem optat ad vitandam gravem*
 » *infirmitatem, mendicitatem, vitam acerbam, etc., vel alia si-*
 » *milia mala à marito, v. gr. infligenda. Mulierculæ tamen ob*
 » *minimas molestias mortem optantes Diana l. c. mortalis dam-*
 » *nat, nisi (ut plerumque fit) excuset defectus advertentiæ, et*
 » *deliberationis.* ° (Et non est improbable cum *Potestate de I.*
 » *Præc. n. 298.*) °

» 3. Privatus, qui aversus ab alio fugit illum, si id faciat ut
 » eum suo colloquio, et solatio privet, atque ita contristet, et male
 » illi sit, est odium inimicitia, et peccatum; si verò nihil mali
 » optando tantum fugias, quia tuæ naturæ est difformis, vel tibi
 » solet esse molestus, est odium aversionis, et peccatum, si sit
 » sine ratione; quale non erit, si sit persona valde aspera, modo
 » absit contemptus, scandalum, et vindictæ cupiditas. Vid.
 » *Bon. l. c.* »

Nota hic tres propos. damnat. ab *Innoc. XI.*

» Propos. 13. « Si cum debita moderatione facias, potes absque
 » peccato mortali de vitâ alicujus tristari, et de illius morte na-
 » turali gaudere, illam inefficaci affectu appetere, et desiderare,
 » non quidem ex displicentiâ personæ, sed ob aliquod temporale
 » emolumentum. »

» Propos. 14. « Licitum est absoluto desiderio cupere mortem
 » Patris, non quidem ut malum Patris, sed bonum cupientis,
 » quia nimirum ei obventura est pinguis hæreditas. »

» Prop. 15. « Licitum est Filio gaudere de parricidio Parentis
 » à se in ebrietate perpetrato, propter ingentes divitias inde ex
 » hæreditate consecutas. »

DUBIUM III.

De Præcepto eleemosynæ, seu misericordiæ
corporalis.

51. An teneamur dare eleemosynam ex bonis vitæ, aut statui neces-
 sariis? — 52. An succurrere pauperibus in necessitatibus commu-
 nibus? — 53. An possumus facere eleemosynam de bonis alienis?

51. — « SUPPONO 1. Hujus præcepti obligationem nasci ex
 » duplici capite. 1. Ex necessitate proximi egentis. 2. Ex per-
 » sonâ possidentis bona vel necessaria, vel superflua.

» Suppono 2. Duplicem dari necessitatem proximi. I. Dicitur
 » extrema, ex quâ egenti imminet periculum vitæ, vel etiã
 » gravis et diuturni morbi, secundum *Diana p. 6. tr. 8. R. 1.*
 » II. Gravis, ex quâ imminet periculum gravis mali, ut captivitatis,
 » infamiæ, gravis jacturæ bonorum, vel statûs, undè fiat, ut dif-
 » ficulter se possit sustentare; v. gr. si non possit vivere secun-
 » dum suum statum, vel si nobilis cogitur alteri famulari, vel
 » artifex, aut vir honestus mendicare. 3. Dicitur communis, quâ
 » laborant mendici triviales. *Laym. lib. 2. tract. 3. cap. 6.*

» Suppono 3. Bona necessaria et superflua dici, vel respectu
 » vitæ, sive naturæ, vel respectu statûs, vel decentis conditionis
 » personæ, quo modo seculares raro putant se habere superflua,
 » ut docet *Laym. et Navar. c. 24.* Nam quæ sunt necessaria ad
 » alendos liberos, famulos, honestas donationes, convivia, hospi-
 » tum tractationem (qualia tamen non sunt quæ ad quemcum-
 » que fastum, et pompam quisque sibi requirit), spectatis etiã
 » communibus eventibus, heredibus, necessitate futurâ, etc, non
 » sunt superflua. ° (Nota hic propos. 12. damn. ab *Inn. XI* quæ
 » dicebat: *Vix in secularibus invenies, etiã in Regibus, super-*
 » *fluum statui. Et ità, vix aliquis tenetur ad eleemosynam, quando*
 » *tenetur tantum ex superfluo statui.*) °

» Resp. 1. Nemo tenetur dare eleemosynam ex bonis sibi ad
 » vitam necessariis, etsi pauper esset persona talis, ex quâ pen-
 » deret salus Reipub. Est communis. Et ratio patet ex ordine
 » charitatis.

» Resp. 2. Probabile est, ex superfluis naturæ, et statui teneri
 » aliquem, etiã in gravi necessitate, succurrere proximo, si pro-
 » babiliter putet alium non subventurum; idque, ut *Azor. l. 2.*
 » *lib. 12. cap. 7. Sylo. et Fumus* volunt, sub mortali, contra *Medin.*
 » qui vult esse tantum consilii. Ratio est, quia, cum in Scripturâ
 » frequenter damnentur homines ob neglecta opera misericordiæ,
 » hæc non sunt restringenda ad extremam, et raram necessita-
 » tem. Vid. *Laym. l. c.* ° (Et hoc tenendum cum *Viva in d.*
 » *prop. 12. n. 8. et Bonac. tract. 6. cap. 3. q. 2. cum Suar. Pal.*
 » *ac Azor. et Salm. tr. 21. cap. 7. n. 12. cum comm. ex D. Thom.*
 » *2. 2. qu. 32. art. 5. ad 3. Et videtur clarè inferri ex præfata*
 » *prop. 12. Notat tamen Viva, (et idem dicit Tournely, l. 3.*

» p. 296. in fin. cum Syloio) quod nequè in gravi, nequè in extrema
 » necessitate pauperibus teneatur diues magnam pecuniam ero-
 » gare, cum hæc sint media valde difficilia, et ferè moraliter
 » impossibilia. Tenetur verò Beneficiarius, nisi reliquum velit
 » aliis operibus applicare.)^o

» Resp. 3. Proximo in extremâ necessitate tenèris succurrere
 » ordinariè ex bonis etiã aliquo modo ad statum necessariis.
 » Suar. Laym. ex communi. Satisfacis tamen probabiliter, si des
 » cum onere restituendi quando erit ditior. Vasq. etc., contra
 » Suar. Kon. etc. Vid. Dian. p. 5. t. 9. R. 5.

» Addo ordinariè: quia, si majus damnum æstimaretur, te
 » excidere tuo statu, quam mors pauperis, non teneris. Azor. l. c.
 » Resp. 4. Probabile est, quod proximo in gravi necessitate
 » constituto quisque teneatur subvenire cum modico detrimento
 » proprii statûs: quia parvo suo incommodo tenetur magnum
 » incommodum proximi impedire. Laym. l. c. S. Thom. Bonac.
 » dist. 3. q. 4. p. 6.

Ex dictis collige:

» 1. Homines privati non tenentur inquirere pauperes. Vasq.
 » etc.; si tamen dubitent de extremâ alicujus indigentia, tenen-
 » tur inquirere veritatem. Sanch. Dian. pag. 5. to. 6. R. 49.

» 2. Nemo tenetur magnam vim pecuniæ dare pauperi, ad
 » pretiosissimam medicinam emendam vitæ servandæ necessa-
 » riam, vel ad redimendum à periculo mortis. Sa et Con. disp. 27.
 » dub. 135. Et ratio patet ex dictis.

» 3. Si proximus tantum egeat usa rei, satis est illam com-
 » modare, v. gr. si ab hostibus spoliato vestem commodet, vel
 » vulnerato equum, donec domum revertatur. Laym. Bonac. l.
 » cc. (cum Tournely, p. 297.)^o

» 32. — « Resp. 5. In communibus pauperum necessitatibus
 » tenetur aliquando dare eleemosynam, qui habet bona natura,
 » et statui superflua. Itã communiter S. Thom. Suar. Bellar.
 » contra Nav. et Vasq. qui negant teneri. Ratio est, tum quia
 » quisque tenetur diligere proximum sicut seipsum: tum quia
 » alioquin pauperes isti inciderent in necessitatem gravem. Vi-
 » detur tamen hæc obligatio tantum esse sub veniali, ut rectè
 » Medina: idque, si nulla sit justa causa negandi: alias sub
 » nullo. Vide Laym. Bonac. loc. cit. »

» Queritur, an in communibus pauperum necessitatibus sit
 » obligatio gravis dandi eleemosynam ex superfluis statui? Prima
 » sententia negat, et hanc tenet S. Antonin. p. 2. tit. 1. c. 24.
 » §. ult. ubi loquendo de divite obstricto ad eleemosynam, de eo
 » tantum loquitur qui de superfluo utriusque necessitatis, nature
 » scil. et personæ, non subvenit magnas necessitates patientibus,
 » etsi non extremas; item Laym. tr. 2. cap. 6. nu. 5. cum Alensi,
 » Major. et Gabr. Dian. p. 2. tr. 15. R. 32 cum Turria. Abbat.
 » Fernand Victorell. Vasq. et Medina, item Sotus et Sylo. apud
 » Croix l. 2. n. 202. item Coqarr. P. Nav. et Malder. apud

» Bonac. t. 2. D. 3. q. 4. p. 6. n. 7. qui n. 8. probabilem putat
 » cum Cardenas apud Croix nu. 203. Ratio, quia communiter
 » obligatio eleemosynæ non oritur ex superfluitate honorum, sed
 » ex urgenti proximi necessitate; alias non liceret divitibus de
 » superfluis donationes aliis elargiri; saltem (ut Laym.) cum
 » pauperum communis miseria soleat esse levis, et tolerabilis, non
 » videtur culpa gravis auxilium eis denegare. Secunda verò sententia
 » communior, cui adhæreo, affirmat; et hanc tenent Palau et 6.
 » D. 2. p. 2. nu. 15. Holm. tr. 1. §. 4. num. 177. Viva in Prop. 12.
 » Innoc. XI. n. 3. Contin. Tour. to. 3. pag. 293. v. Prob. 3. Sanch.
 » Cons. l. 1. cap. 5. dub. 6. n. 37. cum Aragon. Led. Bann.
 » Abul. etc. Salm. tr. 12. cap. 7. nu. 17. cum Cajet. Tap. et
 » Prado ex D. Th. 2. 2. q. 32. art. 5. ubi: Sic ergo dare elee-
 » mosynam de superfluo est in præcepto, et dare eleemosynam ei
 » qui est in extremâ necessitate. Prob. 1. ex Luca cap. 11 §. 41.
 » Quod superest date eleemosynam, et ecce omnia munda sunt vobis.
 » Prob. 2. ratione, tum quia divisio rerum, communi gentium con-
 » sensu facta, nequit esse in præjudicium pauperum; tum quia, si
 » divites absolutam non haberent obligationem subveniendi com-
 » munitè mendicis, possent isti ab omnibus in suâ necessitate
 » derelinqui. Et hic notandum id quod dicit Navar. c. 24. n. 6.
 » cum Cajet. scilicet pertinere ad decentem statum conservandum
 » omnia quæ requiruntur, non solum ad filios, et famulos, et hos-
 » pites sustentandos, sed etiã ad honestas donationes, convivia,
 » et moderatas magnificentias exhibendas; Et sic respondetur ra-
 » tioni primæ sententiæ: Additque Navar. ib. cum eod. Cajet. et
 » Silvest. ex D. Th. quod necessarium ad decentiam statûs non
 » consistat in individuo, sed habeat latitudinem, et eo majorem
 » quo status est major.

» Dicunt autem probabiliter Viva l. c. n. 11. Mazzot. Tom. 1.
 » pag. 441. quæst. 1. Roncag. de Charit. cap. 3. Reg. in praxi
 » n. 2. Salm. n. 18. cum Lorea, et Tamb. Dec. lib. 5. c. 1. §. 1. n. 17.
 » cum aliis, non esse obligationem omne superfluum hujusmodi
 » pauperibus elargiri; hoc enim præceptum non obligat singulos
 » in solidum, sed communiter omnes divites, ex quibus, si singuli
 » aliquid largiantur, satis subvenitur his communibus necessitati-
 » bus. Unde sic scribit Sylvius: « Tenetur Dives dare, nec omni-
 » bus Pauperibus occurrentibus, nec totum superfluum, sed non
 » itã modicum pro quantitate suæ substantiæ, ut si alii Divites
 » sic facerent, Pauperibus deesset subsidium. » Huic consentit
 » Sanch. l. c. n. 38. cum Ledesma, dicens quod habens superflua
 » statui non tenetur omnia pauperibus erogare, sed aliquando et
 » modo morali, itã ut satisfaciat suæ obligationi dives qui habet
 » curam pauperum, aliquando illis subveniendo, undè concludit,
 » illum peccare mortaliter qui statuit nullam dare eleemosynam
 » in communibus necessitatibus, vel qui in hoc est notabiliter ne-
 » gligens. Idem etiã sentit Laym. l. c. ubi licet hanc obligatio-
 » nem dicat non esse sub gravi, addit tamen in malo statu ver-
 » sari divitem, qui omnes mendicos à se inhumaniter repelleret.

Verùm subdit quòd Confessarius non facilè tali diviti absolu-
nem negare debet, cum de hâc obligatione, qualis sit, Doctores
non consentiant. Cæterùm *Vioa, Tamb. Mazzot. et Ronc.* cum
communiori *l. c.* censent satisfacere probabilitè divites, erog-
gando in pauperes communes quinquagesimam partem suorum
redituum, sive duos aureos ex centum, sed non in eâdem pro-
portione, si divitiæ multùm excedant. Ecclesiastici verò tenentur
erogare de redditibus Beneficiorum quicquid superest eorum sub-
stantiationi; sufficit tamen Episcopis dare pauperibus quartam
partem, aliis verò beneficiatis simplicibus quintam vel sextam,
ut dicunt *Vioa n. 11. et Ronc. l. c.* Modò alia applicent in alios
pios usus. Sed meliùs, vide dicenda *lib. 3. n. 491. Qu. I.*

Undè resolvuntur Casus sequentes :

« 1. Pauperibus trivialibus, etsi ex nuditate, morbo, etc. vi-
deantur ostendere signa extremæ necessitatis, rarò quis tenetur
ex præcepto subvenire, etiàm de superfluis : tum quia ferè ad
movendos spectatores ista necessitas exaggeratur, tum quia ab
aliis juvandi præsumuntur. *Mald. Wiggers, Dian. p. 5. t. 8.*
R. 17.

« 2. Si quis dives, et abundans diu neget omnes eleemosynas,
cum proposito dandi meliore, et commodiore loco, ac tempore,
vel egentioribus, vel in alium pium usum convertendi, is non
peccat, cum habeat justam causam negandi; si verò talis sinè
rationabili causâ omnes à se pauperes inhumaniter repellat,
eum dicit *Laym. l. c.* versari in malo statu.

« 3. Nulli omninò, quantumvis diviti, omnes pauperes sinè
eleemosynâ repellenti, facilè neganda est absolutio, tum ob
dubium et dissensum DD. de hâc obligatione : tum quia vix
reperitur, qui causam saltem apparentem non prætendat, si su-
perflua se habere fateatur. *Laym. ibid.*

« 4. Etsi dicta de eleemosynâ dandâ intelligantur respectu
omnium egentium, etiàm peccatorum, infidelium, et inimico-
rum; damnandi tamen non sunt Magistratus excludentes à suis
civitatis, justâ de causâ pauperes peregrinos. *Laym. ib. Trul-
lench. l. 1. c. 5. d. 10.*

« 5. Religiosis æquè, ac aliis pauperibus debentur eleemosy-
næ, quia eorum paupertas, et necessitas est vera, et justa,
tametsi voluntariè contracta, cum voluntas, et causa fuerit ra-
tionabilis, et grata Deo. *Lorc. Diana p. 5. t. 8. R. 18.* Aliud
est de iis, qui sponte suâ culpabiliter sunt pauperes, ut vaga-
bundi. *Ibid. R. 19.*

35. — « Resp. 6. Eleemosyna tantùm faciendâ est ex bonis
propriis, et quorum quis liberam habet administrationem.
Potest tamen fieri ex alienis, quandò proximus est in extremâ,
vel quasi extremâ necessitate, et aliundè ei succurri non po-
test : tunc enim omnia sunt communia. (*Si verò potuisses
rem largiri tuam, et dederis alienam, videtur quod tenearis ad
restitutionem; quia non poteris determinare alienam, cum tibi*

« propria suppetebat. Itâ Croix, lib. 3. p. 2. n. 344. cum Sporer,
« quia eo casu præceptum eleemosynæ te obstringebat ad suboe-
« niendum de tuis.) » In communi verò necessitate, licet tantùm
« cum consensu domini tacito, vel expresso. Vid. *S. Thom. 2. 2.*
« q. 32. ar. 7. *Regin. n. 286. Fill. Laym. Bon. loc. cit. num. 11.*
« *Less. lib. 2. cap. 12.* »

Undè resolves :

« 1. Non licet dare eleemosynam ex bonis obnoxii restitutioni,
« v. gr. furto ablati : licet tamen ex acquisitis per opus illicitum
« (sed non cum injustitiâ), v. g. ex lucro meretricum. Ratio est,
« quia hæc sunt propria; priora non. *Bon. ibid.*

« 2. Pueris, filiis-familias, servis, ancillis, uxoribus non licet
« dare eleemosynam, nisi tenuem, in quâ parentum, dominorum,
« et maritorum voluntas præsumitur. Particulares verò Casus,
« in quibus uxor dare potest, vid. suo loco *præcept. 4. et 6. cap. 1.*
« *d. 4. v. Bon. disp. 3. quæst. 4. p. 6. Dian. p. 3. t. 8. R. 25.*
« ubi ex *Hurt.* notat, si pater nullas det eleemosynas, posse pro
« eo dare filium. (*Circâ uxores vide lib. 3. n. 540.*) »

« 3. Tutores, et Curatores qui habent curam honorum alieno-
« rum, possunt facere modicas eleemosynas ex bonis, quæ ad-
« ministrant, quales nimirum ipsi facere debent, quorum sunt.
« *Vasq. Azor. Conc. Dian. p. 5. t. 8. R. 35.* »

DUBIUM IV.

De misericordia spirituali, seu præcepto correc- tionis fraternæ.

54. Ob quale peccatum Proximi teneamur ad correptionem? — 55. An
ob peccatum leve? — 56. An ob peccatum factum ex ignorantia?
— 57. Quid si correctio omittatur ob timorem? — 58. An in dubio
teneamur corrumpere? — 59. An quando abest periculum relapsus?
vel si adsit alius idoneus? Vel non sit spes fructus? Vel si expec-
tetur occasio? — 40. Qui teneantur corrigere? — 41. Quinam
ordo servandus in correptione? — 42. Resolutio plurium casuum.

54. — « CORRECTIO fraterna est admonitio, quâ quis proxi-
« mum conatur revocare à peccato. De qua certum est, præceptum
« esse jure tum naturali, quo membra unius corporis se mutuo
« juvare tenentur, tum Divino positivo. *Matth. 18. v. 15. Si pec-
« caverit in te frater tuus... corripe eum. Bec. 2. 2. c. 21. Laym.*
« *cap. 7. Fill. Bon. p. 7.* Quæritur autem, quæ sit ejus materia?
« Et quos, et quomodo obliget?

« Resp. 1. Omne mortale peccatum proximi per se est suffi-
« ciens materia, ut hoc præceptum obliget sub mortali. Itâ com-
« munitè. Et ratio est, quia, cum vitam spiritualem tollat, suf-
« ficientem necessitatem correptionis inducit. Dixi 1. *omne mor-
« tale*; quia, etsi etiàm veniale sit materia correptionis, non tamen
« graviter obligans, nec nisi facillimè possis. »

53. — Hinc dicit *Laym.* peccati venialis correptionem rariùs esse præceptam; excipitur, nisi esset Prælati Religionis, qui aliquando tenetur sub gravi corrigere leves subditorum culpas, ex quibus incipiat minui vigor disciplinæ cum magno Religionis detrimento. Ità *Tourn. to. 3. pag. 315. vers. Hæc, Laym. de Charitat. c. 7. num. 3. cum Bus. infra nu. 40. Et vide lib. 4. nu. 13.*

56. — Quæritur hæc, an sit obligatio corrigendi peccata facta ex ignorantia invincibili? Respondetur distinguendo, si peccata sint contra jus Naturæ, correptio fieri debet: quia tunc illa sunt intrinsecè mala, ut commune est apud *Croix, l. 2. n. 214.* Et idem dicit *Ovièdo* cum communi de ignorantia juris Divini. Nisi tamen desperetur fructus, aut timeatur, quòd mala ex materialibus fiant formalia, ut communiter dicunt *Salm. tract. 21. cap. 7. n. 53. et Roncag. de car. cap. 3. quæst. 4. cum aliis.* Si verò sint contra Jus Positivum tantum, probabile est privatis non esse obligationem, saltem non sub gravi, corrigendi; secùs autem Prælati, Parentibus, Confessariis, Magistris; quia ipsis specialiter incumbit docere subditos. Ità *Salm. d. n. 53. cum Bann. Ledesm. Item Bonac. de Car. q. 4. p. 7. n. 11. Nav. n. 24. n. 12. Viva de 4. Præc. q. 11. art. 6. n. 11. Pal. de Car. D. 3. p. 4. n. 2. Ratio, tum quia proximus non est in peccato, quo deficiente, non urget præceptum correctionis: tum quia ille nil agit intrinsecè malum. Sed probabilius est communi *Pal. n. 3. Con. D. 28. q. 4. n. 38. Sanch. de Matr. lib. 2. D. 38. n. 5. Mazz. de Car. cap. 2. §. 6. Tourn. to. 3. p. 318. et Croix lib. 2. n. 214. cum Burgh. et aliis* docent omnes teneri ad correptionem, quia illa transgressio, licet materialis, et non intrinsecè mala, attamen positâ lege, adhuc est mala: et ideo per correptionem tenemur eam impedire.*

57. — « Dixi 2. per se, quia si quis ob timorem, verecundiam, pusillanimitatem putet se non ita strictè obligatum, vel minùs esse idoneum ad corripiendum, videtur tantum peccare venialiter. Vid. *S. Th. 2. 2. q. 32. art. 2. et cæteros supra cit. »*

Nota hæc doctrinam *S. Th. 2. 2. q. 33. art. 2. ad 3. ubi ita docet: « Hujusmodi omissio est peccatum veniale, quando timor, et cupiditas tardiores faciunt hominem ad corrigenda delicta fratris: Non tamen ita, quòd si ei constaret, quòd fratrem posset à peccato retrahere, propter timorem, vel cupiditatem omitteret, quibus in animo suo præponit charitatem fratris nam. Et hoc modo quandoque viri sancti negligunt corrigere delinquentes. »*

58. — « Resp. 2. Præceptum hoc obligat occurrentibus his circumstantiis: I. Si certò tibi constet de peccato proximi, (vel de proximo periculo peccandi, ut *Tourn. pag. 318. concl. 2.*) indagare enim tenetur solus Superior. (ut etiam *Tourn. p. 314.*) »

Ità ut, si non constaret de peccato proximi, nempe si notitia de peccato illius nobis perveniret tantum per auditum, aut per alia signa dubia, non tenemur corripere. *Salmant. tract. 21. cap. 7. nu. 53. cum Sanch. Dian., etc.* Nisi suspicio sit de homi-

cidio, vel de damno communi, vel nisi quis esset Prælati, qui in dubio debet corripere, cum is ex officio teneatur peccata subditorum inquirere: licet potius tunc expediat, ut correptionem faciat in communi, ut *Salmanticens.* cum aliis *d. num. 52. cum Busemb.*

39. — « II. Si probabile sit eum se non emendasse, nec emendaturum, vel relapsurum: quia elemosyna egentium tantum danda est. »

Quæritur, utrum, quando abest periculum relapsus, sit obligatio corripiendi fratrem non emendatum? Prima sententia negat, eamque tenent apud *Salm. Tract. 21. c. 7. n. 49. Sa, Abul. Pal. Regin. Com. Dian. Villal., etc.,* et valde probabilem vocant *Laym. de Charitat. c. 7. n. 2. vers. Corripe, cum Sylvest. Turrian. et Glossa in c. Si quis. 24. qu. 1.* Ratio istorum, quia neque ipse quidem peccator tenetur statim peccatum delere per penitentiam: tanto minùs igitur illum à peccato sublevare tenetur alter, cui incertus est emendationis fructus. Ideò ait *Laym.* præcipi in *Ecclesiast. c. 29. Corripe proximum, ne forte iteret.*

Secundam tamen sententiam contrariam merito probabiliorum putant *Tournel. t. 3. p. 315. concl. 2. et Salm. ibid. nu. 50. cum Suar. Bon. Less., etc.* Ratio, quia frater in peccato constitutus jam gravem patitur necessitatem, à qua teneris illum, si potes, eripere: ideoque Christus Dominus præcepit: *Si peccaverit in te frater tuus, vade, et corripe eum.* Nec officit opposita ratio, nam bene per accidens aliquando potest esse obligatio major aliena, quam propria: v. gr. potest quis ob amorem paupertatis non se eripere à gravi egestate, sed alter dives tenetur ei subvenire, si potest.

« III. Si alius æquè idoneus non adsit qui correpturus putetur. »
 « IV. Si sit spes fructus; quia desperato fine, cessant media. »
 « (In æquali dubio, an correctio sit profutura vel obfutura, omnitendendum esse dicunt *Concina de Eleem. c. 3. n. 9. et Tournely t. 3. p. 320. cum Habert, et Antoine. Rectè autem limitat Tournely 1. Si corrigendus sit in periculo mortis. 2. Si timeatur ex omissione infirmitatis aliorum in fide, aut moribus. Et sic etiam, si correctio certius sit profutura. Dicit autem idem Tournely tertio, non esse obligationem corrigendi, si probabile sit quod reus per se respiscat: ex *D. Th. dict. quæst. 33. art. 2. ubi: Cadit sub præcepto (correctio) secundum quod est necessaria ad istum finem. Item notat Tourn. p. 321. n. 2 et 4. cum Soto, Bann. et Malder. neminem teneri ad corrigendum in necessitate gravi spirituali cum periculo notabilis damni honoris, vel bonorum: nisi sit Pastor, aut alius cui ex officio incumbat alterius cura.* »
 « V. Si sit bona occasio, locus, et tempus opportunum, possisque sine tuo gravi damno facere. Quòd si horum aliquid desit, præceptum non obligat. Undè patet ejus omissionem in privatis vel nullam esse, vel levem culpam. Vid. *Bon. loc. cit. (Sed ita genericè dictum non placet.)* »*

40. — « Resp. 3. Etsi hoc præceptum obliget omnes etiam

» subditos, magis tamen Prælatos. Ratio prioris est, quia omnes
 » sunt commembra, tenenturque sibi externa officia Charitatis
 » præstare. Ratio posterioris est, quia subditi ex Charitate, Præ-
 » lati verò etiã ex officio, et justitiã tenentur. Unde peccare
 » possunt etiã graviter, veniales culpas non impediendo, si
 » vigor disciplinæ per hoc minuat. (Vide lib. 4. nu. 13.)
 » Eademque ferè est ratio de patrefamilias, præsertim erga libe-
 » ros. *Laym. l. cit. n. 5. Pall. Trull. lib. 1. cap. 5. d. 13. et 15.*
 » et ceteri. »

Strictius ergo tenentur ad correptionem Episcopi, Parochi,
 Prælati, Parentes, Confessarii, Domini, Mariti, Magistri, Tu-
 tores et Curatores. Sed dubitatur, an hi teneantur ad corripiendam etiã cum gravi damno proprio? Quod ad Episcopos
 et Parochos pertinet, non est dubitandum quin ipsi tum ex of-
 ficio, tum ex stipendio quod exigunt, teneantur ad subveniendum
 subditis, ac propterea ad eos corrigendos, adhuc cum periculo
 vitæ, in eorum necessitate, non solum extrema, sed etiã gravi,
 ut communiter docent *D. Th. 2. 2. quæst. 185. art. 5. ubi; Et ideo ubi subditorum salus exigit personæ Pastoris presentiam, non debet Pastor personaliter gregem deserere.... nequè etiã propter aliquod personale periculum imminens, ex illo Jo. 10. Bonus Pastor animam suam dat pro ovibus suis. Suar. D. 9. sect. 2. n. 4. Pal. tr. 6. D. 1. p. 9. n. 12. Bonac. D. 3. qu. 4. p. 4. n. 5. Viva de 4. Præc. qu. 11. art. 6. n. 13. Mazz. t. 1. pag. 458. et Salm. tract. 21. cap. 6. n. 33. cum Con. Trull. Tap. et Vill. Utrum autem cum periculo damni proprii teneantur ad correptionem Parentes, Mariti, et alii ut supra, qui nullum ad hoc stipendium recipiunt? Videntur affirmare *Salmanticenses tr. 21. cap. 7. n. 58.* dum dicunt quod ipsi tenentur ad correptionem ex officio, ac proinde (addunt) ex justitiã. Sed huic additioni seu doctrinæ minimè acquiesco; nam licet verius teneantur Superiores ex officio magis quàm ex merâ charitate, ut docent *Sanchez, Pal. Cajet. Val. et Dian.* (contra *Suar. Tap. et Lorca*) apud ipsos *Salm. dicto n. 58.*: attamen tale officium, cum ortum habeat ex obligatione sola pietatis, aut charitatis, non videtur obligare ex justitiã ad tantum onus; aliud enim est teneri ex justitiã ratione stipendii, ut tenentur Pastores, aliud ratione officii. Addunt *Salm. ibid. n. 67. in fine* Concionatores teneri peccata publica reprehendere, etiã si ideo damna privata timeantur. Hoc tamen intelligendum, si ex reprehensione aliquis fructus speretur, et majus damnum commune non timeatur.*

41. — « Resp. 4. Ordo in correptione servandus est, quem
 » Christus præscripsit *Matth. 18.*, scilicet primò, ut corripias
 » privatim: deinde coram testibus: tum ad Prælatus Ecclesiæ,
 » sive Superiorem deferas. Excipe tamen I. Nisi præstet Superi-
 » riori viro probò, et prudenti, quàm aliis testibus innotescere:
 » prout cautum est in *Regula. S. Aug.* (Vide lib. 4. n. 243 et
 » seq.) II. Nisi peccatum sit publicum, tunc enim potest pu-
 » blicè corripì. III. Nisi vergat in grave damnum tertii, aut Com-

» munitatis, si Superiori non statim innotescat: v. gr. si quis
 » proditorem molitur, hæresim occultè spargat; tunc enim
 » immediatè Superiori indicandum, quia commune bonum
 » præferendum est privato; *Fill. t. 23. c. 7. n. 149 et 155.*
 » IV. Quando corripiendus est contentus, ut Superiori statim
 » significetur, ut est apud quosdam religiosos, qui quoad hoc juri
 » suo renunciaverunt. Vid. *Suar. Becan. Laym. hïc. Sanch.*
 » *Fill. loc. cit.* »

Ex dictis resolvitur:

42. — « 1. Qui facile potest impedire peccatum mortale
 » proximi, et ob mali temporalis timorem neglexit, peccat mor-
 » taliter. Ita *Laym. Suar. Sanch. lib. 6. mor. c. 18. Vid. Pal. hïc.*
 » 2. Si certò constet, fratrem perfectè emendasse peccatum
 » occultum, nec ex eo esse ullum periculum relapsus, vel damni
 » ipsi, aut alteri, non licet (etiã in Soc. Jesu) denunciare pa-
 » tri, vel Prælato, nisi frater expressè in istam denunciationem
 » consentiat. *Sanch. 2. mor. l. 6. c. 18. n. 40 et 69. Pal. de*
 » *Char. t. 6. disp. 3. p. 12. Fill. Trull. l. 1. c. 5. d. 14. Suar.*
 » *Hurt. disp. 163.* et denique *Card. de Lugo Resp. mor. l. 4.*
 » *d. 46.* ubi tamen notat, in Soc. Jesu casum esse rarissimum.
 » (Vide l. 4. n. 245.) Ratio autem est, quia cessat motivum
 » charitatis, atque adeo ratio denunciandi: ideoque est pecca-
 » tum, et quidem (ut *Card. Lugo loc. cit.* notat ex *Suar.*) mor-
 » tale ex genere suo. Vid. *Dian. p. 4. t. 4. R. 71.*
 » 3. Si Superior immediatus se solo possit delinquentem emen-
 » dare, ita ut nullum periculum damni, vel relapsus ipsi, vel
 » alteri, vel Communitati imminet, videtur peccare mani-
 » festando Superiori mediato delictum. *Pal. loc. cit. Trull.*
 » *d. 16. n....*
 » 4. Prælati, et Magistratus tenentur aliquandò inquirere
 » subditorum peccata, ut corripiantur: non tamen multum, et
 » curiosè de aliquo in particulari rogare debent; is speciale ejus
 » signum dederit: neque facile admittere accusatores spontaneos;
 » quia illi specie boni communis sæpè se quærunt. *Hurt. etc.*
 » *Dian. p. 7. tract. 13. R. 10 et 12.*
 » 5. Episcopi, Prælati Religiosorum, Pastores animarum
 » tenentur etiã cum suo incommodo, imò aliquandò cum vitæ
 » periculo, adhibere diligentiam, quam possunt, ut peccata pu-
 » blica et occulta impediunt; quia cum Christo pacti sunt curam,
 » et sollicitudinem gregis, pro qua multa ab eo bona accipiunt.
 » *Hurt. t. 2. d. 162. sec. 7. §. 6.* (apud *Dian. p. 7. t. 3. R. 28.*)
 » atque hanc esse omnium Patrum, et Theologorum doctrinam,
 » quam Christus verbo et exemplo docuerat: additque idem
 » esse de magistratibus, et concionatoribus, et concionatoribus,
 » teneantur ad id ex justitiã (sicut Prælati et Magistratus),
 » tenentur tamen peccata publica corripere (sed non facile Præ-
 » latorum et Religiosorum, quorum auctoritas ad bonum

» commune est necessaria), etiamsi non sit spes emendationis.
» *Con. Hirt. Dian. loc. cit. R. 13.*

» 6. Correptio adhibenda est non semper statim, sed cum ma-
» jor fructus speratur. Hinc interdum permitti post reiteratio
» peccati, ut ferventiùs respiscat. *Dian. p. 7. t. 3. R. 29 et 30.*
» ex. *Reg. Fill. Trull.* Neque sufficit semel esse factam correp-
» tionem, sed debet iterum iterumque fieri, quandiu speratur
» fructus. *ibid. R. 32.* »

DUBIUM V.

DE SCANDALO.

ARTICULUS I.

Quid, quotuplex sit, et quale peccatum.

43. Quale est scandalum activum, et quale passivum? — 44. Reso-
lutio plurimorum casuum apud Bosenbaum. — 45. Quando scan-
dalum sit speciale peccatum? — 46. An circumstantia inductionis
sit necessario in confessione explicanda? — 47. An liceat petere
aliquando à parato ad peccandum id quod ille non præstabit sine
peccato?

45. — « RESP. I. Scandalum dicitur peccatum occasionatum,
» et est duplex; Activum, et Passivum. *Actioum* est dictum, vel
» factum (quo nomine etiã omissio intelligitur) minus rectum,
» et præbens alteri occasionem ruinæ spiritualis. Ex *S. Thom. 2.*
» 2. *quæst. 43. art. 1. Sanch. Azor. Laym. c. 13. Bon. d. 2. quæst. 4.*
» p. 2. Dixi minus rectum, hoc est, quod vel in se malum sit, ut
» si loquaris turpia coram adolescente; vel mali speciem habeat,
» ut si justa de causa, coram aliis eam ignorantibus, comedas carnes
» die vetito. Scandalum Activum aliud est per se tale, aliud per
» accidens. Per se dicitur, quando directè intenditur alterius rui-
» na; id est, si ideo aliquid fiat, ut aliquis ad peccatum inducatur:
» v. gr. si adulter alienam sollicitet ad adulterium. Per accidens
» dicitur, quando indirectè, et interpretativè tantum causatur
» alterius peccatum; ut si quid facias, quod tibi in mentem venit,
» aptum ad inducendum alterum hic et nunc ad peccatum, et
» nihilominus facis, ut si coram pusillis pecces, vel die vetito
» carnes comedas, non dicendo, quod habeas veniam: Item,
» si Clericus domi suæ alat mulierem populo suspectam, esto ab-
» sit omne peccatum, et peccandi periculum. Vid. *Sa v. Clericus,*
» *Laym. Bon. l. c.* Scandalum *Passivum* est ipsa ruina, sive pec-
» catum, in quod labitur proximus, ex occasione alterius dicti,
» vel facti. Quod dividitur in *Datum*, seu *Pusillorum*, quod ori-
» tur ex activo: et in *Acceptum*, quod non oritur ex activo, sed
» ex ipsius summentis malitiã: quale erat odium, et invidia pha-
» risæorum in Christum, occasione ejus dictorum, vel factorum:
» undè hoc dicitur *Pharisaicum*. Ex his patet:

« 1. Ad scandalum activum non requiri, ut de facto passi-

» vum consequatur; sed satis esse quod data sit occasio, ex qua
» naturã suã sequi possit, ut si quem inducere velis ad pecca-
» tum qui tamen non consentiat; sicut etiã contrã, passivum
» potest dari sinè activo. *Laym. ibid.*

« 2. Scandalum passivum non esse speciale peccatum, nequẽ
» addere circumstantiam aggravantem; verb. gr. qui viso alte-
» rius furto, etiã furatur, non ideo peccat gravius. *Laym. ibid.*
» 3. Non semper esse scandalum si peccas coram aliis, sed tan-
» tum quandò, attentis circumstantiis tam personæ agentis, quàm
» coram quibus fit actus, potest probabiliter timeri ne per hunc
» actum trahantur ad peccatum qui alias peccaturi non essent.
» *Sanch. Laym. l. 2. tr. 3. c. 13.*

« 4. Omne scandalum activum, directè intendens ruinam
» proximi, est speciale peccatum contrã charitatem, ut habet
» communis sententia. An verò idem sit, quandò intenditur in-
» directè, controvertunt Scholastici, et parum refert ad praxim.
» *Sanch. l. 7. c. 6 et 9 Azor. 1. part. l. 4. c. 7. Bonac. loc. cit.* »

Undè resolves hos casus:

44. — « 1. Mortaliter peccat, qui alteri dat occasionem ruinæ
» mortalis nisi indeliberatio excuset; et sic opus indifferens,
» vel veniale sæpè transit in mortale, ratione scandali v. g. si
» jocosum verbum proferat Religiosus coram sœminis, vel ijs,
» qui indè occasionem peccati mortalis sumere possunt. *Laym.*
» *l. c.*

« 2. Venialiter peccat ratione scandali, qui alteri dat occasio-
» nem ruinæ venialis tantum. Quod verum est, etsi directè
» illam intendat, et quidem per actum mortalem. *Sanch. l. 1. c. 6.*
» n. 11. ex communi contrã *Suar.* Ratio autem est quia ruina est
» parva. Et patet à simili, ut si quis per fornicationem intendat
» furari rem minimam, furtum tantum erit veniale.

« 3. Scandalizans committit, præter peccatum scandali, etiã
» peccatum ejus speciei, ad quod alterum inducit: ideòque confi-
» teri debet speciem peccati mortalis, per quod et ad quod in-
» duxit, cum numero inductorum, vel qui probabiliter induci
» potuerunt. *Sanch. Azor. Laym. Bonac. l. c. Card. de Lugo de*
» *pœnit. d. 16. s. 4. Dian. de Sacr. tom. 2. tr. 4. r. 11.* Excipit
» tamen *Card. de Lugo l. c.* si præter intentionem scandalum
» dederit. *Tamb. de Exped. Conf. l. 2. c. 1. n. 9.* cum *Lugo* ait,
» quoad inductas, sufficere, si dicas: *Fui multis occasio pec-*
» *candi meo exemplo.* (Vid. *lib. 5. n. 46.*) »

« 4. Etsi is, qui scandalizavit alios, teneatur illis rursus dare
» bonum exemplum, ut inquit *Sa*, si quis tamen nudo exemplo suo
» alios ad furtum induxit, neque alio peculiari modo, v. gr. ex-
» hortatione, consilio, mandato est cooperatus, non tenetur ad
» restitutionem, quia talis inductio est tantum contrã Charita-
» tem, non contrã Justitiam, (Itã etiã *Sanch. Dic. l. 1. c. 6.*
» 5. et *Salm. de Rest. c. 1. n. 114.* cum *Mol. Bon. Dic. et alijs*
» communiter cum *Roncaglia de Car. c. 6. qu. 2.* qui rectè ait, quod

» licet is peccet etiam contra justitiam, juxta probabiliorem sententiam, quam sequemur n. seq. 45, non tenetur tamen ad restitutionem, quia non est causa, sed tantum occasio damni. Vide n. seq. in fine.) * Idem docet Less. si cum Caio, v. gr., potares eam intentione, ut ipse, consumptis pecuniis, furetur. Vid. Less. cap. 9. d. 16. n. 110.

» 5. Non censetur dare scandalum, qui, licet publice peccet, » facit id tamen coram iis, qui vel sunt ita viles, vel infames, aut » improbi, ut nemo moveatur ad peccatum; vel qui sunt ita » probi, verb. gr. si quis fornicetur coram aliis, qui sunt parati » idem facere, nec ejus exemplo moventur; vel si coram mansuetis quis contendat, rixetur, vel alium cædat. Sanch. 1. mor. c. 6. n. 6.

» 6. Non ideo factum aliquod est scandalum quia alius incipit de tali homine male suspicari, aut sentire, quia hic non peccat, si ob sufficientia indicia suspicetur. Secus tamen est, si incipiat male sentire de Fide Catholica, Clero, Ordine Religioso, vel minus ad pietatem affici. Unde patet facilius dari scandalum ab iis, qui sunt magna auctoritate, vel pietatis existimatione, quam ab aliis. Con. d. 32. n. 33. »

43. — Hic operæ pretium est ad trutinam revocare tres quaestiones valde scitu, et ad praxim necessarias. Quæstio I. Quando scandalum sit speciale peccatum? Adsunt tres sententiæ. Prima asserit tunc tantum scandalum esse speciale peccatum contra charitatem, quando directè intenditur spiritualis ruina proximi. Ita Sanch. dec. l. 1. c. 6. n. 3. Bonac. tom. 2. d. 2. de Peccatis quæst. 3. punct. 2. §. unic. n. 13. cum Pal. Azor. Bann. Trull. etc. apud Salm. tr. 21. c. 7. n. 51. Ratio horum DD. quia, ut peccatum aliquod sit specialiter distinctum, requiritur, ut habeat specialem finem contra virtutem oppositam. At cum proximi ruina non intenditur, non specialiter læditur charitas, sed potius illa virtus, ad quam lædendam proximus inducitur: ideo tale scandalum ad illam speciem reducitur peccati, ad quod proximus inducitur; sive directè, jussu, consilio; sive indirectè, verbis, aut exemplo.

Secunda sententiæ, quam tenent Lugo D. 16. sect. 4. ex n. 157. cum Navarr. et Tamb. Meth. exped. Conf. l. 2. c. 1. n. 105. cum aliis recentioribus, distinguit, et dicit posse aliquem tripliciter inducere alterum ad peccatum. I. Directè et formaliter, intendendo illius spiritualem ruinam. II. Directè, sed non formaliter, quando scilicet vult, ut alter castitatem violet, non jam ut animam perdat, sed ut ipsi inducenti satisfaciatur. III. Indirectè, nempe quando ex suo exemplo alter accipiet occasionem peccandi. Hinc aiunt, quod si scandalum accidat primo et secundo modo, peccat scandalizans, non solum contra charitatem sed etiam contra virtutem, ad quam lædendam proximus inducit. Quando verò tertio modo peccat, scilicet prævidendo, sed non intendendo peccatum proximi, tunc peccat tantum contra charitatem, non autem contra virtutem quæ læditur, unde non

tenetur illius speciem explicare. Ratio, quia reliquæ virtutes non obligant, saltem graviter (prout ait Lugo), ut impediamus in aliis vitia opposita, sed tantum ne positivè intendamus proximum in ducere ad eas offendendas.

Tertia sententiæ, cui subscribo, tenet, quod qui directè vel indirectè inducit proximum ad peccatum, dupliciter peccat, scilicet tam contra charitatem, quam contra virtutem, ad quam lædendam proximum inducit. Quod peccet contra charitatem, mihi videtur non posse negari, et nequeo acquiescere primæ sententiæ expositæ. Si enim charitas obligat ad proximum corrigendum, et impediendum, cum possumus, ne ruat in peccatum; quanto magis obligat ad eum non impellendum ad peccatum consilio, vel exemplo? Nec obstat ratio allata, quod ad charitatem lædendam requiratur finis eam lædendi specialis; nam generaliter sufficit ponere destructivum ejusvis virtutis, ut illa offendatur, etsi hoc non intendatur; prout si quis occidit inimicum in Ecclesiâ, etiâsi non intendat Religionem offendere, tamen non solum peccat contra justitiam, sed etiam contra Religionem cum ipso facto illam lædat. Et sic tenent Lugo l. c. n. 159. Tourn. tom. 3. p. 327. v. Tota, Roncaglia de Sanch. c. 6. quæst. 2. Tamb. l. c. Salm. l. c. n. 53. cum Soto, Val. Suar. Tab. Prad. Et hanc expressè docet S. Thomas, quamvis enim Sanch. citet ipsum pro suâ sententiâ in 2. 2. q. 43. a 3. verumtamen a 1. ad 4. S. Doctor ita loquitur: « Quando aliquis suo malo verbo, vel facto » intendit alium ad peccandum inducere; vel etiâsi ipse hoc » non intendat, ipsum factum est inductivum ad peccandum; tunc » ille dat occasionem ruinæ, unde vocatur scandalum activum. » Quod autem is peccet etiam contra virtutem, ad quam lædendam proximum (etsi indirectè) inducit, ratio est, quia quælibet virtus non solum contrarios prohibet actus, sed etiam prohibet ne detur occasio aliis inductiva ad peccandum: tunc enim occasio illa, esto non sit causa de se influxiva, est tamen causa moralis, ut proximus peccet; dicitur causa moralis, quæ in substantiâ æquivalet causæ directè inductivæ ad peccatum, cum sinè eâ proximus non peccaret. Ita Caj. 2. 2. q. 43. art. 1. Sanch. l. c. Roncaglia loc. ut sup. Tournely l. c. et Salm. n. 55. cum Laym. Vide dicenda in quæst. III. n. 47. circa fin. Qui tamen suo exemplo induceret alium ad furandum, licet peccet contra justitiam duplici peccato, non tenetur tamen ad restitutionem, ut comm. docent DD. Molina D. 34. n. 2. Bon. D. 1. q. 2. p. 11. n. 14. Sanch. Dec. l. 1. c. 7. n. 15. Roncaglia (vide l. c.) et Salm. de Rest. tr. 13. c. 1. n. 114. (contra Tourn. t. 3. p. 329. in fin. cum Antoine.) Ratio, quia exemplum illud non est causa directè influxiva, sed tantum occasio, quæ non præstat ad furandum positivum influxum, qui requiritur ad obligationem restitutionis.

46. — Quæstio II. An circumstantia inductionis ad fornicationem sit in Confessione explicanda? Negant Lugo de Pæn. D. 16. et Tamb. in Meth. Conf. c. 3. §. 4. n. 24. cum Jo. Sanch. et Vasq.

Leandr. cum aliis apud *Salm. de Pœn. c. 8. n. 107.* qui dicunt sufficere fateri fornicationem, quia malitia inductionis sive scandalii (ut aiunt) jam habetur, licet non gravis, quando aliquis non sollicitat, sed consentit; adhuc enim participat cum altero in suo peccato, et est causa cooperans ad ejus ruinam: quare solum videtur aggravari magis hæc malitia intra eandem speciem, quando quis positivè sollicitat. Et idem ait *Lugo* dicendum de collocazione turpi, et simili. Contradicunt tamen *Sanch. Dec. l. 1. c. 6. n. 14. Pal. tom. 1. tr. 6. D. 6. p. 3. n. 4. et Sal. cum Diana, Con. Fill. etc.* dicentes, omnino explicandam esse circumstantiam sollicitationis, cum hæc sit peccatum distinctum à peccato, ad quod proximus inducitur. Hæc tamen ratione non obstante, videtur satis probabilis prima sententia *Lugonis*, cum etiam in cooperatione ad fornicationem adsit peccatum contra charitatem, bene distinctum à peccato cooperationis ad fornicationem, cooperando ad ruinam alterius partis, juxta mox dicta in quæstione antecedenti, et dicenda in quæst. sequenti. Unde infert *Lugo*, inductionem non esse nisi circumstantiam aggravantem intra eandem speciem, non necessariò explicandam, juxta sententiam quam referemus *l. 6. ex n. 467.*

Ex hæc autem sententiâ *Lugonis*, et aliorum ut supra, scilicet quòd circumstantia sollicitationis sit ejusdem speciei, quam cooperatio ad fornicationem, infertur, quòd cooperatio ad fornicationem (licet in ipsâ fornicatione necessariò contenta) sit peccatum distinctum tam contra castitatem, quam contra charitatem; undè qui fornicatur, secundum hanc sententiam, non unum peccatum committit, sed plura contra castitatem; et tot (ut arguo) quot peccata tu committeres, si ad invicem cum altero pollutionem faceres; tunc enim unum peccatum ageres, quia te polluis; secundum, quia polluis alterum (idque jam tenet *Tourn. t. 3. p. 337. v. Ex his*, ubi ait quòd fornicans dupliciter peccet, propter fornicationem propriam, et propter alienam); tertium quia cooperaris, ut alter te polluat; præter duo alia peccata quæ committis contra charitatem, cooperando ad pollutionem illius; et ad actionem ipsius, ut tu polluaris. Omnia hæc peccata enumerantur etiam in fornicatione, et pariter in sodomiâ, adulterio, et incestu. Hæc autem diversa peccata non certè sunt explicanda in Confessione ab eo qui fornicatur, nam sufficienter illa exprimit fatendo fornicationem; et ut ipse fornicando jam confusè illa apprehendit, ita etiam in confuso Confessarius ipsa intelligit.

Dici posset cum *Suar. apud Salm. tr. 21. c. 12. de Peccat. n. 60.* quòd, cum plura objecta mala respiciunt unum actum, tunc unum peccatum constituunt, etiamsi per se seorsim divisum unumquodque objectum eorum suam propriam malitiam completè haberet, prout dicit *Spor. de Pœnit. c. 3. n. 435.* de Sacerdote celebrante in mortali, qui licet plures actiones per se malas perpetret, nempe indignè consecrando, sumendo, etc., tamen, ut tenet *Sporer*, quia omnes illæ actiones unum ministerium Sacrificii respiciunt, unum sacrilegium ipse committit. Et sic pariter dici

posset in fornicatione, ubi, quamvis plures actiones pravæ concurrant omnes per se singularem malitiam habentes, quia tamen unum peccatum fornicationis respiciunt, ideò (præciso peccato inductionis) unum peccatum constituunt. Sed regulam, quam ponit *Suar.* ut supra, negant *Sal. n. 69. l. c.* et dicunt, quòd sicut plura objecta prava, specificè distincta in uno actu (putà in occisione Sacerdotis), plura peccata efformant specie diversâ; ita plura objecta ex se propriam malitiam completam habentia, etiam in uno actu plura peccata numero diversa constituunt. Quòd autem Missa celebrata in mortali sit unum Sacrilegium, hoc negamus cum *Croix: V. l. 5. n. 45. et l. 6. n. 35.* His tamen non obstantibus, non improbo opinionem eorum, qui dicunt fornicationem esse unum peccatum; sed magis mihi arridet sententia *Lugonis*, ut supra, qui in quacumque fornicatione plura peccata agnoscit. Unusquisque abundet in sensu suo.

47. — Quæstio III. An sit peccatum scandalii petere ab alio aliquid, quòd ipse non præstabit sinè peccato, si jam paratus sit ad peccandum? Hic distinguendum: si res quæ petitur sit de se intrinsecè mala, ita ut nullo modo præstari possit sinè peccato, prout est petere fornicationem à meretrice paratâ, non desunt plures DD. qui dicunt non esse peccatum scandalii; quia, cum talis mulier sit semper in actuali aut virtuali voluntate peccandi, non censetur graviter, sed leviter cooperari, què occasione ei præbet peccatum illud exequendi. Ità *Sotus l. 6. de Just. quæst. 1. art. 5.* item *Henrig. Azor. Valent. Medin. Salon. Manuël. Lop. etc. apud Sanch. Dec. l. 1. c. 6. n. 13. cum Coninck, et Salas. ap. Bon. de Pœnit. quæst. 5. Sect. 2. p. 2. §. 3. diff. 3. n. 19 et 20.* Veneror tantorum DD. auctoritatem, sed non audeo recedere à sententiâ contrariâ, quam sequendam censeo, et tenent *Sanch. loc. cit. n. 14. cum Cajet. Nav. et Fill. item Bonac. de Peccat. D. 2. quæst. 4. p. 2. §. 1. n. 21. Ronc. tract. 6. de Char. c. 6. quæst. 6. Tamb. Dec. l. 5. c. 1. §. 4. n. 65. et Spor. in V. Præc. c. 1. ex. n. 45.* qui vocat communem et certam. Ratio mihi valdè potens, quia, licet meretrix sit in actuali voluntate peccandi, certè tamen sibi infert ruinam graviter majorem, opere complendo illud particulare fornicationis peccatum. Is igitur, qui illi cooperatur ad peccatum consummandum, dupliciter graviter peccat, tum contra charitatem, tum contra castitatem, ut mox melius patebit ex infra dicendis.

Si autem res quæ petitur sit indifferens, et bene possit præstari sinè peccato alterius, ut esset petere mutuum ab usurario juramentum à falso jurato, Sacramentum à Sacerdote peccatore, et similia; prima sententia tenet, non esse peccatum grave, petere prædicta sinè justâ causâ. Ratio, quia, ut aiunt, cum usurarius ille aut Sacerdos, etc. jam habeat voluntatem deliberatam peccandi, non inferes ipsi grave damnum, si proponas illi occasionem, quâ exequatur peccatum præter tuam intentionem; ea enim anticipatio operis externi peccatum illius tantum accidentaliter variat. Ità *Lugo de Just. D. 25. ex n. 234. Cajet. 2. 2.*

q. 78. a. 4. et in *Summa v. Usura, Sot. l. c. dub. 1. Nao. summa c. 17. n. 262. Sa v. Usura. n. 5. item Arag. Led. et alii ap. Sanch. Dec. l. 3. c. 8. n. 23. et probabilem putant ipse Sanch. Pall. et Tamb.*

Secunda verò sententia, quam amplectimur, tenet id esse peccatum mortale tam contrà charitatem quam contrà virtutem, ad quam lædendam occasio proximo præbetur, petendo ab illo mutuum Sacramentum, aut juramentum sinè gravi causâ: nam cum adsit gravis causa, petens omninò excusatur, ut docet *D. Th. 2. 2. quæst. 78. art. 4. cum S. Aug. Elbel de Scand. n. 365. et aliis comm. ap Salm. de Contract. c. 3. n. 120.*; quia licitè potest homo, causâ alicujus sui notabilis boni, permittere peccatum alterius, quod provenit tantùm ex illius malitia. Petens autem sinè justa causa peccat primò contra charitatem, quia est causa moralis, ut proximus patiatur grave damnum spirituale; nam præscindendo à quæstione, an actus externus augeat malitiam actûs interni, ut tenet *Scotus*, et sui Discipuli cum *Dupasq. Theol. tom. 4. Disp. 2. quæst. 5.*; quia (ut dicunt) integritas seu difformitas actûs externi diversa est ab integritate actûs interni, cum actus externi et interni sint diversæ rationis: Vel an, manente voluntate plenâ erga peccatum, actus externus nihil addat malitiæ actui interno, ut tenent probabiliùs *D. Th. Gonet in Clypeo to. 3. diss. 7. art. 1. Estius l. 2. dist. 42. §. et alii*, quia tota malitia actûs externi consistit in voluntate. Sed quidquid sit de hoc, etiã Thomistæ, prout declarat *Estius*, dicunt, quod, cum contingit perpetratione operis mali voluntatem magis affici ad rem concupitam, tunc sinè dubio per opus externum additur aliquid malitiæ, quia tunc ipsius voluntatis malitia augetur. Quapropter, quamvis, speculativè loquendo sit probabilior Thomistarum sententia, practicè tamen dicimus, quòd ex communiter contingentibus per actum externum semper augeatur malitia voluntatis, ob ejus majorem complacentiam, conatum, diurnitatem, etc. ut advertit benè *Habert de Act. Hum. c. 8. q. 2.* Hinc *Estius loc. cit. in fin.* sic concludit: « Cæterùm, quoniam » externum opus reverà peccatum est, hinc fit, ut semper dicendum sit plus mali eum fecisse qui peccatum opere perpetravit, » quàm qui in solâ voluntate continuit. » Cum igitur peccator actu externo notabilem majorem ruinam sibi infert, non potest excusari à peccato gravi contrà charitatem, qui sinè gravi causa cooperatur illi ad opus exequendum, ut ait etiã *Tourn. tom. 3. p. 427. ver. Ex his*: Charitas enim nos obligat ad vitandum damnum grave proximi, quotiescumque sinè notabili incommodo id possumus. Cum autem habemus gravem causam petendi, non possumus sinè gravi incommodo à petendo abstinere; et ideò tunc equidem excusamur: secùs verò, si causa sit levis, et tantò magis si sit illicita, aut vana. Itã *Bus. n. 49. Sanch. Dec. l. 3. c. 8. n. 22 et 23. cum Valent. Arag. et Conrad. Sylvest. v. Usura. 7. q. 1. Molin. tom. 2. de Just. D. 335. Concl. 4. Ronc. tr. 6. q. 6. Car. c. 6. q. 6. Tamb. Dec. l. 5. c. 2.*

§. 4. n. 76. *Salm. de Contract. c. 3. n. 123. et tract. 21. c. 8. n. 123. cum Pal. Bann. et Trull. Bonac. de Pecc. D. 2. q. 4. p. 2. n. 21. cum Suar. et Fill.*, et censet *Bon.* rationem primæ sententiæ non videri satis firmam. Item *Sporer. in V. Præc. c. 1. n. 46. cum S. Antonin. Vasq. Pont. Palud. Aug. et aliis ap. AA. cit.* Et eandem nostram sententiam sequitur etiã *P. Elbel, de Scand. n. 365.*, asserens hanc esse communem.

Probabiliter tamen *Sporer n. 47. cum Less. Hurt. et aliis excusat*, ab hoc peccato contrà charitatem petentem sinè justâ causâ mutuum ab usurario parato, si usurarius ob multitudinem petentium æquè certè ac facilè præstabit alteri pecuniam illam ad usuras: quia tunc non adest obligatio impediendi peccatum, quod ille æquè certè aliàs patraret. Verùm dicimus, quòd petens sinè gravi causâ, etiã in casu mox posito, non excusatur ab alio peccato gravi contrà virtutem, ad quam lædendam mortaliter inducit proximum. Et hoc, etiã si daretur casus, quem practicè jam diximus moraliter impossibile esse evenire, quòd opere externo non augetur malitia proximi parati ad peccandum. Ratio, quia sinè justâ causâ nunquàm licet cooperari ad actionem objectivè malam: concurrere enim moraliter, etsi permissivè, ad actum objectivè malum sinè justa causa, per se semper est malum; prout certum est, quòd inducere amentem ad pejerandum, fornicandum, etc., etiã si ille non peccat, est grave peccatum contra virtutes oppositas, ut communiter dicunt *Salm. de Leg. c. 3. n. 49. et Bus. n. 155. cum Laym. Bonac. Pal. Sanch. Gran. etc.* Hinc eodem modo petens sinè gravi causa mutuum ab usurario, Sacramentum à Sacerdote peccatore, quàmvis parato, peccat non solùm contrà charitatem, sed etiã contrà justitiam, aut Religionem, ut dicunt *Salm. l. c. de Contract. c. 3. n. 123 et de Sacr. c. 8. n. 36. Sanch. Bec. l. c. cum Sylvest. Mol. Valent. Pal. Trull. Villal. Ban. Tap. apud Salm. in fine.*

Notant autem *Sporer loc. cit. n. 75. et Pontius de Matr. l. 5. c. 18. n. 51. cum Soto et Cajet.* quòd ad mutuum licitè petendum ab usurario non requiritur præcisa necessitas, sed sufficit quævis notabilis utilitas, sive ad conservationem, sive ad decentiam status, aut familiæ: puta (ut ait *Pon. cum iisdem DD. cit.*) si vir nobilis petat mutuum ad exercenda torneamenta cum suis amicis, et aliàs abstinendo aliquam notam incurret.

ARTICULUS II.

An, et quando scandalum passivum permitti possit? An ob illud vitandum aliquid omitti debeat?

48. Quando Scandalum passivum permitti possit? — 49. An sufficiat sola utilitas ad petendum mutuum ab usurario, et Sacramenta à Ministro excommunicato, vel peccatore? — 50. An aliquandò teneamur omittere, vel differre bona Spiritualia ad vitandum scandalum alterius? — 51. An aliquandò teneamur omittere quædam Præcepta? — 52. An dimittere bona temporalia? An peccet graviter

mulier utens veste virili? Vide ibid. alios casus. — 53. An puella decenter ornata teneatur se avertere à conspectu alicujus particularis eam concupituri? — 54. Quid si se ornet ornatu superfluo? — 55. Quid si putet in genere aliquos scandalizandos? Et an peccent graviter mulieres pectus ostendentes? — 56. Quomodo peccent obscena componentes, aut representantes, aut pingentes? — 57. An liceat suadere minus malum, ad majus evitandum? — 58. An aliquando liceat permittere ruinam Proximi?

48. — « RESP. 1. Permitti non potest absque necessitate, vel utilitate propriâ, vel alienâ. Ratio est, quia tenemur ex Charitate impedire peccata proximi, si facile possimus. *Laym. c. 23. ex commun.* »

Unde resolvuntur hi Casus :

« Absque causâ non licet petere mutuum ab usurario, vel ab infideli juramentum per falsos Deos, à concubinario administrationem Sacramenti, vel ut celebret : cum enim absque peccato id non sit facturus, cooperareris ejus peccato. *Suar. Sanch. Trull. l. 1. c. 6. dist. 5. n. 15.* »

49. — « RESP. 2. Ex causa necessitatis, vel utilitatis potest permitti. Patet in dicto casu, qui simpliciter sine peccato fieri potest : ideoque licet talia petere ex rationabili causa, etsi alter ex malitia sit peccaturus. Requiritur autem major necessitas, ut permittatur scandalum Pusillorum, quam Pharisæicum. Item major, si plures sint scandalizandi ; si timeatur peccatum gravius ; et denique, si certè prævideatur, quam aliâs. *Laym. loc. cit. Bonac. d. 2. p. 4. p. 2. (Sufficit inde ab usurario, ut Viva ex communi, et Salm. tr. 21. c. 8. n. 76. cum Caj. Nav. Con. etc. Et ad petenda Sacramenta à Ministro peccatore, aut excommunicato tolerato, ut Laym. de Car. c. 13. n. 8. cum Sanch. et Nav. ex S. Th. vide dicta n. 47. Et vide etiâ infra n. 77. v. 4. Licetum.)* »

50. — « RESP. 3. Debet permitti, si alioqui propria salus periclitaretur, vel aliis, præsertim Communitati, grave damnum immineret. Unlè bona spiritualia necessaria ad salutem nec debet nec potest quisquam dimittere ob cujusquam scandalum. *Fill. 28. c. 8.* »

« RESP. 4. Bona spiritualia (et secundum *Lorcam. ap. Dian. p. 5. t. 7. B. 24.* etiâ temporalia) non necessaria ad salutem non tenetur quis omittre, vel differre, ob scandalum Pharisæicum, juxta illud *Matth. 15. Sinite illos, etc.*, nisi tamen ex dilatione fructus speraretur : facilius verò, ac sæpius talia bona differenda, vel etiâ omittenda sunt, ob scandalum Pusillorum : v. gr. ingressus Religionis debet differri ob scandalum parentis, si consensus illius brevi speretur. *Laym. loc. cit.* »

Docet *S. Th. 2. 2. q. 43. art. 7.* quòd aliquandò tenemur differre bona spiritualia non necessaria ad salutem, ob scandalum Pusillorum, non verò ob Pharisæicum. Attamen notandum hic

est ex *Laym. de Char. c. 13. n. 8. cum S. Th.* quòd scandalum Pusillorum, post monitionem fiat Pharisæicum. Hinc, quamvis quis debeat differre ingredi Religionem ob scandalum propinquorum, si illorum consensus brevi speretur, ut ait *Bus.* potest tamen rectè ingredi, si ipsi pergant resistere, ut *Laym. cum S. Antonin. Palud. etc. l. c. n. 8. in fine.* Sed quoad hoc punctum vide omnino dicenda *l. 4. n. 68.*

Et hic præterea notandum, certum esse, ut dicunt *Salman-ticenses de IV. Præcepto cap. un. n. 7.* posse filios, in seio patre, Religionem ingredi, aut Clericatum sumere : maxime si sciant, patrem ex affectu carnali impediturum, quòd regulariter accidit, ut bene advertit *Pinamon. De Vocation. c. 3. circa initium.* Hinc docet *S. Thom. 2. 2. quest. 189. art. 6. in corp.* quòd « rectè » possunt filii, prætermisso parentum obsequio, Religionem intrare etiam contra præceptum parentum. » Et *art. 10. in corp.* dicit quòd « filii non debent consilium sumere, nisi ab his, de quibus speratur, quòd prosint et non impediunt ex *Eccl. 37.* Cum » viro irreligioso tracta de sanctitate, et cum injusto de justitiâ. » Atque dicto *art. 10. ad 2.* affert. *S. Cyrillus*, qui super illa Evangelii verba : *Permitte me renuciare his, qui domi sunt, etc.* sic loquitur : « Communicare proximis, indicat adhuc languentem et retrocedentem : propter quòd audit à Domino : Nemo mittens manum ad aratrum, respiciens retrò, aptus est Regno Dei. Respicit retrò, qui dilationem quærit cum propinquis conferendi. » Vide alia valdè utilia, quæ dicuntur super hoc puncto *cit. l. 4. n. 78.* Tunc tantum filiis non liceat ingredi Religionem, quando relinquerent parentes in necessitate gravi, vel fratres in extremâ, ut *Salm. de Statu. Relig. c. 3. n. 53. etc. cum S. Thom. et communi.* In dubio tamen, an necessitas sit talis, permittitur ingressus ; cum in dubio possideat libertas, ut docet *Sanch. Decal. l. 4. cup. 25. num. 6.* Vide dicenda *dict. lib. 4. ex num. 66.*

51. — « RESP. 5. Ad vitandum grave scandalum Pusillorum quædam præcepta impleri non debent, nisi tamen ommissio esset magis damnosa omittenti. Vid. *Laym. l. 2. t. 3. c. 13.* Ratio hujus est, quia tunc, concurrente duplici præcepto, sci licet naturali de cavendo scandalo, et positivo, majus et fortius est naturale. »

Quæstio, est, an ad vitandum scandalum proximi sint omittenda Præcepta? Certum est I. Quòd præcepta, quæ omitti non possunt sine peccato, hæc nunquam prætermittenda sint ob alterius scandalum, sive sit Pharisæicum ex illius malitiâ, sive pusillorum ex ejus infirmitate aut ignorantia. Hujusmodi sunt præcepta Fidei, et Sacramentorum, quæ sunt necessaria ad salutem, ut docet *S. Thom. 2. 2. quest. 43. art. 7.* Item omnia præcepta naturalia ; et quamvis DD. aliqui dicant aliquandò posse omitti præcepta naturalia affirmativa, nempe corrigendi peccatores, vel puniendi delinquentes, quandò magis timetur damnum, quam speratur fructus ; tamen melius dicit *Palauus de Charit. t. 6. D. 6. p. 15. num. ... in fin.* tunc verius in his

casibus ipsa præcepta cessare, et non obligare. Certum est II. Quod alia præcepta positiva nec etiã omitti possint si scandalum proximi esset pharisaicum, quia tunc potius daretur illi occasio bona aliorum malitiosè impediendi, ut ait *Sporer d. 5. Præc. cap. 1. n. 29. ex D. Th. d. q. 43. art. 8.*

Dubium autem est, an sint omittenda præcepta positiva, ad scandalum pusillorum vitandum. *Prima sententia* probabilis, quam tenent *Nav. Summ. c. 24. n. 44. Vasq. quæst. 43. art. 7. d. 1. Palaus d. p. 16. n. 3. cum Bas. de Leon. et probabilem putat Croix l. 2. n. 244. ac Tamb. Dec. l. 3. c. 2. n. 8. negat*, quia præcepta etiã positiva, et humana non cessant obligare, quando scandalum non est datum, sed acceptum: magis enim tunc obstringit obligatio implendi præcepta tibi injuncta, quam vitandi omissionem præcepti alteri impositi. *Affirmat vero secunda sententia probabilior, quam tenent cum Busemb. Laym. de Carit. c. 3. n. 10. qui vocat communem, Canus in Rel. de Pæn. p. 5. Suar. D. 10. de Scand. sect. 4. n. 6. Tournely tom. 3. pag. 332. Roncaglia de Car. c. 6. qu. 7. Sporer de 5. Præc. c. 1. n. 29. et Salm. tract. 21. c. 8. n. 87. cum Valent. Sylo. Bann. Led. Hurt. Med. Cord. et Lorca. Citant etiã Salm. S. Thom. in dic. art. 7. Sed reverà S. Doctor ibi non loquitur de præceptis, sed de bonis spiritualibus, pro quibus veriùs intelligenda sunt consilia. Ratio hujus sententiæ est, quia præceptum generale de vitando scandalo Proximi, cum sit naturale, præferendum est præceptis positivis. At quia magnum esset incommodum mulieris, si ipsa ob scandalum alterius ad longum tempus abstinere à Missa teneretur, ideò valde probabiliter dicitur *Laymann de Charit. c. 13. n. 10. Tournely loc. cit. et Sporer dict. c. 1. n. 29 et 37.* quòd illa ad hoc non teneatur nisi pro unâ vel alterâ vice. Imò tenet *Ebel de Scand. cum Ills. aliisque pluribus*, benè posse illam semel vel iterùm omittere Sacrum, sed ad hoc non teneri, cum accidat scandalum omninò ex alterius malitiã.*

Ex dictis resolvuntur hi Casus

« 1. Prælati Ecclesiastici non tenentur (imò nec possunt) quæ ad bona Ecclesiæ conservanda sunt necessaria, v. gr. lites, etc. omittere ad vitanda scandala Pharisaica, imò etiã pusillorum; etsi his priùs reddi debeat ratio rectitudinis. *Dian. part. 5. t. 7. R. 24. Ex S. Thom. etc. »*

52. — Quæritur, an ad vitandum scandalum sint dimittenda bona temporalia? Distinguit *D. Th.*, et docet 2. 2. quæst. 43. art. 8. quòd si bona sint propria, « tunc vel totaliter dimittenda » vel aliter scandalum est sedandum, scilicet per aliquam monitionem; » Nam, factâ monitione de veritate justitiæ, scandalum evadit pharisaicum, de quo nihil ampliùs curandum, ut docet idem *D. Thom. eod. loc.* Imò dicunt *Palaus de Charit. tom. 6. D. 6. 17. Sanchez Dec. lib. 1. c. 7. n. 11. et Sporer. de V. Præcep. c. 1. n. 32. cum Suarez, Dian., etc.* nunquam esse obligationem gravem patiendi magnam jacturam in bonis propriis, ne Proximus

patiat scandalum, etiã ex infirmitate. Ratio, quia charitas erga Proximum non obligat cum tanto incommodo. Hoc tanto magis procedit, si bona sint commissa ad conservandum, ut bona Ecclesiæ committuntur Prælatis, et similia: Ipsa enim nec etiã possunt dimitti propter scandalum alterius, uti possunt dimitti bona privata. Quamvis ut monent rectè *Laym. de Charit. c. 13. n. 9. cum S. Antonin. et Palud. ac Spor. loc. cit. d. n. 32.* etiã pro his differri debet exactio, donec instruantur debitores de suâ obligatione. Imò dicunt *S. Antonin. Cajet. et Val. apud Laym. ibid.* quòd si adhuc post monitionem populi scandalum nec etiã cesset, et magna immineat fructus spiritualis jactura, tunc melius se geret Prælatus, si procuret Ecclesiæ assensum, ut debitum remittatur. Attamen bene ait *Laym.* in hoc pensandas esse circumstantias tam bonorum dimittendorum, quam scandali eventuri, et ne fortè ex remissione malitia debitorum magis augeatur: Nam *S. Thom.* de eo casu *d. art. 8.* sic loquitur: « Propter scandalum pharisaicum non sunt bona temporalia dimittenda, quia hoc et noceret bono communi: daretur enim malis occasio rapiendi; et noceret ipsis rapientibus; quia retinendo aliena in peccato remanent. »

« 2. Si sæmina utatur veste virili, vel contrà, tantùm ex levitate, sine pravâ intentione, aut periculo scandali, et libidinis, veniale tantùm erit; aliàs mortale, nullum vero si necessitate. *Dian. part. 5. tr. 7. R. 32. ex S. Th. Sylo. etc. »*

Si mulier utatur veste virili, ex se non est peccatum grave: sed posset grave esse ex circumstantiis periculi libidinis, vel scandali ut *Laym. de Charit. d. cap. 13. in fin. Syloius ap. Tourn. t. 3. p. 515. qu. 3. et Salm. Tract. 21. d. c. 8. n. 62.* Et hoc indicat *S. Th. 2. 2. q. 169. a. 2. ad 3.* ubi: « De se vitiosum est quòd mulier utatur veste virili, aut è converso: et præcipuè, quia hoc posset esse causa lasciviæ: et specialiter prohibetur in lege (Deut. 22.), quia Gentiles tali mutatione habitus utebantur ad idololatriæ superstitionem. Potest tamen quandoque hoc fieri sine peccato propter aliquam necessitatem, vel causâ se occultandi ab hostibus, vel propter defectum alterius vestimenti, vel propter aliud hujusmodi. » Secùs autem est tantùm veniale; et aliquando nullum, si adsit justa causa, v. gr. ad se occultandum, ut docet *D. Th. loc. cit. et Laym. ibid. cum Navar. et Cajet.* qui dicit præceptum *Deut. c. 12.* prout cæremoniale jam cessasse.

« 3. Peccatum, ex quo confessarium in Confessione (ex infirmitate tamen) graviter scandalizandum nosti, debes reticere. *Laym. loc. cit. ex Nav. etc.*

« 4. Uxor semel, vel iterùm debet omittere jejuniùm, ex quo maritus graviter offenderetur, et oriretur discordia, *ibid.*

« 5. Si, ituro te ad Sacrum die festo, excitanda sit gravis rixa, vel cædes, non teneris ire, *ibid.*

« 6. Superior peccata subditi sæpè potest dissimulare ad vitandas turbas, et majora mala quæ alioqui teneretur punire.

53. — « 5. Mulier quæ scit in se, vel in sui aspectu aliquem, in

» particulari scandalizandum, mortaliter peccat, si datâ operâ,
 » ei se conspiciendam offerat: adeoque potest, et debet non tan-
 » tum publico, sed etiã Sacro abstinere die festo semel, aut
 » iterum, ad peccatum illud evitandum. Dixi 1. aliquem in parti-
 » culari, quia ob timorem scandalii alicujus ex Communitate in
 » genere vel etiã plurimum, abstinere, nimis esset difficile, et
 » plenum scrupulis. Dixi 2. semel, aut iterum, quia sæpè nimis
 » esset grave et durum. Bonac. Sanch. Laym. loc. cit. n. 10. et
 » alii. Vid. Dian. part. 5. tr. 7. R. 21 et 22. ubi in contrarium
 » citat aliquos Auctores negantes obligationem prætermittendi
 » rem præceptam ad evitandum aliorum scandalum.»

Si ergo agitur de omittendis rebus præceptis, nempe Missâ à
 puellâ, ne se offerat conspectui juvenis, à quo scit turpiter se
 concupisci, juxta secundam sententiam relatam n. 51. debet
 ipsa semel, et iterum omittere Sacrum: sed probabiliter etiã
 juxta aliam primam sententiam *ibid.* allatam, ut ait *Tamb. Dec.*
lib. 4. cap. 2. n. 8. bene posset, imò teneretur, non obstante scan-
 dalo illius, Ecclesiam adire ad Sacrum audiendum.

Si verò agatur de re non præceptâ, quæritur an peccet mortali-
 ter puella, ad conspiciendum se præbens conspectui viri scanda-
 lum passuri? Affirmant cum *Busemb. S. Antonin. Sylo. Nav.*
Azor. etc. apud Sanch. Dec. lib. 1. cap. 6. n. 16. qui asserit hoc
 esse commune, quando illa se offerit, nullam aliam causam ha-
 bens rationabilem, putâ invisendi amicas, eundi ad Ecclesiam,
 etc. Sed valde probabiliter negant peccare graviter *Caj. 2. 2. qu.*
154. art. 4. in. fin. et qu. 169. a. 2. ad 5. Sanch. loc. cit. n. 17.
cum. Nav. Med. et Azor. idem Sporer de 5. Præc. cap. 1. n. 32.
et 35. cum Armill. et Pall. Less. lib. 4. n. 113. Salm. tract. 21.
cap. 8. n. 59. et probabile putat *Croix, lib. 2. n. 247. cum Bonac et*
Diana. Sufficit enim, ut dicunt, ad eam excusandam saltem à mor-
 tali causa, ne ipsa suâ libertate privetur: cum ex unâ parte hoc
 scandalum non est datum, sed acceptum ex malitiâ viri; et ex
 aliâ vice esset res valde incommoda mulieri, et scrupulis obnoxia,
 si expendere deberet semper, an habeat justam causam egrediendi,
 vel non. Nequirem autem (ut bene aiunt *Palaust. 6. D. 6. part. 7.*
n. 4. Sanch. d. n. 17. et Sporer n. 35.) illam excusare à mortali,
 si ipsa ex vanitate ducta, et si scandalum illius viri non intendat,
 datâ operâ ejus aspectui se offerret. Hinc rectè dicunt *Spor. n. 36.*
et Dian. p. 3. tract. 7. R. 3. cum Hurt. teneri mulierem sub gra-
 vi scandalum viri determinati vitare, si possit commodè aliam
 Ecclesiam adire, per aliam viam progredi, à fenestrâ abstinere,
 et similia: Hoc tamen non intelligendum ad longum tempus, sed
 tantum pro unâ vel alterâ vice, donec alter advertere possit se
 fugi ab illâ, ut diximus *dict. n. 51. in. fin. et asserit Sporer n. 37.*
 dicens in hoc omnes consentire. Nequirem etiã mulierem à mor-
 tali excusare, si illa peteret aliquem locum, quem non adiret,
 nisi sciret ibi amasium adesse, ut rectè advertit *Sporer n. 35.*

54. — « 8. Mulier, quæ ex ornatu, etiã conveniente suo sta-
 » tui, probabiliter prævidet, aliquem in particulari lapsurum

» mortaliter, tenetur ad breve tempus eum dimittere, aut talis
 » conspectum fugere. Dixi ad breve tempus: quia ad longum,
 » nimis illi grave foret *V. Dian. l. c.*»

Salmant. Tract. 21. cap. 8. n. 59. cum Cajet. Trull. Pal. Nav. etc.
 asserunt nullo modo peccare mulierem se ornantem juxta suam
 conditionem; si hoc faciat ad placendum viro suo, vel ut sponsum
 inveniat, ut docet etiã *S. Th. 2. 2. qu. 169. a. 2.* vel tantum,
 ne suâ libertate privetur, *Salm. d. 1. n. 60.* Sed hoc semper in-
 telligendum ad diuturnum tempus, aliàs tenetur saltem bis vel
 semel abstinere à conspectu juvenis eam concupitari, juxta dicta
 mox a. 53.

« 9. Si verò idem timeretur in particulari ex ornatu superfluo,
 » vano, et inconvenienti (quem assumere vanitatis, et placendi
 » causâ, ut videantur pulchræ, et procum facilius inveniant,
 » seclusis aliis, non nisi veniale est), teneretur eum omninò di-
 » mittere, etiã sub mortali; quia nullum habet jus ad illum
 » ornatum, et ex altera parte tenetur vitare peccatum alterius,
 » quando commodè potest. Vid. *Sylo. v. ornatus.* (Idem rectè
 » sentiunt *Salm. tr. 21. cap. 8. n. 60. ac Laym. tr. 3. cap. 13. in*
fine. Lessius autem lib. 4. cap. 4. n. 112. censet tantum per breve
tempus feminam teneri abstinere ab illo superfluo ornatu. Nota
autem hic quod docet S. Th. 2. 2. qu. 169. art. 2. ubi dicit mu-
lieres, appetentes placere viris ex vanitate, quandoque peccare
tantum venialiter. Alibi verò S. Doctor in Epist. 1. ad Tim.
cap. 2. in. fin. sic ait: Ornatus simplex, servatâ rectâ inten-
tionem, consuetudine et conditione statûs, non est peccatum.
 » De fucato autem semper est peccatum; mulieribus enim non
 » permittitur ornari, nisi propter viros, et viri nolunt decipi, ut
 » fucata eis appareant.) Alii tamen, ut *Caj. Nav. cap. 23. vi-*
 » dentur docere, eam tantum teneri sub veniali (sed minus pro-
 » babiliter), quando in particulari lapsus prævidetur, et brevi
 » tempore abstinendum est: qui etiã cum *Azor. Less. et Bon.*
 » excusant a mortali eas, quæ ex consuetudine loci media ubera
 » detegunt, fucis, pigmentis, alienis crinibus utuntur; dummodò
 » non aliorum lasciviam, sed tantum majorem pulchritudinis or-
 » natum intendunt, absque alio fine mortali, aut lege particulari
 » id sub mortali prohibente. Addunt tamen fore grave, et mor-
 » tale peccatum hujuscemodi morem detegendi pectus, vel te-
 » nuiter tantum tegendi, ubi non est introducere. *Nav. n. 18.*
 » *Less. 112. Laym. loc. cit. etc. Vid. Bon. de matr. quæst. 4.*
 » *p. 9. n. 17.*

55. — « 10. Si mulier non in particulari, sed in genere tantum
 » aliquos in se scandalizandos putet; modò eorum lasciviam non
 » intendat, nec ei placeat (licet ei placeat, quòd laudetur ut for-
 » mosa), non videtur teneri abstinere ab illo ornatu, etiã su-
 » perfluo, sub mortali, v. gr. fucando faciem; imò etiã denu-
 » dando ex communi consuetudine pectus: nisi tamen denudatio,
 » vel ornatus esset valde turpis per se, ac directè ad libidinem
 » provocans. Ratio est, tum quia est scandalum potius acceptum,

» quam datum, et ornatus ille, ac pulchritudo remotè tantum ad
 » peccatum provocat, ut docent *Laym. et Bon.*; tum quia nimis
 » grave esset isti sexui, præsertim si maritum quærant, perpetuo
 » sic abstinere; cum illa occasio sit universalis, et perpetua, nec
 » formosiores unquam licitè irent foras cum pulchritudo natu-
 » ralis plus noceat, quam artificialis. Plura de hæc re vide apud
 » *Dian. t. 1. R. 37. Bardel. lib. 3. d. 5. n. 13.* Interim foeminam
 » nudum pectus gerentem non malà intentione, etsi quidam ex-
 » cusent a mortali, ego tamen, inquit *Sa.*, difficilè absolverem.
 » Et certum est, quòd Confessario incumbat hujusmodi ornatum
 » dissuadere, et deterrere ab eo. Vid. *Sa. verb. Ornatus, etc.*
 » *ll. cc.*

Quæritur, an peccent graviter mulieres ad sui ornatum ubera
 ostendentes? Acriter invehunt contra hunc morem *Natalis*
Alex. Dec. l. 4. a. 5. reg. 8. de Scandalo, et Roncagl. de Charit.
cap. 6. qu. 5. Resp. 3. dicentes hoc per se esse peccatum mor-
 tale, quia per se aliis grave scandalum affert: Et hoc probari
 inquit ex SS. Patribus, qui hujusmodi consuetudinem magno-
 perè increpant. Cum ego munus Concionatoris gessi, pluries
 etiàm hunc perniciosum usum fortiter conatus sum exprobrare;
 sed cum hîc officium agam scriptoris de scientiâ morali, oportet,
 ut dicam quòd juxta veritatem sentio, et quòd a DD. didici. Non
 nego I. quòd illæ foeminæ quæ hunc morem alicubi introduce-
 rent, sanè graviter peccarent. Non nego II. quòd denudatio pec-
 toris posset esse ita immoderata, ut per se non posset excusari a
 scandalo gravi, tanquam valdè ad lasciviam provocans, uti benè
 ait *Sporer de V. Præc. cap. 1. n. 39.* Dico verò III. quòd si de-
 nudatio non esset taliter immoderata, et alicubi adesset consue-
 tudo, ut mulieres sic incederent, esset quidem exprobranda, sed
 non omninò damnanda de peccato mortali. Id tenent communis-
 simè *Nao. Caf. Less. Laym. Bon. Salm.* et alii plurimi. *Nao.*
Summ. cap. 23. n. 19. sic ait: « Nequè etiàm foeminæ mortaliter
 » peccant ostentantes pectora nuda, quo pulchriores videantur,
 » absque aliâ malâ intentione mortali; quia nullo jure naturali
 » Divino, aut humano, saltem ad mortale obligante, vetatur. »
 Idem dicit *Cajetanus in 2. 2. qu. 169. art. 2. qui vers. Secundo* sic
 ait: « Pectus a mulieribus nudum alicubi defertur, quòd juxta
 » morem Patriæ non est de se mortale. » Idem docet *Lessius*
lib. 4. cap. 4. ex n. 112. dicens: « Potest esse peccatum morti-
 » ferum, si padenda non satis legerentur; secus in nudando pec-
 » tore, ut *Cajet. Funn. Nao.*; nam partem illam nec natura, aut
 » pudor postulat absolutè tegi. Grave tamen esset hujusmodi
 » morem introducere. » Sententiam hanc dicit esse communem
Laym. lib. 3. tr. 3. c. 13. in fin. n. 6. Idem censent *Azor. de 4.*
Præc. c. 18. Sanch. Dec. lib. 1. c. 6. n. 7. Bonac. de Matrim.
quæst. 5. punct. 9. n. 17. et Salm. de VI. Præc. c. 3. n. 16. cum
Sylo. Fill. etc. (contra *S. Anton. Ros. et Eliz.*): quia (dicunt)
 pectus non est pars vehementer provocans ad lasciviam. Videtur
 etiàm huic adhærere *S. Th. 2. 2. qu. 169. art. 2.* ubi loquens de

ornatu superfluo mulierum (ut patet ex 3. *objectione*), sic ait:
 « Et si quidem hæc intentione se ornent, ut alios provocent ad
 » concupiscentiam, mortaliter peccant. Si autem ex quâdam le-
 » vitate, vel etiam ex quâdam vanitate propter factantiam quam-
 » dam, non semper est peccatum mortale, sed quandoque ve-
 » niale. » Deinde addit: « In quo tamen casu possent aliquæ a
 » peccato excusari, quando hoc non fieret ex aliquâ vanitate, sed
 » propter contrariam consuetudinem: quamvis talis consuetudo
 » non sit laudabilis. » Deridet autem *Roncaglia* hanc rationem
 consuetudinis excusantis, dicens: « Potestne quæcumque con-
 » suetudo dare jus ad id quòd aliis de suâ naturâ præbet gravem
 » occasionem peccandi? » Sed immeritò deridet; nam patet,
 quòd consuetudo sic incedendi, non quidem det jus ad id quòd est
 contra jus naturale, sed benè diminuat vim concupiscentiæ; ubi
 enim non est mos, majus scandalum dabunt illæ mulieres, quæ
 brachia aut crura ostendent, quam eæ quæ pectus (modò denu-
 datio sit moderata), ubi talis viget consuetudo, quia assuefactio
 efficit, ut viri ex talivisu minùs moveantur ad concupiscentiam,
 prout experienciâ constat. SS. autem Patres aut modo conciona-
 torio sunt locuti, vel de usu immoderato, ut diximus. Tandem
 idem *Roncagl. l. c. in fine*, concedit modicam discooperationem
 pectoris excusare a peccato gravi. Et idem docet doctissimus
Syloius 2. 2. q. 169. a. 2. Cæterum non dubito, quin oporteat,
 ut prudens Confessarius sententiâ supra relatâ magnâ cum dis-
 cretione utatur, ne indulgeat nimis mulierum licentiæ, quæ li-
 bidinem involvet, cum piè viventes non sic incedant. Benè enim
Croix lib. 2. n. 248. cum Eliz. advertit, quòd ejusmodi foeminæ
 denudatione pectoris non rarò quærunt inhonestè appeti a viris,
 ut illos sibi irretiant et captivent; et hanc ob causam rectè putat
Eliz. plures foeminas damnationem pati. Hinc non dubito, quin
 hujusmodi indecens mos enixè a Prædicatoribus, et Confessa-
 riis, quantum fieri potest, coercendus sit, et extirpandus. Audia-
 tur id quòd docet *D. Antonin. p. 2. tit. 4. cap. 5.* ubi, quamvis
 detestetur enixè usum mulierum ostendendi ubera, quando talis
 usus esset valdè immoderatus, prout refert adesse in partibus
 Rheni, his verbis: « Si enim de usu Patriæ est, ut mulieres
 » deferant vestes versùs collum scissas usque ad ostentationem
 » mamillarum, ut in partibus Rheni, valdè turpis et impudicus
 » est talis usus, et ideò non servandus. » Attamen in sequenti
 §. *In quantum*, addit: « Si enim mulier ornet se secundum decen-
 » tiam sui status, et morem Patriæ, et non sit ibi multus exces-
 » sus, et ex hoc aspicientes rapiantur ad concupiscentiam ejus,
 » erit ibi occasio potiùs accepta quam data; undè non mulieri,
 » sed ei soli qui ruit, imputabitur ad mortale. Poterit autem esse
 » tantus excessus, quòd erit occasio etiam data. » Sic denique
 concludit: « Ex prædictis igitur videtur dicendum, quòd ubi in
 » hujusmodi ornatibus Confessor invenit clarè, et indubitanter
 » mortale, talem non absolvat, nisi proponat abstinere a tali cri-
 » mine. Si verò non potest clarè percipere, utrum sit mortale,
 16.

» non videtur tunc præcipitanda sententia (ut dicit *Guillelm.*
 » specie in quadam simili) scilicet, ut denegat propter hoc abso-
 » lutionem, vel illi faciat conscientiam de mortali, quia faciendo
 » postea contra illud, etiamsi illud non esset mortale, ei erit mor-
 » tale, quia omne quod est contra conscientiam, ædificat ad
 » Gehennam, 28. q. 1. §. Et his. Et cum proniptiora sint jura ad
 » solvendum quam ligandum, cap. Ponderet, Dist. 1. et melius
 » sit Domino reddere rationem de nimia misericordiâ, quam de
 » nimia severitate, ut dicit *Chrysost.* cap. Alligant. 26. qu. 7.
 » potius videtur absolvendum, et divino examini dimittendum.
 » Fateor tamen, quod et Prædicatores in prædicando, et Confes-
 » sores in audientiâ Confessionum debent talia detestari, et per-
 » suadere ad dimittendum, cum sint nimia et excessiva; non ta-
 » men ita indistinctè asserere esse mortalia. »

36. — « II. Peccant etiã graviter, qui componunt, descri-
 » bunt, repræsentant, vel pingunt turpia, et ad libidinem provo-
 » cantia. *Bonac. Sanch. Fill.* »

Procul dubio componentes, sive repræsentantes comœdias valdè
 turpes excusari non possunt a peccato gravi. *Sanch. de Matr. lib. 9*
D. 46. n. 42. cum S. Antonii. Ang. Sylo. etc. Et ob quodcumque
 lucrum, ut *Tambur. Decr. cap. 8. §. 5. n. 1.*

Pariter graviter peccant pingentes, sive exponentes publicè
 imagines obscenas, scilicet detectis pudendis, sive tenui velo
 coopertis, ut *Salm. Tr. 21. c. 8. n. 64. cum Sanch. et Trull. Se-
 cundus, si detectis aliis partibus, pudenda tegantur. Salm. ib. cum*
Turr. Dian. et pluribus aliis.

37. — Utrum liceat suadere, aut permittere minus malum ad
 majus evitandum? *Prima sententia* negat, prout tenet *Laym. de*
Char. c. 12. n. 7. cum Azor. et aliis. Ratio, quia comparativum
 non tollit positivum; undè qui suadet minus malum, verè malum
 suadet. Limitat verò *Laym. cum Azor.* nisi malum illud sit vir-
 tualiter inclusum in illo alio majori. Sic parato aliquem occidere
 potes suadere, ut manum tantum amputet; eidem tamen, non
 alteri designato. Sic etiã volenti adulterari potes suadere forni-
 cationem cum solutâ in generali, non autem in particulari. Ad-
 mittunt hoc *Salm. loc. cit. dummodò ille decreverit utrumque*
malum patrare, cum Nao. etc. At *Laym.* indistinctè loquitur,
 et *Sanch.* cum secundâ sententiâ, ut mox dicetur, hanc limitatio-
 nem expressè rejicit: quia (dicit) tunc minus malum proponi-
 tur, non ut alter illud perpetret, sed ut a majori retrahatur.

Secunda igitur sententiâ probabilior tenet, licitum esse minus
 malum suadere, si alter jam determinatus fuerit ad majus exe-
 quendum. Ratio, quia tunc suadens non quærit malum, sed bo-
 num, scilicet electionem minoris mali. Itã *Sanch. de Matr.*
lib. 7. D. XI. n. 15. cum Sot. Mol. Nao. Medin. Sylvest. et aliis
pluribus, ac Salm. tract. 21. cap. 8. n. 58. cum Cajet. Sot. Pal.
Bon. etc. probabilem putat *Croix lib. 2. n. 223.* Hinc docet idem
Sanch. n. 19. cum Cajet. Sot. Covar. Valent. parato aliquem
 occidere, licitè posse suaderi, ut ab eo furetur, vel ut fornicetur.

Et probat ex *S. August. in c. Si quod verius*, 33. q. v. ubi: « Si
 » enim facturus est, quod non licet, jam faciat adulterium, et
 » non faciat homicidium: et vivente uxore suâ, alteram ducat, et
 » non humanum sanguinem fundat. » Ex quibus verbis, *jam faciat*
adulterium, probat *Sanch. dict. n. 15. cum Soto, Mol. Nao.*
Abb. etc. S. Doctorem non tantum permittendo, sed etiam sua-
 dendo locutum fuisse. Et hoc addit *Sanch. n. 23. cum Salon* licere
 non solum privatis, sed etiam Confessariis, parentibus, et aliis,
 quibus ex officio incumbit impedire peccata subditorum.

38. — « Resp. 6. Potest aliquando permitti proximi ruina,
 » quândo is paratus est ad malum, et alter non intendit, ut pec-
 » cet, sed tantum, non auferendo occasionem, permittit unum
 » peccatum, ne fiant plura itã ut permissio sit impeditiva ma-
 » joris mali. »

Unde resolves:

« 1. Hero licet non auferre occasionem furandi filiis, aut fa-
 » mulis, cum eos nihilominus ad furandum propensos, et para-
 » tos novit, ut sic deprehensi puniantur, et respiscant: tunc enim
 » rationabiliter permittit furtum unum, ut evitentur plura.
 » *Sanch. Laym. Bon.* (*Et hæc sententia videtur satis communis*
 » *cum Sanch. de Matrim. lib. 10. d. 12. n. 52. qui citat pro ea*
 » *Sot. Led. Nav. Sa, etc. Et consentit D. Th. in supp. 3. part. q. 62.*
 » *art. 3. ad 4. ubi: Quandoque vir uxorem suspectam de adul-*
 » *terio habens ei insidiatur, ut deprehendere possit eam cum tes-*
 » *tibus in crimine fornicationis, et sic potest ad accusationem pro-*
 » *cedere. Idem admittit Tourn. t. 3. p. 337. cum Antoine.*)
 » 2. Probabile est non licere talia ultrò ponere, aut iis objicere,
 » quia positivè concurreret ad peccatum; et non tam auferret
 » occasionem, quam poneret: *Sa v. peccatum*, et *Sanch.* qui ex
 » eadem causâ docet non licere marito dare uxori ansam adulte-
 » randi, vel adultero, ut tentet uxorem. Interim probabiliter
 » contrarium docet *Laym. lib. 2. t. 3. c. 13.* Quod confirmari
 » potest exemplo *Judith*, quæ vix aliter videtur fecisse c. 9. Cum
 » enim sciret permissionem libidinis in *Holoferne* fore impedi-
 » tivam malorum, posuit ei occasionem, nempe ornatum suum,
 » alioqui licitum, et tamen communiter censetur in hoc non
 » peccasse. Vid. *Bon. d. 2. q. 4. p. 2. Palaum. hic.* »

Et hoc probabile putant etiam *Viva de IV Præc. q. XI.*
art. 5. n. 12. vers. Infertur IV. Laym. de Carit. c. 13. n. 5. cum
P. Nao. Item Elbel de Scand. n. 377. et Sporer de V. Præc. c. 1.
n. 65. cum Dian. et Tamb. et probat ex l. Si quis serous, et de
Furtis, ubi permittitur domino tradere servo sæpè sollicitato a
 fure res, ut ad furem deserat, ut sic fur deprehensus cum re fur-
 tivoâ, et punitus, non amplius sollicitet. Quem textum dicit *Spor.*
cum P. Nao. Pal. apud Tamb. locum habere etiam in foro Con-
 scientiæ. Contradicunt tamen *Sanch. de Matr. lib. 10. d. 12. n. 53.*
cum Sa, item Bon. de Scand. d. 2. q. 4. p. 2. n. 34. et Spor. loc. cit.
n. 63. vocans hanc probabiliorē, quia (ut dicunt) hæc vi-

detur positiva inductio, sivè ad peccatum cooperatio, quæ est intrinsicè mala. Sed hoc non obstante, satis probabilis videtur prima sententia, quia, cum maritus, vel dominus præbet ansam mœchandi vel furandi, non verè inducit ad peccandum, sed præbet occasionem, et permittit peccatum alterius, ex justâ causâ, scil. ut se indemnem servet a periculo damni obventuri. Aliud enim est inducere, aliud præbere occasionem. Illud est intrinsicè malum, non autem hoc; alioquin nunquàm liceret, etiã ex causâ justâ, petere mutuum ab usurario, juramentum ab infideli, etc. quod est contrâ communem DD. sententiam (quidquid aliquis dicat), et contrâ *D. Th. cum S. August. 2. 2. q. 78. a. 4.* Undè *S. Th.* ibi hanc regulam dat: *Inducere hominem ad peccandum nullo modo licet: uti tamen peccato alterius ad bonum, licitum est.* Imò *S. Doctor* videtur *ibid.* etiã opinioni mox allatæ expressè adherere exemplo decem virorum, qui dixerunt ad *Ismael (Jer. 41.) Noli occidere nos, quia thesauros habemus in agro.* Et hos *S. Doctor* asserit minimè peccasse.

ARTICULUS III.

An liceat alterius peccato materialiter cooperari.

59. Quando liceat materialiter cooperari peccato proximi? — 60. An liceat nubere cum sponso existente in mortali, vel obstricto voto castitatis? — 61. An reddere debitum eidem? — 62. An dare Communionem peccatori occulto? — 63. Quid liceat famulis? Et quæ sit cooperatio Materialis, et quæ Formalis? — 64. An comitari Herum ad lupanar etc. Et an comitari concubinam ad herum? — 65. An deferre munera meretrici? — 66. An aperire ostium meretrici? An deferre scalam, ut Dominus ascendat ad mulierem? — 67. An scribere litteras amatorias? — 68. An ministrare carnes in die vetito? — 69. An liceat cauponibus dare vinum ebriosis, vel carnes in die vetito? Vide alia apud *Busemb.* — 70. An locare domum meretrici, et usurariis? — 71. An vendere aleas, gladios, venena, etc.? — 72. An agnum Judæo? — 73. An liceat Christianis captivis remigare etc. — 74. An adjuvare Tyrannum? — 75. An vehere annonam ad Hæreticos? An aurigis vehere meretricem? — 76. An accipere munera ab Amasio? An reddere gladium occisuro? — 77. An liceat petere juramentum a peccatore? Et mutuum ab usurario sine gravi causâ? — 78. An adjuvare usurarium? An dare mutuum ab usuro? — 79. An petere Sacramenta ab excommunicato, vel a peccatore; et an a parato? — 80. An dare cibos vetitos?

39. — « **RESP.** Cooperari tantum materialiter, subministrando tantum materiam, et facultatem peccandi, vel exhibendo obiectum, licet, si sequentes condiciones adsint. I. Si tum opus, vel cooperatio sit secundum se bona, vel saltem indifferens. II. Si bona intentione, et rationabili ex causâ fiat, et non ut juvet aliterum in peccando. III. Si alterius peccatum impedire nequeas, aut saltem non tenearis propter causam rationabilem. Circa quam notant *Sanch. et Laym.* etsi ejus gravitas certâ regulâ

» defimiri nequeat, sed prudentis judicio meliendâ sit; tantò tam graviorem requiri. 1. Quantò gravius est peccatum, cuius occasio datur. 2. Quantò probabilius est, te non cooperante, alterum non peccaturum: aut quantò certior est affectus peccati. 3. Quantò propinquius tua cooperatio peccatum attingit. 4. Quantò minus juris habeas ad tale opus. 5. Denique quantò magis peccatum cum justitia pugnat, idque propter damnum tertii: *Laym. l. 2. tr. 3. c. 13.* »

S. Antonin. Gabr. Sylvest. etc. apud Sanch. in Decal. l. 1. c. 7. n. 4. videntur sentire, nullo casu licitum esse cooperari ad peccatum alterius: At hoc communiter DD. permittunt, si debitæ condiciones adsint. Vid. *Tamb. Dec. l. 5. c. 1. §. 4.* Et *Sanch. l. c.* censet Auctores citatos locutos fuisse casu, quo absit justa causa excusans; vel quandò cooperatio est intrinsicè mala. Semper autem est intrinsicè mala illa actio, quæ ex se determinata est ad peccatum: uti esset, quærere domino concubinam, idola fabricare, et quid simile. Secus, si actio potest fieri sine peccato, putâ ministrare mensæ, aperire januam, etc. Hinc ad licitè cooperandum peccato alterius, vide condiciones requisitæ apud *Busemb.* ut mox supra.

Undè resolves hos Casus:

60. — « 1. Hoc modo licitè materialiter cooperatur sponsa contrahens cum sponso quem scit Sacramentum accipere in peccato mortali: Sciens verò eum habere votum castitatis, peccat contrahendo cum ipso, quia ad contractum illicitum concurrat. *Laym. l. c. ex Sanch. l. 7. de Matr. d. 11. n. 11.* »
61. — « 2. Licitè quoque post matrimonium contractum materialiter cooperatur conjux, si conjugi obstricto voto castitatis reddat debitum: imò ad id tenetur ex justitiâ, si eum exigentem non possit a proposito avocare. *Ibidem.* » (*Et hæc est communissima et probabilior sententia cum Suarez, Lugo, Laym. Bonac. Pal. Sanch. Concina, Holzmann, Boss. etc. Licet opposita cum Pontio, Croix, Comit. Sylo. etc. etiã sit probabilis; vide dicenda l. 6. n. 944.*) »

62. — « 3. Similiter Parochus Eucharistiam licitè potest, et debet ministrare peccatori, et excommunicato, et hæretico occulto, si petat publicè; imò Confessarius præbere debet peccatori etiã privatim, si ex solâ Confessione ejus peccatum novit. *Ibidem.* » (*Et ita tenendum ex communissima sententiâ cum Spor. de Sac. Pæn. n. 869. etc. contrâ Petrocor. Vide dicenda l. 6. 658.*) »

63. — « 4. Excusantur a peccato famuli, si ratione sui famulatus præstent quædam obsequia, quæ sine gravi suo incommodo negare non possint; ut v. gr. vestiant dominum, sternant equum, comitentur ad lupanar, meretrici deferant munera, eidem venienti aperiant ostium: quia hæc tantum remotè se ad peccatum habent, et sine iis peccatum fieret. Undè tamen non sequitur, alteri cuivis licere ea præstare

» *Bon. p. 11. cap. 26. Azor. t. 2. l. 12. c. ult. q. 8. Laym. l. 2. t. 3. c. 13. Sanch. l. 1. mor. c. 7. n. 21.* (Sed vide n. seq. 64.)

Ad distinguendum autem, quando cooperatio sit materialis, et quando formalis: alii dicunt ut *Cardenas, et M. Milante in prop. 51. Innoc. XI.* quod cooperatio tunc sit materialis, quando ipsa per accidens et remotè conducit ad peccatum alterius; tunc autem formalis, quando per se, vel ob aliquam circumstantiam adjunctam, proximè conducit ad executionem peccati, licet per se esset indifferens. Sed melius cum aliis dicendum illam esse formalem, quæ concurrat ad malam voluntatem alterius, et nequit esse sine peccato: Materialem verò illam, quæ concurrat tantum ad malam actionem alterius, præter intentionem cooperantis. Hæc autem est licita, quando per se actio est bona vel indifferens, et quando adest justa causa et proportionata ad gravitatem peccati alterius, et ad proximitatem concursus, qui præstat ad peccati executionem. Ratio, quia, cum tu præstas actionem indifferentem sine pravâ intentione, si alter illâ abuti voluerit ad suum peccatum exequendum, non teneris nisi ex charitate illud impedire; et quia charitas non obligat cum gravi incommodo, idè ponens tuam cooperationem cum justâ causâ, non peccas: tunc enim peccatum illius non provenit ex cooperatione tuâ, sed ex malitiâ ipsius, qui tuâ actione abutitur. Nec potest dici, quod tua actio, etsi indifferens, conjuncta tamen cum circumstantiâ pravæ intentionis alterius, evadat mala; nam reverâ actio tua non est per se conjuncta cum malâ voluntate illius, sed ille conjungit suam malam voluntatem cum actione tua; undè tua actio non erit tunc causa per se influens in peccatum, sed tantum occasio qua ille abutitur ad peccandum. Vide dicenda l. 3. n. 571.

64.— Quær. I. An famulus ratione famulatus possit comitari herum ad lupanar, vel sternere equum? Affirmant *Busemb. huc. cum Nao. Man. etc. ap. Sanch. Dec. l. 1. cap. 7. n. 22.* At probabilius non sufficit ad id sola ratio famulatus, etiamsi sine famuli ope herus adiret; saltem requiritur metus gravis damni. Ità *Sanch. l. c. Viva in prop. 51. Inn. XI. n. 3. Salm. tract. 21. c. 8. 72.* Qui rectè advertunt id nunquam licere, si herus ex comitatu animosior reddatur. An autem liceat famulo deducere concubinam in domum heri? Dicit *Sanch. l. c. n. 25. cum Nao. et Man.* quod si inter dominum et concubinam jam conventum erat, tunc famulus solâ ratione famulatus excusatur, quando dominus etiam sine famulo æquè peccatum committeret. (Aliàs non excusatur nisi ex metu gravis damni, ut *Sanch. n. 22.*) Et idem ait n. 25. de famulo deferente concubinam curru vel sellâ. Sed meritò id non admittunt *Carden. et Milant. in dict. proposit. 51. et P. Concina l. 2. pag. 284 et 285.* Idque tantò magis non admittendum de famulo vocante concubinam ad domum heri contra *Azor.* Et idem dico de Aurigis et Nautis vehentibus meretricem ad amasium, qui tantum excusari possunt ob metum gravis damni; vide n. 75.

65.— Quær. II. An liceat famulo deferre munera meretrici ratione famulatus? Affirmant, loquendo tantum de esculentis et aliis munusculis. *Bus. et Sanch. lib. 1. cap. 7. n. 29. Spor. de 5. Prac. cap. 1. n. 99. et Pal. de Char. p. 11. n. 4. cum Nao. et Azor.* Sed verius *P. Conc. t. 2. p. 284.* putat hoc esse intrinsecè malum, quia reverâ munera per se turpem amorem fovent.

66.— Quær. III. Utrum liceat famulo ostium meretrici aperire? Negat *Croix lib. 2. n. 253.* At communius affirmant cum *Bus. Salm. d. cap. 8. n. 74. Laym. de Charit. c. 13. Resp. 5. Tamb. cum Sanch. Dian. Azor. Sa. Rodr. etc.* Nec officit proposit. 51. *Innocent. XI* dicens: «Famulus qui submissis humeris scienter adjuvat herum suum ascendere per fenestras ad stuprandam virginem, et multoties eidem subservit, deferendo scalam, aperiendo januam, aut quid simile cooperando, non peccat mortaliter, si id faciat metu notabilis detrimenti, putà ne à domino malè tractetur, ne torvis oculis aspiciatur, ne domo expellatur. Nam ly aperiendo januam ex ipsomet contextu intelligitur de aperiitione per vim confectâ, ut rectè dicunt *Roncagl. de Char. Tract. 6. in Reg. pro praxi n. 4. post cap. 6. Salm. ibid. n. 74.* Modo (aiant) ipso non aperiente, adsit alius qui aperiatur.

Quær. IV. An ex metu mortis vel magni damni liceat famulo subpicere humeros, vel deferre scalam domino ascendenti ad fornicandum, vi aperire januam, et similia? Negat *Viva, et Milante in dict. prop. 51. P. Concina t. 2. pag. 280. Salm. n. 75. Croix lib. 2. n. 244* et alii. Quia, ut dicunt, tales actiones nunquam licent, utpotè intrinsecè malæ. Sed contradicunt *Busemb. infra n. 68. Sanch. dict. c. 7. n. 22. et Less. l. 2. c. 16. n. 59.* quorum sententia spectatâ ratione mihi probabilior videtur. Ratio, quia, ut mox supra diximus, cum tu præstas actionem per se indifferentem, scilicet quæ potest esse bona et mala, non teneris, nisi ex charitate ab illâ abstinere, ne alter eâ abutatur ad peccandum; quando autem alias gravè damnum metuis, licitè permittere potes peccatum alterius; nam ex unâ parte charitas te non obligat, ut cum gravi damno peccatum ejus avertas; et ex alterâ malitia alterius nequit mutare naturam tuæ actionis, ità ut de indifferenti evadat intrinsecè mala. Et idem mecum sentit doctus Auctor continuation. *Tournely t. 1. pag. 303.* dicens: «Non teneor gravè subire detrimentum, ut alterius peccatum avertam: ipse sanè malitiam suam sibi imputet.» Nec potest dici, quod præfatæ actiones sunt per se malæ, quia cooperantur ad peccatum stupri; idque probari ex ipsâ prop. damn. ubi dicitur, aut quid simile cooperando. Nam respondetur, quod tunc cooperando non intelligitur de cooperatione formali, sed de materiali, cum de eâ solum locuti sint AA. propositionis, et in tali sensu certè fuit propositio proscripita. Non autem verbis, si id faciat metu notabilis detrimenti, comprehenditur metus mortis; ibi enim declaratur qualis metus non excuset, putà ne à domino malè tractetur, ne torvis oculis aspiciatur, ne domo expella-

tur : quæ mala certè non comprehendunt damnum mortis, Quia tamen prædictæ cooperationes verè concurrunt ad damnum stupri, quamvis solum materialiter concurrant ad peccatum stupratoris, puto, nullum alium timorem excusare cooperationem, nisi mortis; nam aliàs ob solum metum jacturæ facultatum, vel infamiæ, non licet concurrere ad dehonorationem puellæ deflorandæ. Vide dicenda *lib. 3. n. 571.* ubi dicemus, non licere pariter tibi scalam, vel claves tradere furi, nisi ob timorem mortis, vel infamiæ, cum *Tournely loc. cit.* Tradere autem gladium occisuro nunquam licet, quia non licet occidi innocentem, ut tu mortem vites, ut bene docent *Conc. tom. 7. p. 168. et Tourn. 304. V. lib. 3. n. 697.*

67. — Quær. V. An liceat famulo ob metum gravem scribere vel deferre litteras amatorias concubinæ domini? Quidquid alii dicant, puto cum *Salm. n. 68. Sanch. n. 26. Viva n. 5. Laym. Bonac. Tambur. etc. cum Croix lib. 2. n. 273.* hæc nunquam licere, quia formaliter concurrunt ad peccatum heri, solummodo turpem ejus amorem. Et hoc censeo dicendum cum *Sanchez et Salm. n. 67.* (contra *Pal. et Peb. ap. Tamb. n. 18.*) etiã in dubio, an litteræ contineant amatoria; quia, cum constet de turpi amore, moraliter creditur turpia continere. Si verò contineant sola signa arbanitatis, etiã requiritur ad excusandum famulum causa justa, ultra obsequium famulatus, ut dicunt *Salmant. Sanch. et Tamb. ll. cc.*

68. — Quær. VI. An liceat famulo ministrare carnes in die vetito? Negant *Salm. cap. 8. n. 81. cum Pal. Vasq. Dian. etc.* Advertunt tamen in dubio præsumendum herum justâ causâ excusari. Sed vide *seq. n. 69. Qu. VII*

« 5. Ad ea opera, quæ propinquius se ad peccatum habent, aut juvant, v. g. subjicere humeros, admovere scalas hero per fenestram ascendenti ad concubinam, deferre litteras amatorias ad meretricem, comitari ad duellum, etc. communis ratio famulatus non sufficit, sed exigunt majorem necessitatem et causam, ut licitè fiant; v. g. periculum gravis, aut saltem notabilis damni, si detrectent; *ib. (Sed vide dicta mox supra ex n. 66.)* »

69. — 6. « Sic enim excusantur caupones vendentes carnes die jejunii comesturis, et vinum ebriosis, si alii æquè venderent. » *Sanch. Bon. etc.* »

Quær. VII. An liceat cauponibus vendere vinum iis quos ebriandos prævident? Excusat eos *P. Conc. n. 29.* ex metu mortis, aut mutilationis, quia (ut ait) « tam venditio quam potus sunt actiones indifferentes, et solâ malitiâ bibentis intemperanter ebrietas accidit; » undè infert cauponem nonnisi ex charitate teneri impedire ebrietatem illorum. Probabilius tamen mihi videtur dicendum cum *Bus. hîc n. 6. Bonac. et Sanch. Ell. n. 383. Spor. de 5. Præc. c. 1. n. 82. Tournely t. 3. n. 335. v. Secunda. Tamb. n. 36. et aliis satis communiter apud Croix n. 261.* quòd caupones satis excusentur ob metum cujuscumque gravis damni, puta si aliàs notabiliter læderentur ex diminutione emptorum.

Ratio, quia, cum nullum eo casu grave damnum temporale obveniat se inebriaturo, charitas non obligat cum gravi incommodo peccatum illius vitare. Et idem dico cum *Busemb. ut supra n. 6. et Sanch. ib. ac Mazzot. tom. 1. pag. 480.* de præbente carnes comesturis in die vetito. Illud autem quod dicunt *Tambur. n. 37. cum Sanch. et Pal.* scilicet licitum esse vendere vinum eis qui reverent mixtum aquâ, si æquè commodè nequeant aliis vendere, id non admittimus, nisi ob metum mortis, vel infamiæ.

« 7. Ea quæ ad peccatum proximè concurrunt, vel inducunt, vel cum justitiâ pugnant, etsi ex genere suo sint indifferentia, v. g. hero alterum occisuro gladium dare, ostendere illum, qui ad necem quæritur, compulsare campanam (sine scandalò tamen) ad concionem hærelitam, meretricem, etsi conductam, ac paratam è domo evocare, et ad herum deducere, furi scalam applicare, gerenti injustum bellum dare mutuas pecunias, pagum hæretico domino vendere, gravissimam causam requirunt, hoc est, metum tanti mali, quòd secundum leges charitatis nemo teneatur subire ad evitandum malum alterius, v. gr. si aliàs occidendus esset. *Laym. cap. 13. n. 4.* »

70. — « 8. In civitatibus, in quibus vitandæ majoris mali causa permissum est, licet domum locare usurario (excipit tamen jus alienigenam), et meretricibus; maxime si alii conductores desint; nisi tamen meretrices graviter nocerent vicinis honestis, vel ob situm ansam majorem darent peccatis. *Sanch. lib. 1. mor. cap. 7. Bon. l. c. (Ita etiã Salmant. Tract. 21. cap. 8. num. 65. cum Trull. Vasquez, Prado, Led. et Viva cum Suar. Less. Azor. et aliis communiter.)* »

71. — « 9. Excusantur a mortali, imò etiã veniali, si causa adsit, artifices, qui faciunt, aut vendunt res indifferentes, quibus quis bene potest uti, licet plurimi abutantur, v. g. aleas, fucos, gladios. Ratio est, quia remotè tantum ordinantur ad peccatum, et simpliciter impediri non possunt. Quòd si tamen abusus esset contra justitiã, non liceret; v. g. si occisuro dares gladium ob magnum pretium, quòd offert. Item, si quis sciat hunc innocentem non pervertendum, nisi per has suas merces: quia modicum lucrum certæ saluti alterius esse postponendum. *Sanch. l. c.* Malum non est præsumendum: undè licitè possunt vendi alea, fuci, gladii, venena (scilicet ea tantum, quæ possunt deservire etiã ad medicinam) cuicumque, quem iis abusus fore non constet. (*Ita Salmant. de Contractibus cap. 2. num. 22. cum S. Th. et communi.*) »

Dubium autem versatur, quòdò verosimiliter creditur emptor abusus? *Busemb. hîc cum Sanch.* dicit non licere illa vendere ob lucrum. At *Tamb. lib. 5. cap. 1. §. 4. n. 33. et Salmant. ibid. n. 33. cum Bon. Rebell. Tap. Sylvest.* dicunt licere, si venditor non posset sine damno à venditione recedere: sive ut loquitur *Tamb.* si jacturam pateretur, res suas non vendendo.

Eodem modo licitum esset vendere ornatus puellæ iis abusus si illa ab aliis æquè emeret, ait *Croix lib. 2. n. 263. cum Navar.*

Azor. Sanch. Bon. Dian. Cum, negando tunc venditionem neque impediretur peccatum. Sed hoc non admittendum, juxta dicta n. 47. vers. *Secunda*, nisi venditor alioquin notabile patiatu incommodum.

72. — « 10. Excusantur etiã, qui ob justam causam vendunt » agnum Judæo vel infideli usuro ad sacrificium. Item qui Judæorum Synagogas, hæreticorum templa, legitimo Magistratu permittente, ædificant vel restaurant: præsertim si fieret æquæ sine ipsis. *Naor. l. 5. cons. 1. de Judæis. Laym. l. 2. t. 3. cap. 13. n. 4.* Venena autem vendere, nisi iis, qui bene his usuri putantur, v. g. ad confectionem colorum, vel medicinam, non licet. v. *Sanch. l. 1. mor. c. 7.*; undè venditio veneni, quod non servit, nisi ad hominis occisionem, simpliciter est mala.

73. — « 11. Christiani captivi, ex gravi metu, in triremibus Turcarum, vel Hæreticorum, licitè remigant contra Catholicos, sarcinas, machinas, arma ad bellum necessaria convèhunt, propugnacula ædificant, etc. Itã probabiliter *Less. Sanch. Suar. Laym. lib. 2. t. 3. c. 13.* contra *Tol.* et alios, qui docent peccare mortaliter. Quòd si tamen eo loci res esset, ut hæc negantes à magno periculo classem Christianam eriperent, vel victoriam conferrent, tenerent tantum bonum vitæ suæ anteferre. *Suarez, Sanch. loc. cit.*

74. — « 12. Incolæ urbis, vel provincie, quam Tyrannus occupavit, licitè manent inter iniquos possessores, eosque cogente imperio juvant excubiis, fossione, contributione: idque ex legitimi Principis præsumpto consensu: ex quo etiã talia obsequia licitè promittunt cum juramento, ad majora mala sua et legitimi Principis declinanda. *Laym. loc. cit. n. 5.*

75. — « 13. Nautæ, et aurigæ Catholici in Hollandiã, etiam sine gravi metu, si absit prava intentio, licitè vehunt annonam ad castra hæreticorum, si adsint alii, qui illis cessantibus, facerent: quia, nisi id faciant, excludentur omni lucro tantum quam osores boni publici. *V. Less. lib. 2. c. 19. Sanch. lib. 1. c. 7. Fill. t. 22. cap. 5.* »

An autem liceat aurigis, aut nautis vehere meretricem ad amasium pro solâ mercede lucranda? Affirmant. *Spor. de V. Præc. c. 1. n. 94. Salm. dict. cap. 8. n. 72. cum Morell. et Diana apud Tamb. d. cap. 1. §. 4. n. 30. ex Croix l. 2. n. 274. cum Naor. Quia (ut aiunt) hi sunt causa tantum remotè cooperans. Sed rectè negant *Sanch. Dec. lib. 1. cap. 7. n. 25. Bon. de Matr. p. 14. n. 6. Ronc. de Char. cap. 6. Reg. in praxi. n. 2. et Vioa in prop. 51. Inn. XI. n. 5.* qui contrariam opinionem ait non esse solidè probabilem; hi omnes dicunt eos tantum excusari ob grave damnum vitandum: Imò *Angles apud Sanch.* putat nunquam licere, utpotè intrinsicè malum.*

76. — Adduntur alii casus. 1. Peccat puella acceptans munera ab amasio, qui turpiter eam concupiscit, quia fovet amorem. *Croix lib. 2. n. 264. cum Spor.*
2. Peccat reddens gladium occisuro, nisi metus gravis incom-

modi excuset. *Croix n. 265. cum Sanch. Bonac. etc.* Sed vide l. 3. n. 571. v. *Secus circa fin.*

77. — 3. An liceat petere juramentum à pejeraturo? Negant *Vasc. et Sotus ap. Croix l. 2. n. 268.* item *Pontius de Matr. lib. 5. c. 18. n. 62. ex D. Aug. et D. Th. 2. 2. q. 98. art. 4. ad 4.* Ratio, quia (ut ait *S. Th.*) « in juramento ejus, qui falsum per verum Deum jurat, non videtur esse aliquod bonum quod uti liceat. » Sed probabilius affirmant *Salm. tract. 21. cap. 8. n. 78. Tournely tom. 3. p. 335. et Bonac. de 2. Præc. d. 4. p. 11. n. 1. cum Cajet. Salon. Suar. Reg. Fill. Tamb. et Dian. ap. Croix. loc. cit.* Modò adsit justa causa; nempe si Judex petat juramentum ratione Officii (quod idem *S. Thom. loc. cit. in corp.* etiã admittit); vel si magni tua interest uti perjurio ad fraudes alterius manifestandas, ut jus tuum consequaris; et sic non deest bonum utile petentis: quod sufficit pro justâ causâ. Et itã intelligendus *D. Thom.* ex contextu verborum in l. c. Commune autem est licere petere ob aliquod bonum juramentum a juraturo per falsos Deos. Ita *S. Thom. ibid. et Sanch. Dec. lib. 3. cap. 8. n. 21. cum Gabr. Suar. Sayr. etc. contra Abulens.* Si verò res sit vera, et alter ignoret; vel sit falsa, et alter credat veram, non licet eum inducere ad juramentum, ut rectè dicunt *Salm. c. 8. n. 79 et 80*

4. Licitum est petere mutuum ab usurario propter aliquod bonum; est communis sententia cum *S. Th.* qui 2. 2. q. 78. a. 4. sic docet: « Licet ab eo, qui usuras exercet, mutuum accipere sub usuris propter aliquod bonum, quod est subventio suæ necessitatis, vel alterius. » Et alibi, *de Malo quæst. 13. art. 4. ad 17.* inquit: « Si aliquis propter aliquod bonum utatur malitiã Usurarii, accipiens ab eo mutuum ad usuram, non peccat. Si verò persuaderet, quòd mutuaret ad usuram ei, qui mutuari ad usuram paratus non esset, absque dubio in omni casu peccaret. » Idque licet, si adsit causa vel necessitatis, vel notabilis utilitatis; ut dictum est n. 49. et ut dicunt *Salm. d. cap. 8. n. 76 et 77. cum Caj. Nav. Sanch. Bon. Pat.* Asserit autem *Lugo D. 25. n. 235.* communem esse inter DD. sufficere ad excusandum petentem mutuum ab usurario à peccato gravi quancumque utilitatem etiã modicam. Sed huic non acquiesco, juxta dicta n. 47. v. *Secunda.* Ratio, quia ad excusandum grave peccatum gravis requiritur causa. Secus igitur dicendum, si adsit notabilis utilitas, ut aiunt *Croix lib. 2. n. 272. et Spor. de V. Præc. cap. 11. n. 75.* Et tunc licet etiã offerre ei usuras, conditionatè dicendo: *Si vis usuras, dabo, ut Mol. Sanch. Hurt, Tamb. ap. Croix lib. 2. n. 267.* Imò licitum est etiam absolutè eas offerre, dicendo: « Da mihi mutuum, et ego tibi solvam usuras, » ut dicunt *Lugo disp. 25. num. 227. Sanch. Dec. cap. 8. num. 26. cum Trull. Bann. Dian. Spor. numer. 77. et alii apud Salm. de Contr. cap. 3. num. 111.* Et licet *Salm. ibid. cum S. Th. Bon. etc.* oppositum verius censeant, rectè tamen probabilem vocant primam sententiam; quia illa oblatio reverà semper est conditionata, scil.

si nolis dare gratis, offero usuras. Sed hoc nequaquam admit-
terem, si alter non esset paratus ad mutuum dandum sub usu-
ris; quia aliter, qui sic eum alliceret ad mutuandum, directè in-
duceret ad peccandum. Notant autem *Salm. d. cap. 3. de Contr.*
n. 122. quòd requiratur major causa ad petendum mutuum ab
eo, qui scitur non daturus, nisi sub usuris: requiritur saltem
magna utilitas, ut suprâ.

78. — 5. Qui adjuvat usurarium tantum in numerandis pecu-
niis, scribendis raticibus, aut in deferendo pignore, potest ex-
cusari à peccato solâ ratione famulatus; secus verò si exigat usu-
ras, quia exactio est cooperatio proximior ad peccatum usurarii,
etiâsi amicebilitè exigat. Quòd si exigeret per vim aut minas,
non solum peccaret, sed insuper teneretur ad restitutionem;
Vide dicenda *lib. 3. n. 789.*

6. Licet dare mutuum abuturo, si adsit causa, scilicet si aliter
illi multum possit nocere. Itâ apud *Croix n. 269. Azor. et Less.*
qui tamen dicit, non excusare causam lucri etiâsi iusti.

79. — 7. Probabilius licet petere Sacramenta a Sacerdote ex-
communicato tolerato: quia ipse tunc minimè peccat ea minis-
trando. *Tamb. lib. 5. cap. 1. §. 4. n. 40. cum Sauch. et Hurt.*
contra Suar. Vide dicenda lib. 7. n. 139.

Convenit etiam DD. licitum esse petere Sacramenta a Sacer-
dote, qui est in mortali, si adsit necessitas, aut notabilis utili-
tas. Sed dubium est, si utilitas non sit magna, an tunc liceat? Af-
firmant *Azor. Hurt. et Dian. ap. Croix lib. 2. n. 272.* Sed negan-
dam cum *Croix*, juxtâ dicta *n. 47*, etiâsi Sacerdos sit paratus
ad sacrilegè ministrandum.

80. — Volenti autem frangere jejunium, ubicumque inve-
niet cibos, licet eos præbere, dicendo conditionatè: *Si vis jam*
comedere, cœna apud me, ut dicunt *Sporer de V. Præc. n. 48. et*
Less. l. 4. cap. 2. n. 24. cum Navar. Cajetan. ap. Vioa de Præc.
D. Qu. 10. art. 4. num. 6. Ratio, quia peccatum tunc jam est in-
ternè patratum, nec impediri potest, ut supponitur. Sed huic
opinionì nec acquiesco, et sequor *Salm. Tract. 21. cap. 8. num. 81.*
et Ronc. de Carit. cap. 6. qui cum Pal. Vasq. Dian. etc. opposi-
tum sentiunt, quia id in iis circumstantiis est objectivè malum,
ad quod non licet cooperari nisi tantum permissivè, modò adsit
causa gravis, juxtâ nostrum principium positum *n. 47. vers.*
Secunda, et toties repetitum, nempe quòd ad permittendum
grave peccatum proximi, quod ille committet ex occasione à nobis
præstitâ, non sufficit, quòd alter sit paratus ad peccandum, sed
insuper requiritur gravis causa necessitatis, vel saltem utilitatis,
quæ nos deobliget à præcepto charitatis: Alioquin graviter
peccamus tam contrâ charitatem, quàm contra virtutem, quæ à
proximo læditur.

LIBER TERTIUS.

DE PRÆCEPTIS DECALOGI, ET ECCLESIAE.

TRACTATUS PRIMUS.

DE PRIMO PRÆCEPTO DECALOGI.

« HUIUS præcepti, prout est affirmativum, materia propria
» sunt actus virtutis Religionis. Est autem hæc Virtus moralis,
» quâ interior, et exterior cultus Deo debitus exhibetur. Actus
» ejus internus est animi submissio, quâ infinitam Dei excellen-
» tiam veneramur. Externus est, quo internum testamur, ut ora-
» tio, sacrificium, etc. de quibus vid. *Schol. 1. 2 et 3. parte.*
» Prout verò est negativum, prohibet vitia Religionis opposita:
» quæ quia opponuntur virtutì inter morales præcipuæ, sunt
» peccata, post ea, quæ contrâ virtutes Theologicas committun-
» tur, gravissima et ex genere suo mortalia. Sunt autem dupli-
» cia: alia quæ opponuntur per excessum, ut Superstitio cum
» suis speciebus: alia per defectum, ut Irreligiositas cum
» suis. »

Ex hac igitur Religionis virtute tenemur ad orationem, quæ
apud *S. Th. 2. 2. quæst. 83. art. 1.* definitur, ex Damasceno *Peti-*
tio decentium a Deo. Et probabilius est orationem nobis esse
necessariam necessitate mediì cum *Suar. Laym. Bon. Azor. etc.*
apud Salm. Tract. 21. c. 9. n. 11. S. Thom. ibid. contrâ Sylo.
Led. Villal. etc. qui putant, necessitate præcepti. Quando au-
tem obliget præceptum orationis? *Salm. ibid. n. 29. cum Trull.*
et Villal. contrâ alios, censent obligare per se triplici tempore,
scilicet in instanti usu rationis, in articulo mortis, semel saltem
in anno. Dicitur *per se*: nam per accidens, certum est obligare,
quando urget magna tentatio, quæ aliàs vinci nequeat: vel quando
urget magna calamitas Populi, aut proximi. *Salm. loc. cit.*
n. 15.

CAPUT I.

DE SUPERSTITIONE, ET SPECIEBUS EJUS.

DUBIUM I.

Quid sit, et Quotuplex?

1. Quid est Superstitio? — 2. Quotuplex est Superstitio? — 3. Quis
committit Superstitionem falsi cultûs? — 4. Quid superstitio
cultûs superflui?

si nolis dare gratis, offero usuras. Sed hoc nequaquam admit-
terem, si alter non esset paratus ad mutuum dandum sub usu-
ris; quia aliter, qui sic eum alliceret ad mutuandum, directè in-
duceret ad peccandum. Notant autem *Salm. d. cap. 3. de Contr.*
n. 122. quòd requiratur major causa ad petendum mutuum ab
eo, qui scitur non daturus, nisi sub usuris: requiritur saltem
magna utilitas, ut suprà.

78. — 5. Qui adjuvat usurarium tantum in numerandis pecu-
niis, scribendis raticibus, aut in deferendo pignore, potest ex-
cusari à peccato solà ratione famulatus; secus verò si exigat usu-
ras, quia exactio est cooperatio proximior ad peccatum usurarii,
etiamsi amicebilitè exigat. Quòd si exigeret per vim aut minas,
non solum peccaret, sed insuper teneretur ad restitutionem;
Vide dicenda *lib. 3. n. 789.*

6. Licet dare mutuum abuturo, si adsit causa, scilicet si aliter
illi multum possit nocere. Ità apud *Croix n. 269. Azor. et Less.*
qui tamen dicit, non excusare causam lucri etiàm iusti.

79. — 7. Probabilius licet petere Sacramenta à Sacerdote ex-
communicato tolerato: quia ipse tunc minimè peccat ea minis-
trando. *Tamb. lib. 5. cap. 1. §. 4. n. 40. cum Sauch. et Hurt.*
contra Suar. Vide dicenda lib. 7. n. 139.

Convenit etiam DD. licitum esse petere Sacramenta à Sacer-
dote, qui est in mortali, si adsit necessitas, aut notabilis utili-
tas. Sed dubium est, si utilitas non sit magna, an tunc liceat? Af-
firmant *Azor. Hurt. et Dian. ap. Croix lib. 2. n. 272.* Sed negan-
dam cum *Croix*, juxtà dicta *n. 47*, etiamsi Sacerdos sit paratus
ad sacrilegè ministrandum.

80. — Volenti autem frangere jejunium, ubicumque inve-
niet cibos, licet eos præbere, dicendo conditionatè: *Si vis jam*
comedere, cœna apud me, ut dicunt *Sporer de V. Præc. n. 48. et*
Less. l. 4. cap. 2. n. 24. cum Navar. Cajetan. ap. Vioa de Præc.
D. Qu. 10. art. 4. num. 6. Ratio, quia peccatum tunc jam est in-
ternè patratum, nec impediri potest, ut supponitur. Sed huic
opinionì nec acquiesco, et sequor *Salm. Tract. 21. cap. 8. num. 81.*
et Ronc. de Carit. cap. 6. qui cum Pal. Vasq. Dian. etc. opposi-
tum sentiunt, quia id in iis circumstantiis est objectivè malum,
ad quod non licet cooperari nisi tantum permissivè, modò adsit
causa gravis, juxtà nostrum principium positum *n. 47. vers.*
Secunda, et toties repetitum, nempe quòd ad permittendum
grave peccatum proximi, quod ille committet ex occasione à nobis
præstità, non sufficit, quòd alter sit paratus ad peccandum, sed
insuper requiritur gravis causa necessitatis, vel saltem utilitatis,
quæ nos deobliget à præcepto charitatis: Alioquin graviter
peccamus tam contrà charitatem, quàm contra virtutem, quæ à
proximo læditur.

LIBER TERTIUS.

DE PRÆCEPTIS DECALOGI, ET ECCLESIAE.

TRACTATUS PRIMUS.

DE PRIMO PRÆCEPTO DECALOGI.

« HUIUS præcepti, prout est affirmativum, materia propria
» sunt actus virtutis Religionis. Est autem hæc Virtus moralis,
» quæ interior, et exterior cultus Deo debitus exhibetur. Actus
» ejus internus est animi submissio, quæ infinitam Dei excellen-
» tiam veneramur. Externus est, quo internum testamur, ut ora-
» tio, sacrificium, etc. de quibus vid. *Schol. 1. 2 et 3. parte.*
» Prout verò est negativum, prohibet vitia Religionis opposita:
» quæ quia opponuntur virtutì inter morales præcipuæ, sunt
» peccata, post ea, quæ contrà virtutes Theologicas committun-
» tur, gravissima et ex genere suo mortalia. Sunt autem dupli-
» cia: alia quæ opponuntur per excessum, ut Superstitio cum
» suis speciebus: alia per defectum, ut Irreligiositas cum
» suis. »

Ex hac igitur Religionis virtute tenemur ad orationem, quæ
apud *S. Th. 2. 2. quæst. 83. art. 1.* definitur, ex Damasceno *Peti-*
tio decentium a Deo. Et probabilius est orationem nobis esse
necessariam necessitate mediè cum *Suar. Laym. Bon. Azor. etc.*
apud Salm. Tract. 21. c. 9. n. 11. S. Thom. ibid. contrà Sylo.
Led. Villal. etc. qui putant, necessitate præcepti. Quando au-
tem obliget præceptum orationis? *Salm. ibid. n. 29. cum Trull.*
et Villal. contrà alios, censent obligare per se triplici tempore,
scilicet in instanti usu rationis, in articulo mortis, semel saltem
in anno. Dicitur *per se*: nam per accidens, certum est obligare,
quando urget magna tentatio, quæ aliàs vinci nequeat: vel quando
urget magna calamitas Populi, aut proximi. *Salm. loc. cit.*
n. 15.

CAPUT I.

DE SUPERSTITIONE, ET SPECIEBUS EJUS.

DUBIUM I.

Quid sit, et Quotuplex?

1. Quid est Superstitio? — 2. Quotuplex est Superstitio? — 3. Quis
committit Superstitionem falsi cultus? — 4. Quid superstitio
cultus superflui?

1. — « RESP. 1. Superstitio est falsa religio, seu cultus vitiosus » veri vel falsi Numinis. *Less.* Et convenit cum definitione » communi ex *S. Thom.*, quâ dicit esse vitium, quod religioni » opponitur secundum excessum. Dicit *per excessum*; non quod » Deus nimium coli possit, aut majore honore, quam dignus sit: » sed id intelligitur secundum circumstantias, eò quod exhibeas » cultum, vel quem non debes, vel eo modo quo non debes, vel » illi cui non debes.

2. — « RESP. 2. Superstitio est duplex; Alia *cultus indebiti*, sive » incongrui, quo verus Deus, sed modo indebitò, colitur, tri- » buendo ei cultum *falsum*, et perniciosum, vel *superfluum*, qui » nimirum sit contra, vel præter Ecclesiæ consuetudinem, ac » præscriptum. Alia est ratione *rei culta*, cum scilicet cultus » Deo debitus falso Deo, vel creaturæ defertur. Et hæc subdivi- » ditur in Idololatriam, Divinationem, et vanam observantiam; » ad quam Magia vel revocatur, vel potius quartam ejus speciem » constituit. *Laym. l. 4. t. 10. c. 1. ex S. Th. quæst. 92. art. 2.*

Ex quibus resolves :

3. — « 1. Superstitionem *cultus falsi* committit, I. Qui Deo » tunc offert cultum per cæremonias veteris legis, verbî gratiâ » circumcissionem, immolationem agni, etc., quia hæc significant » Christum adhuc venturum, et nondum venisse. II. Laicus, » qui Deum colit tanquam publicus Minister Ecclesiæ, verb. gr. » sacrificando, absolvendo. Quod semper esse mortale, docet » *Suar. de rel. l. 2. de superstit. c. 2.* III. Is qui suâ auctoritate » proponit aliqua faciendâ, tanquam ordinata ab Ecclesia ad » Dei cultum. IV. Qui falsas Reliquias proponit; vel miraculum » factum esse per aliquam imaginem; vel se habuisse has, vel » illas revelationes, fingit sive ad faciendum lucrum, sive ad de- » votionem augendam. V. Qui, ut populum moveat, fingit mira- » culum aliquod, vel historiam reperiri in Scripturâ Sacrà, etc. » Et hæc superstitio etsi sit de genere suo mortalis, quia primâ » veritati injuriâ irrogat, et religionem fundat in mendaciis : » sæpè tamen excusatur ob ignorantiam, vel simplicitatem. *Less.* » *l. 1. c. 43. Sanch. 2. mor. c. 37. Nav. c. 12. Laym. loc. cit.* » *Bon. d. 3. q. 5. p. 1.*

4. — « 2. Superstitio *cultus superflui* est, v. g. I. Cæremonia » audiendi Missam antè ortum solis cum certo numero, situ, » ordine cereorum, vel Sacerdotis qui dicatur Joannes, vel qui » habeat staturam Christi, etc., quia hic cultus est ex se ipso inanis, » et ad spiritum excitandum inutilis. II. Jejunare die Dominico, » cum non jejunas aliis diebus. (*Quomodo ex c. Sacerdos 26.* » *Qu. vetetur jejunare in die Dominico, ad extirpandam hæresim » Manichæorum negantium Resurrectionem Christi Domini; qui » tamen mortificationis causâ jejunaret, non peccaret, ne leuiter » quidem, ut ait Vio l. 2. Qu. 2. Art. 1. n. 3. inò mereretur, cum » talem hæresim jam Ecclesia aboleverit. Etsi Salm. Tr. 21. » c. XI. num. 8. dicunt melius esse abstinere a tali jejunio; et ideò*

» communiter docere. DD. quòd jejunium promissum in die Domi- » nico possit in Sabbato adimpleri: Et si quis voerit jejunare per » mensem, non teneri in die Dominico, nisi expressè intenderit. » Item in Missâ contra rubricam plures formare cruces, pluries » dicere *Alleluia*, dicere *Gloria*, vel *Credo* contra rubricas, alias » que cæremonias demere, vel addere (etsi fiant ex devotione; » hæc enim corrigenda est), quia sunt præter Ecclesiæ consue- » tudinem. Hæc tamen, et similia, bonâ intentione facta, venia- » lia tantum sunt ordinariè, ut docet *Tol. Less. loc. cit. d. 1.* » *Nav. et Laym.* quia est materia levis, et actio ex se non mala, » et multa excusat simplicitas. Quòd si tamen ex se mala esset, » ut si rem furtivam offeras, turpia in Templo canas, ore vel » organo notabiliter lascivam vel ad impuritatem provocantem » vocem edas, est superstitio ferè mortalis, ut *Laym. loc. cit.* » *ex comm.* »

DUBIUM II.

DE DIVINATIONE.

Quid, et quotuplex sit?

3. Quid est Divinatio? — 6. Alia est cum expressa invocatione dæmo- » nis, alia cum tacitâ. — 7. An divinare sit semper peccatum mortale? » — 8. Resolutio casuum. Quid sentiendum de Virgâ Divinatoriâ? » — 9. An liceat divinare per somnia? — 10. An sit licita Astrologia, » et qualis? — 11. An liceat adhibere sortem divinatoriam?

3. — « RESP. I. Divinatio est, cum quis opem dæmonis tacitè » vel expressè invocat, ut noscat res contingentes et liberè futu- » ras, aliterve occultas, et naturaliter incognoscibiles. Quæ si » sint tales, quas solus Deus scire potest, involvitur tacita Idolo- » latria, quod dæmoni tribuatur cultus divinus; si verò sint tales, » quas Dæmon naturaliter scire potest (nam ex signis, aliisque » modis occultissima quæque cognoscere potest, etiam plurimas » hominum cogitationes, et res futuras, v. *Del. l. 4. c. 2. q. 2.* » *Sanch. 2. mor. c. 28.*); nihilominus illicita est, eò quod com- » mercium habeatur cum Dei jurato hoste, quod importat » quamdam prodicionem, et apostasiam a Deo, ac fortè etiam » (ut vult *Suar. contra Valent.*) superstitionem. Vid. *Laym.* » *c. 3. Bon. p. 3. S. Th. 2. 2. qu. 5. art. 2.*

6. — « RESP. 2. Divinatio est duplex: una, in quâ est invocatio, » vel pactum expressum cum dæmone, et generali nomine dicitur » Necromantia: ut, cum dæmon occulta docet per Pythones, » arreptitios, præstigias, per personas mortuorum, vel vivorum » apparentium, aliave signa in aere, aquâ, igne, speculis: Alia » est, in quâ tantum est invocatio, vel pactum tacitum, seu inter- » pretativum, ut cum ex lineamenti corporis, vocibus, garritu » avium, et similibus, quibus se dæmon immiscere solet, quæri- » tur cognitio, ad quam ea sunt improportionata, *S. Thom.* » *quæst. 95.* Cum verò utriusque speciei variæ rursus sint spe-

» cies, eas hinc omitto, quod secundum sententiam communiorum
 » in genere moris non differant, nec specialem habeant malitiam,
 » ideoque in Confessione non sit opus explicare, an v. gr. facta
 » sit divinatio ex speculis, aere, mortuo, etc. Exprimendum
 » tamen necessario est, utrum invocatio, sive pactio expressa, an
 » tacita intervenerit; quia, sive hæc moraliter inter se specie
 » differant, sive non, notabiliter tamen mutant iudicium Confes-
 » sarii. * (Melius, quia invocatio expressa sæpe adjuncta habet
 » alia peccata, scilicet hæresim, adorationem dæmonis, etc. Cate-
 » rum probabile est de se non esse obligationem explicandi, ut
 » Salm. Tract. 21. c. 11. n. 20 et 30. cum Victor.) * Vid. Laym.
 » loc. cit. Sanch. loc. cit. Less. l. c. disp. 5. Del. 4. dis. 4. c. 2.
 » Bonac. q. 5. p. 4. »

Divinatio per expressam dæmonis invocationem dicitur *Ora-
 culum*, si fiat per idola. *Necromantia* specialiter, si per apparen-
 tem mortuorum resuscitationem; nam generaliter *Necromantia*
 comprehendit alias etiã species Divinationis. *Oniromantia* si per
 somnia. *Præstigia*, si per fictas figuras. *Haruspicina*, « si per
 » signa in extis animalium: *Geomantia*, si per figuram in terrã.
 » *Hydromantia*, si per figuram in aquã. *Aeromantia*, in aere.
 » *Pyromantia*, in igne. »

Per tacitam verò invocationem dicitur *Astrologia*, si fit per
 situs, et motus astrorum. *Auspicium*, per signa volucrum. *Augu-
 rium*, per signa animalium: *Omen*, si fiat per casum, ver. gr. per
 occursum funeris, etc. *Sortilegium*, si fiat ex sorte, ver. gr. ex
 aperitione libri, jactu taxilorum.

7. — « Resp. 3. Divinatio, quæ fit per actum expressum, et
 » per quam dæmon expressè invocatur, excusari non potest à
 » mortali; eam verò, quæ fit per actum tantum implicitum, ali-
 » quando excusari a mortali quidam asserunt; videlicet tunc,
 » cum vel intercedit simplicitas, et ignorantia non crassa, neque
 » affectata: vel fides certa non adhibetur, sed tantum timor
 » quidam, aut suspensio concipitur eventus futuri. Laym. l. 4.
 » tract. 10. c. 3. Sanch. Less. Suar. Cajet. Bald. tract. 3. l. 4.
 » d. 3. n. 2. etc. eò quòd tunc superstitiosa verè non sit, cum
 » intentio non sit talis. Vid. Suar. Less. Sanch. Laym. Cajet.
 » Navarr. Sayr. Valent. et Tanner. d. 5. de rel. quæst. 7. disp. 1.
 » n. 21. et dub. 2. n. 25.

Ex dictis resolvuntur sequentes casus:

8. — « 1. Expressè censetur invocare, seu convenire, et pac-
 » tum facere cum dæmone, qui vel verbis dæmonem invocat:
 » vel saltem facto aliquid usurpat, per quod scit, aut putat dæmo-
 » nem cooperari.

« 2. Is verò tacitè paciscitur, qui vanis, et naturaliter impro-
 » portionatis utitur ad aliquid cognoscendum vel efficiendum:
 » nequè requiritur, ut dæmon aliquandò pactus sit, se ad talis
 » vani mediæ adhibitionem concursurum; eo enim ipso, quo quis
 » vanitatibus iis utitur, dæmon se immiscet, licet præter inten-

» tionem utentis sit eum invocare, ut docent Suar. Less. et.
 Sanch. ll. cc.

« 3. Non excusatur a peccato, qui utendo talibus rebus, quas
 » constat esse naturaliter improporcionatas, protestatur, se nul-
 » lum cum dæmone commercium intendere, quia reipsa facit
 » contra suam protestationem. Cum enim nec Deus, nec Angeli
 » boni talibus se immisceant, dæmon implicitè iis invocatur, ut
 » præter citatos docent Laym., et Bonac. ll. cc.

« 4. Neque is excusatur, qui talia media utilia credit propter
 » experientias, quia has dæmon procurat, ut Homines paulatim
 » illaqueet, et ad similia usurpanda inducat. Vid. Sanch. 2. mor.
 » c. 38. * (Cum Vico loc. cit. n. 3.) * »

Quæres, quid sentiendum de *Virgâ Bifurcatâ* vocatâ *Divina-
 toriã*, cujus conversione aliqui utuntur ad inveniendos thesauros
 in terra abditos, aquarum, aut metallorum venas, transpositos
 agrorum limites, et præsertim fures, ac homicidas? Usum hujus
 virgæ, aliqui Doctores Medici, et etiã Theologi conati sunt
 naturalem probare et innocentem; sed meritò eum reprobant
*Contin. Tourn. tom. 2. pag. 268. cum P. Malebr. P. Lebrum et
 aliis. Ratio 1. quia, si talis Virga naturaliter in manu hominis
 movetur ac volvitur, intentio nihil conferre potest ad motum;
 Virga tamen remansit immota in manibus eorum, qui protestati
 sunt nolle aliquid superstitiosum, de quo P. Lebrum plura exem-
 pla refert: moveri contra cœpit in manibus aliorum, qui nullam
 præmiserunt protestationem. Ratio 2. Lapis constitutus pro limite
 agri nihil differt in materiã ab alio lapide; ergo impossibile est,
 ut naturaliter Virga moveatur erga primum lapidem, et non
 erga secundum. Ratio 3. Quod agit physicè, nequit dirigi ab
 intentione hominis ad agendum vel non, sed positum in iisdem
 circumstantiis, eodem modo agit: At Virga Divinatoria movetur
 juxta mentem ferentis, ita ut si ille quærit metalla, non aquam,
 Virga non moveatur cum invenit aquam, sed tantum si invenit
 metalla, et sic contra: patet igitur talem motum non posse esse
 naturalem.*

« 5. Si quis ab astris, somniis, similibusve, ita dependeat, ut
 » omnes penè actiones suas et vitam juxta ea regulare velit,
 » eum mortaliter peccare docent Less. Suar. Sanch. loc. cit.
 » * (idem Salm. c. 11. n. 64. cum Nav. Trull. et Pal.) * »

« 6. Ex talium observatione semel, atque iterum aliquid omit-
 » tere, ad quod aliqui sub mortali non teneris, veniale tan-
 » tum esse censent Cajet. et Arm. Vid. Somnium; Uti et subinde
 » timere leviter, ne ita sit aut eveniat quod portendunt, ut
 » notat Suar. sup. loc. cit. * (Idem dicunt Salm. dict. c. 11.
 » n. 64.) * »

9. — Quæritur, an divinare futura per somnia, semper sit illi-
 » citum? Respondetur, si somnia sint certò, vel probabilius a Deo,
 » possumus, imò tenemur eis credere, cum Deus promiserit ali-
 » quando per somnia loqui, ut N. 11. Per somnia loquar ad illum.
 Ita Salm. c. 11. n. 60. cum S. Thom. S. Greg. Niss. Suar. Less. etc.

E converso grave peccatum esset credere somniis diabolicis, ut in cap. Episcopo. 26. qu. 5. *Salmant. n. 66. cum Laym. Less. etc.* Quandoque tamen potest homo rudis excusari a mortali ratione simplicitatis, vel quia solum tenuiter credit eisdem, ut bene advertunt *Anacl. tract. 5. D. 2. n. 22. et Busemb. mox infra.* Quid in dubio, an somnia sint a Deo, vel dæmone? Resp. si non constet certò, vel probabiliter somnia esse a Deo, non licet eis credere. Ità *Salm. n. 61. cum Suar. Less. Sanch. Pal. etc. ac Spor. de 1. Præc. n. 19. ex comm.* Ratio, quia Deus, cum immittit somnia, simul etiam reddit hominem certum, vel ferè certum, quod ab ipso immittantur. Pro regulâ autem discernendi, an somnia sint a Deo, vel a dæmone, observandum, an somnium impellat ad opus bonum, vel malum, aut præsumptuosum. Item, an post somnium homo se sentiat perturbatum, et minùs promptum ad opera pietatis; vel alacrem, et promptum; tunc enim potest prudenter censere somnium esse a Deo. Ità *Elbel. de 1. Præcept. n. 491. et Anacl. loc. cit. n. 23. ex communi. DD.*

7. Communiter, et ut plurimum in similibus, in quibus tacitum tantum est pactum, venialiter tantum peccari, docent consequenter Doctores suprâ citati, et mox citandi: quia communiter ferè aliquid istorum intervenit, quæ a mortali excusare dicunt, ut v. gr. quòd si fides integra non adhibeatur. *Sanch. loc. cit. n. 13. Caj. in summ. Armil. etc.* Rectè tamen notat *Delrio*, esse semper rem valdè periculosam, juxta illa suas actiones dirigere, etiam non credendo. *Vid. Sanch. loc. cit.*

8. Licita est 1. *physiognomia*, quæ ex vultu, dispositione, et habitudine corporis, et membrorum: 2. *Chyromantia*, quæ ex lineis, et partibus manuum considerat temperiem corporis, imò etiam animi propensiones, et affectus probabiliter conjectat. *(Idem Salm. n. 73. et 74. cum Azor. Bonac. Sanch.)*

3. Item divinatio, quæ ex somniis conjectat hominis complexionem, et hinc affectiones animi diurnas. 4. Item alia, quæ ex avium, piscium, aliorumve animalium voce, motu, aliisve actionibus naturales aliqui effectus prænuntiantur futuri ut plurimum, v. g. serenitas, pluvia, etc. 5. Astrologia naturalis, quæ effectus corporeos et naturales, ut ventos, eclipsim, fertilitatem, salubritatem, morbos, et similia prædicat, quæ ad medicinam, vel agriculturam conducunt; imò etiam, cum ex puncto nativitatis, sive horoscopo probabiliter prædicat complexionem corporis, et affectiones animi. Quia hæc divinationes omnes naturales sunt, et mediis proportionatis utuntur. *Less. l. 2. c. 43. d. 7.*

10. — « Alia est *Astrologia Naturalis*, quæ conjicit pluvias, tempestates, sterilitates terræ, et similia; et hæc non est illicita, ut ait hic *Busemb. cum Salm. Tract. 21. c. 11. n. 35.* » quamvis ut plurimum sit inutilis, et incerta. Alia est *Judiciaria*, quæ ex signis in astris prædicat futura contingentia, quæ pendent ex hominum voluntate; et hæc, si fiat de persona particulari, illicita est, ut dicunt *Salm. d. 1. n. 46. cum Trull. Sanch. Salm. etc. contra Pal. et alios apud ipsum; Etiam si, non*

ut certò, sed ut conjecturaliter seu probabiliter fiat, ex *Constit. Sixti V. Moderator Cæli*, anni 1586, ubi damnantur etiam illi qui id non certò affirmare audent, aut protestantur. Licitam autem esse censent si fiat in generali, putà si prænuncientur bella, seditiones, etc. Ità *Salm. ibid. n. 48. ex S. Thom. Qui p. 1. qu. 115. art. 4. ad 3. sic loquitur: « Plures homines sequuntur »* passiones, ad quas cooperari possunt corpora cælestia. Pauci autem sunt sapientes, qui hujusmodi passionibus resistant. » Et ideo Astrologi ut in pluribus, vera possunt prædicere, et » maximè in communi, non autem in speciali. »

Quæritur indè, an licita sit Astrologia, quæ prædicat ex horoscopo, et puncto nativitatis inclinationes, temperamenta alicujus? Distingue, si prædicat ut certa, certò illicita est, cum omnia sint incerta. Ità *Salm. dict. c. 11. n. 10. cum Sanchez, Trullench. Suarez et alii communiter; putant tamen esse tantum peccatum leve, ut n. 32. cum Layman, Suarez, Sanchez etc. contra Fill. et Trull.* Si verò prædicat, ut tantum probabiliter, seu conjecturaliter, licita est, ut *Salm. num 53. cum S. Th. Suar. Pal. Bon.*

9. Illicitæ verò sunt omnes prædictæ divinationes, si ex iis aliquid nosci, aut prænuntiari intendatur circa ea, ad quæ proportionata non sunt, ut circa effectus contingentes, et liberos; aut quæ a Deo pendent; ut circa statum animæ, dona Gratiæ, divitias, honores, fortunam, nuptias, statum vitæ et similia, quorum electio voluntaria est, et a libera hominum voluntate pendet: itemque de rebus occultis, ut furto, thesauro abscondito. *Vide Less. l. c. et Bonac d. 3. qu. 3. n. 11. Suar. Sanch. loc. cit. Bon. n. 11.* »

Prædicere futura contingentia libera conjecturaliter tantum ex signis avium etc. dicunt *Salm. n. 98. in fine cum Less. Pal. Sanchez, Fill. etc.* non esse illicitum: quia constellatio, quæ potest homines commovere ad bellum, potest etiam illa signa causare in avibus.

10. Peccant, qui Ægyptios de fortuna consulunt, et quidem, si fiat cum firma fide, vel scandalo, etc. mortaliter: si verò causâ curiositatis, vel ritus, ut fit communiter, venialiter tantum. *Fill. et Sanch.*

11. Superstitiosa est divinatio, quæ fit per sortes divinatorias, ad futurum, vel occultum aliquod cognoscendum, quasi sortibus vis aliqua divina insit, ut si quis v. g. ex taxilorum profectione, et dispositione divinaret, quis sit obtenturus victoriam, beneficium, etc. Idem ferè est de sortibus consultoriis, quibus inquiritur, quid in hac, vel illa re sit agendum. Dixi ferè, quia aliquandò hæc licitæ sunt, quando causæ necessitas, et honestas exigit: aptiorque modus dubium vincendi non apparet: dummodo fiant præmissâ oratione cum debitâ reverentiâ; et indicium non expectetur, nisi a solo Deo: v. g. si quis hærens in bivio aliter quoad viam se determinare non possit, vel si divino instinctu, aut jussu fiant; ut 1. *Reg. 10.* in electione Saulis contigit. *Fill. Sanch. Bon. loc. cit.*

« 12. Sortes divisorie sine superstitione, et plerumque licite fieri possunt, sive ad honestum ludum, sive ad hæreditatis divisionem, sive ad litis compositionem, dummodo litigantes, qui æquale jus habent, consentiant, quia nihil aliud continent, quam contractum inter eos, qui ad aliquam rem jus habent, ut illius sit, cui sors obtigerit. Sic etiam si plures mortem meriti sint, nec expediat, omnes puniri, sorte definiri potest, quis ex iis sit occidendus. Dixi *plerumque*: tum quia in electionibus Ecclesiasticis sunt illicitæ, ut *Laym. l. 3. t. 4. et Bon.*, tum quia officia secularia non sorte, sed secundum personarum aptitudinem sunt dividenda, etsi inter plures æque aptos, et dignos sorte agi possit. v. *Less. c. 43.* »

Sortes in electionibus ad Officia secularia licite sunt, modo sint inter dignos. *Sporer de i. Præc. c. 9. n. 21. cum S. Th. q. 97. a. 8. Sanch. et comm.* Quoad verò Officia, vel Beneficia Ecclesiastica vetantur c. *Ecclesia de Sortilegiis*. An autem talis electio sit nulla? Affirmant *Panorm. et Villal. ap. Salm. c. 11. n. 91.* Negant tamen *Salm. n. 92. cum Suar. Sanch. Laym. etc.* Et quidem probabilius, quia nullibi talis electio sancitur invalida. Excipitur tamen sola electio Prælati habentis jurisdictionem ex c. *Quia propter, de Elect.*

11. — An liceat usus Sortium in decidendis litibus circa Officia, aut Beneficia Ecclesiastica? Affirmant *Laym. Less. Host. Abb. etc. apud Salm. n. 85.* Negant verò *Felin. Farin. et Salm. n. 88. cum Suar. Sanch. etc.* Et quidem verius, nam ex c. *Ecclesia. Extra de Sortil.* universè prohibetur electio Ecclesiastica per sortes. In casu nostro talis electio alterutrius ex litigantibus jam fieret per sortem saltem completivè. Hoc tamen licere dicunt *Salm. ib.* si hæc electio fieret auctoritate Judicis, quia tum vitatur periculum vitiosi ingressus, cum Judex habendo jurisdictionem ad collationem legitimum titulum conferat.

Ultimò notandum est ex *Salm. ib. n. 95. cum S. Th. Suar. Pal. etc.* quod sors divinatoria, etiamsi a Deo expectetur, tunc tantum licita sit, quando I. Adsit urgens necessitas salutis. II. Divina non convertantur ad terrena negotia. III. Non mittatur sors in quibuscumque electionibus Ecclesiasticis, quæ fieri debent instinctu Spiritus Sancti. Hinc rarò licitam esse dicunt *Salmant. d. n. 95.*

« 13. Potest excusari a superstitione, qui modo illicito futura se velle divinare ostendit joci causâ. Ratio est, quia non est actus supersticiosus nec affectatio cognitionis Dei propriæ, sed tantum vanitas aliqua. *Suar. et Sanchez. Reg. l. 17. n. 170.* » (Cum *Salm. dict. c. 11. n. 38. Modo credat illa esse falsa.*) »

DUBIUM III.

Quid, et quotuplex sit Idololatria?

12. — « RESP. I. Ea est, quando tribuitur honor creaturæ, sicut Deo. *S. Thom. quæst. 94. a. 1.* Id verò fit, ut docet *Less. 2*

» c. 43. non tantum sacrificio, sed etiam quovis signo honoris, quo quis creaturæ, tanquam Deo, se submittere intendit, v. gr. genuflexione, suffitu, detectione capitis ad statuam Jovis. »

15. — « RESP. 2. Idololatria est duplex: alia *Materialis*, sive simulata, ut cum quis sine interno affectu, ex metu mortis, cultum idolo exhibet. Alia *Formalis*, ac propria, vel perfecta, ut cum quis adorat idolum, quod ex infidelitate putat esse Deum; vel imperfecta, cum quis vel ex odio Dei, vel ex affectu aliquid a dæmone, aliave creatura obtinendi, ipsi, quasi Deo, cultum defert. *Laym. loc. cit. ex S. Aug. et S. Th.*

Unde resolves:

« 1. Idololatria aliquando conjungitur cum infidelitate, vel hæresi, cum scilicet creatura adorata in intellectu habetur pro Deo, aliquando non.

« 2. Idololatria etiam materialis, et ficta est grave et mortale peccatum: quia est saltem mendacium perniciosum, et contra religionem: sæpe etiam contra confessionem Fidei externam. *San. l. 1. c. 37. n. 21. Azor. l. 1. p. l. 9. c. 11.*

« 3. Idololatria imperfecta ob malitiam voluntatis est peccatum gravius, quam perfecta. Vid. *Laym. l. 4. t. 10. c. 2. Sanch. lib. 1.* »

DUBIUM IV.

Quid, et quotuplex sit vana observantia, et undè colligatur?

14. Quæ sit vana Observantia? Et quotuplex? — 15. An sit culpa gravis? — 16. Quomodo cognosci possit? — 17. Resolutio casuum. — 18. An detur et licita sit virtus in iis qui vocantur Salvatores? — 19. An arcendi qui faciunt mira supernaturalia? — 20. Quid in dubio præsumendum? — 21. An liceant Ensalmoi? — 22. An detur Fascinatio naturalis?

14. — « RESP. I. Ea est superstitio, qua medio aliquo improporcionato, et a Deo non instituto procuratur aliquis effectus v. gr. sanitas, scientia, etc. *S. Thom. 2. 2. quæst. 69. art. 1. Bon. et alii.* Differt autem a divinatione: quod hæc tantum ordinatur ad occultorum cognitionem; illa verò ad effectum externum. Convenit cum eadem, quod utraque nititur pacto dæmonis, eique tribuat perfectionem propriam Dei. Unde quæ de divinatione dicta sunt, proportionaliter huic accommodari debent.

« RESP. 2. Dividitur 1. sicut divinatio in eam, quæ ex pacto expresso cum dæmone, et in eam, quæ ex implicito pacto procedit. 2. Dividitur communiter in quatuor species. *Prima* dicitur *Ars notoria*, quæ inspectione certarum figurarum, vel certo alio jejunio, oratione, etc. utitur ad scientiam repente ac sine labore acquirendam, ut faciunt Anabaptistæ. *Secunda* dicitur *Magia* (quod nomen aliqui generale est), quæ versatur circa

» corpora variè immutanda, aliosque effectus miros. *Tertia* est
 » *Observatio eventuum*, qua ex consideratione alicujus eventus
 » conjicitur, quid sit futurum; ut v. gr. si ex eo, quod casu oc-
 » currat vulpes, canis, aut cadaver, certa imminere credat, et
 » inde actiones suas moderetur. *Quarta* dicitur *Observatio sani-*
 » *tatum*, cum adhibentur quædam signa, orationes, certus nu-
 » merus crucium, sacra verba, etc. velut necessaria, et efficacia
 » ad pellendos morbos. Idem est de gestione Reliquiarum cum
 » vana circumstantia, v. gr. in tali capsula, tot diebus, cum tali
 » herba, etc. *Sanch. c. 40. n. 11. Fill. t. 14. c. 6. n. 157.*

13. — « *Resp. 3.* Vana observantia, sicut divinatio, est pecca-
 » tum mortale ex genere suo. Ratio est, tum quia tribuit hono-
 » rem divinum creaturæ, expectando ab ea, quod a solo Deo
 » expectari debet: tum quia nititur pacto cum dæmone. *Less.*
 » *Bon. quest. 5. part. 4. et alii.* Nec potest excusari a mortali
 » ex parvitate materiæ, quia simpliciter, et omni materiâ usur-
 » patur cognitio, aut virtus Dei propria. Aliud tamen fieri pos-
 » se, ut non sit mortale, docent *Auct. sup. cit. dub. 2. resp. 3.*
 » 1. Ratione ignorantie, si pactum sit implicitum tantum. 2. Si
 » non adhibeatur fides, licet timeatur ita esse vel futurum. Vide
 » dicta de divinatione n. 3. *casu 7. et Less. dub. 8. n. 53 et 66.*

16. — « *Resp. 4.* Vana observantia cognosci potest. 1. Ex insuf-
 » ficientiâ causæ adhibitæ ad effectum; si nimirum nec habeat
 » naturalem virtutem, nec de supernaturali legitime constet.
 » 2. Ex adjunctione falsæ, vel vanæ circumstantiæ, ut v. g., si
 » flagellatio fieri debeat certâ horâ, numero, manu, flagro serico;
 » si nomina adhibeantur ignota vel characteres peregrini, verba
 » falsa, vel apocrypha, v. gr. Christum habuisse febres, vel spas-
 » mum, etc. Item, si ponatur vis in modo scribendi, v. g. Evan-
 » gelii S. Joannis a Virgine, oriente sole, etc. 3. Si effectus
 » statim evanescat, etc. *Delrio l. 2. quest. 5. Sanch. c. 40. n. 43.* »

Ex dictis resolves:

17. — « 1. Superstitiosum est: 1. Sumere aliquam potionem,
 » vel bolum, vel quidvis aliud usurpare ad scientiam aliquam
 » subito acquirendam. 2. Gestare amuleta, ligaturas, involucria
 » falsis characteribus consignata contra vulnera, vel subitam
 » mortem, ne possint lædi, vel ne sanguis effluat, vel ad conci-
 » liandam invisibilitatem, impenetrabilitatem, amorem, fortu-
 » nam, nocumenta et maleficia. 3. Ex casu fortuito conicere de
 » eventu, v. g. sibi aliquid boni, vel mali eventurum, ut si manè
 » egrediens pedem offendat, ideoque domum regrediatur, timens
 » aliquid infausti. 4. Dies aliquos habere, tanquam faustos, ali-
 » quos verò infaustos, ideoque negotium omittere, v. gr. die Ve-
 » neris nolle ungues præscindere. 5. Fœminarum carminatricum
 » benedictiones, et preces ad morbum depellendum adhibere.
 » 6. Projicere statuam alicujus Sancti in flumen, ut pluat. 7. Si
 » putentur Missæ non prodesse Defunctis, nisi legantur septem,
 » cum septem certi coloris candelis, et septem elemosynis.

» 8. Si unguento armario, quo gladius imungitur, absens curetur.
 » 9. Si certo iesto, v. g. S. Joannis, certæ adhibeantur orationes,
 » vel festo S. Mathiæ hederæ folia aquis imponantur, ut cognos-
 » catur, cui debeant nubere. 10. Si quibusdam precibus, imagi-
 » nibus, aut characteribus, aut crucibus tribuatur certa, et in-
 » fallibilis vis, v. g. evadendi ab hoste, expellendi morbos, non
 » moriendi sine prævia Confessione, non incidendi in infortu-
 » nium, etc. Aliud tamen est ea per orationes petere ac sperare.
 » *Delr. l. 3. p. 2. resol. 4. sect. 7. Suar. c. 15. Less. c. 4. d. 3.*
 » *Sanch. n. 34 et 37. Fill. n. 150.*

» 2. Superstitiosum non est: 1. Observare lunam, aut tempora
 » aptiora colligendis herbis (v. g. die S. Joannis Baptistæ),
 » purgandis corporibus, cædendis arboribus, etc. 2. Verba sacræ
 » Scripturæ, vel Reliquias gestare ad Dei tantum honorem, et
 » sine dictis vanitatibus. 3. Circâ Templum alicujus certi Sancti
 » ter jumentum circumducere; die alicujus certi Sancti equis
 » venam secare, si scilicet hæc fiant, ut major devotio excitetur,
 » et effectus Sanctorum meritis adscribatur. Aliud tamen esset,
 » si putarentur tales circumstantiæ infallibiles, aut planè neces-
 » sariæ, aut per se efficaces. *Vid. Nav. in man. c. 11. Addit*
 » *Laym. ex Caj.* si homines rudes bonâ fide, et ex devotione ali-
 » quem ritum ab Ecclesia non receptum observent, aliquandò in
 » sua simplicitate relinquendos, dum difficulter abducantur ab
 » eo, quod bonâ fide a suis majoribus acceperunt. 4. Nec dam-
 » nandæ quædam devotiones, quas vocant novendiales, v. g.
 » novem, vel ad exemplum S. Gregorii triginta, vel alium cer-
 » tum numerum Sacrorum celebrare, cum certo numero et
 » magnitudine candelarum, et similia, si fiant in memoriam ali-
 » cujus mysterii, v. g. novem mensium, quibus Christus fuit in
 » utero, vel quinque vulnerum, etc. Esset tamen superstitiosum,
 » credere eas preces non prodesse in majore, vel minore nume-
 » ro. 5. Multi excusant etiam eos, qui sanant morsos a rabido
 » cane, quòd putent illos ad hoc habere gratiam gratis datam: et
 » sic tenent *Nav. in man. c. 11. Vid. Sanch. Laym. Bon. ll. cc.*

18. — Quæstio est, an detur, et sit licita virtus (vocata magia
 » naturalis) in aliquibus vocatis *Salvatores*, qui medentur quibus-
 » dam morbis signo Crucis, aut verbis Sacris, aut inhiatione? Af-
 » firmant *Azor. et alii ap. Salm. Tract. 21. c. 11. n. 113.* et dicunt
 » dari tunc virtutem naturalem. Alii n. 114. dicunt non dari talem
 » virtutem neque naturalem, neque gratis datam. *Salm. tamen ex*
 » *n. 116. cum Delrio, Nav. Vill. Trull. Pul. Hurt. et aliis:* item
 » *Sanch. Dec. l. 2. c. 40. a n. 27. Suar. de Relig. tr. 3. l. 2. c. 15.*
 » *n. 25. et Less. l. 2. c. 43. n. 63.* probabiliter dicunt dari in ali-
 » quibus hanc virtutem, sicuti notum est Reges Gallos sanare
 » Strumas (ut agnoscit *S. Th. cum Bonif. VIII. in Canoniz.*
 » *S. Lud.*) et Reges Hispanos sanare Scrophias. Hanc virtutem
 » tamen aiunt non esse naturalem (etsi hoc aliquibus gravibus
 » DD. satis probabile videtur): nam alias omnes homines ejusdem
 » temperamenti eandem virtutem haberent; sed esse gratis datam

a Deo ad bonum publicum, juxta *Apost. 1. ad Cor. 12. 9. Alii gratia sanitatum, etc.*

Hic autem notandum illud quod invenitur in *Martyrologio Romano* annotatum sub die 5 *Martii* de miraculosa sanatione a morsibus serpentium eorum, qui credentes januam Templi S. Phocæ Martyris, invocata ipsius intercessione, attigerint; « Antiochiæ (verba Martyrologii) Natalis S. Phocæ Martyris, » qui post multas, quas pro nomine Redemptoris passus est injurias, qualiter de antiquo illo serpente triumphaverit, hodie quoque Populis eo miraculo declaratur, quod si quispiam a serpente morsus fuerit, ut januam Basilicæ Martyris credens attigerit, confestim evacuata virtute veneni sanatur. »

19. — Benè verò advertunt iidem *Salm.* arcendos esse, qui carbones contrectant: Qui halita fornacem tepefaciunt, vel hominem occidunt: Qui madidi vino sanant: Qui, adstante alio Salvatore, virtutem amittunt: Qui talem virtutem ab alio discunt: Qui dicit talem habere virtutem, qui natus est die festæ Parasceves, vel quia est septimus filius (sed in isto *Viva* dicit posse dari aliquam virtutem naturalem): Qui certis verbis utitur, quibus credit inesse virtutem, cum gratia confertur personæ, non autem verbis et signis. Ita *Salm. n. 118. cum Suarez, Sanch. Del Río, Pal. Hurt. etc.*

20. — Advertunt etiam, quod in dubio præsumendus sit aliquis effectus potius provenire a causa naturali, quam a superstitione. Ita *Spor. de 1. Præc. c. 9. n. 31. cum S. Aug. Sanch. Laym. Elbel n. 591. Croix l. 3. p. 1. n. 28. et Salm. Tract. 21. c. 11. n. 112. cum S. Th. qui docet 2. 2. q. 60. art. 4. in corp.* « Ubi non apparent manifesta indicia de malitiâ alicujus, debemus eum ut bonum habere, in meliorem partem interpretando, quod dubium est. » Rectè tamen consulunt *AA. cit.* ut tunc præmittatur protestatio, nolendi effectum, si aliqua superstitione subsit. Si verò certè probabiliter constet rem nullam habere vim naturalem ad aliquem effectum, in dubio censetur potius provenire a dæmone, quam a Deo, cum divina promissio de illo non habeatur, ut docet *Sanch. Dec. lib. 2. c. 40. n. 2. cum Gersono, et Spor. n. 33. cum S. Thom. 1. 2. quæst. 96. art. 2.* An autem liceat usus pulveris *sympathici*? Respondet *Elbel n. 516.* doctores satis communiter negare, quia incredibile videtur qualitates hujus pulveris in distans habere vim operandi; unde *Elbel* censet hujusmodi usum non facile approbandum. Attamen in casu urgenti permitti posse, modo vulneratus non nimium distet, v. gr. ultra 300 passus; et modo protestatio præmittatur. Ratio, quia probabile est dari actionem in distans. Certum valde probabiliter mihi videtur hoc esse licitum, si talis pulvis non in magna distantia applicetur; ducor ex iis quæ dicit celebris Philosophus *Purchoius* in suis *Instit. Phil. t. 2. part. 1. Physic. sect. 5. c. 11.* ubi sic ait: « Pulvis vitrioli calcinati, qui *sympathicus* appellatur, in sanguinem è vulnere recens emissum injectus, ipsi vulnere aliquot passibus remoto mederi, ac san-

» guinem sistere observatur. Id verò aliter fieri non concipitur; » quam per profluvium substantiale, sive per spiritus vitrioli, » qui calentibus adhuc sanguinis particulis admixti, ad vulnus, » unde expressus est sanguis, feruntur, et tanquam cunei quidam » apertos meatus, quibus effluit sanguis, penitus obstruunt. » Ungere autem in distans gladium adhuc calentem sanguine vulnerati, superstitiosum esse ait *Croix n. 29. cum Burg.* et asserit commune. Sed ex eadem ratione, ut supra, probabiliter id etiam permittit *Spor. loc. cit.* Adhuc enim in dubio, an effectus proveniat a causâ naturali, jam diximus ex communissima DD. superstitiosum non esse illum procurare, saltem protestatione præmissâ.

Quando autem adhibentur aliqua signa Crucis, vel tot *Pater, etc.* in dubio, an adsit ibi aliqua superstitione, *Less. l. 2. c. 45. n. 26.* ea permittit, præmissâ expressâ protestatione. Consentiant *Spor. n. 34. et Tamb. lib. 2. c. 6. §. 1. n. 12.* si urgeat notabilis necessitas. Damnat verò *Spor. c. 9. n. 32. cum communi,* tanquam superstitiosum regulariter, certis festis, horis, etc. herbas, aut fructus colligere, nisi circumstantia temporis conferat ad herbarum virtutem, ut in vere, æquinoctio, etc. Damnat etiam *Sporer n. 28.* circumducere equos per Tempa Sanctorum, nisi expectetur effectus per merita illorum; unde ait, quod ubi adest hujusmodi consuetudo, ipsa sit abroganda; at si non possit sine offensa Populi auferri, saltem ipse docendus est, quo animo id faciendum.

« 3. Non est illicitum uti virtute rei naturalis, quæ per superstitionem cognita est, modo ejus observatio, aut operatio non pendeat ab ope dæmonis. Ratio est, quia licet illa cognitio male parta sit, peccatum tamen transit, neque virtus naturalis ex eo quidquam mali contraxit. Vid. *Sanch. 2. mor. c. 38. Bon. q. 5. p. 4. Laym. l. c. t. 10. c. 4.* »

21. — Quid de *Ensalms*? *Ensalmus* dicitur, quia communiter ex verbis *Psalmorum* componitur, et ordinatur ad morbos sanandos. Si *Ensalmus* est *Invocatio*, scilicet petens salutem a Deo, quin credatur infallibiliter effectus, licitus est. Secus si sit *Constitutio*, scilicet si ei tribuatur virtus infallibilis. Ita *Salm. Tr. 21. c. 11. n. 124. et 125. cum Navar. Azor. Bon. S. Anton. Suar.* Sanè autem illicitus est *Ensalmus* (ut docet *S. Th. 2. 2. q. 96. a. 4.*), si in eo invocetur indirectè dæmon, aut nomen impositum Angelorum; vel si ei falsa, aut vana misceantur, vel adhibeatur certus modus scribendi, proferendi, etc.

22. — An detur naturalis *Fascinatio*? Affirmant *Salm. n. 104. cum S. Th. 1. p. q. 117. art. 3. ad 2.* qui dicit: « Oculi autem » insipientium aerem continuum usque ad determinatum spatium. » Hinc dicitur *Salm. n. 138.* quod talis, qui in se experitur hanc pestiferam qualitatem, tenetur abstinere a nimio consortio hominum non necessario, vel oculos declinare. Dicunt verò *n. 133. contra Azor. l. 9. c. 25.* superstitiosam esse fascinationem vulgarem, quæ a vulgo creditur, scilicet quod aspicientes invido animo

noceant; et ideo tanquam superstitiosa vetanda esse oscilla, seu turpicula, quæ contra fascinationes imponuntur. Sed si adhibeantur adversus fascinationem naturalem, ut supra, nescio cur illa sint tam rigorosè damnanda, undè enim certò apparet, quod dicta oscilla nullam naturaliter virtutem habeant ad illum malignum effluvium medendum? Consentit mihi *Spor. de 1. præc. c. 9. n. 31.* qui, ut supra retulimus, ait in dubio prudenti, an res applicanda habeat vim naturalem, quod licitè possit adhiberi, cum communissima DD. ex *S. Aug.* Tantò magis, quia communiter eis certa fides non præstatur.

DUBIUM V.

Quid sit Maleficium, et quomodo possit tolli?

25. Quid, et quotuplex Maleficium? — 24. Quæ remedia liceat adhibere contra Maleficium? — 23. An liceat petere a malefico parato, ut tollat maleficium cum alio? Et an in dubio, num sciat modum licitum solvendi? — 26. Quid de Strigibus? — 27. Quam excommunicationem incurrant Malefici? — 28. Quomodo Confessarius se gerere debeat cum Magis et Maleficis?

25. — « **RESP. 1.** Maleficium est vis nocendi aliis, ex pacto et cooperatione dæmonis. Differt a Magia, quod hæc intendat facere mira, illud autem dirigatur ad nocendum. *Tol. lib. 4. cap. 10. Fill. 1. 24. cap. 8. q. 1.*
« **Resp. 2.** Maleficium aliud dicitur *Amatorium*, seu *Philtrum* cuius usus est ad carnalem amorem, vel odium excitandum, dæmone hominis phantasiam commovente, nihil tamen agente in voluntatem. Undè patet, si maleficio sic infecti labantur, eos verè peccare; quia libertas non aufertur. Aliud dicitur *Veneficium*, quo alicui personæ vel ejus bonis damnum infertur. *Fill. loc. cit. n. 183. Azor. t. 1. l. 9. c. 16.*

24. — « **Resp. 3.** Contra maleficia uti licet 1. Remediis petitis ex medicina. « (*Phures enim herba, ut ruta, salvia, etc. contra maleficia naturaliter prosunt, quia virtute naturali corrigunt prævios humores, ope dæmonis commotos: non verò licet uti virga lupi, pulvere asperso corpori, etc., et similibus, quæ naturaliter conferre nequeunt ad sedandos humores. Vid. Salm. c. 11. n. 143 et 135.*) 2. Exorcismis et Sacramentis Ecclesiæ, peregrinationibus, invocationibus Sanctorum, etc. 3. Destructione signorum, per quæ dæmon nocet, absque tamen alio maleficio: *Navar.* et communiter alii. « (*Est commune etiam ap. Salm. cap. 11. n. 158.*)

4. Si maleficus licito modo potest maleficium tollere, licet eum ad id accersere, rogare, imò etiam pecuniâ inducere, vel verberibus aut tormentis cogere (non tamen interficere) si nolit. *Lugo, Diana part. 8. t. 7. R. 53.* Idque, etiamsi constet, etiam id facturum per novum maleficium, sicuti ex causa licet ab usurario petere mutuum ad usuram. Ratio est, quia cum ha-

« beam jus petendi, quod ab illo rectè præstari potest, et est indifferens, imputabitur illius malitiæ si id malè faciat. « (*Ità Salm. ibid. n. 154. cum Pal. Suar. etc. contra Cajet.*) 5. Vid. *Sanch. lib. 7. de Matrim. disp. 94. n. 11. Fill. n. 192. Les. lib. 2. cap. 44. d. 6. contra Delrium. 5.* Licet etiam contrarium signum positivum apponere, ex se tamen honestum: v. gr. si dæmon esset pactus cum malefico, se tandiu nociturum, quandiu maleficiatus se cruce non signaret, aut lavaret corpus (nam plerumque fit cum tali aliqua conditione, v. gr. ut tandiu duret, quandiu manet aliqua ligatura, aut res aliqua certo loco de-fossa), licebit illi se signare, lavare, etc. *Suar. Less. lib. 2. c. 44. n. 45.* « (*Ità etiam Elbel n. 534. Salm. n. 161. Sanch. Pal. Trull. etc.*) 6. Ratio est, quia non est intentio positiva recuperandi sanitatem eo medio, sed tantum tollendi signum, et dissolvendi pactum cum dæmone. Undè ulterius patet, licere repercutere sagam, quæ te tetigit; eâ enim repercussâ solet noxa cessare: ut habet *Lessius l. c. et Sanch. lib. 7. de Matrim. disp. 95 et 96. 6.* Si maleficus non potest tollere maleficium, nisi per novum, non licet eum ad id inducere, quia id esset inducere ad peccatum, et actui intrinsicè malo cooperari, *Suar. Sanch. Less. etc. ll. cc. 7.* Si dubitetur, an possit sinè maleficio novo tollere, non licet ab eo petere, ut habet *Laym. lib. 4. tr. 10. cap. 4. n. 9. Sanch. et Suar., quia est periculum peccandi. Facilius autem præsumi potest, eum qui signa posuit, posse ea sinè novo maleficio destruere, quam eum, qui non posuit. Undè, si hic suam operam offerat, prius erit examinandus de modo solvendi. Vid. *Laym. hic, Bon. disp. 3. q. 5. p. 5.**

25. — Quæritur 1. An liceat petere a Malefico parato, ut maleficium cum alio maleficio tollat? Affirmant *Angel. et Aureol. apud Salm. c. 11. n. 146.* sicut dicunt etiam licere ad propriam utilitatem petere Sacramenta a Sacerdote sacrilego. Sed tenenda est negativâ sententia cum *Less. lib. 2. cap. 44. n. 35. et Salm. n. 134. cum S. Th. et pluribus.* Ratio, quia Sacerdos sacrilegus potest ministrare Sacramenta non sacrilegè. Sed Maleficus nequit conficere maleficium sinè dæmonis cooperatione, quod est intrinsicè malum, nec officit illum esse ad id paratum, juxta dicta *lib. 2. n. 47.*

Quæritur 2. Utrum liceat petere a Mago solutionem maleficii in dubio, an sciat vel ne modum licitum solvendi? Certum est licere, si constet quod magus modum licitum non ignoret, etiamsi ille modo illicito sit usus, quia id suæ malitiæ imputatur. Ità communiter cum *Busemb. ut supra n. 4. Salm. dict. c. 11. n. 151. et Sporer de 1. Præc. cap. 9. n. 43. cum Laym. Sanch. et Less. Idem dicunt Tamb. cap. 6. §. 2. n. 9. Sporer n. 42. Viva Qu. 5. art. 5. n. 4. cum Sanch. Trull. Fill. et Elbel n. 532. cum Suar. et Sayr. licere si sit certò probabile, quod Maleficus sciat modum licitum. Sed quid in dubio negativo? Censet *Tamb. n. 10.* et non reprobat *Viva n. 3.* quod aliquando etiam liceat petere, quia non*

arò præsumitur ex communitè contingentibus maleficis modum licitum non ignorare. Sed contradicit sententia communis quam tenent *Sanch. de Matrim. lib. 7. D. 95. n. 13. Less. lib. cap. 44. n. 16. Vioa loc. cit. n. 3. Salm. n. 152. cum Pal. Laym. etc.* Ratio, quia præsumendum, quod Magi non sciant nisi modos illicitos. Cæterum, si in aliquo casu habeatur justa præsumptio, quod maleficus sciat modum licitum solvendi maleficium, puta per ablationem signi, satis probabilis videtur opinio *Tamburini*; cui tunc non obstaret sententia communis opposita, nam (ut ait *Tamburini*.) DD. contrarii loquuntur, quando dubium aliter non possit deponi. Advertunt autem cum *Busemb. Spor. n. 42. Vioa loc. cit. et Elbel n. 533. cum Laym. Less. et Del Rio.* facilius præsumendum, quod sciat solvere maleficium modo licito is qui signa posuit, illa auferendo, quam alius qui non posuit.

26. — Hinc notandum est, communem esse sententiam cum *Salm. cap. 11. n. 172. Suar. Less. Dei Rio, Palao, Sanch. etc.* adesse Striges, quæ ope dæmonis asportantur de loco in locum corporaliter. Nec obstat *cap. Episcopi, 26. q. 5.* ubi prohibetur sub pœna excommunicationis fidem præbere talibus anicularum neniis; nam ibi prohibetur asserere simul, quod ambulent cum *Herodiade, vel Dea Diana.* Vide *Elbel, n. 527.* qui asserit cum *Del Rio, et aliis,* contrariam opinionem, quam tenuerunt *Lutherus, Melancthon, et quidam Catholici,* nempe hoc evenire per meram illusionem, et vim phantasie, esse valde perniciosam Ecclesie, quia conducit ad eximendas hujusmodi Lamias a pœnis ipsis indictis; quod gravis damni est Christianæ Reipublicæ.

27. — Malefici autem incurrunt excommunicationem ex *cap. Si quis Ariolos.* Hanc autem *Salm. cap. 11. n. 101. cum Tabien. et Del Rio* tenent esse latæ sententiæ, cum in *dict. cap.* dicatur; *Anathema sit.* At *Suar. Sanch. Azor. Less. etc. n. 200.* tenent esse ferendæ sententiæ; et dicunt, quod verba *anathema sit* in materia Fidei significant hæreticum jam ab Ecclesia præcisum: Sed in aliis materiis significant separationem tantum faciendam.

Incurrunt etiã excommunicationem Bullæ Cœnæ, si iis conjugatur Hæresis, vel (ut dicunt *Salm.*) vehemens suspicio illius, nempe quando ineunt pactum expressum cum dæmone, vel quando miscent res Sacras, vel diabolum adorant, vel consulant de iis, quæ ipse cognoscere nequit. Ita *Salm n. 203. cum Suar. Azor. etc.* Sed hæc intelligenda, quando adest error Fidei in intellectu, ut ait *Spor. de 1. Præc. cap. 9. n. 45.* Nam alius non datur Hæresis formalis, etiã si quis expressè exterius Fidem neget, ut certum est cum *Busemb. ut supra de Præc. Fid. lib. 2. n. 19.* Et sine hæresi formali excommunicatio Bullæ minimè incurritur, ut certum est apud *Laym.*

28. — « Quæres: Quomodo Confessario agendum cum Divinatoribus, Magis, etc.

« Resp. 1. Examinandi sunt, præterquam de variis superstitionibus: 1. Quo fine tali superstitioni se addixerint, v. gr. an ratione vehementis passionis, tristitiæ, vindictæ, avaritiæ aut

» sanctitatis nomen conciliandi, quæ esset sacrilega hypocrisis.
 » 2. De apostasia, idololatria et hæresi: abnegant enim Christum et Deum: renunciant Sacramentis: habent dæmonem pro Deo, vel sancto: nec damnatum putant, aut miserum, et consequenter illius assecclas non esse damnandos. 3. De blasphemis in Deum et Sanctos, de sacrilegiis; abutuntur enim rebus sacris, ut aquâ benedictâ, Eucharistiâ, etc. 4. De luxuria, et commixtione cum dæmone 5. De damnis proximo illatis.
 » *Suar. Sanch. Filliuc. Bonac. loc. cit.*

« Resp. 2. Monendi sunt, se teneri 1. Pactum expressum, si quod habent cum dæmone, aut commercium abjurare, et dissolvere. 2. Libros suos, schedas, ligaturas, aliaque instrumenta artis comburere. 3. Comburere chirographum, si habent: si verò solus dæmon id habeat, non necessariò cogendus est, ut reddat: quia pactum sufficienter dissolvitur per pœnitentiam. 4. Damna illata resarcire, ad quod proinde etiã tenetur Fiscus (ubi veneficorum bona confiscantur); uti et hæredes, si ad eos bona deveniant. *Laym. loc. cit, Suar. t. 1. de rel. l. 2. c. 17. Sanch. loc. cit. c. 49. Fill. etc.*

« Resp. 3. A Parochis moneri, et a Confessariis examinari circâ hoc præceptum potissimum debent: 1. Opiliones, qui variis dediti esse solent observationibus, ut gregem suum a lupis vel aliis incommodis tueantur. 2. Fabri ferrarii, qui circâ equos sanandos utuntur verbis vel ex psalmis, vel ex oratione dominica desumptis. 3. Rustici, qui ad sananda pecora inanibus, et superstitionis observationibus utuntur, vel recurrunt ad peritos talium artium. 4. Vetulæ, quæ circâ mulieres laborantes in partu vel ex matrice vanas, et superstitiosas adhibent orationes. 5. Milites, qui deferunt secum sacra nomina, vel orationes ad certitudinem, quod in bello, vel duello non sint vulnerandi, nunquam aquâ, igne, vel subitâ morte perituri. »

CAPUT II.

De Irreligiositate, ejusque speciebus.

« IRRELIGIO, quæ Religioni opponitur per defectum, vel tendit directè ad irreverentiam Dei, et est Tentatio Dei, aut Perjurium: vel tantum tendit ad irreverentiam rerum sacrarum, et est Sacrilegium, aut Simonia. De Perjurio in secundo præcepto, de reliquis hic. »

DUBIUM I.

Quid sit Tentatio Dei?

29. Quid est Tentatio Dei? — 50. An in Tentatione Dei detur parvitas materiæ? Et quæ sit Tentatio interpretativa? — 51. An peccet qui petit a Deo miraculum? — 52. An qui offert se ad martyrium? Et an qui respuit medicinas?

arò præsumitur ex communitè contingentibus maleficis modum licitum non ignorare. Sed contradicit sententia communis quam tenent *Sanch. de Matrim. lib. 7. D. 95. n. 13. Less. lib. cap. 44. n. 16. Vioa loc. cit. n. 3. Salm. n. 152. cum Pal. Laym. etc.* Ratio, quia præsumendum, quod Magi non sciant nisi modos illicitos. Cæterum, si in aliquo casu habeatur justa præsumptio, quod maleficus sciat modum licitum solvendi maleficium, puta per ablationem signi, satis probabilis videtur opinio *Tamburini*; cui tunc non obstaret sententia communis opposita, nam (ut ait *Tamburini*.) DD. contrarii loquuntur, quando dubium aliter non possit deponi. Advertunt autem cum *Busemb. Spor. n. 42. Vioa loc. cit. et Elbel. n. 533. cum Laym. Less. et Del Rio. facilius præsumendum, quod sciat solvere maleficium modo licito is qui signa posuit, illa auferendo, quam alius qui non posuit.*

26. — Hinc notandum est, communem esse sententiam cum *Salm. cap. 11. n. 172. Suar. Less. Dei Rio, Palao, Sanch. etc.* adesse Striges, quæ ope dæmonis asportantur de loco in locum corporaliter. Nec obstat *cap. Episcopi, 26. q. 5. ubi prohibetur sub pœna excommunicationis fidem præbere talibus anicularum neniis; nam ibi prohibetur asserere simul, quod ambulent cum Herodiade, vel Dea Diana. Vide Elbel, n. 527. qui asserit cum Del Rio, et aliis, contrariam opinionem, quam tenuerunt Lutherus, Melancthon, et quidam Catholici, nempe hoc evenire per meram illusionem, et vim phantasie, esse valde perniciosam Ecclesie, quia conducit ad eximendas hujusmodi Lamias a pœnis ipsis indictis; quod gravis damni est Christianæ Reipublicæ.*

27. — Malefici autem incurrunt excommunicationem *ex cap. Si quis Ariolos. Hanc autem Salm. cap. 11. n. 101. cum Tabien. et Del Rio tenent esse latæ sententiæ, cum in dict. cap. dicatur; Anathema sit. At Suar. Sanch. Azor. Less. etc. n. 200. tenent esse ferendæ sententiæ; et dicunt, quod verba anathema sit in materia Fidei significant hæreticum jam ab Ecclesia præcisum: Sed in aliis materiis significant separationem tantum faciendam.*

Incurrunt etiã excommunicationem Bullæ Cœnæ, si iis conjugatur Hæresis, vel (ut dicunt *Salm.*) vehemens suspicio illius, nempe quando ineunt pactum expressum cum dæmone, vel quando miscent res Sacras, vel diabolum adorant, vel consulant de iis, quæ ipse cognoscere nequit. Ita *Salm. n. 203. cum Suar. Azor. etc.* Sed hæc intelligenda, quando adest error Fidei in intellectu, ut ait *Spor. de 1. Præc. cap. 9. n. 45.* Nam alius non datur Hæresis formalis, etiã si quis expressè exterius Fidem neget, ut certum est *cum Busemb. ut supra de Præc. Fid. lib. 2. n. 19.* Et sine hæresi formali excommunicatio Bullæ minime incurritur, ut certum est *apud Laym.*

28. — « Quæres: Quomodo Confessario agendum cum Divinatoribus, Magis, etc.

« Resp. 1. Examinandi sunt, præterquam de variis superstitionibus: 1. Quo fine tali superstitioni se addixerint, v. gr. an ratione vehementis passionis, tristitiæ, vindictæ, avaritiæ aut

» sanctitatis nomen conciliandi, quæ esset sacrilega hypocrisis.
 » 2. De apostasia, idololatria et hæresi: abnegant enim Christum et Deum: renunciant Sacramentis: habent dæmonem pro Deo, vel sancto: nec damnatum putant, aut miserum, et consequenter illius assecclas non esse damnandos. 3. De blasphemis in Deum et Sanctos, de sacrilegiis; abutuntur enim rebus sacris, ut aquâ benedictâ, Eucharistiâ, etc. 4. De luxuria, et commixtione cum dæmone 5. De damnis proximo illatis.
 » *Suar. Sanch. Filliuc. Bonac. loc. cit.*

« Resp. 2. Monendi sunt, se teneri 1. Pactum expressum, si quod habent cum dæmone, aut commercium abjurare, et dissolvere. 2. Libros suos, schedas, ligaturas, aliaque instrumenta artis comburere. 3. Comburere chirographum, si habent: si verò solus dæmon id habeat, non necessariò cogendus est, ut reddat: quia pactum sufficienter dissolvitur per pœnitentiam. 4. Damna illata resarcire, ad quod proinde etiã tenetur Fiscus (ubi veneficorum bona confiscantur); uti et hæredes, si ad eos bona deveniant. *Laym. loc. cit, Suar. t. 1. de rel. l. 2. c. 17. Sanch. loc. cit. c. 49. Fill. etc.*

« Resp. 3. A Parochis moneri, et a Confessariis examinari circâ hoc præceptum potissimum debent: 1. Opiliones, qui variis dediti esse solent observationibus, ut gregem suum a lupis vel aliis incommodis tueantur. 2. Fabri ferrarii, qui circâ equos sanandos utuntur verbis vel ex psalmis, vel ex oratione dominica desumptis. 3. Rustici, qui ad sananda pecora inanibus, et superstitionis observationibus utuntur, vel recurrunt ad peritos talium artium. 4. Vetulæ, quæ circâ mulieres laborantes in partu vel ex matrice vanas, et superstitiosas adhibent orationes. 5. Milites, qui deferunt secum sacra nomina, vel orationes ad certitudinem, quod in bello, vel duello non sint vulnerandi, nunquam aquâ, igne, vel subitâ morte perituri. »

CAPUT II.

De Irreligiositate, ejusque speciebus.

« IRRELIGIO, quæ Religioni opponitur per defectum, vel tendit directè ad irreverentiam Dei, et est Tentatio Dei, aut Perjurium: vel tantum tendit ad irreverentiam rerum sacrarum, et est Sacrilegium, aut Simonia. De Perjurio in secundo præcepto, de reliquis hic. »

DUBIUM I.

Quid sit Tentatio Dei?

29. Quid est Tentatio Dei? — 50. An in Tentatione Dei detur parvitas materiæ? Et quæ sit Tentatio interpretativa? — 51. An peccet qui petit a Deo miraculum? — 52. An qui offert se ad martyrium? Et an qui respuit medicinas?

29. — « RESP. Tentatio Dei est dictum, vel factum, quo quis explorat, num Deus sit potens, sapiens, misericors, aut aliam quam aliam perfectionem habeat. *S. Th. 2. 2. qu. 92. art. 1. Sanch. etc.* Ea est duplex, scilicet vel *formalis*, quando quis expressè dubitans de aliqua Dei perfectione, eam experiri cupit; ut si quis petat miraculum, quo patefiat Fidem catholicam esse veram: vel det se præcipitem ex turri, ut experiat, an Deus sit misericors, eum eripiendo a læsione: Vel est *implicita, et interpretativa*, quando quis, etsi expressè non intendat Deum tentare, id tamen petit, vel agit, quod suapte naturâ eò referri videtur; ut si quis se committat periculo, a quo vel nullo modo, vel vix possit eripi, nisi miraculosè, vel si media naturalia omittat, sperans a solo Deo effectum, v. gr. in morbo periculoso respuens medicinam, petensque, ac sperans a Deo temerè sanitatem. *Nav. c. 11. Less. n. 4.* Item si sine necessitate et causâ rudis absque præparatione velit concionari, sperans a Deo sibi suggerendos conceptus. *Suar. Sanch. Less. Laym. lib. 4. t. 10. cap. 5.* »

Undè resolves:

« 1. Tentatio Dei *formalis* est peccatum ex genere suo mortale, in quacumque etiam materia. Ratio est, quia includit dubitationem de perfectionibus Dei, quæ in gravem Dei contemptum redundat, vel magnam irreverentiam, curiosius agendo cum Deo, quasi cum ludione. *Less. l. 2. cap. 45. d. 1. Sanch. lib. 2. cap. 3. Suar. etc. comm.* »

« 2. *Interpretativa* tentatio, cui dubitatio illa deest, plerumque est tantum peccatum veniale ob imperfectionem actûs, ignorantiam, inconsiderationem, vel parvitatem periculi. Imò sæpè nullum est peccatum, quando scilicet justa causa subest, v. gr. Dei instinctus, necessitas, vel pia utilitas. *Sayr. Tolet. Cajet. S. Th. 2. 2. qu. 92.* »

30. — Sed quæstio hæc est, an in tentatione Dei *interpretativa*, ut suprâ, detur parvitas materiæ? Affirmant *Busemb. cum Caj. et Valent. in 2. 2. D. 6. qu. 14. n. 2. Less. lib. 2. cap. 45. n. 4. Sayr. Clav. reg. lib. 6. cap. 7. n. 14. et Tolet. lib. 4. cap. 19. n. 7.* Hi dicunt, quod, si quis in re levi, et sine gravi damni periculo tentaret Deum, ex sola curiositate spectandi aliquod opus supernaturalis, hic tantum venialiter peccaret. Sed probabilius *Sanch. Dec. lib. 2. c. 34. n. 5. Suar. t. 1. de Rel. tract. 3. lib. 1. cap. 3. n. 16. Salm. tract. 21. cap. 12. n. 3.* eum damnant de mortali, nisi excusaretur ratione ignorantix, vel indeliberationis. Ratio, quia gravis est irreverentia velle ut Deus ostendat omnipotentiam suam ad satisfaciendum curiositati ipsius. Hinc *Salm. loc. cit.* dicunt, quod probabilius peccaret graviter qui in levi morbo, rejectis medicinis, speraret a Deo sanitatem, quamvis non peteret miraculum: quia (ut aiunt) videtur hic, respuendo remedia, reipsa miraculum exoptare, cum velit mutari causas naturales. Sed meritò huic doctrinæ contradicunt *Sanch. loc. cit. cum*

Leonardo, Bon. de 1. Præc. D. 3. qu. 9. part. unic. n. 3. cum Suar. Anacl. ibid. qu. 1. n. 8. Elbel d. n. 560. et Sporer eod. tit. cap. 10. cum Laym. qui in hoc non recognoscunt plusquam venialem culpam. Ratio, quia in hoc non adest gravis deordinatio; cum enim quis nequaquam miraculum petat curiositatis causâ, justè excusatur a gravi, et aliquando ego puto etiam ab omni culpa, si speret sine remediis naturaliter, Deo adjuvante, a tali levi morbo se liberandum, dum sæpè in hujusmodi morbis natura ipsa salutem operatur.

« 3. Si quis in puteum se conjiciat ad declarandam Dei erga se providentiam, aut suprâ prunas ambulet, ad innocentiam ostendendam, est interpretativa tentatio Dei; uti etiam sunt eæ probationes, quæ fiunt per ferrum candens, aquam ferventem, vel frigidam (*Tales probationes sunt vetitæ cap. 1 et 2. de Purg. Vulgar. ut communiter Salm. cap. 12. n. 5 et 6.*) etc. de quibus v. *Beinsfeld. et Delrium lib. 4. disp.* Licet enim Deus aliquando tales purgationes miraculosè probarit, id contigit, vel quia Deo inspirante factæ sunt, vel quia innocenter ad eas compulsi sunt liberati. *Bon. d. 9. p. 1.* »

31. — Peccat, qui absolutè petit a Deo, vel offert miraculum ad conversionem Hæreticorum, cum sufficiant nostræ Fidei testimonia, *Salm. c. 12. n. 7. cum Suar. Pal. Sanch.* Si verò aliquando sit firmissima spes conversionis, tunc poterit peti a Deo miraculum sub conditione, si ei placuerit, *Salm. ib.* Cæterum *Sporer loc. cit. cum communi* ait satis esse licitum petere a Deo miraculum, quoties adsit utilitas gravis ad nostram aut aliorum salutem, vel Divinam Voluntatem implendam. Et idem clare docet. *D. Th. 2. 2. qu. 97. art. 2.* ubi ait non tentare Deum qui signum ab eo petit, ut aliis demonstrat; vel ad hoc quod instruat, quid circa aliquod factum sit placitum Deo. *Ibid. ad 3.*

32. — Item peccat qui periculo mortis, vel mutilationis se obicit ad perferendum martyrium sine justâ causâ; nam in casu necessitatis, si alias Fides aut salus multorum periclitetur, vel ad vitandas blasphemias, in quibus casibus martyrium est in præcepto; vel in casu utilitatis, ad exaltandam fidem, aut Dei gloriam; tunc licet martyrio se offerre, ut docet *S. Th. 2. 2. qu. 144. n. 3. ad 1. Vid. Salm. n. 9.*

Item peccat qui respuit medicinas; nisi faciat ad se mortificandum, modo absit periculum mortis, ut *Viva qu. 6. art. 3. cap. 6. et Salm. n. 9. cum Cajet. Nav. et Sanch.*

Quæritur, an Tentatio Dei expressa differat specie ab interpretativa? Affirmant *Suar. et Bon.* At probabilius negant *Salm. num. 11.*

DUBIUM II.

Quid, et quotuplex sit Sacrilegium?

33. Quid et quotuplex Sacrilegium? — 34. Quales species Sacrilegii sint explicandæ? — 35. Quæ sint Sacrilegia Personalia? — 36. Quæ

localia? — 37. An vetentur in Ecclesia Mercatus, Convivia, Iudicia, etc.? — 38. An sit Sacrilegium extrahere hominem ab Ecclesia, atrio, etc.? — 39. An omne furtum in Ecclesia sit Sacrilegium? An in Sacristiâ? — 40. Quæ Sacrilegia realia? — 41. An liceat vasa et vestes sacras convertere in usum profanum? — 42. An sit Sacrilegium lædere bona Ecclesiasticorum? — Detinere Legata pia? Decimas non solvere? — 43. An sit Sacrilegium mentaliter peccare in Ecclesia? An omittere Sacramenta tempore debito? — 44. An censuræ contra sacrilegos incurrantur ipso facto? — 45. An sit Sacrilegium furari Reliquias? — 46. An peccare die festo? — 47. An violare vota? — 48. Vide alia ibid.

33. — « **RESP.** Sacrilegium est violatio rei sacræ, hoc est dicatæ cultui Divino, et peccatum mortale ex genere suo, si opus specialiter repugnet cum rei sanctitate; non verò, si generaliter tantum repugnet, quomodo omnia peccata mortalia generaliter repugnant sanctitati, v. gr. Templi, ita ut ibi cum veniali peccato committantur. Est autem Sacrilegium triplex: *Personale*, quo persona; *Locale*, quo locus; et *Reale*, quo res aliæ violantur. *S. Thom. 2. 2. quæst. 99. art. 3. et cæteri Theologi.* »

54. — Explicanda est in Confessione species Sacrilegii, an fuerit *Personale*, *Locale*, aut *Reale*. *Viva de Præcept. Dec. quæst. 6. d. 1. n. 1. et Salm. cap. 12. cum S. Th. et communi.* Quæstio est, an prædictæ species sint subalternæ, vel sint infimæ? *Prima sententia* tenet esse subalternas continentes sub se alias species infimas. Ita *Suar. Pal. Less. etc. apud Salm. c. 12. n. 17. cum Bus. (vid. n. 48. infra ibid. n. 5.) et Elbel de Sacril. n. 565. cum Fil.* Et ideo dicunt percussorem Clerici specie differre a concubitu cum eo. *Secunda tamen sententia* tenet esse infimas, ut *Viva qu. 6. art. 1. n. 2. et Salm. cum Cajet. Trull.* Ità ut, si quis violat Sanctimoniam verberando, aut cum ea concumbendo, unum Sacrilegium formaliter committat. Et sic sentit *Th. 2. 2. qu. 99. art. 3. ad 2.* ubi ait: « Possibile est aliqua duo peccata differre specie secundum materiales actus, convenire autem in specie secundum unam rationem formalem sacrilegii; putà si quis Sanctimoniam violaverit verberando, vel concumbendo. » Et hæc est probabilior. Docet verò *ibid. S. Doctor* præfatas species habere diversos gradus, significans eos constituere quidem circumstantias aggravantes, non autem speciem mutantes.

Undè resolves :

33. — I. « *Personale* sacrilegium est percussio Clerici, pertractio ejusdem ad iudicium seculare, item luxuriosa violatio personæ Deo per votum castitatis sacratæ, de qua v. *infra tr. 4. cap. 2. dub. 2. n. 454.* »

36. — II. *Locale* sacrilegium est omnis actus, quo Ecclesia polluitur, ut est v. gr. occisio hominis, effusio humani sanguinis, vel seminis illicita, et notoria. (*Ut probabiliter tenent etiam Viva Qu. 6. Art. 1. n. 11. et Tamb. cum Vasq. Pont. Dian. Con. Tol. apud Salm. Tr. 6. cap. 8. n. 101. contra Salm. ib.* »

» cum *Suar. Bon. Lug. Fal. etc. et Elbel n. 556. qui probabiliter dicunt etiam occultam effusionem esse Sacrilegium. Vide dicenda de VI Præc. n. 458. versic. II. Circa locum, etc.* »
 » Item sepultura excommunicati, vel non baptizati; item si actus quidam profani fiant in Ecclesia, et repugnantes ejus immunitati, ut negotiationes, illiciti concubitus, et spurcities, seditiones, concilia secularia, stabulationes equorum, incendia, effractiones, spoliationes. Item si materia rei sacræ, vel Ecclesiæ directè ad profanos usus convertatur; si reus ex Ecclesia, velut asylo, extrahatur; nisi tamen sit latro publicus, vel nocturnus populator agrorum, vel enorme maleficium fiduciâ asyli istic commiserit. Deniquè si furto auferantur res Ecclesiæ, aut ibi depositæ. *Laym. c. 7. Bon. quæst. 6.* Si verò res ablata fuerit per accidens tantum in Ecclesia, v. g. crumena viri divitis, probabiliter non committi sacrilegium docet *Dian. p. 1. t. 3. R. 27. ex Fagn. et sex aliis, contra Suar. Laym. etc.* »

37. — Similiter violatur locus sacer, si in eo fiant conclamationes, deambulationes, mercatus, strepitus iudiciorum secularium, non verò Ecclesiasticorum pietatem spectantium. Aliquando tamen iudicia secularia, aut parlamenta licita sunt in necessitate, v. g. ob pluviam, solis æstum; modò fiant sine strepitu, et desit alius locus opportunus. Pariter non videtur culpa gravis aliqua moderata deambulatio in Ecclesia, aut privata comestio, etiam sine necessitate, si absit scandalum, et clamor. Ità *Viva ib. n. 11. ex S. Thom. cum Salm. dict. c. 12. n. 25.* Hic obiter advertatur nemini quacumque prædico dignitate, modò non Regali, licere indicere, ut sibi ad Ecclesiam deferatur Stratum; secus statim cessandum à Divinis, et Ministri Ecclesiæ ipso facto excommunicationem incurrunt, et Ecclesia tanquam interdicta habenda est. Hoc decretum fuit a S. C. Cærem. quæ ait. « *Proposito in S. C. Cærem. quodam abusu inter alios, qui de recenti in Urbe irrepserunt, eadem S. C. ad eum omnino tollendum die 30 Augusti 1701 decrevit: « Non licere cuicumque etc. (Personis Regalibus tantum exceptis) ad Ecclesiam strata sibi deferri facere; secus cessandum immediatè a divinis: Quòd nisi servetur, Rectores, cæterosque Ministros ipso facto excommunicationem incurrere, eamque Ecclesiam esse pro interdicta. » (Ità annotatum reperitur in Bullario Clementis XI, part. 3. decr. 1. Cæm.) Deinde subiungitur: « Et facta relatione Sanctitas sua (i. e. præfatus Clemens) Decretum approbavit, necnon promulgari, atque executioni tradi, et in omnibus Urbis Sacriariis affigi mandavit die 3 Octob. 1701. » Hoc omne refertur a *Ferraris in sua Bibliotheca (Ferrar. Biblioth. tom. 3. Verbo Ecclesia art. V. n. 28 et 29.)* qui etiam refert (*ibid.*) vetari pluribus ex Decretis S. R. C. dari intrà Missam Laicis (etsi Præsibus) Evangelium osculandum, uti etiam dare illis usum Baldachini, et illos admittere ut assistant in Presbyterio. Ad nostra autem redeuntes dicimus :*

38. — Sacrilegium est extrahere violenter hominem ab Eccle-

sia, etiã interdictã, vel pollutã, et ab ejus cæmeterio, atrio, claustris, dormitorio, ambitu contiguo cum Ecclesia: Item a Domibus Religiosorum clausurã septis. Vide *Salm. Tr. 18. cap. 3. a. n. 81.* Cæterum, præter hunc usum violatæ Immunitatis, ad incurrendam speciem sacrilegii, nomine loci sacri intelligitur tantum Ecclesia, non alia loca, cum in odiosis strictè faciendã est interpretatio, ut notat *Elbel de Sacril. n. 566. cum Laym. Bon. etc.*

59. — Quæritur, an omne furtum in Ecclesia sit Sacrilegium? *Prima sententia cum Lugo D. 16. num. 470. Tambur. in Math. Conf. lib. 2. cap. 8. Pal. Azor. Dian. Less. Con. Henriq. etc. apud Salm. Tract. 6. c. 8. n. 103.* tenent non esse Sacrilegium, nisi furtum sit de re Ecclesiæ commodata, vel commissã ibi custodiã causã: nam aliæ res profanæ accipiuntur quidem materialiter in loco sacro, sed non de loco sacro, dum ad locum sacrum nullo modo pertinent. Excipit tamen meritò *Lugo loc. cit.* furtum de rebus quæ Sacrista fecisset sibi commodari pro Ecclesiæ ornatu. *Secunda tamen sententia* probabilior affirmat ex *C. Quisquis. 17. quæst. 4.* ubi absolutè damnatur ut sacrilegus, qui non sacrum de sacro furatur; nec id limitatur ad depositum tantum. Itã *Elbel n. 587. cum Fill. Val., et Salm. Tract. 6. cap. 8. n. 103. cum Pal. Dic. Vasq. Bon. Laym. etc.* Rectè tamen *Salm.* Probabilem vocant primam sententiam. An autem sit Sacrilegium Locale furari e Sacristia? Negat *Sanch. de Matr. D. 15. n. 13.* contra aliquos. Certum autem est non esse Sacrilegium furtum in Claustris, nec in Oratorio domus privatæ. In Oratoriis verò Xenodochiorum, vel Eremitiorum, licet non benedictis ab Episcopo, justè putat *Sanch.* furta esse sacrilegia. Vid. *Vioam. d. loc. n. 13.*

40. — «3. Reale sacrilegium est indigna tractatio, et administratio Sacramentorum, ut si ministrentur, vel suscipiantur cum peccato mortali. Item profanatio vasorum, et instrumentorum sacrorum: v. g. si quis calice utatur in convivio, ornamenta altarium, vel Sacerdotum ad usus profanos applicet: intellige de iis, quæ consecrari, vel saltem benedici solent: nam ad nuptias, vel communem usum adhibere tapetes, candelabra, pelvim, imò et manutergium, et cætera, quæ mediãtè serviunt ministerio sacro, non esse peccatum docet *Tamb. expedit. Sacrif. lib. 1. c. 2.* nisi fiat ex aliquo contemptu saltem implicito, ut si semper, et indifferenter sic utaris supradictis. Atque idem affirmat de candelis, ramis, aquã, incenso, et similibus benedictis, quòd in modicis istis benedictionibus non agatur cum tanto rigore ab Ecclesia, ut patet in pane, ligno, carbonibus, etc. benedictis. Vid. *loc. cit. §. 3.* Item violatio, vel indigna tractatio sacrarum Imaginum et Reliquiarum. Item abusus Scripturæ sacræ, v. g. ad stabiliendas hæreses, vel res turpes. Item raptura bonorum Ecclesiæ, suppressio piorum legatorum, vel jurium Ecclesiæ defraudatio, etc. Vid. *Fill. tr. 24. cap. 9. n. 57. Suar. »*

Concilium Tridentinum *Sess. 4. in fine* vocat temeritatem torquere verba S. Scripturæ ad scurrilia, fabulosa, vana, adulatoria, detractoria, etc. Vid. *Salm. cap. 12. n. 82.*

41. — Quæritur 1. an vasa, et vestes sacræ possint converti in usum profanum? Affirmant *Salm. tr. 21. c. 12. n. 32.* si illæ jam amiserint formam et benedictionem. Sed alibi *cap. 10. n. 145.* omnino negant cum *S. Th. qui, p. 3. quæst. 83. art. 3 ad 3. Et cap. 39. dist. 1.* dicit: « Altaris Palla, cathedra, candelabrum » et velum... et alia, quæ in Sacratio fuerint, non debent admitti in usum laicorum, sed sunt comburenda. » Melius autem *Suarez p. 3. D. 18. sect. 8. Pal. t. 2. tr. 3. D. 1. p. 6. Bon. D. 3. quæst. 1. p. 4. et Ronc. de 1. Præc. cap. 1. quæst. 7. cum Barbosa distinguunt, et dicunt, quòd si res itã totaliter immutetur, ut ad communem materiam redeat, sicut si calix igne vel ferro ad communem massam argenti reducatur, tunc licet in usum profanum convertere. Itã ipse cum *Bon. Pal. Suar. et Baur.* secus si totaliter non difformetur. Hinc non licet ex veteri Casula vestes profanas resarcire: et hoc adhæret ei quòd dicit *S. Thom. supra.* Ideò alii dicunt non licere hujusmodi vestes ad usus profanos vendere aut oppignorare. Vide *Salm. dict. cap. 10. num. 45.**

42. — Quæritur 2. an læsio quorumcumque bonorum Ecclesiasticorum sit sacrilegium? Resp. negativè, sed tantum bonorum quæ pertinent ad ornamentum Ecclesiæ, aut sunt deputata ad sustentationem Ministrorum, ut loquitur *S. Thom. 2. 2. quæst. 99. art. 3.* Ly ad sustentationem Ministrorum, intellige quã tales sunt ut rectè dicit *Tambur. Dec. lib. 2. cap. 6. §. 3. n. 9.*

Quæritur 3. an sit Sacrilegium injustè detinere legata relicta Ecclesiæ pro ejus servitio? Affirmat *Less. lib. 1. c. 16. n. 30.* Sed negant *Tamb. dist. 1. n. 10. cum Pal. et Salm. c. 10. n. 35. etc.* Quia, donec dicta bona ab Ecclesia non possideantur, non sunt sacra.

Quæritur 4. an sit Sacrilegium non solvere Decimas? Affirmant *Less. lib. 2. cap. 16. n. 18. Elbel n. 569. cum Val. Spor. etc.* Sed negat *Croix lib. 3. p. 1. n. 52. et Tam. d. lib. n. 11. cum Pal.* Dicunt tamen esse peccatum gravius irreligiositatis; quia solutio Decimarum est ordinata in recognitionem Divini Domini.

43. — Notandum, quòd per meros actus internos non violetur sanctitas loci, ideòque non committat sacrilegium, qui in Ecclesia habet voluntatem occidendi hominem extrã illam. Secus, si quis extrã Ecclesiam proponit occidere in Ecclesia. Itã *Salm. cap. 12. n. 28. cum aliis communiter.*

Palau Tr. 17. D. 2. p. 2. tenet omittere Sacramenta tempore debito esse sacrilegium. Probabilius verò negatur, sed esse dicitur peccatum contra obedientiam Ecclesiæ debitam. *Salm. c. 12. n. 38.*

44. — Item notandum est, quòd censuræ contra sacrilegos latæ non incurrantur ipso facto, nisi a percipientibus Clericum. Itemque a violentibus immunitatem ecclesiasticam, imponendo tributa, usurpando bona: et ab effringentibus Ecclesias, et simul

expoliantibus res sacras, ex c. *Conquest. 22. de Sent. excom. Vid. Salm. n. 24.* Incendiarios autem Ecclesiarum probabilius est non esse excommunicatos ipso facto, ut *Salm. n. 40. cum Cajet. Sylo. Nav.*

43. — Grave sacrilegium committit, qui furatur Reliquiam etiã in parva quantitate, si scit dominum ob hoc esse valde contristandum. Ita *Leand. Prad. Nav. Mol. apud Salm. Tract. 21. cap. 10. n. 108.*

46. — Quæritur 5. an tempus sit objectum Sacrilegii, scilicet si quis peccet die festo etc. Negant *Lugo de Ben. D. 16. n. 523. et Salm. c. 12. n. 36. cum Less. et Pal. et Tamb. Met. Conf. lib. 2. c. 7. §. 5. n. 40.* Nisi notabilis irreverentia irrogetur cultui Divino, ut si quis in Parasceve exhiberet comœdias, ludos publicos, etc.

47. — Quæritur 6. an violatio voti sit Sacrilegium? Negant *Tamb. cum Suar. Dec. loc. cit. n. 12 et 13. et Pal. Tr. 17. D. 2. p. 3. §. 2.* Dicunt enim esse peccatum perfidiæ, seu contra fidelitatem Deo debitam, ut *Croix, lib. 3. p. 1. n. 55. cum Tamb. in Dec. loc. cit. n. 13.* Affirmat verò *S. Thom. 2. 2. quæst. 99. art. 3 ad 3. et sequuntur Salm. cap. 12. n. 22.* Qui autem violat votum castitatis, probabilius committit sacrilegium. Vide *Elbel n. 584.*

48. — "4. Peccatur etiã Sacrilegio, peccato omissionis v. g. si quæ ad Sacrificium spectant, ut corporalia, et similia sint valde immunda *Bon. de Euch. (Quæ p. 9. n. 23. cum Fil. Suar. Reg. etc. dicit esse mortale. Vid. lib. 6. n. 384.)*

"5. In Confessione exprimenda est species, et materia sacrilegii. Ratio prioris est, quia sæpe divisam malitiam habet, v. gr. percussio Sacerdotis, et fornicatio cum eodem. Ratio posterioris est quia etiã, materia aliquandò auget, et addit malitiam, v. g. si sit contra Eucharistiam, addit, secundum Gordonum, Communi violationi rei sacræ aliud peccatum contra latrariam. Attingere autem nuda manu calices, patenas, aras, agnos ceos, etc. Chrismate delibuta non licet fœminis et laicis (Licet verò Clericis etiã primæ tonsuræ, ut *Tamb. ib. n. 11. cum Suar.*) Citra contemptum tamen non mortale, si vacua sint, et si causa subsit, nec veniale. *Suar. Tamb. loc. cit. §. 1. sine causa autem veniale esse docet Suar. Coninch. et alii communiter; licet Tamb. loc. cit. ex Sa, etc. contrarium censeat probabile, (Cum Scoto, et Bartol. ab Ang. sed Sa apud Tamb. et Sot. Henr. Sanch. Fag. et Tamb. apud Pasq. ut refert Croix lib. 6. p. 2. n. 385. censeat nullum esse peccatum. Pro monialibus vero adest privilegium, ut *Salm. cap. 10. n. 132.)* ut et si corporalia, vel purificatoria laventur ab iisdem. Vide *lib. 6. n. 385.* Cætera autem, quæ Eucharistiam immediatè non contingunt, nec chrismate unguuntur, ut mappas, vestes Sacerdotesiales immediatè contingere omnibus licet. *Suar. Laym. Tamb. l. cit. ubi ex Palao, etc. idem concedit de Reliquiis: sicut etiã, ut easdem thecis inclusas penes se habeant, vel laici in publicis processionibus gestent. Idem docet cum Laym. de pyxide, sive**

"ciborio, et lunula benedictis, quando sacram Eucharistiam nondum continuerunt. Idem de corporalibus, pallis et purificatoriis, quando post sacrum usum lota sunt: ex *Laym. et Bonac. inno etiã ante lotionem. Laym. Tamb. loc. cit.*"

DUBIUM III.

DE SIMONIA.

ARTICULUS I.

Quid sit, et quotuplex?

49. Quid sit Simonia, et quotuplex? — 50. An possit dari parvitas materiæ in Simonia? — 51. Quando sit Simonia dare temporale pro spirituali? — 52. An sit Simonia dare beneficium alicui, ut se sustentet; vel solâ ratione amicitia, aut precum? — 53. An sit Simonia deducere in pactum obligationem antidoralem? — 54. An dare spirituale principaliter ob temporale? — 55. An sit Simonia accipere aliquid pro administratione Sacramentorum? Et an principaliter ob lucrum temporale ab eis captandum? — 56. Quid intelligatur per *Munus a manu*? — 57. An sit Simonia dare mutuum ob spirituale? — 58. An solvere pensionem ob Beneficium? — 59. An dare aliquid, ut alter præstet quid spirituale pro seipso accipiente? — 60. An dare Beneficium cum aliquo onere spirituali? An resignare, vel præsentare cum onere? — 61. Quid per *Munus ab obsequio*? — 62. An sit Simonia inservire ob Beneficium? — 63. Quid per *Munus a lingua*? — 64. An sit Simonia dare aliquid Mediatori, ut obtineat sibi Beneficium? — 65. Quid si sit Intercessor mediatus? — 66. Quid si promittas dare eleemosynam alicui Monasterio? — 67. Quæ sit Simonia *Mentalis*? Quæ *Conventionalis*? Quæ *Realis*? — 68. Quæ juris Divini, quæ humani? — 69. An detur Simonia tantum de jure humano? — 70. An vendere beneficia sit simonia de jure divino? — 71. An sit Simonia vendere Jus patronatûs? Et an de jure Divino? An vendere jus sepulturæ? — 72. An Beneficia possint permutari? — 73. Quomodo possit permutari Beneficium cum pensione? Et cujus auctoritate? Et an Episcopi possint pensiones constituere? usque ad n. 76. — 77. Quomodo in Beneficiis liceat transigere? usque ad num. 80. — 81. Quomodo fieri possint Renuntiationes Beneficiorum? usque ad n. 84. — 83. Quotuplex sit Simonia *Confidentialis*, et quæ ejus pœnæ? usque ad num. 90. — 91. Quomodo fiat Simonia pro ingressu ad Religionem? — 92. An liceat aliquid accipere pro sustentatione ingressuri? — 93. An liceat pro catechizando? etc. — 94. An pro instruendo aliquo in sacra Doctrina? — 95. An pro absolvendo, etc. — 96. An pro danda dispensatione in Matrimonio? — 97. An liceat dare aliquid, ut alter omittat rem spiritualem? — 98. An ad redimendam vexationem? — 99. An possit pecuniâ redimi vexatio circa possessionem Beneficii? — 100. Quid si nondum sit acquisitum jus in re? Quid si quis corrumpet Electores, ne te eligerent? — 101. Quid si alter solis precibus impediret? — 102. An possis dare pecuniam, ne alter se opponat tuæ electioni? — 103. An ne eligat indignum, vel ut eligat dignum? — 104. An, ut non concurrat ad beneficium, quod tu cupis? Vide alia apud Busemb.

expoliantibus res sacras, ex c. *Conquest. 22. de Sent. excom. Vid. Salm. n. 24.* Incendiarios autem Ecclesiarum probabilius est non esse excommunicatos ipso facto, ut *Salm. n. 40. cum Cajet. Sylo. Nav.*

43. — Grave sacrilegium committit, qui furatur Reliquiam etiã in parva quantitate, si scit dominum ob hoc esse valde contristandum. Ita *Leand. Prad. Nav. Mol. apud Salm. Tract. 21. cap. 10. n. 108.*

46. — Quæritur 5. an tempus sit objectum Sacrilegii, scilicet si quis peccet die festo etc. Negant *Lugo de Ben. D. 16. n. 523. et Salm. c. 12. n. 36. cum Less. et Pal. et Tamb. Met. Conf. lib. 2. c. 7. §. 5. n. 40.* Nisi notabilis irreverentia irrogetur cultui Divino, ut si quis in Parasceve exhiberet comœdias, ludos publicos, etc.

47. — Quæritur 6. an violatio voti sit Sacrilegium? Negant *Tamb. cum Suar. Dec. loc. cit. n. 12 et 13. et Pal. Tr. 17. D. 2. p. 3. §. 2.* Dicunt enim esse peccatum perfidiæ, seu contra fidelitatem Deo debitam, ut *Croix, lib. 3. p. 1. n. 55. cum Tamb. in Dec. loc. cit. n. 13.* Affirmat verò *S. Thom. 2. 2. quæst. 99. art. 3 ad 3. et sequuntur Salm. cap. 12. n. 22.* Qui autem violat votum castitatis, probabilius committit sacrilegium. Vide *Elbel n. 584.*

48. — "4. Peccatur etiã Sacrilegio, peccato omissionis v. g. si quæ ad Sacrificium spectant, ut corporalia, et similia sint valde immunda *Bon. de Euch. (Quæ p. 9. n. 23. cum Fil. Suar. Reg. etc. dicit esse mortale. Vid. lib. 6. n. 384.)*

"5. In Confessione exprimenda est species, et materia sacrilegii. Ratio prioris est, quia sæpe divisam malitiam habet, v. gr. percussio Sacerdotis, et fornicatio cum eodem. Ratio posterioris est quia etiã, materia aliquandò auget, et addit malitiam, v. g. si sit contra Eucharistiam, addit, secundum Gordonum, Communi violationi rei sacræ aliud peccatum contra latrariam. Attingere autem nuda manu calices, patenas, aras, agnos ceos, etc. Chrismate delibuta non licet fœminis et laicis (Licet verò Clericis etiã primæ tonsuræ, ut *Tamb. ib. n. 11. cum Suar.*) Citra contemptum tamen non mortale, si vacua sint, et si causa subsit, nec veniale. *Suar. Tamb. loc. cit. §. 1. sine causa autem veniale esse docet Suar. Coninch. et alii communiter; licet Tamb. loc. cit. ex Sa, etc. contrarium censeat probabile, (Cum Scoto, et Bartol. ab Ang. sed Sa apud Tamb. et Sot. Henr. Sanch. Fag. et Tamb. apud Pasq. ut refert Croix lib. 6. p. 2. n. 385. censeat nullum esse peccatum. Pro monialibus vero adest privilegium, ut *Salm. cap. 10. n. 132.)* ut et si corporalia, vel purificatoria laventur ab iisdem. Vide *lib. 6. n. 385.* Cætera autem, quæ Eucharistiam immediatè non contingunt, nec chrismate unguuntur, ut mappas, vestes Sacerdotesiales immediatè contingere omnibus licet. *Suar. Laym. Tamb. l. cit. ubi ex Palao, etc. idem concedit de Reliquiis: sicut etiã, ut easdem thecis inclusas penes se habeant, vel laici in publicis processionibus gestent. Idem docet cum Laym. de pyxide, sive**

"ciborio, et lunula benedictis, quando sacram Eucharistiam nondum continuerunt. Idem de corporalibus, pallis et purificatoriis, quando post sacrum usum lota sunt: ex *Laym. et Bonac. inno etiã ante lotionem. Laym. Tamb. loc. cit.*"

DUBIUM III.

DE SIMONIA.

ARTICULUS I.

Quid sit, et quotuplex?

49. Quid sit Simonia, et quotuplex? — 50. An possit dari parvitas materiæ in Simonia? — 51. Quando sit Simonia dare temporale pro spirituali? — 52. An sit Simonia dare beneficium alicui, ut se sustentet; vel solâ ratione amicitia, aut precum? — 53. An sit Simonia deducere in pactum obligationem antidoralem? — 54. An dare spirituale principaliter ob temporale? — 55. An sit Simonia accipere aliquid pro administratione Sacramentorum? Et an principaliter ob lucrum temporale ab eis captandum? — 56. Quid intelligatur per *Munus a manu*? — 57. An sit Simonia dare mutuum ob spirituale? — 58. An solvere pensionem ob Beneficium? — 59. An dare aliquid, ut alter præstet quid spirituale pro seipso accipiente? — 60. An dare Beneficium cum aliquo onere spirituali? An resignare, vel præsentare cum onere? — 61. Quid per *Munus ab obsequio*? — 62. An sit Simonia inservire ob Beneficium? — 63. Quid per *Munus a lingua*? — 64. An sit Simonia dare aliquid Mediatori, ut obtineat sibi Beneficium? — 65. Quid si sit Intercessor mediatus? — 66. Quid si promittas dare elemosynam alicui Monasterio? — 67. Quæ sit Simonia *Mentalis*? Quæ *Conventionalis*? Quæ *Realis*? — 68. Quæ juris Divini, quæ humani? — 69. An detur Simonia tantum de jure humano? — 70. An vendere beneficia sit simonia de jure divino? — 71. An sit Simonia vendere Jus patronatûs? Et an de jure Divino? An vendere jus sepulturæ? — 72. An Beneficia possint permutari? — 73. Quomodo possit permutari Beneficium cum pensione? Et cujus auctoritate? Et an Episcopi possint pensiones constituere? usque ad n. 76. — 77. Quomodo in Beneficiis liceat transigere? usque ad num. 80. — 81. Quomodo fieri possint Renuntiationes Beneficiorum? usque ad n. 84. — 83. Quotuplex sit Simonia *Confidentialis*, et quæ ejus pœnæ? usque ad num. 90. — 91. Quomodo fiat Simonia pro ingressu ad Religionem? — 92. An liceat aliquid accipere pro sustentatione ingressuri? — 93. An liceat pro catechizando? etc. — 94. An pro instruendo aliquo in sacra Doctrina? — 95. An pro absolvendo, etc. — 96. An pro danda dispensatione in Matrimonio? — 97. An liceat dare aliquid, ut alter omittat rem spiritualem? — 98. An ad redimendam vexationem? — 99. An possit pecuniâ redimi vexatio circa possessionem Beneficii? — 100. Quid si nondum sit acquisitum jus in re? Quid si quis corrumpet Electores, ne te eligerent? — 101. Quid si alter solis precibus impediret? — 102. An possis dare pecuniam, ne alter se opponat tuæ electioni? — 103. An ne eligat indignum, vel ut eligat dignum? — 104. An, ut non concurrat ad beneficium, quod tu cupis? Vide alia apud Busemb.

49. — « RESP. Simonia est studiosa voluntas emendi, aut vendendi pretio temporali aliquid spirituale, vel spirituali annexum. »
 » S. Thom. 2. 2. quæst. 100. art. 2. Laym. lib. 4. tract. 10. cap. 8. etc. Dicitur 1. voluntas emendi, etc. quibus verbis intelligitur quivis contractus onerosus, sive venditionis, sive locationis, sive permutationis, aut renuntiationis; quia simonia non consistit sine pactione aliqua tacita, vel expressa, et obligatione ex pacto. Quod addo, quia obligatio naturalis quæcumque, ut gratitudinis, sive antidoralis, non sufficit, v. gr. quando quis sperat, vel intendit tantum, non tamen obligat. Sa, v. Simonia.
 » Ratio est, quia non facit contractum. Vid. Bon de Simon. d. 1. quæst. 6. p. 1. Less. lib. 2. cap. 35. d. 20. (Sed Vide dicenda n. 54.)
 » Dicitur 2. pretio temporali: sive illud sit muneris, sive linguæ, ut est laus, vituperium, patrociniû: sive obsequii et famulatus. Dicitur 3. spirituale: quo nomine intelligitur res supernaturalis ad salutem ordinata, sive sit formaliter talis, ut Gratia et dona Spiritûs sancti, sive causaliter, ut sunt Sacramenta, concio, preces et Sacramentalia: sive sit effectus et usus potestatis supernaturalis, ut consecratio, absolutio, dispensatio, benedictio, excommunicatio, electio, presentatio, confirmatio, collatio Beneficii, aliiq. actus jurisdictionis Ecclesiasticæ. Dicitur 4. spirituali annexum, ad comprehendendum ea, quæ non sunt per se spiritualia, sed ad ea ordinantur, iisque sunt annexa, sive antecedenter, ut jus patronatûs respectu Beneficii; vasa et vestes sacræ respectu Sacramentorum; sive concomitanter, ut labor in administratione Sacramentorum: juxta sensum infra dicendum: sive consequenter, ut redditus Beneficiorum, qui dantur propter officium spirituale.
 » Unde patet, malitiam simoniæ consistere in irreverentia, quæ committitur, dum res spirituales instar temporalium pretio æstimantur, et contractibus subjiciuntur; atque esse peccatum mortale ex genere suo, nec veniale fieri posse ex materiæ levitate; quia nullum donum Gratiæ, licet parvum, potest vendi sine gravi irreverentia tum ipsiusmet doni, tum etiã Dei.
 » Potest tamen esse veniale, ob actûs imperfectionem, et ignorantiam. Suar. t. 3. de rel. l. 4. cap. 36. Azor. Fill. Laym. loc. cit. Less. l. 2. cap. 35. dub. 1. »

Simonia autem quadruplex est, Mentalis, Conventionalis, Realis et Confidentialis: Mentalis est, cum quis dat temporale cum animo obligandi ad reddendum spirituale (aut e converso) sed absque alio pacto; Conventionalis est, cum adest pactum, sed a neutra Parte executum est; Realis, autem est, cum pactum jam est impletum; Confidentialis tandem tripliciter potest fieri, nempe per accessum, per regressum, et per ingressum. Dicitur per accessum, cum renuntias beneficium alteri cum pacto, ut ille deinde illud resignet, et alteri conferatur. Per regressum, cum reservas tibi jus reassumendi iterum Beneficium in aliquo casu; Per ingressum, si resignes Beneficium tibi collatum, sed nondum possessum cum pacto capiendi possessionem illius in aliquo casu

aut tempore: vide infra num. 85 et 86. ubi fusiùs sermo de hac confidentiali simonia redibit, et de ejus pœnis.

50. — Quæritur I. An possit dari parvitas materiæ in simonia? In simonia de jure naturali est communis sententia negativa ap. Salm. tract. 19. de Simon. cap. 1. n. 8 et Croix lib. 3. p. 1. n. 195. cum Suar. Sanch. etc. contra Mol. Reg. etc. ib. Sed in simonia tantum de jure Ecclesiastico Navar. Zeroll. (quibus videtur adhærere Croix lib. 4. n. 682.) probabiliter docent posse dari parvitatem materiæ. Et disparitatem assignat Croix, quia, quando non accipitur temporale pro pretio rei spiritualis, sed acceptio prohibetur ad cavendum tantum speciem simoniæ, re ipsa non lit injuria rei spirituali, sed peccatum tantum contra præceptum Ecclesiæ, in quo potest utique dari parvitas materiæ.

51. — Quæstio II est, an semper ac datur temporale pro spirituali, vel contra, sit simonia? Prima sententia affirmat cum Azor. Durand. Adrian. etc. ap. Salm. tract. 19. de Simonia cap. 1. n. 26. Secunda sententia, quam tenent Salmant. ibid. num. 32. et vocant communem cum Caj. Sanch. Suar. Less. Laym. Tol. etc. negat, quando detur gratis, quamvis cum animo alliciendi, seu obligandi (non rigorosè ex justitia, sed tantum ex gratitudine, sive ex benevolentia) alterum ad retribuendam rem spiritualem pro temporali, vel contra; Ita ut obligatio alterius antidoralis, seu gratitudinis principaliter intendatur, et retributio minus principaliter; Et probant ex c. Quam pio 2. quæst. 2. Et hoc, etiamsi in eodem actu retributio offeratur, ex c. Placuit 1. et c. Dilectus 2. quæst. 1. Hinc licere dicunt tibi dare aliquid Episcopo, vel ei inservire (cui aliàs non esses serviturus), ut tibi ex gratitudine conferat Beneficium; dummodo absit aliquod pactum, ut dicunt Salm. dict. cap. 1. numer. 55 et 56. cum Sot. Suar. Valent. et communi. Et dummodo non inservias, ut Episcopus conferat tibi Beneficium, quasi pretium tui obsequii, ut bene notat doctus P. Elbel de Simon. numer. 617. E converso si inservis primario ad captivandam Episcopi benevolentiam, et secundario ad obtinendum Beneficium, non committis simoniam, etiamsi, amotâ spe Beneficii, non inservires, ut dicunt Salm. loc. cit. cum aliis. Et etiamsi talem spem exprimas Superiori, ut addunt Val. Pal. Sot. Rosr. etc. ap. Salm. n. 56. in fin. quia licitum est, ut aiunt, petere ab alio, quod ille ex naturali obligatione præstare tenetur: Sed sapienter monet Mazzot. de Simon. tom. 2. §. 2. p. 219. et Croix cum Suar. lib. 3. p. 1. n. 74. id cavendum ob periculum pactionis, aut saltem scandali, maximè si detur aliquid tempore quo agitur de conferendo Beneficio.

Cæterum, rectè advertunt Roncaglia de Sim. c. 1. quæst. 5. et ipsi Salm. n. 57. cum Sanch. Bonac., etc. quod ubi alius deest titulus, nempe stipendiû, tollendæ injustæ vexationis, etc., quando datur aliquid solo intuitu obtinendæ rei spiritualis, vel contra, præsumenda tunc sit intentio saltem virtualiter simoniaca, scilicet commutandi temporale cum spirituali: nisi constet

de opposito, vel aliter colligatur ex circumstantiis, nempe ex parvitate muneris, ex pietate, vel nobilitate dantis, etc. Et hoc constat ex *c. Tua nos de Sim.* ubi Pontifex loquens de illo, qui bona sua Ecclesie donabat, rogans ut ad Canonicatum admitteretur, et de Canonicis eum admittentibus, ait: « Si tamen is, qui talem donationem facit, eam intentione ducatur, ut per temporalia bona spiritualia valeat adipisci; et Clerici qui eum in fratrem admittunt, non essent eum, nisi commoda temporalia perciperent, admissuri: sine dubio tam isti, quam ille apud districtum Judicem culpabiles judicantur. » Vide quæ dicuntur *n. 54.* Et maxime nequit excusari a simonia mentali (ut bene sentiunt *Roncaglia loc. cit. Reg. VI. in praxi, et Elbel de Sim. n. 617.*) is qui Episcopo gratis inserviret animo eum obligandi ex gratitudine, etsi non ex justitia, ad retribuendum Beneficium, juxta mox dicenda *n. 53.*

32. — Non autem damnandus de simonia Episcopus, qui Beneficium confert Clerico in recognitionem gratitudinis ob obsequium præstitum, ut dicunt *Elbel n. 619 et Croix n. 75. cum Suar.* Item si Episcopus conferat Beneficium gratis alicui ut se honestè sustentet, non est simonia; *Croix lib. 3. p. 1. n. 83. cum Less. Laym. etc.* Imò collatio facta indigno, solâ ratione consanguinitatis, amicitie, sed gratis, est quidem illicita, sed non simoniaca. Itâ *Salm. cap. 1. n. 38. cum Cajet. Suar. Pal. etc.* Idque docet *D. Th. 2. 2. quæst. 100. art. 5. ad 2. dicens: « Si aliquis aliquid spirituale alicui conferat propter quamcumque carnalem affectionem, est quidem illicita... non tamen simoniaca... undè hoc non pertinet ad contractum... venditionis, in quo fundatur simonia. »*

Utrum autem committat simoniam Episcopus, qui dat Beneficium indigno propter preces alterius? Videtur universè affirmare *D. Th. loc. cit. ad 3.* quia videtur Episcopus hoc facere ad favorem humanum acquirendum; sic enim *S. Doctor* ait: *Videtur ad hoc (scilicet ad favorem humanum) principaliter intendere qui preces pro indigno porrectas exaudit.* Et sic quidem dicendum, si revera det Beneficium ad talem favorem adipiscendum: Imò ut bene addit Angelicus, hoc erit simonia, etiâ si Clericus sit dignus Beneficio. Cæterum absolute loquendo, probabiliter dicunt *Elbel de Simon. n. 612. La Croix l. 3. p. 1. n. 84. et Laym. l. 4. tr. 10. c. 8. n. 26. cum Less. Suar. Nac. Caj. etc.* non esse simoniacum Episcopum qui ad preces alterius etiâ indigno Beneficium confert, sed nullo habito respectu ad favorem humanum acquirendum, quia revera tunc nulla intervenit venditio spiritualis cum temporali. Illud autem quod dicit *La Croix l. c.*, nempe nec esse simoniam, si conferat ad se liberandum ab aliquo injusto damno, minime admittendum puto; nam licet damnum sit injustum, semper tamen videtur intercedere aliqua commutatio rei spiritualis cum utilitate spirituali.

53. — Quæritur autem hæc III. An sit simonia, deducere in pactum obligationem antidoralem? Negant *Hurt. Cælest.*

Ronc. etc. ap. Dian. part. 6. tr. 7. R. 42. item ipse cum *Dian. Vidal. et Jo. de Soria*, quamvis *p. 3. tr. 2. R. 64.* in praxi hoc non approbet. Ratio istorum, quia non censetur simonia committi, quando pactum fit de obligatione gratitudinis, quæ jam inest. Quapropter dicunt, si licet intendere aliquid spirituale ex gratitudine obtinere, cum quis præstat aliquid temporale; licebit etiâ id in pactum deducere. Sed omnino affirmandum cum sententia communi, quam tenent *Laym. tr. 10. c. ult. §. 2. art. 9. Viva in Propos. 45. Innoc. XI. n. 2. Elbel de Simon. n. 596. et Suar. Bon. Fill. Cov. ac alii ap. Salm. tr. 19. c. 1. n. 64.* Ratio, quia ex pacto illo novum inducitur onus. Distinguunt autem *Salm. c. 1. n. 66. 67 et 68. cum Val. Caj. Pal. Less. etc.* et dicunt, quod si pactum novam obligationem non addat præter antidoralem, puta, si des, aut promittas alteri pecuniam, ut ipse sit obligatus, ad tibi in genere remunerandum, non est Simonia, quia nullum novum onus imponitur. Sic etiâ, si petas aliquid spirituale gratis sine obligatione rigorosa: quemadmodum frequenter, dantes eleemosynam, solent a paupere preces petere; et in hoc revera consentiunt omnes, etiâ Auctores secundæ sententiæ. Secus autem censent, si pactum novam obligationem adderet; et hoc esset, quando peteret in specie quid spirituale pro re temporali tradita; nisi ibi alius titulus interveniret, nempe stipendii, damni emergentis, etc. ut infra. Sed neque distinctio hæc mihi ullo modo arridet, nam (ut bene arguunt *Viva l. c. et Ronc. de Sim. c. 1. q. 5. in fin.*) pactum semper aliquam novam invehit saltem fidelitatis obligationem, quæ, cum sit aliquo pretio æstimabilis, certè pactum simoniacum reddit. Ideo enim in *c. Qua in pio, c. 1. q. 2.* dicitur: *Omnis absit pactio, omnis conventio cesset.* Quoniam in hac materia quodcumque pactum, quomodocumque onerosum, est simoniacum, etiâ si non obliget rigorosè ex justitia. Et idem dicendum de hujusmodi pacto in contractu mutui, ut probat *Viva in Prop. 42. Innoc. XI. Præterea hæc advertendum cum Viva in præd. Prop. 45. n. 3 et S. Th. q. 13. de Malo art. 4.* quòd, licet possit mutuator exposcere a mutuatorio, ut satisfaciatur suæ obligationi antidorali (intellige semper sine pacto, itemque si exposcatur satisfactio illa non verò promissio, quia petita promissione, etiâ peteretur nova obligatio fidelitatis, ut mox diximus, quòd adhuc in mutuo illicitum est) : Ratio, quia mutuator dat quod suum est; hoc tamen nequit exposcere dans aliquid spirituale, præcisè ob ejus collationem, quia suum non præstat, sed quòd Christi est: Undè, licet possit aliqua gratitudo exerceri erga collatorem rei spiritualis ob ejus benevolam animam, non potest tamen exerceri in gratuitam compensationem ipsius rei spiritualis.

54. — Quæritur IV. an sit simonia mentalis, dare spirituale principaliter ob temporale, vel contrâ? Negant *Sotus, Val. Caj. Sanch. Less. Laym. etc. ap. Salm. tr. 19. c. 2. de Simonia n. 59.* Sed omnino est affirmandum, et contrariam opinionem rectè asserunt *Salm. ibid. n. 60.* fuisse damnatam ab *Innoc. XI. in*

Propos. 45 quæ dicebat : « Dare temporale pro spirituali, non est simonia, quando temporale non datur tanquam pretium, sed dumtaxat tanquam motivum conferendi, vel efficiendi spirituali; vel etiam quando temporale sit solum gratuita commensuratio pro spirituali, aut contra. Et propos. 46. Et id quoque locum habet, etiamsi temporale sit principale motivum dandi spirituale, imò, etiamsi sit finis ipsius rei spiritualis, sic ut illud plaris æstimetur, quam res spiritualis.»

Merito hoc damnatum est, nam, quamvis ibi dicatur ob motivum, non pretium, et certum sit, simoniam non committi, nisi interveniat venditio rei spiritualis; attamen ibi revera motivum idem est quam pretium. Quando enim ut rectè notant *Vica in dict. prop. n. 6. et Salm. c. 2. n. 58.* datur res merè spiritualis, uti sunt Sacramenta, Beneficia, etc. principaliter propter temporalem rem alicujus magni momenti (secus si parvi,) quæ apta sit moraliter pervertere voluntatem alterius; tunc spirituale difficile datur omninò gratis, sed practicè datur cum aliquo pacto implicito imponendi alteri novam obligationem; et sic motivum virtualiter convertitur in pretium. Et hoc patet ex ipsa *dict. Prop. 46.* ubi additur in fine : Imò etiam si temporale sit finis ipsius rei spiritualis, sic, ut illud plaris æstimetur, quam res spiritualis.

35. — Quær. V. An liceat accipere aliquid pro administratione Sacramentorum? Resp. I. Quòd in administratione Sacramentorum, aliarumque functionum spiritualium sit simonia accipere pecuniam, tanquam pretium rei sacræ, vel laboris intrinseci in his actionibus requisiti. Secus, si labor sit extrinsecus, puta si Sacerdos deberet celebrare cum cantu, vel tali hora, aut loco, et simili. Ità *Ronc. de Sim. c. 2. q. 2. p. 208. et Salm. c. 2. n. 19. cum Caj. Sot. Less. Sanch. Pal. Tol. et aliis comm.* Resp. II. E converso non est simonia accipere pecuniam, non ut pretium, sed ut stipendium sustentationis, etiam pro labore intrinseco in talibus ministeriis impendendo. Unusquisque enim, qui in commodum alterius se occupat debet ex justitia ab eo sustentari ex illo *Lucæ 10. Dignus est operarius mercede sua.* Ità comm. etiam DD. ut *Anacl. de Simon. q. 3. n. 28. Cabass. Th. J. l. c. 5. n. 14. et Suar. Less. Tol. Sanch. et alii ap. Salm. n. 21. cum S. Th. 2. 2. q. 100. art. 3.* qui sic docet. « Vendere quod spirituale est in hujusmodi actibus, aut emere, simoniacum est. Sed accipere, aut dare aliquid pro sustentatione ministrantium spiritualia, secundum ordinationem Ecclesiæ, et consuetudinem approbatam, licitum est. » Hæc autem consuetudo invenitur approbata ex *c. 12. de Præbend. et c. Ex his 22. causa. 12. q. 1.* idque currit, etiamsi Minister aliunde sit locuples ex bonis propriis, vel Ecclesiasticis, ut adhuc comm. dicunt *Ronc. l. et Sal. II. cc. cum Suar. Less. Sanch. etc. ac S. Th. præcipuè in Quodlib. 7. a. 10.* Quia, ut ait *Apost. 1. Cor. 9.* nemo militat suis stipendiis. Hinc licitum est etiam de tali stipendio pacisci, dummodo non excedatur taxa, vel consuetudo, prout dicunt *Ronc.*

ibid. cum Laym. Pal. Gutt. et Salm. n. 22. cum Suar. Tol. San. ac aliis passim. Nec obstant *c. fin. de Pactis et c. Si nos de Sim.* ubi prohibetur quodvis pactum in spiritualibus; nam præfati textus vel explicandi sunt de pactis inhonestis, ut sentit *Ronc. cum Gloss. in c. ult. de Pactis.* Vel, ut asserit *Less. l. 2. c. 35. n. 99. cum Sot.* illis per contrariam consuetudinem derogatum est, prout probat ex *c. ult. de Pactis.*

Quæritur VI. An pariter sit simonia celebrare Missas, administrare Sacramenta, assistere in Choro, concionari, et similia principaliter ob temporale emolumentum? Prima sententia pariter affirmat cum *Vica in dict. prop. 45. n. 7. et Carden. cum aliis ap. La Croix l. 3. p. 1. n. 60. ex S. Th. Qui Quodlib. 8. art. 11.* dicit, quod qui ad Ecclesiam vadit principaliter ob distributiones, peccet mortaliter ob simoniam; nisi principaliter intendat Deum, et secundariò distributiones. Hinc inferunt ordinariè committere simoniam celebrantes in mortali.

Secunda tamen probabilior quidem sententia, quam tenent *Salm. de Sim. c. 1. n. 60. Suar. de Relig. tr. 3. l. 4. c. 33. n. 11. Pal. tr. 17. D. 4. n. 3. Coreglia in d. prop. 45. cum Sot. Dian. etc.* item *Sanch. Sylo. Con. Mald. et alii apud Croix. l. c. n. 63.* dicit simoniam tunc tantum intervenire, quando temporale accipitur pro pretio spirituali, unum cum alio æquiparando; non verò, quando accipitur tanquam stipendium ad sustentationem Ministri, qui prædicta munera exercet, quod stipendium debetur ex justitia, ut *Elbel n. 621. cum Laym. et Pal. Confirmat Croix. d. n. 62.* rectè sic arguens: Qui dat stipendium principaliter propter Missam, quæ certè res spiritualis est, numquid dicitur simoniacus? Sic vice versa neque simoniam committit, qui dicit Missam principaliter ob stipendium. Illicitum enim non est, ut notat cum *Nav. et Suar.* ordinare rem spiritualem, etiam principaliter, ad finem temporalem honestum.

Nec obstat præfata *prop. 46. Ly: Etiamsi temporale sit principale motivum dandi spirituale.* Ibi enim, ut diximus in *q. præced.* motivum accipitur per idem ac pretium rei spiritualis. At in casu nostro temporale accipitur, ut stipendium non rei, sed personæ occupatæ in gratiam alterius, cui debita est sustentatio, ut supra declaratum est. Nec etiam obstat quod ait *S. Th. in sit. Quodlib. 8.* Nam animadvertere oportet, quod in nostro casu dupliciter possit lucrum intendi vel ut finis operis, vel ut finis operantis. Cum lucrum intenditur ut finis operis, ita ut ipsum opus spirituale intendatur vendi, tunc certè committitur simonia; et sic intelligendus *S. Doctor* (ut dicunt *Salm. n. 61.*) dum ibi dicit: « Et ideo Simoniam committit qui hujusmodi actum vendere intendit. » Si distributiones recepit quasi finem sui operis principaliter intentum. » Secus verò dicendum, quando lucrum intenditur ut finis operantis, scilicet ratione operationis personæ occupatæ in gratiam alterius, quia tunc lucrum accipitur pro stipendio sustentationis, et non est simonia. Hinc dicunt *Salm. c. 2. n. 32. cum Sanch.* licitè Oeconomum accipere stipendium a

Parocho ad vices suas præstandas. Dicunt etiã *n. 15. cum Suar. et Laym.* quod, tametsi sit simonia dare pecuniam pauperi, ut pro te applicet orationis suæ impetrationem, aut satisfactionem, licitum tamen est dare, ut pro te oret, ad modum stipendii. Hoc verò alia ratione admittit *D. Th. 4. p. D. 25. q. 3. art. 2. q. 2.* dicens: « Qui dat pecuniam pauperibus, ut pro eo orent, non emit orationem, sed dat ad alliciendum. » Cæterum qui sacra Ministeria peragunt principaliter ob emolumentum temporale, non facile excusari possunt à culpa veniali, cum sit quædam inordinatio dirigere spiritualia ad temporalia, ut aiunt *Salm. n. 60.*

Communitè autem à DD. cum *S. Th.* ea, quæ habent rationem pretii in simonia, tripliciter denominantur, nimirum *Munus a manu, Munus ab obsequio, Munus a lingua, ex c. Sunt nonnulli 114. r. q. 1.* De singulis hinc videndum.

56. — I. Per *Munus a manu* intelligitur pecunia, et quodcumque temporale, quod pretio æstimabile est. Hinc simonia est dare rem spiritualem cum pacto, ut alter remittat debitum; et etiã, ut solvat pecuniam alias debitam, quia spiritualia omninò gratis, et sinè respectu ad temporalia danda sunt. *Salm. c. 1. n. 24. cum S. Th. Suar. etc.* Simoniacum etiã esse pactum de præstando mutuo in futurum, ut certum est. Vid. *Salm. c. 1. n. 34.*

57. — Sed quæritur 1. an sit simonia dare mutuum, ut eodem tempore beneficium, aut alia res spiritualis retribuat, vel contrã? Videtur, quod non, pariter ac si mutues cum pacto, ut alter se obliget ad remutuandum in futurum, esset quidem usura; non verò si cum pacto, ut eodem tempore alter aliud tibi rematuet; sicuti quoad mutuum approbant *Salm. de contract. c. 3. n. 62. cum Less. Vill. Dian. etc. docet S. Th. 2. 2. quæst. 78. art. 2. ad 4.* Ratio, quia nihil tunc pretio æstimabile percipitur ultra sortem. Sed in casu nostro omninò tale pactum tenendum est, ut simoniacum: Quia hinc simonia est tradere quidquid temporale pro spirituali. Itã *Via in d. pr. 45. n. 3. et Salm. c. 1. n. 36.* communitè cum *Laym. Less. Bon. Pal. Nav. Fill. etc.*

58. — Quær. 2. an inter munera a manu computetur pensio, nempe si Episcopus dans alicui beneficium, peccet cum eo conveniendo, ut pensionem alteri solvat. Respondetur affirmative, cum tale onus sit pretio æstimabile. *Salm. c. 1. num. 39. cum Suar. Val. Tol. et communi.* Hinc certè simonia est pacisci cum aliquo, ut, si te adjuvet ad obtinendam beneficium, illi pensionem solvas. Vid. *Salm. ibid.*

59. — Quær. 3. an sit simonia dare aliquid temporale sub conditione, ut alter præstet rem spiritualem in commodum tamen sui ipsius, nempe, si promittas dotem puellæ, si ingrediatur in Monasterium: munera adolescenti, si frequentet Sacramenta? Respondetur negative, quia hæc est simplex donatio, licet sub conditione, quæ tamen non addit onus. *Salm. c. 1. n. 49. cum Suar. Less. Pall. etc.* Secus si imponeretur obligatio simpliciter, v. gr. ingrediendi Religionem, etc. ut docet *S. Th. 2. 2. q. 10.*

art. 2 ad 4. Vel si conditio esset de præstando aliquid in utilitatem dantis, puta, si ingressus illius in Religionem cederet in dantis commodum; tunc enim esset quædam commutatio temporalis cum spirituali. Itã *Salm. ibid. n. 41. cum Laym. Pal. et Suar.* Vide dicendum *n. 91.*

60. — Quær. 4. an sit simonia dare beneficium cum pacto, ut alter subeat aliquod onus etiã spirituale? Respondetur, quod si beneficio de jure, vel ex illius institutione insit onus, v. gr. docendi, canendi, etc. Vel si ab Episcopo cum Capitulo imponatur beneficio vacanti onus aliquod honestum, v. g. infirmis assistendi etc., certè non est simonia, ut *Salm. d. c. 1. n. 42 et 43.* ex communi cum *S. Th. ex c. Significatum de Præb.* Dubium est, an a resignante, vel præsentante ad beneficium possit beneficiario imponi aliquod onus spirituale? Affirmant aliqui ap. *Sanch. Cons. tom. 1. c. 3. Dub. 15. n. 6.* Sed dicendum est, quod licet in aliis rebus spiritualibus possit dari commutatio, v. gr. applico pro te Missam, ut manè applices pro me: in beneficiis tamen quodcumque pactum est simoniacum, ex *c. Quam pio. 1. q. 2.* Itã *Sanch. loc. cit. et Salm. c. 1. n. 44. cum Suar. Bon. etc.*

61. — II. Sequitur *Munus ab obsequio*, per quod intelligitur omne quod ad servitutem pertinet, ut est famulari, docere, etc. ad finem obtinendi aliquid spirituale. Hinc certè est simonia, conferre beneficium famulo, ut gratis inserviat, vel ut compensetur ei famulatus præstitus. Et sic contrã, si famulus inserviat, ut loco salarii beneficium consequatur. *Salm. c. 1. n. 25 et 50. cum Laym. Less. Suar. et communi.* Hinc rectè inferunt *Salm. in d. n. 20. cum Torre*, sinè dubio simoniacos esse Episcopos, qui volunt famulos sibi inservire solã, vel ferè solã spe beneficii. Advertunt tamen, in omnibus prædictis casibus non incurri pœnas, nec obligationem restitutionis, nisi pactum expressum intercedat ex *cap. Mandatum, de Sim.* uti infra de pœnis *n. 106.*

62. — Utrum autem sit simoniacus famulus, qui gratis inservit Episcopo, cum spe tamen beneficii, sed sinè ullo tacito quidem pacto? Negant *Laym. Suar. Less. Sanch. etc. ap. Croix, n. 9.* Inò *Sanch. ibid.* contrã *Carden et Pith.* dicit non esse simoniam, licet principaliter ob beneficium famuletur, sed hoc nullo modo admittendum juxta dicta *n. 51 et 52.*

63. — III. Sequitur *Munus a lingua*, per quod intelliguntur laudes, favores, intercessiones, preces et similia, quæ pretio sunt æstimabilia. Vid. *Salm. c. 1. n. 25.* Hinc est simonia, si Episcopus det alicui beneficium, ut illum laudet, ei faveat, etc. Vel si dicas: « Non conferam tibi beneficium, nisi talis persona me » roget. » *Salm. c. 1. n. 31. cum Less. Laym. Bon. Suar. et communi.*

64. — Quæritur hinc 1. an sit simonia, si des pecuniam Mediatori, ut tibi obtineat beneficium, vel Ordinationem? Dicendum est, quod si des non pro mediatione, sed pro labore suscipiendo, vel pro damno subeundo, aut lucro amittendo ab eo, et pecunia sit utique cum illis proportionata, non est simonia. Itã *Less. l. 2. c. 35. n. 46. Croix n. 91. Salm. cap. 1. n. 50. cum Sanch. Suar.*

Pal. etc. Idem ibi dicunt *Sanch. Pal. cum Suar. Mendo etc. apud Croix n. 93.* si des pecuniam famulo Episcopi, ut facilem tribuat aditum: vel si des ei gratis, ut factus benevolus obstacula removeat: sed hoc ultimum est valde periculosum. Pariter probabiliter dicit *Croix n. 54.* contra *Pal.* non esse simoniam, dare pecuniam alicui, ut tibi notitiam tribuat de beneficiis vacantibus: quia hæc valde remotè se habent ad consecutionem rei spiritualis.

Nec etiam esse simoniam (licet sit periculosum) dicunt *Salm. n. 51. cum Bon. Pal. Az. Sanch. Fill. etc.* si des alicui pecuniam, ut tua merita simpliciter Episcopo proponat, quia ad simoniam requiritur, ut obtentio rei spiritualis sit immediatus finis præstationis pecuniæ, non autem sufficit, quod sit quid consequens ex alio immediato, nullam habens connexionem cum illo, ut dicunt *Salm. ibid. cum Suar. Naçar. Garcia.* Sed valde timendum est, ne alter relinquat officium informantis, et officium sumat intercedentis.

E contrario dicendum est veram esse simoniam (etiam de jure Divino, ut tenet *Sal. dict. cap. 1. num. 53. cum Suar. Bon. Fill. Sot. contra Sanch. et Nao.*), si des pecuniam mediatori, non gratis ad conciliandam illius amicitiam, quâ motus te adjuvet; sed cum pacto, ut intercedat ad rem spiritualem obtinendam, *extrao. 2. de Sim.* ubi: *Simoniam committi, cum pecunia datur pro collatione... favore seu mediatione.* Vid. *Salm. d. c. 1. n. 52 et 53.* Et oppositum puto improbabile, quidquid dicat *Elbel n. 607. cum aliis.* Nam, licet detur temporale immediatè pro alia re merè temporali, prout est illa intercessio: verumtamen sic per pecuniam parares tibi viam ad rem spiritualem obtinendam, ut in simili casu ait *S. Th. 2. 2. quæst. 100. art. 2 ad 5.* et in nostro particulari *Croix l. 3. q. 1. n. 90. ac Fill. Anacl. etc. apud Elbel n. 608.*

63. — Quæritur 2. an sit simonia dare pecuniam Intercessori mediato, scilicet ut ipse intercedat apud alterum qui tibi obtineat beneficium a collatore. *Sanch. Cons. Tom. 1. l. 2. c. 3. D. 26. n. 7. Vasq. et alii* putant probabile, non esse simoniam (licet oppositum censeant probabilius): Ratio, quia datur tunc pecunia pro re temporali, quâ non proximè, seu immediatè, sed remotè paratur via ad beneficium: *Diana tamen p. 10. Tr. 4. Res. 151 et Croix l. 3. p. 1. n. 90.* meliùs dicunt contrariam esse sequendam; et an prima sit probabilis, *Diana* dubitat, cum se remittat iudicio Sapientum. Et merito dubitat, secundum mox supra dicta.

66. — Quæritur 3. an sit simonia, si promittas pecuniam alteri ad erogandam illam in eleemosynam alicui Monasterio, vel pauperibus, si ille obtineat tibi beneficium? Negant *Salm. d. c. 1. n. 54. cum Dian. Soria, et Rocasull.* Intellige, si pecunia datur omninò gratis, et in eleemosynam, quæ jam constituit titulum honestum excusantem a simonia, sicut excusat titulus sustentationis, etc. ut supra.

67. — « Resp. 2. Simonia est triplex. Prima dicitur Mentalis,

» cum exteriùs vel nihil datur temporale (et dicitur *Parè Mentalis*), vel cum aliquid datur (et dicitur *Mixtè mentalis*)
 » cum intentione obligandi ad reddendum spirituale, sinè ullo
 » pacto externo. *Secunda* dicitur *Conventionalis*, quæ ad ipsum
 » pactum exteriùs procedit sinè reali executione, diciturque *Pura*,
 » si sistat in mutua conventione; *Mixta* autem, si de reali et con-
 » ventionali aliquid participet, ut v. gr. si ex altera tantum parte
 » realiter compleatur, atque hæc reducitur *Simoniam Confidentie*,
 » cum quis alteri dat beneficium, ut illud sibi, vel alteri resignet,
 » vel cum onere dandi certam partem fructuum. *Tertia* dicitur
 » *Realis*, quæ scilicet utrinque realiter completur. Vid. *Less. l. c. d. 6.*

68. — « 2. Simonia dividitur in eam, quæ est *juris Divini*,
 » estque prohibita propter malitiam suam; v. gr. Hostiam con-
 » secretam vendere: et eam, quæ est *juris humani*, estque mala
 » tantum propter prohibitionem, et sic ab Ecclesia prohibetur
 » 1. Venditio beneficiorum, secundum id, quod in ipsis temporale
 » est, scilicet quoad jus præcisum percipiendi fructus. 2. Ven-
 » ditio officiorum extrinsecè tantum ordinatorum ad res sacras,
 » v. gr. Sacristæ, Oeconomorum, Advocati Ecclesiæ, (scilicet qui
 » specialiter constituitur Advocatus ab Ecclesia. Adde Vicedo-
 » mini et Castaldi, seu Majordomi, ex c. Si quis 1, et c. Salvator
 » q. 1. Vide *Salm. c. 1. n. 13.*) 3. Obligatio pecu-
 » niæ alicui facta, ut suadeat alteri, ut det beneficium. 4. Pac-
 » tio de resignando beneficio, vel solvendâ pensione, si alter bene-
 » ficium tibi impetret. 5. Permutatio, et resignatio beneficiorum;
 » item reservatio pensionis ex beneficio resignato, et in casu per-
 » mutationis beneficiorum æquatio fructuum, etc. si absque Super-
 » rioris auctoritate fiant: quæ si accedat, licita erunt. 6. Acceptio
 » muneris, etiã sponte oblata, pro examine ad Parochiam, ex
 » *Trid. sess. 24. c. 18.* pro collatione Ordinum, pro tonsura,
 » litteris dimissoriis, ex *Trid. sess. 21. c. 10.* Excipitur tamen
 » decima pars aurei pro Notario, si salarium non habeat, et
 » consuetudo permittat. 7. Exactio pecuniæ pro admissione ad
 » Religionem, non pro statu tantum (is enim spiritualis est,
 » ideoque jure divino invendibilis) sed etiã pro onere susten-
 » tationis: nisi Monasterii tenuitas, vel consuetudo contraria
 » excuset. Vide *Laym. c. ult. Bon. d. 1. q. 1 et 2. Less. Azor. 3. p. 1. 12. c. 14.*

69. — Quæritur, an possit dari simonia de jure humano, quin sit simonia de jure divino? Negat *Gonet in Diss. de Prop. n. 141.* quia homines, ait, minimè possunt rerum naturam immutare, ut sit simonia, quod simonia non est. Communis tamen est sententia opposita ap. *Salm. et Croix l. 3. p. 1. n. 57. cum Suar. et Carden.* qui probant rectè posse Ecclesiam efficere, ut materia alicujus sui præcepti sit materia alicujus virtutis, sicut hæc Religionis. Vide *Croix, l. c.*

Sed pro majori intelligentia singula discutere satagimus in sequentibus quæstionibus.

70. — Quæstio I. quonam jure simonia sit vendere beneficia. Esse simoniam tantum de jure Ecclesiastico tenent *Nao. Man. c. 23. n. 108. Less. c. 55. n. 19. cum Adrian. Item Garcia, Less. Panorm. etc. cum Decio*, qui dicit esse communem sententiam Canonistarum ap. *Salm. c. 2. n. 57. et Bon.* putat probabilem. Ratio, quia in beneficiis duo dicunt esse jura, unum ad exercendas spirituales functiones Ordinis, vel jurisdictionis; et hoc est certe invendibile jure Divino. Alterum ad redditus temporales, quod mentaliter separare potest, sicut in calice separatur valor argenti et consecrationis; et ideo tale jus est invendibile tantum jure Positivo.

Probabilius tamen *Cajet. tom. 2. Opusc. tr. 9. q. 1. Sotus de Just. l. 9. qu. 7. art. 1. Sanch. Consil. l. 2. c. 3. dub. 24. n. 1. Palaus D. 7. p. 13. n. 3. Azor. p. 3. l. 12. c. 11. q. 3. Laym. l. 4. tr. 10. c. 8. n. 44. et Salm. l. c. cum Val. Vict. Led. Bon. Con. etc.* dicunt esse simoniam de jure Divino ex *D. Th. 2. 2. q. 100. art. 5.* qui docet aliud esse temporale in calice, quod est antecederet annexum ad spirituale: aliud quod subsequenter, ut in beneficiis, in quibus jus ad redditus subsequenter, et ita annexum est eum jure ad Officia Ecclesiastica, ut nullo modo separari possit, cum jus temporale essentialiter detur propter Officium spirituale: ita ut si consideretur jus ad redditus separatum a jure ad Officia sacra, jam amplius dici non possit jus beneficiale, nec beneficium, ut colligitur ex *c. Si quis 1. q. 3. et ex c. Et diligenti de Simon.* Hinc inferunt *Salm. d. n. 59.* nullam esse dispensationem in venditione beneficii, licet a Pontifice obtineatur. Notant tamen *n. 63.* quod Papa bene separare possit jus redditus a jure ad Sacra; et ita concedere possit, ut vendantur redditus tanquam merè temporales, vel ut aliqua super beneficium pensio imponatur separando tunc partem fructuum illius, et alicui tradendo, et confirmant *c. 3. n. 30.* Et idem docent *Less. l. 2. c. 35. n. 19. et Croix l. 3. p. 1. n. 123.*

Nota hic obiter, beneficiarii concessum esse locare fructus beneficii usque ad triennium, sed non ultra. Locare autem Decimas esset simonia. Vide *Croix n. 124. et 125.* Sicut etiam esset simonia elocare rem spiritualem, puta calicem; licet compensandum sit detrimentum temporale. *Croix n. 156.*

71. — Quæstio II. an sit simonia vendere Juspatronatus? Loquimur non de Juspatronatus Civili, sed Ecclesiastico, quod ab Ecclesia conceditur iis, qui ad Tempia construenda, vel dotanda concurrunt. Hoc jus quoad honores et subventiones, quæ Patronis debentur, bene vendi potest: quia quoad illa non dicitur spirituale, ut *Salm. c. 2. n. 75.*

Dubium est, an vendi possit jus presentandi ad beneficium? Respondetur, quod, si tale jus est affixum rei, venditâ re jus transferatur simul cum re in emptorem, ut *S. Th. 2. 2. quæst. 100. art. 4. ad 3.* Sicut etiam transferri potest donatione, aut titulo hæreditario. Vide *Salm. ibid. n. 76.* Extra hos casus vendi nequit tale jus sine simonia de jure Positivo, alia. De jure

et c. Præterea extra. De Juspatr. Hinc est simonia, si patronus vendat pluri rem ratione talis juris, vel imponat presentato, v. gr. ut suis expensis litiget, et probet jus ad illum Patronum spectare. Secus verò dicunt *Salmant. ibid. 77. in fine*, quando, vertente litigio circa Juspatronatus, apponitur conditio, ut, si intra tot menses presentatus presentationem suam non fuerit prosecutus, Patronus possit alium presentare; quia tunc ille remanet in sua libertate, nec obligatur ad probandum jus Patroni pro illo, sed pro se, si voluerit consequi beneficium. Ita *Salm. ibid. n. 77.* At in hoc magnum censeo esse periculum, quod virtualiter vendatur talis presentatio pro expensis, quæ de jure a Patrono fieri debebant.

An autem venditio talis Juris patronatus sit vetita etiam jure Divino? Affirmant *Less. Pal. Laym. etc.* apud *Salm. d. c. 3. n. 78.* Quia jus tale est quid spirituale, cum procedat a potestate jurisdictionis Ecclesiasticæ. Negant verò *Sanch. Sot. Sil. Nao. Torre. Dec. et alii*, quorum sententiam dicunt *Salm. ibid. n. 79. et 80.* non esse minus probabilem. Ratio quia potius tale jus est quid temporale, cum sit temporalis favor concessus ab Ecclesia, quatenus ipsa exercet potestatem non jam jurisdictionis, sed politicam (eminenter in illa contentam), ad quam spectat favores temporales distribuere.

Notandum hic, quod vendere jus Sepulturæ in loco sacro ob digniorem locum, probabiliter non sit simonia, ut ait *Croix l. 3. p. 1. n. 185. cum Barb. Burg. et Caram. contra Suar. etc.*

72. — Quæstio III. an possint permutari beneficia? Certum est, quod in aliis rebus spiritualibus præter beneficia, licita sit permutatio, quando res sunt merè spirituales, v. gr. *Ego dico Missam pro te, ut pro me dicas tot Rosaria, etc.* Quando verò coalescunt ex spirituali et temporali, tunc distinguendum; nam si res temporales sint antecederet annexæ rebus spiritualibus: ut argentum Calicibus, arculæ Reliquiis, ipsæ bene permutari, aut vendi possunt; modò ratio habeatur solius valoris rei temporalis. Ita *S. Th. 2. 2. quæst. 100. art. 4. Salm. c. 3. n. 18. Elbel de Sim. n. 600. cum Suar. et communi.* Secus verò dicendum, si res temporales consequenter annectantur, ut fructus beneficiis in quibus quæcumque permutatio est simoniaca sine auctoritate Superioris, non jam ex jure Divino, sed ex jure Positivo, ex *c. Quæsitum de Rer. permut.* Hinc Episcopi possunt concedere permutationes beneficiorum existentium in Diocesis, ut *S. Th. 2. 2. q. 100. art. 1. ad 1. ex c. Unioersorum. De Rer. permut.* Modò beneficia non pertineant ad Pontificem ut in *Extravag. Dudum. Ben. II.* Et idem possunt Abbates facultatem Episcoporum habentes. *Salm. ex n. 21. cum Suar. Bonac. etc.* Hoc tamen non currit, si quis ad beneficium sit tantum electus; vel si lis vertatur super beneficio. Vid. *Salm. ibid. n. 26.*

Licet autem volentibus permutare beneficia antecederet pacta convenire, et etiam se obligare ad pœnam solvendam a retrocedente, ut *Less. l. 2. c. 35. n. 104. in fine.* Dependenter

tamen a consensu Prælati, quia tunc obligatio non est nisi conditionata. *Salm. dict. c. 3. num. 27. cum Sanch. Pal. Val. Suar. Less. Laym. etc. ex c. Inter. cœt. de Præb.*

Sed quaeritur, an permutatione postea effectum non habente, possint propria auctoritate redire ad sua beneficia? Negant *Salm. c. 3. n. 18. cum Panormit. et Gomez.*, qui pro hac sententia afferunt plures Decisiones Rotæ; quia renunciatio amittit titulum ac possessionem beneficii; unde ad redeundum eget novâ collatione: merito dicunt tamen contrariam etiam esse probabilem, quam tenent *S. Anton. et Sylo.* Ratio, quia renunciatio illa est conditionata, si Prælati consentiet: unde non accedente postea Prælati consensu, omnino invalida est.

75. — Quæstio IV. an possit beneficium cum pensione permutari?

Prænotandum, quod eo casu ad acquirendam pensionem quatuor requirantur ex *Less. l. 2. c. 34. Dub. 38.* nempe 1. Ut obtinens sit capax, scilicet legitimus, non excommunicatus, et saltem tonsuratus. 2. Ut adsit justa causa, v. g. ad alendum pauperem, ob bonum Ecclesiæ, ad æqualitatem compensandam: alias obtinens non erit tutus in conscientia, etiamsi Papa dispensaverit, ut *Less. ib. n. 204. cum Tol. et comm.* Utrum autem requiratur etiam consensus Patrum? Negat *Less. cum aliis*, nisi beneficium resignetur, quo casu debet fieri mentio Patronatus. 3. Requiritur, ut pensio sit moderata, ita ut juxta usum non excedat tertiam partem reddituum beneficii. 4. Ut interveniat legitima auctoritas, quæ certo est in Pontifice.

74. — His positis, dubitatur 1. utrum Episcopi possint constituere pensiones in beneficiis? Afirmant *ap. Less. d. c. 34. n. 205. Gigas cum Felin. Imola, Decio, etc.* si adsit justa causa nempe ad alendum Parochum senem et ineptum, ad finiendam litem super beneficio, etc. ut habetur *ex c. Nisi esset, 21. de Præb. et c. Audiuimus, 3. de Collusione.* Item ad compensandam æqualitatem in permutatione beneficiorum, *ex c. Ad quæstiones, de Rer. permutatione.* Alii tamen cum *Less. ibid. et Salm. c. 3. n. 31.* dicunt solum Pontificem posse constituere pensiones, quia talis est Curia stylus, qui facit jus. Vide *n. 81. vers. II. Absolutè.*

Sed notandum hic 1. quod pensionarii ex *Bulla Pii V* teneantur recitare Officium B. Mariæ Virginis, alias non faciunt fructus suos; Vid. *Less. d. c. 34. n. 208.* Hoc tamen intelligitur, si pensio sit Clericalis, ita ut requiratur primam tonsuram; non vero si sit merè laicalis, ita ut ejus fructus Pensionarius non exigat ut Clericus, sed ut Laicus, prout tenent *Salm. de Benef. n. 64. cum Azor. Nav. et Pal.* Item intelligitur, si Pensionarius non sit Clericus in Majoribus, vel Religiosus; nam si recitet Officium majus, vel alias preces a sua Religione præceptas, ad parvum non tenetur. Ità communiter *Salm. ib. cum Azor. Led. Pal. Bon. etc.*

Notandum 2. quod, cum quis resignat beneficium cum pensione in favorem tertii, non possit exigere hypothecam, vel fidei jussionem, aut anticipatam solutionem a pensionario, nisi hæc

simul a Papa admittantur: quia jura prohibent circa beneficia, omnia pacta, quæ de jure in eis non insunt. Undè censet *Less. ib. n. 95.* in tali casu non esse obligationem solvendi pensionem, et beneficium vacare.

75. — Dubitatur 2. quomodo possit beneficium permutari cum pensione, et cujusnam auctoritate? Distinguendum, si pensio est spiritualis, potest fieri permutatio, sed auctoritate Pontificis, non Episcopi: nisi pensio illa spiritualis sit insuper erecta in titulum beneficii, uti sunt præstimoniam, quæ tunc sunt vera beneficia, et Episcopus rectè potest concedere permutationes beneficiorum, ut *Salm. c. 3. n. 20.* et uti diximus supra *quæst. præced.* Si autem pensio est merè temporalis, neque auctoritate Pontifici potest fieri talis permutatio, cum sit simonia contra jus Divinum, ut *Salm. c. 3. n. 29. cum Suar. Bon. Tor. Vill. etc.* Pontifex tamen, ut supremus Dispensator, præscindendo a permutatione, sicut potest beneficio plures fructus addere, sic potest ab illo partem fructuum detrahere, et alteri dare, ut docet, *Less. d. c. 35. n. 89 et 91.* ubi hoc dicit esse certum, cum communi DD. Et consentiunt *Salm. cum cit. AA. n. 30.* ut dictum est in *Q. I. n. 70.*

76. — Sed magna quæstio est, quando beneficia permutanda inæqualia sunt, an liceat inæqualitatem compensare per aliquam pensionem, seu pecuniam auctoritate Pontificis? Afirmat probabiliter *prima sententia quam tenet Less. d. c. 35. art. 101. cum Cajet. Sol. Sylo. Angel. etc.* Ratio, quia tunc nudi tituli beneficiorum simpliciter commutantur, et separantur a proventuum juribus, quæ temporalia sunt, et per alium contractum compensatur excessus, ut loquitur *Less. c. 35. n. 102. vers. 3.* et probat *ex cap. ad quæst. 6. de Rer. permut.* ubi Clemens VIII approbat permutationem duarum Ecclesiarum parochialium, compensato per pecuniam excessu ditioris. Negat verò *secunda sententia* probabilius, quam tenent *Anacl. de Benef. tr. II. D. 2. q. 5. n. 50. cum Laym. Covarr. Vasq. et Salm. c. 3. n. 34. cum Nav. Sanch. Fill. Suar. Bon.* Quia esset simonia contra jus Divinum, dum emeretur spirituale pro temporali; ille enim excessus consequenter est annexus titulo spirituali beneficii. Cæterum dicunt *Salm. n. 35.* posse Pontificem approbare contractum, non per modum permutationis, sed separando a beneficio pinguiori partem fructuum, et alteri dando, ut mox supra diximus.

Certum est autem esse simoniam, compensare pecuniâ excessum, qui sit in re spirituali, puta ob majorem dignitatem, jurisdictionem. Contrà verò non est simonia commutare beneficium pinguius cum alio digniore, modo nullus habeatur respectus ad compensandum excessum reddituum cum excessu dignitatis. Vid. *Salm. n. 32.*

77. — Quæst. V. est, quomodo in beneficiis liceat facere transactionem?

In aliis materiis spiritualibus certum est, quod liceat transactionem facere etiam auctoritate propria, *Salm. c. 3. n. 42.*

Sicuti licet rem spiritualem cum alia permutare, uti diximus *supra* q. 3. Sed in beneficiis requiritur saltem auctoritas Episcopi, etsi transigatur spirituale pro merè alio spirituali, *ex cap. Super eo etc. Statuimus de Trans.* ut *Salm. d. n. 43. cum Suar. Pal. etc.* Advertendum tamen, hoc non tollere, quod partes possint acquirere, sua jura cedendo, vel se remittendo Arbitris, qui saltem sint Clerici; modò nulla fiat divisio iurium, aut redituum, et nullum cedenti onus imponatur, *ex d. cap. Super eo, Salm. ibid. n. 40 et 48. cum Laym. Bon. Fill. Pal. Suar.* Simonia autem est, litem componere interventu sortium sine consensu Superioris, cum omnis pactio sit illicita in beneficiis, *Croix l. 5. n. 5058. cum Suar. etc.*

78. — Sed dubitatur 1. an licitè Episcopus possit litem componere cum aliquo onere, ita ut obtinens beneficium solvat aliquid cedenti? De se non videtur licere, cum commutetur spirituale pro temporali; sed ob aliquas causas coonestari potest, 1. ob bonum pacis, quæ conducit etiã ad bonum spirituale, *ex c. Nisi de Præb.*; 2. ob æquitatem, ne cedens remaneat sine alimentis, quibus eget; 3. ob laborem, et expensas, quas cedens sit passus, et alter passurus foret, si ille non cederet. *Salm. c. 3. n. 44. Pal. Bon. etc. Quinimmo Laym. l. 4. Tr. 10. c. 8. p. 5. n. 58. cum Suar. et Abb. et Salm. c. 3. n. 48. cum Pal. Fill. Bonac.* docent datum esse etiã Arbitris (qui tamen sint Clerici) componere lites cum tali onere, modò non sit annua pensio, et modò non removeatur beneficium a possessore; et constat posse fieri *ex cap. De cætero, de Transact.*

79. — Dubitatur 2. an Episcopus ob bonum pacis in tali commutatione possit imponere super beneficio pensionem solvendam cedenti, ejus vitã durante? Negant *Salm. c. 3. n. 46. cum Azor. Bon. etc.* Et sic pluries decisum in Rota testatur *Bon.* quia de Curie stylo dicunt hujusmodi transactiones non admitti. Contrarium tamen tenent *Laym. l. c. d. n. 58. cum Abb. et Pal. Suar. Torr. Pard. Meno ap. Salm. d. n. 46.* quam ipsi satis probabilem vocant. Ratio, quia, etsi (ut aiunt *Salm. n. 45.*) solus Papa possit imponere perpetuas pensiones beneficiariis, ut supra diximus; in transactionibus tamen ex communi DD dicunt, jura, et usum jam introduxisse, quod Episcopi ob bonum pacis possint pensiones imponere, non utique beneficiariis, sed super eisdem beneficiis pro vita pensionariorum. Et hoc constare ait *Laym. ib. ex cap. Nisi essent de Præb.* Et idem posse ait *Laym. ibid.* Judices Ecclesiasticos.

80. — Dubitatur 3. an possit admitti ab Episcopo talis transactio cum pensione super beneficio, si partes prius de illa convenerint, sed dependenter ab Episcopi consensu? Negant *Laym. et Reg.* Sed probabilius affirmant *Salm. n. 47. cum Bon. et Torrer.*

81. — Quæstio VI. Quomodo Renuntiationes beneficiorum fieri possint?

Renuntiatio beneficii faciendã est in manu Prælati illius, qui illud conferre potest; Itemque debet ab eo acceptari, *ex cap.*

Admonet, de Renuntiat. Alias nulla est, et beneficium non vacat, ut *Salm. cap. 3. n. 49. cum Garcia et Cocar.* Hoc tamen non currit in beneficiis litigiosis, vel in electionibus ad ea quæ valide renuntiantur propria auctoritate, *ex c. 2. de in Integrum restit. et c. Sanè de Renuntiat.*

Pluribus autem modis renuntiatio beneficii fieri potest. I. *Purè, et absolutè,* et in illa nulla intervenit suspicio simoniæ.

II. *Absolutè, sed non purè,* si fiat sine designatione personæ, sed cum onere pensionis: circa quam, si pensio est temporalis, diximus *supra n. 75.* esse jam nullam renuntiationem hujusmodi factam in manu Episcopi. Sed dubium est, an valeat renuntiatio cum onere pensionis spiritualis? Est duplex sententia utraque probabilis, ut ait *Palau. D. 3. p. 17. n. 13.* Prima affirmat cum *Malder. Gigas. Felin. Imola, Nav. Rebuff. etc. apud Salm. cap. 3. n. 59.* Quia valde probabile est, posse ex justa causa imponi talem pensionem ab Episcopis in beneficiis. Negant tamen *Salm. dict. n. 59. cum Azor. Bon. etc.* excepto casu gravissimæ necessitatis, quia dicunt, quod *ex Const. 5. Pii V. Intolerabilis,* fuit adempta talis facultas Episcopis. Idem tenet *Less. v. n. 74.*

III. Renuntiatio fieri potest *purè, sed non absolutè,* nempe si sit in favorem certæ personæ sine onere: Et hæc non jam prohibetur jure Divino, si finis adsit honestus, sed jure Ecclesiastico, nisi fiat in manu Pontificis. Est communis. Vid. *Sanch. cap. 3. n. 52.*

82. — Sed quæritur, an sit simoniaca talis renuntiatio in favorem tertii facta in manu Episcopi? Bene distinguunt *Salm. n. 53. cum Sanch. Bon. Sot. Torrer. etc.* si pactum præcedat cum Episcopo, ut, factã resignatione, beneficium tertio conferatur, certè esset simonia; Secus verò, si non adsit pactum, quia tunc remanens Episcopus in sua libertate, si postea illi conferret, liberè ageret. Peccaret tamen renuntians tali modo contra Religionem, et ob id posset ab Episcopo privari beneficio, ut dicunt *Salmantic. d. c. 3. n. 54. cum Less. Suar. etc.*

83. — Notandum autem, quod valde probabile sit non esse illicitum, si resignans etiã in eadem renuntiatione declarat Episcopo suum desiderium, quod beneficium conferatur certæ personæ: modò absit pactum, ut conditio rigorosa suspendens (sicut intelligendus est *Motus proprius S. Pii V. an. 1508. ut dicunt Salm. c. 3. n. 56.*) Ratio, quia revera tunc renuntiatio fit simpliciter, et Episcopus liber est ad conferendum beneficium cui vult. Itã *Salm. ibid. n. 55. cum Nav. Azor. Pal. Sanch. Torrer et Garcia.*

84. — Sed dubium est, an, factã resignatione cum conditione in favorem tertii in manu Episcopi, possit hic admittere resignationem, conditione rejectã? Affirmant *Sanch. cum Soto, S. Anton. et Sylo. ap. Less. lib. 2. c. 35. n. 95. et Covarr. Arag. et Villal. apud Salm. cap. 3. n. 57.* Quia talis conditio, tanquam turpis, habetur ut non adjecta. Negat verò *Less. dict. lib.*

et *Salm. dict. n. 37. cum Suar. Pal. etc.*, quia dicunt non posse resignationem pro una parte admitti, et pro alia rejici. Utraque est satis probabilis, ut dicit *Torrer apud Salm. ibid.*

85. — Quæstio VII. quandonam resignatio beneficiorum *confidentialis* sit simoniaca?

Sciendum, quod ex *Constitutionibus Pii IV et S. Pii V in 7. Decretal. cap. 9 et cap. 10. de Benef. collat. juxta Trident. sess. 24. cap. 9 et 19.* prohibentur omnes resignationes *confidentiales* factæ cum *accessu, regressu, vel ingressu* ad beneficium, vel cum *confidentia* recipiendi fructus ex beneficio resignato; nam si *confidentia* esset de alia re temporali, præter fructus beneficii, esset quidem simonia, sed non *confidentialis*, ut bene notat *Croix lib. 3. part. 1. n. 68. cum Suar. Laym. etc.* Per *accessum* dicitur, si resignes beneficium alicui cum *confidentia*, ut ipse postea renunciaret, et illud alteri conferatur. Per *regressum*, si resignes beneficium, servato jure regrediendi ad illud in aliquo casu. Per *ingressum*, si resignes beneficium tibi collatum, antequam illud possideas, servato jure possessionem ingrediendi, v. gr. si *aliquis moriatur, etc.*

Si quis autem resignat beneficium alteri sine pacto, sed cum spe, ut ille ex sola gratitudine iterum resignet in tui favorem, vel solvat aliquid ex beneficii fructibus, certum est non esse simoniam de jure divino, nec Canonico antiquo, licet sit valde periculosum, et ut plurimum simonia, ut *Salm. c. 3. n. 65.*

86. — Sed quæritur hic 1. an ex jure novo *dd. Constit. Pii IV et S. Pii V* reprobetur talis resignatio cum spe sine pacto? Duplex est sententia satis probabilis, ut dicunt *Salm. ibid. n. 66.* Prima affirmat cum *Pal. Suar. Bon. etc.* et probant ex verbis *Bulle S. Pii V* ubi dicitur: *Si quid... etiam simplicis donationis titulo perceperit.* Secunda tamen sententia probabilius negat. Ratio, quia in iis *Constit. renovatur tantum decretum Tridentini non solum damnans confidentias, quibus inducitur nova obligatio (cum pacto expresso, vel tacito, ut explicant Nav. et Rodr. ap. Salm. n. 69. in fine.)* Per verba autem allata Pontifex nil aliud præcipit, quam quod *confidentia simoniaca præsumatur, si probetur donatio postea facta.* Ità tenent, et fusius probant *Salm. d. c. 3. n. 67 et 68. cum Suar. Sa. Vill. Nav. Less. Sanch. Azor. etc.*

87. — Quær. 2. Si resignans declarat suam intentionem esse, ut alter remaneat obligatus ad resignandum in futuro, sed sine alterius promissione, utrum sit vera simonia *confidentialis*? Affirmant *Pal. et Diana ap. Croix lib. 3. p. 1. n. 65.* Sed probabilius negat *Nav. Azor. Less. Suar. et alii ibid.* quia deest tunc pactum ex utraque parte obligatorium. Secus tamen dicendum, advertit *Croix n. 66. cum communi, si ille resignet, declarans velle ut solvatur alicui pensio ex fructibus, quia hoc est signanter expressum in Bulla.*

88. — Quær. 3. an dictis *Constitutionibus* comprehendatur *confidentia*, etiam in permutationibus beneficiorum? Negant

Suar. et Pal. cum Nav. apud Salm. dict. cap. 3. n. 47. Cum de permutationibus in iis non fiat mentio. Sed oppositum dicendum esse dicunt *Salm. ib. cum Arzo. et Torre.* Et probant ex *Bulla S. Pii V* ubi, ut referunt, expressè dicitur: « At etiam omnes permutationes, præsentationes, collationes..... et alias dispositiones nullius momenti fore.» Sed videndum diligentius esset, quomodo præfati Auctores prædicta verba explicent.

89. — Ultimò duo sunt notanda, 1. quod per hanc simoniam, etiam si fuerit tantum conventionalis, incurrantur pœnæ, videl. 1. Interdictum ab ingressu Ecclesiæ. 2. Excommunicatio Papalis ipso facto. 3. Nullitas collationis et obligationis solvendi fructus. 4. Privatio aliorum beneficiorum antea obtentorum. Vid. *Salm. dict. c. 3. n. 79.* Hæc tamen ultima non incurritur, nisi post sententiam Judicis, saltem declaratoriam, ut *Salm. ib. n. 73. cum Suar. Laym. Sanch. Henr. Torre.* Vide n. 112.

90. — Notandum II. quod, si quis resignet beneficium cum *confidentia*, adhuc cum expresso pacto, sed auctoritate propria, minime impetrando assensum Superioris, peccaret utique, sed non incurreret prædictas pœnas: quia talis resignatio de se est nulla, etiam quando illa simoniaca pactio non intervenisset. *Salm. dict. n. 73. cum Navar.* Secus verò dicendum, si pactum valeret, nisi obstaret simonia, quia tunc pœnæ incurruntur, etsi resignatio sit nulla. *Salm. ibid. cum Nav.* Hinc bene inferunt *Elbel n. 619 et Croix l. 5. n. 958. cum Fill. etc.* quod si quis resignet beneficium in manu Superioris, postquam convenit occultè, ut resignatarius retribuatur ei aliquid, non solum resignatio est nulla, sed resignans amittit titulum, cum inter alias pœnas simoniæ sit inhabilitas ad idem beneficium.

91. — Quæstio VIII. qualiter committatur simonia pro ingressu ad Religionem?

Certum est, ut docet *S. Thom. 2. 2. q. 100. art. 3. ad 4.* esse simoniam aliquid dare, et accipere pro ingressu Monasterii *ex c. Quam pio q. 2.* Hinc I. non licet admittere aliquem in Monasterium propter bona quæ offert; esset enim vendere statum Religiosum, nisi ille simpliciter exprimat sine pacto velle ingredi cum bonis suis. Pariter non licet præstare servitutem Monasterio tanquam pretium admissionis: nisi quis inserviat ad sibi conciliandam benevolentiam Religiosorum, ut eum in illud admittant, ità *Salm. c. 2. n. 47. cum S. Anton. Sylo. et Sanch.*

II. E converso dicit *S. Th. loc. cit.* non esse simoniam, si quis eleemosynam Monasterio eroget, ut facilius ex gratitudine admittatur: Uti nec etiam, si Religiosi donis inflectant aliquem ad ingressum in Monasterium. Imò, ut dicit *Bon.* nec si Monasterium solvat illius debita, ad removenda impedimenta ingressus, relicta tamen ingrediendi libertate. Vel si Monasterium promittat eum admittere, postquam artem didicerit; quia tunc non imponitur onus; sed conditio declaratur requisita, si cupit admitti. *Salm. n. 48. cum Regim. Az. Sylo*

III. Licetum est etiam, prout communiter docent *S. Thom. 2. 2.*

qu. 100. art. 3. ad 4. et Cabass. Theor. Jur. lib. 5. c. 5. n. 12. cum Bon. Daj. Nav. Tol. Suar. etc. si Monasterium est egens, pro sustentatione ingressuri accipere aliquid, uti dotes Monialium, et distributiones, quæ solent aliis Monialibus distribui. Notat tamen Sanch. apud Salm. vix excusari posse Monasteria, quæ petunt uberiorem dotem propter ignobilitatem personæ, vel alium defectum; nisi ex hoc eveniret Monasterio detrimentum in honore, in bonis, et simili, quia hoc jam esset temporale damnum. Et sic permittitur recipere plus pro admittenda tertia sorore, aut vidua, senex, infirma etc. Vid. Salm. d. c. 2. n. 50.

92. — Sed quæstio magna est, an liceat aliquid accipere pro sustentatione ingressuri, si Monasterium sit opulentum? Prima sententia, quam tenent *Sot. lib. 9. q. 6. art. 2. Pal. D. 3. p. 9. n. 4. Bon. D. 1. q. 4. §. n. 2. Sanch. Conf. c. 3. D. 23. n. 1. Elbel de Sim. n. 604 et Salm. dict. cap. 2. n. 53. cum Lezan. Sylvest. Arng. etc.* affirmant. Ratio, quia, ut dicunt, hæc non est simonia neque de jure naturali, neque positivo. Non de jure naturali, ex eâ parte, quia non recipitur temporale, nisi pro temporali sustentatione præstanda; ex alia parte nequit dici, quod n. qui ingredi volunt, aliquid jus habeant ad bona Monasterii, cum ipsa vel propria industria a Monasterio sint adeptæ, vel ei ab aliis liberè sint donata. Neque de jure positivo, nam si aliqua jura videantur id prohibere, nullus tamen textus prohibet expressè aliquid recipi sustentationis titulo. Quod si, autem, unquam talis extitit prohibitio, ipsa per contrariam consuetudinem ablata est. Non negant tamen *Elbel et Salm. n. 4. cum Sylo. Torre. Vill. etc.* quod hoc saltem excusare non poterit ab avaritiæ labe.

Secunda verò sententia negat, quam sequuntur, et tenent *Cabass. l. c. n. 3. cum S. Bon. Suar. l. 4. de Sim. Laym. tr. 10. c. ult. §. 4. n. 39. Cajet. 2. 2. q. 100. art. 3. Ronc. de Sim. cap. 2. q. 6. et alii* quibus clarè consentit *D. Th. 2. 2. q. 100. art. 3. ad 4.* qui docet tunc tantum licere aliquid exigere, si Monasterium sit tenue: (Et ib.) si ad hoc non sufficiant Monasterii opes: Ratio potissima, et mihi valde urgens est, quia postulans, etsi ante receptionem nullum jus habeat ad bona Monasterii, postquam tamen receptus est, habet quidem jus ad illa pro sua sustentatione. Quapropter, si Monasterium est opulentum, et aliquid pro sustentatione illius temporis exigit, vendit ei jus, quod ille post receptionem jam est adepturus; et quamvis illa sustentatio sit aliquid temporale, est verò quid consequenter annexum ad spirituale; unde, sicut non potest vendi jus ad redditus Beneficii, vel ad Decimas percipiendas, quia hi sunt proventus rei spirituali consequenter annexi: ita nec jus ad alimenta in monasteriis. Hinc ex c. *Quoniam, de Simon.* vetitum fuit aliquibus Monialibus recipere temporalia prætextu paupertatis ab ingressuris ad ipsarum sustentationem. Et in *Extr. de Simon.* prohibetur sub excommunicatione aliquid accipi ad quemcumque finem pro ingressu ad Religionem, nisi quis liberaliter dare voluerit. Et

rum hæc sit simonia de jure Divino, ut probavimus, frustra assertur ab Adversariis in contrarium consuetudo, de qua tamen valde dubito; exceptis Monasteriis Monialium, ut infra videbimus. Secus autem dicimus, cum Monasterium est inops: Quando enim ipsum non habet bona sufficientia ad aliorum sustentationem, tunc nihil vendit, cum recipiendus nullum habiturus sit jus ad bona quæ Monasterium non habet. Et in hoc communiter DD. conveniunt. Atque *Cabass. loc. cit. n. 13.* advertit, ad exigendum aliquid a recipiendis non requiri arctam necessitatem, sed sufficere illam, qua Monasterium non posset alias commodè eis alimenta subministrare: Tridentinum enim *Sess. 25. c. 3. de Reg. sic providit: « In temporalibus Monasteriorum facultatibus eam inveniendam esse rationem, ut monialium numerus » commodè sustentari possit. »*

Contrà nostram autem sententiam non valet dicere cum *Salm.* quod sicut Sacerdos, etsi opulentus, potest licitè recipere pecuniam ab altero ad celebrandum pro stipendio suæ sustentationis, sic Monasterium a postulante pro eodem sustentationis titulo. Nam respondetur, quod Sacerdos recipiendo elemosynam pro Missa, licitè eam recipiat tanquam stipendium suæ sustentationis, quæ ex justitia illi debetur, ut statuumus, supra n. 55. Monasterium verò nihil potest exigere pro onere quod assumit sustentandi ingressurum, quia (ut diximus) ingressurus post receptionem habet jus ad sustentationem ex bonis Monasterii, ut pote receptioni annexam.

Excipitur tamen I. Si aliquid recipiatur a postulante pro alimentis tempore Novitiatus, id enim expressè permittitur a *Trid. Sess. 25. cap. 17. de Refor.* Excipitur II. si recipiendus sit infirmus, senex, hebes ingenio, vel similis, quia tunc Monasterium licitè accipit aliquid temporale ab illo, tum pro carentia servitutis, quam alius sanus vel juvenis præstaret; tum pro incommodo temporali extraordinario, quod pro ipso Monasterium est subiturum: ita *D. Th. 2. 2. q. 100. ad 4. Croix l. 3. p. 1. n. 187. cum aliis;* Et hoc est certum apud omnes, ut asserunt *Salm. n. 51.* Excipiuntur III. Monasteria Monialium, quibus *Clem. VIII* (ut referunt *Nav. Bassaus, Less. et Bon. apud Cabass. n. 17.*) indulget posse pacisci de dote recipiendarum pro earum sustentatione. Ratio hujus indulgentiæ videtur, quia Monasteria Monialium facilius sunt obnoxia diversis infortuniis ut experienciâ patet, quam Monasteria virorum. An autem excommunicatio inflata in *Extrac. de Simon.* omnibus exigentibus et solventibus pro ingressu Monasteriorum, hodie sit usu abolita? Videntur affirmare *Navar. et Less., sed Cabass. n. 17.* ait illam adhuc posse vigere pro Monasteriis virorum.

Ex dictis resolves:

95. — « Simonia est concionari, catechizare, Missas facere pro pretio, nisi excusetur ratione laboris non intrinseci (is enim sacer est et inestimabilis; scilicet vel ipsâ actione sacrâ vel

» in ea intrinsecè inclusus) sed extrinseci, non annexi rei spiri-
 » tuali, ut pro labore itineris; vel cantus in Missa, vel ratione
 » alterius incommodi pretio æstimabilis. Ratio est, quia illæ
 » actiones ex natura sua ordinantur ad aliquid supernaturale,
 » et ad salutem, non autem ad aliquid temporale, sicut instructio
 » quæcumque etiã Theologica, quæ pretio æstimabilis est. *Bon.*
 » *l. c. Suar. Fill. etc. v. infra l. 6. t. 3. 4. ad. 1. Laym. l. 1. §. 4.*
 » * (Vide dicta n. 55.) *

94. — Quær. an sit simonia accipere aliquid ad instruendum
 alios in sacra Doctrina? distinguitur, si instructio tendit ad bonum
 tantum spirituale aliorum, est simonia; quia tunc est res merè spi-
 ritualis, pro qua nullum potest accipi pretium. Hinc est simonia
 accipere aliquid pro concione, ut pretium pro labore illius intrin-
 seco, uti pro studio, defatigatione, prout docent *Less. lib. 2.*
cap. 34. n. 76 et Salm. c. 2. n. 42. cum S. Th. et communi; nisi
accipiatur ut stipendium sustentationis, ut dicunt Less. cap. 35.
n. 7 et Salm. dict. cap. n. 20. cum S. Th. Torre. Sanch. Vill. etc.
 Vide dicta n. 55. Secus verò, si instructio tendat etiã ad aliquid
 bonum temporale alterius, ad utilitatem, honorem, oblectatio-
 nem, prout est instructio ad interpretandas Sacras Scripturas,
 ad edocendos alios Theologicas conclusiones, ad expugnandas
 hæreses. *Croix n. 179. Less. ibid. n. 80. cum Sot. Caj. Vict.*
Salm. ibid. n. 43. Elbel n. 620. ex. D. Th. 2. 2. q. 100. art. 3.
ad 2. ubi dicit: Qui habet scientiam... potest pretium suæ doc-
trinae... accipere... quasi operas suas locans. Hinc licitum est
 etiã accipere aliquid pro explicanda Theologia Morali, ut est
 probabilius, apud *Croix l. 3. p. 1. n. 165 et 184.* Item pro imper-
 tienda licentia docendi alios Theologiam cum titulo Magisterii,
 ut patet ex usu Universitatum, sive pro dando consilio morali,
 quia est instructio temporalis, quamvis conducat ad pacem con-
 scientiæ. Secus autem, si consilium tenderet ad bonum tantum
 spirituale alterius: puta, ut moveatur ad pœnitentiam, etc. *Salm.*
ibid. n. 45.

95. — « 2. Item Simonia est dare, vel accipere pretium pro
 » absolutione a peccatis, et censuris, pro dispensatione in voto,
 » juramento, impedimento matrimonii, irregularitate, etc. Potest
 » tamen in his aliquid exigi per modum mulctæ ad causam piam
 » applicandæ. *Laym. loc. cit. n. 10.* »

96. — Accipiuntur solutiones in dispensationibus in Matri-
 moniis, etc. etiã per modum sustentationis onerum Pontifica-
 tûs; Item per modum commutationis, sicut vota commutantur
 in eleemosynas. Et conceditur etiã Episcopis in talibus dis-
 pensationibus accipere aliquid in eleemosynas distribuendum
 (modò ipsis, vel suis nihil perveniat) per modum pœnæ, vel
 commutationis, non autem per modum sustentationis: hoc enim
 vetitum est illis ex c. *Jacobus, de Simon. et a Trid. sess. 24. c. 6.*
Salm. cum S. Th. dict. c. 2. n. 36 et 37.

97. — Quær. hinc, an sit simonia dare aliquid, ut alter omittat
 rem spiritualement? Distingue, et affirma, si omissio dirigatur a

potestate spirituali, ut esset omissio absolvendi, dispensandi, eli-
 gendi, etc. ex c. *Presbyter de Simonia*, ubi prohibetur, ne ob
 pretium negetur pœnitentia, nisi talis absolutio esset sacrilega,
 aut injusta. Vid. *Croix a n. 174.* Secus autem non est simonia, si
 actus spiritualis dependeat a libertate, ut esset omissio orandi,
 dandi eleemosynam, celebrandi, nisi alter ad ea teneatur ex jus-
 titia. *Salm. c. 2. ex n. 27. cum Led. Vill. etc.*

98. — « 3. Non est simonia dare aliquid ad redimendam vexa-
 » tionem a negante Sacramenta in necessitate. *Suar. Less. Laym.*
 » Vel ab iniquè impediende electionem, vel possessionem bene-
 » ficii, ad quod jus in re habes. Quod addo, quia si nondum habes
 » jus in re, etsi possis redimere vexationem ab eo, qui tantum
 » potest obesse, non tamen ab eo qui et prodesse, et obesse potest.
 » Ratio est, quia non datur tanquam pretium æquivalens rei spi-
 » rituali, sed ut alter ad officium ritè præstandum inducatur »

In hoc sedulo attende duas regulas traditas a *S. Th. 2. 2. q. 100.*
art. 2. ad 3. Prima est, quod, quando jus est certum, et in re
 jam quæsitum, licet tollere injustam vexationem, dando aliquid
 temporale, ex comm. cum *Nav. Man. cap. 23. n. 102. Salm.*
c. 3. n. 3. Elbel de Sim. n. 616. et aliis. Dicitur jus certum, nam
 si dubium sit, non licet; quia tunc per temporale acquireretur
 ut certum jus spirituale quod erat dubium. Dicitur per injustam
 vexationem, nam si sit justa, neque licet. Dicitur item dando
 aliquid temporale, non enim posset dari spirituale pro redimenda
 vexatione, quia daretur spirituale pro re temporali, qualis est
 vexatio. *Salm. d. n. et 6. cum communi.*

99. — Quæstio tamen est, an possit redimi pecuniâ vexatio
 circa possessionem beneficii? Prima sententia negat, quia talis
 possessio est res spiritualis, vel spirituali annexa, cum per pos-
 sessionem acquiratur jus ad exercenda spiritualia. Ita *Viva de*
Ben. q. 9. art. 6. Bon. Garcia, Abb. etc. ap. Salm. cap. 3. n. 7.
Secunda tamen sententia probabilior, quam tenent Bus. hic, et
Suar. lib. 4. c. 50. n. 31. Sanch. Cons. l. 2. c. 3. dub. 30. n. 11.
Pal. l. 3. D. 3. de Sim. p. 20. n. 3. Croix lib. 3. p. 1. n. 140.
Bon. c. 3. q. 4. Less. lib. 2. cap. 35. n. 109. qui vocat commu-
nem, et alii plures, ap. Salm. n. 8. affirmat licere, quia jus qui-
dem ad beneficium spirituale est, non autem possessio. Hanc
rectè sequuntur Salm. n. 9 et Croix dict. n. 140. semper ac sit
certè acquisitum jus ad possessionem; tum enim vexatio non esset
circà jus spirituale, sed circà factum possessionis, quod est tem-
porale, et sic videtur sentire D. Th. loc. cit. art. 2. ad 5. docens:
Sed postquam jus alicui jam acquisitum est, licet per pecuniam
injusta impedimenta removere. Secus tamen dicendum cum Salm.
n. 8. in fine, si jus revocetur in dubium probabile, ut mox supra
diximus. Notandum autem hic in Trid. sess. 24. cap. 14. præcipi
Episcopis, ne permittant pro admissione ad possessionem bene-
ficii solutionem ullam, aut promissionem; utpote simoniacæ labis,
aut acariacæ suspicionem habentes, reprobata quacumque con-
suetudine in contrarium: tantum permittit Concilium, si sit

consuetudo, dare aliquid in usus pios convertendum. Sed hæc intelliguntur 1. non de omnibus Beneficiis, sed tantum de Canonicatibus et Præbendis in Ecclesiis Cathedralibus, aut Collegiatis, ut probabiliter ait *Bonac. de Simon. qu. 7. §. 3. n. 4. et Barb. in dict. l. Conc.* intelliguntur 2. de recipientibus aliquid pro admissione ad possessionem, non verò de dantibus ad tollendum injustam vexationem ut supra; nam Bulla S. Pii V *durum nimis*, edita ann. 1570, pro observantia præfatæ Sanctionis Concilii id explicat, et confirmat tantum pro recipientibus, his verbis: « Præcipimus Episcopis, Capitulis, etc. ne retineant fructus, » neque alia petant, vel exigant, etc. »

100. — Secunda regula est, quod, si jus non sit in re jam acquisitum, sed ad rem, non licet pecuniâ vexationem tollere, ex *cap. Matthæus de Simon.* ubi damnatur, qui, obtentâ electione, pecuniam obtulit, ne alii electores impedirent confirmationem; cum ad confirmationem nondum haberet jus acquisitum. Hinc simonia est offerre pecuniam Episcopo, qui injuste nollet me præsentari instituere, vel me dignum eligere: quia tunc per pecuniam non solum amoverem impedimentum, sed etiam rem spiritualem adipiscerer. Ita *Bus. hic et Sanch. Cons. lib. 2. cap. 3. D. 30. num. 3. Salm. d. cap. 3. num. 9. cum Laym. Caj. Sylo. etc.* Et dicunt, quod hæc esset simonia de jure Divino cum *Soto, Suar. etc.* contra tamen *Pal. Laym. Bon. etc. ibid. n. 12.* Notant tamen *Bus. hic, Croix n. 144. et Salm. n. 11 et 13. cum Less. Soto, Fill. Suar. etc.* quod hæc regula non currit; si aliquis Electorum vi vel fraude alios Electores corrumpere ne me eligant, quia tunc non agit tanquam elector. Imò non currit si vexatio esset ab his qui tantum obesse possunt; *Suar. de Simon. cap. 50. n. 23. Pal. de Sim. p. 20. n. 4. Anacl. eod. tit. §. 13. n. 310. Elbel de Sim. n. 614.* Secus verò, si possint, obesse et simul prodesse instituendo, præsentando, vel confirmando; quia tunc, quod datur eis ne obsint, necessario datur etiam, ut prosint, consensum non negando; et sic pecuniâ tunc directè sternetur via ad beneficium obtinendum. Ita tenendum omnino censeo cum *Anacl. n. 314. Suar. n. 18. Elbel. l. c. Salm. ibid. cum aliis cit.* quando datur pecuniâ, ut Elector suum votum non neget etiamsi injustè negaret; quidquid dicat *Pal. l. c. n. 4.* asserens ut probabile non esse simoniam, si detur pecuniâ tantum ad removendum prævum illius affectum. Dicunt autem *Sanch. Cons. l. 2. c. 3. d. 30. n. 5. Less. lib. 2. c. 35. n. 17.* simoniam non committi quando datur pecuniâ Electori, non jam ut prosit præstando votum, sed tantum ad redimendam iniquam vexationem, qua ille obesset per vim, aut fraudem, vel subornationem aliorum, ut supra. Et satis probabile hoc videtur saltem casu, quo dans pecuniam manifestaret non aliud velle; quam quod alter non obsit injustè, ut *Mazzot. cap. 3. q. 1. p. 236.*

101. — Sed hic quær. 1. Si aliquis non vi vel fraude, sed precibus aut muneribus Electores mihi propensos impediret, ne conferant mihi digno Beneficium, propter odium quo in me tenetur, an possim pecuniam illi dare, ut cesset? Negat *Sot. ap. Less.*

dict. cap. 35. n. 109. Sed Less. loc. cit. Croix lib. 3. p. 1. n. 147. cum Suar. Laym. item Salm. dict. cap. n. 13. cum Sanch. Val. et Bon. rectè affirmant licere; quia, ut ait *Less.* si licitum est dare pecuniam, ut alter cesset a me vexando contra justitiam, licet etiam dare, ut cesset a vexatione contra charitatem; cum revera talis vexatio sit res temporalis, quam aliâ rem temporali redimo; et ex alia parte pecunia mea non nisi valdè remotè sternit viam ad beneficium.

102. — Quær. 2. an possim dare pecuniam, ut alter se non opponat ad meam electionem, quamvis nesciam Electores esse mihi propensos? Negant *Salm. ib. n. 14.* et citant *Sanch. et Less.* At notandum est, quod *Less. d. cap. 35. n. 126.* loquitur ibi tantum de præstatione facta illi, qui possit prodesse et obesse; sed quoad alium, qui posset solum obesse, et iste vellet iniquè se opponere, peccando saltem contra charitatem, probabile videtur juxta eandem doctrinam *Lessii* ut supra, quod liceret dare pecuniam, ut cesset ab illa illicita impeditio. Et hoc tenet *Croix l. c. dict. n. 147.* qui cum *aliis DD. cit.* asserit, quod semper ac alter sine rationabili causa moveat Electores precibus vel muneribus, ut mihi non faveant, sed alteri; non sit simonia, si dem ei pecuniam, ut cesset ab illa vexatione iniqua contra charitatem.

103. — Quær. 3. an liceat dare pecuniam Electoribus, ne eligant indignum, vel ut eligant dignum? Respondetur licitum esse dare, ne eligatur indignus, si constet Electores paratos, aut saltem inclinatos esse ad indignum eligendum; quia Ecclesia habet jus acquisitum, ne detur ei minister ineptus, ut *Less. dict. cap. 35. n. 112. cum communiore, Croix a n. 146.* Pariter *Salm. d. cap. 3. n. 15. cum Caj. Laym. Sot. Suar. etc.* dicunt hoc licere, ne eligatur minus dignus, et etiam, ut eligatur dignus vel dignior in communi, ut *n. 16. cum Caj. et Laym. etc. ac Croix n. 145. cum Suar. Less. Barb. etc.* communiter. Non licet verò dare pecuniam, ut eligatur aliquis dignus in particulari, etiam dignissimus in particulari, nisi in casu necessitatis, nempe si inter omnes unus tantum dignus inveniatur, quem illi nollent eligere. Et quamvis talis electio secundum jura esset nulla, posset tamen peti confirmatio illius a Pontifice. Ita *Less. cap. 35. D. 19.*

104. — Quær. 4. An sit simonia dare pecuniam competitori, ut desistat à concurrentia ad Beneficium, quod tu præstendis? Negant *Elbel de Sim. nu 609. et Pasq. apud Croix. lib. 3. p. 1. num. 142.* Quia, ut aiunt, hæc abstinentia a concursu ex una parte nequit dici aliquid spirituale, quod ematur; et ex alia parte competitor nihil positivè confert ad Beneficii collationem sed tantum negativè se gerit. Verùm huic opinioni non assentior, et rectè *Croix loc. cit. cum Diana, et aliis* dicit, eam veluti contra communem non esse admittendam. Ratio, quia ut docent communiter *Less. Suar. Pal. Barb. etc. ap. Croix ibid. cum S. Th. 2. 2. q. 100. art. 2. ad 5.* tum dumtaxat licet per pecuniam vexationem remove, cum vexatio est injusta: non verò cum est justa: aliâ per pecuniam directe pararetur via ad Beneficium, quod omnino est illicitum.

Quær. 5. An liceat, urgente necessitate, dare pecuniam Sacerdoti nolenti sine illa administrare Sacramenta? Negant *D. Th. Alensis. etc. ap. Less. lib. 2. c. 35. nu. 37.* quia, ut dicunt, emere Sacramenta nunquam est licitum, utpote intrinsecè malum. Sed rectè affirmant ipse *Less. n. 38 et 39. cum Adrian. item. Suar. de Sim. lib. 4. cap. 12. nu. 13. Gerson. de Sim. Rat. 6. Cajet. q. 100. art. 2. Dian. p. 5. tract. 7. R. 16. et Sporet de 5. Præc. cap. 1. n. 109. cum S. Bonav. Vasq. Pont. et aliis communiter.* Ratio, quia hoc non est emere Sacramentum, sed vexationem redimere; vel potiùs (ut ait *Less. n. 41.*) permittere cum justa causa peccatum alterius. Hinc *Diana, et Hurt.* dicunt hoc licitum esse non tantùm in Sacramento Baptismatis et Pœnitentiæ, ut plures ex DD. cit. volunt, sed etiã in aliis Sacramentis, prout consentit etiã *Less. dict. nu. 38.* Et non tantùm in casu gravissimæ necessitatis, ut aiunt *Suar. et Less. sed etiã necessitatis gravis, putã si quis impleturus esset præceptum Paschale Confessionis, et Communionis, vel peteret Viaticum aut Extremam Unctionem, vel esset in peccato mortali, vel etiã carere deberet frequenti usu Sacramentorum, denique quotiescumque aliquis non posset sine gravi incommodo aliquo Sacramento carere. Quod videtur sanè cohærere iis quæ diximus de scandalo n. 47. v. Secunda verò, ubi vidimus cum *D. Th. D. Aug. et communi, cuique esse licitum causã ejusdem sui notabilis boni permittere alterius peccatum, quod dumtaxat ex ejus malitia provenit.**

4. Nec similiter Simonia est, dare stipendium ad sustentationem Clerici etiã divitis pro Missis, concionibus, aut de eo etiã pacisci. Ratio est, quia non datur tanquam pretium spiritualis officii, sed personæ in alterius gratiam occupatæ, nec pro operatione spirituali, ut spiritualis est, sed ut in alterius gratiam suscepta, proindeque non est eleemosyna, sed debitum justitiæ. *Suar. Laym. lib. 4. tract. 10. c. ult. etc. contra Rich. Sylo. etc. (Vid. dict. n. 55.)*

5. Non est Simonia reddere, vel redimere pensionem merè temporalem: quia non fundatur in titulo spirituali, nec refertur ad functionem spirituale. Dixi *temporalem*; quia spiritualis, quæ datur v. gr. Concionatori, vel Coadjutori Episcopi propter officium ecclesiasticum, in eoque fundatur, nec differt a beneficio, nisi quod non sit perpetua, vendi nequit: mixta verò, ut v. gr. quæ datur Parocho seni, vel Clerico pauperi ad sustentationem, non quidem vendi potest; redimi tamen potest, modò obligatio recitandi Officium B. V. imposita non extinguatur. Quod intellige, si in loco, ubi fit venditio, Bulla sit recepta: Ratio est quia qui pensionem redimit, non emit jus spirituale, sed extinguit onus temporale solvendi certam summam pecuniæ. *Less. cap. 35. dub. 21. Suar. c. 26. n. 5. Laym. loc. cit. n. 46.*

6. Non est Simonia juris divini (etsi quandoque juris humani esse possit) spirituale cum spirituali permutare, v. gr. beneficium pro beneficio Reliquias cum Reliquiis, etc. vel dare tem-

porale pro temporali, ut si calicem, vel agnos Dei præcisè ratione materiæ vendas: vel dare temporale pro spirituali, per modum doni gratuiti, etiã cum spe, vel intentione excitandi ad remunerationem doni spiritualis, vel contra: Ratio, quia gratitudo non respicit pretium, sed beneficium; nec solvit debitum justitiæ, sed antidotale quo non excluditur, quum gratis detur. (Sed vide n. 51 et 54.) Rectè tamen monet *Suarez, hujuscemodi dona ob præsumptionem valde cavenda.* Item donare, promittere, vel negare temporale quidpiam, sub conditione operis spiritualis præstandi, modò non fiat per modum retributionis, seu commutationis: v. gr. si parens filio promittat minus, si Sacramento frequentet: Ratio est, quia hic non intervenit contractus onerosus, sed sistitur vel in liberali donatione vel donatione sub tali conditione, et modo. *Suar. lib. 4. c. 45. Laym. d. cap. n. 8. (Vide n. 59.)*

ARTICULUS II.

Quæ sit pœna Simonia?

105. Quænam Simonia inducat pœnas? An incurrantur pœnæ in venditione Sacramentorum, aut Capellanæ non collativæ, etc. — 106. An ad incurrendas pœnas, Simonia debeat esse completa ex utraque parte? — 107. An incurrat pœnas qui obtinet Beneficium per fictam promissionem pecuniæ? — 108. An incurrantur pœnæ per Simoniam tantùm de jure Ecclesiastico? An ob ingressum in Religionem? — 109. Quæ sint pœnæ ob simoniacam Ordinationem? — 110. An etiã ob collationem primæ Tonsuræ? — 111. Quæ sint pœnæ ob Simoniam in Beneficiis? — 112. An incurrantur pœnæ in venditione Vicariatus, vel alius Officii amovibilis: Nec non pensionis, Capellanæ, aut Sacramentorum, et jurisdictionis? Deinde quatuor quærentur. Quæstio I. An sint nullæ electiones simoniacæ ad Prælaturas Regularium? Qu. II. An pœnæ ob Beneficia simoniacè accepta incurrantur ab ignorantibus? Quæst. III. An Beneficiarius simoniacus ipso facto privetur Beneficiis obtentis, et fiat inhabilis ad futura obtinenda. Qu. IV. An electio Pontificis simoniaca sit nulla?

105. — « RESP. I. Sola simonia Confidentialis, et Realis in Ordine, Beneficio ecclesiastico, et Religionis ingressu pœnas juris ipso facto inducit, licet ob ingressum Religionis rarò incurrat, ut dictum est vel ob tenuitatem monasterii, vel contrariam consuetudinem receptam. (Sed vide n. 92.) » *Suar. c. 56 et 57. Less. dectis. 23. Laym. loc. cit. §. 7.*

In venditione igitur aliarum rerum, nempe Sacramentorum, jurisdictionis, pensionis, aut Capellanæ non collativæ, etsi peccatur, nulla tamen incurritur pœna. *Less. l. 2. c. 35. n. 23. et Salm. c. 4. n. 1. cum communi. Vide n. 112.*

106. — Quæritur I. an ad incurrendas pœnas requiratur, ut simonia sit ex utraque parte completa? Dux sunt sententiæ ambæ probabiles. Prima sententia negat, ut tenent ipsi *Salm. cap. 4. n. 9.*

cum Sot. Caj. Pal. etc. Dicunt enim sufficere, quod tradatur res spiritualis, nam, re traditâ, venditio perficitur, etiamsi pretium non sit solum, modò de eo fides præstetur, ut ex *lib. 2. ff. de Contrah. emp.* Attamen *secunda* communior et probabilior sententia, quam tenent *Less. lib. 2. cap. 35. dub. 27. Nav. Man. c. 23. n. 104. Suar. de Sim. cap. 56. n. 33. Anacl. a n. 240. Croix n. 112. Ronc. cap. 1. quæst. 2. Elbel. numer. 628. item Laym. Sanch. Cocarr. Moya, etc. apud Salm. n. 17.* qui probabilem vocant cum *Palao et aliis*, dicit requiri impletionem ex utraque parte. Ratio 1. quia non omnino perficitur venditio simul et emptio, nisi traditâ re, et pretio. Ratio 2. quæ mihi magis urget, quia in jure nullibi infliguntur pœnæ contra simoniam non utrimque completam, et in pœnis benignior est interpretatio facienda, ut habetur in *cap. 49. de R. J. in 6.* Et hunc esse Curia Stylum (qui pro lege habetur cum *Elbel et communi*) testantur *Navar. et ali*, nimirum non judicandi pœnas fuisse incursas nisi simonia fuerit ex utraque parte consummata. Hinc inferunt DD. quod accipiens beneficium cum pacto præstandi pecuniam, non teneatur ante solutionem beneficium resignare, nec fructus restituere. Notandum tamen 1. cum *Less. ibid. n. 15 et Salm. n. 6.* quod, si pars tantum promissi solvatur, jam ex utraque parte intelligatur perfecta simonia. Notandum 2. quod ex simoniâ utrimque completâ, quantumvis occultâ, incurrantur pœnæ, ut in *extr. 2. de sim. Vide Elbel n. 620.* Notandum 3. quod si simonia sit confidentialis, pœnæ incurrantur etiam per simoniam conventionalem mixtam, scil. ex una parte completam, ex Bulla S. Pii V *Intolerabilis*, §. 3. Vide *Anacl. l. 5. Decret. tit. 3. n. 3. n. 284. Elb. numer. 629 et vide infra numer. III. circa fin. Resp. 4.*

107. — Quæritur II. An committat simoniam, et pœnas incurrat, qui obtinet Beneficium per fictam pecuniæ promissionem non impletam? Dicunt *Pichler lib. 5. tit. 3. n. 13. et Pontas v. Simonia, cas. 5.* hunc satis simoniam committere, quia ad ipsam incurrendam non requiritur, ut factò res temporalis tradatur, sed sufficit, quod per motivum rei temporalis obtineatur spiritualis. Ego tamen dicendum censeo, quoad culpam hunc non posse excusari a peccato simoniæ, quia saltem cooperatur ad simoniam Collatoris; nam quoad seipsum puto probabilius cum *Elbel n. 625 et aliis graevibus DD.* peccare non peccato simoniæ, cum, non interveniente voluntate se obligandi ad promissionem, non adsit vera emptio, quæ ad simoniam requiritur. Quoad pœnas verò simoniæ, puto cum *Croix l. 6. p. 2. n. 200 et 204.* cum illas non incurrere, cum desit simonia utrimque completa, ut mox supra dictum est in præcedenti quæstione.

108. — Quæritur III. an incurrantur pœnæ per simoniam tantum de jure Ecclesiastico statutam, puta, si quis emat Officium Sacristæ, etc. vel si resignet beneficium cum pensione ex propria auctoritate, ut supra notavimus? Affirmant *Elbel n. 627. ac Nav. Sot. Vill. etc. ap. Salm. d. cap. 4. nu. 10.* qui dicunt esse valde probabile; sed non minus probabilem rectè vocant

negativam sententiam *Salm. numer. 11. ib. cum Sanch. Rodr. Dian. Aragon. etc. ac Ronc. cap. 4. q. 1. Resp. 4.* Ratio, quia jura, quæ pœnas imponunt, intelligenda sunt communiter de simoniâ rigorosa, quæ sit etiam contra jus Divinum; et probatur ex *Extravaganti 2. de Sim.* quæ incipit: « Cum scelus simoniacæ » pravitatis tam Divinorum, quam sacrorum Canonum auctoritas » abhorreat, etc. »

Certum est autem, quod ex *Extrao. de Sim.* dantes et accipientes quid pro ingressu in Religionem, incurrant ipso facto excommunicationem Papalem. Sed notandum est 1. *cum Nav. Sanch. Bon. ap. Salm. n. 12.* illam non incurrere nisi præsumentes, ut colligitur ex textu. Hinc ignorantes, etiam culpabiliter, excusantur. Notandum 2. valde probabile esse, non incurrere in simplici ingressu, sed in professione, ut *Salm. ib. cum Bonac. Pal. etc.* Notandum 3. cum *Less. d. c. 3. n. 131 et Nav. Sylo. Pal. ap. Salm. ib.* hanc Extravagantem, ut supra, saltem quoad hanc excommunicationem, non esse usu receptam. Notandum ultimum, quod professio etiam simoniacæ facta, valida certò sit, ut docet *S. Th. q. 109. art. 3. ad 5.* Si verò accipiens sit integra Communitas, aut Capitalum, intra excommunicationem (quam verò diximus non esse usu receptam) incurrit suspensionem etiam Papæ reservatam ab officio, executione juris capitularis, et administratione jurisdictionis; Item incurritur ex utraque parte infamia juris, et consequenter irregularitas. Simoniacæ autem admissus debet transferri in arctius Monasterium; sed hoc non ante sententiam. *Elbel. n. 626. ex ead. Extr. 2.*

109. — « Resp. 2. ob simoniacam collationem, et susceptionem » Ordinum, etiam primæ tonsuræ, incurritur excommunicatio » et suspensio Papalis. *Less. disp. 24. Laym. loc. cit. »*

Ultra excommunicationem, et suspensionem Papalem, quas Episcopi simoniacæ ordinantes, et ad id mediatores, incurrunt ipso facto, ex *c. Cum detestabile, extr. 4.* incurrunt etiam interdictum ab ingressu Ecclesiæ. Et, si violaverint suspensionem, aut interdictum, suspenduntur a regimine Ecclesiæ, et privantur perceptione fructuum ex *Motu Sixti V.* Vide *Salm. de. c. 4. n. 14.*

Ordinati autem, ultra prædictam excommunicationem, et suspensionem ipso facto ex *d. c. Cum detestabile*, et maxime ex *Bulla Sixti V.* suspenduntur ab exercitio suorum Ordinum, sed illius tantum, quem simoniacè Ordinatus suscepit, ut docet *Less. c. 35. n. 135. (*)* et probabile putant *Salm. c. 4. n. 15.* contra *Palao et Rodrig.* Et suspenduntur etiam a spe ascendendi ad Ordines superiores. Notant verò *Less. d. l. num. 136. cum communi, et Salm. d. n. 15. cum Sot. Laym. Sanch.* non incurrere suspensionem hanc, si, Ordinato ignorante, alius simo-

(*) Hæc in Editione Antuerpiensi sic mutata fuere... suspenduntur ab exercitio suorum Ordinum, vel, ut putat Lessius, ab exercitio illius ordinis tantum, quem simoniacè ordinatus suscepit. Videatur ipse Lessius, *De Justitia et Jure*, Lib. 2. Cap. 35, n. 135. pag. 481. edit. Plantin. 1612.

niam commiserit. Deinde notant *Salm. d. n. 15 in fine, cum Pal. et Less. ib. n. 134.* quod, licet ex Bullâ Sixti V hujus suspensionis absolutio a Pontifice ipsimet reservetur, et revocentur quoad hoc facultates concessæ Religiosis, et etiã Episcopis in *Trid. Sess. 24. c. 6.* in hac tamen parte dicunt præfati *Less. et Pal.* Bullam non esse receptam; idemque confirmant *Salm. c. 4. n. 34. in fin. cum Sa et Suar.*

110. — Queritur, an incurrantur prædictæ pœnæ in collatione simoniaca primæ tonsuræ? Affirmant hîc *Bus. et Coar. ap. Less. c. 35. n. 133.* Quia ex *Trid. sess. 21. cap. 1.* prohibetur accipi aliquid, etiã sponte oblatum ab Episcopo, et ejus ministris, adhuc pro collatione primæ tonsuræ, vel pro Litteris Dimissoriis, seu Testimonialibus, et pro sigillo et aliis, et contra facientes declarantur *in fine* incurrere pœnas de jure inflictas. Negant verò probabiliter *Salm. c. 4. n. 14. cum Pal.* quia tonsura non est verus ordo juxta dicenda *l. 7. n. 734.* Et idem docet *Less. n. 133.* (licet pro se citet a *Bus.*) dicens, in nullo jure adesse pro his excommunicationem statutam, nec Concilium voluisse novas pœnas injungere. Pariter dicit, durum videri incurrere censuram Episcopos, et Ministros accipientes aliquid sponte oblatum, licet ipsi peccent. Imò id permittit *D. Th. 2. 2. qu. 100. a. 2. ad 4.* dicens: « Si verò (aliqua) exigantur quasi quædam stipendia per consuetudinem approbata, non est simonia, si desit intentio emendi, vel vendendi... et præcipuè quando aliquis voluntariè solvit. » Attamen S. Doctor locutus est de simonia Juris Divini; Jure autem Ecclesiastico hoc vetitum est in Tridentino *l. c.* ubi reprobantur quæcumque consuetudines etiã immemorabiles, utpote quæ potius abusus dici debuissent. Cæterum *Croix l. 3. part. 1. nu. 167.* videtur non improbabiler censere, ibi reprobare consuetudines tantum, quæ ante Concilium fuerunt, tanquam fortè immoderatas, non autem quæ nunc sunt dandi aliquid moderatum, et quæ præsumi possunt ex justa causa introductæ, istæ enim bene valere possunt juxta dicta de *Leg. lib. 1. n. 108. v. Sed quid.* Hinc ait *Mazzot. de Sac. Ord. cap. 1. §. 6. pag. 239. cum Nao. et Lop.* Episcopum non committere simoniam, si recipiat aliquid sponte oblatum post (non autem antè) collatum Ordinem, hoc enim expressè permittitur in *can. Sicut 1. quest. 2.* modò Episcopus id non petat; ubi dicitur: « Si ille autem, qui ordinatus fuerit, si non ex placito, neque exactus, neque petitus, post acceptas cartas » et pallium, aliquid cuilibet ex Clero gratiæ tantummodo causâ dare voluerit, hoc accipi nullo modo prohibemus, quia ejus oblatio nullam culpæ maculam ingerit, quia non ex ambientis petitione processit. » Ità *Gregorius in Epist. 44.* Sic pariter videtur permitti etiã Notariis, juxta consuetudines locorum approbatas, aliquid pro sua sustentatione exigere, si pro opera sua præstanda, quoad Acta Ordinationum conficienda, nullum salarium sit eis assignatum, ut ex eodem Concilio deducitur.

111. — « Resp. 3. Ob simoniam Realem in Beneficio Eccle-

» siastico incurritur I. Excommunicatio Papalis. II. Irrita est » electio, præsentatio, confirmatio et institutio: Undè talis non » facit fructus suos. Idque etiã, licet a tertia persona taliter » provius id ignoraverit, ut habetur ex *cap. Nobis fuit, de Simon.* » Nisi tamen contradixerit. * (*Proiut sancitum est in c. 33. de » Sim.*) Hic tamen notandum cum *Less. cap. 35. n. 145. et Elbel » n. 652.* quod non obstante tuâ contradictione, nec etiã posses » Beneficium acceptare, si scias pecuniam revera datam fuisse a » tertio pro collatione: nam textus te excusat solo casu, quo » contra prohibitionem tuam (*verba textus*) aliquis te penitus » ignorante, promisit et exsolvit. Nota illud, te penitus ignorante; » ergo si Beneficium acceperis, sciens tibi per simoniam alte- » rius conferri, nequis illud acceptare, et si illud acceptaveris, » nequis retinere. * (Vel nisi a tertio data fuerit pecunia per » fraudem, ut redderetur inhabilis; vel nisi bonâ fide possiderit » Beneficium per triennium). * Ut communiter docent *Less. dict. » cap. 35. n. 149. Laym. lib. 4. tract. 10. cap. ult. Bon. l. 2. n. 20. » Elbel num. 640. cum Suar. Pal. etc.* Nec obstat Regula Can- » cellariæ, ubi requiritur absolute, ut Beneficium obtineatur sinè » ingressu simoniaco; nam intelligitur de eo, qui culpabiliter » ingreditur, *Elbel ib. cum Anacl.* Hinc non tenetur Beneficiatus » restituere (*nec ante triennium*) fructus bonâ fide consumptos » si ditior non evaserit, ut *S. Thom. 2. 2. q. 100. art. 6. ad 3. » Salm. cap. 4. n. 18. ac Elbel n. 646.* Qui valde probabiliter » addit, neque esse restituendos fructus perceptos intuitu stolæ, » et aliarum functionum Parochialium, nempe exequiarum, con- » cionum, administrationis Sacramentorum, etc. Ratio, quia » fructus isti non dantur ut reditus Beneficii, sed ut stipendia » Officii; ità ut juxta communem sententiam DD. de illis potest » Parochus liberè dispensare, etiã ad usus profanos, ut dicunt » *Lugo de Just. D. 4. n. 13. Bon. d. 4. p. 2. n. 19. Bus. Vide lib. 4. » n. 185. * (Sanch. Cons. lib. 2. cap. 2. d. 45. n. 4. qui eam vocat » longè probabiliorem cum Nao. Pan. Host. Sol. Silvest. Coe. » et aliis pluribus, contra solum Innoc.) * III. Efficitur inhabilis » ad idem Beneficium, etiã per dispensationem Episcopi » obtinendum. Aliis tamen Beneficii jure ipso non privatur, nec » ad alia obtinenda fit inhabilis antè sententiam Judicis. *Suar. » cap. 54. n. 7. * (Si verò quis bonâ fide Beneficium addit, licet » obtinuerit per simoniam tertii, probabiliter potest Episcopus » cum eo dispensare ad idem Beneficium, dummodo prius illud » Beneficiatus renunciet. Ità S. Th. 2. 2. qu. 100. art. 6. ad 7. et » Elbel n. 642. ex c. 59. de Electionibus.) ***

« Resp. 4. Simonia confidentiæ completa, dato et accepto » Beneficio, licet accipiens promissionem vicissim non imple- » verit, inducit I. Excommunicationem Papalem utrique parti » contrahenti. II. Annulat resignationem, et collationem Bene- » ficium, in quo est commissa; et inhabilitat ad idem postea obti- » nendum. III. Privat omnibus Beneficiis et pensionibus antè » obtentis, non tamen antè sententiam latam. IV. Beneficia sic

» collata soli Pontifici reservantur. *Less. cap. 35. n. 26. Suar. cap. 43. Laym. n. 79.* »

112. — Hic ante omnia notandum, quod nomine Beneficiorum et officiorum, ad quæ omnis electio simoniaca est ipso jure nulla, ut decernitur in *Extrav. 2. de Sim.* non veniant Vicariæ amovibiles ad nutum, nec pensiones, nec Capellanæ non collativæ, nec Officia Inquisitoris, Legali, aut cujusque habentis jurisdictionem spiritualem ad tempus; quia hæc non sunt propriè Officia ecclesiastica: Et licet illa vendere sit simonia de jure positivo, non tamen incurruntur pœnæ, ut communissimè dicunt *Salm. cap. 4. n. 18. cum Suar. Pal. Sanch. etc.* item *Viva Opusc. de Benef. q. ult. art. 3. num. 9. cum Fill. et Reg.* contra *Garciam*. Neque incurritur ulla pœna in venditione Commendarum Equitum, aut Coadjutoriarum beneficii, ut ait *Croix lib. 3. p. 1. n. 114.* Neque in venditione Sacramentorum, aut jurisdictionis spiritualis, ut *Less. cap. 35. n. 23 et Salm. cap. 4. n. 1. cum communi.*

Quæritur I. An autem sint invalidæ electiones simoniacæ Generalatûs, Abbatiz, Provincialatûs, Prioratûs, Rectoratûs, aliorumque Officiorum spiritualium in Religionibus? Negant *Bonac. quæst. 7. p. 2. et Viva loc. cit.* Sed verius affirmandum, ut docent *Cabass. Theor. Jur. lib. 5. cap. 8. n. 5. Sanch. Cons. 2. cap. 5. d. 104. n. 5 et 11. cum Sylvest. Cajet. Arm. et Lop. item. Sess. lib. 2. cap. 35. n. 137 et Elbel n. 622.* qui rectè addit *n. 638.* se non videre qua conscientia excusari possint a labe simoniæ Electores illi, qui eligunt aliquem in Generalem, cum pacto, ut ipsi postea eligantur in Diffinitores, Guardianos, etc. Ratio hujus sententiæ est, quia, licet prædicta Officia revera Beneficia non sint, expressè tamen comprehenduntur sub nomine Officiorum in præfata *Extravag. 2.* ubi sic dicitur: « Per electiones verò, provisiones, etc. quas simoniâ contigerit labefieri, » et quæ viribus omnino careant in Ecclesiis, *Monasteriis,* » *Dignitatibus, Prioratibus,* Officiis ecclesiasticis, et quibusvis Beneficiis, cuique jus nullatenus acquiratur. »

Quæritur II. An prædictæ pœnæ ob beneficia simoniacæ accepta incurrantur ab ignorantibus?

Resp. Si ignorantia fuit omnino inculpabilis; certè negandum, ex *c. 23. de R. J. in 6.* ubi dicitur: « Sinè culpa, nisi causa » subsit, non est aliquis puniendus. » Hic tamen notandum cum *Elbel n. 656.* quod, non obstante hac inculpabili ignorantia, provisio Beneficii semper erit futura nulla, cum inhabilitas ad idem Beneficium non sit pœna, sed statuatur in jure ad præcludenda mala. Poterit tamen eo casu Episcopus dispensare, post tamen renuntiationem Beneficii, ut supra dictum est *n. 111.* Quid verò si simoniacus sciverit se committere simoniam, sed ignorarit invincibiliter pœnas? Quoad censuras, certè non eas incurreret, ex sententia communi. Vide *l. 7. de Cens. n. 43.* Quoad reliquas tamen pœnas, et probabilius et communius est, eas incurrere, ut ait *Elbel n. 657. cum Azor. Laym. etc., sed n. 658.* probabi-

lem putat sententiam negativam, quam tenet *Pichler*; eò quòd pœnæ a jure statutz non incurrantur ab ignorantibus, ut dicunt *Sanch. Krimer, etc.* apud *Pichler*, qui eâ ratione dicit excusari ab impedimento criminis mulierem ignorantem esse conjugatum virum, quocum peccat.

Quæritur III. An Beneficiarius simoniacus incurrat ipso facto privationem Beneficiorum antè obtentorum, et inhabilitatem ad alia Beneficia obtinenda? Quoad pœnam privationis, communissimè docent DD. cum *Bussem. ut supra*, non privari Beneficiarum beneficiis antea obtentis, nec fructibus eorum antè sententiam Judicis condemnatoriam, quia nulla lex habetur hanc pœnam expressè ipso facto designans. Ità *Sanch. loc. cit. d. 14. n. 16. Laym. c. 8. n. 75. Bon. p. 2. diss. 2. Suar. c. 58. n. 6 et Salm. c. 4. n. 19. cum Fill. Pal. Rodrig. etc.* Excipitur 1. simonia commissa ab Examinatoribus Beneficiorum Parochialium in Synodo electis, qui si aliquid occasione examinis recipiant, privantur ipso facto Beneficiis antea ritè obtentis, antè omnem sententiam, ut expressum habetur in *Trid. Sess. 14. c. 18. de Reform.* Excipitur 2. simonia confidentialis ex *Motu S. Pii V Cum primum*, edito anno 1566, ubi acceptantes beneficium in confidentiam, privantur omnibus Beneficiis, etiã justè priùs obtentis, et tenentur antè sententiam ea dimittere. Sed ad hanc pœnam incurrendam in his casibus requiritur sententia saltem criminis declaratoria, ut tenent *Suar. c. 44. n. 13. Sanch. d. 34. n. 13. Laym. c. ult. §. 8. Salm. c. 3. n. 73. cum Henr. etc.* Ratio, quia omnes pœnæ privantes juribus jam quæsitis non incurruntur antè sententiam saltem declaratoriam criminis, ut diximus *l. 1. n. 148.* et juxta probabilissimam sententiam, quam sequuntur *Sanch. de Matr. l. 2. d. 43. n. 3. Less. l. 2. c. 29. d. 8 et c. 34. d. 34. Cajet. in Sum. v. Pœna, not. l. 1. q. 6. art. 63 et Salm. cum Mol. Salas, Pal. Led. Granad. de Leg. c. 2. n. 60.* (contra *Vasq. Bon. etc.* qui volunt non requiri ullam sententiam, si reus potest pœnam subire sinè infamia.) Quia nimis rigidum est, ut reus pœnas ex seipso exequatur, et bonis possessis se privet. At si Examinatores illi vellent absolvi a labe simoniæ, nescio quomodo absolvi possent, nisi Beneficia dimittant, dum dicitur a *Trident. loc. cit. A qua* (id est a simonia) *nequeunt absolvi, nisi dimissis Beneficiis.*

Quoad autem inhabilitatem incurrendam ad alia Beneficia obtinenda, prima sententia tenet incurri antè sententiam Judicis condemnatoriam. Ità *Bonac. D. 1. q. 7. p. 2. diss. 2. Laym. l. 4. tr. 10. c. 8. n. 74. Fill. tr. 45. c. 13. q. 9. n. 26.* item *Ugol. Henr. Met. Lop. et Rodr. apud Salm. c. 4. n. 20.* Ratio, quia ita expressè habetur in *Motu S. Pii V Cum primum*, ut supra, ubi sic sancitum fuit: « Qui Beneficium aut Officium ecclesiasticum simoniacè adeptus fuerit, perpetuò sit inhabilis ad ea, » et quæcumque alia Beneficia obtinenda. » Ad incurrendas autem pœnas inhabilitantes, nulla requiritur sententia, ut dictum est *l. 1. de leg. n. 149.*

Secunda verò sententia communior et probabilior, quam tenent *Sanch. Cons. l. 2. c. 3. d. 104. n. 14. Nav. de Sim. Cons. 92. Cabass. Theor. Jur. l. 5. c. 8. n. 9. Suar. de Rel. t. 1. lib. 4. c. 58. n. 11. Vioa Opusc. de Benef. q. ult. art. 3. n. 2. Elbel de Simon. n. 627. cum Anacl. Pichler, Salm. c. 4. n. 21. P. Nav. l. de Rest. c. 2. n. 43. et probabilem vocant Less. et Pal. apud Salm. negat incurrì prædictam inhabilitatem ante sententiam Judicis condemnatoriam. Ratio 1. quia Bulla relata S. Pii reverà intelligenda est tantum pro foro externo, cum loquatur de convictis; ubi enim sic dicitur: « Quicumque detestabile crimen simoniacæ pravitatis commisisse convictus fuerit, etc. » Ratio 2. quia esto Bulla intelligatur de foro interno, tamen ipsa non fuit recepta, ut asserunt *Suar. P. Nav. Sanch. Salm. l. cc.* Saltem ut ait *Vioa*, Bulla usu recepta est tantummodo in primo sensu fori externi. Nec huic obstat sententia, quam secuti sumus *l. 1. n. 97.* scilicet quod in dubio, an lex recepta sit, lex bene obliget: Nam hinc non versamur in dubio, sed in opinione probabili, cum valde probabile sit ex auctoritate DD. ut supra, hanc legem non fuisse receptam. In dubio enim præsumptio stat pro lege, cum delictum, in non recipiendo legem justam, non præsumatur. Quando autem probabile est, quod obligatio legis nunquam inceperit (vel quod lex abolita sit) tunc cessat præsumptio pro lege, et possidet libertas, ut docent *Sanch. Laym. et Pal. cum Salm. de Leg. c. 2. n. 120.* Nemo tamen dubitat, quin inhabilitas ad idem Beneficium simoniacè acceptum incurratur ipso facto ante omnem sententiam, cum hoc statutum sit de jure antiquo in *Extrav. 2. de Sim. de cujus receptione non dubitatur.* Notat autem *Sanch. l. c. n. 15.* cum *Nav.* et aliis, quod, secutà sententiã Judicis condemnatoriã, simoniacus futurus sit quidem in conscientia inhabilis ad quæcumque alia beneficia, cum per sententiam evadat infamis, et consequenter irregularis.*

Cum autem mentionem fecerim de præfata *Extravaganti 2.* hic annotare censui id, quod in fine illius sancitum inveni: Ibi enim præcipitur « omnibus et singulis Ecclesiasticis, et secularibus in virtute sanctæ Obedientiæ, ut eos omnes, quos Simoniacæ hujusmodi commisisse, vel procurasse, aut mediatores esse sciverint, Pontifici per se vel per alios revelare quanto citius non omitant, etiamsi complicés fuerint... Quod si non fecerint, absolvi non valeant, donec prædicta revelent, et complicés detecti acetiùs punientur. » Sed prædicta *Extravagans* in hac parte non fuit usu recepta, nec ad id obligatur ullus, nisi sit Curialis Sedis Apostolicæ, ut asserunt plures AA. gravès apud *Cabass. Th. Jur. l. 5. c. 8. n. 5.* qui pro hoc citat *Nav. Cajet. Suar. etc.*

Quæritur IV. An electio Summi Pontificis simoniaca sit invalida? Negant *Suar. de Simon. c. 57. ac Fill. etc. apud Vioa Op. de Benef. qu. 10. art. 1. n. 8.* et probant ex *cap. Licet 6. de Elect.* ubi Alex. III. statuit, « ut ille absque ulla exceptione ab universali Ecclesia Romanus Pontifex habeatur, qui a duabus

» partibus Cardinalium concordantibus electus fuerit et receptus. » Ratio, quia si talis electio esset irrita, posset facile Ecclesia esse sine Capite; saltem esset aliquando incerta. Affirmant tamen veriùs *Cabass. Th. Jur. l. 5. c. 5. n. 17. Bon. q. 7. p. 2. et Vioa l. c.* ex communiore sententia. Probatur clarè ex *cap. Si quis Dist. 79.* ubi Nicolaus II sic sancivit: « Si quis pecuniã vel gratiã humanã, sinè concordia et canonicã electione Cardinalium et sequentium religiosorum Clericorum fuerit Apostolicæ Sedi inthronizatus, non apostolicus, sed apostaticus habetur. » Clariùs confirmatur ex *Conc. Later. sub Julio II, Sess. 5.* ubi dictum fuit: « Sacro approbante Concilio statuitur, ut electio Romani Pontificis per simoniam facta, eo ipso nulla existat; et sic electo nulla in spiritualibus vel temporalibus tribuatur facultas. » Ex quibus verbis patet nec Pontificem sic simoniacè electum posse suam validare electionem. Nec obstat textus in *cap. Licet* supra allatus, nec ratio adducta quod Ecclesia remaneret sinè Capite; nam ut rectè dicunt *Less. l. 2. c. 35. n. 46. et Vioa ibid.* cum sententia communi: ex vi *l. Barbarius.* posito communi errore cum titulo colorato, si occulta esset simonia, eo casu Ecclesia suppleret jurisdictionem; undè omnes actus hujusmodi Pontificis benè erunt validi, et ejus definitiones adhuc infallibilem habebunt auctoritatem, ut declaratur in citato *cap. Licet.* Secùs si simonia esset publica. Quod autem Bulla Julii II ut supra non sit recepta, ut ait *Suarez*, dicit *Vioa* frivolum esse effugium.

ARTICULUS III.

An, et cui restituendum quod simoniacè acceptum?

113. Nihil spirituale simoniacè acceptum restituendum, nisi Beneficium, et ejus fructus. — 114. Restituendum est pretium acceptum pro Beneficio, Ordinatione, etc. — 115. Cui restituendum? — 116. Cui restituenti fructus Beneficii simoniacè accepti? — 117. Qui possint dispensare in prædictis pœnis? Usque ad n. 120.

113. — « RESP. 1. Nihil spirituale simoniacè acceptum, præter Beneficium (sub quo continetur pensio, secundum *Bon. negante Less.*) est restituendum. Ratio est, quia cætera vel restitui non possunt, ut Sacramenta, vel non sunt restituenda ante sententiam: cum Canones aliud non statuerint ex *Less. n. 68. Suar. Fill. etc.* (Idem tenent *Salm. c. 4. n. 23. 27 et 28 cum Sanch. Soto, Pal.*) contra *Az. Laym. Bon. d. 1. q. 7. p. 5. diss. 2.* Dixi præter beneficium; quia hoc retineri non potest, etiam ante judicis sententiam, ut patet tum ex *c. Si quis neque tum ex 2. Extr. Cum detestabile, de Simonia.* (Idem dicendum pro pretio accepto pro collatione Ordinum, et ingressu Religionis ex *c. De hoc, etc. Veniens de Sim. Vid. Salm. c. 4. n. 29.*) Vid. *Bon. nac. loc. cit.* ubi addit, etiam fructus perceptos esse restituendos, tum quia nullo justo titulo possunt retineri, cum adeptio beneficii

» simoniaca sit ipso facto irrita : tum quia sic expressè habetur
 » in *Extr. Cum detestabile, de Simonia*, Vid. *S. Th. 2. 2. qu. 100.*
 » *art. 6. Nav. lib. 5. Cons. 62. Less. l. 2. c. 35. dub. 31.*

114. — « Resp. 2. Pretium acceptum pro beneficio, collatione
 » Ordinum, Sacramentorum, et sacramentalium, si notabiliter
 » excedat id quod pro sustentatione exigi poterat, item pro ad-
 » missione ad Religionem, jure positivo restituendum est. Hoc
 » tamen posterius non nisi post latam sententiam, si admissus in
 » Monasterium maneat; quia plerumque ratione alimentorum
 » retineri potest, modò in communem usum convertatur. Vide
 » *Bonac. loc. cit. Less. l. 2. c. 36. d. 30. ** (*Cum Pal. Laym.*
 » *Sanch. apud Salm. ib. n. 31. in fine, et Elbel n. 635. ut habetur*
 » *in Extr. Sanch. de Sim. ubi dicitur, quod bona simoniacè*
 » *accepta pro ingressu ad Religionem, ad communem usum*
 » *Monasteriorum possint retineri et applicari.)*
 » Resp. 3. Acceptum pro beneficio, aliavè re spirituali, non
 » secutà collatione, jure naturæ restituendum est ei, a quo est
 » acceptum : quia deest titulus retinendi, cum non præstetur id
 » pro quo est datum. Si verò res tradita sit, simonià utrimque
 » completà, probabilius est, restituendum esse Ecclesiæ et non
 » danti, quia Ecclesia utrumque punire intendit, ut *Less. Laym.*
 » *hæc. loc. cit. §. 9.* »

115. — Quæritur hæc 1. qui rem spiritualem cum simonia jam
 tradidit, et pretium accepit, cuiam illud restituere debeat?
 Tres sunt sententiæ, omnes probabiles : Prima tenet antè sen-
 tentiam pretium restituendum esse ei qui dedit; quia, cum reci-
 piens incapax fuerit ex jure positivo illud acquirendi, dominium
 remansit apud dominum, qui non alià ratione intendit illud a
 se abdicare, nisi quatenus transferret in venditorem. Ità *Sanch.*
Con. l. 2. c. 3. Dub. 114. n. 11. Less. l. 2. c. 35. n. 171. cum Val.
Sot. Bann. Arag. Rodr. etc. ap. Salm. c. 4. n. 30.

Secunda tenet, esse restituendum Ecclesiæ, in qua est Bene-
 ficium, ex *c. De hoc, et c. Audioimus, de Sim.* Et hoc in pœ-
 nam irreverentiæ irrogatæ Ecclesiæ in venditione rerum suarum.
 Ità *S. Th. 2. 2. qu. 100. art. 6. ad 3 et 5. Salm. dict. nu. 31.*
S. Antonin. Laym. Suar. Caj. etc. cum Busemb. ut suprâ.

Tertia dicit, ex consuetudine posse restitui etiam pauperibus,
 ut etiam admittit *S. Th. 2. 2. qu. 32. art. 7. et qu. 62. art. 5.*
ad 2. cum Pal. Vid. Covar. etc. et probabilem vocat Laym.
apud Salm. dict. n. 31. Quare recipiens pretium juxta has sen-
 tentias, satis omnes probabiles (ut rectè dicunt *Salm. n. 31.*) poterit,
 prout voluerit, illud restituere vel danti, vel Ecclesiæ, vel pau-
 peribus, et etiam sibi ipsi, si egens sit, ut *Salm. ibid. cum Sanch.*
 Pretium verò pro ingressu in Religionem restituendum est ipsi
 danti, ut afferat ad Monasterium, ad quod transfertur, et quod
 alere eum debet, ut ex *c. Veniens. de Sim.* Si tamen remaneat,
 potest Monasterium datum retinere, ut *Sanch. Pal. Suar. et*
Laym. apud Salm. loc. cit.

116. — Quær. 2. cui autem sint restituendi fructus Beneficii

per simoniam acquisiti? Restituendos esse Ecclesiæ docet *S. Th.*
q. 100. art. 6. ad 4. Modò commodum non recipiant ex hoc qui
 simoniam commiserunt. Sed probabile est posse restitui etiam
 pauperibus, vel successori in Beneficio; vel etiam eos componere
 posse cum Pontifice pro dictis fructibus, ut *Salm. ib. n. 42.*
cum Nav. Sylo. et Sanch.

117. — Videndum hæc ultimò, quinam possit in prædictis
 pœnis absolvere, aut dispensare? Certum est ex *cap. pœn. de*
Sim. quod ab excommunicatione, et suspensione in Ordine
 simoniacè suscepto solus Pontifex possit absolvere; nisi dictæ
 censuræ sint occultæ, a quibus potest tunc absolvere etiam Episco-
 pus, ex *cap. Liceat 6. sess. 24. Conc. Trid.* Et etiam Confessarii
 Mendicantes, ut ex *comm. ait Elbel n. 645. cum Suar. Pal.*
 Dicunt autem *Less. lib. 2. c. 35. n. 34. et Salm. c. 4. n. 34. in*
fine, quod Bulla in contrarium *S. Pii V* in hoc non sit recepta.

Quoad verò suspensionem Ordinum ritè susceptorum, proba-
 bile est posse ab illâ absolvere Episcopum, ut *Suar. 4. de Sim.*
c. 61. n. 4. et Salm. n. 34. Licet putent probabilius oppositum
 cum *Pal. et Sylo.* casu quo Clericus scienter cum simonia ordi-
 natus sit, et idem dicant *ibid.* de suspensione Ordinantis.

Quoad inhabilitatem denique obtinendi alia Beneficia, præter
 illud simoniacè obtentum, potest Episcopus dispensare ut *Sanch.*
l. 2. c. 3. d. 120. art. 21. et Sylo. Imola. Felin. Excipitur, si
 fuerit simonia confidentialis, aut si simoniacus expectet senten-
 tiam, quia tunc est irregularis ex infamia juris. *Salm. d. n. 38.*
in fine, et Elb. n. 631 et 645, cum Less. Pal. Henr. etc.

118. — Dubium magnum est, an Episcopus dispensare possit
 ad habendum ipsum Beneficium simoniacè acceptum? Præno-
 tanda sunt in hoc verba Pontificis in *c. pen. de Elect.* « Si
 » alicujus electionem propter simoniam eo ignorante, ac ratam non
 » habente, commissam, contigerit reprobari, cum eo super præ-
 » latione, ad quam electus fuerat, illâ vice non poterit Episco-
 » pus dispensare; quamvis circa eum, qui ignoranter suscepit
 » simplex beneficium per simoniam post liberam resignationem,
 » Episcopi dispensatione tollatur. » Hinc ad dubium respondetur
 I. quod, si Beneficium fuerit simplex (etiam Canonicatûs, vel
 Dignitatis, cui non insit cura Animarum, ut *Sanch. et Nav. ap.*
Salm. c. 4. n. 35.) et fuerit acceptum per simoniam ignoranter
 (scilicet, quando simonia fuit commissâ ab alio, Beneficiario igno-
 rante, ut communiter intelligunt *DD. d. n. 33. in fine*); tunc
 potest Episcopus dispensare etiam in illa vacatione, dummodò
 beneficiarius sponte renunciât; ita *Sanch. l. 2. c. 3. dub. 120.*
n. 22. Pal. D. 3. p. ult. n. 3. et Salm. d. n. 33. cum Sylo. Nav.
et Gloss. in c. A nobis de Sim. Vide dicta n. 111. Respondetur
 II. quod, si autem Beneficium sit curatum, non potest Episcopus
 dispensare in illa vice; sed potest in alia vacatione cum ignorante.
Salm. num. 37. cum Panorm. Pal. Sanch. etc. Respondetur
 III. quod si scienter simoniacè quis acceperit Beneficium sive sim-
 plex, sive curatum, etiamsi sponte renuntiet, nequit Episcopus

cum illo dispensare ad idem Beneficium habendum, neque pro illa, neque pro alia vice, ut docet *S. Th. q. 100. art. 6. ad 7. et Salm. ibid. n. 38. cum Sot. Pal. et Sanch.* Quamvis possit Episcopus dispensare ad alia Beneficia obtinenda, nisi fuerit simonia confidentialis, ut mox supra diximus *n. 117. in fine.*

119. — Quær. 3. An prædictas dispensationes possit impertiri etiam Episcopus, quocum commissa est simonia? Negant probabiliter *Panorm. etc.* Sed probabilius affirmant *Salm. ibid. n. 39. cum Nao. et Sanch. ex c. Si quis Presbyter, de Reb. Eccl. non alien. et ex cap. penul. de Sim.* ubi facultas Episcopis conceditur indistinctè.

120. — Quær. 4. An Pontifex conferens Beneficium alicui quem scit inhabilem ad illud accipiendum ob simoniam, censeatur dispensare? Affirmant probabiliter *Pal. D. 3. p. ult. n. 9. Suar. l. 4. c. ult. n. 14. Sot. l. 9. q. 5. art. 2. et Salm. c. 4. n. 40. cum Torre.* Et idem dicunt *ibid. cum Sot. et Torre*, si Pontifex Beneficium vendat alicui. Vide *Croix n. 232.* Notandum tamen quod si Papa confirmat electionem, nesciens vitium simoniæ, etiamsi in Bulla dicat se supplere omnes defectus, non valet confirmatio, quia illud intelligitur de aliis defectibus in electione, non de simonia, ut *Croix n. 234.*

FINIS PRIMI VOLUMINIS.

NOTÆ.

DE CONSCIENTIA.

NOTA I.

(Pag. 22, ad tit. *Morale Systema.*)

Cum ea sit humanæ mentis infirmitas ut non possit in omnibus quæ vitæ honestatem respiciunt semper verum et certum clarè omnino perspicere, et in scientiâ morali plura sæpè occurrant dubia plurimæque doctorum oppositæ sententiæ, initio exoritur gravis et inter theologos multum agitata quæstio de regulâ in his casibus tenendâ, ut quis minimè culpandus sit in agendo. Opinati sunt olim per plures theologi hominem in rebus dubiis partem quamlibet etiam minus tutam absque peccato amplecti posse, et ad prudenter agendum sufficere probabilitatem de licitate actionis, quamvis æquè aut etiam magis probabile foret eam non esse licitam. Probabilem autem opinionem dixerunt non tantum quæ gravibus momentis niteretur, sed eam insuper quam plures doctores tenuerint, quidquid sit de rationibus, quæ tunc ob eorum auctoritatem graves merito præsumerentur. Imò quidam eò usque progressi sunt, ut sufficere dixerint unius doctoris auctoritatem. Hinc illi theologi *probabilistæ* nominantur.

Eorum opinionem aliquatenus mitigatam et suo modo propositam defendit et totis viribus propugnat auctor noster in suo de Conscientia tractatu, morale systema exponendo pro delectu opinionum, quas licitè sectari possumus. Duplex itaque distinguit dubium, unum scilicet *speculativum*, quo quis dubitat de rei veritate, v. gr. an pingere die festo sit opus servile vel liberale; alterum *practicum*, quo dubitatur de rei honestate, v. gr. an mihi liceat in hac die festivâ pingere. Hoc autem posito fatetur quidem nunquam esse licitum operari cum dubio practico; negat verò idem esse dicendum de dubio speculativo, cum illo non obstante operans possit practicè judicare suam actionem esse certè moraliter honestam, per principia reflexa quorum hoc est præcipuum, nempe ex lege dubiâ nunquam oriri obligationem certam. Duplicem pariter distinguit probabilitatem: unam *facti* quæ versatur circa rei veritatem aut substantiam, v. gr. an contractus cum tali pacto initus sit usurarius necne; aliam autem *juris* quæ versatur circa honestatem actionis; id est an liceat contractum cum tali pacto inire. Contendit autem cum omnibus theologis ad licitè agendum non sufficere probabilitatem facti, cum adest periculum damni vel proximi vel sui ipsius, siquidem illa probabilitas minimè damnum auferet, si falsa sit opinio. Secus tamen dicendum putat de probabilitate juris, quia tunc sibi quisque formare potest iudicium moraliter certum de honestate suæ actionis.

Rem autem sic fusiùs exponit. Fatetur 1º quod si opinio tutior et quæ stat pro lege, sit etiam certè probabilior, ipsam omninò sectari teneatur; nec possumus oppositam quæ stat pro libertate amplecti.

cum illo dispensare ad idem Beneficium habendum, neque pro illa, neque pro alia vice, ut docet *S. Th. q. 100. art. 6. ad 7. et Salm. ibid. n. 38. cum Sot. Pal. et Sanch.* Quamvis possit Episcopus dispensare ad alia Beneficia obtinenda, nisi fuerit simonia confidentialis, ut mox supra diximus *n. 117. in fine.*

119. — Quær. 3. An prædictas dispensationes possit impertiri etiam Episcopus, quocum commissa est simonia? Negant probabiliter *Panorm. etc.* Sed probabilius affirmant *Salm. ibid. n. 39. cum Nao. et Sanch. ex c. Si quis Presbyter, de Reb. Eccl. non alien. et ex cap. penul. de Sim.* ubi facultas Episcopis conceditur indistinctè.

120. — Quær. 4. An Pontifex conferens Beneficium alicui quem scit inhabilem ad illud accipiendum ob simoniam, censeatur dispensare? Affirmant probabiliter *Pal. D. 3. p. ult. n. 9. Suar. l. 4. c. ult. n. 14. Sot. l. 9. q. 5. art. 2. et Salm. c. 4. n. 40. cum Torre.* Et idem dicunt *ibid. cum Sot. et Torre*, si Pontifex Beneficium vendat alicui. Vide *Croix n. 232.* Notandum tamen quod si Papa confirmat electionem, nesciens vitium simoniæ, etiamsi in Bulla dicat se supplere omnes defectus, non valet confirmatio, quia illud intelligitur de aliis defectibus in electione, non de simonia, ut *Croix n. 234.*

FINIS PRIMI VOLUMINIS.

NOTÆ.

DE CONSCIENTIA.

NOTA I.

(Pag. 22, ad tit. *Morale Systema.*)

Cum ea sit humanæ mentis infirmitas ut non possit in omnibus quæ vitæ honestatem respiciunt semper verum et certum clarè omnino perspicere, et in scientiâ morali plura sæpè occurrant dubia plurimæque doctorum oppositæ sententiæ, initio exoritur gravis et inter theologos multum agitata quæstio de regulâ in his casibus tenendâ, ut quis minimè culpandus sit in agendo. Opinati sunt olim per plures theologi hominem in rebus dubiis partem quamlibet etiam minus tutam absque peccato amplecti posse, et ad prudenter agendum sufficere probabilitatem de licitate actionis, quamvis æquè aut etiam magis probabile foret eam non esse licitam. Probabilem autem opinionem dixerunt non tantum quæ gravibus momentis niteretur, sed eam insuper quam plures doctores tenuerint, quidquid sit de rationibus, quæ tunc ob eorum auctoritatem graves merito præsumerentur. Imò quidam eò usque progressi sunt, ut sufficere dixerint unius doctoris auctoritatem. Hinc illi theologi *probabilistæ* nominantur.

Eorum opinionem aliquatenus mitigatam et suo modo propositam defendit et totis viribus propugnat auctor noster in suo de Conscientia tractatu, morale systema exponendo pro delectu opinionum, quas licitè sectari possumus. Duplex itaque distinguit dubium, unum scilicet *speculativum*, quo quis dubitat de rei veritate, v. gr. an pingere die festo sit opus servile vel liberale; alterum *practicum*, quo dubitatur de rei honestate, v. gr. an mihi liceat in hac die festivâ pingere. Hoc autem posito fatetur quidem nunquam esse licitum operari cum dubio practico; negat verò idem esse dicendum de dubio speculativo, cum illo non obstante operans possit practicè judicare suam actionem esse certè moraliter honestam, per principia reflexa quorum hoc est præcipuum, nempe ex lege dubiâ nunquam oriri obligationem certam. Duplicem pariter distinguit probabilitatem: unam *facti* quæ versatur circa rei veritatem aut substantiam, v. gr. an contractus cum tali pacto initus sit usurarius necne; aliam autem *juris* quæ versatur circa honestatem actionis; id est an liceat contractum cum tali pacto inire. Contendit autem cum omnibus theologis ad licitè agendum non sufficere probabilitatem facti, cum adest periculum damni vel proximi vel sui ipsius, siquidem illa probabilitas minimè damnum auferet, si falsa sit opinio. Secus tamen dicendum putat de probabilitate juris, quia tunc sibi quisque formare potest iudicium moraliter certum de honestate suæ actionis.

Rem autem sic fusiùs exponit. Fatetur 1º quod si opinio tutior et quæ stat pro lege, sit etiam certè probabilior, ipsam omninò sectari teneatur; nec possumus oppositam quæ stat pro libertate amplecti.

Fatetur 2° quod si utraque opinio sit æquè probabilis, nec etiam sequi licet eam quæ stat pro libertate, ob solam ipsius probabilitatem, ideoque rejicit illud effatum probabilistarum; qui probabiliter agit, prudenter agit. Dicit tamen 3° quod in concursu duarum opinionum æquè probabilium, quarum una stat pro lege, altera pro libertate, cum existat dubium an lex existat ac proinde sufficienter promulgata minime dici possit, tunc quisque ex principio reflexo prudenter et practice judicare potest sibi licitum esse eam opinionem sequi quæ stat pro libertate. Communiter enim à theologis admittitur nullam legem obligare nisi fuerit sufficienter promulgata; unde auctor noster hæc duo deducit corollaria, nempe 1° legem dubiam non obligare: 2° ex lege incerta non posse oriri obligationem certam. Primum autem corollarium probat ex eo quod stante dubio vel concurrentibus opinionibus æqualiter probabilibus, promulgata quidem est quæstio an lex existat, sed lex ipsa non potest dici sufficienter promulgata, ac proinde non est intentio legislatoris ut obliget. Secundum verò corollarium probat ex eo quod integra manet libertas quamdiu non constat eam lege sive imperante sive prohibente obstructam esse, ac proinde tunc libertati favei illud juris principium: *melior est conditio possidentis*.

Quamvis beatissimi doctoris auctoritatem magnoperè venerer, propter tamen materiæ gravitatem, quædam de illius systemate hic annotare opportunum mihi videtur, tum ad stabilienda principia hucusque à clero gallicano admissa, tum etiam ad præcavendum ne doctrina probabilistarum ultra limites ab auctore definitos extendatur.

Certum est itaque et ab auctore concessum neminem posse absque peccato id agere quod licitum esse practice dubitat; quia tunc evidenter sic dubitans agendo sese exponeret periculo peccandi, quod omnino virtute prudentiæ et lege naturali vetitum est, ut apud omnes constat. Quæstio est autem utrum stante dubio speculativo, dubium practicum quod ex illo nascitur deponi possit aliquando per principia reflexa probabilistarum. Cuique enim patebit quod stante dubio speculativo, v. gr. utrum die festo pingere licitum sit, statim oritur illud dubium practicum, an mihi liceat hæc die festiva pingere; proindeque mihi certo illicitum est agere nisi antea dubium hoc posterius altero remanente deposuerim.

Porro certum est etiam stante dubio speculativo practicum aliquando deponi posse ex principio reflexo. Sic, v. gr. subditus qui de belli justitia dubitat, jubente principe militare potest, ex hoc principio reflexo quod obligationi incertæ anteponenda sit obligatio certa. In hujusmodi casibus, pars tutior, ut patet, semper eligitur, nec opinioni quæ stat pro lege dubiâ præfertur opinio libertati favens, sed alia quæ stat pro lege certâ. Nullum ergo hinc deduci potest argumentum nec ulla paritas in gratiam probabilismi.

Semper igitur quæstio utrum dubium practicum ex principiis probabilistarum in favorem libertatis deponi possit, seu, quod idem est, utrum certum sit legem dubiam pro nihilo reputandam esse, nec ullam ex eâ oriri posse obligationem. Fatemur enim libenter legem non obligare nisi sufficienter promulgata sit; sed non ita certum est stante dubio, legem omnino habendam esse tanquam minime promulgatam. Et ex hoc tamen puncto tota pendet quæstionis solutio.

Etsi enim concederetur legem dubiam per se non obligare et ex lege incerta non directe oriri obligationem certam nihil adhuc con-

cludi posset in gratiam probabilismi, nisi probetur insuper legem quamlibet, eo ipso quod dubia est, habendam esse quasi non existentem. Nam cum simul concurrant opiniones æquè probabiles, una pro lege et altera pro libertate, nihil absolute et directis rationibus probatur nec pro lege nec pro libertate, ut per se patet; proindeque semper dubium remanet utrum existat obligatio necne, ac propterea currit illud principium reflexum, nempe illicitum esse se exponere periculo peccandi, nisi per aliud principium constiterit tunc nullum esse periculum, quod quidem constare non potest, nisi probetur in dubio legem esse quasi non existentem. Uno verbo cum dubium directe solvi non possit, necessario ex principiis reflexis regula sumenda est, quæ si legi faveat, tunc obligatio ex regulâ et principio reflexo, non ex lege nascetur; si vero faveat libertati, tunc etiam ipsa tollet obligationem; in utràque autem hypothesi semper verum remanebit et legem dubiam per se non obligare et ex lege incertâ non oriri obligationem certam. Porro dubitanti de legis existentia vel applicatione statim occurrit principium ab omnibus admissum, scilicet non esse licitum sese exponere periculo peccandi; jam ergo probabilistis incumbit probandum stante dubio nullum esse periculum; id autem quomodo probabunt, nisi demonstrant legem tunc habendam esse quasi nullam et non promulgatam?

Contendit auctor noster stante dubio promulgatam esse quidem quæstionem an lex existat, legem verò ipsam dici non posse sufficienter promulgatam, ac proinde legislatoris intentionem non esse ut obliget. Esto id dici posse cum agitur de legibus positivis ac maxime de legibus ecclesiasticis, eò quod Ecclesia non improbando doctores qui legem negant, quandoque etiam opera eorum approbando, censetur legis observationem non urgere vel eam in casibus controversis relaxare; quo jure et fundamento idem diceretur de præcepto legis naturalis? Non enim constat ea lex regulis arbitrariis et ita per articulos distinctis ut nullam inter se relationem habeant, sed una et indivisa lex est, unum et idem rationis dictamen, vetans id omne quod malum et deordinationem involvit; proindeque nullum potest suboriri grave dubium de quadam speciali obligatione, quin simul urgeat generalis obligatio de vitando peccati periculo, cum hoc sit evidenter et etiam jure naturali illicitum, nec argui potest ex intentione legislatoris cum divinâ voluntas semper id jubeat quod recta ratio et jus naturale faciendum dicitant.

Præterea cum res legibus humanis prohibita, ex se indifferentes sint, nec malæ fiant nisi quia prohibentur, inde concipi potest nullum fore peccandi periculum, si semel admittatur legem stante dubio non urgere, quia tunc suam naturam rerum indifferentium retinent. At non ita est de lege naturali. Res enim quas prohibet ex naturâ suâ malæ sunt et non tantum quia prohibentur. Unde in concursu opinionum æquè probabilium circa legem naturalem, non dubium fit præcisè utrum adsit lex prohibens necne, sed utrum res mala sit an non; porro licet probabilitas aliquando sufficere posset ut lex positiva desinat obligare, certè nunquam sufficere ut rerum natura mutetur et mala esse desinant quæ ex se mala sunt. Ergo sicut non sufficit probabilitas facti cum periculo damni, ut ipse docet auctor, quia damnum non evitabitur ob probabilitatem, si falsa sit opinio probabilis, nec pariter sufficit in dubiis circa jus naturale, quia nihilominus res mala remanebit si falsa sit opinio tantum probabilis; ac proinde semper

aderit periculum peccandi, cum sit illicitum rem ex se malam perpetrare. Tunc necessario dubium remanet practicum, quia semper versatur circa rei honestatem. Nec ad rem pertinet quod dicitur, nempe legem non esse sufficienter promulgatam; nam lex naturalis non promulgatur per scripturam tantum et cum solemnitatibus determinatis et necessariis, sed etiam lumine rationis et quolibet medio cognoscendi. Statim verò ac adest opinio probabilis pro lege naturali, eo ipso constat illam satis innotescere et promulgari, non quidem, si velint, ut per se certò obliget, at saltem sufficienter ut oriatur dubium, siquidem revera oritur. Porro certum est non esse licitum aliquid agere de quo dubitatur utrum malum sit; ergo nequaquam dici potest insufficientem esse promulgationem.

Non magis urget secundum principium auctoris, scilicet libertatem integram remanere quamdiu non constat de legis existentia, proindeque tunc invocari meritò illud juris effatum: *melior est conditio possidentis*. Nam ubi de lege naturali agitur, libertas semper rationi subjacet ac illius dictamine obstringitur; nunquam planè possidet nisi ratione prius omninò consentiente, siquidem voluntas in actibus humanis lumen naturale sequi debet et ante omnia conscientiam interrogare. Prius ergo et semper possidet conscientia lexque naturalis, libertati verò nihil relinquatur nisi quod certò extra legem est. Aliunde, ut jam patet ex dictis, semper in dubio constat de lege naturali, siquidem semper urget obligatio non agendi quidquam de quo dubitatur an malum sit. Imò etiam idem dicendum de lege positivà saltem divinà, quoties non circa illius existentiam sed extensionem versatur dubium; lege enim certò existente patet illius interpretationem et applicationem fieri debere juxta rationis dictamen et prudentiæ regulas; porro dictat ratio et prudentia in rebus dubiis partem tutiorem esse tenendam. Id multo magis verum est in omni lege si dubium ex facto incerto nascatur; nec ullo pacto intelligere fas est cur ille qui dubitat feriat quintà utrum hora mediæ noctis transierit, si dubium sit verè fundatum, carnes edere possit, eò quod adhuc possideat libertas, ut ait auctor, de *Conscientiâ dubiâ*, n° 32. Quæ enim relatio esse potest inter factum dubium et possessionem libertatis? Id a sensu communi adeò alienum est ut seriò dictum fuisse mirandum sit.

DE LEGIBUS.

NOTA II.

(Pag. 79, lin. 34, ad verb. *Promulgatione*.)

Hæc de legis promulgatione in Galliis statuta sunt.

Les lois sont exécutoires dans tout le territoire français, en vertu de la promulgation qui en est faite par le roi. Elles seront exécutées dans chaque partie du royaume du moment où la promulgation en pourra être connue. La promulgation faite par le roi sera réputée connue dans le département de la résidence royale un jour après celui de la promulgation, et dans chacun des autres départemens après l'ex-

piration du même délai, augmenté d'autant de jours qu'il y aura de fois dix myriamètres (environ vingt lieues anciennes), entre la ville où la promulgation en aura été faite et le chef lieu de chaque département (*Code civ. art. 1.*)

La promulgation des lois et des ordonnances résulte de leur insertion au bulletin officiel. Cette insertion est réputée connue dans le département de la résidence du roi, un jour après que le bulletin a été reçu de l'imprimerie royale par le ministre de la justice. *Ordonn. du 37 nov. 1816.*

Dans le cas où le roi jugera convenable de hâter l'exécution d'une loi ou d'une ordonnance, il la fera parvenir sur les lieux extraordinairement. Les préfets prendront incontinent un arrêté par lequel ils ordonneront que ladite loi ou ordonnance sera imprimée et affichée partout où besoin sera; et cette loi ou ordonnance sera exécutée à compter du jour de la publication. *Ordonn. du 18 janv. 1817.*

NOTA III.

(Pag. 93, lin. ult. ad verb. *In conscientiâ*.)

Leges civiles in conscientiâ obligare nemini dubium esse potest, si respiciant tantum res temporales et regni gubernationem. Id enim exigit bonum commune et ordo reipublicæ. Hinc illud Apostoli: *qui resistit potestati, Dei ordinationi resistit*. Ergo quod apud auctorem dicitur, scilicet hujusmodi leges obligare si sint jure canonico approbatæ, minimè verò si correctæ sint, id tantum intelligi debet de legibus quæ res merè ecclesiasticas respiciunt, ut sunt quædam leges juris romani.

NOTA IV.

(Pag. 129, lin. 40, ad verb. *A populo*.)

In Galliis leges feruntur non à solo principe, sed quasi consentiente populo per deputatos. Unde lex semel promulgata non amplius pendet ab acceptance populi. Si vero lex post illius promulgationem non deducatur ad usum, sciente principe et nullis reclamantibus, per præscriptionem potest abrogari; sed nullum tempus ad id sufficiens determinatur. Hoc pendet ex variis circumstantiis et maxime ex judicio tribunalium.

NOTA V.

(Pag. 132, lin. 44, ad verb. *Sub pænd*, etc.)

Valdè disputatur utrum dentur in Galliis leges merè pœnales, et quæ sub peccato non obligent; et an ejusmodi sint leges quæ sub certis pœnis nonnullarum mercium extra vel intra Galliam translationem prohibent. Duplicis autem generis distingui possunt hujusmodi leges. Aliæ enim simpliciter prohibent translationem vel venditionem certarum mercium et transgressoribus pœnas inligi præcipiunt; aliæ verò tributum exigunt pro hac translatione aut venditione, et non solventibus pœnas pariter assignant.

Quoad priores vix dubium esse potest quin obligent in conscientia. Cum enim non sint verbis mere penalibus sed prohibentibus conceptæ, et aliunde respiciant bonum communitatis, siquidem vel inferiori commercio favent vel reidui publico, non magis absque peccato violari possunt quam quælibet aliæ. Legislator enim prohibere potest quicquid nocet bono communi et utilitati reipublicæ; cum ergo illud pure et simpliciter prohibet, subditi absque dubio in conscientia obligantur. Pœnæ in transgressores latæ, nedum obligationem tollant, illam è contra corroborant. Hinc legum illarum violatores peccatum committunt grave vel leve prout materia gravis vel levis reputatur iudicio prudentum, nisi forte aliquâ circumstantiâ excusentur, ut forsitan pauperes qui pro suo tantum usu merces invehant vel emant, quia tunc per epikeiam præsumi potest de intentione legislatoris. Utrum autem et quid restituere debeant ex mox dicendis patebit.

Quantum ad leges posterioris generis pariter certum est eas in conscientia obligare. Tributa enim illa eandem ob causam et eadem potestate imponuntur quam alia quæcumque, proindeque eadem obligatione solvi debent; et tanto magis quod si plures ea non solvant, majora tributa aliis imponenda sint ut reipublicæ oneribus satisfiat.

Hinc 1º qui tributum fixum et determinatum solvere omiserunt ad illius restitutionem tenentur.

2º Qui damnum reipublicæ intulerunt commercium prohibitum faciendo, plus vel minus restituere debent ratione damni illati.

3º In his casibus restitutio fieri debet vel reipublicæ vel aliis privatis qui damnum passi sunt. Sed cum id non sæpe facile sit, censent plures in praxi satis esse si restitutio fiat vel hospitii vel aliis domibus quas sustentat gubernium; et id quidem tenendum si res non sit magni momenti.

An autem vectigalia solvi debeant si non petantur, judicandum est ex usu aut legis tenore.

NOTA VI.

(Pag. 138, ad tit. verb. *Absunt.*)

Quoad obligationem legum civilium tum erga cives qui à regno absunt, tum erga extraneos qui in regno commorantur, sequentia statuuntur in codice civili.

ART. 3. Les lois de police et de sûreté obligent tous ceux qui habitent le territoire.

Les immeubles, même ceux possédés par des étrangers, sont régis par la loi française.

Les lois concernant l'état et la capacité des personnes régissent les Français, même résidant en pays étranger.

Hinc 1º leges quæ majoritatem aut minoritatem, vel jura parentum aut maritorum definiunt, vel etiam qualitates ad matrimonium legitime contrahendum, etc., Gallos obligant ubicumque commorentur.

2º Extraneus de bonis quæ possidet intra regnum disponere non potest nisi juxta legis gallicanæ præscriptum, proindeque ea donare non potest iis qui declarantur inhabiles, etc. Attamen forma actuum seu instrumentorum conformis esse debet legibus locorum ubi fiunt.

ART. 14. L'étranger même non résidant en France, pourra être cité

devant les tribunaux français pour l'exécution des obligations par lui contractées en France avec un Français; il pourra être traduit devant les tribunaux de France pour les obligations par lui contractées en pays étranger envers des Français.

ART. 15. Un Français pourra être traduit devant un tribunal de France, pour les obligations par lui contractées en pays étranger, même avec un étranger.

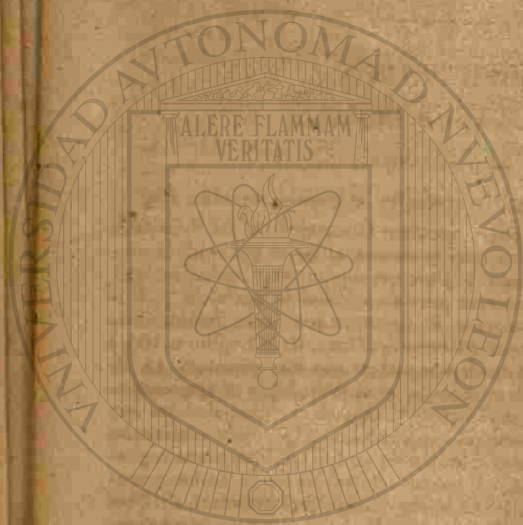
Quantum ad pœnarum applicationem contra Gallos aut extraneos qui crimen bono publico nocivum admittunt extra regnum, vide codicem vulgò d'Instruct. criminelle, Art. 5 et suiv.

NOTA VII.

(Pag. 183, ad tit. *De interpretatione legis.*)

Legum civilium interpretatio usualis fit sive per usum sive per praxim tribunalium, quamvis tamen judicia cujuslibet tribunalis, imò etiam curiæ supremæ nunquam vim legis obtinere possint nec alios obligare nisi partes litigantes. Imò iudicibus prohibetur ne per dispositionem generalem et quæ sit instar regulæ causas apud ipsos pendentes expediant. Ita Codex civ. Art. 5, et Cod. pœn. Art. 127.

Quantum ad interpretationem authenticam quæ olim à solo principe fieri poterat, ea nunc fieri non potest nisi per quos leges feruntur. Huic autem interpretationi locus est cum à curiâ supremâ dissentierunt duæ curiæ regiæ circa eandem causam et propter eadem motiva. Vide legem eâ de re latam die 30 julii ann. 1828.

UNIVERSIDAD AUTÓNOMA DE NUEVO LEÓN
DIRECCIÓN GENERAL DE BIBLIOTECAS Y ARCHIVOS

INDEX

CAPITUM ET DUBIORUM.

QUI ANNECTUNTUR OMNIA SUMMARIA, QUÆ SINGULIS CAPITIBUS ET DUBIIS APPONUNTUR, UT SIMUL HIC PRÆ OCULIS HABEANTUR CUNCTÆ RES ET QUÆSTIONES, QUÆ IN OPERE CONTINENTUR.

LIBER PRIMUS. TRACTATUS PRIMUS.

DE CONSCIENTIA.

CAPUT I. — Quid conscientia, et quotuplex, et quænam sequenda. *Pag. 1.*

1. De regula remota, et proxima actuum humanorum. 2. De conscientia et synderesi. 3. De conscientia recta et erronea. 4. De eo qui sequitur conscientiam vincibiliter erroneam. 5. De eo qui sequitur conscientiam invincibiliter erroneam. 6. An sic operans meritum acquirat in operando. 7. Respondetur objectioni adversariorum. 8. An detur conscientia invincibiliter erronea circa præcepta naturalia. (*Remissive ad tract. II. de Legibus n. 169.*) 9. De eo qui putat erronea desiderium malum non esse peccatum. 10. De conscientia perplexa. 11. De conscientia scrupulosa. Signa scrupulosorum. 12. Remedia et præsertim obedientiæ. 13. De periculo scrupulosi qui non obedit. 14. De regulis generalibus assignandis. 15. Quomodo confessarius gerere se debeat cum scrupulosis, qui timent assentiri cuilibet prævæ cogitationi. 16. Quomodo cum iis, qui semper dubitant de confessionibus præteritis. 17. Quomodo cum iis, qui in omni actione peccare formidant. 18. Quid de iis qui operantur cum actuali timore. 19. Scrupulosi non peccant scrupulos vincendo, quin illos prius deponant.

CAPUT II. — De conscientia dubia. . . . . 9.

20. Quænam sit conscientia dubia. Quodnam sit dubium positivum et negativum. 21. Quodnam dubium speculative et practice. 22. Nunquam licet operari cum conscientia practice dubia. 23. De eo qui scit aliquid esse malum, sed dubitat, an sit grave, aut leve. 24. Quid debeat agere, qui est practice dubius. 25. An liceat operari cum conscientia speculative dubia. 26. De pluribus principiis reflexis ex quibus formari potest conscientia practice certa. 27. De lege dubia, vel dubie promulgata; et de lege certa dubie abrogata. 28. De voto dubie emisso, et de voto certe emisso, et dubie impleto. 29. Quid de eo, qui iudicat, se probabiliter implisse votum. 30. Quid, si quis opus voti jam præstitit, sed voti immemor. 31. An subditus teneatur obedire superiori in re, quæ est dubie mala. 32. Dubia de diversis rebus. 33. Quid in dubio de valore matrimonii. (*Remissive ad L. VI. n. 903 et 904.*) 34. Quid in dubio de solutione, si debitum est certum. 35. Quid in dubio de debito, si quis rem possidet bona fide. 36. Quid, si contra possessorem urgeat. 37. Quid, si possessor, superveniente du-

bio, neglexerit inquirere veritatem. 38. An possit eucharistiam accipere, qui dubitat, an aliquid cibi vel potus deglutiverit. 39. Quid, si dubitat, an deglutiverit ante vel post mediam noctem.

CAPUT III. — De conscientia probabilis. . . . . *Pag. 18.*

40. Quæ sit conscientia probabilis. Quotque enumerantur diversæ probabilium species. 41. Quænam sit probabilitas facti, et quænam juris. 42. Nunquam licet uti probabilitate facti cum periculo damni alterius. 43. Quamnam opinionem sequi teneamur in materia fidei. 44. Quamnam opinionem sequi debeat medicus. 45. An possit uti remedio minus tuto. 46. Quid, si desperatur de salute infirmi. 47. Quamnam opinionem debeat sequi iudex. 48. Quamnam minister in collatione sacramentorum. 49. Quid si adsit necessitas. 50. An liceat uti opinione probabilis quoad contrahendum matrimonium, et quoad jurisdictionem confessarii, casu quo præsumitur suppleri ab Ecclesia. (De hoc vide dicenda lib. VI. n. 563, et dicenda de errore communi n. 672.) 51. An quod dicitur de administratione sacramentorum circa usum septentimæ tutæ, idem dicendum sit de susceptione sacramentorum. 52. Quid si venator dubitat, an animal ferendum sit fera, vel homo. 53. An liceat uti opinione probabilis probabilitate juris. De opinione tenuiter probabilis.

MORALE SYSTEMA.

Pro delectu opinionum, quas licite sectari possumus. . . . . 22.
COROLLARIUM PRIMUM. — *Lex dubia non obligat. . . . . 33.*
COROLLARIUM SECUNDUM. — *Lex incerta nequit certam inducere obligationem. . . . . 50.*

MONITUM

In quo exponitur decretum S. C. generalis Inquisitionis, Romæ conditum ann. 1761, circa usum opinionum probabilium. . . . . 69 et 72.

TRACTATUS II.

DE LEGIBUS.

CAPUT I. — De natura, et obligatione legis in genere. . . . . 78.

DUBIUM I. — *Quis sit lex, sive præceptum. . . . . ibid.*

90. Quid sit lex. 91. Quis ad eam teneatur. 92. An lex iniqua obliget. 93. An in dubio de iustitia, teneamur lege. (Vide etiam n. 99. et fusius l. 3. n. 617.) 94. An leges latæ à tyrannis obligent. 95. An obliget lex non promulgata. 96. Quid notandum circa promulgationem legis. 97. Quid circa legem dubiam. Quid in dubio an lex existat. An adsit causa excusans. An lex sit promulgata. An usu recepta. 98. Quid in dubio, an superior sit legitimus. Et an excedat suam potestatem. 99. Quid in dubio an lex sit iusta. Vel an lex præcipiat. Vel an eam impleveris. 100. An lex humana possit præcipere actus internos. Et an prohibere externos occultos. (Vide ibid. Quær. 3. utrum in dubio, an res sit licita, subditus teneatur obedire.)

DUBIUM II. — *Quotplex est præceptum. . . . . 99.*

101. Præceptum dividitur. 1. in affirmativum, et negativum. 102. Dividitur 2. in naturale, et positivum. 103. Præceptum autem positivum dividitur in præceptum divinum et humanum. 104. Quinam possint ferre leges: an reges, et respub.; an papa; an concilia; an episcopi, synodus, et capitula; an abbatissæ. 105. Quid comprehendat lex canonica, et civilis. 106. Bo-

cretalia, sive declarationes pontificiæ, an indigeant promulgatione. Ibid. v. Quær. hic 1. (Vide etiam l. 3. n. 1027. v. Hinc dicimus.) An declarationes S. Congr. et decreta rotæ habeant vim legis. An leges civiles obligent in conscientia. 107. DE CONSUETUDINE. Et quæ conditiones requirantur ad statuendam consuetudinem. 108. De effectu consuetudinis. Et quid, si à lege reprobetur. 109. Quid, si consuetudo à lege revocetur. 110. DISSERTATIO de potestate Pontificis, usque ad n. 135.

DUBIUM III. — *An vis, et substantia legis positivæ dependeat ab acceptatione communitatis. . . . . Pag. 128.*

136. An obliget lex non acceptata. 137. Quid, si lex à majore parte populi non accipiatur. Quanto tempore præscribantur leges. 138. An peccent legem non acceptantes. Et an lex pendeat ab acceptatione populi. Quid circa leges pontificias. Quid circa civiles. 139. Quid, si lex sit ardua, vel abrogata, vel si major pars eam non receperit.

DUB. IV. — *An præcepta etiam humana obligent sub peccato, et quali. 130.*

140. An legislatores humani possint præcipere, et quot conditiones requirantur ut lex obliget. 141. An superior possit præcipere rem levem sub culpa gravi. 142. An res levis fiat gravis per circumstantias, præsertim contemptus. (Vide etiam l. 4. n. 161. v. Quarta, et l. 5. n. 61.) 143. An res gravis possit præcipi sub levi. 144. Quando præsumatur lex obligare sub gravi. 145. An lex pœnalis obliget ad culpam. 146. Quid de lege sub pœna suspensionis, etc. 147. Quid, si lex assignet pœnam, et simul præcipiat. 148. An incurrat pœna ante sententiam. 149. Quid de pœnis positivis, et inhabilitantibus. 150. An pœna conventionalis solvi debeat ante sententiam. 151. An lex irritans actum carentem solemnitatibus obliget in conscientia. (Vide etiam l. 3. n. 711. et 927.) 152. An teneamur tollere impedimentum obstandi impletioni legis. (Vide etiam l. 3. n. 1045.)

CAPUT II. — De subjecto cui datur præceptum. . . . . 136.

DUBIUM I. — *Quæ personæ præceptis obligentur. . . . . ibid.*

153. An ad leges obligentur ebrii, infideles, ignorantés, etc. 154. An legislator teneatur ad legem. 155. Quando pueri obligentur ad leges ecclesiasticas. (Vide etiam l. 3. n. 270. et n. 1012.)

DUBIUM II. — *An peregrini teneantur legibus sui domicili, dum ab eo absunt. . . . . 138.*

156. An peregrinus teneatur ad leges loci ubi est. 157. An teneatur ad leges patriæ: Deinde ponuntur resolutiones plurium casuum. 158. An cum peregrinis possit dispensari ab episcopo loci in legibus, et in votis. (Vide etiam l. 3. n. 332.)

DUBIUM III. — *An peregrini et vagi teneantur præceptis locorum in quibus morantur. . . . . 143.*

DUBIUM IV. — *An peregrini teneantur præceptis juris communis, si non sint in usu in loco ubi morantur. . . . . 144.*

CAPUT III. — De modo quo observanda sunt præcepta. . . . . 145.

DUBIUM I. — *An debeant impleri ex caritate. . . . . ibid.*

DUBIUM II. — *An ad impletionem præceptorum requiratur intentio iis satisfaciendi. . . . . Ibid.*

- DUBIUM III. — *An satisfaciatur præcepto, qui faciens opus, expresse intendit per illud non satisfacere.* . . . . . Pag. 146.
- DUBIUM IV. — *An ad impletionem præceptorum requiratur intentio, seu voluntas faciendi quod præceptum est.* . . . . . 147.
- DUBIUM V. — *An duplici præcepto, uno actu, vel diversis actibus eodem tempore possit satisfieri.* . . . . . Ibid.
- DUBIUM VI. — *An qui uno actu violat plura præcepta, committat plura peccata.* . . . . . 148.
- CAPUT IV. — *Quæ excusent à transgressione præcepti.* . . . . . 149.
- DUBIUM I. — *An ignorantia excuset.* . . . . . ibid.
168. *An ignorantia invincibilis excuset.* 169. *An detur ignorantia invincibilis etiam circa præcepta juris naturæ (usque ad 173.)* 174. *An ignorantia excuset à pœna annexa legis.*
- DUBIUM II. — *An metus excuset.* . . . . . 168.
- DUBIUM III. — *An excuset impotentia totius, vel partis.* . . . . . 169.
- DUBIUM IV. — *An excuset dispensatio.* . . . . . 170.
178. *An excuset dispensatio facta ex justa causa. Quid, si sine justa causa.*
179. *An existente causa teneatur superior dispensare.* 180. *An valeat dispensatio inferioris. (Quid si dispensatio ab inferiore facta sit bona fide, sed sine causa. Vide lib. 3. num. 251.)* 181. *An existente justa causa valeat dispensatio facta mala fide superioris.* 182. *An in dubio dispensatio censeatur valida.*
183. *An quis possit dispensare cum seipso. (Vide l. 3. n. 256. v. Quæritur.)*
184. *An valeat dispensatio extorta per vim, aut metum.* 185. *Quid, si causa exposita fuerit falsa.* 186. *Vide alios casus.* 187. *An dispensatio strictè accipienda. Et an detur dispensatio tacita.* 188. *De iis qui possunt dispensare de potestate ordinaria.* 189. *Num Papa in præceptis divinis.* 190. *Num episcopi: et in quibus.* 191. *An inferior dispenset in legibus superioris, ubi dispensatio non est reservata. (Vide etiam l. 3. n. 397. verb. Quoad.)* 192. *Quid in dubio, an casus egeat dispensatione.* 193. *Quid de potestate delegata. Et an hæc spiret morte concedentis.* 194. *Quando prælati regulares possint dispensare. (An abbatissæ possint dispensare. Vide l. 4. n. 53.)* 195. *Quot modis cesset dispensatio.* 196. *Quomodo cesset I. per cessationem causæ.* 197. *Quomodo II. per revocationem dispensantis.* 198. *Quomodo III. per renuntiationem dispensati.* 199. *An cesset lex, cessante fine legis. I. Quid circa libros prohibitos. ibid. vers. Utrum autem.* 200. *II. De interpretatione legis. (Interpretationes authenticæ an indigeant promulgatione. Vide n. 105. v. Quæritur. hic l. 1. et l. 3. n. 1027. v. Hinc dicimus.)* 201. *III. De epikeia legis.*

APPENDIX I. BUSEMBAL.

- De dispensationibus S. Pœnitentiariæ.* . . . . . 187.

LIBER SECUNDUS

DE PRÆCEPTIS VIRTUTUM THEOLOGICARUM.

TRACTATUS I.

DE PRÆCEPTO FIDEI.

CAPUT I. — *Quæ mysteria fidei necessario credenda sint.* . . . . . Pag. 191.

1. *Quæ mysteria credenda necessitate modii.* 2. *An mysteria SS. Trinitatis et incarnationis sint credenda explicite.* 3. *Quæ ex præcepto scienda et an memoriter.* 4. *Quale sit objectum fidei materiale, et quale formale.*

CAPUT II. — *Quomodo obliget præceptum fidei.* . . . . . 196.

5. *Quos, et quando obliget præceptum fidei.* 6. *Notantur propos. damnatæ in hac materia.* 7. *Quoties teneamur in vita elicere actus fidei, et spei.* 8. *Quoties actus caritatis.* 9. *Quando hæreticus teneatur suam sectam ejicere.* 10. *An circa fidem liceat sequi opinionem minus probabilem.* 11. *Quando teneamur fidem exterius confiteri, et qui teneantur jure ecclesiastico ad externam professionem fidei.*

CAPUT III. — *An aliquando liceat exterius fidem veram negare, aut falsam profiteri.* . . . . . 200.

12. *An liceat unquam positive fidem negare.* 13. *An uti verbis ambiguis. An tacere.* 14. *An fugere. (Vide alia ib.)* 15. *An uti vestibus, vel signis infidelium.* 16. *An audire conciones hæreticorum. (Vide alia ibid.)*

CAPUT IV. — *De infidelitate et vitiis fidei oppositis.* . . . . . 203.

DUBIUM I. — *Quid, et quotuplex sit infidelitas.* . . . . . ibid.

DUBIUM II. — *De judaismo. Quæritur hic tantum, quæ communicatio cum Judæis sit interdicta Christianis.* . . . . . Ibid.

DUBIUM III. — *Quid sit hæresis.* . . . . . 204.

TRACTATUS II.

CAPUT UNICUM. — *De præcepto spei.* . . . . . 206.

20. *Quomodo definiatur spes.* 21. *Quale sit objectum materiale spei, et quale sit formale. An peccat contra spem peccator differens pœnitentiam, sperando veniam ante mortem. (Ibid. vers. Dicit.)*

TRACTATUS III.

DE PRÆCEPTO CARITATIS.

CAPUT I. — *An, quando, et quomodo obliget præceptum caritatis Dei.* 209.

22. *Quomodo Deus amandus.* 23. *Quando obliget præceptum caritatis.* 24. *Resolvuntur casus. Quale sit objectum materiale caritatis. (Ibid. vers. objectum.) An sit objectum caritatis desiderium possidendi Deum. (Ibid. dub. 1.) An dilectio divinæ bonitatis, tanquam nobis convenientis. (Ibid. dub. 2.)*

CAPUT II. — *De præceptis caritatis erga proximum.* . . . . . 211.

DUBIUM I. — *Quis ordo servandus inter personas quæ diligentur.* . . . . . 212.

25. *Qualis sit ordo caritatis erga seipsum, et proximum.* 26. *An liceat ali-*
14.

quando se privare bonis spiritualibus. Vel se exponere periculo peccandi ob caritatem. (Vide etiam l. 5. n. 63. v. Quæritur.) 27. Quando teneamur succurrere proximo.

DUBIUM II. — *De odio, et dilectione inimicorum.* . . . . . Pag. 215.

28. An quisque teneatur inimico exhibere communia signa dilectionis. An eum salutare. lb. v. quær. 29. An injuriam remittere. 30. An abominatio sit licita. An in confessione explicanda sit species mali proximo voliti. (Vide etiam l. 5. n. 50. quær. 5.) Et an aliquando liceat proximo velle malum.

DUBIUM III. — *De præcepto eleemosynæ, seu misericordiæ corporalis.* 219.

31. An teneamur dare eleemosynam ex bonis vitæ, aut statui necessariis. 32. An succurrere pauperibus in necessitatibus communibus. 33. An possimus facere eleemosynam de bonis alienis.

DUBIUM IV. — *De misericordiâ spirituali, seu præcepto correptionis fraternæ.* . . . . . 223.

34. Ob quale peccatum proximi teneamur ad correptionem. 35. An ob peccatum leve. 36. An ob peccatum factum ex ignorantia. 37. Quid, si correptio omittatur ob timorem. 38. An in dubio teneamur corripere. 39. An quando abest periculum relapsus. Vel si adsit alius idoneus. Vel non sit spes fructus. Vel si expectetur occasio. 40. Qui teneantur corripere. 41. Quinam ordo servandus in correptione. 42. Resolutio plurium casuum.

DUBIUM V. — *De scandalo.* . . . . . 228.

ARTICULUS I. — *Quid, quotuplex sit, et quale peccatum.* . . . . . ibid.

43. Quale scandalum activum, et quale passivum. 44. Resolutio plurimorum casuum apud Busemb. 45. Quando scandalum sit speciale peccatum. 46. An circumstantia inductionis sit necessario in confessione explicanda. 47. An liceat petere aliquando à parato ad peccandum id quod ille non præstabit sine peccato.

ARTICULUS II. — *An et quando scandalum passivum permitti possit: an ob illud vitandum aliquid omitti debeat.* . . . . . 235.

48. Quando scandalum passivum permitti possit. 49. An sufficiat sola utilitas ad petendum mutuum ab usurario et sacramenta à ministro excommunicato, vel peccatore. (Vide etiam infra n. 77 et 79.) 50. An aliquando teneamur omittere, vel differe bona spiritualia, ad vitandum scandalum alterius. (Vide etiam l. 4. de Statu relig. ex n. 66.) 51. An aliquando teneamur omittere quædam præcepta. (Vide etiam l. 3. n. 331.) 52. An dimittere bona temporalia. An peccet graviter mulier utens veste virili. (Vid. ibid. alios casus.) 53. An puella decenter ornata teneatur se avertere à conspectu alicujus particularis eam concupituri. 54. Quid, si se ornet ornatu superfluo. 55. Quid, si putet in genere aliquos scandalizandos. Et an peccent graviter mulieres pectus ostendentes. 56. Quomodo peccent obscœna componentes, aut representantes, aut pingentes. 57. An liceat suadere minus malum, ad majus vitandum. 58. An aliquando liceat permittere ruinam proximi.

ARTICULUS III. — *An liceat alterius peccato materialiter cooperari.* . . . . . 246.

59. Quando liceat materialiter cooperari peccato proximi. 60. An liceat nubere cum sponso existente in mortali, vel obstricto voto castitatis. 61. An seddere debitum eidem. 62. An dare communionem peccatori occulto. (Vide

etiam l. 6. n. 658.) 63. Quid liceat famulis. Quæ sit cooperatio materialis, et quæ formalis. 64. An comitari herum ad lupanar, etc. Et an comitari concubinam ad herum. 65. An deferre munera meretrici. 66. An aperire ostium meretrici. An deferre scalam, ut dominus ascendat ad mulierem. 67. An scribere litteras amatorias. 68. An ministrare carnes. 69. An liceat cauponibus dare vinum ebriosis, vel carnes in die vetito. (Vide alia apud Busemb.) 70. An locare domum meretrici et usurariis. 71. An vendere aleas, gladios, venena, etc. 72. An agnum Judæo. 73. An liceat christianis captivis remigare, etc. 74. An adjuvare tyrannum. 75. An vehere annonam ad hæreticos. An aurigis vehere meretricem. 76. An accipere munera ab amasio. An reddere gladium occisuro. (Sed vide veram sententiam n. 66. in fin. l. 3. n. 571. v. Secus.) 77. An liceat petere juramentum à pejerato. Et mutuum ab usurario sine gravi causa. 78. An adjuvare usurarium. (Vide etiam l. 3. n. 789.) An dare mutuum abusuro. (Vide etiam lib. 3. n. 785.) 79. An petere sacramenta ab excommunicato, vel à peccatore; et an à parato. 80. An dare cibos vetitos.

LIBER TERTIUS.

DE PRÆCEPTIS DECALOGI ET ECCLESIAE.

TRACTATUS PRIMUS.

DE PRIMO PRÆCEPTO DECALOGI.

CAPUT I. — *De superstitione et speciebus ejus.* . . . . . 255.

DUBIUM I. — *Quid sit, et quotuplex.* . . . . . ibid.

1. Quid est superstitio. 2. Quotuplex est superstitio. 3. Quis committat superstitionem falsi cultus. 4. Quid superstitio cultus superflui.

DUBIUM II. — *De divinatione. Quid, et quotuplex sit.* . . . . . 257.

5. Quid est divinatio. 6. Alia est cum expressa invocatione dæmonis, alia cum tacita. 7. An divinare sit semper peccatum morale. 8. Resolutio casuum. De *virga divinatoria*. 9. An liceat divinare per somnia. 10. An sit licita astrologia, et qualis. 11. An liceat adhibere sortem divinatoriam.

DUBIUM III. — *Quid, et quotuplex sit idololatria.* . . . . . 262.

DUB. IV. — *Quid, et quotuplex sit vana observantia, et unde colligatur.* 263.

14. Quæ sit vana observantia. Et quotuplex. 15. An sit culpa gravis. 16. Quomodo cognosci possit. 17. Resolutio casuum. 18. An detur et licita sit virtus in iis qui vocantur *salvatores*. 19. An arcendi qui faciunt mira supernaturalis. 20. Quid in dubio præsumendum. 21. An liceant ensalmi. 22. An detur fascinatio naturalis.

DUBIUM V. — *Quid sit maleficium, et quomodo possit tolli.* . . . . . 268.

3. Quid, et quotuplex maleficium. 24. Quæ remedia liceat adhibere contra maleficium. 25. An liceat petere à malefico parato, ut tollat maleficium cum alio. Et an in dubio, num sciat modum licitum solvendi. 26. Quid de strigibus. 27. Quam excommunicationem incurrit malefici. 28. Quomodo confessarius se gerere debet cum magis, et maleficis.

CAPUT II. — *De irreligiositate, ejusque speciebus.* . . . . . 271.

DUBIUM I. — *Quid sit tentatio Dei.* . . . . . ibid.

29. Quid est tentatio Dei. 30. An in tentatione Dei detur parvitas materiæ.

Et quæ sit tentatio interpretativa. 31. An peccet qui petit a Deo miraculum. 32. An qui offert se ad martyrium. Et an qui respuit medicinas.

DUBIUM II. — *Quid, et quotuplex sit sacrilegium.* . . . . . Pag. 273.

33. Quid, et quotuplex sacrilegium. 34. Quales species sacrilegii sint explicandæ. 35. Quæ sint sacrilegia *personalia*. 36. Quæ *localia*. 37. An vetentur in ecclesia mercatus, convivia, judicia, etc. 38. An sit sacrilegium extrahere hominem ab ecclesia, atrio, etc. 39. An omne furtum in ecclesia sit sacrilegium. An in sacristia. 40. Quæ sacrilegia *realia*. 41. An liceat vasa et vestes sacras convertere in usum profanum. 42. An sit sacrilegium lædere bona ecclesiasticorum: Detinere legata pia: Decimas non solvere. 43. An sit sacrilegium mentaliter peccare in ecclesia. An omittere sacramenta tempore debito. 44. An censuræ contra sacrilegos incurrantur ipso facto. 45. An sit sacrilegium furari reliquias. 46. An peccare in die festo. 47. An violare vota. 48. V. alia ib.

DUBIUM III. — *De simonia.* 279

ARTICULUS I. — *Quid sit, et quotuplex.* . . . . . ibid.

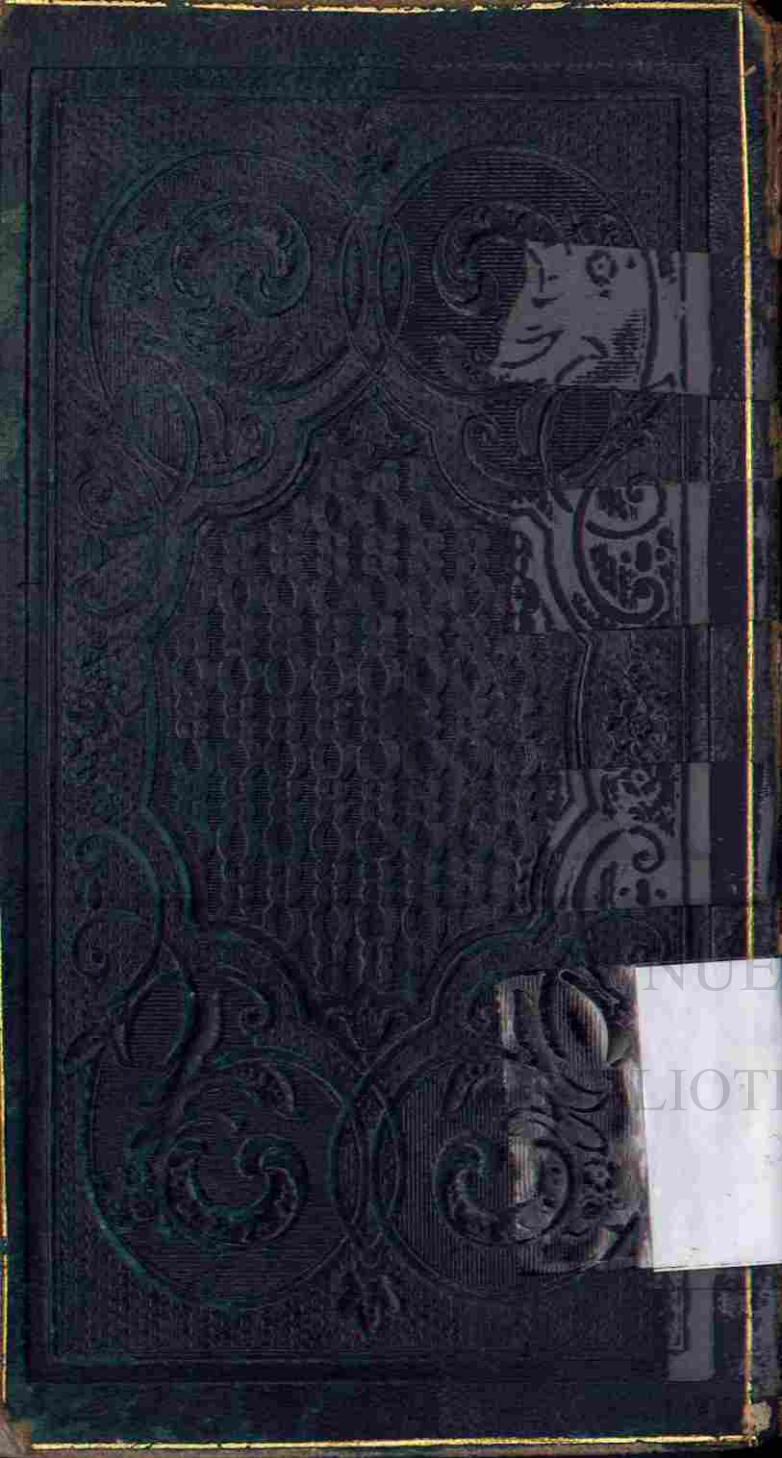
49. Quid est simonia, et quotuplex. 50. An possit dari parvitas materiæ in simonia. 51. Quando sit simonia dare temporale pro spirituali. 52. An sit simonia dare beneficium alicui, ut se sustentet; vel sola ratione amicitia, aut præcum. 53. An sit simonia deducere in pactum obligationem antidoralem. 54. An dare spirituale principaliter ob temporale. 55. An sit simonia accipere aliquid pro administratione sacramentorum. Et an principaliter ob lucrum temporale ab eis captandum. 56. Quid intelligitur per *munus à manu*. 57. An sit simonia dare mutuum ob spirituale. 58. An solvere pensionem ob beneficium. 59. An dare aliquid, ut alter præstet quid spirituale pro seipso accipiente. 60. An dare beneficium cum aliquo onere spirituali. An resignare, vel præsentare cum onere. 61. Quid per *munus ab obsequio*. 62. An sit simonia inservire ob beneficium. 63. Quid per *munus à lingua*. 64. An sit simonia dare aliquid mediatori, ut obtineat tibi beneficium. 65. Quid, si sit intercessor mediatus. 66. Quid si promittas dare eleemosynam alicui monasterio. 67. Quæ sit simonia *mentalis*. Quæ *conventionalis*. Quæ *realis*. 68. Quæ juris divini, quæ humani. 69. An detur simonia tantum de jure humano. 70. An vendere beneficia sit simonia de jure divino. 71. An sit simonia vendere jus patronatûs. Et an de jure divino. An vendere jus sepulture. 72. An beneficia possint permutari. 73. Quomodo possit permutari beneficium cum pensione. Et cujus auctoritate. Et an episcopi possint pensiones constituere. Usque ad num. 76. 77. Quomodo in beneficiis liceat transigere. Usque ad n. 80. 81. Quomodo fieri possint renuntiationes beneficiorum. Usque ad n. 84. 85. Quotuplex sit simonia *confidentialis*. Et quæ ejus pœnæ. Usque ad num. 90. 91. Quomodo fiat simonia pro ingressu ad religionem. 92. An liceat aliquid accipere pro sustentatione ingressuri. 93. An liceat pro catechizando, etc. 94. An pro instruendo aliquo in sacra doctrina. 95. An pro absolvendo, etc. 96. An pro danda dispensatione in matrimonio. 97. An liceat dare aliquid, ut alter omittat rem spirituales. 98. An ad redimendam vexationem. 99. An possit pecunia redimi vexatio circa possessionem beneficii. 100. Quid, si nondum sit acquisitum jus in re. Quid, si quis corrumpere electores, ne te eligant. 101. Quid, si alter solis precibus impediret. 102. An possis dare pecuniam, ne alter se opponat ad tuam electionem. 103. An ne eligat indignum, vel ut eligat dignum. 104. An, ut non concurrant ad beneficium, quod tu cupis. Vid. alia ap. Bus.

ARTICULUS III. — *Quæ sint pœnæ simoniae.* . . . . . Pag. 305.

105. Quænam simonia inducat pœnas. Et an incurrantur pœnæ in venditione sacramentorum, aut capellaniam non collativæ, etc. 106. An, ad incurrendas pœnas, simonia debeat esse completa ex utraque parte. 107. An incurrat pœnas, qui obtinet beneficium per fictam promissionem pecuniæ. 108. An incurrantur pœnæ per simoniam tantum de jure ecclesiastico. An ob ingressum in religionem. 109. Quæ sint pœnæ ob simoniacam ordinationem. 110. An etiam ob collationem primæ tonsuræ. 111. Quæ sint pœnæ ob simoniam in beneficiis. 112. An incurrantur pœnæ in venditione vicariatus, vel alius officii amovibilis: nec non pensionis, capellaniam, aut sacramentorum, et jurisdictionis. Quæst. I. An sint nullæ electiones simoniacæ ad prælaturas regularium. Quæst. II. An pœnæ ob beneficia simoniacæ accepta incurrantur ab ignorantibus. Quæst. III. An beneficiarius simoniacus ipso facto privetur beneficiis obtentis, et fiat inhabilis ad futura obtinenda. Quæst. IV. An electio Pontificis simoniaca sit nulla.

ARTICULUS III. — *An, et cui restituendum quod simoniacè acceptum.* 313.

113. Nihil spirituale simoniacè acceptum restituendum, nisi beneficium, et ejus fructus. 114. Restituendum est pretium acceptum pro beneficio, ordinatione, etc. 115. Cui restituendum. 116. Cui restituendi fructus beneficii simoniacè accepti. 117. Qui possint dispensare in prædictis pœnis. Usque ad num. 120.

NUOVA
BIBLIOTECA